

УНИВЕРЗИТЕТ У КРАГУЈЕВЦУ
ФИЛОЛОШКО-УМЕТНИЧКИ ФАКУЛТЕТ

Наталија К. Живковић

**УТИЦАЈ ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА У
ДЕЛИМА БОРИСЛАВА ПЕКИЋА И
МИЛОША ЦРЊАНСКОГ**

Докторска дисертација

Ментор: проф. др Сања Ђуровић

Крагујевац, 2017.

ИДЕНТИФИКАЦИОНА СТРАНИЦА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

<i>I Аутор</i>
Име и презиме: Наталија Живковић
Датум и место рођења: 27.08.1982., Крагујевац, Република Србија
Садашње запослење: /
<i>II Докторска дисертација</i>
Наслов: <i>Утицај енглеског језика у делима Борислава Пекића и Милоша Црњанског</i>
Број страница: 635
Број табела: 94
Број библиографских података:
Установа и место где је рад израђен: Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу
Научна област (УДК): Контрастивна лингвистика
Ментор: др Сања Ђуровић, ванредни професор
Датум пријаве теме: 21. 05. 2012.
Број одлуке и датум прихватања докторске дисертације:
Комисија за оцену подобности теме и кандидата: <ol style="list-style-type: none">1. Др Сања Ђуровић, ванредни професор, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац (ужа научна област: Савремени српски језик);2. Др Мирјана Мишковић Луковић, ванредни професор, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац (ужа научна област: Енглески језик и лингвистика);3. Др Илијана Чутура, доцент, Учитељски факултет, Јагодина (ужа научна област: Савремени српски језик);
Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације: <ol style="list-style-type: none">1. Др Милош Ковачевић, редовни професор, ужа научне области <i>Савремени српски језик и Теоријске лингвистичке дисциплине</i>, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу.2. Др Миланка Бабић, ванредни професор, ужа научна област: <i>Савремени српски језик</i>, Државни универзитет у Новом Пазару.3. Др Дејан Каравесовић, доцент, ужа научна област: <i>Енглески језик и лингвистика</i>, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу.
Датум одбране дисертације:

*Докторску дисертацију
са пуно љубави
посвећујем свом сину, Алекси, и нашој
дугогодишњој борби
против аутизма*

САДРЖАЈ

1. ИСТРАЖИВАЧКЕ ПОСТАВКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ	14
1.1. Предмет и циљ рада, корпус и методологија истраживања.....	14
2. ПРЕГЛЕД ДОСАДАШЊИХ ИСТРАЖИВАЊА	19
2.1. Досадашња истраживања о утицају енглеског језика на српски језик	19
2.2. Досадашња проучавања елемената Е језика у језику писаца М. Црњанског и Б. Пекића	32
3. АНАЛИЗА КОРПУСА	38
3.1. АНАЛИЗА КОРПУСА ИЗ <i>РОМАНА О ЛОНДОНУ</i> МИЛОША ЦРЊАНСКОГ	38
3.1.1. ОРТОГРАФСКО–ФОНОЛОШКА АДАПТАЦИЈА	38
3.1.1.1. Адаптација англицизама на фонолошком нивоу	39
а) Именички англицизми	40
1. Нулта трансфонемизација	40
2. Делимична или компромисна трансфонемизација	42
3. Слободна трансфонемизација	44
б) Придевски англицизми	48
1. Нулта трансфонемизација	48
2. Делимична или компромисна трансфонемизација	48
3. Слободна трансфонемизација	49
3.1.1.2. Дистрибуција консонаната у позајмљеницама	49
3.1.1.3. Адаптација на ортографском плану	52
1. Однос изговора модела и ортографије именичких и придевских англицизама	54
2. Однос ортографије модела и ортографије именичких и придевских англицизама	55
3. Ортографски и фонолошки утицај модела на ортографију именичких англицизама	56
4. Језичка адаптација именичких англицизама и утицај језика посредника	57
5. Интерпункција и правописни знаци	57
3.1.1.4. Закључак у вези са фонолошком и ортографском адаптацијом у <i>Роману о</i>	

<i>Лондону</i>	69
3.1.2. МОРФОЛОШКА АДАПТАЦИЈА ИМЕНИЧКИХ И ПРИДЕВСКИХ АНГЛИЦИЗАМА	74
3.1.2.1. Морфолошка и ортографско-фонолошка адаптација Е властитих имена	74
3.1.2.2. Адаптација енглеских географских имена, институција, предмета и сл. и њихових морфолошких категорија	84
3.1.2.3. Трансморфемизација	91
а) ИМЕНИЧКИ АНГЛИЦИЗМИ	91
1. Нулта трансморфемизација	91
2. Компромисна трансморфемизација	96
3. Потпуна трансморфемизација	98
б) ПРИДЕВСКИ АНГЛИЦИЗМИ	99
1. Нулта трансморфемизација	99
2. Потпуна трансморфемизација	100
3.1.2.4. Означавање рода и броја потпуном трансморфемизацијом	101
3.1.2.5. Морфолошка категорија броја – фреквентност правилне употребе С именица у једнини/множини	103
3.1.2.6. Закључак у вези са морфолошком адаптацијом именичких и придевских англицизама	106
3.1.3. УТИЦАЈ ЕНГЛЕСКИХ ОБРАЗАЦА У СЕМАНТИЧКО–СИНТАКСИЧКОЈ РАВНИ	111
1. Номинализација и декомпоновање предиката	111
2. Употреба инфинитива	122
3. Употреба пасивних конструкција	127
4. Појава псеудо-расцепљених реченица	132
5. Употреба и функција присвојних придевских заменица	137
6. Употреба про-форме	140
7. Слагање времена	142
8. Именичке синтагме	144
9. Глаголски прилог садашњи	147
10. Трпни глаголски придев у атрибутој функцији	151
11. Поименичени придеви	155
12. Употреба и функција глаголског прилога прошлог	156
13. Предлози (препозиције)	157

14. Ред речи	164
3.1.3.1. Закључак у вези са семантичко-синтаксичком адаптацијом	167
3.1.4. УТИЦАЈ ЕНГЛЕСКИХ ОБРАЗАЦА НА НИВОУ ЛЕКСИКОЛОГИЈЕ И ФРАЗЕОЛОГИЈЕ	175
а) Идиоматске енглеске реченичне структуре	175
б) Преводни еквиваленти на синтаксичком и текстуалном нивоу	177
3.1.4.1. Закључак у вези са утицајем Е образаца на нивоу лексикологије и фразеологије	189
3.1.5. СЕМАНТИЧКО–ПРАГМАТИЧКА АНАЛИЗА УТИЦАЈА ЕНГЛЕСКИХ ОБРАЗАЦА	192
3.1.5.1. Промене у семантичкој екстензији	193
1. Нулта семантичка екстензија	194
2. Суужење броја значења	199
3. Суужење значењског поља	204
4. Проширење значењског поља	205
5. Проширење броја значења у секундарној адаптацији	206
3.1.5.2. Закључак у вези са семантичко–прагматичком анализом утицаја Е образаца	207
3.1.6. УТИЦАЈ ЕНГЛЕСКИХ ЈЕЗИЧКИХ ОБРАЗАЦА У СТИЛИСТИЧКОЈ РАВНИ	209
3.1.6.1. Стилистичка вредност основних морфолошких и синтаксичких категорија и стилска фигура супстантиватика	210
3.1.6.2. Графостилеми на плану (орто)графије текста	212
3.1.6.3. Утицај тематског плана романа на стилистички избор језичких јединица	214
3.1.6.4. Закључак у вези са утицајем Е језичких образаца у стилистичкој равни	215
3.2. ЗАКЉУЧАК У ВЕЗИ СА АНАЛИЗОМ <i>РОМАНА О ЛОНДОНУ</i> МИЛОША ЦРЊАНСКОГ	218
3.3. АНАЛИЗА КОРПУСА ИЗ РОМАНА <i>БЕСНИЛО</i> БОРИСЛАВА ПЕКИЋА	235
3.3.1. ОРТОГРАФСКО–ФОНОЛОШКА АДАПТАЦИЈА	235
3.3.1.1. Састав енглеског вокабулара и корпус англицизама	236
3.3.1.2. Адаптација англицизама на фонолошком нивоу	237
а) ИМЕНИЧКИ АНГЛИЦИЗМИ	238

1. Нулта трансфонемизација	238
2. Делимична или компромисна трансфонемизација	239
3. Слободна трансфонемизација	240
б) ПРИДЕВСКИ АНГЛИЦИЗМИ	242
1. Нулта трансфонемизација	242
2. Делимична или компромисна трансфонемизација	243
3. Слободна трансфонемизација	243
в) ГЛАГОЛСКИ АНГЛИЦИЗМИ	244
1. Делимична или компромисна трансфонемизација	244
2. Слободна трансфонемизација	244
3.3.1.3. Утицај језика посредника на фонолошки и ортографски облик реплике	244
3.3.1.4. Дистрибуција консонаната у позајмљеницама	246
3.3.1.5. Адаптација англицизама на ортографском нивоу	248
1. Интерпункција и правописни знаци	252
3.3.2. МОРФОЛОШКА АДАПТАЦИЈА ИМЕНИЧКИХ И ПРИДЕВСКИХ АНГЛИЦИЗАМА	263
3.3.2.1. ТРАНСМОРФЕМИЗАЦИЈА	264
а) ИМЕНИЧКИ АНГЛИЦИЗМИ	264
1. Нулта трансморфемизација	264
2. Компромисна трансморфемизација	268
3. Потпуна трансморфемизација	269
б) ПРИДЕВСКИ АНГЛИЦИЗМИ	271
1. Потпуна трансморфемизација	271
3.3.2.2. Адаптација морфолошких категорија англицизама	272
3.3.2.3. Означавање рода и броја потпуном трансморфемизацијом	275
3.3.2.4. Морфолошка категорија броја – фреквентност правилне употребе С именица у једнини/множини	278
3.3.2.5. Морфолошка адаптација Е властитих имена	281
1. Адаптација енглеских личних имена и морфолошких категорија	283
2. Адаптација енглеских географских имена, институција, предмета и сл. и њихових морфолошких категорија	299
3. Адаптација енглеских скраћеница	311
3.3.2.6. Морфолошка адаптација графемски неадаптираних позајмљеница	324
3.3.2.7. Закључак у вези са морфолошком адаптацијом англицизама	329

3.3.3. УТИЦАЈ ЕНГЛЕСКИХ ОБРАЗАЦА У СЕМАНТИЧКО–СИНТАКСИЧКОЈ РАВНИ	334
1. Номинализација и декомпоновање предиката	335
2. Употреба инфинитива	344
3. Употреба пасивних конструкција	350
4. Појава псеудо-расцепљених реченица и других структура за истицање реченичног садржаја	355
5. Употреба и функција присвојних придевских заменица	358
6. Синтаксички облик реторског питања са речицама <i>зар, ли</i>	360
7. Употреба про-форме	362
8. Слагање времена	366
9. Именичке синтагме	370
10. Употреба властитих или заједничких Е именица у атрибутој функцији – питање јукстапозиција	372
11. Глаголски прилог садашњи	375
12. Трпни глаголски придев у атрибутој функцији	380
13. Поименичени придеви	385
14. Употреба и функција глаголског прилога прошлог	386
15. Предлози (препозиције)	391
16. Ред речи	401
3.3.3.1. Закључак у вези са семантичко-синтаксичком адаптацијом	404
3.3.4. УТИЦАЈ ЕНГЛЕСКИХ ОБРАЗАЦА НА НИВОУ ЛЕКСИКОЛОГИЈЕ И ФРАЗЕОЛОГИЈЕ	414
3.3.4.1. Идиоматске енглеске реченичне структуре	414
3.3.4.2. Преводни еквиваленти на синтаксичком и текстуалном нивоу	419
3.3.4.3. Интернационална лексика – класицизми	430
3.3.4.4. Лексика ограничене употребе (фраземе са вулгаризмима у саставу) ...	433
3.3.4.5. Закључак у вези са утицајем Е образаца на нивоу лексикологије и фразеологије	434
3.3.5. СЕМАНТИЧКО–ПРАГМАТИЧКИ НИВО АНАЛИЗЕ УТИЦАЈА ЕНГЛЕСКИХ ОБРАЗАЦА	437
3.3.5.1. Промене у семантичкој екстензији	438
1. Нулта семантичка екстензија	438
2. Суужење броја значења	442

3. Суужење значењског поља	449
4. Проширење значењског поља	450
5. Проширење броја значења у секундарној адаптацији	451
6. Елипса	453
3.3.5.2. Закључак у вези са семантичко–прагматичком анализом утицаја Е образаца	454
3.3.6. УТИЦАЈ ЕНГЛЕСКИХ ЈЕЗИЧКИХ ОБРАЗАЦА У СТИЛИСТИЧКОЈ РАВНИ	457
3.3.6.1. Стилистичка вредност основних морфолошких и синтаксичких категорија и стилска фигура супстантиватика	457
3.3.6.2. Графостилеми на плану (орто)графије текста	460
3.3.6.3. Утицај тематског плана романа на стилистички избор језичких јединица	464
3.1.6.4. Закључак у вези са утицајем Е језичких образаца у стилистичкој равни	468
3.4. АНАЛИЗА КОРПУСА ИЗ РОМАНА <i>СЕНТИМЕНТАЛНА ПОВЕСТ БРИТАНСКОГ ЦАРСТВА</i> БОРИСЛАВА ПЕКИЋА	472
3.4.1. ОРТОГРАФСКО–ФОНОЛОШКА АДАПТАЦИЈА	472
3.4.1.1. Адаптација англицизама на фонолошком нивоу	473
а) ИМЕНИЧКИ АНГЛИЦИЗМИ	474
1. Нулта или потпуна трансфонемизација	474
2. Делимична или компромисна трансфонемизација	475
3. Слободна трансфонемизација	477
б) ПРИДЕВСКИ АНГЛИЦИЗМИ	480
1. Нулта трансфонемизација	480
2. Делимична или компромисна трансфонемизација	480
3. Слободна трансфонемизација	481
3.4.1.2. Дистрибуција консонаната у позајмљеницама	482
3.4.1.3. Закључак у вези са фонолошком адаптацијом	484
3.4.1.4. Адаптација на ортографском плану	488
1. Однос изговора модела и ортографије именичких и придевских англицизама	490
2. Однос ортографије модела и ортографије именичких и придевских англицизама	491

3. Ортографски и фонолошки утицај модела на ортографију именичких и придевских англицизама	492
4. Интерпункција и правописни знаци	493
3.4.1.5. Закључак у вези са фонолошком и ортографском адаптацијом	501
3.4.2. МОРФОЛОШКА АДАПТАЦИЈА АНГЛИЦИЗАМА	504
3.4.2.1. Морфолошка адаптација Е властитих имена	504
3.4.2.2. Адаптација енглеских географских имена, институција, предмета и сл. и њихових морфолошких категорија	511
3.4.2.3. ТРАНСМОРФЕМИЗАЦИЈА	515
а) ИМЕНИЧКИ АНГЛИЦИЗМИ	516
1. Нулта трансморфемизација	516
2. Компромисна трансморфемизација	519
3. Потпуна трансморфемизација	521
б) ПРИДЕВСКИ АНГЛИЦИЗМИ	523
1. Потпуна трансморфемизација	523
в) ГЛАГОЛСКИ АНГЛИЦИЗМИ	525
1. Потпуна трансморфемизација	525
3.4.2.4. Морфолошке категорије рода, броја и падежа	526
3.4.2.5. Морфолошка категорија броја – фреквентност правилне употребе С именица у једнини/множини	528
3.4.2.6. Закључак у вези са морфолошком адаптацијом именичких и придевских англицизама	529
3.4.3. УТИЦАЈ ЕНГЛЕСКИХ ОБРАЗАЦА У СЕМАНТИЧКО–СИНТАКСИЧКОЈ РАВНИ	533
1. Номинализација и декомпоновање предиката	533
2. Употреба пасивних конструкција	540
3. Појава псеудо-расцепљених реченица	543
4. Употреба про-форме	545
5. Глаголски прилог садашњи	547
6. Трпни глаголски придев у атрибутој функцији	551
7. Поименичени придеви	555
8. Употреба и функција глаголског прилога прошлог	556
9. Предлози (препозиције)	557
10. Ред речи	560

3.4.3.1. Закључак у вези са семантичко-синтаксичком адаптацијом	562
3.4.4. УТИЦАЈ ЕНГЛЕСКИХ ОБРАЗАЦА НА НИВОУ ЛЕКСИКОЛОГИЈЕ И ФРАЗЕОЛОГИЈЕ	565
3.4.4.1. Идиоматске енглеске реченичне структуре	565
3.4.4.2. Преводни еквиваленти на синтаксичком и текстуалном нивоу	566
3.4.4.3. Закључак у вези са утицајем Е образаца на нивоу лексикологије и фразеологије	568
3.4.5. СЕМАНТИЧКО–ПРАГМАТИЧКИ НИВО АНАЛИЗЕ УТИЦАЈА ЕНГЛЕСКИХ ОБРАЗАЦА	570
3.4.5.1. Промене у семантичкој екстензији	571
1. Нулта семантичка екстензија	571
2. Сужење броја значења	574
3. Сужење значењског поља	578
4. Проширење значењског поља	578
5. Проширење броја значења у секундарној адаптацији	579
6. Елипса	580
3.4.5.2. Закључак у вези са семантичко–прагматичком анализом утицаја Е образаца	581
3.4.6. УТИЦАЈ ЕНГЛЕСКИХ ЈЕЗИЧКИХ ОБРАЗАЦА У СТИЛИСТИЧКОЈ РАВНИ	583
3.4.6.1. Стилистичка вредност основних морфолошких и синтаксичких категорија и стилска фигура супстантиватика	584
3.4.6.2. Графостилеми на плану (орто)графије текста	587
3.4.6.3. Утицај тематског плана романа на стилистички избор језичких јединица	588
3.4.6.4. Закључак у вези са утицајем Е језичких образаца у стилистичкој равни	591
3.5. ЗАКЉУЧАК У ВЕЗИ СА АНАЛИЗОМ ПЕКИЋЕВИХ РОМАНА	594
4. ЗАКЉУЧАК	612
5. ИЗВОРИ	619
6. ЛИТЕРАТУРА	619

САЖЕТАК

У дисертацији *Утицај енглеског језика у делима Милоша Црњанског и Борислава Пекића* врши се испитивање ортографско-фонолошких, морфолошких, семантичко-синтаксичких, лексичких, фразеолошких, семантичко-прагматичких и стилистичких јединица енглеског и српског језика, с циљем да се представи процес језичког трансфера, док ће упоредна анализа наведених граматичких нивоа бити развијана поступно и темељно узимајући у обзир специфичности створене посебном ситуацијом језичког контакта које доприносе надоградњи постојећег система као и усложњавање језичких законитости на којима је овај систем изграђен. У процесу језичког трансфера, односно директног посуђивања енглеских елемената, али и посредног утицаја енглеских облика и образаца на формирање домаћих структура и реорганизацију реченичног садржаја испитује се однос између коегзистентних језичких система, могућности преклапања њихових елемената, а нарочито различитости које се могу открити испитивањем сваког од наведених лингвистичких нивоа. Контрастирање релевантних језичких нивоа у оба језичка система извршено је обрадом текстуалне грађе прикупљене на основу одабраних романа: *Роман о Лондону* Милоша Црњанског као и два романа Борислава Пекића: *Беснило* и *Сентиментална повест британског царства*.

Постојеће језичке норме, односно законитости којима се врши устројавање језичких јединица једног језика, и чији је карактер (ортографски, фонолошки, морфолошки, синтаксички, лексички, стилистички) конструисан управо на основу норми којима се језичке датости формирају и преобликују и добијају компоненту (не)самосталности у односу на друге елементе са којима се комбинују дају нам јасне индиције о томе да ли је настојано да се њиховим интегрисањем дате норме у потпуности задрже у новом систему који их преузима (са мањим или већим степеном успешности) или долази до различитих видова одступања. Анализа коју спроводимо с циљем разматрања метода и степена интеграције енглеских модела и образаца јесте дескриптивна операција у којој истовремено долази до укључивања оба језика: језика даваоца (енглеског језика) и језика примаоца (српског језика). Дисертацијом настојимо да пружимо одговоре на питања формулисана у виду истраживачких хипотеза, али и да се позабавимо отвореним темама везаним за питања језичког трансфера, посебно у вези са учесталашћу и статусом анализираних појава у оба језика.

Примарни циљ који смо поставили јесте да утврдимо постојање одступања од стандардних језичких норми српског језика у делима Милоша Црњанског и Борислава Пекића, као и појава интерференције матерњег језика писца приликом употребе енглеског језика у тексту, што показује утицај неенглеских образаца на енглески језички систем, односно најчешће синтаксичке, морфолошке и лексичке неправилности. Анализа изузетно богате и разноврсне ексцерпираних грађе заснована је на претходно дефинисаним теоријским поставкама.

На основу темељних испитивања, закључили смо да се творење нових и модификовање већ постојећих речи или њихова супституција страним елементима може у значајном степену оправдати њиховом стилистичком функцијом, односно доследношћу аутора да посредством континуиране употребе енглеских елемената утичу на конструисање тематског плана романа, али се истовремено може посматрати и као неизбежна последица међусобне интерференције матерњег језика и страног језика којим се аутори мање служе, али и потребе да се изврши карактеризација ликова у роману који говоре енглеским језиком. Упоредном анализом двају језичких система долази се до сазнања о томе како се са једне стране, из језичке свести читаоца бришу одређене концепције у корист функционалних и развојних потенцијала енглеског језика, а са друге, осећа тежња да се сачува језички и културни идентитет.

Кључне речи: контрастивна анализа, језички трансфер, англицизам, утицај Е језика.

SUMMARY

The dissertation *The Influence of the English Language in the novels of Miloš Crnjanski and Borislav Pekić* investigates orthographic and phonological, morphological, semantic and syntactic, lexical, semantic and pragmatic and stylistic units along with idiomatic expressions, for the purpose of presenting the process of language transfer, while the contrastive analyses of the abovementioned grammatical levels are to be developed gradually and extensively taking into consideration the specific points formed in a particular situation caused by language contacts which contribute not only to the further construction of the existing system but to the complexification of the language laws on which the system is based. In the process of the language transfer, that is, direct linguistic borrowing of English elements, and indirect influences of English forms and patterns on the formation of Serbian structures and reorganization of sentences, we investigate the relations between coexisting language systems, the possibilities of correspondence between their elements, and particularly differences that can be detected by thoroughly examining each of the linguistic levels given. The contrastive analysis of the relevant levels shown in both languages was conducted based on the interpretation of the chosen novels: *The Novel in London*, written by Miloš Crnjanski and two novels written by Borislav Pekić: *Rabies* and *A Sentimental History of the British Empire*.

The existing linguistic norms, that is, regulations used to organize the linguistic units, the character of which is construed entirely upon the norms by means of which linguistic units are formed and shaped, being given the feature of (in) dependency when compared to other elements that are combined with – give us clear indications and answers to the question whether there is a tendency to preserve such norms in the new system which overtakes new words (more or less successfully) or if there are specific forms of discrepancies. The conducted analysis is a descriptive operation in which both languages are simultaneously included: the source language (the English language) and the recipient language (the Serbian language). This paper aims to provide answers for the raised issues (formulated in the form of the research hypotheses), but also to examine some open issues concerning the language transfer, particularly the frequency of their occurrence and status of the discussed phenomena in both languages.

Our primary goal was to establish the degree of discrepancies while making comparisons with the standard language norms of the Serbian language in the novels of Miloš Crnjanski and Borislav Pekić, complete with establishing the extent of interference of the authors' mother language while using the English language in the text, which reflects the influence of non-English patterns upon the English language system, that is the most frequent syntactic, morphological and lexical irregularities. The analysis of extensive and various excerpted corpus is based on the previously defined theoretical framework.

On the basis of the thorough and extensive research, we concluded that formations of new words and modifications of already existing words or their substitution by foreign elements may be significantly justified with their stylistic function, that is by the consistency on the part of the authors to ultimately shape the themes incorporated into the novels given by means of the continuous use of the English elements, which may simultaneously be conceived as inevitable consequences of mutual interference of the mother language and the foreign language that is less frequently used by the authors themselves, and it may also be considered as a need to perform the characterization of protagonists who speak the English language in the abovementioned novels. By means of contrastive analyses of the two linguistic systems, we reached the conclusions related to possible deleting specific concepts from the linguistic consciousness of the reader to the benefit of functional and developing potentials of the English language, whereas it may also be stated that there is an increasing tendency to preserve our linguistic and cultural identity.

Keywords: contrastive analysis, language transfer, anglicism, influence of the English language.

ПРЕГЛЕД СКРАЋЕНИЦА И ТИПОГРАФСКИХ КОНВЕНЦИЈА

[] – угласте заграде: неексплицирани елемент или елемент који се може јавити уместо претходно наведеног у примерима;

S (C) – српски језик;

E – енглески језик.

P1 – *Беснило*, Борислав Пекић

P2 – *Сентиментална повест Британског царства*, Борислав Пекић

1. ИСТРАЖИВАЧКЕ ПОСТАВКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1.1. Предмет и циљ рада, корпус и методологија истраживања

Предмет докторске дисертације биће испитивање ортографско–фонолошких, морфолошких, семантичко-синтаксичких, лексичких, фразеолошких и стилистичких јединица енглеског и српског језика на изабраном корпусу. Упоредна анализа наведених граматичких нивоа биће развијана поступно и темељно узимајући у обзир специфичности створене посебном ситуацијом језичког контакта које доприносе надоградњи постојећег система као и усложњавање језичких законитости на којима је овај систем изграђен. У процесу језичког трансфера, односно директног посуђивања енглеских елемената, али и посредног утицаја енглеских облика и образаца на формирање домаћих структура и реорганизацију реченичног садржаја испитује се однос између коегзистентних језичких система, могућности преклапања њихових елемената, а нарочито различитости које се могу открити испитивањем сваког од наведених лингвистичких нивоа. Разноврсношћу која се показује изношењем описа интеграције енглеских елемената усложњава се компарација датих језичких система. Опис језичких додирова не може бити употпуњен нити развијан у довољној мери, а да се не покажу јасни енглески модели од којих потичу преузете реплике, али и прецизно идентификују, не само у међусобном односу који остварују у процесу интеграције, већ и у односу на системе којима припадају. Релевантност карактеристика које поседују, а посредством којих им се додељују одговарајуће функције у припадајућим системима један је од неопходних критеријума који ће се потом укључити у анализу у погледу њиховог утицаја на задржавање ових функција или придруживање нових у новом језичком систему чији део постају процесом посуђивања. Дакле, у анализи се показује да је од важности за сагледавање утицаја особина страних (енглеских) елемената на онеобичавање или модификацију домаћих елемената управо и однос који наведени елементи успостављају преваходно са другим елементима из сопственог система, како би се на основу тога јаснијим приказале све специфичности и одступања самих елемената у моментима када до интерференције долази. Постојеће језичке норме, односно законитости којима се врши устројавање језичких јединица једног језика, и чији је карактер (ортографски, фонолошки, морфолошки, синтаксички, лексички, стилистички) конструисан управо на основу норми којима се језичке датости формирају и преобликују и добијају компоненту (не)самосталности у односу на друге

елементе са којима се комбинују – дају нам јасне индикације о томе да ли је настојано да се њиховим интегрисањем дате норме у потпуности задрже у новом систему који их преузима (са мањим или већим степеном успешности) или долази до различитих видова одступања. Такође, унутар дефинисаних оквира српског лингвистичког система, важно је преусмерити анализу и на карактеристике домаћих језичких јединица које, будући засноване на нормама у типолошком смислу различитог лингвистичког система – показују одговарајућа системска обележја која их чине више или мање рецептивним на могућности даљег преображаја или померања у односу на одређене лингвистичке законитости према којима су изведене или уз које и остварују одговарајуће односе у реченичној организацији. У том сложеном процесу, свакако отежаном због комплексности извршеног енглеског утицаја који није увек директан, и који се не рефлектује увек у директно преузетим лексичким јединицама, већ и у мање видљивом онеобичавању структура које не садрже очигледне стране садржаје, већ су домаће структуре употребљене на исти начин као и њихови енглески еквиваленти. Зато је неопходно да анализа коју спроводимо с циљем разматрања метода и степена интеграције енглеских модела и образаца буде дескриптивна операција у којој истовремено долази до укључивања оба језика: језика даваоца (енглеског језика) и језика примаоца (српског језика). С обзиром на то да је наше истраживање осмишљено на реализацији компаративних компонената језичких појава у два језичка система, ово истраживање се остварује у оквирима контрастивних језичких изучавања. Будући да предмет нашег истраживања није ограничен на реч већ захтева језик у целини, у анализи је неопходно извршити испитивање процеса посуђивања и адаптације на свим лингвистичким нивоима, будући да су у анализу укључене и све остале језичке јединице.

У погледу корпуса на коме се заснива анализа, контрастирање релевантних језичких нивоа у оба језичка система извршено је обрадом текстуалне грађе прикупљене на основу одабраних романа: *Роман о Лондону* Милоша Црњанског као и два романа Борислава Пекића: *Беснило* и *Сентиментална повест Британског царства*. С циљем да се конкретне језичке реализације осведочене у непосредном контексту што исцрпније опишу и представе у анализи је изнето обиље ексцерпираних примера. Одабир оваквог корпуса, односно дела из опуса савремених српских писаца Црњанског и Пекића образлаже се чињеницом да је у њиховим делима запажено значајно присуство елемената енглеског језика који врше утицај на језичку структуру српског језика, као и неенглеских образаца који утичу на организацију енглеских структура. У

тако постављеним књижевним релацијама под којима су наведени романи настали, употпуњени и подстакнути тематским садржајем романа подложном високом степену апсорпције страних енглеских елемената као и огроман распон лексичких јединица, властитих имена, скраћеница, морфолошких образовања, синтаксичких конструкција код којих је приметан унос страних елемената, често ослоњени на оригиналне енглеске елементе који не подлежу постојећим адаптацијама, потврђује се слика разноврсности и ширине специфично употребљених страних елемената, чиме корпус добија на својој репрезентативности. У жељи да илуструјемо лингвистичке специфичности употребљених јединица у роману, односно одступања од њихове уобичајене употребе, у анализи се често сугеришу алтернативне могућности употребљених конструкција, нарочито када је реч о могућностима које се пружају у одабиру синтаксичких конструкција у односу на структуре које су употребљене у делима, како би се представљањем варијаната ближих и сроднијих српским структурама чије формирање прописују граматичке законитости постојећег домаћег система дошло до очигледнијих решења који би се могли употребити у датом контексту, а да се на одређени начин „заобиђе” интерполација енглеских форми и образаца, али и да се истакне да је њихов одабир мотивисан енглеским структурама. Дакле, сви примери директно су преузети из романа, а затим се у великом броју случајева у заградама врши њихова могућа реконструкција, али и наводи енглески превод енглеских клауза или синтагми како би се обезбедио адекватнији увид у средства односно начине њиховог творења, упркос постојању адекватнијих решења на српском језику. На местима на којима нема потребе за навођењем целе реченице, када је реч о клаузама у оквиру сложених реченица, номиналним фразама или англицизмима који се састоје од једне речи или су дати у оквиру синтагме, сматрамо да нема потребе за навођењем читавог контекста, јер се и без навођења читаве реченице обезбеђује информација неопходна за саму анализу. Ради прегледности ексцерпираних примера као и редундантности контекстуалног оквира, често смо користили само информације које су релевантне за дати део истраживања.

Циљ нашег истраживања јесте да се на основу утврђених теоријских поставки изврши идентификација и категоризација присутних елемената енглеског језика у односу на лингвистичке нивое у којима су забележени, као и да се изврши опис њихових карактеристика, поново у односу на лингвистичке оквире којима припадају. Циљ је и да се установе и прецизно опишу начини и степен њихове (ортографско–фонолошке и морфолошке) адаптације, а уколико је реч о синтаксичким структурама

као и њиховом комбиновању у реченици, да се донесу закључци о различитим видовима њихове употребе и настанка, као и да се понуде алтернативна решења приближнија постојећим синтаксичким законитостима српског језика, али и да се одреди које синтаксичке структуре се сматрају заступљенијим језичким средствима у преношењу страног (енглеског) садржаја. Затим, циљ се састоји и у давању одговора на питање у ком степену и у којој граматичкој равни је утицај енглеског језика највише изражен, односно у којим граматичким оквирима су енглески елементи најзаступљенији, односно у којој равни српски систем пружа најмањи отпор у процесу језичког трансфера, као и који су могући механизми и стратегије који омогућавају интеграцију ових елемената. У оквиру контрастивних изучавања двају језика, наш циљ је да пружимо адекватан допринос расветљавању статуса посматраних појава и механизма који настају о оквиру процеса језичког посуђивања, како би посматране структуре и јединице, издвојене због специфичности које су условиле њихов настанак, без обзира на то да ли је реч о директно преузетим јединицама, јединицама које су прошле одговарајући степен интеграције или је реч о употребљеним синтаксичким, стилским и другим средствима мотивисаних сличним или идентичним енглеским јединицама или структурама – биле прецизније дефинисане и објашњене. Како би упоредна анализа двају језичких система била што целовитија и сврсисходнија, наш циљ се односи и на повезивање различитих нивоа адаптације наведених елемената, затим давање одговора на питање у којој мери су они постали део опште лексике српског језика; укључујући и давање образложења о томе који разлози доводе до одступања од језичких норми како у српском тако и у енглеском језику који се користи у делима Милоша Црњанског и Борислава Пекића.

У погледу методологије истраживања, а у складу са предметом истраживања, у раду ће се најпре применити дескриптивни поступак при теоријској обради досадашњих проучавања о утицају енглеског језика на српски језик, као и досадашњих проучавања елемената енглеског језика у језику писаца М. Црњанског и Б. Пекића и извршити класификација језичких неправилности на основу богатог језичког корпуса из њихових романа. Лингвистичка анализа биће спроведена уз адекватно навођење примера и контрастирање језичких елемената. Након тога ће се на основу резултата лингвистичке анализе и повезивања са стилским аспектом употребе елемената енглеског језика, формирати одговарајући закључци релевантни за област контрастивне лингвистике, али, на ширем плану, и за дефинисање слојевитости језика ових савремених српских писаца.

Актуелност теме произилази из уоченог недостатка студија везаних за испитивање елемената енглеског језика и њиховог утицаја на српске језичке структуре и јединице у делима писаца попут М. Црњанског и Б. Пекића. У погледу контрастивних истраживања енглеског и српског језика у делима српских писаца нисмо наишли на обимнију студију која би пружила целовит упоредни преглед свих граматичких нивоа оба језичка система. Неколицина објављених радова којима је на одређени начин започета ова проблематика, јесу својеврстан почетак теоријске анализе и елаборације граматичких нивоа, али с обзиром на то да је испитивање елемената енглеског језика у делима савремених писаца, тема која је још увек неистражена на нашим просторима, ово истраживање даје значајан допринос не само области контрастивне лингвистике, већ и лингвостилистичким анализама књижевних текстова.

Дисертација припада корпусним истраживањима, односно припада емпиријски оријентисаним језичким изучавањима. Употребљени контрастивни приступ обухвата технику превођења преводних еквивалената. Основне хипотезе на којима је наше истраживање засновано су следеће:

1. Одступање од стандардних језичких норми српског језика у делима Милоша Црњанског и Борислава Пекића превасходно је изражено у морфологији, лексици и синтакси, али и у ортографско–фонолошкој равни.
2. Интерференција матерњег језика писца испољава се приликом употребе енглеског језика у тексту, што показује утицај неенглеских образаца на енглески језички систем, односно најчешће морфолошке, лексичке и синтаксичке неправилности.
3. Творење нових и модификовања већ постојећих речи или њихова супституција страним елементима може се у значајном степену оправдати њиховом стилистичком функцијом, односно доследношћу аутора да посредством континуиране употребе енглеских елемената доврше конструисање тематског плана романа, али се истовремено може посматрати и као неизбежна последица међусобне интерференције матерњег језика и страног језика којим се аутори мање служе, али и потребе да се изврши карактеризација ликова који се енглеским језиком служе у роману.
4. Упоредном анализом двају језичких система долази се до сазнања о томе како се са једне стране, из језичке свести читаоца бришу одређене концепције у корист функционалних и развојних потенцијала енглеског језика, а са друге, осећа тежња да се сачува језички и културни идентитет.

Прва хипотеза посматра се као основна хипотеза, с обзиром на то да је на основу ове хипотезе засновано целокупно истраживање. Читава контрастивна анализа почива на тези да се управо у морфолошкој, лексичкој, синтаксичкој али и ортографско–фонолошкој равни остварује највећи степен утицаја енглеских елемената. Наша је основна претпоставка од које полазимо у анализи да ће се истраживањем потврдити да у наведеним романима долази до одступања од језичких норми важећих у време настанка наведених романа, и у складу са тим коришћен је *Правопис српскохрватског језика* у издању Матице српске из 1960. године.

2. ПРЕГЛЕД ДОСАДАШЊИХ ИСТРАЖИВАЊА

Преглед досадашњих истраживања биће подељен на радове који се односе на утицај енглеског језика на српски језик, као и на радове у којима се испитују елементи енглеског језика у романима писаца Милоша Црњанског и Борислава Пекића. У самом раду биће коришћена и општа граматичка литература, првенствено србистичка, која је представљена у литератури на крају рада, и која је била неопходна у анализи свих граматичких нивоа. У поглављу које следи радови и монографије биће хронолошки представљени према години објављивања, а у оквиру одређене области изучавања.

2.1. Досадашња истраживања о утицају енглеског језика на српски језик

Утицај енглеског језика на српски јесте тема која већ деценијама привлачи пажњу лингвиста, што се често оправдава тежњом за очувањем језичког и културног идентитета, али и тенденцијом да се разлози који доводе до све очигледнијих примера интерференције ових различитих језичких структура објасне у светлу глобализацијских трендова. Полазећи од основа контактне лингвистике, вршена су контрастивна упоређивања ових двају језика, о чему сведоче и бројне студије истраживача Р. Филиповића (1986; 1990б), М. Сурдучког (1978) и Р. Ђорђевић (1997, 2002). Бројни су радови који су посвећени типовима англицизама у српском (Ињац 2002; Филиповић 2003; 2005; 2006, Бајић 2009), али и радови који се претежно баве њиховим прагматичким аспектима (Шевић 1986, 1996; Бугарски 1997; Панић Кавгић 2006; Мишић–Илић, Лопичић 2011). Најзначајније теоријске основе о утицају енглеског језика на српски налазе се у студијама В. Васић, Т. Прћића и Г. Нејгебауер (2001) и Т. Прћића (2005).

У студији под називом *Српскохрватски и енглески у контакту. Речник и морфолошка анализа енглеских позајмљеница у стандардном српскохрватском језику Срба и Хрвата исељеника у Канади* (1978) Милан Сурдучки испитује питање комплексности и универзалности језичког контакта, тако што након навођења речника енглеских позајмљеница у стандардном српскохрватском језику и језику Срба и Хрвата исељеника у Канади, износи морфолошку анализу којом настоји да презентује лингвистичке дескрипције језичког контакта између наведених језика. С обзиром на негативно поимање термина интерференције, аутор у раду заузима став да термин *језичко позајмљивање*: „обухвата све последице језичког контакта између СХ и Е или конкретније, с обзиром на уобичајену једносмерност утицаја, све последице тог додира у СХ језику на било ком ступњу дифузије преузетих елемената Е језика” (Сурдучки 1978: 6). Тежиште рада је морфолошка адаптација, док су маргинално обрађене фонолошка и графемска адаптација, а укратко су обрађене и преводне и семантичке позајмљенице. Сурдучки под позајмљеницом¹ сматра „сваку Е реч употребљену у СХ контексту без обзира на степен њене адаптације и интеграције у СХ” (Сурдучки 1978: 7). Морфолошка адаптација Е позајмљеница у раду је посматрана са аспекта прилагођавања позајмљеница суфиксима за творбу речи која се врши афиксацијом и комбиновањем, односно прилагођавање у смислу активације механизма деривације (која се састоји од: „примарне адаптације, секундарне деривације и секундарног формирања композита” – Сурдучки 1978: 267) и флексије. Након опсежне анализе Сурдучки закључује да је продор Е позајмљеница допринео ширењу и стабилизацији одређених иновација у СХ морфологији, тј. на појављивање: „именица мушког рода са вокалском основом, формирање композита, употребу непроменљивих придева, аналитички компаратив и појаву двовидских глагола” (Сурдучки 1978: 340).

У раду *Теорија језика у контакту* (1986) Рудолф Филиповић пружа исцрпна објашњења појаве језичког посуђивања и на овај начин даје изванредан допринос осветљавању ове језичке појаве, односно расветљавања лингвистичке појаве језика у контакту². Аутор диференцира промене у адаптацији и у самој класификацији врши

¹ „Према Хаугеновој подели ... позајмљеницама се у овом раду сматрају тзв. праве позајмљенице (у којима долази до импорације Е морфема у неанализираној форми) и тзв. хибридне позајмљенице (у којима долази до делимичне суспитације Е морфема СХ морфемама, тј. у којима је очигледан покушај анализе); осим тога, позајмљеницама ћемо називати и тзв. секундарне изведенице и сложенице (у којима долази до комбиновања већ позајмљених Е елемената са СХ елементима)” (Сурдучки 1978: 7)

² „Језици долазе у контакт: а) кад се нека ријеч или фраза *језика даваоца* L^d (giving language or lending language) преузима у сустав *језика примаоца* L^p (receiving language), тј. у процесу језичног посуђивања; б) кад говорник језика X, *матерински језик* (mother tongue or native language) – L¹, одлучи научити језик Y, *страни језик* (foreign language) – L², тј. у процесу усвајања страног језика.” (Филиповић 1986: 17)

поделу на примарне и секундарне промене. Путем веома студиозне анализе процеса језичког посуђивања посматра адаптацију модела на фонолошком, морфолошком, семантичком и стилистичком нивоу. Усмереност ауторовог истраживања страних речи (енглеских) лингвистичком анализом заснована је на ступњу лингвистичких операција супституције и импортације³ који су садржани у лингвистичким елементима. Узимајући у обзир могућности интерференције⁴ или „лингвистичког преклапања тј. преношења неког аспекта модела на реплику” (Филиповић 1986: 68) аутор даје прецизну слику трансфера Е модела (језика даваоца) у С језик (језик прималац), али и прегледно класификује и квалификује појаве које се јављају приликом адаптације позајмљеница: „Модел почиње своју адаптацију како би се интегрирао у сустав језика примаоца, те пролази кроз разне стадије адаптације и добива различите облике *компромисне реплике* (compromise replica). Кад се адаптација модела доврши и он се потпуно интегрира у сустав језика примаоца, узима облик који зовемо *реплика* (replica).” Филиповић прави битне дистинкције између формирања фонолошког облика посуђенице трансфонемизацијом (на основу изговора или ортографије модела или комбинацији ових принципа), при чему долази до структуралних промена у фонологији језика примаоца (фонемска импортација и фонемска редистрибуција), затим развоја нових фонема у језику примаоцу или фонологизацији, као и активирања латентних фонема. У овом делу аутор даје илустрацију фонемске редистрибуције приказом адаптације и дистрибуције консонаната унутар консонантских скупина, што представља новину у анализи фонолошког нивоа. Затим, узимајући у обзир чињеницу да модел неизоставно подлеже граматичко-морфолошкој интерференцији, на морфолошком нивоу Филиповић изграђује систем на основу којег се врши интеграција „*посуђеног материјала* (loan material)” (Филиповић 1986: 118), а који се састоји од: „а) формирања основног облика⁵; б) усклађења морфолошких категорија језика даваоца с онима језика примаоца; в) интегрирања посуђеница у сустав промјенљивих облика језика примаоца” (Филиповић 1986: 118). У морфолошкој анализи полази од првог

³ „Према напријед приказаној Хаугеновој теорији (2.4.2.) сваки аспект модела који се замењује неким еквивалентом из сустава језика примаоца зове се *супституција* (supstitution), а сваки онај што га је реплика преузела представља *импортацију* (importation) (Хауген 1956: 50, 3.4.)” (Филиповић 1986: 68)

⁴ „U. Weinreich (1953: 1) је лингвистичку интерференцију дефинирао као »девијације од норме које се јављају у говору билингвалних говорника као резултат њихова познавања више од једног језика«. Термин интерференција укључује и »преуређење *узорака језика* (language patterns) до чега долази стога што су у фонолошки сустав, морфологију, синтаксу и лексик унесени страни елементи«” (Филиповић 1986: 36)

⁵ „Анализа посуђеница на морфолошкој разини почиње стога од облика језичне јединице – ријечи, који зовемо *основни облик* (the citation form). То је облик ријечи који се цитира самостално (без контекста) и регистран је у ријечницима као натукница. Он је с морфолошког становишта неутралан.” (Филиповић 1986: 117)

принципа морфолошког међуутицања језика⁶ али и другог принципа морфолошке адаптације у вези са трансфером везаних морфема⁷ (в. Сапир 1921, Вајнрајх 1953) или слободних морфема чији је унос неограничен, што условљава повећану бројност лексичких иновација у језику примаоцу, док је у анализу унета и Хаугенова интерпретација основног принципа⁸. Испитивање трансморфемизације, односно супституције на морфолошком нивоу аутор заснива на: „претпоставци да ријеч може бити састављена од слободног морфема и везаног морфема, да везани морфем може бити нулти, тј. да и сâм слободни морфем чини ријеч и да комплексни морфем, слободни морфем + суфикс чини ријеч.” (Хауген 1969: 389 преузето према Филиповић 1986: 119). У погледу семантичке адаптације (*semantic adaptation*) аутор разматра појаве адаптације значења модела и појаву семантичког посуђивања (*semantic borrowing*)⁹, на основу појмовне поделе примарности и секундарности. У разматрању семантичког посуђивања, истиче становишта познатих теоретичара лингвистичког посуђивања (*Louis Derooy, T. E. Hope, Stephen Ullmann, Uriel Weinreich, Einar Haugen, Leo Pap*) (в. Филиповић 1986: 155–157), док у анализи промене значења енглеских позајмљеница примењује Хоупов (*Hope*) петочлани систем који садржи семантичке промене које могу бити: „1. промјене у семантичкој екстензији; 2. елипса; 3. промјена имена мјеста и властитих имена у опће именице; 4. пејоризација (дерогација) и еуфемизми; 5. метафоре (Хоуп 1960: 133 преузето према Филиповић 1986: 157), при чему аутор унапређује постојећи Хоупов систем тако што у оквиру првог типа промена уводи прецизније дистинкције издвајањем: нулте семантичке екстензије, сужење и проширење значења, док су истовремено његовом анализом примене значења обухваћени: „а) узроци промјене значења, б) природа промјене значења, и в) последице промјене значења.” (Филиповић 1986: 158). Аутор даје кратак осврт и на употребу посуђеница и страних израза као стилистичких средстава, и у том смислу запажа неколико стилистичких функција позајмљеница у језику примаоцу: „*стварање*

⁶ „Лингвистика је дошла до емпиријског закључка да језици, када дођу у додир, углавном не утјечу један на други у подручју морфологије” (Филиповић 1986: 116)

⁷ „Uriel Weinreich (1953: 31) је формулирао други важан принцип да се трансфер *везаних морфема* (*free morphemes*) јавља врло ријетко. Из његове анализе тог проблема излази да се у неким европским језицима ипак могу наћи и примјери трансфера везаних морфема али су то рјеђи случајеви који се јављају под специјалним увјетима (Weinreich 1953: 32).” (Филиповић 1986: 116)

⁸ „Кад се поједина ријеч импортира, она прима наставке које захтијева језик прималац да би се осјећала као ријеч тог језика и да би изражавала категорију његова сустава. Та Хаугенова поставка води анализи *морфолошких категорија* (*morphological categories*) које карактеризирају поједине врсте ријечи.” (Филиповић 1986: 117)

⁹ „Основна је разлика између њих у томе што се адаптација значења модела врши на посуђеници која је пеузета из језика даваоца, а семантичко посуђивање је трансфер значења из језика даваоца на неку већ постојећу домаћу ријеч у језику примаоцу.” (Филиповић 1986: 153)

стране атмосфере” (Филиповић 1986: 188), затим постизање што веће „аутентичности описа и прецизности” (Филиповић 1986: 189), затим истицање потребе за кратким и економичним изражавањем, али наводи и случајеве „кад се ти елементи употребљавају у игри ријечи или кад се желе постићи комични ефекти.” (Филиповић 1986: 189).

У студији, која је уједно и наставак претходно наведене монографије, *Англицизми у хрватском или српском језику* (1990б) Филиповић изнова разрађује питање језичког посуђивања као резултат језичких додира, односно у овој студији аутор врши практичну примену теоријских резултата остварених у истраживању енглеских елемената. У студији проширује постојећу дефиницију англицизма¹⁰, наводећи да: „Англицизам је свака ријеч преузета из енглеског језика која означава неки предмет, идеју или појам као саставне дијелове енглеске цивилизације; она не мора бити енглеског појекла, али мора бити адаптирана према саставу енглеског језика и интегрирана у енглески вокабулар.” (Филиповић 1990б: 17). Овде наводи и дефиницију псеудоанглицизама или секундарних англицизама, као речи: „састављених од енглеских елемената или од енглеских ријечи скраћених у нови лик, које нису преузете из енглеског јер у том језику у таквом лику не постоје” (Филиповић 1990б: 19). У првом делу студије аутор даје исцрпну анализу 1) *порекла*, тј. извора англицизама у оквиру које опис посуђене енглеске речи прати: „ортографија, изговор, ознака врсте ријечи (категорија рода ако се ради о именици) и број значења те ријечи у Вебстерову рјечнику” (Филиповић 1990б: 10); 2) *развоја* тј. формирања облика модела на фонолошком и морфолошком нивоу, које је засновано на принципима трансфонемизације и трансморфемизације; 3) *значења* англицизама, при чему аутор на постојеће три семантичке промене уводи и: „разликовање двију категорија сужења и проширења значења: сужење значења према броју (S1n) и према пољу (S1f), проширење значења према броју (S2n) и према пољу (S2f).” (Филиповић 1990б: 10). Уједно истиче и важност да се приликом утврђивања етимологије и фонолошког облика англицизма према адаптацији модела узме у разматрање и могућност утицаја језика посредника која је приметна на морфолошком и семантичком нивоу (у формирању морфолошких облика и значења англицизама). У другом делу наведене

¹⁰ „Англицизам је енглеска ријеч преузета из енглеског језика као страна ријеч која се, да би се могла интегрирати у састав језика примаоца и тако постати посуђеница, у току трансфера мора адаптирати према саставу језика примаоца.” Енглеска реч се посуђује: „кад се јавља потреба за новом ријечи да се испуни празно место у вокабулару, тј. кад се из енглеског преузме предмет, појам или идеја које треба именовати у хрватском или српском.” (Филиповић 1990: 16)

студије аутор у оквиру речника англицизама у хрватском или српском језику даје абecedни попис англицизама, њихових варијаната и изведеница. У раду Филиповић закључује о постојању јединственог синхронијског приступа енглеском вокабулару у процесу језичког посуђивања, као и о тежњи адаптираних енглеских елемената ка што потпунијој интеграцији у систем језика примаоца, али и о томе да реплика задржава све особености претходно дефинисаних англицизама.

Поред представљених радова, издваја се као корисна литература и *Енглески и српскохрватски језик, Контрастивна граматика именичке групе* Радмиле Ђорђевић (1989), у којој су изнети резултати поређења употребе граматичких компонената српског и енглеског језика, тј. номинала, заменичких облика, одредбених речи односно модификатора (детерминатора), адјективала, номинала и квантификатора, након што је најпре: „свако морфолошко, синтаксичко, семантичко, дистрибутивно и функционално обележје одређеног граматичког елемента, или граматичке целине описано прво у енглеском, затим у српскохрватском језику” (Ђорђевић 1989: xiii), а затим је вршено поређење овако изнетих дескрипција применом поступака зависне и независне контрастивне анализе, уз обавезно дефинисање граматичких појава као и илустрацију њених површинских и дубинских облика. Тежиште рада упућује на налажење кореспондената, тј. „формално и значењски подударних елемената” (Ђорђевић 1989: xv), или барем кореспондентних еквивалената окарактерисаних приближно једнаким значењем. Аутор је, такође, настојао да именичке групе представи јасније у равни синтаксе и семантике, с циљем да микролингвистичком анализом извуче прецизне закључке о подударностима и размимоилажењима двају анализом супростављених језика. На овај рад надовезује се и *Граматика енглеског језика* Радмиле Ђорђевић (2002а) у којој је пружена свеобухватна и прецизна дескрипција изложене граматичке грађе која је класификована на основу врсте речи и функционалне класе и у којој су исцрпна објашњења дата не само у вези са представљеним граматичким елементима, већ су: „врло детаљно описана и њихова семантичка, синтаксичка и функционална обележја, уз мноштво примера и њихов превод на наш језик” (Ђорђевић 2002а: xvii). Овом студијом обухваћени су: номинали, заменички облици – заменице и секундарни детерминатори, примарни детерминатори, адјективали и нумерали (у оквиру именичке групе), затим вербали и адвербијали (у оквиру глаголске групе), као и предлози и конективи (везници и узвици) (в. Ђорђевић 2002а). Основне принципе и теоријске

поставке контрастивне анализе¹¹ Ђорђевић изводи у *Уводу у контрастирање језика* (2002б), у коме даје и сажет преглед развојног пута контрастивне анализе, као и лингвистичких теорија (јаче и слабије верзије теоријске контрастивне анализе) и лингвистичких модела (структуралног, трансформационо-генеративног, когнитивног), заједно са врстама, резултатима и применама резултата контрастивне анализе.

Твртко Прћић је написао бројне радове и студије у којима се разрађују питања контактано-контрастивне лингвистике¹². У раду под називом *Енглески у српском* (2005а) аутор настоји да изнесе основне теоријске поставке ове нове лингвистичке дисциплине, с циљем да се представи далекосежност утицаја енглеског језика на системске оквири српског језика, док се обрађене појединости односе на: „опис својстава енглеског као одомаћеног страног језика, приказе различитих аспеката наше свакодневне језичке праксе [...] теоријско-методолошке и практичне лексичке анализе, педагошки оријентисане расправе, нормативно-стандардолоска разматрања и један оглед из двојезичне лексикографије” (Прћић 2005а: 12). У студији наводи значај немарног „функционалног стила”¹³ као најзаступљенијег језичког варијетета, који доводи до стварања паралелне обичајне норме, нарушавајући примарне језичке стандарде, и у том смислу наводи аномалије везане за овај стил: погрешне употребе речи, плеоназме, таутологије, изједначене и међузаменљиве синониме, описне парафразе речи и географских имена, описне парафразе службених функција и институционалних имена, потискивање домаћих речи и израза посредством употребе англицизама, употребе речи насталих под утицајем Е језика и стварање енглеско-српских лажних парова, употребе домаћих речи и структура према Е речима, структурама и значењима, као и употреба наводника ради смештања речи које су употребљене у пренесеном значењу (в. Прћић 2005а: 24–29). Истиче појаву псеудонорме¹⁴, као директне последице: „повођења за правописним принципима и

¹¹ „КОНТРАСТИВНА АНАЛИЗА је један од најразвијенијих поступака у оквиру контрастивне лингвистике којим се до експлицитних сличности и разлика између, по правилу, два или више језика долази систематским поређењем описа тих језика, односно поступак у коме се један језик, језик А, проучава или кроз призму другог језика, језика Б, или се језици пореде на основу неког заједничког обележја” (Ђорђевић 2002б: 2–3)

¹² Термин подразумева: „изучавање сличности и разлика између енглеског и српског (или било којег другог) језика, у контексту енглеског као одомаћеног страног језика и његових свеукупних утицаја на српски (или било који други) језик” (Прћић 2005а: 12)

¹³ Немарни „функционални стил” испољава се на свим језичким нивоима – и правописном (укључујући и транскрипцију властитих имена из страних језика), и изговорном, и граматичком, и семантичком, и прагматичком” (Прћић 2005а: 24)

¹⁴ „Псеудонорма представља део паралелне обичајне норме везане за област писања и обухвата спонтано развијене навике које одступају од прописане правописне норме и које су услед вишеструког понављања прерасле у скуп устаљених образаца.” (Прћић 2005а: 36)

обичајима енглеског језика (нарочито у домену великог слова, одвојеног писања основа, интерпункције и транскрипције речи)” (Прћић 2005а: 36), као и повођења за изговором речи, али и другим чиниоцима; али уводи и преглед најчешће устаљених образаца псеудонорме, затим појединачна негативна одређења правописних образаца као и објашњења и упутства њихове правилне употребе. Истиче и проблем површинског превођења којима се врши трајно потискивање уобичајених, стандардних средстава за изражавање истог садржаја посредством С речи и структура, али и проширује уобичајени распон значења термина англицизам¹⁵. Англосрпске обичајне норме у раду су представљене на свим језичким нивоима (правопис, изговор, граматика, семантика, прагматика). Значајан део рада посвећен је истраживању фонолошке и графолошке адаптације енглеских имена¹⁶, као и одступању у третману појединих фонема, затим одступања под утицајем изворног писања, итд. Такође, англицизми су представљени и сагледани у светлу најновијих лингвистичких и социолингвистичких чињеница и изнета су запажања у вези са њиховим врстама, настанком, али и степеном оправданости и статусом, као и одговарајућа типологија преводних поступака¹⁷ неопходних ради адаптације речи превођењем.

О адаптацији енглеских модела, Прћић пише у бројним радовима (Прћић 1991а, 1991б, 1992, 1998, 2004, 2005). Прћић наводи прецизну дефиницију енглеског личног имена (1998), али даје и јасна упутства како постићи стандардизованост њихове адаптације¹⁸, тј. развија модел: „утврђивања једнозначних правила за успостављање система гласова српског језика који најприближније одговарају гласовима енглеског језика у одређеној позицији, како би се исти енглески глас увек могао доследно преносити истим српским гласом, обезбеђујући тако и стандардизацију правила и максимално задржавање препознатљивости адаптираних имена” (Прћић 1998: 21). *Do you speak anglosrpski? Rečnik novijih anglicizama* (2001) приредили су Вера Васић, Твртко Прћић и Гордана Нејгебауер, који новије англицизме дефинишу као: „оне речи из енглеског језика које су у протеклих тридесетак година ушле у српски језик, као и

¹⁵ „У понешто неуобичајеном значењу термина, англицизам чини и реч, синтагма или реченица у српском језику чија употреба одражава и/или следи норму енглеског језика – ортографску, фонолошку, граматичку, семантичку или прагматичку (нпр. *кратка прича, подигнути санкције, Могу ли да Вам помогнем?*)” (Прћић 2005а: 59)

¹⁶ У нашој литератури о адаптацији енглеских имена говоре: Прћић 1991, 2002а; Пешикан, Пижурица, Јерковић 2010.

¹⁷ „Директно превођење, структурно превођење и функцијска апроксимација.” (Прћић 2005а: 178)

¹⁸ „Пре свега, да би се било које страно име, па тако и енглеско, могло употребити у неком другом језику, нужно га је адаптирати гласовном и словном систему тог језика, односно приближити га његовим изговорним и правописним нормама.” (Прћић 2005а: 19)

раније прихваћени англицизми, али сада с новим значењима” (Васић, Прћић, Нејгебауер 2001: 8). У наведеном абецедном речнику новијих англицизама у српском језику, одреднице су детаљно и систематски обрађене, а сама упутства усредсређена су на правопис, граматику, изговор са акцентима који се износи након упућивања на одговарајуће граматичке информације, затим неприхватљиве правописне облике, оригиналне изворне облике (на основу којих се представља начин њихових преузимања, тј. да ли су лексеме прошле одговарајуће адаптивне процесе или не, односно да ли је лексема настала као резултат комбиновања искључиво енглеских елемената или енглеских и српских компонената) као и степен њихове интегрисаности у српском језику (који подразумева оцену адаптираности облика, адаптираности значења као и степена оправданости њихове употребе), а потом и значење уоквирене помно одабраним примерима којима се презентује специфично значење дате лексеме, и подржане навођењем устаљених лексичких спојева, односно устаљених колокација за свако појединачно значење лексичке јединице. У раду *Адаптација нових речи из енглеског језика превођењем* Прћић уз одговарајуће практичне и теоријско-методолошке поставке даје предлоге у вези са типологијом продуктивних творбених (морфосинтактичких) и семантичких поступака које се могу применити у процесу адаптације речи превођењем, наводећи и одговарајуће преводне поступке који се у том процесу могу употребити (Прћић 2002в: 96–99).

У домену семантике и прагматике, у студији *Семантика и прагматика речи* на темељу комплексно означеног приступа – „(кон)текстуалистички утемељеног структурализма с примесама генеративизма и когнитивизма” (Прћић 1997: 9) аутор се бави проблематиком значења и употребе значења, врши категоризацију значења, успостављајући одређене паралеле међу њима, али и истицањем међусобних дистинкција. Анализом су обухваћени следећи парови значења: „лексичко и реченичко, дескриптивно и асоцијативно, дословно и пренесено, системско и текстуално, те намеравано и протумачено” (Прћић 1997: 21). У завршном делу рада испитује лексичке спојеве: колокације (које су разматране у складу са својим дијагностичким обележјима) и идиоме (који су класификовани на основу структурно-функцијских критеријума), који подразумевају постојање синтагматских лексичких односа.

Испитивањем колокација бави се и Негебауер у раду *Одлике колокација у енглеском језику* (1982) након уводних напомена термилошке природе, дефинише термин „колокација”, а затим дели нивое колокације на: лексички, синтагматски и

реченички; а потом врши диференцијацију колокација у ужем смислу у односу на колокације у ширем смислу; као и Шевић у раду *Изучавање колокација у енглеском и српскохрватском језику и могућа примена у настави енглеског језика* (1986), која термилошку утемељеност рада заснива на теоријским одређењима Фиртха и Нејгебауера. Шевић закључује да би одговоре на питање: „како створити критеријуме за одређивање границе између колокације и идиома [...] требало тражити у правцу примене различитих тестова од којих би свакако први био тест метафоризације и метонимизације [...] и тестови трансформације синтаксичке структуре и комплементације.” - али упућује и на значај контрастивног проучавања колокација с циљем примене добијених резултата у настави енглеског језика. (в. 1986: 187).

Рецепцијом англицизама бави се и Панић–Кавгић у раду *Колико разумемо нове англицизме* (2006) која обрађује поставке лингвистичке прагматике у вези са разматрањем преузетих англицизама у „контексту, односно широј језичкој – синтаксичкој и дискурсној – структури у којој се јављају” (Панић–Кавгић 2006: 10), узимајући у обзир теорију релевантности, комуникативни принцип релевантности, као и Грицеов принцип кооперативности – улажући напоре да се постављени проблем јасније сагледа у оквиру феномена англосрпског језика и његових даљих импликација и последица у језичкој заједници, као и предлагањем системских мера за „превазилажење стања проузрокованог утицајем англосрпског језика” (Панић–Кавгић 2006: 93).

О адаптацији англицизама на ортографско-фонолошком, морфолошком, као и семантичко-прагматичком нивоу, као и о врстама и степену њихове заступљености у одрешеним морфолошким категоријама – говори и Бајић у студији *Англицизми у српском језику* (2010), која уноси социолингвистичке факторе у анализу енглеско-српског језичког додира. У раду износи и кратак историјско-теоријски преглед, односно хронолошку и појмовну периодизацију лингвистике језичких контаката у којој су обухваћени значајни радови из ове области од педесетих година XX века, као и новија запажања у контактної лингвистици (в. Бајић 2010: 19–39).

Прагматичким англицизмима¹⁹ баве се и Мишић Илић и Лопичић (2011), који у раду настоје да изврше њихову идентификацију, и понуде различите могућности њихове класификације, узимајући у обзир социолингвистичке аспекте који

¹⁹ „Предложени термин прагматички англицизми означава употребу дискурних формула из енглеског језика у ситуацијама када за њих постоје одговарајуће устаљене формуле у српском језику” (Мишић–Илић, Лопичић 2011: 261)

условљавају њихов настанак, али и „лингвистичке аспекте који се тичу њихове формалне категорије, обличне реализације у српском језику и врсте дискурсне ситуације у којој се користе” (Мишић–Илић, Лопичић 2011: 263). Коначан закључак изводе заокруживањем њихових заједничких обележја, тј. употребе у специфичним дискурсним ситуацијама или нарочите прагматичне вредности која им се на овај начин приписује. Бројни су радови у којима се анализа ограничена на семантичке аспекте. Соња Филиповић у раду *Изговор и писање рачунарских англицизама у српском језику* (2005) систематски обрађује питање двојне природе формалне рецепције односно адаптације англицизама²⁰ у регистру рачунарства, посматрајући њихов писани и изговорни облик, односно путеви њихове интеграције у фонолошки и графолошки систем С језика, као и психолингвистичке аспекте процеса њихове интеграције. Иста ауторка у раду *Семантика англицизама у српском језику у регистру моде* (2006) испитује питање комуникативног потенцијала англицизама (сведених на англицизме преузете у регистру моде), број и обим пренетих значења, комуникативну оправданост, иновативност, заменљивост и креативност преузетих англицизама, мотивисаних психолошким и социолошким чиниоцима.

Бројни су радови који се баве контрастивним истраживањима. Рад Јакова Салечића *Нека запажања о позајмљивању речи из енглеског језика* (1980) заснива се на истраживању теме међујезичког позајмљивања али и настојањима да се изврши категоризација позајмљеница у складу са Филиповићевим теоријским поставкама у вези са „три основне фазе у асимилацији у адаптацији позајмљених речи системима српскохрватског језика” (Салечић 1979: 294). Контрастивни приступ адвербијалима осведочен је у раду Радмиле Шевић *Положај адвербијала у енглеском и српскохрватском језику* (1980). Навешћемо још неколико радова из ове области: *Енглеско-српско лексичко контрастирање; потребе, поступци и примене* (Прћић 1998) у коме истиче најважније циљеве лексичког контрастирања, односно успостављање функцијско-комуникативних еквивалената за свако појединачно значење одређене лексеме, као и да се: „лексеме сагледају кроз синтагматске односе с другим лексемама (колокабилност и колокациони опсег), као и кроз оне парадигматске (хипонимија, синонимија, антонимија), с посебним освртом на формалне и садржинске лажне парове” (Прћић 1998: 128); *Предлози за нови Правопис (1): транскрипција властитих*

²⁰ „Уобичајена дефиниција англицизама овде је проширена, тако да обухватају: опште речи, речи у функцији имена, акрониме, па чак и синтагме, односно све оно што је из енглеског језика продрло у српски са већим или мањим или чак никаквим степеном интегрисаности.” (Филиповић 2005: 13)

имена из енглеског језика (Прћић 2002а) у коме аутор нуди систем правила за транскрипцију енглеских имена у српском језику, изношењем енглеско-српских гласовних и словних правилности, али и правописних специфичности (в. Прћић 2002а: 26–31); *Предлози за нови Правопис (2): ка стандардизованом писању англицизама* (Прћић 2002б) у коме аутор износи препоруке за писање англицизама, односно уводи општи стандардолошки принцип²¹ и искључује могућност преношења изворног енглеског правописног облика као и писања које се на овим облицима заснива. Допринос истраживању процеса адаптације англицизама на ортографском, морфолошком и синтаксичко-семантичком нивоу даје и Горан Ињац (2002) у раду *Енглески језик у com_media@ прилог проучавању српске компјутерске терминологије*. Транскрипција енглеских властитих имена и писање акронима разматрано је у раду уз одговарајуће препоруке и општа правила за формирање писаних облика англицизама. Бајић истражује *Настанак правописне псеудонорме под утицајем енглеског језика* (2009) и образлаже питање псеудонорме вршећи анализу транскрипције, великог слова, интерпункције, спојено и одвојено писање као и гласовне промене. Издваја се и рад Мире Милић под називом *Утицај енглеског језика на српски у процесу адаптације спортске терминологије* (2006а), у коме се употребљени спортски термини приказују са аспекта примењених преводних поступака (дословни превод, калкирање, функцијска апроксимација и описно превођење), као и дисертација истог аутора под називом: *Англицизми као синоними у српском језику (на примеру књижевних и новинских текстова)* у коме је изнет закључак да: „публикације из стручних области такође садрже велики број англицизама, који стичу велику фреквенцију употребе у процесу образовања и истраживачког рада. По уласку у медијски језик, ови англицизми стичу неограничено поље стилско-семантичке диференцијације, а тиме и способност за ступање у синонимни однос у оквиру целокупног лексичког фонда српског језика.” (2011: 274).

О отворености српског језика према страном, енглеском утицају сведоче контактолошки речници попут претходно наведених речника: *Речник позајмљеница према енглеским моделима* М. Сурдучког (1978) и Филиповићевог *Рјечника англицизама у хрватском или српском језику* (1990б); као и речници страних речи: „Речник страних речи које се употребљују у нас у говору, у новинама, повременим

²¹ „Полазиште овог модела, у пуном сагласју с прихваћеним и већ устаљеним нормативним опредељењима везаним за преношење елемената из страних језика код нас, јесте следећи општи стандардолошки принцип: графолошка адаптација англицизама у српском језику врши се путем транскрипције на ћирилично и латиничко писмо.” (Прћић 2002б: 18)

списима и у књигама објашњен онима, који те речи не разуму (Панчево 1878, који је најстарији наш рјечник страних ријечи), затим рјечници Грчића, Шерингера, Ковчића, Ђисаловића, па све до Вујаклије, Алексића, Клаића, Клајна и Шипке, да не изоставимо и оне мањег обима као што су Мићунићев и Ђирилов” (Бајић 2010: 42). Не можемо изоставити ни лексиколошку литературу, попут *Енглеско-српског речника спортских термина* Мире М. Милић (2006), или *Великог речника страних речи и израза* који су приредили Клајн и Шипка (2007).

2.2. Досадашња проучавања елемената енглеског језика у језику писаца М.

Црњанског и Б. Пекића

Разоткривање елемената енглеског језика у језику писаца Милоша Црњанског и Борислава Пекића, односно различитих стратегија инкорпорирања оваквих елемената унутар њихових текстуалних оквира није у значајној мери постало предмет опсежнијих граматичко-теоријских радова, за разлику од бројних књижевних студија које су махом заступљене и које показују значајан степен отворености према проучавању токова наративизације и књижевних аспеката наведених романа. Иако су бројни радови и студије у којима је изражено разматрање питања утицаја енглеског језика као и бележење свих релевантнијих видова одступања од постојећих норми и граматичких законитости српског језика управо захваљујући усмерености на испитивање унутарње организације српског језика услед афирмације енглеских језичких образаца, евидентан је недостатак студија сличног типа. Дакле, када је реч о испитивању елемената енглеског језика у језику савремених српских писаца, односно дела из њиховог стваралачког опуса у коме су такви елементи израженији, такви радови су малобројни. О фреквентности англицизама у делима Борислава Пекића доприносе радови Р. Шевић (1989, 2012) и С. Вукобрата (1995), док о утицају енглеског језика у делима Милоша Црњанског сведоче С. Кољевић, З. Мутић, И. Славнић и Б. Ракић (2006); Б. Ђорић Француски (2013); затим Б. Чубровић (2007а, 2007б) и М. Миличић (2011). С обзиром на мали број радова који се баве директно испитивањем енглеских елемената у истакнутим романима, а узимајући у обзир и обиље грађе које пружају сами романи, можемо да констатујемо да наше истраживање оставља довољно простора за даља истраживања и надоградњу.

Из тог разлога се рад Радмиле Б. Шевић (1989) сматра изузетно значајним на овом пољу, јер је овим радом Шевић пружила важан подстицај расветљавању ове језичке појаве у делима савремених српских писаца. Цео рад је посвећен питању присуства елемената енглеског језика у Пекићевом делу *Беснило*. Шевић у раду наводи следећи закључак: „Оно што смо у овој фази назвали елементима енглеског језика не ограничава се само на поједине речи и фразе преузете из енглеског језика и са више или мање вештине и успеха интегрисане у српскохрватски текст, већ се може говорити и о елементима структуре енглеског језика пренетим у структуру српскохрватске реченице, о реду речи, а такође и о значајном присуству енглеске фразеологије и идиоматике” (Шевић 1989: 72). У овом раду се, такође, истиче да се оваквом шематизованом стратегијом уношења енглеских елемената, код писца подстиче

креативан однос према енглеском језику, „који за потребе свог књижевног дела ствара нове изразе на енглеском језику”. У раду је представљена и шематизација присутних енглеских елемената у односу на морфолошки, синтаксички, лексички и ортографски ниво. Између осталог, наводи се уклапање енглеских именица (нарочито властитих имена) у српски морфолошки систем, као и адаптација њихових морфолошких категорија; затим географски називи, називи „места, грађевина, установа” (Шевић 1989: 72), енглеске скраћенице, употреба присвојних придева испред именице, употреба инфинитива, пасива, расцепљених реченица, упитних привезака, употреба про-форме, затим питања слагања времена, појава именице испред друге именице у адјективалној функцији, неубичајене употребе препозиција и других енглеских реченичних структура, итд. Осим тога, један део рада посвећен је и присуство ових елемената на лексичком и фразеолошком нивоу, нарочито у погледу директног преношења колокација и фраза из енглеског језика, као и интерполација парафраза које следе након енглеских делова текста. Својим запажањима Радмила Шевић је поставила основе за систематско разматрање и категоризацију најчешће присутних енглеских елемената у наведеном Пекићевом делу. Шевић је објавила и рад *Енглески језик као средство карактеризације књижевног лика у савременој српској прози* (2012) у коме наводи закључак о стилској оправданости употребе страних елемената, односно њихове употребе у литерарне сврхе.

Слободан Вукобрат у раду под називом *О англицизмима и енглеским именима у роману „Беснило” Борислава Пекића* истиче своје закључке о функционалном статусу англицизама употребљених у роману, који се: „јављају у директном говору ликова како Енглеца тако и странаца” (Вукобрат 1995: 177). Он наводи појаву тзв. „етимоанглицизама” (Вукобрат 1995: 180) у тексту романа. Међутим, у раду се даје кратак преглед англицизама у односу на ликове романа у чијем говору су садржани, односно настоји се дати приказ улоге имена и њихових етимолошких комбинација као и опис њиховог значења недељивих од мотивско-тематске основе романа; док се други граматички критеријуми у вези са класификацијом и употребом англицизама не наводе у овом раду.

У *Проблемима и начелима припреме критичког издања Романа о Лондону са напоменама и додацима* (2006) у коме су садржане бројне правописне и техничке интервенције, С. Кољевић наводи најпре пишчева одступања од постојећих правописних норми у погледу употребе цртице, затим „велике неуједначености у употреби наводника у управном говору” (Кољевић у Црњански 2006: 522), али даје и

кратак осврт на интерференцију до које долази услед коришћења страних језика у роману. Кољевић наводи да и: „Енглези и Енглескиње у *Роману о Лондону* углавном мисле и говоре на српском, а ако понекад у језику греше, онда то по правилу није на српском него на енглеском” (Кољевић преузето према Црњански 2006: 526), а напомиње и постојање бројних грешака у фразама унетим на енглеском језику или енглеским идиомима од којих су настали и српски идиоматизовани изрази („*in the gutter*”), а који нису исправљени у тексту, будући да имају одређену функцију у карактеризацији догађаја и ликова у роману. Разлог за задржавање оваквих „грешака” у роману, без обзира да ли је реч о енглеским интерполацијама текста или англицизираним деловима српског језика, Кољевић оправдава на следећи начин: „Укратко, такве аберације, често највероватније сасвим нехотичне, као и толико тога у уметничким остварењима, имају извесну функцију, јер и језичка пометња – као што то и у животу и у књижевности одвајкада бива, а нарочито у књижевности 20. века – отеловљује ону пометњу душе и света која је у фокусу дела” (Кољевић преузето према Црњански 2006: 522). Поред тога, у погледу исправки приликом преношења енглеских имена „приређивач се определио за уједначавање фонетског преношења енглеских топонима на српски унутар класног и временског оквира романа, упркос препорукама нашег данашњег Правописа” (Кољевић преузето према Црњански 2006: 526), док је са друге стране приређивач настојао да унесе исправке у складу са препорукама тада важећег Правописа (1960) у моментима када је било речи о интерполацији енглеских имена која не врше одређену уметничку функцију.

3. Мутић и И. Славнић у наведеном раду *Проблеми и начела припреме критичког издања Романа о Лондону са напоменама и додацима* (2006) излажу опис рукописа *Романа о Лондону*. Б. Ракић истиче специфичности наративног поступка који је Црњански примењивао, док у посебном поглављу под називом *Језички проблеми и грешке* у коме наводи закључак да је у роману дошло до знатних одступања од стандардног књижевног језика уз образложење да се: „нестандардна употреба језика овдје готово редовно јавља само као одраз недовољног познавања енглеског” (Ракић преузето према Црњански 2006: 686). Он наводи значај феномена интерференције матерњег језика који аутор боље познаје а који је значајно утицао на синтаксу енглеског језика употребљеног у роману: „синтаксичка анализа његових реченица писаних на енглеском показује да је у великом броју случајева енглеска синтаксичка матрица потпуно разорена страним, неенглеским обрасцима. У извјесним случајевима та интерференција изражена је толико снажно да поједине реченице одводи преко

граница граматичке, па и семантичке толеранције” (Ракић преузето према Црњански 2006: 687). Он наводи и примере енглеских реченица у којима долази до нарушавања обавезног реда речи, стварајући на овај начин неправилну синтаксичку организацију енглеске реченице, уз тврдњу да се овакви примери могу наћи на скоро свакој страници романа. Наводи као пример реченицу „We saw him, last time, in Rome, on the Capitol, when Alfieri was greeting the international Congress of the publishers and writers” (РФ 1, бр. стр. 8) у којој такође долази до пометње у редослиједу ријечи. Наиме, адвербијали који се налазе иза објекта, морају бити распоређени на следећи начин: прво адвербијали мјеста, па онда адвербијали времена, и то прво ужи појам, па затим шири.” (Ракић у Црњански 2006: 693). Уз примере наводи и одговарајуће исправке. Наводи и примере погрешне употребе глаголских времена у тексту, односно честу употребу садашњег перфекта (*Present Perfect Tense*) уместо прошлог времена (*Past Tense*) и обрнуто. Глаголска времена су погрешно употребљена и у случају такозваног „слагања времена” (*Sequence of Tenses*). У погледу морфолошких неправилности Ракић изражава став о неправилној употреби глаголских времена, предлога, чланова, придева, прилога, бројивих и небројивих именица, итд. У погледу често неодговарајуће употребе чланова истиче да: „Црњански, наиме, најчешће изоставља како одређени тако и неодређени члан тамо гдје би га морао употријебити.” (Ракић преузето према Црњански 2006: 695), или чланове неоправдано изоставља или употребљава одређени уместо неодређеног члана. Ракић указује и на несигурност у погледу употребе морфолошке категорије множине, што значајно утиче на честа неслагања у погледу броја употребљених именица и глагола који се уз њих јављају. Као значајно средство приповедног израза у целокупној језичкој пометњи наводи лесичке грешке, будући да по његовом мишљењу: „Црњански у лексичком погледу најчешће гријеши стога што не захвата довољно широко семантичко поље појединих лексема, односно што није свјестан њиховог контекстуалног и употребног значења.” (Ракић преузето према Црњански 2006: 686). На ортографском плану истиче правописну маштовитост аутора у компоновању приче, као и интерференцију ортографских правила других страних језика „(превасходно француског) који повремено утичу на начин на који он пише поједине енглеске речи.” (Ракић преузето према Црњански 2006: 686). Осим тога, Ракић разврстава бројне ортографске грешке у роману на: „грешке у удвајању сугласника, грешке у елиминацији удвајања сугласника, грешке у удвајању самогласника, грешке у елиминацији удвајања самогласника, грешке у писању знака „у”, грешке у писању гласова који не постоје у српском језику, грешке у писању

знакова „с” и „к”, грешке у писању великог слова, грешке у писању скраћених облика, грешке настале под евентуалним утицајем архаичног правописа, грешке настале под евентуалним утицајем француске ортографије” (Ракић преузето према Црњански 2006: 696–698).

О утицају страних елемената у делу *Роман о Лондону* Милоша Црњанског, своја разматрања износи Биљана Чубровић у студијама: *Спрега језика, културе и политике у Роману о Лондону Милоша Црњанског* (2007а) и *Страно у Роману о Лондону – гласовитост или лоши гласови?* (2007б). У првој студији (2007а) извршена је анализа елемената страног језика у српском оригиналу, као и адаптивни процеси кроз које такви елементи пролазе. У другој студији (2007б) указује на постојање интерференције која: „доводи до промена у структури језика реплике, јер се на тај начин уводе страни елементи у његов фонолошки, али и велики део морфолошког и синтактичког система” али се истиче и домен семантике и лексике у којима долази до употребе мноштва енглеских речи, било да их аутор: „благо модификује или оставља у оригиналу, тј. језику модела” (Чубровић 2007б: 8). Рад је пропраћен и запажањима у вези са различитим изговорним и ортографским варијантама употребљеним у роману, односно једним делом се задржава и на обради фонетског плана романа, док се у завршним напоменама закључује о ауторској фасцинацији енглеским језичким законитостима од којих је направио значајно стилско средство приликом одабира и мешања различитих језичких кодова у роману с циљем постизања јединствене стране атмосфере „којом његова прича о британској престоници одише на свакој својој страници” (Чубровић 2007б: 12).

У чланку *Multilingual Literature, Translation, and Crnjanski's Роман о Лондону (A Novel about London)* Биљана Ђорић–Француски разматра аспекте превођења, односно употребу ксенизама из перспективе мешања језичких кодова, при чему доминантни језик који преовладава на подлози романа обилује енглеским језичким јединицама и фразама које добијају значења која се разликују од очекиваних, што је поткрепљено примерима из наведеног романа. Такође, наводи и лексеме специфичне за енглеску културу које заузимају значајно место у тексту, заједно са уводним речима и поздравима које су у оригиналном изворном облику задржане у тексту. У раду су дати и увид у откривене синтаксички и морфолошки интегрисане позајмљенице дате у одговарајућим падежним облицима у складу са српским морфолошким обележјима.

Додатна објашњења односе се на различиту употребу ксенизама²² у роману: 1) речи и реченице се преводе на српски, док у се у заградама иза њих наводе оригинални енглески облици, 2) оригинални енглески облици наводе се пре речи и реченица на српском језику, 3) ксенизми²³ се не преводе. Светозар Кољевић обрађује лингвистичке аспекте романа у оквиру студије *The Linguistic Aspects of the International Theme in Roman o Londonu* (in D. Norris (ed.) *Miloš Crnjanski and Modern Serbian Literature*) (1988).

²² „Могло би се увјетно прихватити термин *ксенизам* (од грчког *ξένος* ”стран”) с тиме да се то својство схвати у најширем смислу, као ”не домаћи”.” (Муљачић 1997–1998: 268)

²³ „[...] short utterances from different languages — the so-called xenisms [...]” (Ђорић–Француски 2013).

3. АНАЛИЗА КОРПУСА

Корпус је подељен на три дела и обухвата: 1) Анализу корпуса из *Романа о Лондону* Милоша Црњанског, 2) Анализу корпуса из романа *Беснило* Борислава Пекића и 3) Анализу корпуса из романа *Сентиментална повест Британског царства* Борислава Пекића.

3.1. АНАЛИЗА КОРПУСА ИЗ РОМАНА О ЛОНДОНУ МИЛОША ЦРЊАНСКОГ

У оквиру анализе биће представљени:

- 1) Ортографско–фонолошка адаптација именичких и придевских англицизама;
- 2) Ортографска адаптација именичких и придевских англицизама;
- 3) Морфолошка адаптација именичких и придевских англицизама;
- 4) Утицај енглеских образаца у семантичко-синтаксичкој равни;
- 5) Утицај енглеских образаца на нивоу лексикологије и фразеологије;
- 6) Семантичко-прагматички ниво анализе утицаја енглеских образаца;
- 7) Утицај енглеских језичких образаца у стилистичкој равни.

3.1.1. ОРТОГРАФСКО-ФОНОЛОШКА АДАПТАЦИЈА ИМЕНИЧКИХ И ПРИДЕВСКИХ АНГЛИЦИЗАМА У РОМАНУ О ЛОНДОНУ МИЛОША ЦРЊАНСКОГ

Циљ рада јесте да се анализом корпуса издвоје, превасходно, именички и придевски англицизми (будући да су пронађени ретки примери глаголских англицизама), те да се на основу тог узорка утврди степен ортографско–фонолошке адаптације англицизама у истраживаном корпусу. Методологија и техника истраживања ове језичке материје, а самим тим и потреба одређивања рационалног обима истраживања за потребе овог рада, наметнуле су правило да се резултати анализе јединица из категорије општих лексема, односно модела преузетих из енглеског језика, иако су постављени на основу језичког материјала којим није обухваћен цео роман, представе као остварљиви и у материјалу којим би био обухваћен читав текст романа. У конкретном смислу, то би значило да ћемо методом

темељног избора извршити анализу неколико примера релевантних за сваку категорију којом се испитује однос ортографије и фонологије модела језика даваоца адаптираног у језику примаоцу. С обзиром на то да је тема рада анализа посредних додира српског и енглеског језика, сматрамо неопходним коришћење оба писма (ћириличног и латиничног) како би се јасније истакле сличности у преузимању и адаптацији ексцерпираних англицизама у српском језику.

3.1.1.1. Адаптација англицизама на фонолошком нивоу

Циљ анализе фонолошког преображаја Е лесема унутар текстуалног модела представљеног у оквиру С језичког система јесте да се установе прецизни начини формирања сваке апелационе лексеме употребљене у конкретном текстовном апарату. Стога је основна функција трансфонемизације да информише и понуди релевантне чињенице којима би се језичка средства, применљива на структуралну целину већ успостављеног и моделизованог система С језика, могла употребити и као полазна основа и начин указивања на јасне и меродавне димензије процеса супституције које у оквирима самих језичко-употребних категорија у значајној мери премашују норме њихове употребе у наведеном систему. Готово подједнака заступљеност нулте, делимичне или компромисне и слободне трансфонемизације у изнетом вокабулару који садржи ограничени број лексичких јединица упућује на то да не постоји имплицитна разлика између одабира једног од наведених модела, зато што сваки одабрани пример јесте потврда учесталости њихове употребе. Домен њихове употребе у текстуалном потенцијалу карактерише особеност изговорених фонема које настоје да задрже исти или приближно исти вокални и консонантски материјал. Упркос оваквим системским особеностима и самој територијалној незаступљености употребљеног материјала, у текстуалној структури показује се богатство нових лексичких јединица, мада се не може тврдити о чврстим критеријумима, одабиру и доследној употреби правих квалификатора посредством којих је махом експресивна и маркирана лексика (о чему ће бити речи у посебном поглављу) иступила из оцртаних стандардизованих лексичких системских поља С језика. Ексцерпирањем прецизних јединица, испољених на текстуалном плану, садржај је представљен с циљем да се пружањем релевантних информација о његовој фонолошкој реализацији одреди његов нормативни статус.

А) ИМЕНИЧКИ АНГЛИЦИЗМИ

1. Нулта трансфонемизација

У циљу илустровања потпуне трансфонемизације, наводимо следеће примере, којима су обухваћени вокали, дифтонзи и консонанти.

Примери потпуне трансфонемизације јављају се код следећих вокала:

1. [ʌ] [a] Е *pubs* /pʌb/ – S *pabovi*²⁴ (Црњански 2008: 16); Е *butler* /'bʌtlə(r)/ – S *batlera* (Црњански 2008: 251);
2. [i:] [i] Е *street* /stri:t/ – S *Bond-stritu* (Црњански 2008: 43); Е *jeep* /dʒi:p/ – S *džip* (Црњански 2008: 272);
3. [e] [e] Е *pepperoni* /ˌpɛpəˈrɔni/ S *peperone* (Црњански 2008: 171);
4. [ɔ:] [o] Е *morphine* /'mɔ:(r)fi:n/ – S *morfina* (Црњански 2008: 127); Е *sport* /spɔ:(r)t/ – S *sport* (Црњански 2008: 266);
5. [u:] [u] Е *groom* /ɡru:m/ – S *grumovi* (Црњански 2008: 544); Е *pool* /pu:l/ – S *pulu* (Црњански 2008: 563); Е *duke* /dju:k/ – S *djuka* (Црњански 2008: 587).

Није забележен пример појаве додатних фонема односно импоритања фонема, тако да је тежиште наше опсервације искључиво на појави супституције Е фонема С фонемама. Ове међусобно заменљиве фонеме бивају укључене у прост дијафонски однос. Наведени експлицитно представљени дијафонски односи (Е/а>а/С, Е/и>и/С, Е/е>е/С, Е/о>о/С, Е/у>у/С,) захтевају следећа запажања која ће бити изложена по редоследу наведених дијафонских односа. Отворенији алофон [ʌ] замењује се С фонемом [a], док се више изговорени алофон [i:] замењује дугим [i]. Замена преосталих фонема врши се искључиво према наведеним дијафонским формулама. Закључујемо да су нултом трансфонемизацијом адаптиране углавном именице које се састоје од слободних морфема, односно једносложне речи, будући да је трансфер слободног морфема из једног у други језик извршен неометано, те су се могле истовремено укључити у деклинацијски систем С језика. Уколико обратимо пажњу на врсту фонема и постојећи фонемски инвентар, до наведене адаптације долази забог тога што се Е фонеме у својим карактеристикама подударају са карактеристикама одговарајућих фонема језика примаоца, и тиме се одражава ступањ на коме је фонем модела представљен графемом језика примаоца. Лексеме *strit*, *djuka* нису укључене као лексичка јединица међу одредницама изнетим у *Великом речнику страних речи и израза* (Клајн, Шипка 2007), што неумитно говори у прилог постојању својеврсних лексичких иновација на бази речи страног порекла.

Примери потпуне трансфонемизације јављају се код следећих консонаната:

²⁴Енгл. *pub*, скр. од *public house* (Клајн, Шипка 2007: 871)

1. [dʒ] [dž] E *gentleman* /'dʒent(ə)lmən/ – S *džentlmen*²⁵ (Црњански 2008: 15); E *jot* /dʒɒt/ – S *džot* (Црњански 2008: 123); E *colledge* /'kɒlɪdʒ/ – S *koledžu* (Црњански 2008: 136); E *bridge* /brɪdʒ/ – S *bridž* (Црњански 2008: 260); E *jockey* /'dʒɒki/ – S *džokey* (Црњански 2008: 552);
2. [g] [g] E *golf* /gɒlf/ – S *golf* (Црњански 2008: 29); E *goose* /guːs/ – S *gosu* (Црњански 2008: 588);
3. [l] [l] E *lord* /lɔː(r)d/ – S *lord* (Црњански 2008: 35); E *Lord Mayor* /lɔː(r)d meə(r)/ – S *lordmeru* (Црњански 2008: 193);
4. [j] [j] E *convoy* /'kɒnvɔɪ/ – S *konvoj*²⁶ (Црњански 2008: 40); E *yard* /jɑː(r)d/ – S *jarda* (Црњански 2008: 198); E *yacht* /jɒt/ – S *jahtom*²⁷ (Црњански 2008: 260);
5. [b] [b] E *bar* /bɑː(r)/ – S *barovi* (Црњански 2008: 79); E *barmen* /'bɑː(r)mən/ – S *barmeni* (Црњански 2008: 127); E *bus* /bʌs/ – S *bus* (Црњански 2008: 11);
6. [v] [v] E *whip* /wɪp/ – S *vip* (Црњански 2008: 546);
7. [f] [f] *farm* /fɑː(r)m/ – S *farmi* (Црњански 2008: 346);
8. [n] [n] E *penny* /'peni/ – S *penija* (Црњански 2008: 226);
9. [s] [s] E *missis* /'mɪsɪz/ – S *Misis*²⁸ Rajpen (Црњански 2008: 92); E *sex* /seks/ – S *seks* (Црњански 2008: 300); E *miss* /'mɪs/ – S *Mis* Mun (Црњански 2008: 353);
10. [m] [m] E *camp* /kæmp/ – S *kampovi* (Црњански 2008: 227); E *film* /fɪlm/ – S *film* (Црњански 2008: 379);
11. [h] [h] E *hall* /hɔːl/ – S *hol* (Црњански 2008: 269); E *hamlet* /'hæmlət/ – S *hemlet* (Црњански 2008: 564);
12. [z] [z] E *striptease* /'stri:p,tɪːz/ – S *striptiza* (Црњански 2008: 340);
13. [ʃ] [š] E *shilling* /'ʃɪlɪŋ/ – S *šilinga* (Црњански 2008: 161); E *finish* /'fɪnɪʃ/ – S *finiš*²⁹ (Црњански 2008: 553);
14. [tʃ] [č] E *chort* /'tʃɔː(r)t/ – S *Čort* (Црњански 2008: 8); E *cheque* /tʃek/ – S *ček* (Црњански 2008: 251); E *Chippendale* /'tʃɪpendeɪl/ – S *čipendejl* (Црњански 2008: 382).

У вези са заменом фонеме [j] која се у примеру *džot* изговара као [dʒ], врши се њена суспституција фонемом [dž] у српском језику, јер ова фонема има више дублета; што је представљено дијафонијском формулом E/j>dž/C, док су сви остали примери из овог дела представљени формулом E/dʒ>dž/C. Наредни примери јесу примери простог дијафонског односа, јер је реч о односу: „фонема које су међусобно заменљиве према језичком осећању билингвалног позајмљивача.” (Сурдучки 1978: 343), а који се представља формулом E/g>g/C, јер се енглеска фонема [g] замењује српском фонемом [g]. Поређење забележених примера може се извршити и на основу тога како именичке јединице стоје у односу на замену Е секвенце /ə/ са С /l/ као у примеру *džentlmen*, што говори у прилог постојању слоговног сонанта који налази своје место у структуралној манифестацији С језичког садржаја. Преостали примери могу бити представљени таквим формулама: E /l > l/ C, E /y > j/ C, E /b > b/ C, E /v > v/ C, E /f > f/ C, E /n > n/ C, E

²⁵ Енгл. *gentleman* према *gentle* од лат. *gentilis* родовски, племићки, *man* човек. (Клајн, Шипка 2007: 1461)

²⁶ Енгл. *convoy*, према фр. *convoyer* пратити од лат. *conviare*. (Клајн, Шипка 2007: 639)

²⁷ Енгл. *yacht* од хол. *jaght*, скраћено од *jagtschip* ловачки брод. (Клајн, Шипка 2007: 551)

²⁸ Енгл. *missis*, *missus* од *mistress*, скр. *Mrs.* (Клајн, Шипка 2007: 778)

²⁹ Енгл. *finish* од лат. *finis* свршетак. (Клајн, Шипка 2007: 1326)

/s > s/ C, E /m > m/ C, E /h >h/ C, E /z > z/ C, E /ʃ > š/ C, E /tʃ > č/ C. Група овако сачињених редовних и простих дијафонијских односа не захтева додатна објашњења у вези са опсегом њихове употребе. Није забележена појава десоноризације сугласника у финалном, медијалном и иницијалном положају.

Лексеме *džot*, *hemlet* нису укључене као лексичке јединице међу одредницама изнетим у *Великом речнику страних речи и израза*. Лексема *gos* издваја се међу наведеним лексемама, зато што је приликом творења ове именице осетан утицај ортографије, будући да форма новонасталог англицизма задржава првобитну ортографску форму уз редукцију вокала.

2. Делимична или компромисна трансфонемизација

Уколико је процес језичког посуђивања такав да је опис фонема језика примаоца такав да само делимично одговарају фонемама модела језика даваоца. Егземплификација овог типа укључује вокале и консонанте.

Делимична или компромисна трансфонемизација јавља се код следећих вокала:

- [i] [i] E *guinea* /'ɡni:/ – S *Guineju* (Црњански 2008: 193); E *lift* /lift/ – S *liftom* (Црњански 2008: 349); E *city* /'siti/ – S *siti* (Црњански 2008: 350);
- [u] [u] E *puding* /'pudŋ/ – S *puding* (Црњански 2008: 40);
- [æ] [e] E *taxi* /'tæksi/ – S *tekst*³⁰ (Црњански 2008: 91); E *captain* /'kæptɪn/ – S *kepteni* (Црњански 2008: 70); E *jacket* /'dʒækɪt/ – S *džeket* (Црњански 2008: 260); E *racket* /'rækɪt/ – S *reketom* (Црњански 2008: 264); E *exam* /ɪg'zæm/ – S *egzemima* (Црњански 2008: 364); E *plaid* /plæd/ – S *pledom*³¹ (Црњански 2008: 77);
- [a:] [a] E *tomato* /tə'mɑ:təʊ/ – S *tomat* (Црњански 2008: 172); E *bra* /brɑ:/ – S *bra* (Црњански 2008: 317); E *bar* /bɑ:(r)/ – S *bar* (Црњански 2008: 448);
- [ɔ] [o] E *block* /blɒk/ – S *bloku* (Црњански 2008: 219); E *pond* /pɒnd/ – S *pond* (Црњански 2008: 223); E *snob* /snɒb/ – S *snobovi*³² (Црњански 2008: 256); E *stone* /skɒn/ – S *skone* (Црњански 2008: 418); E *dock* /dɒk/ – S *doku* (Црњански 2008: 608); E *frock* /frɒk/ – S *frak*³³ (Црњански 2008: 647).

Супституција Е фонема, односно потенцијалне могућности оваквих супституција налазе своју потврду у следећим дијафонским формулама: E /i>i/ C, E /u>u/ C, E /æ>e/ C, E /a:>a/ C, E /ɔ>o/ C. У свим забележеним примерима замена Е фонема врши се редовно према наведеним формулама. Изузетак налазимо у англицизму *frak* где наилазимо на замену Е фонеме /ɒ/ s C фонемом /a/, што се вероватно може објаснити

³⁰ Фр. *taxi*, скр. од *taximètre*, в. таксиметар. (Клајн, Шипка 2007: 1202)

³¹ Енгл. *plaid* од гелског *plaid*е ћебе. (Клајн, Шипка 2007: 948)

³² Енгл. *snob*, нејасног порекла. (Клајн, Шипка 2007: 256)

³³ Нем. *Frack*, према енгл. *frock* (coat), свечано црно вечерње одело, капут спреда изрезан, с дугим пешевима са стражње стране. (Клајн, Шипка 2007: 1349)

новом интерпретацијом Е графије ове речи, и на овом месту учавамо померање отворенијег изговора кратког вокала /o/ ка задњем и лабијализованом изговору вокала /a/. Објашњење англицизма *guineja* захтева проширење дате перспективе, будући да показује јасну слику извршеног ортографског утицаја, јер је фонемска карактеризација реплике Е модела занемарена. Аглицизам *tomat* доводи се у везу са редукцијом дифтонга /əʊ/ у финалном положају. Лексема *tekski* која је обухваћена анализом није енгл. порекла, али будући да је реч о интернационализму, као и о чињеници да је до њене творбе дошло управо посредством директног преузимања модела енглеског изговора, овај ексцерпирани пример постао је предмет нашег испитивања. Примери позајмљеница *kepten*, *tomat*, *džeket*, *bra* које нису обухваћене претходно наведеним речником, јесу примери речи страног порекла које улазе у домаћу језичку сферу као последица новонастале језичке потребе аутора да се актуелни дискурс доведе у корелацију са појмовним оквиром језичког употребног вредносног система.

Делимична или компромисна трансфонемизација јавља се код следећих консонаната:

1. [k] [k] Е *club* /kɫʌb/ – S *klub* (Црњански 2008: 7); Е *clerk* /kɫɑ:(r)k/ – S *klark* (Црњански 2008: 135); Е *Ascot* /'æskɒt/ – S *Askot* (Црњански 2008: 8); Е *contraceptive* /'kɒntrə'septɪv/ – S *kontraceptivi* (Црњански 2008: 227); Е *cocktail* /'kɒk teɪl/ – S *koktelu* (Црњански 2008: 529);
2. [t] [t] Е *tin* /tɪn/ – S *tin* (Црњански 2008: 39); Е *agent* /'eɪdʒ(ə)nt/ – S *agent* (Црњански 2008: 193); Е *tennis* /'tenɪs/ – S *tenis* (Црњански 2008: 384); Е *tip* /tɪp/ – S *tip* (Црњански 2008: 473); Е *start* /stɑ:(r)t/ – S *start* (Црњански 2008: 546);
3. [d] [d] Е *detective* /dɪ'tektɪv/ – S *detektiv*³⁴ (Црњански 2008: 444); Е *derby* /'dɑ:(r)bi/ – S *derbija*³⁵ (Црњански 2008: 569);
4. [p] [p] Е *park* /pɑ:(r)k/ – S *park* (Црњански 2008: 57); Е *express* /ɪk'spres/ – S *ekspresa* (Црњански 2008: 328).

Лексеме *klark* и *tin* нису дате у наведеном речнику. Њима се потврђују наша очекивања о генерисању нових одредница у корпусу као и продукцији и замењивању адекватних постојећих С израза речима базираним на Е језику. Такође, не сме се изоставити ни ауторова тежња да низањем оваквих новина у тексту датим одредницама придода и додатну стилистичку функцију (којом се нећемо бавити у овом делу рада). Ниже изговорени алофон [i] идентификује се са [i] у српском језику, док се фонема [u] увек замењује С фонемом [u]. Сложенији дијафонски однос видимо у супституцији Е фонеме [æ] С фонемом [e], која се јавља под утицајем изговора. Овде је реч о конвергентном дијафонијском односу. Супституција Е фонеме [a:] врши се доследно према дијафонијској формули Е /a: > a/ С. Преостали примери јесу прикази редовних

³⁴ Енгл. *detective* од лат. *detegere* открити. (Клајн, Шипка 2007: 345)

³⁵ Енгл. *derby*, према лорду Дербију, оснивачу трке. (Клајн, Шипка 2007: 340)

супституција Е фонема: Е /k > k/ С, Е /t > t/ С, Е /d > d/ С и Е /p > p/ С, где се опет може видети утицај графије на изговор позајмљенице. Англицизми *detektiv*, *derbi* конкретизују слику реплике модела у коме је подједнако искоришћен утицај ортографије и изговора модела, док позајмљеница *agent* функционише као пример директног утицаја графије на формирање С језичког садржаја. Лексичка јединица *ekspres* показује (у семантичком смислу) усвајање Е граматичког принципа о томе да једна лексичка јединица може имати двојаку употребну функцију: именичку и придевску. О фреквентности оваквих и сличних појава сведоче бројне Е лексичке јединице (семантиком ћемо се бавити у посебном делу рада).

3. Слободна трансфонемизација

Уколико се трансфонемизација заснива на ортографији модела, или комбинацији ортографије и изговора модела, и није заснована на фонетским принципима, или је под утицајем других изванлингвистичких фактора или језика посредника, јер долази до слободне замене фонема језика даваоца које: „немају чак ни дјеломичне артикуларне еквиваленте у језику примаоцу” (Филиповић 1986: 72), реч је о слободној трансфонемизацији. Узимајући у обзир разлику у фонемском инвентару ових двају језика, нарочито кад је реч о дифтонзима, али и консонантима којих у српском језику нема, редукција дифтонга је у овом случају честа појава, али и принцип да се следи ортографија модела, јер се прибегава најближим ортографским еквивалентима, често заједно са изговором дате фонеме, што проширује број могућих варијаната. О томе се закључује на основу следећих примера:

Слободна трансфонемизација јавља се код следећих вокала:

1. [ə] [a] Е *assassin* /ə'sæsɪn/ – S *asasina* (Црњански 2008: 461);
2. [ə] [ar] Е *dollar* /'dɒlə(r)/ – S *dolar*³⁶ (Црњански 2008: 429);
3. [ə] [er] Е *mister* /'mɪstə(r)/ – S *mister*³⁷ (Црњански 2008: 23); Е *wingcommander* /'wɪŋkɒmændə(r)/ – S *vingkomander* (Црњански 2008: 243); Е *boxer* /'bɒksə(r)/ – S *boksera* (Црњански 2008: 659);
4. [ə] [o] Е *overall* /'əʊvəɹ'ɔ:l/ – S *overol* (Црњански 2008: 149); Е *melon* /'melən/ – S *melon* (Црњански 2008: 69); Е *paddock* /'pædək/ – S *padoka* (Црњански 2008: 570);
5. [ə] [or] Е *alligator* /'ælɪ,geɪtə(r)/ – S *aligatore* (Црњански 2008: 353);
6. [ə:] [er] Е *ser* /sɜ:(r)/ – S *ser*³⁸ (Црњански 2008: 69); Е *firework* /'faɪə(r),wɜ:(r)k/ – S *fajerverke* (Црњански 2008: 277).

³⁶ Амер. енгл. *dollar* према нем. *Taler*. (Клајн, Шипка 2007: 375)

³⁷ Енгл. *mister*, скр. Мг., од стфр. *maistre* од лат. *Magister*. (Клајн, Шипка 2007: 778)

³⁸ Енгл. *ser* од фр. *sire* од лат. *senior*. (Клајн, Шипка 2007: 1122)

Супституција Е фонеме /ə/ у наведеним примерима обухвата С вокале /a/, /e/ и /o/, као и слоговно /r/, док нису пронађени примери који би се могли представити формулом: Е /ə>ir/ С. Нису забележени ни примери који би били описани формулом: Е /ə:>ir/ С. Када је алофон /e/ праћен Е фонемом /r/ замењује се С слоговним /r/ уколико се нађе у финалном положају, што је објашњено приказаном сличношћу С слоговног /r/ са Е секвенцом /ər/. Природа замене С секвенце /er/ заснива се на потреби уклапања у морфолошке законитости. Захваљујући сложености употребљених фонемских спојева, индивидуални примери адаптације претпостављају постојање сложеног дивергентног дијафонског односа, јер се наведена фонема редовно замењује са неколико фонема језика примаоца – Е /ə>a, e, o/ С. Појаву редукције фонема /s/, /l/, /m/ и /d/ у медијалном положају налазимо у већини изложених примера: *asasin, dolar, aligator, vinkomander, padok* док је у примеру именице *overol* евидентна редукција фонеме /l/ у финалном положају. Ову појаву можемо објаснити чињеницом да С језички систем допушта мали број гемината, те долази до упрошћавања геминираних сугласничких група. Снажан унутрашњи склоп слободне трансфонемизације по правилу је у свим наведеним примерима развијен на основу ортографије која језгровити део трансфонемизације Е фонема чини махом стереотипним. Ипак, у тексту наилазимо на могућност другог начина организације фонема, односно у именици *fajerverke* којом је ортографски принцип уважавања уобичајеног следа Е фонема замењен принципом изговора модела у условима изграђивања плана усмеравања основних идеја слободне трансфонемизације.

Слободна трансфонемизација јавља се код следећих дифтонга:

1. [əu] [o] Е *globe* /gləʊb/ – *S globovima* (Црњански 2008: 133); Е *crocus* /'krəʊkəs/ – *S krokusi* (Црњански 2008: 154); [əu] [ou] Е *no* /nəʊ/ – *S nou* (Црњански 2008: 196); Е *poker* /'rəʊkə(r)/ – *S pokera* (Црњански 2008: 432); Е *pullover* /'rʊləʊvə(r)/ – *S pullover* (Црњански 2008: 481);
2. [ei] [e(j)] [e] Е *bacon* /'beɪkən/ – *S bekon* (Црњански 2008: 47); Е *baby* /'beɪbi/ – *bebi* (Црњански 2008: 10); Е *radio* /'reɪdiəʊ/ – *radio-operator* (Црњански 2008: 48); Е *lady* /'leɪdi/ – *Ledi* Meri (Црњански 2008: 88); Е *quaker* /'kweɪkə(r)/ – *S kvekeri* (Црњански 2008: 430); Е *maniac* /'meniæk/ – *S meniaks* (Црњански 2008: 477);
3. [eə] [er] Е *square* /skweə(r)/ – *S skver* (Црњански 2008: 141); Е *vegetarian* /,vedʒə'teəriən/ – *S vegetarijanac*³⁹ (Црњански 2008: 242); Е *airplane* /'eə(r),pleɪn/ – *S eroplana* (Црњански 2008: 588);
4. [aɪ] [aj] Е *bicycle* /'baɪsɪk(ə)l/ – *S bajsikl* (Црњански 2008: 243);
5. [aʊ] [a-u] или [ov] Е *pound* /paʊnd/ – *S funtu*⁴⁰ (Црњански 2008: 141); Е *clown* /klaʊn/ – *S klauna* (Црњански 2008:415); Е *count* /kaʊnt/ – *S Kaunt* (Црњански 2008:565);

³⁹ Енгл. *vegetarian* према *vegetable* поврће, биљка, в. вегетабилан. (Клајн, Шипка 2007: 251)

⁴⁰ Нем. *Pfund*, енгл. *pound* од лат. *pondus* тежина. (Клајн, Шипка 2007: 1358)

6. [iə] [i(r)] или [jer] E fox terrier /'teriə(r)/ – S *foksterijer* (Црњански 2008: 588).

Враћајући се на моменат репрезентовања дијафонских формула: E /əu>o, ou/ C, E /ei>ej, e/ C, E /εə>er/ C, E /ai>aj/ C, E /au> a-u, ov/ C, E /iə> i(r), jer/ C, закључује се о моменту интеграције различитих принципа трансфонемизације E дифтонга. Препознатљивошћу која постоји онеобичава се повратак фонемским променама елемената E дифтонга, којима се на актуелном језичком нивоу језгро E дифтонга раздваја на двочлане скупине – /ei/ > ej, /ai/ > aj, /iə/ > i(r), jer; итд. Додирне тачке између редукције дифтонга изражене у адаптационом процесу налазимо у повезаности сложеног пута адаптације и ортографије која се на том путу усваја. Англицизам *eroplan* значи да у тренутку стварања акта нове лексичке јединице ортографски и фонетски принцип подударају се, директно вршећи утицај на стварање специфичних карактеристика новонасталих речи. Битан моменат у конституисању појединачних примера (*kaunt, klaun, skver* итд.) даје разлог и за комбинацију употребе искључиво изговора у формулисању лексема. E фонема /ə/ не замењује се C фонемом /o/ када се овај елемент нађе као саставни део дифтонга /ow/ или /ou/, већ је замењена са /au/ или /u/, док није забележена замена са /ov/. Није пронађена ни варијанта у којој E дифтонг /əi/ прелази у /oj/, као ни када /uə/ прелази у /u(r)/. Дакле, приликом супституције енглеског дифтонга [əu] долази до губљења полувокалског елемента овог дифтонга, па у српском остаје само фонема [o]. Када је [e] део дифтонга [eu] у српском се редовно замењује са [ej], али се под утицајем граfiје јавља изузетак од такве замене, па је у овом примеру (*bekon, ledi, bebi*) замењено са C фонемом [e], што говори у прилог томе да C језик не тежи дифтонгизацији која није својствена C језичком систему. Када је алофон [ə:] праћен E фонемом [r], замењује се C слоговним [r], што произилази из сличности C слоговног [r] са E секвенцом [er].

Лексеме *melon, bajsikl, vingkomander, fajerverke, kaunt, eroplan* не налазе се у наведеном речнику, и још један је у низу примера директног преузимања речи страног порекла који се може сматрати неспецифичним будући да постоје одомаћени C изрази који је могу заменити. У позајмљеници *klaun* налази се слоговни сонант /l/, док у именици *bajsikl* долази до замене E секвенце /əl/ са C /l/. У овим именицама остварено је дејство слоговних сонаната који налазе своје место и нису страни структуралној основи C језика. Успостављен је и оквир у коме долази до губљења полувокалског елемента дифтонга /au/ који прелази у /u/ у лексичкој јединици *funta; zatim, difornga* /ei/ који прелази у /e/ у лексичким јединицама *ledi, meniaks, kvekeri, bebi, bekon*. Модел

додатне редукције остварен је захваљујући корелацији са ортографијом која прати адаптацију модела у језику примаоца. Дифтонг /əu/ прелази у /o/ процесом слободне трансфонемизације у свим наведеним примерима, изузев јединице *пou* у којој је задржена потпуна фонетска форма.

Слободна трансфонемизација јавља се код следећих консонаната:

1. [ŋ] [ŋg] Е *sterling* /'stɜ:(r)lɪŋ/ – S *sterling* (Црњански 2008: 9); Е *darling* /'dɑ:(r)lɪŋ/ – S *darling* (Црњански 2008: 38); Е *puding* /'pudɪŋ/ – S *puding* (Црњански 2008: 40); Е *pingpong* /'pɪŋpɒŋ/ – S *Pingpong*. (Црњански 2008: 262); Е *ring ring* /'rɪŋ/ — S *ringu* (Црњански 2008: 531); Е *training* /'treɪnɪŋ/ — S *treningu* (Црњански 2008: 547);
2. [ŋ] [ŋk] Е *banknote* /'bæŋk,nəʊt/ – S *banknote*⁴¹ (Црњански 2008: 440);
3. [w] [v] Е *whiskey* /'wɪski/ – S *viskija* (Црњански 2008: 131); Е *waggon* /'wæɡən/ – S *vagon*⁴² (Црњански 2008: 8); Е *weekend* /,wi:k'end/ / – S *vikend* (Црњански 2008: 416).

Примери трансфонемизације Е фонема /ð/ > /d/ и /θ/ > /t, s/, односно сложеног конвергентног дијафонског односа нису забележени у тексту. Са аспекта укључивања фонема у случају непостојања овакве фонеме у фонемском инвентару С језика заузима се јасан став о укључивању најближе могуће фонеме тако да се идејни фонемски свет у тренутку формирања лексеме заснива на језичким конвенцијама о томе да се посуђеница развија према ортографији модела. Ову активност омогућава интегрисање, односно спајање најближих фонетских сигнала с циљем да се не направи дубљи продор у већ одређене фонетске представе језика примаоца. (Граматицке категорије на овај начин укључених и посуђених лексема биће обрађене у поглављу посвећеном трансморфемизацији, будући ће да у овом поглављу бити могуће поставити питања у вези са родом добијених именица и начинима њихове даље категоризације.) Фонетски веома сличан алофон С фонеме [ŋ] када се налази испред [g] замена је за Е фонему [ŋ]. Иницијални полувокал [w] замењује се С фонемом [v] или [u], али ће због граfiје у овом случају бити замењено С фонемом [v]. Праћењем прве формуле Е /ŋ>n/ С, долазимо до описа замене Е фонеме /ŋ/ фонетски веома слични алофоном С фонеме /n/, који се у С јавља испред фонеме /g/ или /k/. Друга формула гласи: Е /w>v/ С.

⁴¹ Нем. *Banknote*, енгл. *banknote*. (Клајн, Шипка 2007: 185)

⁴² Енгл. *waggon* од хол. *wagen*. (Клајн, Шипка 2007: 243)

Б) ПРИДЕВСКИ АНГЛИЦИЗМИ

1. Нулта трансфонемизација

У циљу илустровања потпуне трансфонемизације, наводимо следеће примере, којима су обухваћени вокали, дифтонзи и консонанти.

Примери потпуне трансфонемизације јављају се код следећих вокала:

1. [ʌ] [a] Е bloody /'blʌdi/ – S *bladi* (Црњански 2008: 476);
2. [ɔ:] [o] Е sport /spɔ:(r)t/ – S *sportskom* (Црњански 2008: 530).

Нису забележени примери трансфонемизације Е фонема /i:/ > /i/, /u:/ > /u/ и /e/ > /e/, док забележени примери јесу примери простих, редовних дијафонских односа: Е /ʌ > a/ С и Е /ɔ: > o/ С.

Примери потпуне трансфонемизације јављају се код следећих консонаната:

1. [g] [g] Е golf /gɒlf/ – S *golfski* (Црњански 2008: 28);
2. [l] [l] Е film /fɪlm/ – S *filmskim* (Црњански 2008: 548);
3. [b] [b] Е snob /snɒb/ – S *snobovska* (Црњански 2008: 424);
4. [s] [s] Е sex /seks/ – S *seksualnom*⁴³ (Црњански 2008: 301).

Примери могу бити представљени следећим дијафонским формулама: Е /g > g/ С, Е /l > l/ С, Е /b > b/ С и Е /s > s/ С, док нису забележени примери које бисмо објаснили формулама: Е /dʒ > dž/ С, Е /y > j/ С, Е /v > v/ С, Е /f > f/ С, Е /n > n/ С, Е /m > m/ С, Е /h > h/ С, Е /z > z/ С, Е /ʃ > š/ С, Е /tʃ > č/ С. (О самим англицизмима више појединости биће изнето у поглављу посвећеном трансморфемизацији).

2. Делимична трансфонемизација

1. [p] [p] Е express /ɪk'spres/ – S *ekspres*⁴⁴ (Црњански 2008: 327);
2. [k] [k] Е clip /klɪp/ – S *klipi* (Црњански 2008: 476);
3. [t] [t] Е top /tɒp/ – S *top* (Црњански 2008: 570).

Примери могу бити представљени следећим дијафонским формулама: Е /p > p/ С, Е /k > k/ С и Е /t > t/ С. Појава редукције сугласника у финалном положају осведочена је примером *espres*, док у наредном примеру *klipi* налазимо до сада неуобичајен начин додавања вокала у финалном положају у речи. Појава редукције сугласника јесте алтернација условљена фонолошким системом С језика, што говори у прилог својеврсном отпору фонолошких оквира С система ка задржавању оваквих

⁴³ Енгл. *sex* од лат. *sexus* пол. (Клајн, Шипка 2007: 1113)

⁴⁴ Енгл. *express* од лат. *expressus* истиснут. (Клајн, Шипка 2007: 413)

сугласничких група, те се њиховом накнадном симплификацијом смањује могућност њиховог потпуног укидања у језику примаоцу.

3. Слободна трансфонемизација

Слободна трансфонемизација јавља се код следећих дифтонга:

1. [iə] [i(r)] или [jer] Е *Victorian* /vɪk'tɔ:riən/ – S *viktorijanski* (Црњански 2008: 612).

Пример је објашњен применом дијафонске формуле: Е / iə > i(r), jer/ С.

Слободна трансфонемизација јавља се код следећих консонаната:

1. [ŋ] [ng] Е *Kensington* /'kɛnsɪŋtən/ – S *kensingtonski* (Црњански 2008: 611).

Пример је објашњен применом дијафонске формуле: Е /ŋ > n/ С. По нашем мишљењу, разлог малог броја ексцерпираних лексичких јединица потврђује се чињеницом да у процесу ширења тенденције о усвајању и преузимању „готових” именичких облика, условљеним одређеним системским фонолошким алтернацијама до којих може али и не мора доћи, оне улазе у системске оквире јасније и прецизније у односу на придевске англицизме.

3.1.1.2. Дистрибуција консонаната у позајмљеницама

Предмет нашег истраживања у овом делу јесте кратак приказ консонантских скупина садржаних у оквиру именичких и придевских англицизама. Илустровањем дистрибуције консонаната у Е позајмљеницама како би се утврдило стање таквих група у С језику. Следеће питање јесте питање задржавања установљених иновација као и питање отпора који фонолошки систем С језика пружа према оваквим тенденцијама.

Иницијалне двочлане: *sp-* у *sport*, *gr-* у *grum*, *gl-* у *glob*, *br-* у *bridž*, *pl-* у *pled*, *bl-* у *blok*, *bladi*, *sk-* у *skon*, *sn-* у *snob*, *fr-* у *frak*, *kl-* у *klub*, *klaun*, *klark*, *klipi*, *st-* у *start*, *kr-* у *krokus*, *kv-* у *kveker*.

Иницијалне трочлане: *str-* у *strit*, *skv-* у *skver*.

Иницијалне петочлане: *ekspr-* у *ekspres*.

Медијалне двочлане: *-tl-* у *batler*, *-rf-* у *morfin*, *-nv-* у *konvoj*, *-rm-* у *barmen*, *-ht-* у *jahta*, *-rd-* у *jarda*, *-rm-* у *farma*, *-ml-* у *hemlet*, *-pt-* у *striptiz*, *kepten*, *-nd-* у *čipendejl*, *-ks-* у

teksti, bokser, viski, seksualni, -gz- у egzem, -sk- у askot, -kt- у koktel, detektiv, viktorijanski, -rb- у derbi, -st- у mister, -rk- у fajerverka, -pl- у eroplan, -nt- у funta.

Медијалне трочлане: *-rdm- у lordmer, -ntr- у kontraceptiv, -ngk- у vingkomander, -kst- у foksterijer, -ngp- у pingpong, -nkn- у banknota, -vsk- у snobovski, -ngt- у kensingtonski.*

Медијалне четворочлане: *-ntlm- у džentlmen, -rtsk- у sportski, -lfsk- у golfski, -lmsk- у filmski.*

Финалне двочлане: *-lf у golf, -rd у lord, -ks у seks, meniaks, -mp у kamp, -lm у film, -ng у šiling, puding, ring, trening, sterling, darling, -rt у čort, -ft у lift, -nd у pond, vikend, -nt у agent, kaunt, -rk у park, -kl у bajsikl.*

У излагању о дистрибуцији консонантских скупина, потврђује се постојање већине наведених скупова и у домаћим речима и посуђеницама. Упоредјујући дистрибутивне вредности консонаната, уочљива је реализација следећих иновативних оквира: *skv-* кад је реч о иницијалним трочланим скупинама, затим *ekspr-* кад је реч о иницијалним петочланим групама, *-gz-, -rf-, -tl-* у медијалним двочланим групама. На месту медијалних трочланих група: *-rdm-, -ngk-, -kst-, -ngp-, -nkn-, -ngt-*; као и свих наведених медијалних четворочланих, сусрећемо се са јасним тенденцијама ка одржавању Е сугласничких група, које с обзиром на сопствену морфолошку функционалност (о чему ћемо говорити у наредним поглављима), налазе просторну потврду у конкретним језичким датостима С система, у коме се чињеница о директном преузимању ортографских језичких записа надовезује на у фонолошком смислу мању отпорност коју показује инвентар С консонантских група. Кад је реч о сугласничким групама у средини речи, јавља се тенденција брисања паразитских вокала како би се добила скупина састављена од два елемента коју је лакше изговорити. Такав пример јесте лексема: *džentlmen*, у којој запажамо појаву редукције под фонолошким утицајем. Слоготворно *l* такође, формира одређени број оваквих скупина. Иако се на овај начин творена скупина може укинути додавањем вокала а или е, у наведеном примеру *bajsikl* не долази до такве слободне употребе паразитског вокала.

Можемо неизоставно констатовати ограничености које су наметнуте корпусом и одређености коју изазива постојање текстуалних вредносних категорија., те не можемо тврдити о коначности оваквих скупина. Ортографски, а не фонолошки моменат у формирању консонантских скупина, утичу на задржавање и повезивање свих елемената у овим групама, наводи на помисао о томе да С фонолошки систем у одабиру Е фонемског инвентара, ипак, даје предност графици. Потврду за овакве

тврдње налазимо и у примерима финалних двочланих скупина (посебно кад је реч о примерима који садрже *-ng*), будући да је њихов изговор маркиран фонемом /ŋ/ коју као такву С фонолошки инвентар не препознаје, већ тежи да је алтернативним методама приближи и замени постојећим С фонемама. Уколико се изврши поређење финалних косонантских скупина у оба језика, запажамо да се скупина *-nt* у домаћим речима углавном задржава, а у наведеном примеру лексеме *agent* може и укинути помоћу тзв, непостојаног *a*: *agent* > *agenat*. Међутим, не можемо говорити о коначном броју оваквих скупина у финалној позицији код енглеских посуђеница. Свакако може се тврдити о иновацијама у њиховој дистрибуцији, које су или 1) последица трансфонемизације (као у случају да се Е /tʃ/ трансфонемизира у С /č/); 2) последица тога да се скупина формира на основу ортографије модела а не изговора (као у случају да се Е /ŋ/ трансфонемизира у С /ng/ или /nk/, или у случају да лексема садржи *-g* као један елемент консонантске скупине који се не изговара – у случају да је реч о британском изговору). На основу тога, доносимо закључак о постојању плодноних механизма за ширење наведених језичких механизма. Дакле, адаптација наведених консонантских скупина укључене су у процес „фонемске редистрибуције” (Филиповић 1986: 86), као саставног дела језичке импорације; док се редистрибуција фонема врши у сваком од наведених положаја унутар лексичких јединица.

3.1.1.3. АДАПТАЦИЈА НА ОРТОГРАФСКОМ НИВОУ

Графемска адаптација позајмљеница као секундарна адаптација у конкретним контактним ситуацијама биће образложена на основу прикупљеног корпуса. Графичко обележавање страног карактера позајмљенице посредством правописних знакова биће осведочено у посебном делу посвећеном обради интерпункције. Такође, у овом делу рада нећемо се бавити стилистичким ефектом употребљених графичких форми. Остали начини графичког приказа карактера позајмљенице, укључујући навођење оригинала, објашњења или превода непосредно уз навођење позајмљенице, биће репрезентовани у светлу мањег или већег степена њене адаптације. У том погледу, износимо следећа запажања у вези са подгрупама у које делимо прикупљене позајмљенице (циљ овог дела рада искључиво се односи на селективно представљање категорисаних подгрупа, а не на подношење комплетног приказа појединачних примера, будући да ће сваки наведени пример бити обрађен у појединачним поглављима):

а) Графемски неадаптиране позајмљенице су у великој мери присутне у корпусу. Иако је текст написан латиницом, чиме се неретко онемогућава стицање јасног увида у то да ли је лексема подвргнута графемској адаптацији, чињеница је да су све речи оригинално преузете из Е језика истакнуте курзивом (на пример графички запис лексема: *bar*, *barmen* идентичан је у оба језика). Осим самих лексема, често су и читаве реченице пренете у оригиналу:

[...] *greengrocer. Isn't it funny?* (Црњански 2008: 257); „*You have a seat for two.*” (Црњански 2008: 238); „*How do you do.*” (Црњански 2008: 572); [...] *Bed&Breakfast.* (Црњански 2008: 565); „*You, darling.*” (Црњански 2008: 530); *i igru darts* [...] (Црњански 2008: 485); [...] на *brdo Vox Hill.* (Црњански 2008: 456).

Овде запажамо једнократно, али фреквентно утискивање речи и израза у текстуалну подлогу романа. Реч је о интерполацијама Е речи и израза код којих није извршена интеграција у нови језички систем. Принцип пуког пребацивања кода произилази из захтева аутора да створи тематизовану подлогу у којој ће презентовани Е језички садржаји бити стратешки истакнути у постојећој организацији материјала. Својеврсна новина и специфичност овако представљеног језичког садржаја упућује на експлицитно контрастирање двају језика, али и усмеравање ка приципу визуелне диференцијације употребом наводника или курзива (италика) као врсте семантичког обележавања с циљем додатног представљања различитих нивоа језичке експресије.

Ова опозиција између романских слова и италика јесте маркирана форма чија дистинктивна улога служи за обележавање структуралних разлика у тексту.

б) Мањи степен графемске адаптације приказан је и посредством примера који садрже Е моделе након или испред којих следи превод на С језику или објашњење:

Oh wearisome Condition of Humanity. О уморно, бедно човечанство. *Created sicke commanded to be sound.* Stvoreno si bolesno, a traže ti da budeš zdravo. (Црњански 2008: 239); *Letovanje jednog obučara. The Shoemakers Holiday.* (Црњански 2008: 233); *Poslednja knjiga Okeana Sintiji. (The Last Booke of the Ocean to Scinthia.)* (Црњански 2008: 228); [...] *šešira (top hat)* [...] (Црњански 2008: 570); *Ona misli da će sve zavisiti od njene sreće. (Rekla je: „As luck would have it.”* (Црњански 2008: 553); [...] *treba da ponese svoj krst (rekla je: take up your cross).* (Црњански 2008: 521); *Rekla je da: nije ni za šta, (good for nothing) ali je veran. (Rekla je: loyal).* (Црњански 2008: 521); [...] *bi najbolje bilo da Rjepnin ide do đavola (rekaio je: to hell) a osim toga i da je izdajica (nazvali su ga: blackguard).* (Црњански 2008: 493); *Bogate, matore, rage, u Londonu. Old rags.* (Црњански 2008: 477); *„О, taj ludi Poljak” – promrmljao je. „That silly Pole.”* (Црњански 2008: 453); *„bolji” (The Betters)* [...] (Црњански 2008: 450).

в) На мањи степен графемске адаптације упућује и употреба специјалних знакова којима се врши означавање индигеног карактера позјамљеница, без обира да ли означавају графемски неадаптиране Е лексеме или у одређеном степену адаптиране позајмљенице:

[...] *golf-kluba* [...] (Црњански 2008: 513); [...] *(boat-train).* (Црњански 2008: 498).

г) Већи степен графемске адаптације односи се на примере који у већој мери садрже С слова или садрже комбинацију С и Е слова:

„Tajms”. (Црњански 2008: 232); [...] *Solsberi* [...] (Црњански 2008: 232); [...] *u Čelziju* [...] (Црњански 2008: 471); [...] *Dorčester* [...] (Црњански 2008: 555); *Na Voks Nilu* [...] (Црњански 2008: 520); [...] *Silon.* (Црњански 2008: 519); [...] *u Dorkingu.* (Црњански 2008: 519); [...] *čitavu bujicu šilinga.* (Црњански 2008: 514); [...] *mister Vajtu* [...] (Црњански 2008: 512); [...] *mister Stro* [...] (Црњански 2008: 493); [...] *od mister Bluma* [...] (Црњански 2008: 477); [...] *kontraseptiva.* (Црњански 2008: 484); [...] *u dugom, сном, overolu* [...] (Црњански 2008: 474); [...] *busovima* [...] (Црњански 2008: 470); [...] *Meliboun.* (Црњански 2008: 443); [...] *uzima banknote.* (Црњански 2008: 440); *Mister Ričpin.* (Црњански 2008: 327).

Будући да су у последњој категорији позајмљенице обележене и својством морфолошке адаптираности, и на овај начин добијају ослонац у С наставцима за флексију, закључује се у прилог већем степену њихове графемске адаптације.

1. Однос изговора модела⁴⁵ и ортографије именичких и придевских англицизама

На основу примера наведених у оквиру фонолошке адаптације као и неслагања у броју фонема модела енглеског језика и ортографских знакова српског језика, закључујемо да се један знак у језику примаоцу користи да обележи две фонеме из језика даваоца, а да су на местима на којима није било могуће дати фонемске еквиваленте, фонеме замењене најближим ортографским еквивалентима. Наиме, изједначење енглеске и српске транскрипције спроведено је према принципу формирања ортографије основног облика, док се одређени знакови Е транскрипције: њ, њ, тџ, з, дз у С транскрипцији изједначавају са: н, ш, ч, ж, дж. Уколико фонеме модела језика примаоца нису могле бити ни потпуно, а ни делимично изједначене са фонемама језика примаоца, такође, потражени су најближи еквиваленти на ортографском плану. Супституција дифтонга који се изговарају у моделу вршена је на два начина: или заменом најближим еквивалентима, или редукцијом у монофтонг: *overol*, *aligator*, *skver*, *bajsikl*, *glob*, *krokus*, *poker*, *kveker*, *bekon* итд (обухваћени су поглављем о слободној трансфонемизацији). На овај начин, повезали смо фонеме двају језика, и показали да могуће представити начин изговора модела у формираном основном облику ортографије именичких англицизама. Лексема *bajsikl* није унета у наведени речник, тако да у оквиру наше селекције корпусног материјала улази у састав лексема које преовладавају у ауторовој пракси преузимања статуса страних речи приликом реализације сопствених језичких решења. Даље, овакав метод ортографске адаптације у коме се графички изглед прилагођава изговору Е модела јесте најчешћа метода преузимања правописног облика С речи која се усмерава управо посредством Е изговора. Дакле, графички изглед одговара Е изговору прилагођеном српском фонетском и фонолошком. Примери формирања англицизама према изговору модела су: *klark*, *fajerverk*, *viktorijanski*, *kensingtonski*, *koktel*, *bladi*, *kaunt*, *klaun*, *foksterijer*, *meniaks*, *bebi*, *nou* итд (већ су наведени у оквиру типова трансфонемизације). Проблем акцента и дужине није разматран у одређивању изговора англицизма.

⁴⁵ Изговор модела примера из корпуса преузет је из: Macmillan English Dictionary for Advanced Learners 2nd edition, Marketing department, Macmillan Education, Between Towns Road, Oxford OX4 3PP, UK. <http://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/pdf>

У ортографској анализи, користили смо се тадашњим *Правописом српскохрватског језика* у заједничком издању Матице српске и Матице хрватске, које је први пут објављено 1960, а будући да је *Роман о Лондону* објављен 1972. логично је окренути се најпре тада важећим правописним нормама. Да је изговор модела пресудан за начин формирања англицизама, показује следеће правило: „Све речи из несловенских језика осим властитих имена и од њих изведених придева, и у ћирици и латиници, пишемо онако како се изговарају [...]” (Правопис српскохрватског језика 1960: 107). Ово правило се не односи само на именичке већ и на придевске лексеме: „Придеви изведени од личних имена наставком *-ski* и именице на *-izam* у нашем језику пишу се увек онако како се изговарају [...]” (Правопис српскохрватског језика 1960: 110). Прецизна примена овог правила осведочена је у наведеним примерима: *viktorijanski*, *kensingtonski* итд. Да трајање важећег правила не мора бити и нужно утемељено јесте ново полазиште од којег се полази у *Правопису српског језика* у издању Матице српске из 2010. год, будући да се у њему наводи да је: „Писање сагласно изворном изговору преозвученом на наше најближе гласове само полазно мерило, од којег се доста одступа у интересу системске доследности и у наслону на изворно писмо” (Правопис српског језика 2010: 196). Начини творења лексичких јединица морају бити повезане са различитим обрасцима, захваљујући којима може се очекивати да ове творевине настану као резултат спајања двају полазишта подједнако утемељена на употреби и изворног писма и изворног изговора, будући да иста комбинација Е фонема често даје другачије фонетске вредности, нарочито када је реч о транскрипцији Е властитих имена (о чему ће бити речи у посебном поглављу).

2. Однос ортографије модела и ортографије именичких и придевских англицизама

Узимајући као основу С графематски (графијски) систем односно укупност писмених знакова у оквиру С ћириличног фонолошког писма у коме се остварује једнакост у коме једној фонеме одговара једна графема, вршимо анализу односа ортографије Е модела и С позајмљеница. Међутим, будући да је роман написан латиницом, не можемо говорити о потпуно фонолошком писму, јер латиница садржи и три диграфа. Користећи се овим параметрима, односно чињеницом да централни део ортографије модерних фонемско-словних система писма зависи управо од принципа обележавања гласовног састава лексичких јединица односно речи, можемо

успоставити дистинкције између владајућег принципа Е ортографског система који упориште налази неједнакости којом једна фонема бива замењена једном или више графема и владајућег принципа С ортографске праксе у коме једној фонему одговара једна графема, изузев три споменута диграфа. У том погледу, комплексност Е правописних норми и недоследност у означавању појединих фонема комбиновањем неколико графема подцртана је и конкретним конструктима о томе да иста фонема може бити обележена различитим диграфима у различитим комбинацијама речи.

Имајући у виду разлике у језичким системима ових двају језика, односно принцип по коме једној фонему одговара један знак, који важи у српском језику, док се ортографија енглеског језичког система не заснива на оваквом правилу. У том смислу, долази до изједначавања двоструких консонаната модела језика даваоца у језику примаоцу, управо на ортографском плану:

Е *overall* /ˌəʊvər'ɔ:l/ – S *overol* (Црњански 2008: 149);
Е *colledge* /'kɒlɪdʒ/ – S *koledžu* (Црњански 2008: 236).

Лексема *overol* није нашла своје место у *Великом речнику страних речи и израза*, али се уклапа у критеријум о информативности и преношењу ауторове практичне тежње да у текстуалним оквирима садржај буде диктиран управо уласком нових Е речи. С обзиром да се ни број знакова у наведеним језицима не подударе, преостаје да се додатни знакови језика даваоца замене „по принципу сличности изговора” (Филиповић 1986 : 56), што примећујемо у следећим примерима:

w = v: Е *wingcommander* /wɪŋ kə'mɑ:ndə(r)/ – S *vingkomander* (Црњански 2008: 243).

Дакле, у примеру се на основу графици модела врши суспституција Е фонема. Наведена лексема: *vingkomander* није део *Великог речника страних речи и израза* (2007), али у нашем језичком материјалу јесте својеврсна потврда о обиљу речи страног порекла у истраживаном корпусу.

3. Ортографски и фонолошки утицај модела на ортографију именичких англицизама

Основни облик именичких англицизама може бити формиран и комбинацијом изговора и ортографије модела, и притом се изговор англицизама прилагођава претходно наведеним правилима трансфонемизације. Ипак, у формирању основног облика предност се често даје ортографији, јер се преузимање страних речи најчешће врши писаним путем:

E *weekend* /,wi:k'end/ – S *vikend* (Црњански 2008: 416).

Овде запажамо да је први део именичког англицизма формиран према изговору модела, а други према ортографији модела.

4. Језичка адаптација именичких англицизама и утицај језика посредника

Формирање основног ортографског облика именичког англицизма може бити изложено утицају језика посредника. Примери које наводимо указују на француски изговор једног дела англицизма:

E *journal* /'dʒz:(r)n(ə)l/ – S *žurnal* (Црњански 2008: 191); E *lackey* /'læki/ – S *lakej* (Црњански 2008: 239).

Дакле, овде се запажа да графика врши утицај на изговор позајмљенице, те да графика позајмљенице у српском језику рефлектује њен начин изговора на француски начин. Енглеска лексема преузета из француског језика: енгл. *journal* /'dʒz:(r)n(ə)l/, фр. *journal* /-з:(1)nə/, /*zurnal*/, срп. /*žurnal*/; има идентичан ортографски запис, док је упадљива дистинкција између француског и енглеског изговора. Наиме, фр. фонема /з/ замењена је Е фонемом /дз/. Са друге стране, постоје и примери као што су: енгл. *lackey* /'læki/, фр. *laquais* /*lake*/, срп. /*lakej*/ – који немају идентичан ортографски запис, али је њихов изговор готово идентичан. Српска лексема је формирана на основу ортографског записа, а не француског изговора саме речи, будући да је у овом случају Е као језик посредник извршио директнији утицај на ортографски облик реплике.

5. Интерпункција и правописни знаци

Идеја о надреченичном јединству, односно приступање реченици као делу одређеног дискурса, укључена је у формулацију правописних правила (ортографских норми) и интерпункцијских начела. У овом делу бавићемо се превасходно структурном а затим и логичко-семантичком интерпункцијом, како бисмо стекли јасан увид у правописна правила о писању реченичних знакова (ритмо-мелодијском интерпункцијом се не можемо бавити у овом раду), и притом ћемо користити интерпункцијска начела Правописа српскохрватског језика из 1960.

Интерпункцијски слој уметничког израза Црњанског у великој мери поседује и одређене естетске уобличености посредством којих стопљени лексички материјал, односно његов тематско-сижејни садржај добија вишеслојни карактер. С обзиром на то да су радом обухваћени превасходно избори који се односе на структуралне

лингвистичке одлике текста уобличене пред Е језичким чиниоцима као и на њихову изградњу и посредовање између интегрирајућих Е структура и већ разгранатих С граматичких формација у погледу њихове (не) самосталности приликом комбиновања Е и С структурних елемената – нећемо вршити детаљнију анализу језичких средстава којима се аутор служи у обликовању лингвистичке грађе (као део његове оригиналности и уметничке изражајности, а напослетку и његовог стилског манира); већ ћемо изнети кратак преглед употребе спољашњег чиниоца – зареза као упадљиве интерпункцијске одреднице којом аутор врши интервенцију приликом синтаксичког конструисања и синтетизовања наративних мисаоних целина у тексту. Методолошки утемељене претпоставке о језичком знаку са становишта естетског, изнете у раду, почивају на студијама и радовима Новице Милића (1996) и Радоја Симића (2012). Специфичности у пунктуирању израза односно употребна вредност запете не као помоћног синтаксичког средства у смислу синтаксичке изградње већ ради синтаксичке разградње, и отимања од постојећег устројства и утемељеног поретка – односе се на питање саопштљивости или превођења језичког знака, или питање Кантовог монограма (в. Милић 1996: 7). Поновно одређивање поретка говора, односно реконструкција синтаксичких канона врши се разбијањем реченичних елемената на низове, чиме се постиже неочекивани обрт. Пренаглашена пунктуација надилази раван постизања синтаксичког или семантичког ефекта и у том (не) распоређивању језичких знакова стиже се до равни смисла која је у јасном раскораку у односу на непосредне исказе, чија недовољност не игра коначну улогу коју бисмо јој приписали у крајњој интерпретацији текста.

О тзв. црњанскијанској пунктуацији исказа своје ставове износе и Бубања и Николић (2017) у раду под називом *Паралавистичке студије: интерпункција, Дан и Црњански – љубав без генеративности*, у коме наводе да интерпункција овог аутора у значајној мери премашује вредност коју поседује као помоћно синтаксичко средство, тако да запета више није подређена синтакси. У раду закључују да: „иако је и код Црњанског могуће и потребно везивати употребу интерпункције за само значење текста, нарочито у смислу његове ритмизације и поетизације, упадљива је иконокластична тежња аутора да својом интерпункцијом унесе неред у значење, мултипликује га и тако створи његов мањак, отварајући могућност постојања трансцендентне интерпункције” (Бубања, Николић 2017: 288). Јерков наводи да: „проза Црњанског производи синтаксички удар, дотичући се тако идиосинкразије Црњанског у погледу употребе интерпункцијских знакова и у погледу синтаксичке

структуре уопште” (Јерков 2010: 140). На истом месту говори и о забуни коју Црњански изазива: „својом реченицом која има посебан ритам и мелодују, синтаксом изван граматике и логичке парцелације” (Јерков 2010: 140).

Бројност и учесталост запете у реченицама не делује само као фактор који обезбеђује прелазак нормативног и у синтаксичком смислу регулисаног већ поприма шире размере. У том смислу наводимо неколико примера из корпуса:

Zar to nije bilo čudno, usred tolikog gvožđa, tolikih stovarišta, tegljača, dizalica, brodova, taj most, u visini, nad mostom, ta veza, kao za nekog, retkog, usamljenika, kome to treba? (Црњански 2008: 562); Kao da je, još uvek, skupljač knjiga, za onu knižaru, koju je bio napustio, Rjepnin je išao, opet, u toj varoši, kao u nekom snu na javi, istim putem, do crkve Svetog Pavla, koju je ugledao, levo, u nekoj besmislenoj gomili, zgrada, krovova, manjih, većih, nad krivinama ulica. (Црњански 2008: 562); Kad je počeo da dobija, ostavio je, u onoj knjizi o Sankt Petersburgu, kod kuće, sto funti, da mu se nađu, ako se izgubi, a rešio se da, idući dan, sve ostalo što je dobio, i što je imao, kladi. (Црњански 2008: 569); Rjepnin je, često, uvek ponovo, brojao prozore, u prizemlju, levo i desno, i, na mansardama, pod krovom. (Црњански 2008: 574); Dotle bi Marija Petrovna, i vreme koje sve leči, godine koje prolaze, brzo, možda ipak, naveli, kraj sve ljubavi za njega, njegovu sirotu ženu, da se preuda u Americi. (Црњански 2008: 574); Vodio se između tih slika, o toj knjizi, o Petersburgu, to jest Lenjingradu, i, tog Rusa, carskog emigranta, začudo, ne sa mržnjom, nego sa nekom, neočekivanom, ljubavlju, i žalošću. (Црњански 2008: 575); Da, da, bolje da nastavi da lista, u toj knjizi, slike ograda, divnih ograda, kao da su, od gvožđa, čipke. (Црњански 2008: 578); Pred Zimskim dvorcem prolazili su, na slici, u toj knjizi, o prazniku Prvog maja, bezmerne gomile pred kojima se nose crveni barjaci, šume crvenih barjaka, u besprekornom redu, između redova belih kara motara, koji pokazuju, gomilama, belu liniju, kuda treba da prođu. (Црњански 2008: 578); Traže, prvo, oslonac na drugu nogu, zatim na protezu, tako da, za trenutak, kao lebde, na jednoj nozi, u vazduhu, samo se to ne vidi. (Црњански 2008: 586); Ide samo da vidi oca, i mater, koji su stari, i žele da sina svog, još jednom, ugledaju, posle rastanka od deset godina. (Црњански 2008: 586); Kad je, međutim, Rjepnin upitao, kratko, kako će mu biti tamo, dok je Ordinski jurio kolima, kroz Kingston, Poljak mu je mirno odgovarao da će proći lepo. (Црњански 2008: 586); Kad sam, najzad, doznao vašu adresu, u Komitetu, on mi je rekao, da bi, vas, trebalo zadaviti, zbog tog slučaja Krilov. (Црњански 2008: 587); To su vrlo razboriti ljudi, verujte, i, mi se, vrlo dobro, razumemo. (Црњански 2008: 587) итд.

Наведени примери показују обезбеђивање неуобичајене уметничке форме захваљујући којој један језички медиј надилази домен лингвистичког и добија карикатуралне димензије онтолошког, трансцеденталног или епистемолошког. Изнијансирана примена овако конципираног решења постављања зареза на упадљиве позиције служи акцентовању мотивских целина и слика које се имагинацијом граде унутар читалачке рецепције текста. Иако на први поглед претрпана, концентрација запета у композиционим текстуалним формацијама пребацује тежиште са одступања од стандарда на текстуалну трансформацију и напредовање перцепције и априхензије читаоца. Кретање разумевања текста је отежано услед разгранате схеме запета као

елемената рекомпоновања и разуђивања језичких структура, док се комплексност димензија овако усложњене грађе управо запетама опире једноличности и монотонији стандардно и хијерархијски груписаних и подређених језичких облика и детаља. Својеврсно новаторство оваквог језичког манира није никакав додатак тексту, већ његова надоградња прозног казивања, арсенал структурног артизма (в. Симић 2012: 24) којим се аутор наоружава у прозном дискурсу са циљем пројектовања моћи имагинације којом ће се читалац интензивно усмеравати на издизање изнад неразумљивости и несаопштљивости наведених интерпункцијских индикативних средстава. Постигнути текстуални учинак ради актуализације стања индетерминације у спрези су са оваквим типом језичког знака чијим се поигравањем појачава афективни слој текста. Слободним нахођењем у одабиру знакова за отварање и конкретизовање естетских димензија, врши се прегруписање, размештање и прерасподела естетског како би се оно што би се синтаксичким детерминативима могло довести до своје завршености – могло из једне овакве унивокалности преиначити у отвореност, а самим тим и довести до могућности естетизације и неограничености. Дакле, односи који са становишта естетског постављају варијације интерпункцијског низа зареза као формације унесене споља које омогућавају нијансирање исказа у великом распону – учествују у изградњи чулних представа, а то су симболички конструкти.

Цртица се као правописни знак пише између делова полусложеница преузетих из енглеског језика, што је осведочено примерима чија је подела извршена на основу елемената од којих су састављени:

- 1) Полусложеница је састављена од два Е елемента преузета у оригиналној форми:

dog-collar (Црњански 2008: 190); *First-class* (Црњански 2008: 192); *life-long* (Црњански 2008: 190); *self-control* (Црњански 2008: 280); (*boat-train*) (Црњански 2008: 498).

- 2) Полусложеницу чини један Е елемент и један С елемент или је реч о адаптираним Е елементима:

radio-operator (Црњански 2008: 48); u Bond-stritu (Црњански 2008: 43); radio-aparatu (Црњански 2008: 48); radio-talasa (Црњански 2008: 49); Tea-blender (Црњански 2008: 84); radio-emisija (Црњански 2008: 270); radio-prijemnik (Црњански 2008: 393); golf-klubu (Црњански 2008: 513).

- 3) Оба елемента полусложенице потичу из С језика:

rusko-japanskom (Црњански 2008: 51); gore-dole (Црњански 2008: 53); šiling-dva (Црњански 2008: 103); godina-dve (Црњански 2008: 139); navrat-nanos (Црњански 2008: 141); svaki drugi-treći dan (Црњански 2008: 146); dve-tri reči (Црњански 2008: 152); dva-tri zalogaја (Црњански 2008: 165); tri-četiri funte (Црњански 2008: 168); trenut-dva (Црњански 2008: 173); brže-bolје (Црњански 2008: 176); dan-dva (Црњански 2008: 220); gostionica-pošta (Црњански 2008: 222); sat-dva. (Црњански 2008: 235);

crveno-bele (Црњански 2008: 246); геџ-dve (Црњански 2008: 254); на
korak-dva (Црњански 2008: 270); cрно-beli (Црњански 2008: 297); belo-
plavu (Црњански 2008: 331); gore-dole (Црњански 2008: 446).

Дакле, у корпусном материјалу наилазимо на одређени број полусложеница, односно до учесталог повезивања двају семантичких јединица које се налазе у напоредном односу и које означавају у функционалном смислу раздвојене ентитете чији се саставни делови могу логички заменити, а да при том не долази до творења нове лексичке јединице. За разлику од Е језика у коме наилазимо на мноштво сложених лексичких облика, будући да се у Е систему равнија тежња ка усложњавању речи у номиналним и адјективалним позицијама – у С језичким поставкама овакве тенденције нису изражене. С обзиром на то да је реч о два типолошки различита језика, може се претпоставити неуједначеност, односно неравноправан однос међу полусложеницама онеобиченим у оба језика. На основу корпуса, односно успостављањем поредбеног односа заснованог на истраживању корпуса, можемо констатовати постојање наведених скупина полусложеница, односно намеру да се искази у већој или мањој мери допуне образовањем полусложеница или да се Е полусложенице прикључе домену С језика у оригиналној форми. Проблем полусложеница, односно распрострањеност овог творбеног обрасца у тексту указује на шире размере употребе оваквих значењских јединица које се као целовите категорије повезују цртицом. Иако Правопис из 1960. издваја тек неколицину овако осамостаљених целина и не успева да понуди јасно конципирана решења нови Матичин правопис (Правопис српскога језика 1993): „даје предност одвојеном писању (уз остављање могућности за писање цртице као алтернативе) свуда гдје је то могуће”.

Цртица се пише и: „при растављању речи на слоге, на саставне делове и на крају ретка” (Правопис српскохрватског језика 1960: 91), али у корпусу наилазимо на употребу цртица по узору на енглеске обрасце, и када је реч о С или Е слоговима употребљеним у текстовној структури:

po-ro-ro-ro (Црњански 2008: 72); *of-of-of* (Црњански 2008: 72); *son,-son,-son* (Црњански 2008: 72); *Lon-don, Lon-don* (Црњански 2008: 342).

Правописна правила коришћена у тексту, а која се односе на употребну вредност наводника показују одређена одступања у односу на правила осведочена Правописом. Наиме, запажена је примена Е појединачних (а не С двоструких) наводника на местима на којима се а) Е садржај износи у ироничном значењу, али и

kada se овакав иронични садржај преноси б) С домаћим или адаптираним лексичким материјалом:

- а) [...] *'how much is he worth'* [...] (Црњански 2008: 39); *'Help. Help, help'* [...] (Црњански 2008: 38); *'Oh dear. Oh dear.'* [...] (Црњански 2008: 72).
б) *Nisam, darling, od onih, koje oni zovu: 'korisni'* [...] (Црњански 2008: 38); *Zato, kažu, 'jer im se poremeti bilans'* [...] (Црњански 2008: 38); „Zato, što bih, sad, ja trebao da ih odvedem na večeru, u *'Ric'*, a pošto zna koliko imam [...] (Црњански 2008: 210).

Међутим, ауторова недоследност у употреби наводника примећује се на местима на којима се оригинални Е језички садржај смешта међу С наводнике с циљем истицања његовог подругливог и ироничног значења:

Oni, koji su bili „bolji”, (ne što se tiče glave, ili srca, nego u džepu), „The Beters” [...] (Црњански 2008: 223); „Uzmi šolju čaja, draga: *Have a cup of tea, darling.*” [...] (Црњански 2008: 227); „You have a seat for two.” [...] (Црњански 2008: 238); Kaže mu se: „*wingkommander*”. (Црњански 2008: 243); [...] па му одговара: „*How d' you do.*”. (Црњански 2008: 251); [...] да седне ближе: „*Just get nearer.*” (Црњански 2008: 273); „*We are late, darling*” (Црњански 2008: 274); „*A robin, a nice robin. A nice start, Mister Rjepnin, indeed.*” (Црњански 2008: 274); Škot је узвикнуо: „*The ruins.*” (Црњански 2008: 279); „*We all go to ruins.*” Сви ćemo mi otići do đavola. (Црњански 2008: 279); Обоје су се дeralи: „*Hurray, hurray, hurray.*” (Црњански 2008: 283); „[...] *Call it what you will. Zovite to kako hoćete.*” (Црњански 2008: 289); „*Dragi, razmislite malo o tom što ste naumili. – Darling, mind you what are you about.*” (Црњански 2008: 313); „*Divno je, divno je, – how wonderful, how wonderful.*” (Црњански 2008: 313); „*Take away that cigarette!*” (Црњански 2008: 314); „*Šta je bilo? Je li bio neki racov, zeka, ili veverica? – A rat, a rabbit, a squirrel?*” (Црњански 2008: 314); „*Idite, idite! – Get out, get out.*” (Црњански 2008: 317); „*His Ekillis tendon is gone.*” [...] „*Ekillis? – Zar to nije smešno? Ahil? Ekillis?*” (Црњански 2008: 334); „*What a nice day, Mister White.*” Kaže to i kad pada kiša, napolju. Vrtar ga svako jutro, posmatra začuđeno, па одговара исто тако љубазно: „*Indeed, sir.*” [...] А затим мрмља: „*That silly Pole!*” (Црњански 2008: 349); Kaže: cipele, koje је poručio, kupio је као cipele за golf. „*The shoes were bought AS golf shoes.*” А kad неко poruči cipele за golf, onda је јасно, да плаћа cipele за golf. А ne neke, koje тек треба pretvoriti u cipele за golf. (Црњански 2008: 355); „*I do not want to order any more shoes*” (Црњански 2008: 355); „*I want the crocodile too*” (Црњански 2008: 356); Ургорастили су јој кожу [...] „*Her own skin.*” (Црњански 2008: 357); [...] каже да је последњи пар био безнадежан. („*The last pair have been hopeless.*”) (Црњански 2008: 359); „*Tania, Tania, koliko stvari ima na svetu, koje су takve? Hopeless!*” (Црњански 2008: 359); „*Idući! – Next!*” (Црњански 2008: 365); „*It's hopeless!*” (Црњански 2008: 366); „*Wonderful.*” (Црњански 2008: 368); „*Marjory, this is Prince Nicholas.*” (Црњански 2008: 376); „*That's the root of everything*” (Црњански 2008: 401); [...] „*House*” [...] (Црњански 2008: 414); [...] „*bra*” [...] (Црњански 2008: 418); „*Comments are free.*” (Црњански 2008: 421); „*Good. Very good.*” (Црњански 2008: 421); „*Poljubite me za laku noć. – Kiss me good night.*” (Црњански 2008: 434); „*Thank you.*” (Црњански 2008: 446); „*frogeaters*” – „*žabojedi*”. (Црњански 2008: 452); „*Dobro jutro, Mister Blake.*” (Црњански 2008: 482); „*Dešava se to. Don't forget it.*” (Црњански 2008: 483); (Čovek је rekao: „*Who would have thought it?*”) (Црњански 2008: 508); „*You, darling.*” (Црњански 2008: 530); (Rekla је: „*As luck would have it.*”) (Црњански 2008: 553); „*Rig!*” – „*Droljo!*” (Црњански 2008: 566).

У Правопису се наводи да се и: „имена припадника појединих народа, држављана појединих земаља и становника места и поједних покрајина” (Правопис српскохрватског језика 1960: 12) пишу великим словом. Међутим, забележен је и пример неформалне употребе назива Афроамериканаца или Афричких Американаца, чија неслужбена варијанта: црнац (енгл. *African Americans*, *Black Americans* или *Afro-Americans*) – не спада у наведене категорије, али која у Е употребном систему добија свој израз посредством великог почетног слова:

[...] i jedan **C**rnac, iz Nigerije [...] (Црњански 2008: 236).

Употребу великог почетног слова започињемо навођењем вишечланих назива улица преузетих из Е језика, који нису задржани у оригиналном облику, и који након одговарајуће адаптације на свим граматичким нивоима (која је на неким местима изостављена), указују на децидирано успостављање Е правописних начела међу С нормираним правилима којима се јасно тврди употреба великог почетног слова за први елемент назива улица, али не и за елемент који након њега следи: „Само великим почетним словом прве речи, уколико друге по реду саме собом не захтевају велико слово, пишу се [...] 3) називи улица и тргова [...] 4) називи организација, друштава и установа [...]” (Правопис 1989: 13).

Čedvik Strita. (Црњански 2008: 48); Та радња је: *Paul Lahure&Son*. (Црњански 2008: 134); *Fortnum&Mason* (Црњански 2008: 204); Do berze, *Chadwick Street* [...] (Црњански 2008: 442); *Tawsons – Leafs LTD* (Црњански 2008: 485).

Пример који се односи на назив радње: *Paul Lahure&Son* садржи заједничку именицу *son* коју би требало према С правописним ознакама писати малим словом.

Наведено правило односи се и на вишечане географске називе, односно писање првог елемента великим почетним словом, будући да је други елемент представљен заједничком именицом (брдо), која у Е језику добија почетно велико слово. Усмереност ка Е правописним ознакама у погледу писања великог почетног слова и онда када његова употребна вредност није оправдана, огледа се у следећим ексцерпираним примерима:

Mil **H**il [...] (Црњански 2008: 185); [...] na radini brda **V**oks **H**il [...] (Црњански 2008: 519).

Поступни чин придржавања Е стандарда осведочен је и код двочланих географских назива састављених од С елемената. Наиме, опште прихваћено правило гласи: „Када је први део двочланог назива придев који не улази у назив

тачно одређеног географског појма, тај се придев пише малим словом” (Правопис српскохрватског језика 1960: 13), али наредни примери показују употребу великог почетног слова која је подударна примени у Е језику:

[...] na nekom ostrvu *Centralne Amerike* [...] (Црњански 2008: 201).

Једнозначно утврђена правила изложена у наведеном Правопису српскохрватског језика (в. Правопис српскохрватског језика 1960: 14) у свом приступу двочланим, трочланим или вишечланим називима установа одређују могућност писања великог почетног слова само првог елемента (осим уколико властито име није део пуног назива наведених установа), док се други део низа или његови преостали чланови пишу малим словом. Међутим, наредни примери који се односе на називе дворана, паркова, плажа, станица, хотела, трка, бродова, новина, итд. садрже Е елементе показују јасно одступање од наведених правила. Дакле, избор великог почетног слова условљен је одраније успостављеним односима Е правописног система, тако да су тексту задржани овакви односи настали према Е стандарду (примерима су обухваћени оригинални Е називи, али и називи који су прошли одговарајуће нивое адаптације, који ће бити наведени у делу посвећеном адаптацији властитих имена):

[...] *Albert Hall* [...] (Црњански 2008: 201); [...] у *Најд Парку* [...] (Црњански 2008: 9); *Zove se Bedruthan Steps*. (Црњански 2008: 242); [...] do stanice *Green Park* [...] (Црњански 2008: 350); [...] uz obalu hotela [...] koji se zove [...] *Compleat Angler*. (Црњански 2008: 425); [...] у *Mur Парку* [...] (Црњански 2008: 513); [...] трчи краљевска трка, Askot (*Royal Ascot*) [...] (Црњански 2008: 568); *Baltic Exchange*. (Црњански 2008: 603); [...] novine Crvenih (*Daily Worker*) [...] (Црњански 2008: 640).

Називи модела аутомобила преузетих из Е језика у тексту наведени су великим словом, у складу са правописним карактеристикама енглеског језика; и на овај начин се директно крши установљено начело тадашњег Правописа из 1960. год. о преформулацији изума творених према именима оних који иза таквих изума стоје – у заједничке именице које се увек наводе малим словом:

[...] crni, gospodski, *Rolls* [...] (Црњански 2008: 147).

Вишечлана властита имена празника према наведеном Правопису подразумевају писање великог слова првог, али не и осталих елемената⁴⁶. У случају да је реч о оригиналним Е називима празника, задржавају се у тексту и Е правила у вези са писањем великог слова сваког од наведених елемената:

Bank Holiday (Црњански 2008: 222).

⁴⁶ У корпусу је забележен пример који прати С правописна начела у вези са писањем назива празника: [...] prazniku Prvog maja [...] (Црњански 2008: 578)

Запажен је утицај Е језика да се заједничке именице могу писати великим почетним словом који се задржава у тексту на местима где такав израз није омогућен С правописним нормама:

Тамо је **В**ерза рада [...] (Црњански 2008: 74); [...] и крај **Д**вора Св. Джемса [...] (Црњански 2008: 134); [...] у **П**олицију за странце [...] (Црњански 2008: 124); [...] кола **Н**итне помоћи [...] (Црњански 2008: 124); [...] зграде **В**аздушног саобраћаја. (Црњански 2008: 207); [...] и **Е**нглеска банка [...] (Црњански 2008: 350); [...] и **Г**лавној пошти. (Црњански 2008: 445).

Примери који се односе на Берзу рада (енгл. *The Labour Market*), Двор Св. Џемса⁴⁷ (енгл. *St. James' Court*), Полицију за странце (енгл. *The Foreign Police Department*), возило Хитне помоћи (енгл. *Emergency Ambulance Service vehicle*), зграда Ваздушног саобраћаја (енгл. *The London Air Traffic Control Center*), Енглеска банка (енгл. *The English Bank*), Главна пошта (енгл. *The General Post Office*) – показују да делимично долази до трансфера Е правописних правила, будући да је уобичајено да се сви Е елементи пишу великим словом. Са друге стране, већ наведено опште правило из Правописа из 1960. упућује на употребу великог почетног слова првог елемента низа и не даје додатна објашњења, тако да је могуће да је ауторово делање у том погледу било на овај начин мотивисано.

Међутим, корпус нам пружа и пример очигледног преузимања Е правописних карактеристика и кад је реч о службеном називу установе (болнице у овом случају), будући да су оба члана двочланог назива написана великим почетним словом, и кад је реч о преводним еквивалентима али и оригиналном Е називу:

[...] **Е**lefant и **К**ula (*Elephant & Castle*) [...] (Црњански 2008: 361) итд.

По узору на Е начела по којима се придеви изведени од властитих именица пишу великим словом, иако је С начелима установљен другачији начелни систем, наилазимо на следеће примере:

[...] **ч**inovnik, **П**oljskog Crvenog krsta [...] (Црњански 2008: 251); [...] у неком **Ф**rancuskom odeljenju [...] (Црњански 2008: 487).

Да је реч о недоследној примени истог правила, показује и пример истих фраза, али је овог пута уместо великог, употребљено мало слово придева изведеног од властите именице:

[...] препоруке, **п**oljskog Crvenog krsta [...] (Црњански 2008: 661).

⁴⁷ У корпусу је забележен и пример када је у називу дворца ова заједничка именица написана малим словом по узору на С правопис: [...] blizu dvorca Svetog Jakova. (Црњански 2008: 458)

Правила која се односе на писање историјских догађаја малим словом (в. Правопис српскохрватског језика 1960: 15) у тексту наилазе на снажан отпор усмерења Е ознака којима се подвргавају С лексеме:

[...] *nego onog, Prvog rata.* (Црњански 2008: 16); [...] *iz velike Francuske revolucije [...]* (Црњански 2008: 110); [...] *u Prvom svetskom ratu.* (Црњански 2008: 203); [...] *u Krimskom ratu.* (Црњански 2008: 214); [...] *da, i Drugi svetski rat [...]* (Црњански 2008: 427); [...] *na kraju Prvog rata [...]* *i u Drugom ratu?* (Црњански 2008: 509).

Морамо напоменути да се први наведени примери у Е најчешће реализује тако што се сваки члан низа којима се обележава историјски или културни догађај пише великим словом – *the French Revolution, the First World War, the Crimean War, the Second World War* док је у тексту искоришћена примена великог слова на први члан низа, али не и на преостала два елемента или на последњем елементу. Реализација наведених примера одвија се на исти начин и када је један члан низа изостављен: *Prvi rat, Drugi rat*, тј. доследно је примењена С правописна норма.

Одређена поклапања између оба језичка правописна система налазимо код употребе великог почетног слова заједничких именица које сачињавају одређени географски појам, али сам назив није дат у потпуности, већ се географски појам на који упућују суштински подразумева. Ово правило је поткрепљено самим Правописом (в. Правопис српскохрватског језика 1960: 14):

Svud je uokolo Okean. (Црњански 2008: 10).

Наведене заједничке именице означавају географске појмове познате у енглеском говорном подручју (Атлантски океан или енгл. *The Atlantic Ocean*), а тадашњи Правопис оправдава употребу великог слова заједничких именица уколико се преузима једна елемент географског назива уместо више елемената.

У корпусу смо забележили и случајеве када се претходно правило примењује и на називе грађевина, политичких институција итд.:

[...] *u Operi [...]* (Црњански 2008: 15); [...] *u Ministarstvu [...]* (Црњански 2008: 65); [...] *sa tomja Parlamenta*⁴⁸ [...] (Црњански 2008: 202); *Da će dobiti pomoć od nekog Društva [...]* (Црњански 2008: 38); [...] *koja je Policiji blizu.* (Црњански 2008: 97); [...] *i od Legije [...]* (Црњански 2008: 323); [...] *do Pošte [...]* (Црњански 2008: 445).

Наведене заједничке именице односе се на *Британску краљевску оперу* (енгл. *The Royal Opera House*), *Министарство* (енгл. *The Ministry of Labour & Social Affairs*), *Парламент* – *Парламент Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске*

⁴⁸ Забележен је и пример употребе исте лексеме написане малим словом, када се пореде исте институције у две различите државе: [...] *i parlamenta, u Engleskoj, i Rusiji [...]* (Црњански 2008: 428)

(енгл. *The Parliament of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*), Полиција (енгл. *Metropolitan Police (Scotland Yard London), United Kingdom*), Лезуја (енгл. *The French Foreign Legion*), Главна пошта (енгл. *The General Post Office*).

Називи Е титула у тексту написани су малим словом, по тада важећим правописним нормама, али када се исте титуле преносе на Е језику или када је реч о адаптираној Е форми, задржавају се Е правописне норме које изискују писање великог почетног слова (ово обухвата и примере скраћеница наведених титула које ће бити детаљније наведене у посебном поглављу):

[...] piše nam *Lady Mary*. (Црњански 2008: 84); *The Duchess* [...] (Црњански 2008: 85); [...] izvikivalo: *Misis Rajren*. (Црњански 2008: 92); [...] mušterijama, *Madame Nadia* [...] (Црњански 2008: 199); Englezi je sad zovu: *Ledi sa lamprom*. (Црњански 2008: 215); [...] *Lord Brooke*, – pisalo je [...] (Црњански 2008: 239); [...] se zove *Mrs. Fowey*. (Црњански 2008: 242); [...] ovo je princ Nikola. *Marjory, this is Prince Nicholas*. (Црњански 2008: 249); Sad mu se kaže: *Wingkommander Fowey*. (Црњански 2008: 251); *Helena, Duchess of Manchester* [...] (Црњански 2008: 358); [...] zatim *Mrs. Drummond Payne* [...] (Црњански 2008: 358); [...] a pre toga: *Mrs. Maes*, a pre toga, *Madame Villeneuve*, a pre toga, *Madame Premosel* [...] (Црњански 2008: 358); [...] ovako: *Mister Krill* [...] (Црњански 2008: 361); [...] na kojima je pisalo: *Mr. Krill*. (Црњански 2008: 364); [...] – *alias Wingkommander Fowey* – [...] (Црњански 2008: 400); *Nuance*, – *Mister Fowey*. (Црњански 2008: 400); [...] da je *Mr. Barnes* [...] (Црњански 2008: 417); [...] ni gospođice Mesec, – *Miss Moon*. (Црњански 2008: 439); [...] vatar, *Mister White* [...] (Црњански 2008: 481).

Изузетке од претходно наведеног да се адаптиране титуле пишу малим словом, наилазимо у следећим примерима:

Domaćica, *misis Foi* [...] (Црњански 2008: 255); [...] kojim je *Iedi Park* [...] (Црњански 2008: 274); Zar *mister Foi* [...] (Црњански 2008: 395); [...] a da ser *Melkolm* [...] (Црњански 2008: 418); [...] kaže *mister Barnsu* [...] (Црњански 2008: 418); [...] to *mister Ričpin* [...] (Црњански 2008: 418); Domaćica, *Iedi Park* [...] (Црњански 2008: 424); [...] ni gospođice Mesec, – *Miss Moon*. (Црњански 2008: 439); [...] *mis Mun* [...] (Црњански 2008: 441); [...] *mister Stounu*. (Црњански 2008: 471); [...] *mister Blumu*. (Црњански 2008: 473); [...] *mister Blek* [...] *mister Vajtu* [...] (Црњански 2008: 512); [...] *Iedi Danken* [...] (Црњански 2008: 555).

Употребна вредност великог почетног слова религијских термина изједначени су са употребном вредношћу Е лексичких јединица, јер не долази до усаглашавања са С стандардима којима се често инсистира на употреби малог слова (мада се мора нагласити да се у С језику употребљава и велико слово):

[...] da je **Вог** uteha [...] (Црњански 2008: 16); [...] kako arhidakon govori o **Вогу** i **Нристу** [...] da li na **Оса**, **Вога**, ili **Сина**? (Црњански 2008: 236); [...] koliko posla za **Свевишњег** [...] (Црњански 2008: 324); Treba poštovati volju **Воџију**. (Црњански 2008: 419); [...] a to su najnežnija stvorenja **Воџја**. (Црњански 2008: 419); [...] као да је **Вуда**. (Црњански 2008: 419).

У примеру који следи прихваћено је Е правило о употребној вредности великог слова приликом писања страна света и онда када оне не означавају „одређене државе и народе” (Стевановић, Јонке 1960: 13):

„Silazak sa Severa na Jug [...] najveći je doživljaj u ljudskom životu.
(Црњански 2008: 50).

Преузимањем оригиналних Е властитих имена (али и Е апелативних лексема) која задржавају истоветни облик – истовремено су задржане и постојеће Е правописне ознаке, укључујући и апостроф чија позиција унутар властитих имена остаје неизмењена, али и друге уобичајене Е ознаке:

[...] *St. Paul's* [...] (Црњански 2008: 147); *Pros & cons*. (Црњански 2008: 182); *St. Margaret's*. (Црњански 2008: 181); [...] (*Elephant & Castle*) [...] (Црњански 2008: 182); [...] *PRIVATE & CONFIDENTIAL*.) (Црњански 2008: 383); [...] *Bed & Breakfast*. (Црњански 2008: 565).

Тачка као правописни знак прописује се као обавезно обележје које следи након редних бројева којима се означавају године. Међутим, у корпусу наилазимо на зарез који овакву функцију врши у Е правописном систему⁴⁹ (Међутим, ако се узме у обзир да би у том случају дошло до непотребног гомилања интерпункцијских знакова, овај део ћемо ипак, означити као валидан и усклађен са С правописним системом):

[...] za godinu 1947, ima [...] (Црњански 2008: 383); [...] o Novoj godini 1945, [...] (Црњански 2008: 465); [...] od godine 1947, u Londonu [...] (Црњански 2008: 522); [...] prospekt godine 1942, pre šest [...] (Црњански 2008: 549); [...] ruski radnici, već 1916, sabotiraju fabrike [...] (Црњански 2008: 619).

Запажамо у корпусу честу употребу давања С и Е варијанте посредством заграда у којима је транспонован оригинални Е језички садржај, док се испред заграде⁵⁰ ставља С еквивалент и обрнуто (да се Е једнице стављају испред заграде, док је у загради С еквивалент – мада су овакви примери⁵¹ мање фреквентни). Уколико то повежемо са тадашњим Правописом о могућности да се различити језички облици одвајају заградама⁵², можемо закључити о текстуалној равноправности обе наведене језичке варијанте:

[...] šta je za, a šta, protiv, nastavljanja. (*Pros & cons*.) (Црњански 2008: 182); Bilo je i mažakanja. ([...]„cuddle”) [...] (Црњански 2008: 188); [...]

⁴⁹ Међутим, у корпусу су забележени и примери примене С правила у вези са писањем година: Ponavljaо se i godine 1945. kao primer. (Црњански 2008: 466)

⁵⁰ Забележени су и примери када су оба еквивалента наведена у оквиру заграда: („Taj ludi Polja.” „*That silly Pole*.”). (Црњански 2008: 19); ([...] odista! – *indeed*.) (Црњански 2008: 31); (Porcelan Engelezi zovu: Kina, Čajna, a tako zovu i šolja čaja: *china*.) (Црњански 2008: 327); ([...]„vlada, senka” – *shadow cabinet*). (Црњански 2008: 391); ([...] Razume se, to je tajna [...] *PRIVATE&CONFIDENTIAL*.) (Црњански 2008: 383).

⁵¹ *Miss Moon*. ([...] prezime: Mesec [...]) (Црњански 2008: 145)

⁵² Када желимо означити да се нека реч појављује у два облика који су равноправни, стављамо у заграду завршни део речи који се у једној варијанти не појављује: *vođ(a)* [...] (Стевановић, Јонке 1960: 92)

najsavršenija žena koju je ikad sreo. („*The most perfect woman I have ever known.*”) (Црњански 2008: 190); [...] čudesno sretna. ([...] *Wonderfully happy.*) (Црњански 2008: 190); To je, kroz ceo njegov život bila, kaže, njegova jedina razonoda... („*My life-long hobby.*”) (Црњански 2008: 193); ... *Poslednja knjiga Okeana Sintiji. (The Last Book of the Ocean to Scinthia.)* (Црњански 2008: 228); [...] kontrolu nad sobom. ([...] *self-control.*) (Црњански 2008: 280); Premešteno lice [...] (*Displaced person.*) (Црњански 2008: 327); [...] hotelu KRIM (*The Crimea*) [...] (Црњански 2008: 328); „Vi, međutim, ne kažete, ni reči, o mojim cipelicama od crnog krokodila.” („*You do not say anything about my black crocodile shoes?*”) (Црњански 2008: 355); A traži, međutim, i krokodil. („*I want the crocodile too.*”) (Црњански 2008: 356); Račun je, kažu, izašao na svetlost dana! (*The enclosed account has come to light.*) (Црњански 2008: 356); [...] potrebno je, zaista, da ih jako prošire. (*But it needs really a very big stretch.*) (Црњански 2008: 356); Nosiće, kaže, stare tri godine. („*My three years old*” [...]) (Црњански 2008: 357); *Tania Sherman* kaže da je poslednji par bio beznađežan. („*The last pair have been hopeless.*”) (Црњански 2008: 359); [...] Elefant i Kula (*Elephant & Castle*) [...] (Црњански 2011: 361); [...], „bolji” (*The Betters*) [...] (Црњански 2008: 450); [...] voza (*boat-train*). (Црњански 2008: 498); „Ko je to mogao i zamisliti?” (Čovek je rekao: „*Who would have thought it*”). (Црњански 2008: 508); [...] u ceremonijalnom odelu koje [...] zovu „jutarnje”. (*morning coat*). (Црњански 2008: 520); Rekla je da: nije ni za šta, (*good for nothing*) ali je veran. (Rekla je: *loyal*). (Црњански 2008: 521); Ona misli da će sve zavisiti od njene sreće. (Rekla je: „*As luck would have it*”). (Црњански 2008: 553); [...] boljševici (*reče: the Bolsheies*). (Црњански 2008: 554); [...] kraljevska trka, Askot (*Royal Ascot*) [...] (Црњански 2008: 568); [...] šešira (*top hat*) [...] (Црњански 2008: 570); [...] misli (*I think*) [...] (Црњански 2008: 604); [...] korisnom” (*useful*) [...] (Црњански 2008: 617); Ta gostionica se zvala: Sidro. (*The Anchor*). (Црњански 2008: 633) итд.

3.1.1.4. Закључак у вези са фонолошком и ортографском адаптацијом у *Роману о Лондону*

Корпус је најпре подељен на фонолошки и ортографски адаптивни ниво, који су међусобно супростављени у реалном контекстуалном – текстовном окружењу – а затим, направљен је прецизан поредак устројства (не)адаптираних лексичких јединица, презентованих и образложених посредством принципа трансфонемизације као својеврсних окидача за иницирање адаптационих кругова трансфера страних речи из језика даваоца у језик прималац – можемо изнети коначне закључке о фонолошкој и ортографској адаптацији позјамљеница. Методолошки оквири на овај начин установљеног дела анализе посуђених речи, односно именичких и придевских англицизама као и конкретне улоге које остварују у текстовној подлози – засновани су на наведеним принципима. Питање њихове интерпретативне обраде лежи управо у потенцијалима њиховог развоја кроз путеве језичког трансфера. Е позајмљенице у С језику развијају одговарајућу фонолошку форму посредством директног утицаја инвентара фонема С језика на основу приближавања Е изговорним вредностима, затим

на основу утицаја графиције Е модела. У тако постављеним релацијама двају супростављених инвентара фонема из Е и С језика, извршено је комплетирање дескрипције понашања Е позајмљеница у С језику, односно описа фонолошки и ортографски условљених алтернација фонема С језика у позајмљеницама из наведеног језичког материјала. Поређењем стања у обе контактне ситуације закључено је следеће:

1) Приликом суспституције Е фонема може постојати прости дијафонијски однос, када је реч о међусобно заменљивим фонемама (као што је већина консонаната: [d], [b], [t], [g], [k] итд.), или сложени и комплексни, најчешће дивергентан однос (када се Е фонема [ə] замењује са пет вокала у српском језику [a, e, i, o, u], укључујући и слоговно [r]).

2) Нултом трансфонемизацијом адаптиране су углавном именице које се састоје од слободних морфема, односно једносложне речи; овај тип трансфонемизације осведочен је на основу следећих експлицитно представљених дијафонских односа: Е/a>a/С, Е/i>i/С, Е/e>e/С, Е/o>o/С, Е/u>u/С (којима су обухваћени вокали) и Е /g > g/ С, Е/dʒ>dž/С, Е /l > l/ С, Е /y > j/ С, Е /b > b/ С, Е /v > v/ С, Е /f > f/ С, Е /n > n/ С, Е /s > s/ С, Е /m > m/ С, Е /h > h/ С, Е /z > z/ С, Е /ʃ > š/ С, Е /tʃ > č/ С (којима су обухваћени консонанти). Установљене формуле имплицитно сугеришу да до нулте адаптације долази због тога што се Е фонеме у својим карактеристикама подударују са карактеристикама одговарајућих фонема језика примаоца и на овај начин одражава се ступањ на коме је фонем модела представљен графемом језика примаоца. Лексеме *strit*, *djuka*, *džot*, *hemlet* нису укључене као лексичке јединице међу одредницама изнетим у *Великом речнику страних речи и израза*, што неумитно говори у прилог постојању својеврсних лексичких иновација на бази речи страног порекла. Међу осведоченим позајмљеницама није забележен пример појаве додатних фонема односно импортирања фонема, као ни појава десоноризације сугласника у финалном, медијалном и иницијалном положају.

3) Делимична или компромисна трансфонемизација представљена је посредством следећих дијафонских формула: Е /i>i/ С, Е /u>u/ С, Е /æ>e/ С, Е /a:>a/ С, Е /ɔ> o/ С (кад је реч о вокалима) и : Е /k > k/ С, Е /t > t/ С, Е /d > d/ С и Е /p > p/ С (кад је реч о консонантима). У свим забележеним примерима замена Е фонема врши се редовно према наведеним формулама, уз одговарајуће изузетке (реч је о англицизмима: *frak* и *guineja* који показују јасну слику извршеног ортографског утицаја, јер је фонемска карактеризација реплике Е модела занемарена); док супституција Е консонаната конкретизује слику реплике модела у коме је подједнако искоришћен утицај

ортографије и изговора модела. Конвергентни дијафонијски однос осведочен је путем формуле: Е /а: > а/ С. Лексичке иновације налазимо у примерима позајмљеница: *kepten*, *tomat*, *džeket*, *bra*, *klark* и *tin* које улазе у домаћу језичку сферу као последица новонастале језичке потребе аутора да се актуелни дискурс доведе у корелацију са појмовним оквиром језичког употребног вредносног система.

4) Слободна трансфонемизација није откривена у примерима који би се могли представити формулама: Е /ə>ir/ С или Е /ə:>ir/ С. Индивидуални примери адаптације претпостављају постојање сложеног дивергентног дијафонског односа који је представљен формулом – Е /ə>а, е, о/ С. У већини примера налазимо на појаву редукције фонема /s/, /l/, /m/ и /d/ у медијалном положају, (понекад и у финалном положају); ова појава објашњена је упрошћавањем геминираних сугласничких група. Овај тип трансфонемизације представљен је следећим дијафонским формулама: Е /əu>о, ou/ С, Е /ei>ej, e/ С, Е /εə>er/ С, Е /ai>aj/ С, Е /au> а-у, ov/ С, Е /iə> i(r), jer/ С. закључује се о моменту интеграције различитих принципа трансфонемизације Е дифтонга. Додирне тачке између редукције дифтонга изражене у адаптационом процесу налазимо у повезаности сложеног пута адаптације и ортографије која се на том путу усваја, односно подударача ортографског и фонетског принципа у тренутку стварања акта нове лексичке јединице. Није забележена замена Е фонеме /o/ С фонемом /o/ када се овај елемент нађе као саставни део дифтонга /ow/ или /ou/, већ се замењује са /au/ или /u/, док није забележена замена са /ov/. Није пронађена ни варијанта у којој Е дифтонг /oi/ прелази у /oj/, као ни када /uə/ прелази у /u(r)/. Када је [e] део дифтонга [eu] у српском се редовно замењује са [ej], што говори у прилог томе да С језик не тежи дифтонгизацији која није својствена С језичком систему. Лексеме *melon*, *bajsikl*, *vingkomander*, *fajerverke*, *kaunt*, *eroplan* не налазе се у наведеном речнику, и још један је у низу примера директног преузимања речи страног порекла који се може сматрати неспецифичним будући да постоје одомаћени С изрази који је могу заменити. Примери трансфонемизације Е фонема /ð/ > /d/ и /θ/ > /t, s/, односно сложеног конвергентног дијафонског односа нису забележени у тексту. Са аспекта укључивања фонема у случају непостојања овакве фонеме у фонемском инвентару С језика заузима се јасан став о укључивању најближе могуће фонеме тако да се идејни фонемски свет у тренутку формирања лексеме заснива на језичким конвенцијама о томе да се посуђеница развија према ортографији модела. Ову активност омогућава интегрисање, односно спајање најближих фонетских сигнала с циљем да се не направи

дубљи продор у већ одређене фонетске представе језика примаоца. Примери су представљени следећим формулама: $E / \eta > n / C$ и $E / w > v / C$.

5) Кад је реч о малом броју забележених примера адаптације придевских англицизама (будући да нису забележени глаголски англицизми) – нису забележени примери потпуне трансфонемизације E фонема $/i:/ > /i/$, $/u:/ > /u/$ и $/e/ > /e/$, док су забележени примери простих, редовних дијафонских односа: $E / ^\wedge > a / C$ и $E / \text{ɔ} > o / C$. Примери потпуне трансфонемизације којима су обухваћени консонанти могу бити представљени следећим дијафонским формулама: $E / g > g / C$, $E / l > l / C$, $E / b > b / C$ и $E / s > s / C$, док нису забележени примери које бисмо објаснили формулама: $E / dʒ > dʒ / C$, $E / y > j / C$, $E / v > v / C$, $E / f > f / C$, $E / n > n / C$, $E / m > m / C$, $E / h > h / C$, $E / z > z / C$, $E / ʃ > š / C$, $E / tʃ > č / C$. Примери делимичне трансфонемизације придевских англицизама могу бити представљени следећим дијафонским формулама: $E / p > p / C$, $E / k > k / C$ и $E / t > t / C$. Забележена је појава редукције сугласника у финалном положају као алтернације условљене фонолошким системом C језика, али и појаву неуобичајене импорације вокала у финалном положају у речи. Примери слободне трансфонемизације објашњени су применом дијафонских формула: $E / iə > i(r)$, jet / C и $E / \eta > n / C$. На основу малог броја ексцерпираних придевских англицизама, закључујемо да у адаптивном процесу именички облици условљени фонолошким алтернацијама улазе у системске оквире јасније и прецизније у односу на придевске англицизме.

б) Илустровањем дистрибуције консонаната садржаних у оквиру именичких и придевских англицизама, потврђује се реализација следећих иновативних оквира: *skv*- кад је реч о иницијалним трочланим скупинама, затим *ekspr*- кад је реч о иницијалним петочланим групама, *-gz-*, *-rf-*, *-tl-* у медијалним двочланим групама. На месту медијалних трочланих група: *-rdm-*, *-ngk-*, *-kst-*, *-ngp-*, *-nkn-*, *ngt-* сусрећемо се са јасним тенденцијама ка одржавању E сугласничких група, које налазе просторну потврду у конкретним језичким датостима C система. Кад је реч о сугласничким групама у средини речи, јавља се тенденција брисања паразитских вокала, али не можемо тврдити о коначности оваквих скупина. Ортографски моменат у формирању консонантских скупина утиче на задржавање и повезивање свих елемената у овим групама, на основу чега се може закључити да C фонолошки систем у одабиру E фонемског инвентара, ипак, даје предност графици. Уколико се изврши поређење финалних косонантских скупина у оба језика, запажамо да се скупина *-nt* у домаћим речима углавном задржава, а може и укинути помоћу непостојаног *a*. Дистрибуција консонаната јесте или 1) последица трансфонемизације или 2) последица тога да се

скупина формира на основу ортографије модела, а не изговора. На основу тога, доносимо закључак о адаптацији наведених консонантских скупина као саставног дела језичке импорације; док се редистрибуција фонема врши у сваком од наведених положаја унутар лексичких јединица.

7) Графемска адаптација позајмљеница као секундарна адаптација у конкретним контактним ситуацијама у прикупљеном корпусу потврђује постојање: а) великог броја графемски неадаптираних позајмљеница, односно оригинално преузетих Е речи или реченица које су истакнуте курзивом, док специфичност овако представљеног језичког израза супростављеног унутар двају језичких системских вредности, лежи управо у тежњи да се визуелном диференцијацијом посредством наводника или курзива (италика) изврши истицање страног језичког садржаја; б) мањи степен графемске адаптације приказан је и посредством примера који садрже Е моделе након или испред којих следи превод на С језику или објашњење; в) на мањи степен графемске адаптације упућује и употреба специјалних знакова којима се врши означавање карактера позајмљеница, без обира да ли означавају графемски неадаптиране Е лексеме или у одређеном степену адаптиране позамљенице; г) већи степен графемске адаптације односи се на примере који у већој мери садрже С слова или садрже комбинацију С и Е слова. Дакле, у циљу директног преношења Е језичке структуре, велики број примера у тексту указује на ауторово давање предности Е графици, без покушаја да се такве позајмљенице уклопе у С језичку структуру, с циљем постизања одговарајућег ефекта.

На основу наведеног, долазимо до закључка да се формалном и садржинском (не)адаптацијом општих тј. апелативних лексема у самом процесу језичког посуђивања, захваљујући међусобно супростављеним елементима двају језичких система – фонемама, које често не остају доследне већ утврђеним фонолошким алтернацијама у српском језику, као и развијању паралелних ортографских норми у служби обогаћивања лексичких јединица за изражавање језичког садржаја у српском језику, указује на нужност придржавања већ успостављеног лингвистичког модела адаптације ради одржавања стандардизованости српског језичког система, јер у процесу адаптације именичких англицизама долази до структуралних фонолошких и ортографских промена унутар система, о чему сведочи обиље примера енглеских елемената у *Роману о Лондону* који често одступају од прописаних правописних норми, али који свакако теже целовитој интеграцији у језички систем српског језика.

3.1.2. МОРФОЛОШКА АДАПТАЦИЈА ИМЕНИЧКИХ И ПРИДЕВСКИХ АНГЛИЦИЗАМА У РОМАНУ О ЛОНДОНУ МИЛОША ЦРЊАНСКОГ

Предмет овог дела рада јесте морфолошка адаптација именичких и придевских англицизама с циљем да се специфичан корпус *Романа о Лондону* Милоша Црњанског подвргне испитивању начина формирања апелативних лексема из језика даваоца како би могле да, ступањем у даље граматичке односе и преузимањем особености морфолошког система језика примаоца, постигну одговарајући степен интеграције и постану део српског вокабулара. Корпус је одабран због специфичног ауторског манира и готово стихијског преузимања лексема из енглеског језика, којим је континуирано вршен снажан утицај на аутохтоност српског језичког материјала.

Сличности и разлике морфолошких система наведених двају језика који ступају у међусобни додир условљавају настанак појаве лингвистичког позајмљивања која се одвија на више нивоа, од којих ће у раду бити представљени начини на који основни облици модела енглеског језика подлежу граматичко-морфолошкој интерференцији, уз неизбежан осврт на појаву усклађивања морфолошких категорија, док ће се посебно узети у разматрање формирање основног облика речи и флексија (додавање наставака како би се извршило прилагођавање синтетичком типу српског језика), захваљујући којима целокупни процес анализе адаптације модела у реплику морфеме језика даваоца бива потпуније спроведен. Приказивањем трансфера морфема из језика примаоца у језик давалац који се одвија према правилима трансморфемизације уз навођење дистинкција примарности и секундарности којима се додатно продубљује анализа остварених језичких додира, и врши класификација лексема према нивоу њихове супституције и интеграције – биће извршена анализа датог корпуса, ослањањем на Филиповићеву теорију о језицима о додиру.

3.1.2.1. Морфолошка адаптација Е властитих имена

Истраживањем морфолошке и ортографско-фонолошке адаптације Е властитих имена у оквиру корпуса, бележимо примере код којих се основни облик формира на основу комбинације ортографије и изговора модела, а уједно подлеже морфолошким законитостима С језика, што подразумева усклађивање морфолошких категорија односно додавање флексије, односно свих падежних наставака и наставака за творбу присвојних придева:

а) Номинатив:

[...] *mister Grin* je [...] (Црњански 2008: 23); [...] *mister Kristmes* je vršio [...] (Црњански 2008: 23); [...] *misis Grin*, nije [...] (Црњански 2008: 25); *Misis Kristmes* je [...] (Црњански 2008: 26); Narednik *Bil* [...] (Црњански 2008: 27); [...] koji se zvao, kažu, *Robin Hud*. (Црњански 2008: 29); [...] major, *Gardner*, mora [...] (Црњански 2008: 42); [...] što je njihov *Šekspir*⁵³ – ili [...] *Šakespeare* [...] (Црњански 2008: 52); [...] Londonac *Bili Braun* [...] (Црњански 2008: 69); Na primer: *Pin!* (Црњански 2008: 71); *Ledi Meri* traži [...] (Црњански 2008: 88); [...] *Misis Rajpen*. (Црњански 2008: 92); [...] *lord Kerzon* [...] savetovao [...] (Црњански 2008: 105); [...] koji se zvao *Trubridž* [...] (Црњански 2008: 125); [...] kralj *Čarls I* [...] (Црњански 2008: 134); [...] imao je kuću i *lord Bajron* [...] (Црњански 2008: 134); Čim *Pol* bude otišao [...] (Црњански 2008: 139); [...] *Petsi*, koja nosi poštu. (Црњански 2008: 144); *Mis Mun* kaže [...] (Црњански 2008: 145); [...] a koji se zove: *Džordž*. (Црњански 2008: 149); To je *Solsberi* [...] (Црњански 2008: 232); [...] koji se zvao *Konstebl*⁵⁴. (Црњански 2008: 232); [...] da se njeno ime izgovara: *Foi*. (Црњански 2008: 242); *Misis Foi* je zapazila [...] (Црњански 2008: 256); „*Ser Melkolm*⁵⁵ je naš [...] (Црњански 2008: 256); *Piter* tamo odlazi [...] (Црњански 2008: 265); Taj čovek je [...] *Šotlandez*. (Црњански 2008: 273); [...] gde je kralj *Artur* [...] raо [...] (Црњански 2008: 275); [...] Englezi izgovaraju: *Sntajvz*. (Црњански 2008: 300); [...] kraljica *Viktorija* [...] (Црњански 2008: 301); *Bea* je [...] (Црњански 2008: 307); [...] ра i [...] *Pegi*. (Црњански 2008: 313); Oвако: *Mister Ričpejn*. (Црњански 2008: 327); *Pin. Mister Ričpin*. (Црњански 2008: 327); *Gardner*. (Црњански 2008: 340); *Viljem*⁵⁶ *Osvajač* je dao [...] (Црњански 2008: 380); [...] a izgovara: *Šekltn* [...] (Црњански 2008: 408); Prodavačica *Petsi* [...] (Црњански 2008: 413); *Mister Barns* jadikuje [...] (Црњански 2008: 418); [...] izgovarao: *Džunou*). (Црњански 2008: 430); *Džim* tu više [...] (Црњански 2008: 430); *Džon* kaže [...] (Црњански 2008: 430); [...] kao da je *Edvard VII* vaskrsnuo [...] (Црњански 2008: 451); *Mis Vud* će ga odvesti [...] (Црњански 2008: 473); [...] koga je zvao: *mister Rep*. (Црњански 2008: 477); *Mister Blek*⁵⁷ je bio piljar. (Црњански 2008: 481); Posetila ga je [...] gospođa *Peters*⁵⁸ [...] (Црњански 2008: 536); [...] da je jaši *Armstrong* [...] (Црњански 2008: 553); Da, *ledi Danken* [...] (Црњански 2008: 555).

У тада важећем правопису (в. Правопис српскохрватског језика 1960: 108) налазимо на потврду о двојакој употреби туђих властитих имена, затим на условљеност у погледу начина формирања туђих властитих имена или директним преузимањем изворног ортографског или фонетског модела или усложњавањем овог модела посредством комбиновања наведених средстава, што у тако постављеним

⁵³ Прћић наводи да би било боље употребити: „Šekspir” (в. Прћић 1998: 162), јер је приближније изворном изговору.

⁵⁴ Прћић наводи у свом речнику и друге варијанте истог имена *Constable*: „Kanstabl, Konstabl, Kanstebl” (в. Прћић 1998: 68).

⁵⁵ Прћић наводи да би у примеру имена *Malcolm* било боље употребити: „Malkom” (в. Прћић 1998: 125), и наводи да је *Malkolm* неправилно.

⁵⁶ Прћић наводи да се: „између слова *i-a*, *i-e*, *i-u* уноси се слово *j*, сходно правилима нашег правописа. На пример: *William – Vilijam [...]*” (в. Прћић 1998: 32).

⁵⁷ Поступак посредством којег се *E* наглашени самогласници */ei/* преносе као */e/* (у примеру презимена *Blake*) данас се сматра превазиђеним, већ би се требало преносити као */ej/* (в. Прћић 1998: 27). У том погледу, било би правилније написати: *Blejk*.

⁵⁸ Прћић наводи да би у примеру презимена *Peters* било правилно употребити: „Piters” (в. Прћић 1998: 148), јер је приближније изворном изговору.

релацијама доводи до стварања варијаната у тексту (*Ričpejn* или *Ričpin*, *Šekspir* или *Šakespeare* итд.). Иако су забележени примери очигледне примене ортографског модела (*Armstrong*, *Bea*, *Foi*, *Piter*, *Danken*, *Artur*, *Peters*, итд.), понуђена је у тексту већа могућност за исказивање оваквог садржаја преношењем властитих именица произведених подражавањем њиховог фонетског изговора (*Grin*, *Kristmes*, *Rajpen*, *Trubridž*, *Čarls*, *Petsi*, *Pol*, *Mun*, *Džordž*, *Konstebł*, *Melkolm*, *Šotlandez*, *Sntajvz*, *Šekltn*, *Džunou*, *Vud*, *Blek*, итд.). Будући да се може говорити о сличностима на нивоу акустичких особености примарно и секундарно наглашених самогласника двају језика; односно чињеници да се може повући паралела између кратких и дугих Е монофтонга и С кратких и дуги самогласника, затим Е дифтонга и С наглашених кратких самогласника, као и могућностима да се комбинације Е гласова презентују скуповима С самогласничких елемената, могуће је у систему С гласова наћи гласове који су најприближнији позицији на којој се налазе Е гласови. Примери имена: *William* и *Mary* показују слова страна нашем гласовном систему (*Ww* и *Yy*), чије се прилагођавање врши преваходно на основу преношења фонетски најприближнијих гласова. У именима: *Piter*, *Shakespeare*, *Armstrong*, *George*, *Charles* наилазимо на примере реализације латентног сугласничког елемента /r/ на крају речи, или испред консонаната у медијалној позицији у речи (у писању се обележава словом *r*). Разлике у погледу реализације овог сугласничког елемента пре свега су видљиве из перспективе два главна стандарда варијетета Е језика (британског и америчког), будући да се у том погледу може говорити о различитом квалитету демонстрираних гласова (али у самом раду нећемо се бавити различитостима које проистичу из поделе на општи британски и амерички изговор). Одсуство једначења по звучности запажамо у наредним именима: *Kristmes*, *Solsberi*, *Barns*, *Peters*, итд. Међутим, до једначења сугласника по звучности долази у тренутку када фонолошки адаптирано Е властито име показује тенденцију ка учвршћивању сугласничких група: *Šotlandez*, *Sntajvz*, итд. Ово је у складу са ондашњим правописним правилима: „Када се у речима врши нагомилавање сугласника, онда ће се према њима примењивати правила о мењању сугласника по звучности или о губљењу сугласника у сугласничким групама нашег језика [...]” (Белић 1950: 111). У поређењу са одликама савремене С деклинације, међу Е именицама наилазимо на им. природног женског рода које се у ном. јд. завршавају на *-i* (*Petsi*, *Pegi*, *Meri*, *Lusi*, *Mardžori*); затим на именице природног женског рода које се у ном. јд. завршавају на сугласник (што је за С неуобичајено) (*Nel*); потом, именице природног женског рода које се завршавају

на *-u* (*Džunou*); затим на именице природног мушког рода са завршетком ном. јд. на *-i* (*Solsberi, Foi*); затим на именице мушког рода са завршетком ном. јд. на *-o* (*Stro*).

Примери показују да се (у погледу ортографско–фонолошке адаптације) преносе:

- 1) Самогласником *a* енглеско *a, e*: Patsy – *Petsi*, Gardner – *Gardner*, Mary – *Meri*, итд.
- 2) Самогласником *e* енглеско *e, a*: Christmas – *Kristmes*, Schakleton – *Šekltn*, итд.
- 3) Самогласником *i* енглеско *y, ee, i, e*: Mary – *Meri*, Patsy – *Petsi*, Green – *Grin*, Richpin – *Ričpin*, Peter – *Piter*, итд.
- 4) Самогласником *u* енглеско *oo*: Moon – *Mun*, Wood – *Vud*, Hood – *Hud*.
- 5) Гласовни скуп *ow* као *au*: Brown – *Braun*.
- 6) Е самогласници на крају слога преносе се на следећи начин: *i* као *aj* < Ripen – *Rajpen*, St. Ives – *Sntajvz*; *a* као *ej* < Richpane – *Ričpejn*.
- 7) Е мукло *e* на крају речи се не изговара: Barnes – *Barns*, Schakleton – *Šekltn*.
- 8) Е сугласник *j* мења се у *dž* испред *i* или *u*: Jim – *Džim*, Juno – *Džunou*.
- 9) Е сугласник *g* мења се у *dž* испред *o*: George – *Džordž*.
- 10) Самогласником *v* енглеско *w*: Edward – *Edvard*.
- 11) Скуп *ch* преноси се као *č*: Richpin – *Ričpin*, Richpane – *Ričpejn*.
- 12) Е сугласник *c* преноси се као *k* уколико се не налази испред *i* или *e*: Victoria – *Viktorija*, Cristmas – *Kristmes*.
- 13) Скуп *sh* преноси се као *š*: Shakespeare – *Šekspir*.
- 14) Е звучно *s* изговарамо као *s*: Barnes – *Barns*, Charles – *Čarls*.

На основу наведених одредница закључујемо да аутор у значајној мери поштује тадашња правописна правила у вези са писањем Е властитих имена према изговору (овде смо навели објашњење у вези са фонолошко–ортографском адаптацијом Е властитих имена, будући да је она у директној спреси са њиховом морфолошком адаптацијом. Навели смо номинативне облике, будући да у номинативу не долази до придруживања падежних наставака).

У наредном делу биће испитан проблем деклинабилности и рода:

б) Генитив:

[...] као u doba **Dikensa**. (Црњански 2008: 29); [...] kod **Elizabete Arden**. (Црњански 2008: 94); [...] svojina je duke od **Vestminstera**.) (Црњански 2008: 119); [...] pisma [...] admirala **Trubridža** [...] (Црњански 2008: 130); „Iza **Pola** [...] (Црњански 2008: 138); [...] jedan od najčuvenijih glumaca **Šekspira** [...] (Црњански 2008: 142); Ceo je London **Dikensa, Svifta, Blejka** [...] (Црњански 2008: 155); Na drugoj strani, slika, u boji, knjaginje od **Ratlenda**. (Црњански 2008: 187); Naslednik lorda **Roulena** [...] (Црњански 2008: 189); [...] slike svadbe jednog rođaka duke od **Bofora**. (Црњански 2008: 191); [...] grafa od **Rosa** [...] (Црњански 2008: 192); I kći **ser Melkolma** [...] (Црњански 2008: 256); [...] i ćerčica gospođe **Peters** [...] (Црњански 2008: 264); [...] sa obližnjeg aerodrome **mister Foija**. (Црњански 2008: 271); [...] i ruševine dvorca kralja **Artura** [...] (Црњански

2008: 279); Pa i od [...] tog **Robinsona** [...] (Црњански 2008: 340); [...] spremaјуći se da ode, do sedmog sprata kuće, **Nel Gvin**. (Црњански 2008: 407); [...] od strane **Parka** [...] (Црњански 2008: 426); [...] na trgu **Nelsona**. (Црњански 2008: 435); do **Skotovog** polarnog broda [...] (Црњански 2008: 496); [...] kod spomenika glumca **Irvinga** [...] (Црњански 2008: 512); Kod štala **ledi Lavinije** [...] (Црњански 2008: 544); [...] u štale **mister Džonsa** [...] (Црњански 2008: 545); [...] kod **ledi Danken** [...] (Црњански 2008: 556); [...] u nekoj zemlji **Gulivera** [...] (Црњански 2008: 556); [...] i kasarne djuka od **Jorka**. (Црњански 2008: 587); [...] u odelo **Edvarda VII** [...] (Црњански 2008: 597); [...] osim **Meri**. (Црњански 2008: 614); [...] i mozak američkog prezidenta **Trumana**. (Црњански 2008: 621).

Концентрација властитих имена положена у континуиране морфолошке оквире утврђеног С језичког система, а реактивирана у датом контексту стиче све могуће особености које се у том систему додељују. Наставци за флексију повезују сва рубна места на којима би се туђа Е властита имена могла уклопити и стопити у целовитост њихове потупуне и доследно извршене граматичке одређености. По правилу, одреднице на којима се заснивају одређења о додавању падежних наставака указују на то да већина властитих именица не излази из оквира поменутог уједначења са постојећим законитостима. Показује се у највећем броју презентованих именица да се након извршене ортографско–фонетске адаптације модела врши адаптација на морфолошком нивоу, у току које је извршено усклађивање морфолошких категорија Е језика са категоријама С језика. С циљем да се свака импортирана реч укључи у домаћи творбени систем као и да би изражавала категорије структурално постављене међу творбеним оквирима, она добија наставке за род, број и падеж. Дакле, изнети језички материјал показује да се на основу именице додају падежни наставци и наставци за творбу придева. У даљем раду изнета су властита имена у зависности од падежних наставака које добијају. Генитивни наставак *-a* додат је на основу свих наведених именица (без обзира да ли је реч о имену или презимену: *Trumana, Edvarda, Jorka, Džonsa, Robinsona, Artura, Melkolma, Dikensa, Svifta, Blejka, Melkolma*, итд.). Аутор следи правило о непроменљивом статусу одредбених речи које стоје уз именицу (*mister, misis, ledi, ser*, итд.), а које је утврђено према наведеном Правопису (1960). Преузима и правило у вези са вишечланим именима женских лица, које уколико се не завршавају самогласником *a* не добијају падежне наставке (Правопис српскохрватског језика 1960: 110), као у примеру *ledi Danken* која и у генитивној форми задржава исти облик (*kod ledi Danken*) или *Nel Gvin* (do... *Nel Gvin*). Уколико је реч о два елемента: имену и презимену, наставак се додаје првом елементу: *kod Elizabete Arden*. Именица *Elizabeta* показује да се приликом адаптације Е женских имена која у сличној форми

јесу део и С вокабулара – на њихову основу додаје суфикс *-a*, па се и њихова деклинација врши по узору на домаће облике. Дакле, пример показује да се именица страног порекла мења по трећој промени као што се деклинирају С именице женског рода са основом на сугласник и наставком *-a* у ном. јд, будући да се сва Е женска имена која се могу уклопити додавањем наставка *-a* на овај начин и уклапају у систем.

Даље, међу наведеним презименима можемо констатовати да сва презимена која се односе на мушка лица, а у ном. јд. завршавају се на сугласник – имају исту промену као и С презимена, и у ген. јд. добијају наставак *-a* (будући да је реч о презименима са основом на сугласник + Ø): *Robinsona, Džonsa, Irvinga, Jorka, Trumana, Dikensa, Svifta, Blejka, Parka, Robinsona*, итд. Исти начин уклапања са морфолошким одликама С језика показује се и код имена мушких особа (са основом на сугласник + Ø): *Pola, Edvarda, Artura*, итд. Пример употребе Е имена и презимена које се односи на женско лице: *Kod Elizabete Arden* – упућује на деклинабилност првог, али не и другог члана низа. У Правопису из 1960. није јасно изречено о непроменљивости именица страног порекла уколико се састоје од имена и презимена. Међутим, уколико извршимо поређење са савременим нормативима, заслужује да се изнесе још једна неопходна примедба у вези са променљивошћу презимена, али само уколико се односе на мушка лица: „Уколико имају гласовно-граматичке одлике наших презимена (са сугласником на крају), презимена страног порекла мењају се као и наша [...]” (Фекет 2003). Дакле, променљивост презимена директно је условљена не само сугласничким завршетком, већ родом лица, јер се морају односити на мушка лица, што је на корпусу и показано.

в) Датив:

Robinsonu [...] Rјernin smeta. (Црњански 2008: 200); [...] u posetu kralju **Arthuru** [...] (Црњански 2008: 271); Sve su to imali da zahvale gospođi **Peters**⁵⁹. (Црњански 2008: 287); [...] treba da zahvale [...] ser **Melkolmu**. (Црњански 2008: 301); [...] stoji spomenik polarnom istraživaču, **Šekltonu**. (Црњански 2008: 391); [...] koji je kraljica Viktorija podigla svom mužu, **Albertu** [...] (Црњански 2008: 404); [...] kad bi se **mister Barnsu** dozvolilo [...] (Црњански 2008: 419); [...] da **Parku** kaže [...] (Црњански 2008: 426); [...] da se javi [...] **mister Stounu**. (Црњански 2008: 471); Treba da se javi **mister Blumu**. (Црњански 2008: 473); Rekao je [...] **mister Vajtu** u prolazu. (Црњански 2008: 512); [...] neka ide [...] **mister Džonsu** [...] (Црњански 2008: 521); [...] da pogleda u oči tom starom **Škotlandezu** [...] (Црњански 2008: 597).

Дативни наставак *-u* запажамо у готово свим примерима: *Robinsonu, Arturu, Šekltonu, Albertu, Parku, Škotlandezu*, итд. Свим наведеним именицама денотирају се морфолошке одлике подударне са С именицама односно, имају основу на консонант и наставак Ø, те су у потпуности прилагођене нашој парадигми, и од тренутка њихове

⁵⁹ Ово је је једини забележени пример у коме нема додавања наставка за датив: *-u*.

импортације не формирају никакав отпор према продуктивности деклинације и процесу уношења наставака. У том смислу, не можемо тврдити о постојању специфичности у вези са изградњом наставака. У вишечланим именима мушких лица одговарајуће наставке (овде, за датив) у промени добијају само други елементи низа који се односе на презимена, док се друге речи одредбеног карактера не мењају (што је у складу са тадашњим правописним нормама): *mister Vajtu, mister Džonsu, mister Stounu, mister Barnsu, ser Melkolmu*, итд. Пример: *gospođi Peters* објашњен је у претходном делу, а у вези са непроменљивошћу презимена која се односе на женска лица. Овде се може уочити тенденција да се изврши трансфер морфолошких односа које наставци презентују на друге речи које су погодније за промену (у овом случају реч је о С апелативној лексеми која „преузима терет” носиоца морфолошког описа уместо стране именице).

г) Акузатив:

[...] kao da je čitala **Dikensa**. (Црњански 2008: 29); [...] која игра **Robina Huda** [...] (Црњански 2008: 33); Зна **Pola** [...] (Црњански 2008: 138); [...] ali ne i za **Mis Mun**. (Црњански 2008: 145); [...] on je rekao da **Nelsona**, voli. (Црњански 2008: 147); [...] kad je na hodniku susreo gospođu **Peters**. (Црњански 2008: 269); Kao da je i okean slušao gospođu **Foi** [...] Црњански 2008: 271); [...] Rjepnin se bio [...] našao uz Ledi **Park** [...] (Црњански 2008: 272); [...] dodaje, da, ptice, na ser **Melkolma**, utiču [...] (Црњански 2008: 274); Nije sreo čak ni **Lusi**. (Црњански 2008: 312); [...] tri atentata na kraljicu **Viktoriju** [...] (Црњански 2008: 412); (Kao i **Gulivera** [...] (Црњански 2008: 416); [...] kad je ugledao **Parka** [...] (Црњански 2008: 426); [...] **Džonsa** je dočekaо čitav buljuk konjušara [...] (Црњански 2008: 544).

Акузативни облици Е апелатива којима се врши онеобичавање објекатске допуне показују слагање са С падежним везама, будући да наставак *-a* добијају им. мушког рода које се у ном. јд. завршавају на сугласник + Ø (и када је реч о једночланом низу – властитом имену или двочланом низу – имену и презимену, јер оба елемента добијају флективне наставке, што је у складу са Правописом из 1960. у коме се и захтева припајање наставака на оба наведена елемента): *Dikensa, Robina Huda, Nelsona, Gulivera, Parka, Džonsa*, итд. Ово је очекивано и због категорије аниматности јер код именица мушког рода које означавају живо А=Г, а код именица које означавају неживо А=Н; док наставак *-u* добијају именице женског рода које се у ном. јд. завршавају на *-a*: *Viktoriju*. Једини изузетак јесу именице женског природног рода које се у ном. јд. завршавају на *-i*, и код којих наилазимо на отпор и супростављање одликама наше савремене деклинације – што омогућава да се у језику нађу задржавајући исти облик. Непроменљивост облика поново налазимо код

презимена која се односе на женска лица, а којима претходе С именице: *gospođi Peters*, *gospođi Foi*, итд. (исту тенденцију налазимо и у С језику, осим у случајевима наглашавања природног женског рода им. посредством презимена). Одредбене речи које стоје уз презимена нису променљиве, а нису ни презимена женских лица које означавају: за *Mis Mun*, уз *Ledi Park*, итд. Исто правило не односи се на властита имена или презимена мушких лица која следе након одговарајуће одредбене речи: па *ser Melkolma*, итд.

д) Вокатив:

Mardžori, ovo je princ Nikola. (Црњански 2008: 249); „Ala je lep dan, **mister Vajt**.” (Црњански 2008: 348); [...], **Mister Foi**, mi ćemo se [...] još videti [...]? (Црњански 2008: 399); [...] **Mister Stro!** [...] (Црњански 2008: 475); [...] dragi **Džime** [...] (Црњански 2008: 481) итд.

Облици за вокатив Е именица (без обзира на то да ли је реч о властитом имену или презимену у оквиру којег се налази и Е одредбена реч) у општој конструкцији падежних облика заснован је на истим системским принципима и врши исту „функцију дозивне речи” (Стевановић 1969: 165). Пример: *Džime* показује додавање наставка *-e* на основу Е именице која се у ном. јд. завршава на сугласник + Ø.

д) Инструментал:

[...] sa poslodavcem, majorom **Holbrukom** [...] (Црњански 2008: 174); Po dogovoru sa **Robinsonom** [...] (Црњански 2008: 319); A, znači, i Sorokinovog, sa gospođom **Peters**? (Црњански 2008: 324); [...] posle tog razgovora sa **mister Stounom** [...] (Црњански 2008: 493); [...] da ste bili stalno sa **Džonsonom**. (Црњански 2008: 553); [...] to jest sa **ledi Lavinijom Danken** [...] (Црњански 2008: 556); I sa generalom **Peters**. (Црњански 2008: 610) итд.

Већ постојећа симетрија успостављена захваљујући Е апелативима на које се пројектују С језичка својства, континуирано се развија и кроз овај падежни облик. Наведене именице завршавају се на сугласник + Ø и њихова деκлинација је истоветна С облицима: *Robinsonom*, *Džonsonom*, итд. Одредбена реч страног порекла као први члан низа задржава својство непроменљивости: *mister Stounom*, *ledi Lavinijom*, итд. Чињеница да је фонемска вредност *-i* не може фунгирати као наставачка морфема ном. сингулара у С језику, односно да у финалном положају не изискује нужно и испуњење улоге као морфолошког носиоца – схвата се као део основе. Одатле потиче и тумачење њених парадигматских облика који наводе на идеју о њеној непроменљивости, док се присуство природног рода (у овом случају женског, које је усклађено са номинативним обликом): „поставља о б а в е з н о као аутоматски регулатор овакве деκлинационе

репартиције” (Ивић 1996: 198). Уколико се у оквиру властитог имена или презимена налази С апелатив, он је најчешће чинилац на коме се одвија процес преношења морфолошких особености: sa *generalom Peters*; али наилазимо и на изузетак: sa *majorom Holbrukom*.

ђ) Локатив:

[...] u **Dikensu**. (Црњански 2008: 633); [...] da razmišlja o **Nelsonu** [...] (Црњански 2008: 148) итд.

Овде, такође, имамо случај именице које се у ном. јд. завршавају на сугласник, и чија се промена одвија у складу са С парадигматским схемама. Као што је и деклинациони потенцијал С именице одређен завршетком основу у ном. јд. на исти начин условљене су и именице страног порекла.

Ознака за род, али и број јавља се код презимена, по аналогiji са енглеским језиком, и овде можемо констатовати потпуно уклапање у ред постојећих структура и схема С језика, с обзиром на распон њихове деклинабилности (што указује на придруживање одговарајућих падежних наставака Е апелативима):

а) Номинатив:

[...] kao da su se **Parkovi** tek uselili [...] (Црњански 2008: 417); **Makalisteri** odoše [...] u Kanadu. (Црњански 2008: 607); **Fergusoni** zakitiše svoje šlemove [...] (Црњански 2008: 607) итд.

У номинативу означене именице: *Parkovi*, *Makalisteri*, *Fergusoni* добијају одговарајуће ознаке за род: *-ovi*, *-eri*, *-oni*, и на овај начин долази до потпуног уклапања у С морфолошке законитости.

б) Генитив:

[...] da odgovori na poziv **Parkovih** [...] (Црњански 2008: 414); [...] koga će sve, kod **Parkovih**, sresti? (Црњански 2008: 416); A pred polazak **Parkovih** [...] (Црњански 2008: 426) итд.

Забележена именица која означава чланове породице који имају Е презиме *Park* добија одговарајући генитивни падежни наставак, и поново долази до уклапања у С морфолошки систем.

в) Датив:

[...] nikom nije čestitao, ni **Lahirima** [...] (Црњански 2008: 436); **Maknilima** ne ostade ništa [...] (Црњански 2008: 608) итд.

И у дативу наведене именице: *Lahiri*, *Maknili* добијају адекватни дативни наставак *-ma* (*Lahirima*, *Maknilima*). Ознаке за род и број код наведених презимена су евидентне.

Међутим, квантификовањем појаве отелотворене у виду дословног изношења појединачних ентитета властитих имена која се налазе у оквиру нашег непосредног истраживања – можемо поимати именичке датости у корпусу и на овај начин добити одговарајући увид у остварену количинску заступљеност оваквих примера, с циљем да се презентује њихова морфолошка и ортографско–фонолошка неадаптираност. Именице су подељене према системским падежним категоријама, и преузете у актуелним контекстуалним ситуацијама:

а) Номинатив:

[...] у Engleskoj има: *Mr. Green*⁶⁰. (Црњански 2008: 22); [...] у Engleskoj има: *Mr. Christmas*⁶¹. (Црњански 2008: 23); *Mrs. Green* била је [...] (Црњански 2008: 24); *Mrs. Christmas*⁶², међутим [...] (Црњански 2008: 25); [...] написао: *Mr. Coss. Cossack* је [...] (Црњански 2008: 32); [...] upliće i gospođa *Roosevelt*. (Црњански 2008: 51); [...] човек у melonu: *Billy Brown* [...] (Црњански 2008: 69); Овако: *Mr. Pin!* (Црњански 2008: 71); [...] слика [...] svetske šampionke [...] *Cecily Coolidge*. (Црњански 2008: 80); [...] piše nam *Lady Mary*. (Црњански 2008: 85); [...] ра vi niste *St. Just*.” (Црњански 2008: 110); [...] došao је *Paul*. (Црњански 2008: 138); [...] која се зове *Patsy* [...] (Црњански 2008: 142); [...] у azbučnom redu: *Alice, Amy, Ann, Arabella, Aurora, Beatrice, Caroline, Cecily, Clarissa, Clementine, Constance, Daphne, Deborah, Delia, Diana, Eleonor, Elvira, Emily, Esther, Felicity, Georgina, Geraldine, Harriet, Irene, Jenny, Kitty, Laelia, Lavinia, Leah, Lella, Margaret, Marianne, Mary, Maud, Molly, Naomi, Philomela, Phoebe, Porcia, Priscilla, Rachel, Rebecca, Rose, Ruth, Sarah, Silvia, Theodora, Thisbe, Victoria, Vivian*. (Црњански 2008: 143); Jedna је [...] *Sandra Scott* [...] (Црњански 2008: 144); *Miss Moon*⁶³. (Црњански 2008: 145); [...] у којој је stanovala, neko vreme, *Lady Hamilton*.) (Црњански 2008: 147); *Leslie Howard*. (Црњански 2008: 147); *George*. (Црњански 2008: 149); [...] који се звао *Holbrook*. (Црњански 2008: 154); [...] *Mister Sheepin*.” (Црњански 2008: 164); Zove се *Grinling Gibbons*. (Црњански 2008: 175); Она је bivši poručnik [...] по imenu *George Turtle*⁶⁴. (Црњански 2008: 191); [...] i agent [...] *Mrs. Sadie Keers* [...] (Црњански 2008: 13); [...] novi šef [...] *Mr. Robinson* [...] (Црњански 2008: 197); [...] која се звала: *Mrs. Siddons*. (Црњански 2008: 204); Tu је i gospođica *Florence Nightingale* [...] (Црњански 2008: 214); „*Nell Gwyn*.” (Црњански 2008: 219); [...] који је kraljicu звао: *Cynthia*. (Црњански 2008: 228); *Fulke Greville, Lord Brooke* [...] pisalo је [...] (Црњански 2008: 239); [...] da се зове *Mrs. Fowey*. (Црњански 2008: 242); *Marjory* [...] (Црњански 2008:

⁶⁰ У роману бележимо и употребу преведеног еквивалента истог презимена: [...] звао: **gospodin Zeleni** [...] (Црњански 2008: 27)

⁶¹ У роману бележимо и употребу преведеног еквивалента истог презимена: [...] звао се **gospodin Božić** [...] (Црњански 2008: 23)

⁶² У роману бележимо и употребу преведеног еквивалента истог презимена: **Božićka је била задивљена** [...] (Црњански 2008: 25)

⁶³ У роману бележимо и употребу преведеног еквивалента истог презимена: **Mis Mesec** [...] (Црњански 2008: 218)

⁶⁴ У роману бележимо и употребу преведеног еквивалента истог презимена: [...] **Đorđe Grlica, Kornjača** [...] (Црњански 2008: 191)

249); [...] pisalo je: *Mrs. & Miss Peters*. (Црњански 2008: 253); Na njemu je pisalo: *Sir Malcolm Park. K. C. B. & Lady Park*. (Црњански 2008: 255); Ime mu je *Camincker*. (Црњански 2008: 268); [...] ima ime jednog svesca. *St. Ives*. (Црњански 2008: 300); I njena ćerčica, *Peggy*. (Црњански 2008: 303); Ostala je *Lucy*. (Црњански 2008: 312); [...] i *St. Just* [...] (Црњански 2008: 320); [...] da se u njoj rodi neka *Patricia Myers* [...] (Црњански 2008: 324); *Lady Diana Abdy*. (Црњански 2008: 357); *Helena, Duchess of Manchester* [...] (Црњански 2008: 358); *Mrs. Bucknell* [...] *Mrs. Drummond*, zatim *Mrs. Drummond Payne* [...] (Црњански 2008: 358); *Tania Sharman* [...] (Црњански 2008: 359); [...] овако: *Mister Krill* [...] (Црњански 2008: 361); [...] this is *Prince Nicholas* [...] (Црњански 2008: 376); [...] koji se, Nadja, piše: *Shackleton* [...] (Црњански 2008: 408); [...] kažu, da je *Mr. Barnes* [...] (Црњански 2008: 417); [...] koje on [...] naziva: *Jim* i *John*. (Црњански 2008: 431); *Elizabeth Arden*? (Црњански 2008: 437); Kad ga je vratar, *Mister White* [...] (Црњански 2008: 481); Lekar je rekao [...] *Ulysses*. (Црњански 2008: 576) итд.

Ни један од наведених примера Е властитих имена не добија падежне наставке, будући да ни у С језику не долази до придруживања наставака у номинативу јединине.

б) Акузатив:

Spremaју jednu [...] kobilu ([...] gospođicu *Filly*). (Црњански 2008: 525) итд.

Иако је у С језику неопходно придруживање акузативног наставка, наведени пример показује одступање будући да задржава истоветну форму као у Е језику.

в) Вокатив:

„Dobro jutro, *Mister Blake*.” (Црњански, 2008: 481); итд.

Будући да су наведене именице задржане у оригиналној форми – представљају одступање од С граматичких и морфолошких обележја. Акумулација оваквих језичких садржаја не може се сматрати изолованим конструкцијама иако су „одељене” курзивом, јер су комбиноване у комплексне исказе без морфолошке интеграције. Упркос њиховом гомилању и репетицији доприносе развоју континуитета лингвистичке грађе. У склопу анализе језгрених факата који нас интересују, можемо само констатовати да линеарни начин њиховог уланчавања у текст јесте основа на којој се врши даље изграђивање интонацијске линије ауторовог приповедачког израза. У лингвистичком смислу, реч је о иновацијама којима се обебеђује оптимална актуелизација трансфера језичког кода, као беспоговорно структурно решење које се надовезује на већ употребљени језички медиј.

3.1.2.2. Адаптација енглеских географских имена, институција, предмета и сл. и њихових морфолошких категорија

Властита имена која обухватају оригиналне Е географске називе, институције, грађевине и сл. унета су у текстуалну подлогу, а да при том не долази до ортографских промена, нити су она изложена морфолошким изменама без обзира на то у какву су предлошко-падежну конструкцију укључени, као и на број елемената од којих су састављени:

а) Номинатив:

1. Називи станица, линија лондонског метроа, позоришта, болница, радњи, цркава, дворана, улица, река, брда, модела аутомобила, градова, предграђа, плажа, радњи, гостионица, хотела, бродова, путева, и сл.:

[...] zvala se: **Mill Hill**. (Црњански 2008: 12); Na stanici koja se zove: „**Mary le Bone**” [...] (Црњански 2008: 69); [...] stanici koja je [...] **Westminster**. (Црњански 2008: 118); [...] koje se zvalo **Stoll** [...] (Црњански 2008: 69); Ta radnja je: **Fortnum & Son**. (Црњански 2008: 134); [...] u čuvenoj radnji [...] koja se zove: **Locks’**. (Црњански 2008: 134); **St. Margaret’s**. (Црњански 2008: 191); [...] iz arena koncerata, – **Albert Hall** [...] (Црњански 2008: 201); [...] u jednoj bolnici [...] nosi ime: Elefant i Kula (**Elephant & Castle**) [...] (Црњански 2008: 361); [...] u bolnici **Middlesex** [...] (Црњански 2008: 373); [...] koja se zvala **Chadwick Street** [...] (Црњански 2008: 116); I adresu: **55 Grosvenor House**. (Црњански 2008: 358); [...] čija je adresa bila, **Stewart House** [...] (Црњански 2008: 414); [...] pročitao je [...] **Tawsons – Leafs LTD**. (Црњански 2008: 485); **Styh** je ta reka [...] (Црњански 2008: 117); [...] na brdu koje se zove **Box Hill** [...] (Црњански 2008: 184); [...] zastao, veliki [...] **Rolls** [...] (Црњански 2008: 147); [...] gde li je to mesto **St. Mawgan** [...] (Црњански 2008: 229); **The Crimea**. (Црњански 2008: 240); Taj kvart se piše **CHELSEA** [...] (Црњански 2008: 338); **Cairo, Hamadan** u Persiji, **Buenos Aires**, Holandija, **New York, Paris** [...] (Црњански 2008: 383); [...] u kraljevskom mestu: **Windsor**. (Црњански 2008: 522); Tamo je i plaža. Zove se **Bedruthan Steps**. (Црњански 2008: 242); [...] gde je [...] radnja **Paul Lahure & Son**. (Црњански 2008: 350); Ta gostionica se zvala: Sidro. (**The Anchor**). (Црњански 2008: 633); [...] hotela [...] koji se zove „Savršen Pecač” **Compleat Angler**. (Црњански 2008: 425); **Baltic Exchange**. (Црњански 2008: 603); [...] na putevima parkova [...] koji se nazivaju: **The Leas**. (Црњански 2008: 661) итд.

Сви претходно наведени Е називи који се налазе у номинативу јединине не добијају падежни наставак у С језику, преузимају се у оригиналу и код њих не долази до ортографско-фонолошке адаптације.

б) Генитив:

1. Називи хотела, радњи, места, станица, и сл.:

Iza hotela **Savoy**. (Црњански 2008: 27); Iza hotela **Dorchester**. (Црњански 2008: 209); Iz hotela **Savoy**. (Црњански 2008: 55); ... iz podzemne stanice **Baysnjater**. (Црњански 2008: 326); ... pa da prođe pored čuvene radnje šešira, **Locks’** [...] (Црњански 2008: 351); Kod mesta **Waterloo** [...]

(Црњански 2008: 213); [...] varošice, koja se zove *New Quay* [...] (Црњански 2008: 221); [...] kod stanice *Victoria* [...] (Црњански 2008: 23); [...] koji ide do stanice *Green Park* [...] (Црњански 2008: 350) итд.

Наведени називи хотела, радњи, места, станица, и сл. не добијају одговарајуће генитивне падежне наставке који су у С језику неопходни ради изражавања морфолошких категорија, већ задржавају исту форму.

в) Датив:

1. Називи станица, градова, хотела, и сл.:

[...] stiže na stanicu *Holborn* [...] (Црњански 2008: 69); [...] strpala u njihov dom staraca u *Guildford*. (Црњански 2008: 88); [...] *Brighton* na moru [...] (Црњански 2008: 221); [...] podsetila da se, za taj izlet u *Tintagel*, upisao. (Црњански 2008: 271); Posle odlaska [...] u *St. Ives* [...] (Црњански 2008: 303); [...] bila bi ga [...] pozvala u svoju kuću, u *Folkestone*. (Црњански 2008: 351); Odvešću je u *Ritz* [...] (Црњански 2008: 55); ид.

Све именице остају непроменљиве и нема морфолошке адаптације.

г) Акузатив:

1. Називи места, новина, и сл.:

Hteo je da prošeta to večer, kroz mesto *St. Mawgan* [...] (Црњански 2008: 269); [...] njoj se *Exeter* dopadao naročito. (Црњански 2008: 381); Kad su kola stigla, u malo mesto *Mickleham* [...] (Црњански 2008: 519); [...] nije samo prodavao novine, nego baš novine Crvenih (*Daily Worker*) [...] (Црњански 2008: 640) итд.

У акузативу називи места не добијају наставак (ни у С језику у овом случају не би дошло до придруживања наставака).

ђ) Локатив:

1. Називи станица, линија лондонског метроа, хотела, радњи, болница, вароши, острва, колеца, и сл.:

U podzemnoj stanici *Piccadilly* [...] (Црњански 2008: 9); [...] na stanici *Paar*. (Црњански 2008: 221); [...] pri ulazu u stanicu *Trafalgar* [...] (Црњански 2008: 361); U dvorcu *Holyrood*. (Црњански 2008: 88); [...] koji dopire iz ulaza u *Ritz*. (Црњански 2008: 350); [...] u varoši *Exeter* [...] (Црњански 2008: 221); [...] u malom mestu *Potters Bar* [...] (Црњански 2008: 382); [...] da „ima plantaže na ostrvu *Ceylon*“. (Црњански 2008: 258); Učenica je u *Birbeck* koledžu. (Црњански 2008: 183) итд.

Наведени називи станица, линија лондонског метроа, хотела, радњи, болница, вароши, острва и колеца не добијају наставак за локатив, које С именице добијају, тј. остају непроменљиве.

Дакле, у вези са претходно наведеним делом, можемо констатовати бројност преношења Е модела у оригиналном облику у целокупном корпусу (више појединости

о њиховој улози биће дато и у оквиру урбаног дискурса). Дакле, Е властита имена преузета су без икаквих ортографских прилагођавања. Сви примери имају Е правописни облик и заджавају графеме којих нема у С писму: *w*, *y*, *x*, *q*; садржајни елементи су такви да задржавају и вокалске и консонантске групе: *oo*, *ee*, *tt*, *cc*, *ll*, *dd*.

Међутим, запажена је употреба следећих властитих имена која пролазе кроз одговарајуће нивое фонетско-ортографске адаптације, будући да је добијена транскрибована форма настала управо комбинацијом изговора и графијом Е модела; а који су састављени од два или више елемената. Ово подразумева придруживање одговарајућих флективних наставака у зависности од тога у којој се предлошко-падежној конструкцији налазе:

а) Номинатив:

1. Називи станица, линија лондонског метроа, предграђа, места, и сл:

Mil Hil je letovalište [...] (Црњански 2008: 12); [...] **Meliboun**” (Црњански 2008: 90); [...] da je, za njega, **Kornvol** [...] bajka. (Црњански 2008: 242); [...] a koji se zvaо **Pips** [...] (Црњански 2008: 167); **Sntmogn** [...] je malo mestašce [...] (Црњански 2008: 240); [...] bio je u mestu koje se zvalo **Vejdbridž**. (Црњански 2008: 275); [...] a izgovara se: **Čelzi**. (Црњански 2008: 338); Zar će **Njujork** biti [...] (Црњански 2008: 542) итд.

Дакле, ортографски запис Е модела послужио је како би Е име попримило одговарајући облик у С језику, иако се он разликује од форме коју би морало преузети ослањањем на фонетске принципе и модел тражења најближег фонетског еквивалента. „Овако адаптирана имена (према ортографији модела) Риђановић назива *традиционалним домаћим еквивалентом* до којег је дошао комбинацијом Клајновог термина *домаћи еквивалент* и руског термина *традиционално написано*.” (Бајић 2009: 335) Уколико упоредимо савремена решења у вези са Е личним именима (в. Прћић 1988), претпостављена решења понуђена у корпусу наилазе на одговарајуће исправке: Čelsi – NE Čelzi; Šejs – NE Šes; Sent. Džeјms – NE Sent Džeјmz; NE Sent Džems, итд.

1. Називи острва, залива, река, хотела, болница, грађевина, колеца, новина, и сл.:

[...] čije se ime izgovara: **Silon**. (Црњански 2008: 411); [...] kao u onom zalivu [...] koji nazivaju: **Bidratn**. (Црњански 2008: 285); Rečica [...] zvala se **Čes**. (Црњански 2008: 634); **Sevoj** se, te noći, dupke parupni [...] (Црњански 2008: 27); [...] u hotelu hola **Park Leјn** [...] (Црњански 2008: 34); [...] u bolnici, koja se zvala **Midlseks**. (Црњански 2008: 438); **Big Ben**⁶⁵ se čuo [...] (Црњански 2008: 185); [...] koledža, koji se zove: **Bebek**. (Црњански 2008: 379); [...] koji se zvaо „**Tajms**” [...] (Црњански 2008: 232) итд.

⁶⁵ У роману бележимо и употребу преведеног еквивалента исте грађевине: *Ogromno zvono Parlamenta (Veliki Ben)* [...] (Црњански 2008: 382)

У Правопису из 1960. наилазимо на правило о томе да: „Уколико смо нека властита имена из удаљених језика примили преко неког другог језика, ми их изговарамо и пишемо углавном онако како се пишу у језику посреднику. Тако нпр. пишемо *Seulon* и изговарамо *Џејлон* (а не Силон) [...]” (Правопис 1960: 110). У забележеном примеру: *Silon* аутор се није придржавао овог правила, већ је инсистирао на употреби правила (такође наведеног у Правопису) о фонетском начину писања страних властитих имена.

б) Генитив:

1. Називи предграђа, општина, хотела, дворова, улица, грађевина, река, брда, паркова, модела аутомобила, и сл:

[...] доvikuje mi iz **Mil Hila** [...] (Црњански 2008: 13); [...] u tom ćorsokaku **Mil Hila**... (Црњански 2008: 21); [...] iza crkvenog tornja predgrađa **Finčlej** [...] (Црњански 2008: 47); [...] iznad **Redinga** [...] (Црњански 2008: 77); Na kraju **Sntmogna** [...] (Црњански 2008: 265); [...] raspitivali su se, telefonom, iz **Sntajvza** [...] (Црњански 2008: 320); [...] bilo je iz **Jorkšira**. (Црњански 2008: 354); [...] da se vrati iz **Exetera** [...] (Црњански 2008: 382); U polumraku **Hajd Parka** [...] (Црњански 2008: 405); [...] u šumi **Ričmonda** [...] (Црњански 2008: 425); Zatim je izvešten od Berze gada **Melibouna** [...] (Црњански 2008: 494); [...] čim se iz **Liverpula** vrati. (Црњански 2008: 518); [...] sve do **Njumarketa**. (Црњански 2008: 544); [...] i prolazio ulicama, **Kingstona** [...] (Црњански 2008: 557); [...] sve do **Askota** [...] (Црњански 2008: 569); [...] muzika iz **Sevoja** ućuti [...] (Црњански 2008: 27); [...] iza hotela **Pikadilija** [...] (Црњански 2008: 126); [...] kraj Dvora **Sv. Džemsa** [...] (Црњански 2008: 134); [...] bez „**Rica**” [...] (Црњански 2008: 168); [...] iz **Čedvik Strita** [...] (Црњански 2008: 134); [...] iza ulice **Svetog Džemsa** [...] (Црњански 2008: 134); Njih vode [...] od mesta do mesta: **Parlamenta, Tauera, Vestminstera** [...] (Црњански 2008: 340); A smešan i most **Tauera** [...] (Црњански 2008: 561); [...] ispod **Temze** [...] (Црњански 2008: 361); [...] na radinama **Boks Hila** [...] (Црњански 2008: 544); [...] u opom delu **Hajd Parka**... (Црњански 2008: 611); Jedna od prvih iz davnih serija **Rolsa**. (Црњански 2008: 519) итд.

Одредница *Meliboun* која се у корпусу појављује у више изговорних варијанти: *Mary le Bon, Mary la Bourne, Mary la Bonne, Meliboun, Marilebon* – упућује на употребу различитих језичких кодова који су или незнатно модификовани или остављени у оригиналу (ауторове претензије да у домену лексике средствима језичке интерференције креира дубље и сложеније стилистичко-синтаксичке интерпретације текста биће подробније изложене у посебном поглављу нашег рада посвећеном урбаном дискурсу како би се сва спорења и објашњења везана за специфичности употребе Е елемената раздвојиле на плану стилистичког). И град *Reding* (енгл. *Reading*) у ортографском смислу представља својеврсну новину. Град *Edinburg* (који је наведен у оквиру наведених падежних конструкција) у тексту је забележен у оквиру две сличне варијанте које представљају рефлексiju на фонолошком плану: *Edinboro* и *Edinborou*. Наредни топоним, град *Truro*, такође је презентован у оквиру различитих изговорних

варијаната: *Truro, Tjuro, Truero, Troerou*. Чињеница да употребна вредност наведених варијаната не може бити сведена на фонетско-фонолошка ограничења, већ да се могу пренети на виши план и раван која надилази домен текстуалног (што не улази у предмет овог рада), задржаћемо се у равни њихове лингвистичке употребе. Дакле, када је реч о могућностима да се приближимо структури творења именица страног порекла и праћења проблема морфолошких новина које оне уносе у структурални оквир наше деклинације, а узимајући у обзир да у нашем језику наведене именице јесу именице природног мушког рода због присуства консонантског завршетка; можемо тврдити да ова друга група Е именица издвојених у корпусу заслужује посебну пажњу будући да у светлу морфолошких и фонетских особености С парадигме долази до покоравања С законитостима, јер и деклинација и род које добијају – говоре у прилог оваквим морфолошким подударностима. Будући да парадигма Е именица зависи управо од њихове обличне форме изнете у ном. јд. констатујемо да се наведене именице у ном. јд. завршавају или на консонант (*Finčlej, Askot, Jorkšir, Njumarket, Kingston, Liverpool*) или консонантску групу (*Sntajvz, Ričmond, Sntmogn, Reding*) и све се према томе мењају према првој врсти. У овом случају дати су њихови генитивни облици настали додавањем наставка *-a*. Уколико је реч о двочланом низу састављеном од два елемента, само други елемент је подложен парадигматској промени (*Mil Hila, Hajd Parka, Čedvik Strita, Boks Hila, Sv. Džemsa*), што је подударно С законитостима. Једини пример у коме је забележен мањи пример графемске адаптације, али и својеврсна морфолошка обележеност јесте: *Exetera*. Дакле, наведена реч је правописно неприлагођена, одступа од ортографских правила, а изведена је С творбеним наставком *-a*. Ипак, даље у корпусу наилазимо на другу варијанту исте речи: *Ekseter*, која је прошла кроз ортографско–фонолошку адаптацију.

в) Датив:

Називи предграђа, општина, и сл.:

[...] prema **Kingstonu** i **Dorkingu** [...] (Црњански 2008: 519); Kad se približio **Čelziju** [...] (Црњански 2008: 557).

Дативни наставак *-u* у парадигми Е им. не изостаје ни у наведеним примерима са предлогом *према*. Једина иновација односи се на им. *Čelzi* која добија сугласник *j* између основе и наставка за флексију: *Čelziju*; што је у складу са важећим правописним нормативима.

в) Акузатив:

Називи улица, паркова, зоолошких вртова, станица, цркава, вароши, двораца, и сл.:

[...] da odem u **Čedvik Strit**. (Црњански 2008: 74); [...] odlazi onda [...] u park **Sent Džemsa**. (Црњански 2008: 179); Kola su prošla kroz **Hajd Park**. (Црњански 2008: 498); [...] da sam vodi decu u **Zoo**. (Црњански 2008: 536); [...] dok je u stanicu **Holborn** silazio. (Црњански 2008: 83); [...] pa obuhvati pogledom [...] **Pikadili** [...] (Црњански 2008: 148); [...] voz je stigao na stanicu **Ekseter** [...] (Црњански 2008: 235); [...] proći ulicama kroz **Ekseter** [...] (Црњански 2008: 235); [...] da je svratio [...] u crkvu **Svetog Džemsa** [...] (Црњански 2008: 97); [...] da pođe u **Mil Hil** [...] (Црњански 2008: 129); On zastupa varoš **Donkaster** [...] (Црњански 2008: 193); Da li se upisao za izlet u **Tintedžel** [...] (Црњански 2008: 263); [...] na putu za **Kingston** [...] (Црњански 2008: 416); [...] da ode u **Meliboun** [...] (Црњански 2008: 511); [...] on bi se sutra vratio, u **Tver**. (Црњански 2008: 518); Vraća se u **Liverpul** [...] (Црњански 2008: 532); Kad je stigao u **Askot** [...] (Црњански 2008: 569); Na primer, u **Tintedžel** [...] (Црњански 2008: 243) итд.

Акузативни облици страног језичког материјала не излазе из оквира прихваћених падежних наставака или задржавања истог облика као у ном. јд и у том смислу не можемо говорити о специфичностима које из тога проистичу.

г) Инструментал:

1. Називи места:

[...] samo sa [...] **Sntmognom** [...] (Црњански 2008: 315) итд.

2. Називи станица:

Kad Nađa prođe **Pikadilijem** [...] (Црњански 2008: 10) итд.

3. Називи брда:

A dobiće i stan pod **Boks Hilom** [...] (Црњански 2008: 521) итд.

Облици за инструментал, такође, у потпуности потпадају под С морфолошке законитости. Уколико је реч о двочланом елементу низа, наставак се додаје другом елементу (ово правило се односи на све падежне облике).

е) Локатив:

Називи станица, линија лондонског метроа, паркова, предграђа, општина, градова, улица, хотела, палата, болница, и сл.:

[...] u **Mil Hilu** [...] (Црњански 2008: 12); Dok Rjerpnin prolazi [...] iza stanice **Viktorija** [...] (Црњански 2008: 120); [...] iz zgrade [...] na **Pikadiliju** [...] (Црњански 2008: 129); [...] imala je svoje štale u **Dorkingu**. (Црњански 2008: 519); [...] u jednom baru [...] u **Invernesu** [...] (Црњански 2008: 537); [...] u **Hajd Parku** [...] (Црњански 2008: 9); Traži se i sekretar [...] u **Mur Parku**. (Црњански 2008: 513); [...] u **Griniču** [...] (Црњански 2008: 13); Opština u **Benberi** [...] (Црњански 2008: 77); Opština u **Redingu** [...]

(Црњански 2008: 77); [...] u nogu, u **Vestminsteru**.” (Црњански 2008: 87); [...] a budila se [...] u **Brajtonu**. (Црњански 2008: 157); Arhidakon u **Ekseteru** [...] (Црњански 2008: 236); Pivo je afrodizijak u **Sntmognu**. (Црњански 2008: 252); [...] da ima toga, i u obližnjem **Nju Keju**. (Црњански 2008: 266); [...] u **Oksfordu**, studentkinje smeju [...] (Црњански 2008: 313); [...] doživeo nešto slično [...] u **Kembridžu**. (Црњански 2008: 313); [...] da je bila šampion [...] u **Ričmondu** [...] (Црњански 2008: 366); Poljski institute [...] bio je u **Kensingtonu** [...] (Црњански 2008: 391); Svi su se stanovnici u **Čelziju** [...] (Црњански 2008: 471); [...] ali pristaje u **Sauthemptonu**. (Црњански 2008: 491); [...] koji mu je dat u **Miklehemu**. (Црњански 2008: 535); Bila je, to jutro, u **Njumarketu**, izmaglica. (Црњански 2008: 544); Na dan kraljevske trke u **Askotu** [...] (Црњански 2008: 569); [...] da čisti [...] u **Dorčestru**. (Црњански 2008: 602); [...] u **Bond-stritu** [...] (Црњански 2008: 43); [...] da se [...] rojave, i u „**Ricu**”. (Црњански 2008: 161); [...] u **Hempton Kortu**. (Црњански 2008: 162) итд.

Облици за локатив формирани додавањем наставка *-и* и даље упућују на континуирани развој Е именица које добијају С наставачке морфеме. Наилазимо само на један локативни облик Е им. *Sauthemptonu* која показује мањи степен морфолошке, али не и графемске адаптације.

Забележени су и примери када нема придруживања наставака за флексију, иако се се потврђује одређена фонолошко–ортографска адаптираност властитих имена. До овога долази искључиво онда када се испред Е властитог имена налази С апелатив који преузима функцију преношења падежних облика:

б) Генитив:

Називи станица, улица, хотела, вароши, и сл.:

Od stanice **Vestminster**, do ulice **Čedvik** [...] (Црњански 2008: 120); [...] ispod hotela „**Ric**” [...] (Црњански 2008: 184); [...] iz hotela **Sevoj** [...] (Црњански 2008: 266); [...] predsednik opštine varoši **Donkaster**. (Црњански 2008: 192) итд.

в) Акузатив:

Називи улица, предграђа и сл:

Neka sutra ode u ulicu **Čedvik**. (Црњански 2008: 129) итд.

У акузативу поново не долази до придруживања падежних наставака, будући да ни у С језику именице не добијају падежне наставке у акузативу и номинативу једине.

г) Локатив:

Називи станица, улица, тргова, предграђа, градова, села, хотела, позоришта, тргова, острва, и сл.:

[...] u ulici **Čedvik** [...] (Црњански 2008: 128); [...] na trgu **Trafalgar**. (Црњански 2008: 199); [...] u predgrađu **Mil Hil**. (Црњански 2008: 128); [...] u varoši **Donkaster** [...] (Црњански 2008: 192); [...] koja se školuju u mestu **Eton** [...] (Црњански 2008: 180); U varoši **Ekseter** [...] (Црњански 2008:

232); Bio je lekar u varoši **Liverpul** [...] (Црњански 2008: 247); Kad bi ga [...] zapitkivala [...] o mestu **Sntmogn** [...] (Црњански 2008: 339); [...] i ovde, na obali, u varošici **Foukstn.** (Црњански 2008: 366); [...] u škotskom glavnom gradu, **Edinboro.** (Црњански 2008: 430); [...] i stanice, u seocetu **Miklehem** [...] (Црњански 2008: 557); [...] u bolnici, **Meri le Bon.** (Црњански 2008: 94); [...] u hotelu **KRIM** [...] (Црњански 2008: 260); [...] kojeg je video [...] u teatru **Stol** [...] (Црњански 2008: 534); [...] čiste posude u hotelu **Dorčester** [...] (Црњански 2008: 555); [...] i na trgu **Trafalgar** [...] (Црњански 2008: 419); [...] na ostrvu **Silon?** (Црњански 2008: 553) итд.

Забележени примери не садрже наставке за локатив, те код њих не можемо говорити о постојању морфолошке адаптације, већ само о одређеном степену фонолошко–ортографске адаптације.

3.1.2.3. ТРАНСМОРФЕМИЗАЦИЈА

Термин трансморфемизација означава супституцију на морфолошком нивоу (в. Филиповић 1986: 119). Заснована је на: „претпоставци да ријеч може бити састављена од слободног морфема и везаног морфема, да везани морфем може бити нулти, тј. да и сâм слободни морфем чини ријеч и да комплексни морфем, слободни морфем + суфикс чини ријеч” (Хауген 1969: 389). Трансморфемизацију ћемо посматрати у оквиру три типа (нулта, делимична или компромисна и потпуна трансморфемизација) „зависно од састава посуђенице и адаптације везаног морфема” (в. Филиповић 1986: 119).

А) ИМЕНИЧКИ АНГЛИЦИЗМИ

1. Нулта трансморфемизација

У циљу илустровања нулте трансморфемизације која се јавља у примарној адаптацији, наводимо следеће примере:

1) Апелативне лексеме које се завршавају на сугласник:

Енглеска реч	Посуђеница у српском језику
основа + нулти суфикс	слободни морфем + нулти везани морфем {∅}
E club	S klub -{∅} (Црњански 2008: 7);
E waggon	S vagon -{∅} (Црњански 2008: 8);
E sport	S sport -{∅} (Црњански 2008: 266);
E street	S strit -{∅} (Црњански 2008: 43);
E pool	S pul -{∅} (Црњански 2008: 563);
E jockey	S džokej -{∅} (Црњански 2008: 552);
E golf	S golf -{∅} (Црњански 2008: 29);
E jeep	S džip -{∅} (Црњански 2008: 272);
E lord	S lord -{∅} (Црњански 2008: 35);
E Lord Mayer	S lordmer -{∅} (Црњански 2008: 193);
E convoy	S konvoj -{∅} (Црњански 2008: 40);
E finish	S finiš -{∅} (Црњански 2008: 553);

E bus	S bus -{Ø} (Црњански 2008: 11);
E whip	S vip -{Ø} (Црњански 2008: 546);
E Mrs	S misis -{Ø} (Црњански 2008: 92);
E Miss	S mis -{Ø} (Црњански 2008: 353);
E sex	S seks -{Ø} (Црњански 2008: 300);
E chort	S čort -{Ø} (Црњански 2008: 8);
E film	S film -{Ø} (Црњански 2008: 379);
E hall	S hol -{Ø} (Црњански 2008: 246);
E hamlet	S hemlet -{Ø} (Црњански 2008: 546);
E frock	S frak -{Ø} (Црњански 2008: 647);
E dock	S dok -{Ø} (Црњански 2008: 608);
E block	S blok -{Ø} (Црњански 2008: 219);
E pond	S pond -{Ø} (Црњански 2008: 223);
E bar	S bar -{Ø} (Црњански 2008: 448);
E plaid	S pled -{Ø} (Црњански 2008: 77);
E lift	S lift -{Ø} (Црњански 2008: 349);
E racket	S reket -{Ø} (Црњански 2008: 264);
E express	S ekspres -{Ø} (Црњански 2008: 328);
E jot	S džot -{Ø} (Црњански 2008: 120);
E clerk	S klark -{Ø} (Црњански 2008: 135);
E park	S Park Lejn -{Ø} (Црњански 2008: 138);
E start	S start -{Ø} (Црњански 2008: 546);
E melon	S melon -{Ø} (Црњански 2008: 151);
E ser	S ser -{Ø} (Црњански 2008: 171);
E overall	S overol -{Ø} (Црњански 2008: 169);
E gentleman	S džentlmen -{Ø} (Црњански 2008: 159);
E tin	S tin -{Ø} (Црњански 2008: 39);
E bekon	S bekon -{Ø} (Црњански 2008: 47);
E pub	S pab -{Ø} (Црњански 2008: 242);
E jacket	S džeket -{Ø} (Црњански 2008: 261);
E weekend	S vikend -{Ø} (Црњански 2008: 416);
E captain	S kepten -{Ø} (Црњански 2008: 368);
E tip	S tip -{Ø} (Црњански 2008: 473);
E cocktail	S koktel -{Ø} (Црњански 2008: 529);
E maniac	S meniaks -{Ø} (Црњански 2008: 477);
E butler	S batler -{Ø} (Црњански 2008: 251);
E agent	S agent -{Ø} (Црњански 2008: 193);
E tennis	S tenis -{Ø} (Црњански 2008: 384);
E alligator	S aligator -{Ø} (Црњански 2008: 353);
E paddock	S padok -{Ø} (Црњански 2008: 570);
E mister	S mister -{Ø} (Црњански 2008: 23);
E dollar	S dolar -{Ø} (Црњански 2008: 429);
E assassin	S asasin -{Ø} (Црњански 2008: 461);
E count	S Kaunt -{Ø} (Црњански 2008: 565);
E clown	S klaun -{Ø} (Црњански 2008: 415);
E fox terrier	S foksterijer -{Ø} (Црњански 2008: 588);
E pullover	S pulover -{Ø} (Црњански 2008: 481);
E pingpong	S pingpong -{Ø} (Црњански 2008: 262);
E ring	S ring -{Ø} (Црњански 2008: 531);
E yard	S jard -{Ø} (Црњански 2008: 198).

2) Апелативне лексеме које се завршавају на самогласник:

Енглеска реч	Посуђеница у српском језику
основа + нулти суфикс	слободни морфем + нулти везани морфем {Ø}
E morphine	S morfin -{Ø} (Црњански 2008: 127);
E colledge	S koledž -{Ø} (Црњански 2008: 136);

E goose	S gos -{∅} (Црњански 2008: 588);
E cheque	S ček -{∅} (Црњански 2008: 251);
E Chippendale	S čipendejl -{∅} (Црњански 2008: 382);
E striptease	S striptiz -{∅} (Црњански 2008: 340);
E tomato	S tomat -{∅} (Црњански 2008: 172);
E bicycle	S bajsikl -{∅} (Црњански 2008: 243);
E bridge	S bridž -{∅} (Црњански 2008: 260);
E detective	S detektiv -{∅} (Црњански 2008: 444);
E airplane	S eroplan -{∅} (Црњански 2008: 588);
E square	S skver -{∅} (Црњански 2008: 141);
E nou	S nou -{∅} (Црњански 2008: 196);
E radio	S radio-operator -{∅} (Црњански 2008: 48);
E bra	S bra -{∅} (Црњански 2008: 317).

Наведени примери показују да долази до подударања двају језика у завршецима, јер у току јединственог акта адаптације све наведене именице – позајмљенице адаптиране су једним наставком у свом основном облику, односно нултим наставком. Узимајући у обзир да се највећи број именица Е језика завршава на сугласник (у свом основном облику), као и већи број именица у С језику, можемо констатовати продуктивност нултог наставка у односу на остале наставачке могућности (-a, -o, -e). Дакле, чланови једне парадигматске класе Е језика као модели у процесу нулте трансморфемизације дају реплике које одговарају подударној парадигматској класи С језика. Формула по којој се основни облик формира на основу слободног морфема и нултог везаног морфема у процесу примарне адаптације може се применити на све дате примере, будући да су све наведене именице усклађене по том типу морфолошке адаптације, а узимајући у обзир и чињеницу да особености српског морфолошког система дозвољавају да процес интеграције који се примењује код оваквих именица буде квалификован тако да су модели подударни са репликама у које прелазе. У идентификацији наведеног адаптационог наставка извршена је подела апелативних лексема у зависности од завршетака (консонантски и самогласнички завршеци).

У анализи језичког материјала не може се умањити чињеница да могућност адаптирања именица из друге групе (које се завршавају самогласником) неким другим адаптационим наставком, а не нултим није извесна, будући да се мора констатовати продуктивност мушког рода у С језику. Такве су именице Е *tomato*, *bicycle* и *bridge*, будући да се и поред очигледне аналогије са, на пример, речју *бицикла*, ради о адаптацији речи *bajsikl*, а не *bajsikla*; као и *bridž*, а не *bridža*. Неизоставно се мора напоменути и да је наведена адаптација у бити произвољна, јер се не може говорити о прецизнијим разлозима о прихватању поставке о фреквентности нултог адаптационог наставка. Прва група именица које се завршавају на консонант и на којима се не могу

приметити знаци анализе од стране позајмљивача, може се донекле објаснити тиме да су позајмљенице – именице мушког рода углавном једносложне (на пример: *park, pab, tin, džot, klark, lord*), што утиче на такав начин формирања композита који не укључује друге наставачке морфеме изузев споменутог нултог наставка. Произвољност у адаптирању ови именица рефлектује се и у честом оклевању приликом одабира нултог наставка или наставка *-a*: *bar # bara, pab # paba, jard # jarda*, итд. Степен произвољности у додавању нултог наставка може се констатовати и када је реч о осталим вишесложним позајмљеницама (као што су на пример: *melon, lakej, džeket, kepten, trikolor, overol, bekon, džentlmen* и сл.). Оваква творба композита иде у прилог чињеници о разноликости којом се творба именица врши у наведеним језицима, али и томе колико сваки билингвални позајмљивач током језичке употребе врши преиспитивање језичког материјала. У свим наведеним примерима реч је о примарној адаптацији, будући да не долази до промене врсте речи.

Адаптација рода тежиште поставља на промени Е природног рода у С граматички род, али с обзиром на деловање тенденције мушког рода мора се констатовати да све лексичке јединице из прве наведене групе припадају групи англицизама са нултим везаним морфемом које се у ном. сингулара завршавају на консонант и које, на нивоу детерминације рода, не показују различитости – будући да су све именице мушког рода. Именице из прве наведене групе које задржавају природни мушки род јесу: *džentlmen, džokej, lord, lordmer, klark, kepten, meniaks, batler, agent, mister, asasin, kaunt, klaun* (јер означавају особе мушког пола); док природни женски род задржавају: *misis, mis*, иако се завршавају на сугласник. У другој групи природни мушки род има именица: *detektiv*. Када је реч о сложеници *radio-operator* морамо нагласити значај улоге суфикса *-or* у компромисној трансморфемизацији (други елемент сложенице: *operator*); док је први елемент обухваћен нултом трансморфемизацијом (*radio*). Даље, фонолошке форме именичких позајмљеница *finiš* и *ring* могу да упуте на одговарајуће Е глаголе (*finish, ring*) као моделе, али истовремено и на Е именице које постоје у истом облику. Постоји и један број именица мушког рода са именицама сличног значења које нису извршиле значајан утицај на преузимање рода позајмљеница: *džeket* (јакна), *bekon* (сланина), *bajsikl* (бицикла), *tip* (напојница), *tin* (конзерва, тегла), *melon* (диња), *strit* (улица) итд.

Англицизам *frak* јесте пример примене елипсе као механизма семантичке природе: Е *frock suit* > С *frak*; мада се може тврдити да је елипса уједно и појава морфолошке природе, будући да се скраћивањем једног елемента олакшава

морфолошко адаптирање позајмљенице. Позајмљеница *dolar* садржи псеудонаставка *-ar*, док се *overol* завршава на псеудонаставка *-ol*. Позајмљенице *batler*, *mister*, *foksterijer*, *pulover*, *aligator* спадају у групу позајмљеница именица са нултим наставком које се завршавају на *-er* и *-or*.

Међутим, можемо говорити и о могућности да се адаптација врши на основу нултог типа трансморфемизације, као и о томе да она буде прецизније одређена и дефинисана завршецима основних облика модела који нису подударни завршецима лексема у С језику, што у том стадијуму доводи до вредног критеријума за задржавање таквих завршетака у именицама С језика. Долази до јаке тенденције прихватања оваквог иновативног стила (финалних самогласника *-i*, *-u* или консонантских скупина *-nkt*, *-nt*, *-kt*, *-ks*) у одабиру и дистрибуцији фонема као и потребе да се на овај начин означи присуство иновација у формирању основних облика модела као последицу међусобних утицаја двају морфолошких система с циљем задовољавања потребе проширења језика примаоца (у корпусу су забележени искључиво финални самогласници, али не и наведене консонантске скупине):

Енглеска реч	Посуђеница у српском језику
основа + нулти суфикс	слободни морфем + нулти везани морфем {∅}
E baby	S bebi -{∅} (Црњански 2008: 10);
E lady	S ledi -{∅} (Црњански 2008: 88);
E whiskey	S viski -{∅} (Црњански 2008: 286);
E interview	S intervju -{∅} (Црњански 2008: 243);
E city	S siti -{∅} (Црњански 2008: 350);
E penny	S peni -{∅} (Црњански 2008: 226);
E taxi	S teksi -{∅} (Црњански 2008: 91);
E derby	S derbi -{∅} (Црњански 2008: 569).

Адаптација морфолошких категорија англицизама неопходна је компонента у анализи англицизама на морфолошком нивоу. Зато је неопходно разјаснити разликовање категорије рода у Е и С језику, и истаћи значај тенденције мушког рода, као општег принципа теорије језика у контакту. Будући да у С језику није било именица које се у номинативу једине завршавају на *-i*, *-u*, апелативи *viski*, *siti* и *intervju*, *peni*, *teksi*, *derbi* адаптиране су тако да су завршни вокали *-i*, *-u*, део граматичке основе и прикључени именицама мушког рода са нултом морфемом *-u* и ова појава је својеврсна новина за морфолошко-граматички систем С језика унета експанзијом, пре свега англицизама. Род наведених англицизама такође, одређен је према тенденцији мушког рода. На овај начин одступа се од постојећих правила уврежених у системски јасно постављеним морфолошким законитостима С језика. Филиповић наводи

тенденцију увођења: „хијатског ј” с циљем спречавања: „хијата између дочетка *-i* и вокалних наставака у падежима.” (Филиповић 1990: 134) Ово је примарно код именица које се завршавају на *-u* (као код лексема *intervju*) где се хијат задржава у целој парадигми, док код именица које се завршавају на *-i* (као код лексема *siti*, *viski*, *peni*, итд.) у номинативу и акузативу нема хијатског ј, јер задржавају пуни облик. Дакле, наведене именице уносе новину у погледу номинативних облика, не мењају се по придевској деklinацији, мушког су рода и деklinирају се по првој врсти. Само су именице *ledi* и *bebi* женског рода и непроменљиве су, с обзиром на чињеницу да не постоји практична могућност њиховог придруживања одређеном деklinационом типу им. мушког или женског рода; док могућност парадигматске реализације налазимо и код именица које се завршавају на *-u* (*intervju*).

2. Компромисна трансморфемизација

Уколико је извршена само делимична адаптација модела, јер се код посуђенице и даље запажа везани морфем из језика даваоца (овде, енглеског), такав модел представља: „компромисну реплику на морфолошкој разини, а у нашем га саставу зовемо компромисна трансморфемизација (*compromise transmorphemization*)” (Филиповић 1986: 122):

Енглеска реч	Посуђеница у српском језику
основа + суфикс	слободни морфем + Е везани морфем
Е sterling Е silling Е darling Е pudding Е training Е poker Е wingcommander Е boxer	S sterling -{∅} (Црњански 2008: 120); S šiling -{∅} (Црњански 2008: 161); S darling -{∅} (Црњански 2008: 39); S pudding -{∅} (Црњански 2008: 40); S treining -{∅} (Црњански 2008: 547); S poker -{∅} (Црњански 2008: 432); S vingkomander -{∅} (Црњански 2008: 484); S bokser -{∅} (Црњански 2008: 659).

У оквиру компромисне трансморфемизације наведени су примери који се завршавају на фонолошки или графички адаптиране Е наставке *-ing*, *-er*, (као што су: *sterling*, *shilling*, *darling*, *pudding* и *wingcommander*) будући да морфолошки систем С језика показује склоност ка преузимању ових адаптационих наставака чија је фреквентност и употребљивост готово сасвим извесна док се сам адаптациони процес одвија готово неометано, а уколико се да судити и према нашем корпусу. Ове тзв.

хибридне позајмљенице у којима долази до маргиналне супституције наставака сматрају се одомаћеним лексичким структурама међу морфолошким границама С језика. У анализи језичког материјала налазимо потврду о постојању сличних морфолошки неадаптираних компромисних реплика или псеудоанглицизма, од којих су одређене лексеме настале композицијом (на пример: С *angloman*), док у самом корпусу нису забележени примери елипсе или комбинације елипсе, супституције и композиције.

Англицизми *vingkomander*, *poker*, *bokser* садрже творбени формант *-er* у финалној позицији који се придружује глаголској творбеној основи и настале су суфиксацијом. Код именица *bokser* и *vingkomander* овај формант има функцију суфикса у деривацији именица са људском референцијом – тзв. агентивних именица. Кад је реч о валентности овог форманта, у именици *bokser* формант се комбинује са именичком творбеном основом, док се у преосталим именицама придружује глаголској творбеној основи. Дакле, све три наведене агентивне именице настале су суфиксацијом. Англицизми на *-er* са агентивним значењем улазе у српски језик са морфолошки адаптираном именицом. Именица *bokser* из групе *nomina agentis* или *professionis* заправо је дериват морфолошки адаптираног глагола *boksovati* (мотивисаног глагола твореног конверзијом) и припада домену спорта у коме налази своју терминолошку вредност (што ће бити детаљније образложено у семантичком поглављу, а у вези са значењем њихове семантичке структуре којим су мотивисани чланови деривационог низа). Закључујемо да овај страни суфикс своју формантску улогу успоставља тек након придруживања домаћем односно С творбеном систему. „Изведенице у чијем је саставу овај суфикс у енглеском језику имају различита значења (*nomina agentis*, *nomina instrumenti*, *nomina actionis*, *nomina loci* и сл.)” (Даниловић 2011: 233). У овом раду, Даниловић истиче да лексеме које садрже овај творбени формант: „и даље већином означавају лице/живог референта (вршиоца радње, носиоца неке особине, припадника одређене групе), али да је приметан пораст броја лексема које означавају неживе референте, односно, оруђа/инструменте, а има и оних које се не могу сврстати ни у једну ни у другу групу, што опет говори у прилог тези да стране речи са суфиксом *-er*, постајући саставни део нашег лексикона, са собом доносе и специфичности у погледу значења” (Даниловић 2011: 233). За разлику од Е творбеног система наведени формант се прикључује именичким и глаголским основама, док се у С додаје искључиво на глаголске основе (в. Клајн 2003: 228).

Језичким трансфером преузете су готове лексичке јединице уз одговарајуће фонолошке и ортографске промене које су представљене у претходном делу рада.

Кад је реч о именичким англицизмима, није забележен суфикс *-ist* у примарној адаптацији, као ни у творби псеудоанглицизама у секундарној адаптацији.

3. Потпуна трансморфемизација

Забележено је само неколико примера у оквиру потпуне трансформације:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском (м.р.) једнина
основа + нулти везани морфем	Слободни морфем + српски везани морфем -ац
E vegetarian	S vegetarijan-ац -{∅} (Црњански 2008: 171).

Претходно наведени пример заснован је на трећем ступњу супституције захваљујући којем англицизам се формира према формули: слободни морфем + С везани морфем (*vegeterijan* + *-ац*). Наиме, морфолошко адаптирање Е апелатива изискивало је задржавање Е суфикса *-ian* у тренутку формирања компромисне реплике у примарној адаптацији, али у секундарној адаптацији не долази до замене Е суфикса С суфиксом, већ се С суфикс придружује Е апелативу, и на овај начин је извршена потпуна морфолошка интеграција, пошто овом наставачком морфемом дати англицизам добија сва обележја С парадигме. Примећујемо да наведени Е суфикс доживљава адаптацију приликом преласка у англицизам: *-ian* > *-ijan*.

Наредни пример апелатива *stjuardesa* показује да у случају да се модел завршава везаном морфемом (*-ess*) којом се у енглеском језику означава да је именица женског рода, не долази до замене везаног морфема из енглеског језика, већ се на постојећи облик модела који се састоји од слободног и везаног морфема, додаје везани морфем (*-а*) из српског језика који даје ознаку женског рода. У овом случају, именица је добила ознаку граматичког рода: „под утицајем природног рода појма који је означен именицом” (Судучки 1978: 290).

Енглеска реч – модел	Посуђеница у српском (ж.р.)	Посуђеница у српском (ж.р.) множина
основа + <i>-ess</i>	Слободни морфем + Е везани морфем + С везани морфем	Слободни морфем + Е везани морфем + С везани морфем

E steward-ess E dutchess	S stjuard-es-a S duk-es-a	S stjuardese (Црњански 2008: 23); S dukese (Црњански 2008: 23).
-----------------------------	------------------------------	--

Пример именице *dukesa* јесте конкретан податак преузет из корпуса, и представља нов концепт додавања енглеске везане морфеме, којом се из једног граматичког простора морфема циљано премешта у оквире новог језичког садржаја српског језика, будући да се на ту везану морфему примењује улазна морфема српског језика, чиме се граде нове концептуалне структуре чија се применљивост или неприменљивост може додатно појашњавати у оквиру постојећих маргина стандардизованости или нестандардизованости конкретне употребе новонасталог језичког материјала.

Б) ПРИДЕВСКИ АНГЛИЦИЗМИ

1. Нулта трансморфемизација

Енглеска реч основа + нулти суфикс	Посуђеница у српском језику слободни морфем + нулти везани морфем {∅}
E bloody -{∅} E top -{∅} E express -{∅}	S bladi (Црњански 2008: 476); S top ⁶⁶ (Црњански 2008: 570); S ekspres (Црњански 2008: 327).

Наведени придевски англицизми настали су конверзијом и представљају нулте изведенице: *top*, *ekspres*; док је *bladi* придевски англицизам настао од именице *blood* у току секундарне адаптације. Придевске позајменице састављене су од слободне морфеме модела и нулте везане морфеме и код њих не долази до адаптације основног морфолошког облика, будући да у Е моделу не наилазимо на постојање суфикса због чега се у С језик преузима Е модел у целости. У оквиру нулте трансморфемизације долази до појаве иновације у дистрибуцији фонема – у овом случају: финалног *-i* у придеву *bladi*. Наведени придевски англицизми показују својства непроменљивости, тј. изражени су индеклинабилним облицима због чега је уочљиво одсуство могућности њиховог даљег степеновања као и синтаксичких функција, будући да се њима не могу изразити морфолошке категорије рода, броја и падежа, одређени и неодређени придевски вид. Стога је реч о морфолошки неадаптираним придевима. Придеви

⁶⁶ „...u tom moru raskošno odevenih žena i tih, visokih šešira (*top hat*), golubije boje...” (Црњански 2008: 570)

забележени у корпусу нису били обележени променама представљеним компромисном трансморфемизацијом.

2.Потпуна трансморфемизација

Најпре ће бити представљени придевски англицизми добијени од Е именица и додавањем С суфикса:

Енглеска реч	Посуђеница у српском језику
основа + нулти суфикс	слободни морфем + везани морфем (-ski)
E film -{∅} E golf -{∅} E sport -{∅} E snob -{∅} E sex -{∅} E clip -{∅} E Victorian -{∅} E Kensington -{∅}	S filmski (Црњански 2008: 476); S golfski (Црњански 2008: 28); S sportski (Црњански 2008: 530); S snobovski (Црњански 2008: 424); S seksualni (Црњански 2008: 301); S klipi (Црњански 2008: 476); S viktorijanski (Црњански 2008: 612); S kensingtonski (Црњански 2008: 611).

У оквиру корпуса одређена улога свакако припада и придевским англицизмима. Уједначеност њихове творбе највише говори у прилог пресађивању обрасца о формирању оваквих изведеница у секундарној адаптацији. У ову категорију не улазе нулте изведенице настале конверзијом. Сви наведени придевски англицизми изведени су од Е апелатива додавањем придевских суфикса: *-an*, *-ni*, *-ski*. Продуктивни придевски суфикси омогућавају извођење великог броја придева деривацијом, али и поред забележених придева бројчана заступљеност придевских англицизама у односу на именичке неупоредиво је мања, док се не може извршити порешење са глаголским англицизама будући да они нису забележени у корпусу. У току секундарне адаптације изведен је и придев **klipi**. Све наведене изведенице чувају ортографију Е модела од којих су изведене. Наведено извођење поименичених придева мушког рода од основног облика, односно осведочених именица (*film>filmski*, *golf>golfski*, *sport>sportski*, *snob>snobovski*, *sexual>seksualni*, *clip>klipi*, *Victorian>viktorijanski*, *Kensington>kensingtonski*) обележено увођењем секундарности јесте показатељ иновација у језичком трансферу управо захваљујући оваквом типу супстантивних англицизама. Основни облици од којих су придевски англицизми изведени јесу

именичке позајмљенице, изузев примера *viktorijanski* који је изведен од Е придева. Сви наведени примери показују све особености С придева. Нису забележени придеви настали префиксално-суфиксалном творбом.

3.1.2.4. Означавање рода и броја потпуном трансморфемизацијом

Примери потпуне трансморфемизације именица показују да се захваљујући том процесу врши и обележававање рода енглеских именичких англицизама на основу контаминације, када се на основни облик модела додаје везани морфем *-a*, којим се у српском језику означавају именице женског рода. Контаминација указује на именице из енглеског језика, које су, будући да се завршавају на консонант, могле постати именице мушког рода у српском језику, али су додавањем наведеног морфема добиле ознаку женског рода.

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском (ж.р.) једнина
основа + нулти везани морфем	Слободни морфем + српски везани морфем
E duke E yacht E farm E guinea E pound	S djuka -{∅} (Црњански 2008: 587); S jahta -{∅} (Црњански 2008: 260); S farma -{∅} (Црњански 2008: 346); S guineja -{∅} (Црњански 2008: 192); S funta -{∅} (Црњански 2008: 144).

Наведени процес контаминације утврђује постојећа правила аналогije као механизма за одређивање рода англицизама: *farma* је на овај начин могла настати по аналогiji са: *кућа*, *колиба* итд.; *jahta* по аналогiji са: *барка*, *једрилица* итд.; *djuka* по аналогiji са: *краљица*, *принцеза* итд. Наведени примери су обележени контаминацијом и овде запажамо бар делимичан семантички карактер приликом детерминације рода именица, јер се њихово одређивање врши аналогijом по значењу. Даље, примери показују да се у тренутку када је завршен процес трансморфемизације, посуђеница преузима све облике система у коме је извршена њена интеграција. У том смислу, неопходно је усклађивање и морфолошке категорије броја као резултат морфолошког уклапања у систем српског језика. Апелативне лексеме *farm*, *yacht*, *pound* завршавају се на консонант, и на овај начин испуњава одговарајуће услове постављене у оквиру именичких парадигми српског језика, али се из самих примера закључује о употребној вредности додавања суфикса *-a*, јер је чин обележавања рода именице као женског рода јасан показатељ постизања граматичко-морфолошке интерференције, будући да се

прилагођавањем адекватним граматичким конструкцијама српског језика изводи наведени тип трансморфемизације. Овакав приказ оствареног језичког додира поткрепљен је очигледним примерима стапања двају језичких простора, јер се правила граматичког система српског језика преусмеравају на језичке моделе који бивају интегрисани у већој или мањој мери.

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском (ж.р.) множина
основа + нулти везани морфем	Слободни морфем + српски везани морфем
E pepperoni E scone E firework E banknote	S peperone -{∅} (Црњански 2008: 171); S skone -{∅} (Црњански 2008: 418); S fajerverke -{∅} (Црњански 2008: 277); S banknote -{∅} (Црњански 2008: 440).

Наведени примери показују да уколико је англицизму придружена категорија граматичког женског рода, то оставља видљивог трага и на захтеве не само кад је реч о парадигми већ и категорији броја у оквиру које долази до везивања С везаног морфема *-e* за основу именичког англицизма. На овај начин формирану плурални облици попримају специфичности и обележја морфолошке категорије броја која је у директној вези са морфолошком категоријом рода, и стога су забележене именице у нашем раду подељене на именице женског и мушког рода ради прегледнијег читавања добијених резултата. Највећи број испитаних именица забележених у множини припада мушком роду. Е плурални наставак *-s* (*scones*, *fireworks*, *banknotes*) није унео никакву морфолошку иновацију. Наведени примери показују да уместо: *feferoni* и *novčaniце*, аутор користи: *peperoni* и *banknote*, и притом задржава изворну графичку.

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском (м.р.)	Посуђеница у српском (м.р.)множина
основа + енглески плурални наставак –s	Слободни морфем + нулти везани морфем	Слободни морфем + српски везани морфем
E pubs E grooms E snobs E bars E barmen E camps E exams E captains E contraceptives	S pab S grum S snob S bar S barmen S kamp S egzem S kepten S kontraceptiv	S pabovi -{∅} (Црњански 2008: 16); S grumovi -{∅} (Црњански 2008: 544); S snobovi -{∅} (Црњански 2008: 256); S barovi -{∅} (Црњански 2008: 79); S barmeni -{∅} (Црњански 2008: 127); S kampovi -{∅} (Црњански 2008: 227); S egzemi -{∅} (Црњански 2008: 364); S kepteni -{∅} (Црњански 2008: 70); S kontraceptivi -{∅} (Црњански 2008: 227);

E globes	S glob	S globovi -{∅} (Црњански 2008: 133);
E crocuses, crocus, croci	S krokus	S krokusi -{∅} (Црњански 2008: 154);
E quakers	S quaker	S kvekeri -{∅} (Црњански 2008: 430).

Дакле, нарочиту улогу у образложењу анализе наведених енглеских плуралних облика (енгл. *pubs, grooms, snobs, bars, camps, exams, captains, contraceptives, globes, quakers*) одиграли су принципи контаминације који налажу губитак енглеског плуралног наставка -s, па су посуђенице изједначене с домаћим речима мушког рода, које творе нови плурал као и те домаће речи, односно на -i, (*egzemi, kepteni, kontraceutivi, kvekeri*) -ovi, (*pabovi, grumovi, snobovi, barovi, kampovi, globovi*) – што даље допушта даљу деклинацију ових речи која не показује никаква одступања од општих правила морфолошке адаптације, будући да се лексеме деклинирају по парадигми мушког рода. Англицизми изведени од плуралног облика модела задржавају тај облик у сингуларном значењу, а плурални облик творе додавањем С плуралног наставка -i: *crocuses* > **krokusi**. Исти поступак односи се и на англицизам који у Е твори плурални облик додавањем суфикса -men, а не додавањем -s; и коме, такође, по нормама С деклинационе парадигме припада плурални наставак -i приликом трансфера у С језички систем: *barmen* > **barmeni**. Сурдучки ову појаву назива: „моделовање једнине неких реплика према множини енглеских модела.” (Сурдучки 1978: 294). Уочава се и тенденција да се већина именица мушког рода адаптира са проширењем -ov- у множини. У српском језику је некада било тек десетак ових именица, а данас постоји тенденција да се именице мушког рода адаптирају са проширењем основе у множини (нпр. *битови, бајтови, сајтови, сетови* и сл.).

3.1.2.5. Морфолошка категорија броја – фреквентност правилне употребе С именица у једнини/множини

У овом излагању предмет наших рефлексива јесте морфолошка категорија броја – фреквентност правилне употребе С именица у једнини/множини. Дакле, у анализи не крећемо директно од англицизама већ смо желели да реактивирамо идеју да у роману долази до изражаја употреба категорија граматичког броја С именица односно детерминација једнине односно множине С именица у реалном контексту у моментима када је то неодговарајуће, а све под очигледним дејством Е језичких механизма. Стога, наводимо следеће примере:

[...] jer Englezi znaju da ćute o svojim *nesrećama*. (Црњански 2008: 16); [...] gde su tražili *zaposlenja*. (Црњански 2008: 16); [...] u nekom šinjelu, od čudnih *krzna* [...] (Црњански 2008: 19); U *železnicama* [...] putnici cute [...] (Црњански 2008: 20); *Stranac* nije omiljen, ni kod drugih naroda. (Црњански 2008: 20); [...] koji su postavili, kao svoja *gvožđa* za hvatanje zečeva. (Црњански 2008: 21); Te devojke imaju lepa *poprsja klizačica*, na ledu. (Црњански 2008: 24); Ako čovek nema novaca, za *pozorišta*, koja su, za to, još bolja. (Црњански 2008: 25); [...] pa se vraćao sa tih *česmi*, noseći vodu u *kantama* i *ćurovima*. (Црњански 2008: 30); [...] i on je čekao, i stajao, u dugom redu, pred *česmata* vodovoda. Sa dva suseda, koji su ličili na neku vrstu bivših *kanti* benzina. (Црњански 2008: 30); Kao što je to lov na *lisicu* [...] (Црњански 2008: 30); [...] koji je ličio na kljun *tica grabljivica*. (Црњански 2008: 32); Takve *nežnosti*, prema jednom mališanu, izazivaju, u Londonu, sumnju. (Црњански 2008: 32); Kad bi se, uveče, napili toplog čaja [...] i ugrijali šake, na toplim *šoljama*, ležali bi opet u svojim *posteljama*, kao mrtvi, u mrtvačkim *sanducima* [...] (Црњански 2008: 36); [...] muž joj priznaje da je bio na *igrankama*, u snu, sa nekim ženama [...] (Црњански 2008: 37); [...] princeza joj je rekla, da taj major [...] mora [...] da im nađe *zaposlenja*. (Црњански 2008: 41); Najzad, kao da i neke žirafe pružaju svoje dugačke *vratove*, čak na njihovu postelju [...] (Црњански 2008: 45); [...] čovek još vidi svoju ženu [...] kako leži kraj njega, zaspala, kao što *bolesnice* spravaju. (Црњански 2008: 45); [...] da ne leži tako kruto, kao što *samrtnice* leže. (Црњански 2008: 45); Iza tog smeha, iza tog brbljanja, kriju se [...] rakleni *očaji* [...] (Црњански 2008: 57); Viće ružna, kao što su *veštice*. (Црњански 2008: 59); [...] kao što riba pliva na *talasu*. (Црњански 2008: 61); [...] koja je bila vesela, kao što su veseli, *jaganjci*. (Црњански 2008: 62); [...] i steže me, London, kao što *zmije*, kažu, stežu. (Црњански 2008: 63); Vrangeli nije opravdao *nade* koje su polagane u njegovu vojsku. (Црњански 2008: 73); [...] koji je razoružanim Poljacima nalazio *zaposlenja*. (Црњански 2008: 74); A kažeš da treba držati *obećanja*. (Црњански 2008: 76); [...] nego zato, što je znao, da on vise u *pozorišta* ne može ići. (Црњански 2008: 79); Ona nam čita duge *lekcije*, na sednicama, da se i suviše lepo oblačimo. (Црњански 2008: 85); Uostalom lordovi imaju, često, *igračice*, za majku, ili ćerku [...] (Црњански 2008: 85); Svaka žena nosi u svom srcu želju za *avanturama*. (Црњански 2008: 85); Najzad staje pred *tezge* [...] (Црњански 2008: 96); Pomislja, da bi bilo bolje, da je svratio u *muzeje* [...] (Црњански 2008: 96); Sa tim dvojnikom nas vezuju fantastične *veze*, koje se ne mogu protumačiti. (Црњански 2008: 98); Otkud da večernje haljine mogu da ulaze u život *ljudi*, kao što bi se *mrtvac* vraćali, kroz zatvorena vrata, na kući, kad bi mogli? (Црњански 2008: 102); [...] da bi svi oni trebali da se obuku, u svoje ofucane *uniforme*, i poserane *šinjale* [...] (Црњански 2008: 105); Ona smatra da bi trebalo [...] nagovoriti [...] Sazanova, Šulgina [...] da odu na javne *zborove* [...] (Црњански 2008: 105); „Tako se, dakle, završavaju tvoja velika *oduševljenja*, za Engleze? (Црњански 2008: 106); Trčkao si ovde i za letećim bombama. Kao da su bile *ordenja*. (Црњански 2008: 106); [...] ne može da nađe *zarade* [...] (Црњански 2008: 106); [...] i te leteće bombe, koje spominješ, za kojima sam trčkarao, kao za *bumbarima*. (Црњански 2008: 106); [...] kao što ga žive ovi ovde, za novac, za *uštede*, za *osiguranja* [...] (Црњански 2008: 108); [...] koja je demobilisanim Poljacima nalazila *zaposlenja*. (Црњански 2008: 116); [...] da bi uzeli *mesta*, kao sardine [...] (Црњански 2008: 118); To su ljudi sa čelavim *glavama*, kao u Šekspira [...] (Црњански 2008: 122); [...] već davno bi bilo [...] došlo i do *tuča*. (Црњански 2008: 122); [...] kako je živeo od *uštedevina* [...] (Црњански 2008: 122); Sve postaje u tim *maglama*, u Londonu, čudno. (Црњански 2008: 125); Neka prestane da misli o *dozvolama*. (Црњански 2008: 129); [...] čiji su zidovi bili goli, kao u *katakombama*. (Црњански 2008: 136); U tim vozovima oni, katkad, traže *nežnosti*. (Црњански 2008: 141); Ispružene cipele [...] ne odgovaraju, kažu, njihovom *očekivanju*. (Црњански 2008: 144); Liči na talijanske *bandite* [...] (Црњански 2008: 146); [...] prolazi kraj crkvice Svetog Džemsa, u *ruševini*, pored njenog vrta [...] (Црњански 2008: 147); A odlazi da ruča u obližnje

male *restorane, čajdžinice* [...] (Црњански 2008: 150); U *svađama i mržnjama* koje su tako česte [...] (Црњански 2008: 154); [...] kad se zapale *ognjišta* uveče i plamen osvetli kuću [...] (Црњански 2008: 155); Uverio se da u podrumu *temperature* nemaju promenu. (Црњански 2008: 155); U tom svetu, u kome sad živi, ima isto toliko *drama*, kao i u velikom svetu [...] (Црњански 2008: 156); [...] ako je verovati Talijanu koji im je u *pete* gledao [...] (Црњански 2008: 165); A oni drugi prežvaću *ručkove*, koje su jeli na carskom dvoru. (Црњански 2008: 166); Da bi izbegao taj smeh i ta *zapitkivanja* [...] (Црњански 2008: 170); A u vojsci, među, obesnim kneževima, koje i on zna. To su ljudi *životi*. (Црњански 2008: 173); Ne traži mu ništa, samo da vise ne spominje te luckaste predloge, *samoubistva*. Trebao bi da prestane da, u Londonu, živi, i razgovara, sa zgradama, slikama, ulicama, muzejima, pa da potraži ruska, ili i engleska, ili francuska, ili poljska, vesela, *društva*. (Црњански 2008: 178); Želeo je da sa muškarcima napravi *roznanstva* [...] (Црњански 2008: 182); Očigledno je da ta žena, želi, *roznanstva* sa strancima. (Црњански 2008: 183); [...] ruka nekog lepog mladica, – sa dugim, jakim, lepim prstima *strelaca*. (Црњански 2008: 187); [...] ne može da se otme osećanju sažaljenja, nad takvim *metamorfozama*. (Црњански 2008: 191); Iznuren od *nesanica*, koje ga muče već mesecima [...] (Црњански 2008: 193); [...] bio bi u stanju da je voli [...] i bez seksualnih *veza*. (Црњански 2008: 195); [...] koje priređuje, za strance, *obilaske* Londona... (Црњански 2008: 200); Počeo je da provodi vreme ručka [...] u *poseti* pitoreskних mesta Londona [...] (Црњански 2008: 200); [...] Rjerpnin je tražio *roznanstvo* radnika, prodavačica [...] (Црњански 2008: 201); Kad se vrati sa tih *večera*, Rjerpnin priča [...] (Црњански 2008: 207); [...] nastavlja svoje *pokušaje* traženja [...] (Црњански 2008: 207); Sad je vreme kriminalnih *romana* [...] (Црњански 2008: 209); A odsad ću sestii, pri tim *večerima* [...] (Црњански 2008: 210); Trgovci *dijamantom* [...] (Црњански 2008: 213); [...] kao što se u Rusiji vezivao, *kobilama*, ger. (Црњански 2008: 218); [...] neki štarski hor, koji je, iz punih *grla*, pevao. (Црњански 2008: 233); A na čelu je imala bore od tankih *koža*, spalih, kao sa *zmija*. (Црњански 2008: 354).

У наведеним примерима, наилазимо на својеврсну иновацију у погледу употребе једнине као основног (необележеног) граматичког броја и множине као обележеног облика броја. Наиме, разумевајући основне поставке њихове употребе, у случају наведених С именица иновацијом би се могла назвати чињеница да употреба именица у једнини врши у релацијама када се у С систему очекује употреба множине, и обрнутим редоследом – очекивана прагматичка употреба множине замењена је именицом у једнини. Разлоге томе, по нашем мишљењу, треба тражити првенствено у чињеници да су овакве употребе С именица мотивисане Е системом у коме су такве форме исправне. Имајући на уму наведене шаблоне по којима смо и издвојили саме примере, у тако постављене релације нећемо уносити објашњења за све примере, већ само за неколико најочигледнијих. Узмимо за пример синтагму употребљену у тексту: *trgovci dijamantom* (Е *diamond dealers*) која је настала дословним превођењем Е номиналне фразе. У С систему претпостављена је употреба множине: *trgovci dijamantima*. Или: *lov na lisicu* (Е *fox hunting*) такође у свом Е називу садржи једину, што је и задржано у наведеном примеру, иако је у С фреквентија употреба плуралне форме. Морамо једино констатовати да је неупоредиво чешћа употреба множинских

облика на местима где правила морфолошког система С језика изискују употребу једнине:

A odsad ću sesti, pri tim večerama (E From now on I will be sitting *at* those dinners); [...] kako je živeo od ušteđevina [...] (E savings).

Дакле, фиксирање множине односно фаворизовање овог обележеног облика броја у моментима запажена је у великом броју примера у роману, што указује на постојећу тенденцију да су Е обрасци у погледу употребе множине именица пренети у текст, да су очекивани и претпостављени, те да се од њих не одступа ни у моментима када је њихова употреба сасвим непотребна. Е систем оправдава њихову употребу, и у њему се регуларно одвија, док С систем тежи поједностављивању. Пример: [...] које priređuje, za strance, *obilaske* Londona [...] (E *London tours*) у С ће пре бити наведен као *obilazak* Londona, иако се овде подразумева да је реч о радњи која се понавља. Или, у неким од наведених примера, често је реч о апстрактним именицама код којих је једнина природнији избор: Тако се, dakle, завршавају твоја велика *oduševljenja*, за Engleze? (E *delights*). По броју примера забележених у корпусу, јасна је присутност наведених шаблона о фаворизовању плуралних облика С именица који нису произвољни, већ мотивисани Е плуралним облицима. (Овде би се могло говорити и о њиховој стилској мотивисаности, али с обзиром да је број морфолошка категорија, разматрамо га у оквиру овог поглавља).

3.1.2.6. Закључак у вези са морфолошком адаптацијом именичких и придевских англицизама

У овом делу рада разматрали смо морфолошку адаптацију именичких и придевских англицизама у датом контексту под којим је захваљујући принципима трансморфемизације извршена детаљна анализа отворености, а мање рестриктивности слике језичког посуђивања која у континуитету опстаје у корпусу романа Црњанског. У том смислу, према сфери формирања основног облика модела, показано је најмање рестриктивности, а највише је оцртана ауторова стратегија инкорпорирања енглеских супституената и управо је таква слобода у творбеном одабиру омогућила пребацивање Е слободних и везаних морфема и постулирање у С морфолошке токове. Њихово потврђивање и стабилизовање унутар самих морфолошких реализација опире се претходно утемељеним ограничењима да се Е форме замене постојећим преводним еквивалентима, будући да се понавља доминирајући принцип неограниченог

„пребацивања” Е слободних морфема као изразито прихватљивом обрасцу у диференцираном процесу импортације, потврђеном на основу датог корпуса. Закључује се, дакле, велики степен отварања и придруживања Е творбених структура, којима се врши даља граматичко–морфолошка интерференција. Врши се снажно утискивање именичких и придевских англицизама у сферу структуралног, превасходно у погледу С језичке парадигме, јер у њиховој суштинској форми не долази до искорака у односу на С моделе; тако да је анализом корпуса потврђена почетна теоријска претпоставка о позајмљивању као својеврсном убацивању лексичких морфема или лексема које углавном, не пробијају ограничења наметнута С морфолошким законитостима, будући да тенденција добијања флективних наставака буде углавном извршена код већине наведених англицизама.

У поступцима рашчлањивања процеса ширења и стабилизације, а у потрази за својеврсним одступањима и одсутношћу од „разбијања” затечене С морфолошке сфере – употребљене технике примене различитих типова трансморфемизације послужиле су као методолошки разоткривач потенцијалних разноврсности појаве језичког импортирања. Отуда се и у обликовању закључака не излази из кругова самог адаптивног акта иницираног процесом примарне и секундарне адаптације. Под таквим околностима, донети су следећи закључци који се односе на нулту трансморфемизацију:

1) У корпусу се потврђује продуктивност нултог наставка у односу на остале наставачке могућности (-а, -о, -е), због чега су у одређењу морфолошког простора чланови једне парадигматске класе Е језика схваћени као модели који у процесу нулте трансморфемизације дају реплике које одговарају подударној парадигматској класи С језика.

2) Поделом апелативних лексема извршеном на основу консонантских и самогласничких завшетака извршена је идентификација најчешћег адаптационог наставка, односно нултог наставка, што је у директној корелацији са продуктивношћу мушког рода у С језику. Оваква поставка о фреквентности нултог адаптационог наставка окарактерисана је произвољношћу, будући да се не може тврдити о прецизнијим разлозима његове учесталости. Степен произвољности у додавању нултог наставка потврђује се не само код једносложних, већ и код вишесложних позајмљеница, што обједињује крајњу слику интерпретације стапања морфолошког простора двају језика – стварањем композита који су у том простору творбено и структурално иновативни.

3) У својеврсном компоновању именичких англицизама, из наведеног јединства адаптирања позајмљеница нултим наставком одступају англицизми иницирани механизмом елипсе која функционише принципом редукције једног елемента номиналне фразе; а забележена је и појава псеудонаставака: *-ar* и *-ol* којима је извршена доградња творбених вредности позајмљеница.

4) Уочена је јака тенденција прихватања иновативног стила дефинисаним завршецима основних облика модела који нису подударни завршецима лексема у С језику (финалних самогласника *i*, *u*); у адаптацији апелатива завршни вокали *-i*, *-u*, део су граматичке основе и прикључени су именицама мушког рода са нултом морфемом – и управо је ова појава својеврсна новина за морфолошко-граматички систем С језика унета експанзијом, пре свега англицизама.

5) Сви наведени именички англицизми из прве групе, обухваћени нултом трансморфемизацијом, изложени су парадигматским променама, и у томе нисмо наишли на различитости у односу на стандардни С језички систем. Једина новина представљена је неколицином апелатива на *-i*, који у новом систему задржавају обележје непроменљивости именичке форме.

6) При распоређивању придевских англицизама, адаптација је извршена посредством више или мање присутне конверзије, али и захваљујући секундарној адаптацији.

7) Под задатим контекстуалним околностима сви придевски англицизми показују својства индеклинабилности, и у основи су сами модели преузети у целости, док је сама концепција форме преузетог модела задржала устројство по коме у њихов састав улази слободни морфем модела и нулти везани морфем.

Методолошки постављеном компромисном трансморфемизацијом, донети су директни закључци којима се потврђује: 1) исказана импостација о учесталом преузимању фонолошки или графички адаптираних Е наставака *-ing*, *-er*, док се исказаним поновљеним маргиналним супституцијама наставака класирају тзв. хибридне позајмљенице, уз одређену присутност творбеног модела композиције док примери елипсе или комбинације елипсе, супституције и композиције нису препознати. 2) Забележена је и употребна функција творбеног форманта *-er* као суфикса у деривацији агентивних именица. 3) Суфикс *-ist* није уочен на нивоу проблематизирања примарне адаптације, као ни у творби псеудоанглицизама у секундарној адаптацији. 4) Специфичности компромисне трансморфемизације нису утемељене код придевских англицизама из корпуса.

Целовит смисао донесених закључака остварен посредством механизма потпуне трансморфемизације указује на: 1) Уједначеност творбе придевских англицизама у оквирима секундарне адаптације – извођењем од Е апелатива додавањем придевских суфикса: *-an*, *-ski*; 2) Неупоредиво мању заступљеност придевских англицизама у односу на именичке; 3) Неприсутност глаголских англицизама у корпусу; 4) Морфолошку иновацију у С језик на коју указује извођење поименичених придева мушког рода од основног облика, односно осведочених именица; 5) Одсуство придева насталих префиксално-суфиксалном творбом; 6) Обележавање рода Е именичких англицизама на основу контаминације, додавањем везаног морфема *-a* на основни облик модела, али и утврђивањем постојећих правила аналогije; 7) Морфолошку категорију броја у оквиру које долази до везивања С везаног морфема *-e* за основу именичког англицизма; 8) Формирани плурални облици попримају све специфичности и обележја С морфолошке категорије броја и рода; 9) Највећи број испитаних именица забележених у множини припада мушком роду; 10) Већина наведених примера подлеже принципима контаминације који налажу губитак енглеског плуралног наставка *-s*, па посуђенице творе плурал на исти начин као и домаће речи, и у том смисли не показују одступања од општих правила морфолошке адаптације; 11) Забележена је и појава моделовања једине неких реплика према множини Е модела, односно појава англицизама изведених од плуралних облика модела који су задржали тај облик у сингуларном значењу, а код којих је плурални облик настао додавањем С плуралног наставка *-i* као и англицизама који су наведени облик изградили додавањем суфикса *-men*, а не додавањем *-s*; и којима је, такође, по нормама С деклинационе парадигме припао плурални наставак *-i* приликом трансфера у С језички систем.

Дакле, до дефинисања лингвистичких измена и утврђивања нивоа адаптивних промена у формирању морфолошких облика англицизама под утицајем језика посредника – не може доћи уколико се не одреди значај повезаности интеграције енглеских слободних морфема у морфолошки систем енглеског језика, али и творбених суфикса који доприносе развијању компромисних реплика чије даље надограђивање у процесу адаптације доприноси обогаћивању лексичких јединица у вокабуларном корпусу српског језика. Теоријски оквири о функционисању модела граматичко – морфолошке интерференције са свим особеностима које по дефиницији припадају лексемама енглеског језика које у процесу импоратације модела добијају флексију језика примаоца, односно српског језика – отворено се потврђују у целокупној анализи којом се долази до целовитог и интегралног закључка о трансферу енглеских модела уз

развијање иновативног стила у дистрибуцији фонема који врши даљи утицај у одређивању видова њихове деклинације. Креирање псеудоанглицизама као реална консеквенца маргиналне супституције наставака доводи до акумулирања оваквих лексичких структура тзв. хибридних позајмљеница у српском језичком материјалу, али и до великог степена њихове фреквентности и употребљивости, што неумитно говори у прилог повећању структуралних морфолошких промена у погледу постојећих законитости и правописних норми због чега са правом можемо поставити питање о томе да ли у пракси успостављени лингвистички адаптивни модел превазилази теоријске оквире о стандардизованости српског језичког система што покреће даља питања о томе где би требало подвући границу, а где би требало од адаптације и одступити у целости и употребити у ту сврху адекватни преводни еквивалент, а не англицизам.

3.1.3. УТИЦАЈ ЕНГЛЕСКИХ ОБРАЗАЦА У СЕМАНТИЧКО-СИНТАКСИЧКОЈ РАВНИ

У погледу утицаја Е образаца на образовање С структура у корпусу у семантичко-синтаксичкој равни биће обрађени следећи језички феномени:

1. Номинализација и декомпоновање предиката
2. Употреба инфинитива
3. Употреба пасивних конструкција
4. Појава псеудо-расцепљених реченица
5. Употреба и функција присвојних придевских заменица
6. Употреба про-форме
7. Слагање времена
8. Именичке синтагме
9. Глаголски прилог садашњи
10. Трпни глаголски придев у атрибутој функцији
11. Поименичени придеви
12. Употреба и функција глаголског прилога прошлог
13. Предлози (препозиције) и
14. Ред речи

1. Номинализација и декомпоновање предиката

А) Номинализација

Мада је јасно уочена општа развојна тенденција у многим језицима ка номинализовању исказа, у овом раду на захваћеном језичком материјалу који наводи примере реченичне кондезације, потврђује се висок степен продуктивности појаве реченичне кондензације чему нарочито погодују лингвистичке специфичности самог текста, односно опште устројство текста. Номинализовани искази доминирају што показује мноштво ексцерпираних примера. Међутим, будући да је употреба овог необележеног језичког средства изражена у Е језику, који у раду настојимо доказати да је извршио велики утицај на језички материјал употребљен у роману, полазимо од претпоставке да је управо често коришћено решење да се ситуације синтаксичко-семантичке анонимности реализују употребом номинализованих исказа у Е језику

пренето на синтаксичко-семантичку раван приказану у роману. Морамо нагласити и да су номинализације својствене и С језику, али не у толикој мери као у Е језику. Интеграција девербативних именица⁶⁷ на С језичкој подлози односно лакоћа њеног уклапања и компатибилност са другим језичким елементима доприноси њеној бројности у тексту. Критеријуми коришћени у овом делу рада који се тичу устројавања површинских, секундарних језичких образовања односно средстава реченичне кондензације засновани су на Радовановићевом раду (1990). Појаве реченичне кондензације су на основу већ установљених начела усмерене на основу две врсте односа. (Вербиди, инфинитиви и партиципи изложени су у наредном делу рада.) Наводимо следеће примере:

[...] kaže da, za *poznavanje* čovečanstva, nije potrebno [...] (Црњански 2008: 8); [...] niti je uopšte *smrzavanja* bilo. (Црњански 2008: 9); Tim *kusanjem* u ta vrata [...] (Црњански 2008: 16); [...] *patćenje* nije jaka crta Engleza. (Црњански 2008: 21); [...] i hodala je [...] još samo jedva приметним *ljuljanjem* [...] (Црњански 2008: 24); [...] skrila u *brbljanje* [...] (Црњански 2008: 26); [...] *pokušaj* *uproznavanja* [...] (Црњански 2008: 26); [...] nikakvog *pokušaja* *samoubistva*! (Црњански 2008: 28); U jasnom *osvetljenju* staničnih lampi [...] (Црњански 2008: 30); Drugi put bi [...] davao savete, pri *točenju* vode i *dizanju* tereta [...] (Црњански 2008: 30); Sva bi se ta lica [...] razvedrila, pri tom *donošnju* vode sa stanične česme [...] (Црњански 2008: 30); [...] to *donošnje* vode izdaleka [...] (Црњански 2008: 30); [...] ta šala, pri *podeli* kobasica [...] (Црњански 2008: 32); [...] pri *dočeku* svoga muža [...] (Црњански 2008: 33); [...] dovode do *očajanja*. (Црњански 2008: 38); To je svoje vrste *uživanje* [...] (Црњански 2008: 41); [...] ona oseća [...] *gađenje* od ljudi [...] (Црњански 2008: 41); Sad smo [...] sto godina u *zakašnjenju*. (Црњански 2008: 41); [...] koja se zanimala *traženjem* kvadrature kruga [...] (Црњански 2008: 41); [...] pri *ukrcavanju* [...] (Црњански 2008: 48); On je [...] postao [...] pravi majstor *nalaženja* stanica i *hvatanja* radio-talasa. (Црњански 2008: 49); [...] povodom ponovnog *otvaranja* Skale. (Црњански 2008: 50); [...] umorna od *lutanja* po Londonu, i *gladovanja* [...] (Црњански 2008: 52); [...] iza tog *brbljanja* [...] (Црњански 2008: 57); [...] koje, na *prodaju* nudi. (Црњански 2008: 58); [...] njegovo *mlataranje* rukama [...] (Црњански 2008: 62); [...] imalo je neki odsek za *nalaženje* rada Poljacima [...] (Црњански 2008: 66); [...] zanima se *čitanjem* oglasa [...] (Црњански 2008: 68); [...] koja se ne skuplja pri *pranju*. (Црњански 2008: 69); Zatim nastaje *ispitivanje* o tome [...] (Црњански 2008: 72); [...] da krha jezik sa *izgovorom* [...] (Црњански 2008: 72); Tražio je *zaposlenje* [...] (Црњански 2008: 73); Nema više *traženja* zarade. Ni *gladovanja* [...] Ni *moljakanja*. (Црњански 2008: 76); [...] mogao je da sluša [...] stihove, o *pranju* patosa u tamnici u Redingu, o *urlanju* engleske himne, i *vešanju* nekog mladog vojnika, iz irske garde [...] (Црњански 2008: 77); [...] pri *izlasku* na ledenu stazu. (Црњански 2008: 81); [...] uz gromki *pljesak* gledaoca, i šampionka ulazi. (Црњански 2008: 81); [...] od kojeg se pravi pluta za prsluke *spasavanja* onih koji se dave [...] (Црњански 2008: 84); [...] što smo donele iz Pariza [...] pred *ulaskom* Nemaca. (Црњански 2008: 85); [...] trenutak

⁶⁷ „Овде термин *девербативна именица* треба схватити у семантичком (тј. синхронном), а не у морфолошком или генетском (тј. дијахроном) смислу. Мене, значи, у том погледу интересује само да ли остварена именица својом семантиком подразумева пунозначну предикацију, а не и да ли је та именица из неког глагола и морфолошки изведена.” (Радовановић 1990: 35)

polaska u London. (Црњански 2008: 90); [...] pri *prolazu* drugog, lepšeg pola. (Црњански 2008: 91); [...] a *ophođenje*, sa bolesnicima, vrlo uljudno. (Црњански 2008: 92); [...] kojoj je bila odnela, dan ranije, na *prodaju* [...] (Црњански 2008: 94); [...] bavi se *preprodajom*, ikona, slika... (Црњански 2008: 99); [...] koje je spremila za *prodaju*. (Црњански 2008: 99); Nastaje dakle *gnjuranje* u sanduke ispod kreveta [...] (Црњански 2008: 103); Posle bi bili kažnjeni, blago, za *pravljenje* nereda. (Црњански 2008: 105); [...] savetovao, da se izvrši *kapitulacija*. (Црњански 2008: 105); [...] dolazilo je do šašavih *razgovora* u takvim prilikama. (Црњански 2008: 106); Čemu onda produžavati ovo *čekanje* na milostinju [...] (Црњански 2008: 108); Pod zemljom se, međutim, nastavlja *jurenje* voza i *prolaz* kroz stanice i *ulaz* ljudi i žena, koji se guraju. (Црњански 2008: 118); [...] ali pri tom *guranju* kažu [...] (Црњански 2008: 118); Da ne bi propustio *proziv* svog imena [...] (Црњански 2008: 121); [...] dolazi i do *nesporazuma*, pa i do *sukoba* [...] (Црњански 2008: 122); [...] otpočinje opet *hodanje* kroz ruševine [...] (Црњански 2008: 124); [...] dok mu u mozgu jure slike Kerča, Rusije, *ukrcavanja* [...] (Црњански 2008: 124); Pri *pranju* se ne skupljaju. (Црњански 2008: 129); Kad se niko nije odazvao, prišla je *silasku*, ponovo [...] (Црњански 2008: 135); Bavio se *proučavanjem* muzeja [...] (Црњански 2008: 130); [...] zagrljaj, koji se nastavljao [...] uz *drhtanje* zuba i grčevito *stiskanje* rukama. (Црњански 2008: 133); Pri *izlazu* iz tog parka, a pri *ulazu* u pomenutu ulicu [...] (Црњански 2008: 134); [...] uči ga *isplati* radničkih padnica, *izradi* računara, i prepisci. (Црњански 2008: 141); [...] dame, u pismima, odbijaju *isplatu*. (Црњански 2008: 143); Kod Rjepnina, nije došlo do takvog *ručavanja* [...] (Црњански 2008: 171); Biva i to da te dame, u pismima, odbijaju *isplatu*. (Црњански 2008: 143); [...] u kom je nalazila *uživanje* [...] (Црњански 2008: 146); [...] nasledio je, ne samo milione, nego i *ženkarstvo*. (Црњански 2008: 151); [...] *preznojanje* noću, kaže, vrlo dobro čini zdravlju. (Црњански 2008: 151); Ako su dve, u isto vreme, onda jedna navodi na *uživanje* drugu [...] (Црњански 2008: 151); [...] pa se, posle *razilaska*, vide, tek na samrti. (Црњански 2008: 155); [...] ali je njeno *otpuštanje* [...] sigurno, uskoro. (Црњански 2008: 160); Tek posle njihovog *prelaska* u Englesku život je postao još teži. (Црњански 2008: 174); Mesto da naiđe, lukavo, na neku ženu, ona je u njegovom *pričanju* naišla na neku crkvu gde je sad ručavao [...] (Црњански 2008: 174); [...] u akademiji, gde uči *krojenje* [...] (Црњански 2008: 176); Par cipela je ušlo u knjigu, pa izišlo, a to stvara *zabunu*, pri ponovnom *ulasku*. (Црњански 2008: 176); *Hvalisanje* nedoraslog mladića. (Црњански 2008: 181); Sve će proći, – u nekom obližnjem klubu, za vreme ručka, – sa nekom nemilom scenom, vikom, i *izbacivanjem* mladića. (Црњански 2008: 181); [...] nema traga hrane, *žvakanja*, *gojenja* [...] (Црњански 2008: 186); Bilo je i *mažakanja* [...] (Црњански 2008: 188); Otkad je upisana u tu školu *krojenja* ženskih lutaka [...] (Црњански 2008: 196); [...] koji je umetnik *pravljenja* potpetica. (Црњански 2008: 199); A kad su čuli da se bavi *izradom* i *prodajom* lutaka [...] (Црњански 2008: 199); [...] posle *odlaska* Ordinskog [...] (Црњански 2008: 206); A čekaio svakako *prodaju*. (Црњански 2008: 206); On je i *iznošenje* tog aparata [...] posmatrao. (Црњански 2008: 206); [...] mogao je svaki da posmatra *razilazak* nekoliko takvih parova. (Црњански 2008: 207); [...] nastavlja svoje pokušaje *traženja* [...] (Црњански 2008: 207); *Pretrčavanje* [...] osvestilo ga je [...] (Црњански 2008: 216); [...] u svom dugom *opštenju* sa Poljacima [...] (Црњански 2008: 216); [...] to *brbljanje* [...] (Црњански 2008: 216); [...] sa nekom novom *nošnjom* kose [...] (Црњански 2008: 218); [...] zarađivala, *prodajom* svojih lutaka [...] (Црњански 2008: 218); [...] pa je bio i tom *obožavanju* mora, kod sina, mnogo doprineo. (Црњански 2008: 225); Voz [...] nastavlja svoju *jurnjavu* u noći. (Црњански 2008: 232); [...] na obali dolazi i, do *gurnjave* [...] (Црњански 2008: 233); Štab je imao, međutim, osigurano mesto *ukrcavanja* [...] (Црњански 2008: 232); [...] pri toj *jurnjavi* voza [...] (Црњански 2008: 234); [...] pa je oko njihovog *izvlačenja* bilo mnogo vike i smeha [...] (Црњански 2008: 234) итд.

Двосмисленост овако номинализованих исказа запажена је у примерима: [...] ра је око њиховог *izvlačenja* bilo mnogo vike i smeha [...] [←Они извлаче // Њих извлаче]; [...] али је њено *otpuštanje* [...] сигурно, uskoro. [←Она отпушта // Њу отпуштају]. Можемо констатовати да девербативне именице јесу најбројнија реченична образовања уочена у датом језичком материјалу, а с обзиром на различите предлошко-падежне конструкције у којима се појављују као кондензатори реченичног значења и наведени примери биће подељени у зависности од одговарајућих предлошких конструкционих модела у оквиру којих се појављују. Стога наводимо и следеће примере:

Bio je zadržao *disanje* [...] (Црњански 2008: 240); Ona bi, međutim, želela da mu pokaže, tamo *jahanje* talasa. (Црњански 2008: 266); Nastalo je veliko *ćutanje*. (Црњански 2008: 268); Kad je taj prevod završen, i Bjelajev je završio *hvatanje* stanica. (Црњански 2008: 268); Izlazeći zatim iz bara, Rjepnin je bio, slučajno, primetio, neki smeh, neko *sašaptavanje* Bjelajeva i Sorokina [...] (Црњански 2008: 269); Bila mu je smešna i po svom pušenju, i po tom *uzimanju* pod ruku. (Црњански 2008: 269); Posle tog večera *oslušivanja* stranih radio-emisija [...] (Црњански 2008: 270); [...] slušao, sve ono što ona kaže, kao *brbljanje* iz sveta [...] (Црњански 2008: 276); To, neočekivano, *pokazivanje*, nečeg što se ne vidi više, svi učesnici izleta dočekali su, *diveći* se. (Црњански 2008: 276); *Silazak* se nastavio. (Црњански 2008: 278); [...] otročelo je *iskrcavanje* [...] stolica od aluminija, kao što su baštenske, za *odmaranje*. (Црњански 2008: 278); Zatim su nastavili *vožnju* [...] (Црњански 2008: 278); [...] da su je, poslednji put, videli, na ulici, pri *oslobađanju* varoši. (Црњански 2008: 280); Nastavili su, zatim, *silazak* pažljivo [...] (Црњански 2008: 281); Što je, posle [...] *gubljenja* kontrole nad sobom [...] (Црњански 2008: 281); [...] na kojima je na slikama [...] *polaganje* u grob Hristovo, – a *vaskresenja* nema. (Црњански 2008: 282); (Niko nikoga ne posmatra u Kornualiji pri *svlačenju*.) (Црњански 2008: 283); Mora da je bila, sa ocem [...] pri *ukrcavanju* [...] (Црњански 2008: 288); Podne je prekinulo *plivanje* izletnika [...] (Црњански 2008: 292); [...] koji je to jutro bila naučila [...] pri *polasku* na izlet [...] (Црњански 2008: 299); Možda im je ta grešna ljubav [...] i dala podstrek *traženju* nečeg [...] nadzemaljskog? (Црњански 2008: 301); Znao je da to *jahanje* talasa zna, i gospođa Krilov [...] (Црњански 2008: 312); Nastupilo je bilo *gađenje*. (Црњански 2008: 314); Posle ovog, najnovijeg, *kidnapovanja*, – generala Markova [...] (Црњански 2008: 317); Ona zna da se spremaju na *preseljenje* u Berlin. (Црњански 2008: 317); [...] treba da sačeka *demobilizaciju* [...] (Црњански 2008: 317); [...] vreme njihovog *stizanja* [...] (Црњански 2008: 414); [...] ali je, i sad, imao to čudno *osećanje* [...] (Црњански 2008: 422); [...] pa će dobiti toliko, nedeljno, i, *zaposlenje* [...] (Црњански 2008: 445); [...] imao neki *predosećaj* [...] (Црњански 2008: 462); Međutim, i to čekanje na knjige nije bilo nerijatno. (Црњански 2008: 484); [...] *imati* prvu *vežbu* rojasa za *spasavanje* [...] (Црњански 2008: 501); [...] je imao *zakašnjenje*. (Црњански 2008: 501); [...] *sposobnost* brzog *pisanja* pisama. (Црњански 2008: 513); [...] prebledo od *besa* [...] (Црњански 2008: 517); [...] imao *čuđenje* [...] (Црњански 2008: 564); [...] dobiti *otпуст* [...] (Црњански 2008: 565), итд.

Све наведене примере номинализованих исказа поделићемо на одговарајуће групе. У првој групи ћемо издвојити примере девербативних именица које је могуће

интерпретирати терминима субјекта или објекта, као и примере који репрезентују: „критеријум *интранзитивност/транзитивност* предикације” (Радовановић 1990: 17) (Узимали смо само карактеристичне примере за сваку групу, и поред сваког примера дат је и његов Е еквивалент):

- 1) отпочело је *iskrcavanje* [...] *stolica* od *aluminija* [...] [←Столице од алуминија почели су да *искрцавају*.] – /E The *unloading* started/.

У другој групи су девербативне именице које: „добиају улогу семантичке допуне или означавају нереченичну предикацију у централним синтаксичким функцијама” (Радовановић 1990: 17):

- 2) *Silazak* se *nastavio*. [←Наставили су да *силазе*.] - /E The *descent* continued./; *Zatim* su *nastavili vožnju* [...] [←Наставили су да *возе*.] – /E They continued *driving*/; [...] *treba* da *sačeka demobilizaciju* [...] [←Треба да сачека да *се демобилишу*.] – /E He should wait for *demobilization*/; *Izlaзеći* *zatim* iz *bara*, *Rjepnin* је *bio*, *slučajno*, *primetio*, *neki smeh*, *neko sašaptavanje* *Bjelajeva* i *Sorokina* [...] [←Приметио је да *се* Бјелајев и Сорокин *саушптавају*.] – /E *Rjepnin* noticed *Bjelajev* and *Sorokin* *whispering* to each other./; *Voz* [...] *nastavlja* *svoju jurnjavu* у *ноћи*. [←Воз [...] наставља да *јури* у ноћи.] – /E The train continues *rushing* through the night./; [...] *uči* *ga isplati* *radničkih nadnica*, *izradi* *računa*, i *prepisci*. [←Учи га да *исплаћује* радничке наднице, *израђује* рачуне, и да *се дописује*.] – /E He teaches them the methods of *payment* of workers’ wages, *preparation* of accounts and *correspondence*/; [...] *dame*, у *pismima*, *odbijaju isplatu*. [←Даме, у писмима, одбијају да *плате*.] – /E Ladies refuse to make *payments*/; [...] у *akademiji*, *gde uči krojenje* [...] [←У академији, где учи да *кроју*.] – /E He is taught *sewing* skills/; [...] *otročinje* *opet hodanje* *kroz ruševine* [...] [←Почели су опет да *ходају* кроз рушевине.] – /E *Walking* through the ruins start again./; *Tražio* је *zaposlenje* [...] [←Тражио је да *се запосли*.] – /E He was looking for employment/; *Pod* *zemljom* *se*, *međutim*, *nastavlja jurenje* *voza* i *prolaz* *kroz* *stanice* i *ulaz* *ljudi* i *žena*, *koji* *se* *guraju*. [←Под земљом, међутим, наставља воз да *јури* и *пролази* кроз станице и да *улазе* људи и жене који се гурају.] – /E The train’s *rushing* and *passing* through the stations and men and women’s *getting* on the train is continued/; [...] *morao* је да *sluša* [...] *stihove*, о *pranju* *patosa* у *tamnici* у *Redingu*, о *urlanju* *engleske* *himne*, i *vešanju* *nekoг* *mladог* *војника*, *из* *ирске* *гарде* [...] [←О *томе* како *се* патос *пере* у тамници у *Редингу*, о *томе* како *енглеска* *химна* *урла*, и о *томе* како *су* *вешали* неког *младог* *војника*, *из* *ирске* *гарде* [...]] – /E He had to listen [...] lines about the *washing* of floors in the dungeon in Reading, about *screaming* of the English hymn and *hanging* of a young soldier/.

С обзиром на то да је у корпусу забележено највише примера из ове групе, требало би напоменути да се у позицији доминирајуће предикације углавном налазе фазни глаголи: *početi*, *nastaviti*, *otročeti* итд. Истичемо да управо фазни глаголи⁶⁸ иду и уз номинализацију и тада имамо декомпоновани предикат: *nastaviti jurnjavu*, *nastaviti*

⁶⁸ „У енглеском језику се већином сврставају међу прелазне глаголе који прихватају директне номиналне објекте, али као допуне прихватају и комплементске инфинитиве и герунд-партиципе.” (Каравесовић 2015: 43)

vožnju, nastaviti silazak, otpočeti hodanje итд. (о чему ће више појединости бити изнето у наредном делу посвећеном декомпоновању предиката).

У трећој групи су темпорално падежне конструкције са значењем постериорности (при чему је након синонимичних предлога *након* и *после* распоређена девербативна именица у генитиву):

3) Posle ovog, najnovijeg, *kidnapovanja*, –generalа Markova [...] [←*Након што је* генерал Марков *киднапован* [...]] – /E After the *kidnapping* of General Markov/; Posle tog večera *oslušivanja* stranih radio-emisija [...] [←*Након што су* током вечери *ослушкивали* стране радио-емисије [...]] – /E After the evening of *listening* to foreign radio-shows/; [...] pa se, posle *razilaska*, vide, tek na samrti. [←*Након што се* *разуђу* [...]] – /E After their *separation*/; Tek posle njihovog *prelaska* u Englesku život je postao još teži. [←*Тек након што су* *прешли* у Енглеску [...]] – /E Only after *moving* to England/; [...] posle *odlaska* Ordinskog [...] [←*Након што је* Ордински отишао [...]] – /E After the *departure* of Ordinski/.

У четвртој групи су темпорално падежне конструкције са значењем симултаности. За изражавање ове темпоралне дистинкције искоришћена су предлошка решења (*pri*, *u* + *NDev(Loc)*), док се саме конструкције могу интерпретирати у оквиру имперфективне аспекатске ситуације са семантичком базом *док* или у оквиру перфективне и имперфективне аспекатске ситуације са семантичком базом *кад*.

4) Drugi put bi [...] davao savete, *pri točenju* vode i *dizanju* tereta [...] [←*Док се* *мочила* вода и *дизао* терет [...]] – /E He would give advice during the *pouring* of tap water and load lifting/; Sva bi se ta lica [...] *razvedrila*, *pri tom donošenju* vode sa stanične česme [...] [←*Док се* *доносила* вода са станичне чесме [...]] – /E During the *transport* of tap water/; [...] ta šala, *pri podeli* kobasica [...] [←*Док су се* *делиле* kobасице [...]] – /E During the *division* of sausages/; [...] *pri dočeku* svoga muža [...] [←*Док је* *дочекивала* мужа [...]] – /E When *welcoming* her husband/; [...] da su je, poslednji put, videli, na ulici, *pri oslobađanju* varoši. [←*Док су* *ослобађали* варош.] – /E During the *liberation* of the town/; [...] *pri izlasku* na ledenu stazu. [←*Кад су* *изашли* на ледену стазу.] – /E When *stepping* on the icy path/; Niko nikoga ne posmatra u Kornualiji *pri svlačenju*. [←*Кад се* *свлаче*.] – /E While *getting* dressed/; [...] *pri ukrcavanju* [...] [←*Док су се* *укрцавали* [...]]; Par cipela je ušlo u knjigu, pa izišlo, a to stvara *zabunu*, *pri ponovnom ulasku*. [←*Кад се* поново *уђе*.] – /E Upon the new *entrance*/; [...] u svom dugom *opštenju* sa Poljacima [...] [←*Док* дуго *општу* са Пољацима [...]] – /E In its long *conversation* with the Polish/; [...] *pri toj jurnjavi* voza [...] [←*Док је* воз *јurio* [...]] – /E With the train *rushing*/; [...] ali *pri tom guranju* kažu [...] [←*Кад се* *guraju* kažu [...]] – /E While *pushing* each other they say/.

У петој групи налази се: „могућност појављивања детерминације у улози површинског сигнала агенса или објекта предикације означене девербативном именицом” (Радовановић 1990: 20):

5) [...] mogao je svaki da posmatra *razilazak* nekoliko takvih parova. [←*Могло је* сваки да посматра *како се* неколико таквих парова *разилазе*.] – /E Each one of them could watch a few of such couples *parting* from each other/.

У шестој групи јесу површинске падежне конструкције са девербативном именицом које кондензују реченична значења као што је инструментално значење:

6) [...] i hodala je [...] još samo jedva приметним *ljuljanjem* [...] [←Тако што се једва приметно љуљала [...]] – /E She was walking with her barely noticeable *swing*/; [...] zarađivala, *prodajom* svojih lutaka [...] [←Зарађивала, тако што је продавала своје лутке [...]] – /E She was making money by selling her dolls/; Sve će proći, – u nekom obližnjem klubu, za vreme ručka, – sa nekom nemilom scenom, vikom, i *izbacivanjem* mladića. [←Тако што ће избацити младића.] – /E It will all pass away – in a club nearby at the lunchtime – with an unpleasant scene, shouting and a young man's *getting expelled*/.

У седмој групи издвајамо каузалне генитивне падежне конструкције са девербативном именицом са предлогом од, за:

7) [...] umorna od *lutanja* po Londonu, i *gladovanja* [...] [←Зато што је лутала по Лондону, и гладовала [...]] – /E Tired of *wandering* around London and *starving*/; Posle bi bili kažnjeni, blago, za *pravljenje* nereda. [←Зато што су правили неред.] – /E They would be punished afterwards for *making* a mess/; [...] prebledeo od *besa* [...] [←Толико је побеснео да је пребледео.]

У првом примеру реч је о директном узроку типа ефектор (в. Радовановић 1990: 22), а у другом је реч о индиректном узроку. У примеру: *prebledeo od besa*, присутан је: „семантички моменат квантификације интензитета или квалификације начина испољавања процеса или стања који се појављују као узрок типа ефектор, што се исказује и специфичним базним реченичним решењима *Тако/Толико да* (и инверзијом редоследа предикација у исказу” (Радовановић 1990: 23).

Осму групу чине падежне конструкције с девербативном именицом у функцији кондензатора реченичног значења типа „основ” односно „критериј” (в. Радовановић 1990: 24).

8) Bila mu je smešna i po svom *pušenju*, i po tom *uzimanju* pod ruku [...] [←Na osnovu toga što je pušila, i što ga je uzimala pod ruku [...]] – /E It was her smoking manners and a particular way of *holding* his hand that made her look funny in his eyes/.

У деветој групи истичемо пример доминирајуће именице (којом се конкретизује временско значење) и субординиране девербативне именице која се може реконструисати субординираном темпоралном клаузом *Када*:

9) [...] trenutak *polaska* u London. [←Када полази у Лондон.] – /E The moment of *departure* to London/; [...] vreme njihovog stizanja [...] [←Када стижу.] – /E The time of their arrival/.

Следе падежне конструкције с девербативном именицом којом је изражена улога кондензатора реченичног значења типа пропратна околност, која доноси и сематичку обележеност будући да означени пример говори у прилог томе да је семантичка ситуација супротна у односу на очекивану:

10) Rjepnin mu onda reče, nekako veselo, bez mržnje [...] [←*A da притом није мрзео [...]*].

Забележени су и примери реализације два или више узастопних номинализованих исказа:

[...] nastavlja svoje *pokušaje traženja* [...] [←*Наставља да покушава да тражи [...]*] – /E He continues his *search attempts*./; [...] *nikakvog pokušaja samoubistva!* [←*Није покушао да се убије!*] – /E *suicide attempt*/; [...] *pokušaj upoznavanja* [...] [←*Покушао је да се упозна...*] – /E An *attempt at getting to know*/; Ona moli produžetak boravka. [←*Ona moli da joj se produži da boravi.*] – /E She applies for *extension of stay*/; [...] *dobio je čitavu hrpu papirića koji su ponude zaposlenja.* [←*u kojima su nudili da se zaposle.*] – /E *Employment offers*/; *Pokušava da sredi taj nered papira* [...] [←*Покушава да среди папире који нису били сређени.*] – /E *Paper mess*/ итд.

Забележене су и конструкције с девербативном именицом у централним синтаксичким функцијама:

1) Функција површинског субјекта предикације представљене фазним глаголима:

Nastaje dakle *gnjuranje* u sanduke ispod kreveta [...] [←*Почели су да се гњурaju у сандуке испод кревета [...]*] – /E They started *diving* into the cases under the bed/.

2) Функција површинског субјекта предикације „активног” или „пасивног” типа:

[...] *patćenje* nije jaka crta Engleza. [←*To da они памте није јака црта Енглеза.*] – /E Good *memory* is not one of the best traits of the Englishmen./; *Bilo je i mažakanja* [...] [←*Било је и тога да су се мазили [...]*] – /E There was some *cuddling* too/; Међутим, *и то čekanje* na knjige nije bilo neprijatno. [←*To što је чекао на књиге није било непријатно.*]; *Njegovo isključenje*, iz Komiteta, brisano је. [←*To što је искључен из Комитета, обрисали су.*]; *Njeni pozivi*, na izlet, bili су тако providni. [←*To što га је звала на излет, било је тако провидно.*].

Продуктивност процеса номинализације у корпусу условљава појаву бројних номинализованих исказа који постају јасно обележје на овај начин имперсонализованих исказа у корпусу. Оваквим номиналним средствима, односно могућностима да глагол генерише именицу: „агенс лако може бити анонимизован, објекат неискazan, време неексплицитно, итд.” (Радовановић 1990: 45). С обзиром на то да у нашем корпусу мотивација за превагу номиналног стила над вербалним лежи управо у тежњи да се контекст самих збивања доведе у везу са језичким планом,

можемо говорити о утицају Е језика у коме герундиви и деривирани номинализације заузимају значајну улогу.

Поред девербативних именица забележени су и примери деадјективних именица које такође, обележавају површинску, нереченичну предикацију:

[...] pali od *umora* [...] [←*Зато што су били уморни.*]; Uostalom, ti ljudi bi, kroz koju godinu, bili, i tako, leševi – od *bolesti*, od *pijanke*, od *starosti*, ili od *rana* [...] [←*Зато што би били болесни, пијани, стари или рањени...*]; [...] *sposobnost brzog pisanja pisama*. [←*Способни да брзо пишу писма.*] итд.

Забележени су и девербативни прилози:

[...] i stala na vrhovima klizaljki, *nepomično*. (Црњански 2008: 531); [←*Pri tom se nije micala.*] Mrmljao je *srdito*. (Црњански 2008: 533); [←*Pri tom se srdio.*] [...] njemu više nije bilo lako *shvatljivo* [...] (Црњански 2008: 503); [←*Nije mu više bilo lako da shvati.*] итд.

Б) Декомпоновање предиката

У корпусу је забележена и тенденција декомпоновања предиката у реченици. Издвајамо следеће примере:

Декомпоновање предиката које је представљено формулом: Cop + u + NDev(Loc), што значи да је глаголска лексема номинализована у „псеудолокациону” падежну констукцију која је састављена од девербативне именице у локативу са предлогом у док је предикација екстрахована глаголском копулом означеном лексемом *бити* (пример 1) док су преостала два примера (пример 2) и 3)) састављена од девербативних именица и предикације са глаголском копулом (*бити*):

1) Sad *smo* [...] sto godina u *zakašnjenju*. [←*Каснили смо сто година.*]; 2) [...] čak i da *je bilo nekih nesporazuma* [...] [←*Чак и да се некако нису споразумевали.*]; 3) A to *je čudan osećaj* [...] [←*Осећао се чудно.*] итд.

Дакле, Е варијанте су више него сличне: 2) Е [...] even if there *had been* some kind of *misunderstanding* [...] или 3) Е And it *is* a strange *feeling* [...] – што упућује на сличности између употребљених конструкција. Екстракција предикације врши се са различитим семикопулативним глаголима који се налазе у комбинацији са девербативним именицама којима се врши номинализовање глаголских лексема у оквиру двочланог предиката. У корпусу су забележени бројни примери са глаголима *вршити* (*завршити*, *свршити*), *имати*, *добити*, *бавити се* и др., али наводимо неколицину примера како би представили ову језичку појаву (будући да би опсежно разматрање синтаксичко-

семантичких специфичности свих лексичких могућности у корпусу захтевало да се нађе у оквиру посебних истраживања):

2) [...] *kako se, sad, vrši, skupljanje* opalog lišća u Hajd Parku? [← *Kako se skuplja* опало лишће.]; Kad je taj prevod završen, i Bjelajev je *završio hvatanje* stanica. [← Бјелајев је *ухватио* станице.]; [...] savetovao, da se *izvrši kapitulacija*. [← *Да се капитулира*.]; [...] pa se rešio da *svrši* svoju *kipku* [...] [← *Да се окупа*.] итд.

3) [...] u svetu *ima* mnogo *promena*. [← У свету *се* много тога *мења*.]; [...] *imali su kiše* [...] [← *Падала је киша*.]; Ja *netam mržnje* protiv tebe, Aurora. [← *Ја те не мрзим*.]; [...] *imaо* *čudjenje* [...] [← *Чудио се*.]; Voz je *imaо* *zakašnjeње*. [← *Воз је каснио*.]; [...] *imati* prvu *vežbu* pojasa za spasavanje [...] [← *Вежбали су*.]; [...] je *imala* neku *nepomičnost* crta lica. [← Црте лица су јој биле некако непомичне.]; [...] *imaо* neki *predosećaj* [...] [← *Предосећао је*.]; [...] *ali je, i sad, imaо* то *čudno osećanje* [...] [← *Чудно се осећао*.]; Са реџу том, у уској вези, има 376 подразумевања. [← Са реџу том се подразумевају 376 значења.]; [...] *ima* и *podršku*, *опробаних пријатеља* [...] [← *Подржаваки га*.]; [...] *ima* најбољу *nameru* [...] [← *Намерава најбоље*.] итд.

4) [...] *dobiti otpust* [...] [← *Општају га*.]; [...] *dobija* тако *ужасну brzinu*. [← *Убрзава ужасно*.]; [...] *dobijaće* сада помоћ, од Марије Petrovne [...] [← Сада *ће* га *помагати*.]; [...] па *ће* *dobiti* толико, *nedeljno, i, zaposlenje* [...] [← *Запослиће га*.] итд.

5) *Bavi se proučavanjem* muzeja [...] [← *Проучавао је музеје*.]; [...] *bavi se preprodajom*, ikona, slika [...] [← *Препродавао је иконе, слике* [...]]; А кад су чули да се *bavi izradom* и *prodajom* lutaka [...] [← *Израђивао је и продавао лутке*.] итд.

6) [...] да *učini* са њом *jedan rokišaj* [...] [← *Да покуша са њом*.] итд.

Уколико представимо и Е варијанту наведених примера (примера 3) 4) 6)): 3) Е [...] *there are many changes in the world*.; [...] *they had a lot of rain* [...] [← *Падала је киша*.]; I *have no hatred* towards you, Aurora.; The train had a delay.; [...] *imati* prvu *vežbu* pojasa za spasavanje [...] [← *Вежбали су*.]; [...] je *imala* neku *nepomičnost* crta lica. [← Црте лица су јој биле некако непомичне.]; [...] had a sort of premonition [...]; [...] but, even now, he *had* that strange *feeling* [...]; [...] *has* the *support* of his well-proven friends [...]; [...] *has* the best *intention* [...]; 4) therefore, he'll *get* that amount once a week, along with the *employment* as well [...] 6) Е [...] *to give* her another *try* [...] – добијамо слику начина реализације декомпоновања предиката које се на сличан начин одвија и у Е језику, у коме наилазимо на комбиновање глагола *be, have* или *give* и именице: *be changes, have rain, have hatred, have a delay, have support* итд.

Следећи примери представљени су формулом *raditi* + *na/o* + NDev(Loc):

6) Krilov dodade, kao neki predsedatelj, da se *radi na reorganizaciji* Organizacije [...] [← *Да се реорганизује*.]; [...] kad se *radi o spasavanju* brodova. [← *Кад се спасавају бродови*.]; итд.

Следећи примери представљени су формулом *doći (dolaziti)* + *do* + NDev(Gen):

7) Kod Rjepnina, nije *došlo do takvog ručavanja* [...] [← Рјепнин није тако ручавао.]; [...] на обали *dolazi i, do gurnjave* [...] [← На обали се гурају.]; [...] *dolazi i do nesporazuma*, па и *do sukoba* [...] [← Не разумеју се, па се и сукобљавају.]; [...] *šta bi bilo da, između te žene i njegove žene, dođe do prijateljstva?* [← *Шта би било да се та жена и његова жена спријатеље?*.]; итд.

Обиље примера номинализованих исказа и декомпонованих предиката у корпусу свакако могу послужити за даља синтаксичка и семантичка истраживања.

2. Употреба инфинитива

Употреба инфинитива⁶⁹ биће разматрана у случајевима: инфинитива у оквиру футура I као и у случају допуне модалних глагола инфинитивом, а затим ће бити разматрани: инфинитив у функцији субјекта или комплемента субјекту, инфинитив у функцији предиката и инфинитив у функцији допуне изразима с именицама и придевима.

а) Инфинитив у оквиру футура I (напомињемо да овде није реч о директном Е утицају, већ су примери дати искључиво ради детаљног представљања корпуса). Као потврду неограничене употребе наводимо следеће примере:

[...] *će upoznati* [...] (Црњански 2008: 8); *Siročad će se, o božićnim praznicima, smrzavati* [...] (Црњански 2008: 9); [...] *da će ih zaposliti*. (Црњански 2008: 9); *Znaju da će, tako, lakše stati u crvene, čelične vagone, stešnjeni, i stojeći*. (Црњански 2008: 11); *Nađa će mi pričati* [...] (Црњански 2008: 14); [...] *koji nikad u njega neće kročiti* [...] (Црњански 2008: 27); [...] *će voda upropastiti* [...] (Црњански 2008: 28); [...] *neće prestatiti* [...] (Црњански 2008: 34); [...] *nećemo vratiti*. *Nikad vise izaći* [...] (Црњански 2008: 34); [...] *da će celu Evropu obasjati* [...] (Црњански 2008: 37); *Rusi je neće napustiti!* (Црњански 2008: 38); [...] *mi se čini, da će mi [...] dodirnuti čelo*. (Црњански 2008: 45); *Koji će to odraditi i vratiti dug*. (Црњански 2008: 45); [...] *da će dobiti* [...] (Црњански 2008: 38); *Обећавао је да ће dobiti место, да ће prodati* [...] (Црњански 2008: 41); [...] *da će negde ipak naći nešto*. (Црњански 2008: 51); *Valjda će nam [...] dati nešto* [...] (Црњански 2008: 51); [...] *pa ću izgubiti* [...] (Црњански 2008: 51); [...] *ne valja klonuti* [...] (Црњански 2008: 52); [...] *ko zna šta će nam buncati*. (Црњански 2008: 52); *Nećete vi [...] prositi po Londonu*. (Црњански 2008: 52); *Ne može biti [...] ali se nećemo gurati*. (Црњански 2008: 52); *Zajedno ćemo potonuti*. (Црњански 2008: 57); *Ona ga, neće napustiti* [...] (Црњански 2008: 58); *Sve će ih izgubiti*. (Црњански 2008: 59); *Ja ću vas videti* [...] (Црњански 2008: 59); [...] *pa ćemo ih imati i mi*. (Црњански 2008: 59); [...] *da će oni, uskoro, potonuti*. (Црњански 2008: 59); [...] *da će ih sresti* [...] (Црњански 2008: 61); [...] *možda će nam ovo proleće, zaista, doneti* [...] (Црњански 2008: 66); *Možda će se London promeniti, izmeniti* [...] (Црњански 2008: 66); *Možda ćemo se promeniti* [...] (Црњански 2008: 66); *Sad ćemo do kraja ostati zajedno*. (Црњански 2008: 66); *Možda i sa onim,*

⁶⁹ „Као безлични глаголски облик, инфинитив нема широк домен синтаксичких функција. Он првенствено служи за грађење футура првог и неких типова сложеног предиката. [...] Инфинитив може да врши следеће синтаксичке функције: 1) функцију предиката у реченици, 2) функцију замене неких типова зависне реченице с везником да, 3) функцију реченичног субјекта.” (Ивић 2005: 470)

što će se *dogoditi*, u budućnosti? (Црњански 2008: 78); Ali koga će među nama *smatrati* [...] (Црњански 2008: 78); A ja ću *završiti* lero [...] (Црњански 2008: 88); [...] će *izaći* [...] (Црњански 2008: 90); [...] da će je *odvesti* [...] (Црњански 2008: 91); [...] koga će *negovati* a koji će se *zaljubiti*. (Црњански 2008: 92); Za nju će [...] uvek *naći* mesta. (Црњански 2008: 94); [...] ra će *čitati* i astronomiju. (Црњански 2008: 96); A naročito će opet *pričati* uspomene. (Црњански 2008: 96); Posle će opet [...] *nastaviti* svoje beskrajne dijaloge [...] (Црњански 2008: 96); [...] nema nade da će moći *naći* [...] (Црњански 2008: 96); [...] da će, možda, uskoro, *otići* [...] (Црњански 2008: 100); [...] da će [...] *prodati* i da će joj, svakako, *dati*, još sto [...] (Црњански 2008: 102); [...] da će i on [...] *doprineti* [...] (Црњански 2008: 103); Uvek će je *imati*. (Црњански 2008: 108); [...] da njega neće *zaplašiti* [...] (Црњански 2008: 123); [...] ra će mu onda *naći* [...] (Црњански 2008: 123); [...] će valjda i Nađa *pristati* [...] (Црњански 2008: 131); Sutra će *dobiti* [...] (Црњански 2008: 132); Svakako će *dobiti* [...] (Црњански 2008: 132); A prodavačice će se *radovati* [...] (Црњански 2008: 136); [...] koliko ćete sa sobom *poneti*. (Црњански 2008: 140); Kažu da će cipelice *vratiti* [...] (Црњански 2008: 144); [...] da mu to neće *oprostiti*. (Црњански 2008: 149); [...] da će *dovesti* [...] (Црњански 2008: 151); [...] kako će sve to *svršiti* [...] (Црњански 2008: 208); [...] kako ću *platiti* [...] (Црњански 2008: 209); [...] gde će *provesti* [...] (Црњански 2008: 218) итд.

Забележен је огроман број примера употребе инфинитива у оквиру футура I обележеним наставцима *-mi*, односно *-ћи*, који су представљени селективним примерима у сврху констатовања њихове реализације, будући да не подразумевају опширнију елаборацију, али је било потребно споменути честу употребу наведеног футура ради што потпунијег представљања корпуса. Пошто се у књижевноуметничком стилу често среће и перифрастични футур, важно је било констатовати велики број примера са стандардним обликом футура I. Упадљивост овако честе употребе инфинитива у оквиру C футура I може се упоредити са употребом E „bare-infinitiva” (в. Ђорђевић 2002: 394) који следи након модала *will* (у оквиру E будућег времена или *the Future Simple Tense*). Ако упоредимо E и C инфинитивне конструкције у оквиру наведених будућих времена (S Sutra će *dobiti* [...] – E Tomorrow he will *get*; S A prodavačice će se *radovati* [...] – E And the shop assistants will *look forward to*.; S Kažu da će cipelice *vratiti* [...] – E They say that they will *return* the shoes.; S [...] da mu to neće *oprostiti*. – E [...] that she won't *forgive* him.; S [...] da će *dovesti* [...] – E [...] that he will *bring*.; S [...] gde će *provesti* [...] – E [...] where he will *spend* [...]; итд.) – можемо сагледати сличности међу датим конструкцијама.

б) Допуна модалних глагола инфинитивом⁷⁰:

[...] da treba *podnositi* [...] (Црњански 2008: 9); [...] da je trebalo *umreti*. (Црњански 2008: 11); [...] to je moralo *biti* neko brdašce [...] (Црњански

⁷⁰ „О инфинитиву у функцији допуне модалним и фазним глаголима у нашој граматичкој литератури се говори као о појави сложеног предиката.” (Ивић 2005: 473)

2008: 12); [...] treba *priznati* [...] (Црњански 2008: 13); [...] oni moraju *znati* [...] (Црњански 2008: 20); [...] da može *doživeti* [...] (Црњански 2008: 30); Da su [...] mogli *razumeti* [...] (Црњански 2008: 33); [...] se ne mogu *vratiti* [...] (Црњански, 2008: 36); Da mu to treba *oprostiti*. (Црњански 2008: 37); [...] ne može *primiti* [...] (Црњански 2008: 41); [...] nisu mogli *predvideti* [...] (Црњански 2008: 44); [...] da tamo možemo *kupiti* farmu. (Црњански 2008: 45); [...] na mene može *odnositi* [...] (Црњански 2008: 45); Ne mogu *zaspati*. (Црњански 2008: 48); [...] ne treba nikad *očajavati*. (Црњански 2008: 50); Ne treba se *uplašiti*. (Црњански 2008: 56); [...] da treba *postiti* [...] (Црњански 2008: 56); [...] moram *priznati* [...] (Црњански 2008: 57); [...] šta ne treba lepoj ženi *reći*. (Црњански 2008: 57); [...] da ga treba *pustiti* da priča i da ga treba *žaliti*. (Црњански 2008: 57); [...] treba nešto *učiniti* [...] (Црњански 2008: 58); [...] lakše mogli *zaposliti*. (Црњански 2008: 63); Treba da *odete* [...] (Црњански 2008: 65); Treba se *boriti* protiv tog Londona [...] (Црњански 2008: 65); Sami ste rekli da moram *otići* [...] (Црњански 2008: 68); Čovek često zaboravlja rastanak, koji mora *doći*. (Црњански 2008: 68); [...] da se može *izgovoriti* [...] (Црњански 2008: 72); Trebalo bi tu *učiniti* [...] (Црњански 2008: 75); [...] moraju *biti* strašni [...] (Црњански 2008: 75); [...] da je to mogla *videti* [...] (Црњански 2008: 95); [...] više ne može *nadati*. (Црњански 2008: 96); [...] da bi ga mogli *ubiti* [...] (Црњански 2008: 107); [...] ne može ništa *učiniti* [...] (Црњански 2008: 108); [...] ne biste mogli *da* *zgazite* [...] (Црњански 2008: 111); Treba logično *misliti*. (Црњански 2008: 113); [...] da niko ne može *dobiti* zaposlenje [...] (Црњански 2008: 128); [...] možete *zamišljati* [...] (Црњански 2008: 137); [...] da je oдавно trebalo *otпустiti* [...] (Црњански 2008: 145); To ne sme *uzeti* toliko srgu. (Црњански 2008: 152); [...] da bi mogao *imati* uspeha [...] (Црњански 2008: 170); [...] trebalo bar jedanput nedeljno, omladini, *održati* po školama jedan čas, o seksu. (Црњански 2008: 188); [...] koji se mogu *pretvoriti* u [...] (Црњански 2008: 206); Моћи će nešto malo *zaraditi* [...] (Црњански 2008: 209); To, što se [...] moglo *desiti* [...] (Црњански 2008: 212); [...] trebalo bi *otкупiti* [...] (Црњански 2008: 213); Treba za novu adresu, *platiti* ponovo. (Црњански 2008: 213); [...] može *postati* [...] (Црњански 2008: 230); Обећано mu je da će моћи *držati* predavanja [...] (Црњански 2008: 236); Treba, kaže, *pomenuti*, i mesečinu. (Црњански 2008: 280); [...] i ne može više *znati*. (Црњански 2008: 281); Treba *zaboraviti* [...] (Црњански 2008: 289); [...] kad je trebalo *mreti* [...] (Црњански 2008: 289); [...] ne bi moglo *reći*. (Црњански 2008: 293); [...] treba *izgovarati* [...] (Црњански 2008: 300); [...] da nikad ne može *imati* dece. (Црњански 2008: 302); [...] ne treba *reći*. (Црњански 2008: 302); Treba *priznati* [...] (Црњански 2008: 302); [...] kome se više nije mogla *nadati* u životu. (Црњански 2008: 308); Trebalo je *umreti* [...] Trebalo ih je *ostaviti* [...] (Црњански 2008: 308); Mora *imati* strpljenja. (Црњански 2008: 314) итд.

С обзиром да С модални глаголи траже допуну у виду инфинитива или конструкције да + презент, констатујемо да је овде реч о уобичајеној синтаксичкој норми С система. Сходно томе, а имајући у виду да се и у Е језику Е „bare-infinitiv” најчешће употребљава са: „модалним глаголима: *WILL, WOULD, SHALL, SHOULD, CAN, COULD, MAY, MIGHT*, и са *DARE, NEED* као помоћним глаголима” (Ђорђевић 2002: 394) – можемо говорити о подударану система С и Е језика, будући да у оба система долази до поклапања синтаксичких норми у погледу допуне модалних глагола инфинитивним обликом. Подударности налазимо у великом броју примера у којима након модалних глагола следе С инфинитивне конструкције (које се у Е језику могу

представити на два начина као: а) садашњи и б) перфективни активни/пасивни инфинитиви):

а) S [...] da nikad ne može *imati* dece. – E [...] that he can never *have* children.; S Mora *imati* strpljenja. – E He must *be* patient.; S Treba *priznati* [...] – E He should *admit* [...]; S [...] koji se mogu *pretvoriti* u [...] – E [...] which can *be turned* into [...]; итд.

б) S Trebalo je *umreti* [...] – E One should *have died*.; S Trebalo ih je *ostaviti* [...] – E One should *have left* them.; S [...] da je to mogla *videti* [...] – E [...] if she could *have seen* it [...]; S [...] to je moralo *biti* neko brdašce [...] – E [...] it must *have been* a small hill; итд.

Дакле, селективни примери показују сличности међу представљеним конструкцијама, иако С језички систем тежи већој примени конструкције да + презент уместо инфинитивних конструкција.

в) Инфинитив у функцији субјекта или комплемента субјекту:

Инфинитив може постати и централни део реченичног садржаја у оба језика. Издвајамо следеће примере:

Pisati, to jest, *odgovarati*, na ta pisma, u toj radnji, nije bezopasno. (Црњански 2008: 140); *Uživanje* je *gledati* kako jede. (Црњански 2008: 167); *Uostalom*, *ručati* sa tim Talijanom ne bi ni bilo veselo. (Црњански 2008: 168); *Živeti* u svojoj zemlji je logično, ma kakav to život bio. (Црњански 2008: 398); *Noge* postaju sve teže, *ići, ići, ići*, postaje besmislica. (Црњански 2008: 518) итд.

Издвајамо ове примере будући да Е: „to-infinitiv као номинал може да буде субјект, логички субјект, објект реченице и део глаголске фразе” (Ђорђевић 2002: 399). Представићемо Е и С варијанте наведених реченица у којима је инфинитив у функцији субјекта⁷¹:

S *Pisati*, to jest, *odgovarati*, na ta pisma, u toj radnji, nije bezopasno. – E To write, that is, to answer to these letters, in that store – is not harmless.; S *Živeti* u svojoj zemlji je logično, ma kakav to život bio. – E *To live* in one’s own country is logic, no matter what kind of life it is.; S *Uostalom*, *ručati* sa tim Talijanom ne bi ni bilo veselo. – E At any case, *to have lunch* with that Italian would not be joyful.; S *Noge* postaju sve teže, *ići, ići, ići*, postaje besmislica. – E *To go* becomes futile. итд.

Инфинитив је у функцији комплемента субјекту у следећем примеру:

S *Uživanje* je *gledati* kako jede. – E Enjoyment is *to watch* her eat.

⁷¹ „Инфинитив се у субјекатској позицији остварује ређе уз пунозначне глаголе у предикату, а чешће уз конструкције са помоћним глаголом и лексичким језгром предиката.” (Ивић 2005: 472)

Откривена је неколицина оваквих примера у корпусу, па нећемо улазити у детаљнију елаборацију ових конструкција.

Стилистичку функцију инфинитива⁷² налазимо у следећој реченици:

Pisati, to jest, odgovarati, na ta pisma, u toj radnji, nije bezopasno.

Дакле, у претходном примеру запажамо тенденцију аутора да одваја инфинитив од преосталих реченичних елемената, што се може оправдати управо његовом стилистичком функцијом.

г) Инфинитив у функцији предиката:

Забележен је и један пример проспективног значења инфинитива⁷³ и овде се инфинитив налази у функцији предиката, будући да се: „јавља у реченицама са [...] проспективном семантиком [...]” (Ивић 2005: 470).

S Napustiti London, jednu londonsku bolnicu, kuću, ženu, takoreći bogatstvo, udobnost, i pobeći u Tver, u Rusiju? – E To leave London [...] and ran away [...] (Црњански 2008: 539).

д) Инфинитив у функцији допуне изразима⁷⁴ с именицама и придевима:

Наводимо и примере инфинитива у функцији допуне изразима с именицама и придевима с циљем да дамо што потпунији преглед употребе инфинитива у корпусу (као основе за будућа истраживања), иако су сви примери стандардни, у складу са постојећим С нормама и могу се заменити конструкцијом да + презент:

Dobro je upoznati, dobro, i jednu familiju. (Црњански 2008: 8); [← да упозна, добро, и једну фамилију.] Znam da je i to, – voleti Skalu, – smešno u doba u kome živimo. (Црњански 2008: 50); [← да се воли Скала.] Da je voleti talijanske opera glupavo. (Црњански 2008: 50); [← Глупаво је да се воле талијанске опере.] Grozno je slušati to. (Црњански 2008: 50); [← Грозно је да се то слуша.] Da je zdravo gladovati. (Црњански 2008: 56); [← да се гладује.] [...] nije bilo lako pretvoriti te, razmažene [...] žene [...] (Црњански 2008: 66); [← да се претворе те, размажене жене.] Kako bi bilo lepo otići u berbere u Bermingemu. (Црњански 2008: 76); [← да се оде у бербере.] Kako bi sad bilo lepo otići u veterinare, posećivati krave [...] (Црњански 2008: 76); [← да се оде у ветеринаре, да се посећују краве.] Kako bi bilo lepo moći otići u odžaćare. (Црњански 2008: 76); [← да може да се оде у оџачаре.] Kako bi bilo lepo stajati тамо, горе [...] (Црњански 2008: 77); [← да стоји тамо, горе.] [...] da nije tako teško umreti. (Црњански 2008: 78); [← да умре.] Njih, dakle, nije moguće predosetiti, niti – promenom zanimanja, sustići?

⁷² „Често се инфинитив у реченици извлачи испред осталих реченичних чланова и одваја паузом од остатка реченице, што има и стилистичку функцију у реченици.” (Ивић 2005: 473)

⁷³ „Када се обликом инфинитива исказује проспективно значење, онда је, у ствари, реч о обелодањивању потребе коју за остваривањем некакве радње осећа, у себи, неко дато лице.” (Ивић 2005: 471)

⁷⁴ Истичемо став неких лингвиста који сматрају да када се инфинитив нађе у финалној позицији „има функцију допуне у реченици (нпр. М. Стевановић 1991). Постоје, међутим, о томе и другачија мишљења (в. М. Ивић 1972)” (Ивић 2005: 473).

(Црњански 2011: 78); [← да предосети... да сустигне.] Da je moguće *ramtiti* lica [...] (Црњански 2008: 93); [← да памти лица.] [...] nije tako lako *preći* [...] (Црњански 2008: 99); [← да пређе.] [...] *lagati* Nađu, neće biti lako. (Црњански 2008: 126); [← да лаже.] Zabranjeno je *prošiti*. (Црњански 2008: 147); [← да се проси.] Za zdravlje je bolje *nositi* visoku obuću. (Црњански 2008: 151); [← да се носи висока обућа.] [...] i on je mislio, da je jako nezdravo *raditi* u podrumu. (Црњански 2008: 155); [← да се ради.] Šta je posle bilo teško je *ispričati* [...] (Црњански 2008: 170); [← да се исприча.] [...] da je, *prejesti* se, opasno. (Црњански 2008: 171); [← да се преједе, је опасно.] [...] bilo je teže *naći* neki neki mali, stan u Londonu [...] (Црњански 2008: 213); [← да се нађе неки мали стан.] [...] u kojima je prijatno *sedeti* [...] (Црњански 2008: 241); [← да се седи.] Bilo je lepo *ležati* tako. (Црњански 2008: 245); [← да се лежи тако.] Nije tako ružno *biti* kockar. (Црњански 2008: 569); [← да се буде коцкар.] итд.

Иако постоји могућност замене инфинитива конструкцијом да + ПРЕЗЕНТ, у наведеним примерима исказује се инфинитив у функцији комплемента многим придевима и именицама. Стевановић (1969) наводи правилну употребу инфинитива као допуне с именицама и придевима која се може поистоветити са употребом презента и везника да. С обзиром на истоветну функцију to-инфинитива у Е језику, наводимо преводе неколико примера на Е језик, с циљем да покажемо одговарајућа поклапања:

S Bilo je lepo *ležati* tako. – E It was nice *to lie* like that; S Nije tako ružno *biti* kockar. – E It wasn't so ugly *to be* a gambler.; S Bilo je teže *naći* neki mali, stan u Londonu. – E It was much harder *to find* a small flat in London.; S Šta je posle bilo teško je *ispričati*. – E It was hard *to tell* what happened afterwards.; S [...] i on je mislio, da je jako nezdravo *raditi* u podrumu. – E It was very unhealthy *to be working* in a basement.

Дакле, и Е конструкције показују сличну функцију инфинитива као комплемента придевима, док је С наведене конструкције могуће преобликовати посредством облика да + презент или посредством зависних временских или условних клауза, које намећу а) темпоралну, и/или б) условну компоненту употребе инфинитива (а) S Bilo je lepo *ležati* tako. – Било је лепо *док се лежи* тако.; б) S Nije tako ružno *biti* kockar. – Није тако ружно *ако сте* коцкар.). У сваком случају, наилазимо на сличности између понуђених модела двају језика.

3. Употреба пасивних конструкција

Колико год да се може говорити о повећаној продуктивности пасивних садржаја у реченичним формацијама у С стандардном језику, сигурно је да се може говорити о мањем или већем степену њиховог присуства у односу на разматрани корпус, имајући у виду некакв пресек језичког стандарда. Сагледавајући карактер ових конструкција на нашем разноврсном корпусу, можемо говорити о постојању некакве уједначености кад

је реч о њиховој употреби. Проблематизовање статуса пасивних реченица као реченица чији се преображај врши у складу са механизмима пасивне дијатезе неопходно је како бисмо истакли њихов значај на нивоу синтаксичке структуре самог текста. Танасићеве дефиниције и приступ у вези са пасивним реченицама преузели смо ради потпунијег прегледа овако образованих реченичних конструкција: „За реченице образоване у складу с пасивном дијатезом је карактеристично да се у позицији субјекта налази именица која на семантичком плану представља пацијенс, да се у позицији субјекта никад не може наћи именица која на семантичком плану означава агенс.” (Танасић 2012: 72) Пасивна дијатеза се у С језику исказује посредством трпног глаголског придева у саставу предиката и посредством безличних конструкција са елементом *se*.

Наводимо следеће примере који представљају употребу пасивних конструкција:

[...] *Zemlja je, i sad okružena* nekim insektima [...] (Црњански 2008: 8); [...] *kakva je opisana* u Dikensu. (Црњански 2008: 9); *Niti su siročad ostavljana* [...] (Црњански 2008: 9); *A hranjene su hlebom* [...] (Црњански 2011: 9); *Razoružan je* [...] (Црњански 2008: 9); [...] *i osvetljene su, i pode zemljom*, nekom svetlošću [...] (Црњански 2008: 10); *To je* [...] *zaboravljeno*. (Црњански, 2011 : 10); *Stešnjene su*. (Црњански 2008: 11); [...] *naslagane su* jedno kraj drugoga [...] (Црњански 2008: 11); *Nastanjena su* svetom koji ujutru odlazi u London [...] (Црњански 2008: 12); [...] *četnaest miliona duša uhvaćeno je* u mrežu Londona. (Црњански 2008: 13); [...] *čiji su prozori, i sad, bili uvijeni* u spno [...] (Црњански 2008: 13); [...] *što su i ulične lampe pogašene* [...] (Црњански 2008: 14); [...] *da je bilo „odloženo”*. (Црњански 2008: 14); [...] *koje je bilo skrhanо* [...] (Црњански 2008: 14); [...] *smatrani su* za eksentrična stvorenja [...] (Црњански 2008: 20); U ratu [...] *počinjene su* strahote [...] (Црњански 2008: 20); *Zato smo tako nerado viđeni* [...] (Црњански 2008: 21); [...] *bila je valjda izlečena* [...] (Црњански 2008: 24); *Tada je* [...] *bila obučena* [...] (Црњански 2008: 25); *Svi su prozori* [...] *bili osvetljeni*. (Црњански 2008: 28); [...] *nisu zazidane* u zidove kuća [...] (Црњански 2008: 28); *Ruka joj je* [...] *bila brzo povezana* [...] (Црњански 2008: 29); *Iako je bio užasnut* mišlju [...] (Црњански 2008: 30); *Nameštena je* od strane jednog lorda. (Црњански 2008: 35); *Bili su živi sahranjeni*. (Црњански 2008: 36); [...] *i oni su zaboravljeni* [...] (Црњански 2008: 37); [...] *iako je to plaćeno* [...] (Црњански 2008: 37); *Galjicinu je* za sve nas obećano. (Црњански 2008: 39); *Sve je potopljeno* [...] *Celi flot je odvučen* u Afriku. (Црњански 2008: 40); [...] *koje je bilo otkriveno* [...] (Црњански 2008: 45); [...] *kao da ste omađijani* [...] (Црњански 2008: 48); *Još uvek mi se čini da sam pregažena*. (Црњански 2008: 48); [...] *kad su iz Praga bili preseljeni* u Italiju. (Црњански 2008: 50); *Oni su svi osigurani*. (Црњански 2011: 52); [...] *jedan zub je zaljuljan*. (Црњански 2008: 56); [...] *već su zaljuljani*. (Црњански 2008: 57); [...] *koje su navučene* na okna [...] (Црњански 2008: 65); [...] *je bio nadležan* da [...] (Црњански 2008: 66); [...] *koji su bili razoružani*. (Црњански 2008: 66); [...] *nisu zamrznuti*. (Црњански 2008: 68); *Taj oglas je tako naslikan* [...] (Црњански 2008: 69); [...] *kao da je omađijan*. (Црњански 2008: 70); [...] *otkud da sam prvo iskrcao* u Carigradu [...] (Црњански 2008: 72); *Naviknut je* na poćnu službu pri telefonu. (Црњански 2008: 73); *To krilo je skrhanо*. (Црњански 2008: 82); *Armije koje su tućene* [...] (Црњански 2008: 82); *U kuću je bilo ubaćeno* jedno pismo [...] (Црњански 2008: 84); [...] *da joj je šofer naklonjen* [...] (Црњански 2008: 91); *Zatim je, odatle, upućena* pred jedna vrata. (Црњански 2008: 92); [...] *u nadi da će biti dodeljene* uz nekog, starijeg [...]

bolesnika [...] (Црњански 2008: 92); *Rečeno joj je* [...] (Црњански 2008: 93); [...] lice, jednog postarijeg čoveka, kod koga *je pozvata* [...] (Црњански 2008: 93); [...] *zašto su mu date* [...] (Црњански 2008: 96); [...] *oduzete su im, zato* [...] (Црњански 2008: 96); [...] *samo što je, sad, ime EDEN precrtano.* (Црњански 2008: 96); [...] *kad bude čuo da je spasena* prosjačkog štara [...] (Црњански 2008: 98); [...] *a činila se sastavljena* od pahuljice snega. (Црњански 2008: 98); [...] *prozori nisu osvetljeni.* (Црњански 2008: 98); [...] *kad je čovek nesretan* [...] ili *probuđen* u noći [...] (Црњански 2008: 98); [...] kao da *su mu sve večernje haljine, u Londonu, prostrte, i bačene,* na glavu [...] (Црњански 2008: 102); *Nos je naduven.* (Црњански 2008: 104); [...] da *su u Londonu, siromasi* [...] često, *odeveni,* u vrlo čudnu zbirku odeće i obuće. (Црњански 2008: 105); *Posle bi bili kažnjeni,* blago, za pravljenje nerada. (Црњански 2008: 105); [...] *samo zato, što je i taj, u Rimu, nazvan,* Cinna. (Црњански 2008: 106); *London će* [...] opet *biti očišćen, opran* [...] (Црњански 2008: 108); „*Vi biste bili giljotirani* [...] (Црњански 2008: 111); *Bio je podeljen* na obalama Manzanjaresa. (Црњански 2008: 113); [...] *bila je podeljena* [...] (Црњански 2008: 113); [...] *a priređivane su i igranke* [...] (Црњански 2008: 116); [...] *koji su bili obeleženi* kao verne pristalice cara. (Црњански 2008: 117); [...] *robovi, koji su bili terani* da zidaју grobnice [...] (Црњански 2008: 118); *Upućen je* na prvi sprat. (Црњански 2008: 120); [...] a *sad su, zauvek, ostavljeni* u tuđini. (Црњански 2008: 122); [...] *nego je bio pridodat* jednoj diplomatskoj misiji Poljaka. U Londonu *je sad upućen* u Ministarstvo rada [...] (Црњански 2008: 123); [...] *koja je nameštena* duž zida [...] (Црњански 2008: 127); *Kaže da mu je rečeno* [...] (Црњански 2008: 128); *Mesta su već porunjena.* (Црњански 2008: 130), итд.

У наведеним примерима пасивне конструкције су окарактерисане употребом трпног глаголског придева у предикативној функцији (његова атрибутивна функција неће бити разматрана у овом делу рада) и помоћним глаголом (други тип: пасивне рефлексивне конструкције са са прелазним глаголом садржаним у предикату нисмо укључили међу примере, мада су и оне честе у корпусу). Будући да продуктивност пасивних конструкција у савременом С језику расте, као и да је утицај самог писца у изграђивању савременог језика значајан, јасна је и тежња за сагледавањем ове појаве. Будући да је језички материјал подвргнут овој анализи отворен за укључивање реченица образованих пасивном дијатезом, може се рећи, на основу бројности примера, да су конструкције и стилски обележене, јер се инсистира на њиховој продукцији. Наводимо и следеће примере:

Sve je više stešnjen u vagonu [...] (Црњански 2008: 131); *Isplaćen je,* do avgusta. A ona *je rešena* da traži stan [...] (Црњански 2008: 132); *Nađeno mu je* zaposlenje. (Црњански 2008: 134); [...] na organima *su bile izložene* ženske cipele [...] (Црњански 2008: 135); [...] *koji noga, u obući, ostavlja,* ma koliko *bila prana.* (Црњански 2008: 136); *Bila je* [...] *zamrznuta.* (Црњански 2008: 135); [...] *koji je bio uzidan* u trotoar [...] (Црњански 2008: 137); [...] da *su ta pisma, katkad, i namirisana.* (Црњански 2008: 143); [...] *pošene su.* (Црњански 2008: 144); [...] kao da *je birana* da predstavlja sliku. (Црњански 2008: 145); [...] pa *da bude uzeta* u zagrljaj [...] (Црњански 2008: 146); *Sve je tako pomešano* u ljudskom životu. (Црњански 2008: 148); *Misliće da je podmetnut,* da ima za sobom policiju. (Црњански 2008: 150); *Zuki je, danas, bio pozvat,* u bolnicu. (Црњански 2008: 152); [...] *koja je nađena i iskopana,* u Meksiku. (Црњански 2008: 153); *Svet nije uređen* dobro. (Црњански

2008: 156); [...] boravak joj je određen na tri meseca. (Црњански 2008: 157); Sad joj je javljeno, iz policije, da joj dozvola ističe. (Црњански 2008: 157); [...] krojačku akademiju, u koju je upisana, tih dana, od strane jednog, engleskog, dobrotvornog društva [...] (Црњански 2008: 159); [...] da mu se žena razbolela, da je odneta u bolnicu [...] (Црњански 2008: 162); Ona je nedavno otišla u Kazablanku, gde je operisana, i pretvorena u ženu. (Црњански 2008: 189); [...] da su joj usne bile, diskretno, namazane ružem. (Црњански 2008: 191); Ona mu je preporučena. (Црњански 2008: 198); Čitav red muških cipela [...] bio je poređan na parketu, očišćen. (Црњански 2008: 206); Iako su [...] forme lepog ponašanja [...] zaboravljene [...] (Црњански 2008: 211); [...] uvek je već izdato. (Црњански 2008: 213); Takvo je mesto dobro plaćeno. (Црњански 2008: 213); [...] kao da je London izdat Abdul Hamidu. (Црњански 2008: 213); Mnogo je porušeno. (Црњански 2008: 214); [...] gde je dvorište bilo pretvoreno u mali park [...] (Црњански 2008: 214); [...] što su saliveni od torova [...] (Црњански 2008: 214); [...] da umalo nije bio pregažen [...] (Црњански 2008: 215); [...] mi nismo pobedjeni! (Црњански 2008: 217); [...] pa je bio, takoreći, zaražen, od Poljaka [...] (Црњански 2008: 216); A ulice su bile bolje osvetljene [...] (Црњански 2008: 218); To je kod familije [...] rešeno. (Црњански 2008: 220); [...] bio je nekoliko puta sprečen [...] (Црњански 2008: 222); Čak i bolnice primaju, tog dana, samo one koji su pregaženi [...] (Црњански 2008: 222); Osim toga, taj praznik je sada bio plaćen [...] (Црњански 2008: 223); Čitave varošice i varoši pored mora pretvorene su u prenoćišta [...] (Црњански 2008: 223); Ta knjiga [...] sad je iskopana iz sanduka u Mil Hilu, i ubačena u njegov džep od kaputa, za put. (Црњански 2008: 230); Činilo im se da će biti prevareni i ostavljeni, na obali [...] (Црњански 2008: 233); [...] kao da je i ta glava u Londonu odsečena na ranju, a dignuta u poćno nebo [...] (Црњански 2008: 234); Bilo mu je obećano da će u toj varoši naći zaposlenje. (Црњански 2008: 235); Obećano mu je da će moći držati predavanja [...] (Црњански 2008: 236); Kaže da joj je preporučen iz Londona. (Црњански, 2008: 242); (Црњански 2008: 242); [...] kaže, da je smešten u apartmanu jedne dame [...] (Црњански 2008: 243); Nimalo mu se ne dopada mesto, koje mu je dato [...] (Црњански 2008: 251); Na licu te žene, vide nešto, kao da je bela masa, od kreča, u kojoj su samo velike, modre, oči, bile nepovređene, a bez obrva. Očigledno je to lice bilo spaseno, teško, iz nekog požara. Koža je, oko očiju, bila, i sad, naborana [...] (Црњански 2008: 253); Svaka je, među tim ženama, imala svoju istoriju, o kojoj se šarputalo, ali nije, nikad, govoreno glasno. (Црњански 2008: 259); [...] a Rjerninu je protumačeno, da će sad imati da prevodi [...] (Црњански 2008: 266); Njena suknja bila je rasečena skogo do kuca. (Црњански 2008: 268); [...] u posetu kralju Arthuru, koji je u Engleskoj cenjen naročito. (Црњански 2008: 271); Star je, i rečeno mu je, da ne bi trebao vise da vozi [...] (Црњански 2008: 273); On je prvi Rus, za koga joj je rečeno, da će biti pozvat, u goste, kod njih, u Škotsku. (Црњански 2008: 273); Isprva je, u braku, bila, kao neka boginja, obožavana. (Црњански 2008: 273); To troje je moralo da sedi u kolima, kao da je prilepljeno jedno uz drugo. (Црњански 2008: 274); Jedna stara lokomotiva bila je izvučena na sporedni kolosek [...] (Црњански 2008: 276); A dat joj je čarobni napitak, da porije. (Црњански 2008: 280); Ti temelji nisu bili izmišljeni. (Црњански 2008: 280); [...] generalice, koja je sad bila zagledana u svog zeta, preneraženo. (Црњански 2008: 281); Obe ruke su mu visile, nemoćno, dok mu je telo vičeno prema plićaku. (Црњански 2008: 298); Sorokin je uhvaćen [...] (Црњански 2008: 301); [...] što je vrlo moralna kraljica Viktorija zaboravljena. (Црњански 2008: 301); Kad se vratila, sve je već bilo svršeno. (Црњански 2008: 306); Ako se raščuje [...] biće prokazani u društvu. (Црњански 2008: 307); [...] i kamenjem, koje nije vađeno. (Црњански 2008: 319); Iako je njoj bilo rečeno, i od babuške, grafice Panove, i od Legije, da će, za njega odsustvo biti produženo i svi troškovi, biti plaćeni [...] (Црњански 2008: 325); Kao neka gvozdena, duga zmija, kojoj je bio otkinut ger. (Црњански 2008: 325); Čovek je zagledan u prigodu. (Црњански 2008: 327); Znao je da će biti otpušten. (Црњански 2008: 328); [...] da nije samo on

prevaren [...] nego da *su prevareni*, i drugi [...] (Црњански 2008: 340); *Zaboravljeni su*, ne samo [...] i oni, koji *su ukrcani* sa admiralom [...] (Црњански 2008: 340); *Flot im je*, uostalom, *uzet*, kao što se oduzima prtljag. (Црњански 2008: 340); [...] prvi dan mu *je priređen*, u radnji, svečani doček. (Црњански 2008: 351); Iako *su* te oči *bile usadene*, u glavu [...] (Црњански 2008: 353); Ne privlači ga koit u prodrumu, ni kad *bi bio ponuđen*. (Црњански 2008: 359); Kad *je gips bio skinut* [...] (Црњански 2008: 371); [...] u sobi za spavanje, u koju *je bila uvedena*. (Црњански 2008: 377); [...] kraj jedne kuće, iz koje *je istovarivan* nameštaj. (Црњански 2008: 382); [...] kad mu *je prvi put traženo* da [...] (Црњански 2008: 383).

Сви претходно наведени примери формирани су на основу законитости пасивне дијатезе, и односе се на прву групу реченица са предикацијом садржаном у оквиру трпног глаголског придева и одговарајућег глаголског времена у којој је ситуација описана. Упркос повећаној продуктивности пасивних реченица у корпусу, није дошло и до повећања агенса у наведеним реченицама, па наводимо неколицину примера у којима је агенс исказан конструкцијом *od* + генитив:

1) Iako *je* njoj *bilo rečeno*, i *od* babuške, grafice Panove, i *od* Legije, da će, za njega odsustvo *biti produženo* i svi troškovi, *biti plaćeni* [...]; 2) [...] *pa je bio*, takoreći, *zaražen, od* Poljaka [...]; 3) [...] *što su saliveni od* topova [...].

Дакле, занемарљив је број експлицитних агентивних конструкција, али је много већи број примера у којима је агенс анонимизован (наводимо неколико): *Flot im je*, uostalom, *uzet*, kao što se oduzima prtljag.; [...] *prvi dan mu je priređen*, u radnji, svečani doček.; [...] *kraj jedne kuće, iz koje je istovarivan* nameštaj.; [...] *da će, za njega odsustvo biti produženo* i svi troškovi, *biti plaćeni* [...]; *Jedna stara lokomotiva bila je izvučena* na sporedni kolosek [...]; *A hranjene su* hlebom [...]; итд. Анонимизација агенса врши се у моментима када је агенс очекиван или се подразумева, односно може се претпоставити на којој страни се може тражити (као и у случајевима када је неважан или је потребно да буде изостављен). Насупрот томе, предмет наших опсежнијих рефлексива свакако су биле реченице организоване према правилима пасивне дијатезе у којима је дошло до померања актанта пацијенс у први план.

Исказивање пасива коришћено је у различитим глаголским временима. Чести су примери у којима су именице промовисане из објекатске позиције у субјекатску, што је довело до њиховог померања у ову позицију иако је њихово значење пацијенса било довољно да задрже исту реченичну позицију (исто као што у Е језику мора доћи до померања именичких или заменичких конституената из објекатске у субјекатску позицију да би остварењем синтаксичке функције субјекта упућивали на агенса).

1) *Flot im je*, uostalom, *uzet*, kao što se oduzima prtljag. – E A flote ship was taken away from them, anyway, just like the luggage being taken away; 2) *Kad je gips bio skinut* [...] – E After the plaster was removed; 3) [...] *da nije samo on prevaren* [...] – E He wasn't the only one who had been deceived; 4)

[...] što je vrlo moralna kraljica Viktorija *zaboravljena*. – E the fact that their very virtuous queen Victoria *has been forgotten*.; 5) Na licu te žene, vide nešto, kao da je bela masa, od kreča, u kojoj *su* samo velike, modre, oči, *bile nepovređene*, a bez obrva. – E Big bluish eyes *were unharmed*.; 6) Očigledno je to lice *bilo spaseno*, teško, iz nekog požara. – E It was clear that the face *had been saved* from the fire.; 7) Koža je, oko očiju, *bila*, i sad, *naborana* [...] – E The skin under her eyes *was wrinkled* even at this point.; 8) Osim toga, taj praznik je sada *bio plaćen* [...] – E That holiday *was now paid*. 9) Obe ruke su mu visile, nemoćno, dok mu je telo *vučeno* prema plićaku. –E While his body *was being dragged* towards the stretch of shallow water.

Ипак, не може се говорити о томе да је овај принцип доследно коришћен, будући да има и примера у којима је субјекат пасивне реченице остао у финалној позицији иза, а не испред глагола, али је оваквих примера неупоредиво мање:

1) [...] na ormanima *su bile izložene* ženske cipele [...]; 2) [...] kraj jedne kuće, iz koje *je istovarivan* nameštaj.; 3) [...] a *priređivane su* i igranke [...]; 4) U ratu [...] *počinjene su* strahote.

Ред речи није обележен само употребом пасивних конструкција, али је ово свакако један од начина употребљених у циљу истицања садржаја. Преклапање у погледу грађења ових форми и често постављање пацијенса у субјекатску позицију по узору на Е формације, оставља могућности за даља истраживања ове комплексне материје.

4. Појава псеудо-расцепљених реченица

Појава псеудо-расцепљених реченица веома је раширена у корпусу. Сам термин *расцепљена реченица*⁷⁵ преузет је из *Енциклопедијског речника модерне лингвистике* (1985). У овом делу издвојили смо групу псеудо-расцепљених реченица или привидно расцепљених реченица⁷⁶. Привидно расцепљене реченице наводи и Халупка-Решетар у прегледу расположивих синтаксичких структура у енглеском језику (в. 2011: 23–24), док Шевић користи термин: псеудо-расцепљене реченице (в. 1989). Дакле, у сагледавању тематске организације реченице неопходно је размотрити тематизоване

⁷⁵ „**Расцепљена реченица** (*cleft sentence*) Термин који се употребљава у ГРАМАТИЧКОЈ дескрипцији за КОНСТРУКЦИЈУ у којој се једна КЛАУЗА дели на двоје, с тим што сваки део има властити ГЛАГОЛ. На пример, реченица Михајло вози нова кола може се „расцепити” на разне начине; нпр. Михајло је тај који вози нова кола, Нова кола су то што Михајло вози. Ове ВАРИЈАНТЕ утичу на дистрибуцију емфазе у оквиру РЕЧЕНИЦЕ, и у великој мери одговарају обрасцима ИНТОНАЦИЈСКЕ ИСТАКНУТОСТИ. Расцепљене реченице, као и с њима повезане ПРИВИДНО РАСЦЕПЉЕНЕ РЕЧЕНИЦЕ, привукле су посебну пажњу у ТРАНСФОРМАЦИОНОЈ граматици, због ДЕРИВАЦИОНИХ проблема које постављају” (Kristal 1987: 216)

⁷⁶ „**Привидно расцепљена реченица** (*pseudo-cleft sentence*) У ГРАМАТИЧКОЈ дескрипцији, назив за КОНСТРУКЦИЈУ која је слична РАСЦЕПЉЕНОЈ реченици у том смислу што је једна КЛАУЗА подељена на два засебна дела, сваки са својим ГЛАГОЛОМ, али с бином разликом што се ти делови могу анализирати као да стоје у односу ГЛАВНЕ клаузе према ЗАВИСНОЈ.” (Kristal 1987: 207)

елементе смештене у почетни положај у реченици, што доводи до стварања обележених реченичних структура. Имајући у виду поделу на три врсте обележене теме (Halliday у: Халупка–Решетар 2011: 53), као и постојећи корпусни материјал – закључујемо да је најчешће коришћена стратегија за померање теме тако да заузме мање уобичајени положај у реченици јесте стратегија у вези са применом идентификационе теме⁷⁷ („engl. *identifying/equative theme*”) (Халупка–Решетар 2011: 52). Дакле, привидно раздвојене структуре или привидно расцепљене реченице у Е језику садрже следећу структуру: субјекат + глагол + комплемент глагола и при томе је субјекат или комплемент представљен номиналном клаузом која је уведена речима *what* или *that*. Велики је број примера у корпусу, и то је поново поклапање са Е системом:

Ирак се чује *ono što misle* и *ono što šapću*. (Црњански 2008: 11); [...] *nego i neka želja, da se nadoknadi, ono, što je propušteno, nekada*. (Црњански 2008: 25); Мисиs Krismes је, *ono, što je mislila* [...] *skrila u brbljanje* [...] (Црњански 2008: 26); *Ono što im se nije dopadalo*, било је да је променљив. (Црњански 2008: 30); [...] и *није одговарао onom ko ga nešto pita*. (Црњански 2008: 30); [...] *pa mogu da kažu, i ono, što stanovnici Mil Hila nisu razumeli*. (Црњански 2008: 33); [...] *žena mu je doviknula [...] ovo, što sledi* [...] (Црњански 2008: 33); *Sva su ta dobrotvorna društva, ovde, ono, što Francuzi zovu: façade.*” (Црњански 2008: 39); *Kao svaka žena, ni ta žena [...] ne voli, ono što je skaradno*. (Црњански 2008: 41); *Uostalom, i da ne pati, ono što on svira, sad peće ovde da sluša, niko*. (Црњански 2008: 41); ... *ona još kaže nešto što nije očekivao* [...] (Црњански 2008: 44); *Tog potomka [...] nije bilo slomilo, to, što je izgubio imanja, kuće u Petrogradu, zemlje u Nabrežnjaji, niti, to, što se potucao sve siromašniji, po Evropi, kao i toliko hiljada drugih, ruskih, emigranata, posle Prvog svetskog rata*. (Црњански 2008: 47); *Ironija, kojom prati sve što se sa njim zbiva, nije posledica neke obesti, aristokrate, što je sve izgubio, što je utonuo u more sirotinje koje ima, svud, na svetu*. (Црњански 2008: 49); *A to, što ostaje, nikakve vise veze sa njima nema*. (Црњански 2008: 48); *To, što ne mogu vise da žive u svojoj prošlosti nije jedino, što je čudnovato* [...] (Црњански 2008: 49); [...] *ali ne zaboravi ono što je njihov Šekspir – ili, kako ga Barlov izgovara, Šakespeare, – rekao, o ljudskom životu: to je priča koju bunca neki idiot*. (Црњански 2008: 52); *Onog što je pronašao nešto novo, da treba postiti, da bi se dugo živelo*. (Црњански 2008: 56); *Posmatra ga, i kaže: uvek je pogučivao ono, koje je, on, želeo: barolo*. (Црњански 2008: 60); „*Zaboravili ste da omirišete to vino, pa da mi kažete, opet, ono, čime ste mi, u ono doba probijali glavu, – da barolo, posle sedam godina, miriše na ljubičice u Rijemontu*. (Црњански 2011: 61); *Muš joj na to odgovara nešto što nije očekivala*. (Црњански 2008: 67); *Moraо је glasno, da ih ponavlja, za njom, a što je pri tome bilo najluđe: ono što je ponavljao, bili su neki stihovi, koje nije razumeo*. (Црњански 2008: 77); [...] *koji je ubio onu koju je voleo*. (Црњански 2008: 77); *Ono što je nekad bilo, i ono što se događa sa njim, sad, u sadašnjosti, u neakvoj su, dakle, čudnovatoj vezi?* (Црњански 2008: 77); *Kako je čudna ta bliskost, onoga što se davno dešavalo, i što je prošlo, i onog, što se sad sa njim događa. Možda i sa onim, što će se dogoditi, u budućnosti?* (Црњански 2008:

⁷⁷ „Наиме, идентификациона тема обележава неки реченични елемент као тему тако што је помоћу привидно раздвојене структуре (engl. *pseudo-cleft structure, wh-structure*) претвара у номинализацију”. (Халупка–Решетар 2011: 53).

78); Dešava mu se, tada [...] nešto, *što ga je uvek začudilo*. (Црњански 2008: 80); Sve je to *što sam video*, prošlo. (Црњански 2008: 82); Da budete kod nje, ono, *što oni zovu*, mešač čaja. (Црњански 2008: 84); A mi nismo [...] ništa drugo, osim onog, *što smo donele iz Pariza* [...] (Црњански 2008: 85); To je, dakle, ono, *što je toliko obećavala?* (Црњански 2008: 86); Rečeno joj je da ništa ne stoji na njenom putu, *što bi moglo da spreči*, da rodi [...] (Црњански 2008: 93); Zbija glupe šale, da bi, makar trenutak-dva, zaboravila, ono, *što se sa njima događa*. (Црњански 2008: 94); Jedino, *što sad treba učiniti*, ne razmišljajući dalje, treba tu ženu [...] da spase. (Црњански 2008: 99); Da potkrepi ono, *što je tvrdio*, pokazivao je tu sliku. (Црњански 2008: 99); Tako je Rjepnin, u Londonu, tog trenutka, video da čovek, katkad, postaje ono, *što je mislio da je slika, nečeg, što se događa daleko*. (Црњански 2008: 99); Smešno je samo to, *što takve šešire nose i poslužitelji u bankama, raznosači*, a smešno je i to, *što se mogu, – budzašta, – iznajmiti, u radnjama koje su baš zato i otvorene u Londonu*. (Црњански 2008: 103); Niko nije ono, *što mu ime kaže, u životu*. (Црњански 2008: 110); *Ono što ga, – beskućnika, – opet začuđava*, to je kaligrafska lepota sterlinga [...] (Црњански 2008: 121); *A što je najgore*, njima se stvar čini vesela. (Црњански 2008: 122); [...] u prvi mah ne shvata, ono, *što je taj radnik rekao*. (Црњански 2008: 131); Mnogo je gore ono, *što ima da mu kaže, o svojim lutkama*. (Црњански 2008: 133); Njegova žena kaže da Englezi prosto ulepšavaju, *ono što je ružno*. (Црњански 2008: 137); *To što joj je muž sad rekao* [...] povlači za sobom neko iznenađenje, i u mislima njegove žene. (Црњански 2008: 146), итд.

У приказаним примерима речи *what* или *that* представљене су С еквивалентима: *što, to što, ono što, ovo što, jedino što, sve što*. У наведеним примерима тема је позната, односно све реченице садрже информацију која је слушаоцу већ позната, али је информација дата у потпунијој структури, док је фокус стављен углавном на крај реченице⁷⁸. Привидно расцепљене реченице које се појављују у нашем корпусу, односно расцепљене реченице уопште које садрже почетну, предикатску и идентификациону тему инхерентне су Е реченичним структурама у којима обележена тема служи за истицање одређеног елемента у реченици, што доводи до преуређења осталих реченичних елемената. Наведеним привидно раздвојеним структурама изражавају се дистинкције између датих, већ познатих информација и других које су непознате. Све реченице се састоје од главне и субординиране клаузе. Упадљиве су, будући да је реченични фокус оваквим језичким средствима усмерен на глагол или предикацију. Комплемент или „фокус” ових реченица у Е језику обично задржава форму инфинитивне клаузе након које следи пуни или крњи инфинитив (са *to* или без њега), а уколико је глагол у Е *wh-structure*, односно у привидно расцепљеним реченицама у одговарајућем финитном облику, тај облик задржава и у наредној клаузи. У нашем корпусу Е инфинитивна клауза замењена је конструкцијом *da* + глагол (којом се иначе може парафразирати инфинитив у С језику). Такође, временски оквир у обе

⁷⁸ „Greenbaum и Quirk (1990: 395) ово формализују ПРИНЦИПОМ ФОКУСА НА КРАЈУ (engl. end-focus structure)” (Халупка Решетар 2011: 55).

клаузе у наведеним примерима је идентичан, што такође, указује на подражавање Е реченичне структуре. Дакле, у корпусу су С привидно раздвојене структуре формиране су на идентичан начин као у Е језику. У том смислу, наводимо и следеће примере:

Ono što je junaku našeg romana padalo na glavu, kao neki čekić na nakovanj, bila je dreka prosjaka u toj, tako raskošnoj ulici Svetog Džemsa. (Црњански 2008: 146); Zuki kaže da, nažalost, zanat obučara nije više *ono što je bio*. (Црњански 2011: 150); A iz *onoga što se kroz etar čuje*, da se razumeti, da taj i taj, godinama nije sina, ili čerku, ni video [...] (Црњански 2008: 155); *Ono, što je zapazio*, bilo je samo to, da je lordmer plaćao toj siromašnoj devojčici, samo guineju. (Црњански 2008: 193); *Jedino što ne valja*, to je, da će vid pokvariti, brzo. (Црњански 2008: 156); Mnogo štošta zna, sad, o njima, *što pre nije znao*. (Црњански 2008: 156); Svaki dan doživi nešto, *što je neočekivano*, a *što nije ni sanjao*. (Црњански 2008: 156); Međutim, primetio je i to, da vole *sve što je sentimentalno*. (Црњански 2008: 157); *Ono što je najsmušnije u svemu tome*, sirotinja je u Londonu, kako reče, često obučena u odelo koje je groteskno. (Црњански 2008: 166); *Ono što mu se učinilo neočekivano*, taj Zuki zna sve tajne familije Lahir [...] (Црњански 2008: 169); *Žalite, stalno, za onim što je prošlo*.” (Црњански 2008: 176); I na toj ženi oči su *ono što je najlepše*. (Црњански 2008: 187); Kaže da je napunio dvadeset i drugu godinu, ali da u životu još nikad nije imao *ono, što nazivaju, seks*. (Црњански 2008: 188); *Ono što je, meditim, bilo upadljivo, u opisu tog venčanja i njenog mladoženje*, bio je podatak da su se oni upoznali, i zavoleli, u crkvi. (Црњански 2008: 189); U toj galeriji novih svatova, u tim ilustracijama, još je mnogo čudnije, *ono, što Rjepnin, sad već začuden, i radoznao, nalazi zatim u žurnalu koji prelistava*. (Црњански 2008: 189); *Ono, čemu se Rjepnin naročito čudi, prelistavajući i dalje te žurnale* [...] to je, da su svi ti brakovi, toliko, u vezi sa crkvom [...] (Црњански 2008: 190); *Ono, što je zapazio*, bilo je samo to, da je lordmer plaćao toj siromašnoj devojčici, samo guineju. (Црњански 2008: 193); A najluđe je *ono, što mu u podrumu, novi šef radnika Mr. Robinson, savetuje*. (Црњански 2008: 197); Nađu je začudilo *ono što joj muž kaže* [...] (Црњански 2008: 205); A ugledao je, kroz ta odškrinuta vrata, i *nešto, što ga je, iz te kuće, brzo oteralo*. (Црњански 2008: 206); U njihovom životu odigrava se *nešto, u šta je on, Rjepnin, nehotice, upao*. (Црњански 2008: 206); Jedva se uzdržao da ne kaže, toj Engleskinji, *ono, što je Englezima Kambron rekao*. (Црњански 2008: 211); *Ono što je ona zarađivala, prodajom svojih lutaka*, bilo je [...] malo. (Црњански 2008: 218); *Ono što je, pri toj jurnjavi voza, prema moru, bilo strašno*, to lice je sad postalo priviđenje [...] (Црњански 2008: 234); Pod utiskom tog *što je bio čuo*, Rjepnin je nastavio da ruča, kao da jede u snu. (Црњански 2008: 257); A *što je bilo čudno*, njen nozdrve, crte usana i vrhovi ušiju, koji su virile ispod njene riđe kose, sve je to bilo boje i sjaja [...] (Црњански 2008: 259); Ispod svog neprijatnog, velikog, tvrdog lica, njeno telo previjalo se, pokazujući lepe grudi, noge i, *što je na njoj bilo najlepše*, onaj deo tela, koji Englezi, kod žene, scene, naročito. (Црњански 2008: 263); [...] koja je imala da pojede, *ono što je iz hotela poneto*. (Црњански 2008: 282); *Onaj ko gubi*, ima da izvrši samoubistvo. (Црњански 2008: 292); A *što je najčudnije*, reč datu, uvek, održi. (Црњански 2008: 292); *Ono, što je gospođa Peters rekla, tako drsko*, bilo je i Parka učutkalo. (Црњански 2008: 294); Rjepnin, u tom trenutku, još nije imao nikakvo predosećanje, onoga, *što će se, posle, tog dana, desiti*. (Црњански 2008: 295); Uznemireni kupaći, u malim grupicama, prepričavali su, *ono, što se zbilo*. (Црњански 2008: 299); *Ono što je Rjepnina, još više začudilo*, svi su u hotelu, o slučaju Pokrovskog [...] govorili smejući se. (Црњански 2008: 300); *Ono, što je zaprepastilo goste*, bilo je, otkriće gospođe Foi [...] (Црњански 2008: 301); Nema, *ono što svi imaju*, u Engleskoj, kad su u braku [...] (Црњански 2008: 301); Ako se raščuje, u Londonu, *ono, što se desilo*, biće prokazani u društvu. (Црњански 2008: 307); To nije, *ono, što bi je navelo da misli na samoubistvo*.

(Црњански 2008: 309); U Londonu, kaže, treba imati, pre svega, *ono, što zovu: dobra adresa*. (Црњански 2008: 337); *Ono što je Rjepnina, naročito, bilo začudilo*, bilo je: da je vraćen, tamo, otkuda je bio, – zauvek, – otišao. (Црњански 2008: 337); *To što su rasprodali sav nakit, to što je ona prodala i poslednji komad brilijanata svoje matere, knjaginje Mirske, to što on mora da gleda kako radi te lutke*, ni to nije najgore. (Црњански 2008: 340); Najgore je *što im je ova strašna varoš oduzela* i ono, poslednje, u životu čoveka, *što je svetlo u čoveku*. (Црњански 2008: 340); To, *što je video*, – te slike sa tih farmi, bile su jedan od najluđih doživljaja, koje je Rjepnin imao, kada se vratio u London, iz Kornualije. (Црњански 2008: 347); *Što je najčudnije*, Rjepnin je uveren, da ta riba, dok gleda, MISLI. (Црњански 2008: 352); *Ono što je zaprepastilo Rjepnina*, pri tom, nisu bile te glupe sale, u podrumu, nego adresa, na koju treba da piše odgovor, na to pismo: Kremlj. (Црњански 2008: 356); *Sve što traži sad, od Krilova*, to je, da mu poruči taksi, da ode kući. (Црњански 2008: 372), итд.

Узмимо на пример реченицу:

Sve što traži sad, od Krilova, to je, da mu poruči taksi, da ode kući. – E *All that he wants now from Krilov* is to call him a taxi, so that he can go home.

Приказана реченица формирана је по принципу: номинална клауза уведена заменицом шта + глагол *тражити* + комплемент глагола представљен конструкцијом да + глагол *поручити*. Следећа реченица је буквално синонимна претходној: Тражи од Крилова само да му поручи такси, да оде кући; али ова варијанта која је својствена С синтаксичкој структури није употребљена. Међутим, много чешћи тип приказаних реченица у корпусу јесу управо реченице које су означене као привидно расцепљене реченице. Или пример:

Ono, što je zapazio, bilo je samo to, da je lordmer plaćao toj siromašnoj devojčici, samo guineju. – E *What he noticed* was only that the lordmare was paying only a guinea to the poor girl.

Адекватна синонимна реченица била би: Запазио је да је лордмер плаћао тој сиромашној девојци, само гуинеју. Запажени су и примери у којима би целокупна привидно расцепљена структура могла бити замењена једном речју, а да не дође до промене значења (у заградама наведене су синонимне реченице које су могле бити употребљене):

Žalite, stalno, za onim što je prošlo. – E *You mourn for what has passed*. (Жалите стално за *прошлим*). *I na toj ženi oči su ono što je najlepše*. – E *The eyes are what is the most beautiful on that woman*. (И на тој жени очи су *најлепше*.); *Kaže da je napunio dvadeset i drugu godinu, ali da u životu još nikad nije imao ono, što nazivaju, seks*. – E *He says to have turned twenty-one years old, but he also says that in his entire life he has never had what other people call sex*. (Кажу да је напунио двадесет и другу годину, али да у животу још никад није имао *секс*.); *Ono što je, meditim, bilo upadljivo, u opisu tog venčanja i njenog mladoženje*, bio je podatak da su se oni upoznali, i zavoleli, u crkvi. – E *What was outstanding about the description of that wedding reception and its groom* was the information that they met and fell in love with each other at the very church. (У опису тог венчања и њеног

младожење, *упадљив* је био податак да су се они упознали, и заволели, у цркви.).

Међутим, закључује се да у корпусу овакве структуре заузимају значајно место, а будући да се њима врши истицање реченичних елемената, аутор је очигледно желео да их укључи у текстуалну структуру тако да задрже Е обрасце.

5. Употреба и функција присвојних придевских заменица

На основу дате грађе, може се поткрепити наша претпоставка о више него честој употреби присвојних придевских заменица испред именица, која у С језику није увек неопходна, док је у Е језику обавезна, и ово може бити или питање утицаја Е језика или ауторовог стилског манира. Из тог разлога наводимо примере употребе присвојних придевских заменица:

[...] ni *njegove* komšije nisu znale [...] (Црњански 2008: 20); [...] kako mu *njegova* žena prilazi [...] (Црњански 2008: 28); Kad bi je svet primetio [...] sa *njenim* kutijama [...] (Црњански 2008: 33); [...] pri dočeku svoga muža i *njegovih* kanti vode [...] (Црњански 2008: 33); Možda se uplašila i od *tvojih* kutija? (Црњански 2008: 41); To *njen* otac i *njena* mati [...] (Црњански 2008: 44); [...] a zatim i sam spušta, kraj *njenog* ramena, na postelju, *svoju* glavu. (Црњански 2008: 45); Otkud to sad u *njegovom* životu? (Црњански 2008: 45); [...] ulaze, iz Afrike, u *njegovu* sobu [...] i kroz *njihovu* postelju. (Црњански 2008: 45); [...] podiže sa čilima *njenu* ruku, a namešta i *njenu* glavu na jastuku [...] (Црњански 2008: 45); [...] smiruju, polako, *njene* živce [...] (Црњански 2008: 47); *Njen* muž joj onda [...] miluje, i greje, *svojim* dahom, ruku. (Црњански 2008: 48); Strašnja je sitnica smrt *njihova* u Londonu. (Црњански 2008: 49); [...] na putu *tom* osu [...] (Црњански 2008: 50); Ljubiću u ruku i *njenu* tetku. (Црњански 2008: 55); Ta *njihova* hrana što se [...] (Црњански 2008: 57); Brod *njegov* još plovi [...] (Црњански 2008: 57); [...] iako to *njegova* žena nimalo ne voli. (Црњански 2008: 60); [...] svira po *njegovoj* narudžbini. (Црњански 2008: 62); [...] *njegovo* mlataranje rukama [...] (Црњански 2008: 62); [...] koje uvećava i *njegovu* senku na zidu [...] (Црњански 2008: 62); Dok joj muž tako brblja, *njegova* žena [...] (Црњански 2008: 68); [...] da nismo došli da peremo *njihove* sudove [...] (Црњански 2008: 72); [...] da smo bili *njihovi* saveznici [...] (Црњански 2008: 72); Tek kada je čuo *njeno* ravnomerno, tiho, disanje [...] (Црњански 2008: 75); [...] koji se u *njegovim* očima tumble prevrnuo. (Црњански 2008: 75); Ta [...] žena, sa *njenim* metlama i krama [...] (Црњански 2008: 79); Sećao se i sad *njenog*, tadašnjeg, lica [...] (Црњански 2008: 80); Stalo mu je do *njenog* klizanja [...] (Црњански 2008: 81); A naročito posmatra šampionku i *njeno* klizanje. (Црњански 2008: 81); *Njena* igra oduševljava [...] (Црњански 2008: 81); Dok silazi [...] *njegov* unutarnji monolog [...] se nastavlja, u njemu. (Црњански 2008: 82); Iako je to omiljena izreka *njenog* muža, *njegova* žena se [...] (Црњански 2008: 85); [...] proleće misao, da u *njihovom* braku [...] (Црњански 2008: 86); *Njihovo* ropanje, *njihov* razgovor [...] *njihova* ljubav kao da nije tako lepa [...] (Црњански 2008: 86); Čujem i sad još *njihove* gajde [...] (Црњански 2008: 88); [...] strpala u *njihov* dom staraca [...] (Црњански 2008: 88); Hladnoća, koja je u *njihov* brak bila ušla [...] (Црњански 2008: 89); [...] broj *njihovih*, engleskih poznanika [...] (Црњански 2008: 90); [...] ni, *njihov*, smeten, način poziva šofera [...] (Црњански 2008: 91); [...] na *njenom* licu i u *njenim* očima [...] (Црњански

2008: 91); „*Naša poljska sirena*.” (Црњански 2008: 91); [...] kad se *njeno* ime uzvikivalo [...] (Црњански 2008: 92); Rečeno joj je da ništa ne stoji na *njenom* putu [...] (Црњански 2008: 92); [...] u *njenim* očima nosila je lice jednog lekara [...] (Црњански 2008: 93); U životu *njihovom* otročinje [...] (Црњански 2008: 95); [...] one *njihove*, lude knjige [...] (Црњански 2008: 96); [...] u jednom drugom *njihovom* životu. (Црњански 2008: 99); *Njena* lepota je i sad velika [...] (Црњански 2008: 100); Bila je ponoć kad se [...] pored *njihove* postelje, ugasila sveća. (Црњански 2008: 101); *Njegova* rezignacija zamara sirotu ženu [...] (Црњански 2008: 105); *Njegova* žena mu se onda smeje, još vise. (Црњански 2008: 110); Prebledeo, *njen* muž [...] (Црњански 2008: 110); [...] daje *njegovom* liku, sad, zbilja, neki izraz nemilosrdnog, sudije [...] A *njegovim* crtama oštrinu crta kalabriških asasina. (Црњански 2008: 111); Ordinski vam se smeje zbog tih *vaših*, istorijskih, deklamacija. (Црњански 2008: 111); Da li zato što je *njen* glas omekšao [...] (Црњански 2008: 111); Sećate li se *njegovih* spomenika [...] (Црњански 2008: 111); [...] streljali čitava sela *njegovih* seljaka.” (Црњански 2008: 112); Protivno *njenom* očekivanju [...] (Црњански 2008: 113); [...] i do *njihovog* Crvenog krsta. (Црњански 2008: 114); [...] da on ne oseća *njenu* želju za zagrljajima [...] (Црњански 2008: 114); [...] da se uvuče u postelju, pod *njihova* ćebeta. (Црњански 2008: 115); Vidi samo, ispod *njenih* trepavica, trag suza. (Црњански 2008: 115); Nema više ni *njegovih* konja [...] (Црњански 2008: 131); [...] i za nju, u *njihovoj* velikoj sirotinji [...] (Црњански 2008: 145); *Njegovo* lice [...] zbog trokuta *njegove* sme brade [...] bilo je još bleđe zbog *njegovih* krupnih, crnih očiju. (Црњански 2008: 146); *Njegovo* požutelo lice, *njegove* tamne i mutne oči [...] (Црњански 2008: 152); *Njegova* žena tada rominje, prvi put, *njegove* godine. (Црњански 2008: 156); [...] neće li negde naći neku ženu, u *njegovom* životu. (Црњански 2008: 174); Mastilo šara po *njenim* knjigama, i *njenoj* suknji, i *njenim* čarapama [...] (Црњански 2008: 182); [...] da su *njegove* fotografije lova, na medvede [...] kao i *njegove* divne slike Kavkaza. A *njegov* engleski tekst za te knjige, – korektan. (Црњански 2008: 201); Bilo je očigledno da [...] u toj kući ima i nemaština *svoj* stan [...] (Црњански 2008: 206); [...] da hvata *njenog* muža [...] (Црњански 2008: 208); [...] i, da *njenim* životom, upravlja? (Црњански 2008: 208); [...] u *svojoj* glavi [...] (Црњански 2008: 215); [...] u velikim danima *našim* [...] (Црњански 2008: 217); [...] dala, za *njene*, večernje haljine [...] (Црњански 2008: 218); [...] sa slikama kraljice Jelisavete I, sa opisom *njenog* stoleća, *njenog* dvora, *njene* Engleske. (Црњански 2008: 230); [...] i prošlosti, sad, kakva je u *njihovom* sećanju. (Црњански 2008: 232); Jedna kap kiše sliva se, u prozoru, kao po *njegovom* licu. (Црњански 2008: 233); Ostalo se gubi u *njegovom* cerekanju. (Црњански 2008: 233); Na *njeno* kućence padao je dug kurjuk *njene* plave kose [...] (Црњански 2008: 233); [...] dva vojnika [...] pala su u vodu, pa je oko *njihovog* izvlačenja bilo mnogo vike i smeha, i psovke. (Црњански 2008: 234); [...] ili da mu se dosadilo u *njihovom* kureu [...] (Црњански 2008: 237); Želeo je da, na *njegovom* licu, ne primeti [...] (Црњански 2008: 254); Kao da se uvukao u *njegovo* odelo? (Црњански 2008: 269); *Njegova* mati [...] tvrdila je, da *njegov* otac preteruje [...] (Црњански 2008: 295); Zašto ga *njegovo* siromaštvo, *njegova* nemaština, smeštaju tako blizu te nesretnice [...] (Црњански 2008: 303); Nikakve razlike nije bilo [...] između *njenog* hodanja [...] (Црњански 2008: 505).

С обзиром да у С језику постоји придевска, присвојна заменица сваког лица (свој, своја, своје, итд.) којом се означава припадање сваком лицу (мада она може имати и друга значења, на пример: сопствени, властити и сл.), било је очекивано да аутор употреби ову заменицу. Међутим, иако се у корпусу могу наћи и такви примери ([...] pri dočeku *svoga* muža; [...] a zatim i sam spušta, kraj njenog ramena, na postelju, *svoju* glavu.; Njen muž joj onda [...] miluje, i greje, *svojim* dahom, ruku.; Bilo je očigledno da [...] u

toj kući ima i nemaština *svoj* stan [...]; [...] u *svojoj* glavi [...]; итд.), неупоредиво чешћа је употреба придевских, присвојних заменица. Под утицајем Е језика, у великој мери ограничена је употреба присвојне заменице сваког лица у наведеном значењу у корпусу. Узимајући у обзир чињеницу да: „Природи нашег језика свакако више одговара употреба заменице *svoj* место присвојних заменица одређених лица, па и поред све чешће употребе и у свакодневном говору, а и у штампи, код знатног броја писаца ми јој још не можемо признати књижевни карактер” (Стевановић 1964: 294). У Е језику, присвојни детерминатори (*my, your, his, her, its, our, their*) се налазе испред именице и имају атрибутивну функцију и њихова дистрибуција се остварује у значајном степену. Под утицајем таквих образаца, налазимо у корпусу примере који их у дословном смислу преносе. Према дефиницији: „Присвојни детерминатори се употребљавају као квалитативни, не као класификативни детерминатори, и то обично уз семантичка поља која означавају делове тела, одећу, личне предмете, рођаке, дипломе и сматрају се инхерентним посесивима.” (Ђорђевић 2002: 115). Такви примери су бројни, а неколико ћемо узети ради даљег приказа (у заградама су означени одговарајући С еквиваленти):

Želeo je da, na njegovom licu, ne primeti [...] (С – Желео је да му на лицу не примети [...]) - Е *He wanted her not to notice on his face [...]*; *Kao da se uvukao u njegovo odelo?* (С – Као да му се увукао у одело?) – Е *As if he had got into his suit? Njegova mati [...]* *tvrdila je, da njegov otac preteruje [...]* (С – Мати је тврдила да му отац претерује [...]) – Е *His mother [...]* *claimed that his father exaggerated [...]*; *Ta [...]* *žena, sa njenim metlama i krpama [...]* (С – Та жена, са својим метлама и крпама [...]) – Е *That woman, with her brooms and cloths [...]*; [...] *neće li negde naći neku ženu, u njegovom životu.* (С – [...] неће ли негде наћи неку жену, у свом животу.) - Е [...] *whether he will find a woman somewhere in his life.; [...]* *u njenim očima nosila je lice jednog lekara [...]* (С – [...] у својим очима носила је лице једног лекара [...]) - Е [...] *in her eyes she was carrying a face of one doctor [...]* итд.

Дакле, захваљујући наведеним С еквивалентима може се запазити да је природа С језика таква да постоји и могућност изостављања и придевске, присвојне именице за свако лице и употребе личне заменице у одговарајућем падежу (као у првом наведеном примеру -му) како би било јасније на које се лице односи, па чак и да се изоставе употребљене придевске, присвојне заменице за одређена лица у тренутку када је то непотребно. Ипак, у свим примерима, очигледна је ауторова интенција да без изузетка искористи могућност наглашавања употребом придевских присвојних заменица на идентичан начин као што се инхерентни посесиви дистрибуирају у реченичним структурама Е језика.

Будући да се присвојни детерминатори у Е језику налазе и у герундивним конструкцијама у оквиру којих остварују субјекатску функцију, нашли смо и С примере који подражавају овакве структуре комбиновањем придевских, присвојних заменица и глаголских именица (у заградама су стављени С еквиваленти):

Ostalo se gubi u *njegovom* cerekanju. (С – Он се церека.) – E The rest is lost somewhere in *his* giggling.; [...] dva vojnika [...] pala su u vodu, pa je oko *njihovog* izvlačenja bilo mnogo vike i smeha, i psovke. (С – Њих извлаче.) – E There was a lot of shouting, laughter and swearing along with *their* pulling out of the water.; Stalo mu je do *njenog* klizanja [...] (С – Она се клиза.) – E He cared about her skating.; Tek kada je čuo *njeno* ravnomerno, tiho, disanje [...] (С – Она дише.) – E Not until did he hear *her* quiet even breathing [...]; [...] *njegovo* mlataranje rukama [...]; (С – Он млатара.) – E *His* dangling with his hands.; Nikakve razlike nije bilo [...] između *njenog* hodanja [...]; (С – Она хода.) – E There was no difference [...] between *her* walking [...]; A naročito posmatra šampionku i *njeno* klizanje. (С – Она се клиза.) – E He was looking at the champion and *her* skating giving her particular glances.

Дакле, и поред постојећих решења, у корпусу су задржане придевске, присвојне заменице одређених лица у структурним комбинацијама које више одговарају Е, а не С језику.

6. Употреба про-форме⁷⁹

У вези са контекстуално условљеним реченичним елементима, наводимо примере употребе про-форме којом се уместо очекиване именице (која је већ споменута или се њена употреба подразумева) појављује заменица. Чињеница да се контекстуално условљени елементи могу изоставити у дискурсу, не подразумева да је ова појава у С језику честа. Можемо закључити, на основу бројности и обиља постојећих примера (који нису сви наведени), о значају која се може придодати употреби про-форме у нашем корпусу:

Druga je bila malo hladnija, kišovita [...] (Црњански 2008: 9); *A četvrta* je bila hladna [...] (Црњански 2008: 9); [...] kad ratovi prodju, i čuvena mesta se zaborave, i *ona* koja su nam bila draga, - pa i *ona* za koja smo rekli da će se ramtiti večno. (Црњански 2008: 13); *Bilo* je i toga, ali vise među *onima* koji su bili ostali u podrumima... (Црњански 2008: 16); *Iako* je bio užasnut mišlju da u svojoj bedi može doživeti, još veće nesreće, nego ta, koja ga je već postigla u Londonu [...] (Црњански 2008: 30); *Toliki* [...] nose ove kante, a nose i *druge* koje su teže. (Црњански 2008: 35); *Brod* njegov još plovi, ali je napukao, kao *onaj* duždjev, u Veneciji. (Црњански 2008: 57); *Ponavljao* je da ima čak i *takvih*, koje su lude: „*rtut, ržavčina*”. (Црњански 2008: 76); *Onog* koji je imao običaj, kad zagrmi, da siđe u podrum, ali da kaže, da to zbog žena činimo. (Црњански 2008: 76); *Onako*, kako vi zamišljate ćerke i žene engleskih lordova, *one* su još samo u dečijim bajkama. (Црњански 2008: 85);

⁷⁹ Про-форма је дефинисана на следећи начин: „Termin kojim se u nekim modelima GRAMATIČKE deskripcije označava svaku JEDINICU U REČENICI koja služi kao zamena za neku drugu jedinicu ili KONSTRUKCIJU. Najvažniju klasu primera čine zamenice ([lat. *pronomina*], odakle je po analogiji stvoren ovaj termin), koje zamenjuju IMENIČKE SINTAGME.” (Кристал 1987: 209)

Kad prođe taj prvi talas, slabo plaćenih radnika, putuju *oni*, koji dobijaju platu... (Црњански 2008: 142); Seća ga na *onu*, koju je Kazanova nalazio, na ljubavnom sastanku [...] u džaku. (Црњански 2008: 144); Njegova žena misli, ali to ne kaže, da će ta devojka biti, svakako, *ona* koja će, u Londonu značiti opasnost, za njih, u braku. (Црњански 2008: 145); Samo, ima pevača, prosjaka, koji su ostarili, a pevaju. *Jedan*, tako, svaki drugi dan, peva [...] (Црњански 2008: 147); Ljudska noga, kaže, traži potporu. *Ona* treba da ima, za kaldrmu, debeli đon [...] (Црњански 2008: 150); Svet u kome je pre živeo nije bolji... nego *ovaj* što ga gleda sad, u tom podrumu. (Црњански 2008: 156); Njen sinčić, kaže ona, uživa da razgleda knjige koje ona upotrebljava, pa će, sad, imati *ovu*, ispolivanu mastilom. (Црњански 2008: 183); (Njegovo je ime bilo kao *jedno*, admiralsko, vrlo slavno, u Prvom svetskom ratu.) (Црњански 2008: 203); U blizini se nalazi i spomenik *onoga*, koji je o francuskoj revoluciji pisao, kao da piše škotsku baladu. (Црњански 2008: 206); Gosta su dočekivala i sa desna i sa leva po tri velika prozora, – od *onih* koji se dižu rukom uvis. (Црњански 2008: 241); Na kraju krova, i levo i desno, bio je po jedan kamin, ogroman, kao što su *oni* na kućama koje su izgorele. (Црњански 2008: 241); [...] ali je bilo jasno da ih deli, na dve pole, na *jednu*, koju je izričito pozivao na ručak, i *drugu*, koja je imala da pojede, ono što je iz hotela poneto. (Црњански 2008: 282); A posmatrala ga, sa tih fotografija u boji, pogledom, neizmerno bliskim *onima*, kojih se sećao iz detinjstva... (Црњански 2008: 353); Na Rusiju koja postoji, a ne na *onu* koja više ne postoji. (Црњански 2008: 399); A zatim i kanal duž kojeg je odlazio na sastanak sa *onom*, koja je bila njegova prva ljubav. (Црњански 2008: 405); Oni su, mesto letnjih, crvenih šinjela, obukli, za zimu, *plave*. (Црњански 2008: 411); Iste su bile i stolice i tronošci, u kontoaru, kao *one*, koje je kod ujaka [...] video. (Црњански 2008: 415); Borila se dugo i za Italiju. Pa? Stvorila je *ovu*, koja joj, umalo, ne uze Indiju. (Црњански 2008: 429); A u mramoru, sitni spomenici i *onih*, koji su bili, sa Škotima, pred smrt, u rovu [...] (Црњански 2008: 434); Rjepninu se, naročito, bio dopao, na tim kartama, jedan magarac, kome su natakli šešir sa božićnim imelama, na šeširu kao što je *onaj*, koji dobijaju, oni, koje proglase za „doktoře” u Portugalu. (Црњански 2008: 436).

У Е језику висок је степен употребе одређеног, класификативног *ONE* (најчешће са модификатором) уместо номинала који се подразумева, док његови коресподенти у С језику могу бити показне заменице *то, ово, оно*, па чак и бројеви *један, други*, итд. Како бисмо ово демонстрирали, направићемо кратко упоредно контрастирање двају језика, изношењем Е еквивалената:

Druga je bila malo hladnija, kišovita [...] – E *The second one* was a bit colder, though rainy [...]; *A četvrta je bila hladna* [...] – E *And the fourth one* was cold [...]; *Seća ga na onu, koju je Kazanova nalazio, na ljubavnom sastanku [...] u džaku.* – E *It reminds him of the one* that Casanova used to find in a sack, during his romantic date [...]; *Svet u kome je pre živeo nije bolji [...] nego ovaj što ga gleda sad, u tom podrumu.* – E *The world* where he used to live wasn't any better... than *the one* he is looking at right now, in that basement.; *Njen sinčić, kaže ona, uživa da razgleda knjige koje ona upotrebljava, pa će, sad, imati ovu, ispolivanu mastilom.* – E *Her little son* enjoys looking at the books she uses, so now he'll have *this one*, with some ink spillt all over it.; *A posmatrala ga, sa tih fotografija u boji, pogledom, neizmerno bliskim onima, kojih se sećao iz detinjstva [...]* – E *And she used to give him [...]* certain looks, incessantly similar to *the ones/those* he remembered from his childhood. итд.

Дакле, *the second one, the fourth one, the one, this one, the ones* имају одговарајуће С еквиваленте: *druga, četvrta, ona, ovaj, onima*, итд. Из наведеног се поткрепљује претпоставка о томе да се истоветност реченичних структура огледа у пресликавању Е модела о изостављању именице и употреби заменице, будући да су наведене именице задржане у памћењу слушаоца. У С језику ова појава није толико честа, док нам текст пружа обиље доказа да су облици про-форме конструисани по Е моделу. Даље, представљен је и пример: *Oni su, mesto letnjih, crvenih šinjela, obukli, za zimu, plave.* – Е *Instead of the summer red coats they wore the blue ones for winter.* Ова заменица ONE: „која је у Е језику позната као PROP-ONE може да има кореспондент у деадјективном номиналу који обично има облик придева одређеног вида, придеву, а она може имати и нулти кореспондент” (Ђорђевић 1989: 240). Дакле, и овде наилазимо на сличности међу језицима.

7. Слагање времена

У Е језику: „Индириктни говор се првенствено односи на категорију времена. Наиме, после глагола главне, уводне клаузе у претериту и садашњем перфекту и глагол зависне клаузе се премешта у прошлост (*Backshift*) као процес слагања 'времена' и то: презент у претерит” (Ђорђевић 2002: 341). Приликом интерпретирања директног говора, С језички систем не захтева да се глагол зависне клаузе транспонује у прошлост, будући да сам глагол садржан у уводној клаузи ствара изворни контекст и поставку за разумевање временских одредница глагола у зависној клаузи. Из тог разлога наводимо следеће примере из корпуса у којима смо запазили остваривање Е принципа слагања времена:

- 1) *Priča, sa suzama u očima, kako je, u Bond-stritu [...] srela opet onu [...] poznanicu [...] Ta mlada devojka imala je oca na vrlo visokom položaju. Došla je u Francusku u društvu jedne Amerikanke, koja se zanimala traženjem kvadrature kruga [...]* (Црњански 2008: 43); 2) *A nije znao kako da protumači sebi, šta je od njega majog, zapravo, hteo?* (Црњански 2008: 76); 3) *Nije ženi rekao, ni to, da mu se, tamo, u tom predsoblju, pričinilo da čuje i njen glas, koji mu je šaptao [...]* (Црњански 2008: 76); 4) *Ono, što je zapazio, bilo je samo to, da je lordmer plaćao toj siromašnoj devojčici, samo guineju.* (Црњански 2008: 193); 5) *Ono što je, međutim, bilo upadljivo, u opisu venčanja, te učiteljice i njenog mladoženje, bio je podatak da su se oni upoznali, i zavoleli, u crkvi. Ona je bila učiteljica u crkvenoj školi. On je bio predsednik te crkvene opštine.* (Црњански 2008: 189); 6) *Sunce je nastavilo da se igra sa njegovim telom, pa i dušom, jer mu se činilo da mu je i dušu milovalo.* (Црњански 2008: 245); 7) *Ono što je Rjepnina, naročito, bilo začudilo, bilo je: da je vraćen, tamo, otkuda je bio, – zauvek, – otišao.* (Црњански 2008: 337); 8) *Rjepnin ga je dugo posmatrao i jedino što je bilo veselo na Krilovu, prema njegovom mišljenju, bilo je, da je imao neke [...]* (Црњански 2008: 370); 9) *Rekla bi, posle, možda, da je to bio njen prvi,*

vanbračni, doživljaj, ali bi, priznala, da *se* tome, na letovanju, *nadala*. (Црњански 2008: 371); 10) Samo to, da je rekao, i sam, da se ne bi rastajali, ni privremeno, da *su imali* dece. (Црњански 2008: 462); 11) To zaista *nije bilo* ono devojče, mislio je i on, to veče, koje je bio poveo sa sobom [...] (Црњански 2008: 462); 12) Pomislio je, valjda *je* to *činila*, zato što *nisu imali* dece. (Црњански 2008: 462); 13) Ono, što se tom Rusu [...] *nije dopalo*, *bile su* fraze u toj slavopojci, u kojoj *se priznavalo* da su, i drugi gradovi, pretrpeli slično, ali su se proslavili „jeftinije“ [...] (Црњански 2008: 465); 14) [...] kad je preko skele izišao [...] učinilo mu se da *je*, među prolaznicima, *ugledao*, kako stoji, Nađa. Za trenut, činilo mu se da *je prepoznao* njeno krzno i njeno lice. (Црњански 2008: 487); 15) Rjepnin se čudio, koliko *je* taj stari čovek *bio* dignut. (Црњански 2008: 497); 16) On je bio doznao, nešto, o njoj, što ostali Rusi *nisu znali*, a to *je bilo*: da ona nije Ruskinja, nego Engleskinja. (Црњански 2008: 520); 17) Rekla je da *su* ga, već dva dana, *tražili*. (Црњански 2008: 520); 18) Čudio se, i zato, što *vise nije bio* u godinama za takvu vezu. A osim toga, imao je taj strašni osećaj, da *je* baš sada *počeo* da stari. (Црњански 2008: 541); 19) Sećao se kako mu *je* Nađa, tako lepa, *govorila*, pred svoj odlazak, da njihov rastanak, i njen odlazak, *nije ništa drugo, nego besmislica*. (Црњански 2008: 542) итд.

На неколицини примера објаснићемо употребу Е принципа слагања глаголских времена у нашем корпусу. Наиме, у примеру 2) непотребна је употреба претерита уместо презената глагола *hteti*, већ је требало употребити презент: А *nije* znao kako da protumači sebi, šta od njega major, zapravo, *hoće*? У Е језику употреба претерита се не може изоставити: And he *didn't* know how to explain to himself what it was that the mayor actually *wanted* from him? У примеру 9) помоћни глагол *biti* и пунозначни глагол *nadati se* маркирани су претеритом, као у Е језику, у коме их уводи демонстративно-перформативни глагол *say* у претериту: Afterwards, she would say, perhaps that it *was* her first extra-marital affair, but she would also admit that she *was hoping* for it on holiday. У примеру 12) довољно је било рећи: Pomislio je, da to valjda *čini*, zato što *nemaju* dece, јер је уводни глагол у претериту већ означио радњу у претериту. Е варијанта захтева да се претеритне форме неизоставно испуне: He thought that she *was* probably *doing* it, because they *didn't* have any children. У примеру 14) употребљен је претерит глагола *ugledati*, на идентичан начин који би био употребљен да је реч о Е форми глагола: It seemed to him that he *saw* Nadja standing among the passers-by. Е глагол перцепције *seem* у уводној клаузи уводи слагање времена у зависној клаузи, на исти начин како је то представљено у корпусу. У примеру 18) употребљени су претерити глагола *biti* и *početi* иако то није било нужно за одређивање временске одреднице радње, показане на основу претерита глагола *čuditi se*. Ако размотримо да у оквирима Е језичког система преференцијално-емотивни глагол *wonder* у претериту у уводној клаузи подразумева да се глагол у наредној зависној клаузи појави у претериту, добијамо Е реченицу: He wondered because he *wasn't* even of that age for such a relationship. У другој реченици

глагол перцепције *feel* замењен је помоћним глаголом и девербативном именицом које такође уводе слагање времена у Е језику: Besides, he had that terrible feeling that it *was* just then that he *was getting* old. Дакле, сви наведени примери садрже глаголе у зависним клаузама који подражавају глаголско време претерит употребљен у главној клаузи, а мотивисани су појављивањем глагола којима се иницира употреба индиректног говора, на идентичан начин као што ови глаголи у Е језику покрећу механизме премештања глагола у прошло време.

8. Именичке синтагме

На основу корпуса може се потврдити чињеница о бројности номиналних фраза представљених комбинацијом именица + именица. Именичке синтагме које следе издвојене су зато што је у тексту пронађен велики број стилских примера који су директни преводи са Е језика, будући да је у С језику ређе долази до позиционирања именице испред друге именице при чему прва именица врши атрибуцку функцију, тј. чешће долази до комбиновања придева и именице како би се наведена функција остварила. Сматрамо да бројни реализовани примери овог типа у корпусу, који су преведени са Е језика, врше директан утицај на синтаксичку структуру самог текста, јер се уместо очекиваних придевских јединица, у тексту задржавају именице на исти начин као што је уобичајено у Е језику у коме је низање именичких синтагми устаљено, а често и неопходно ради изражавања атрибуцке функције. У том смислу, наводимо следеће примере:

[...] *veliki baloni odbrane* od napada iz vazduha. (Црњански 2008: 13); [...] *džentlmena konjušara*. (Црњански 2008: 14); [...] *zvona Londona* [...] (Црњански 2008: 16); [...] *magnet Evrope* [...] (Црњански 2008: 16); *Englezi su svet ćutanja*. (Црњански 2008: 20); [...] *da skine bar tu brigu, budućnosti*, sa vrata. (Црњански 2008: 23); [...] *po kućama suseda* [...] (Црњански 2008: 28); [...] *kod kapijice baštice*. (Црњански 2008: 28); [...] *nekoг fara auta* [...] (Црњански 2008: 37); [...] *uzima aparat radija* [...] (Црњански 2008: 59); [...] *na jednom kongresu izdavača*. (Црњански 2008: 61); [...] *pred tezgom prijema*. (Црњански 2008: 92); [...] *da pregledam knjige ponuda* [...] (Црњански 2008: 74); *Bili su se čak upustili u raspravu pitanja* [...] (Црњански 2008: 76); [...] *bio je zagnjurio glavu, u te knjige spiska upražnjenih mesta* [...] (Црњански 2008: 76); [...] *iznad mravinjaka ljudi* [...] (Црњански 2008: 77); [...] *cevi vode* još smrznute [...] (Црњански 2008: 79); [...] *pred izlogom zlatara* [...] (Црњански 2008: 80); *Dok se ostale tačke programa nižu* [...] (Црњански 2008: 81); *Automat stepenica* nosio ga je u podzemlje [...] (Црњански 2008: 83); [...] *od kojeg se pravi pluta za prsluke spasavanja* onih koji se dave, – i zapušači za *flaše šampanja*. (Црњански 2008: 84); *Da budete kod nje, ono, što oni zovu, mešač čaja*. (Црњански 2008: 84); [...] *Englezi nemaju reč za plašilice vrabaca?* Imaju za strašilo vрана. (Црњански 2008: 85); *Je li moguće da je, sa gubitkom zaposlenja* [...] *sa nemaštinom novca* [...] *počela da izumire ta ljubav* [...] (Црњански 2008:

86); *Telefon kućevlasnika* [...] (Црњански 2008: 89); [...] *do stanice busa* [...] (Црњански 2008: 90); [...] *u metežu saobraćaja* [...] (Црњански 2008: 91); [...] *pačip poziva šofera* [...] (Црњански 2008: 91); *U dugoj povorci taksija* [...] (Црњански 2008: 92); [...] *neke svoje kostime skijaša* [...] (Црњански 2008: 94); [...] *u stanicu podzemne železnice* [...] *zagledan u ulaz restorana* [...] (Црњански 2008: 96); [...] *na koje pada hladnoća sumračja*. (Црњански 2008: 97); [...] *ti šesiri su se bacali, i pojavljivali u sirotinji Londona* [...] (Црњански 2008: 103); *Na polju časti* [...] (Црњански 2008: 104); [...] *na utrini prolaznosti*. (Црњански 2008: 104); [...] *da su to plaćenici Nemaca* [...] (Црњански 2008: 105); *Nećeš da se odvajaš od stanovništva Londona* [...] (Црњански 2008: 106); „*Iznenadni dolazak starosti*. (Црњански 2008: 106); [...] *da će u razgovoru njenog muža opet doći do predloga samoubistva* [...] (Црњански 2008: 108); [...] *sa osećanjem slutnje nesreće* [...] (Црњански 2008: 110); [...] *odgovara sa izrazom zla* na licu. (Црњански 2008: 113); [...] *pergolaznim vezama svog rođenja*. (Црњански 2008: 113); [...] *koji su bili obeleženi kao verne pritalice cara*. (Црњански 2008: 117); [...] *pri svojim posetama muzeja* [...] (Црњански 2008: 117); [...] *u ruci sa batinom prosjaka* [...] (Црњански 2008: 117); [...] *u crvene vagonne podzemne železnice* [...] (Црњански 2008: 117); [...] *da zidaju grobnice, piramide, faraona i kanale Azije*. (Црњански 2008: 118); [...] *znacima telegrafa*. (Црњански 2008: 119); *Kad stignu na prelaz ulica* [...] (Црњански 2008: 119); [...] *na ivici saobraćaja*. (Црњански 2008: 119); [...] *blata ruševina* [...] (Црњански 2008: 119); [...] *sede u stavu lutaka*. (Црњански 2008: 125); [...] *bio sin princa*. (Црњански 2008: 120); *Na njegovom licu se onda javlja izraz đavola* [...] (Црњански 2008: 121); [...] *počne čuvare fabrika* [...] (Црњански 2008: 121); [...] *koji rade taj posao saslušavanja* [...] (Црњански 2008: 122); *Dobili su glas narednika*. (Црњански 2008: 122); [...] *dobija adresu zapošljavanja*... (Црњански 2008: 122); *Iz koje je jedinice raseljeničkog kora, Poljaka?* (Црњански 2008: 123); [...] *za pobedu ruskog oružja*. (Црњански 2008: 125); *Koliko pahuljica snega?* (Црњански 2008: 126); [...] *suknje žena* [...] (Црњански 2008: 127); *Moli za dozvolu rada*. (Црњански 2008: 128); *Avet pisac*. (Црњански 2008: 209); [...] *nagonom žene, ona ga pita* [...] (Црњански 2008: 210); [...] *i prodaje cipele pokojnika* [...] (Црњански 2008: 211); [...] *u peku baraku izbeglica?* (Црњански 2008: 213); [...] *iz tog podruma obućara* [...] (Црњански 2008: 216); [...] *uz ritam pasodobla*. (Црњански 2008: 127); [...] *da je stupio na tle Engleske* [...] (Црњански 2008: 128); *Caristička politika Engleske* [...] (Црњански 2008: 130); [...] *u nekakvom oluku Londona*. (Црњански 2008: 131); [...] *situacija emigranata* [...] (Црњански 2008: 132); *To je naš veliki virtuoz potpetica*. (Црњански 2008: 137); [...] *pobedilac Napoleona* [...] (Црњански 2008: 147); *Šubara garde* [...] (Црњански 2008: 151); [...] *sa đuladima, igre* [...] (Црњански 2008: 152); [...] *u parkovima Londona* [...] (Црњански 2008: 153); [...] *još jedan pokušaj ljudi* [...] (Црњански 2008: 154); [...] *da je, kod njenog muža* [...] *opet nastupilo neko ludilo želje* [...] (Црњански 2008: 160); *On je u toj radnji došljak, kreatura slučaja, kreatura trenutka* [...] (Црњански 2008: 160); *Ličile su* [...] *na galeriju princeza, lepotica* [...] (Црњански 2008: 162); [...] *u nekom domu staraca*. (Црњански 2008: 163); *U toj strašnoj neizvesnosti života* [...] (Црњански 2008: 163); [...] *glasom ispovednika* [...] (Црњански 2008: 169); [...] *iz vremena velikog požara Londona, u XVII veku*. (Црњански 2008: 170); [...] *ročinje da tuča sa zgradama Londona, sa ulicama Londona, sa klupama Londona, i parkovima*. (Црњански 2008: 171); *Čitave seobe naroda* [...] (Црњански 2008: 172); [...] *lakoću linije klizačica na ledu*. (Црњански 2008: 173); [...] *omiljeno sastajalište ljudi*. (Црњански 2008: 175); *Prema njoj, međutim, to lice ima neki izraz nežnosti, sažaljenja* [...] (Црњански 2008: 177); [...] *i taj tužni izraz imaju, moraju imati, lovci bisera* [...] (Црњански 2008: 177); [...] *Pošto je, međutim, uspostavila* [...] *njihovu toplu vezu braka* [...] (Црњански 2008: 178); *Taj park, ipak, probudio je u tom čoveku osećaj neke potrebe, da se ponaša kao da živi* [...] (Црњански 2008: 179); *To su čakšire dece aristokrata* [...] *to su, katkad, plave košulje avijatičara* [...] (Црњански 2008: 180); (Црњански 2008: 182);

[...] imala je na sebi belu *suknju bolničarke* [...] (Црњански 2008: 182); *Želja za zajednicom, podelom života?* (Црњански 2008: 186); *Žena komandanta lajbgardista dvora.* (Црњански 2008: 186); [...] kao dva *lista ruža* [...] (Црњански 2008: 187); Ona je bivši *poručnik mornarice* [...] (Црњански 2008: 191); [...] beloј *haljini venčanja* [...] (Црњански 2008: 191); [...] a jelovnici nose *grb Bofora.* (Црњански 2008: 191); [...] *skupljač fotografija* [...] (Црњански 2008: 192); [...] da završi tu *reviju slika* tog žurnala [...] (Црњански 2008: 192); [...] u *parkovima Petrograda* [...] (Црњански 2008: 192); Ta *figura neveste* [...] (Црњански 2008: 193); A dok ta *vizija svadbe* [...] (Црњански 2008: 193); [...] doneo je sa sobom *formulu izrade* nekog materijala [...] (Црњански 2008: 197); [...] pa i *trboseka žena.* (Црњански 2011: 198); [...] *gungula ulice.* (Црњански 2008: 200); [...] naći, neko *mesto sekretara* [...] (Црњански 2008: 204); [...] *brigom Nađe* [...] (Црњански 2008: 230); [...] *ljudi davnine* [...] (Црњански 2008: 232); [...] u jedan *čun mornarice* [...] (Црњански 2008: 233); [...] *rulje vojnika* [...] (Црњански 2008: 233); [...] *sanduke oficira* [...] (Црњански 2008: 220); [...] *stanica železnice* [...] (Црњански 2008: 240); [...] *telu Amazone* [...] (Црњански 2008: 248); [...] *hol hotela* [...] (Црњански 2008: 269); [...] bila sela na *kamen iskopina* [...] (Црњански 2008: 278); *Izazivač ljubavi.* (Црњански 2008: 280); [...] pravio je neke *čuč vežbe* [...] (Црњански 2008: 283); [...] pa je ličila na žene u *ulicama prostitutki* [...] (Црњански 2008: 293); [...] *ponude pomoći i milostinje* [...] (Црњански 2008: 305); Rјerninu je [...] bila dosadila i ta *blizina stanovanja.* (Црњански 2008: 310); [...] ostaće mu veliki *čamac spasilaca* [...] (Црњански 2008: 310); [...] *domu staraca* [...] (Црњански 2008: 331); Sa *hrkotom umiranja* u grlu. (Црњански 2008: 331); [...] *vodiča turista* [...] (Црњански 2008: 339); [...] *uspomenu okeana* [...] (Црњански 2008: 339); *Industrija piletine* [...] (Црњански 2008: 345); [...] *dan klanja* [...] (Црњански 2008: 346); [...] *logorima teladi* [...] (Црњански 2008: 346); U tim *hodnicima ubistva* [...] (Црњански 2008: 346); [...] *perunike smrada* [...] (Црњански 2008: 347); [...] *konglomerata ljudi, zgrada* [...] (Црњански 2008: 354); [...] *armiji Engleza* [...] (Црњански 2008: 356); [...] *ordinaciji zubara* [...] (Црњански 2008: 369); [...] nekoliko *reči divljenja* [...] (Црњански 2008: 370); [...] *čelija zatvora* [...] (Црњански 2008: 375); [...] u najstrašnijim *burama okeana* [...] (Црњански 2008: 380); *Nož trboseka* [...] (Црњански 2008: 382) итд.

Реч је о домаћим именицама које се налазе испред друге домаће именице, вршећи придевску, односно атрибутивну или детерминативну функцију (на пример: *vodič turista, prelaz ulice, ordinacija zubara, industrija piletine, čamac spasilaca, čelija zatvora, telo Amazone, kostim skijaša, gungula ulice*, итд.), или се ради о англицизмима који се налазе испред домаћих именица и такође, врше атрибутивну или детерминативну функцију, што се може назвати структурним синтаксичким иновацијама насталим под утицајем Е језика (на пример: *hol hotela*), будући да је у С језику учесталији функцијски спој придев именица. Уколико именице које врше атрибутивну функцију заменимо придевима добијамо природније комбинације: *turistički vodič, ulični prelaz, zubarska ordinacija, hotelski hol, okeanska bura, zatvorska čelija, engleska armija, pileća industrija, amazonsko telo, oficirski sanduk, železnička stanica, nevestina figura, svadbena vizija, mornarički poručnik, carske pristalice, spasilački prsluk, saobraćajni metež, automatske stepenice, snežmne pahuljice, skijaški kostim, telegrafski znaci, fabrički čuvari, mornarički čun, spasilački čamac*, итд. Забележен је и

један пример употребе Е властитих именица у атрибутој функцији: Učenica је и *Birbeck koledžu*. (Црњански 2008: 191). У овом примеру запажа се комбиновање Е именица, од којих је прва властита именица која врши детерминативну функцију, док друга представља англицизам. Заједно чине неуобичајену комбинацију чији је редослед идентичан као у Е језику, али ови примери су малобројни.

Уочена је и атрибутока функција девербативних именица: [...] *odgovara sa izrazom zla na licu.*; Prema njoj, međutim, to lice ima neki *izraz nežnosti, sažaljenja* [...]; итд. Дакле, девербативна именица је у служби неконгруентног атрибута у генитиву (генитиву садржаја који долази са лексемама: *vrsta, израз* које одражавају тзв категоријалну семантику у позицији управног члана). Забележени су и атрибути који имају значење материјалне садржине, а који се налазе уз супстантивне речи које означавају неку вербалну творевину: [...] *nekoliko reči divljenja* [...]; затим атрибути у форми генитива који имају временско значење: [...] *dan klanja* [...] Међутим, чињеница је да С девербативне именице врло често стоје поред супстантивних речи које имају широки опсег значења, а налазе се у позицији управног члана. Ипак, издвајамо ове примере како бисмо истакли да иако постоје могућности комбиновања именица и у С језику, њихова употреба није толико значајна и обимна као што је у нашем корпусу у коме се оне комбинују и онда када постоје решења у вези са употребом придевских речи уместо супстантивних, што је мотивисано Е решењима у којима је употреба именичких речи испред именица више него уобичајена.

9. Глаголски прилог садашњи

А) Глаголски прилог садашњи у атрибутој функцији

Разматрање глаголског прилога садашњег важно је у циљу доследног представљања читавог корпуса, пошто и у Е језику Е герундијум има атрибутоку функцију:

[...] *Leteći Holanđanin*. (Црњански 2008: 14); Kao što su kutije sardina pune sardina, *ležećih*, tako su ti vozovi puni [...] ljudi, *stojećih* u vagonu. (Црњански 2008: 68); Trčkarao si ovde i za *letećim* bombama. (Црњански 2008: 106); [...] *visećih* zimskih kaputa. (Црњански 2008: 137); Ima iste te krpne, *goruće*, crne, oči [...] (Црњански 2008: 188); [...] koja će doneti melem, *umirućem* Tristanu? (Црњански 2008: 294); [...] *klečećih* starica [...] (Црњански 2008: 468) итд.

Маркирани примери творени на основу идентичних Е еквивалената упућују на могућности да се партиципским односима изражава постојање адјективног статуса, односно да се партиципским облицима изражавају адјективне функције. Поређењем примера са Е еквивалентима (*flying Dutch, lying sardines, standing people, flying bombs, hanging winter coats, burning black eyes, dying Tristan, kneeling old women*), закључујемо да глаголском прилогу садашњем у адјективној функцији у С језику (у нашем корпусном материјалу) одговара садашњи партицип Е језика. Забележен је и један пример чији је Е еквивалент герундијум:

[...] *škole igranja* [...] (Црњански 2008: 406); [...] *škole krojenja* [...] (Црњански 2008: 412) итд.

Наведени примери у Е језику имају облике *dancing-schools, sewing schools* што се може парафразирати као *schools for dancing, schools for sewing* – уочено је комбиновање герундијума + именице, и при том је наглашен герундијум. У овом случају у С језику нема прилога садашњег, већ су употребљене глаголске именице, док је у Е језику употребљен герундијум да би означио да се именици приписује стална особина. У корпусу нису забележени примери када С прилогу садашњем одговара герундијум Е језика у претходно наведеном значењу. У Е језику адјективни статус садашњег партиципа окарактерисан је немогућношћу промене реда речи, што је задржано и у овим придевима, у којима има атрибутивну функцију. Честа употреба глаголског прилога садашњег у овом роману стилско је средство и има веома ефектну улогу у наратији, с обзиром да можемо рећи да су примери стилски маркирани.

Б) Употреба и функција глаголског прилога садашњег

У овом делу разматрамо употребу и функцију глаголског прилога садашњег којим се уводи зависна клауза и наводимо следеће примере:

Znaју da će, tako, lakše stati u crvene, čelične vagonе, stešnji, i *stojeći*. (Црњански 2008: 11); [...] *mrmljao* je neko, *osvrćući* se [...] (Црњански 2008: 16); [...] *čitao nešto, mrmljajući*. (Црњански 2008: 19); *Stigao* je [...] *tociljajući* se [...] (Црњански 2008: 28); [...] *pa* je, u polumraku, *tražeći* zatvarač vodovoda, *rasekla* ruku [...] (Црњански 2008: 28); *Smejući* se, narednik im reče [...] (Црњански 2008: 29); [...] *pa* se vraćao sa tih česmi, *noseći* vodu u kantama i ćupovima. (Црњански 2008: 30); [...] *ne znajući* da je to obična lepota Ruskinja. (Црњански 2008: 33); *Da* se nosači mogu *stojeći* odmoriti. (Црњански 2008: 35); [...] *pa* ponavlja, *mrmljajući* [...] (Црњански 2008: 50); [...] je izbola oči, noću, *radeći* kombinezone i ženski veš [...] (Црњански 2008: 51); *Noseći*, zatim, pun čajnik [...] *zadržava* nogom mače [...] (Црњански 2008: 59); *Mače* maučе тихо, као *jadikujući*. (Црњански 2008: 59); *Ležeći* u postelji, žena mu onda kaže [...] (Црњански 2008: 60); *Žena* onda, *ležeći* na uzglavlju [...] (Црњански 2008: 60); [...] kaže mu, *umiljavajući* se [...] (Црњански 2008: 65); [...] *šaptala* je mužu [...] *budeći* ga poljupcima [...] (Црњански 2008: 65); [...] *sluti*, da je, i ona,

iznemogla, *šijući* svoje lutke i *nudeći* ih po Londonu. (Црњански 2008: 66); Ja ću živeti sama [...] *znajući* da sam vas spasla [...] (Црњански 2008: 67); Nije joj pričaio, kako je, *slušajući* te reči, prošao kraj prozora [...] (Црњански 2008: 78); [...] balerine ulaze *klizajući* [...] (Црњански 2008: 81); *Idući* železničkoj, podzemnoj stanici, njega je bilo obuzelo osećanje [...] (Црњански 2008: 83); [...] pa kaže sebi, *mrmļajući* [...] (Црњански 2008: 89); *Ležeći* na postelji, *odlažući* trenutak polaska u London [...] (Црњански 2008: 90); [...] Rjernin se varao, *prateći* svoju ženu [...] (Црњански 2008: 90); [...] zastala, pored jednog stuba, *očekujući* taksi [...] (Црњански 2008: 90); Ponegde bi izašli, neki muškarci, i žene, *noseći* u ruci neki sud [...] (Црњански 2008: 92); *Silazeći* u podzemnu železnicu [...] Rjerninova žena bila je [...] ozarena. (Црњански 2008: 93); *Spremajući* se da ode [...] pita [...] koliki će biti trošak oko toga? (Црњански 2008: 94); Čitaće večeras [...] *štedeći* struju [...] (Црњански 2008: 96); A razgovaraće opet, tiho, *čavrljajući*, i ne *čekajući* odgovor [...] (Црњански 2008: 96); *Izlazeći* na ulicu, zagledan u ulaz restorana [...] (Црњански 2008: 96); Jedino, što sad treba učiniti, ne *razmišļajući* dalje, treba tu ženu [...] da spase. (Црњански 2008: 99); Jedino, što sad treba učiniti, ne *razmišļajući* dalje, treba tu ženu [...] da spase. (Црњански 2008: 99); [...] ona ga ipak uvodi u kuću, *trudeći* se da ga razveseli. (Црњански 2008: 99); A ženi kaže, blago, *sedajući* na postelju [...] (Црњански 2008: 106); [...] kaže joj, *smejući se* [...] (Црњански 2008: 106); [...] da je, *vodeći* tuđu brigu, ostao sam samcit [...] (Црњански 2008: 110); [...] koji idu *držeći se* jedno drugoga [...] (Црњански 2008: 117); *Idući* Berzi rada, Rjernin oseća kako se pretvara u [...] (Црњански 2008: 118); [...] o tome kako neki polaze, tako *plivajući* [...] (Црњански 2008: 120); [...] svet je prolazio i ne *okrećući* glavu. (Црњански, 2008: 120); *Čitajući* te, za njega astronomske, brojeve, Rjernin se priseća [...] (Црњански 2008: 121); *Izlazeći* da ode u policiju, na Pikadiliju, toliko se bio snuždio [...] (Црњански 2008: 124); Policajac mu onda čita, ime, *mrmļajući* [...] (Црњански 2008: 128); [...] koja se ljuljala *stojeći* [...] (Црњански 2008: 131); *Upirući* prstom u fotografiju [...] pokazivao je sliku [...] (Црњански 2008: 137); [...] kad ujutru prolazi kraj njih, *idući* u radnju. (Црњански 2008: 145); [...] kad bi lutala sa svojim kutijama po Londonu, *nudeći* svoje lutke [...] (Црњански 2008: 146); [...] pa se kreće, ne licem, prema ulici, nego u stranu, *udarajući* ivicu trotoara, štapom. (Црњански 2008: 147); *Pričajući* ženi o toj ulici [...] on je rekao da Nelsona, voli. (Црњански 2008: 147); Izašao je iz podruma [...] *gegajući se* i *klanjajući se*, duboko. (Црњански 2008: 169); [...] dok se ona, – *ležeći* kao Leda, – ročinje da oblači. (Црњански 2008: 173); [...] kaže mu ona, *mazeći se*. (Црњански 2008: 173); Imali su pomoć ruskog komiteta, *odlazeći* iz Praga, i, kad su živeli u Italiji. (Црњански 2008: 173); [...] ročinje da kikoće, *prelistavajući* te žurnale [...] (Црњански 2008: 187); *Čitajući* to, Rjernin se, kao da se probudio, trže. (Црњански 2008: 187); Samo, iako je bio pognuo glavu, *čitajući* o tim metamorfozama [...] (Црњански 2008: 189); [...] ali posle, – naučivši u vojsci mnoge ruske, grube izraze i šale, – ročinje da, glasno, ponavlja, *tresući se* od smeħa [...] (Црњански 2008: 192); *Kikoćući se* [...] ponavlja, mrmļja [...] (Црњански 2008: 192); *Očekujući* ženu da dođe po njega, Rjernin je, odbacivši te žurnale, počeio, po radnji, da hoda [...] (Црњански 2008: 193); [...] kad dođe u park seda u svoju stolicu, ako je prazna, *izbegavajući* uopšte svako poznanstvo. (Црњански 2008: 196); Jednog dana, njegova žena, *tražeći* taj material od stakla, luta dugo [...] (Црњански 2008: 199); Ordinski je otišao već posle dva-tri minuta, glupavo, *izvinjavajući se*... (Црњански 2008: 205); Da ih prenerazi, *pričajući* da radi u jednom podrumu? (Црњански 2008: 206); *Vraćajući se* sa večere, iz pomenutih klubova, Rjernin [...] (Црњански 2008: 207); Pavši u bedu, *lutajući* po Londonu, bio se navikao da razgovara sa samim sobom [...] (Црњански 2008: 214); [...] ili bi išao, *odlažući* odlazak u podrum, do trga na kome su [...] (Црњански 2008: 214); [...] Talijana, koji su došli u Englesku, *tražeći* gađa. (Црњански 2008: 310); [...] pa se prevrtao, satima, ne *nalazeći* sna. (Црњански 2008: 331); Otvara ženi vrata i ulazi za njom u kola, *pazeći* da mu štaka ne ispadne iz ruke. (Црњански 2008: 334);

Isplaćuje nosača, *stojeći*, da bi pokazao, da još može da hoda. (Црњански 2008: 334), итд.

Е еквивалент овог безличног глаголског облика је садашњи партицип (*Present Participle*). Забележен је велики број примера глаголског прилога садашњег што и констатујемо у циљу представљања корпуса као погодне основе за даља истраживања. С циљем испитивања сличности и потенцијалног утицаја које би конструкције уобличене у виду Е садашњег партиципа (али и прошлог партиципа о коме ће више појединости бити изнето у наредном делу овог поглавља) могле имати на С конструкције са истим садржајем, користили смо критеријуме и класификације које су изнедрили Стевановић (в. 1968: 708–717), Ивић (в. 2005: 463–469) и Ђорђевић (в. 2002: 418–427). У одабиру примера за анализу ћемо узимати примере који носе одређене специфичности и нису устаљеног типа, али носе одговарајуће значењске нијансе. Пример: S Znaју da će, tako, lakše stati u crvene, čelične vagone, stešnjeni, i *stojeći*. – E They know that, in such a manner, it will be easier to fit into the red steel wagons, shrunken and *standing*. С прилог садашњи изражава значење услова [← **ако** буду стајали.]; али и Е садашњи партицип показује адвербијалну релацију услова као и његов српски еквивалент. Пример: S [...] o tome kako neki polaze, tako *plivajući* [...] – E [...] about how some of them depart, swimming in such a manner. С прилог садашњи изражава значење начина [← **тако што** пливају [...]], а исто значење показује и Е садашњи партицип који модификује финитни глагол поред којег стоји и врши адвербијалну функцију у оквиру адвербијалне клаузе. Следећи пример: S [...] kad dođe u park seda u svoju stolicu, ako је празna, *izbegavajući* uopšte svako poznanstvo. – E [...] when he comes into the park he sits on his chair, if it is empty, generally avoiding every acquaintance. С прилог садашњи укључен је у пример у коме зависна клауза има семантичко обележје итеративности, и у том смислу би се наведена реченица могла бити употребљена у личном глаголском облику главног предиката уместо прилога садашњег, образовањем копулативне реченице с везником и [← **и** избегавао свако познанство [...]]. У том смислу је однос између реченице с глаголом у личном глаголском облику и напоредне реченице са глаголским прилогом садашњим – копулативан (саставни). Стевановић сматра да су овакви случајеви у којима се радње не подударују у потпуности, већ радња означена глаголским прилогом прошлим следи након радње са главном предикацијом – ређи. Пример: S [...] Talijana, koji su došli u Englesku, *tražeći* rada. – E [...] Italians, who came to England, *looking for* a job. [← **да би** нашли посао.]. Овде је и С глаголским прилогом садашњим и Е садашњим партиципом у функцији апозитивног предиката исказана

нијанса намере (Ивић наводи значење циља). Значење каузалности представљено је у примеру: S Da ih prenerazi, *pričajući* da radi u jednom podrumu? – E To startle them, *saying* that he works in a basement? [← **тако што** ће причати да ради у једном подруму?]. Узрочно значење налазимо у примеру: S [...] pa se prevrtao, satima, *ne nalazeći* sna. – E [...] that's why he was rolling over in bed, *not being* able to fall asleep. [← **зато што** није налазио сна.]. Овим смо само делимично указали на интерпретационе могућности значењских нијанси откривених у представљеним комуникативним контекстима, будући да је списак примера неизмеран. Чињеница да је присуство глаголског прилога прошлог са адвербијалном функцијом прихватљиво будући да указују на радњу која на овај начин ствара целину са радњом реченичног предиката, ипак је неуобичајено велико присуство ових лексичко-синтаксичких отелотворења у корпусу уз бројне нијансе њихове семантизованости. С обзиром на чињеницу да Е садашњи партицип због своје синтаксичке функције игра значајну улогу у Е синтаксичком систему, стиче се утисак да је и овде дошло до одговарајућег језичког трансфера. Наиме, употреба оваквих везаних партиципа у којима су партиципи померени у односу на субјект, али је субјект управног глагола главне клаузе истовремено и субјект садашњег партиципа функционално је значајни облик у Е реченичном систему. С обзиром да је посредством домаћих рећи на јако великом броју запажено преношење оваквог синтаксичког модела, може се тврдити о значајном степену Е утицаја.

10. Трпни глаголски придев у атрибутској функцији

У овом делу рада разматраћемо употребу трпног глаголског придева у атрибутској функцији⁸⁰ када претходи именици, а неки трпни придеви су постали и прави придеви. Наводимо следеће примере:

Španija na *oderanu, razapetu* kožu bika [...] (Црњански 2008: 8); [...] *iskrivljeni* nosevi, *iskrivljeni* vratovi, *iskrivljene* oči, *iskrivljena* usta. (Црњански 2008: 9); [...] *premeštenom* kaleidoskopu, – uz *premeštene* persone. (Црњански 2008: 9); [...] *raseljenom* mozgu [...] (Црњански 2008: 11); *Odloženi* medeni mesec? (Црњански 2008: 14); [...] *uokvirenih* vrata u сrпo, *uokvirenih* prozora u сrпo. *Okrečen* grob. (Црњански 2008: 14); [...] *raseljena* lica [...] (Црњански 2008: 16); [...] sa *razrogačenim* očima [...] (Црњански 2008: 16); [...] *uzvijениh*, сrта [...] (Црњански 2008: 22); [...] *okupljenu* gomilicu lјudi. (Црњански 2008: 28); [...] kod svojih, *zaveјanih*, prozora. (Црњански 2008: 30); [...] *zna* *zažarenog* uglјena [...] (Црњански 2008: 32); [...] kroz ta *odškrинuta* vrata [...] (Црњански 2008: 206); [...] u

⁸⁰ Стевановић наводи да се: „трпни глаголски придев свих глагола који могу имати тај облик, тј. свих прелазних глагола, како свршених тако и несвршених, и не само прелазних активних глагола већ и прелазних медијалних – употребљава и као придев.” (Стевановић 1969: 700).

zapuštenom, engleskom groblju. (Црњански 2008: 206); [...] *hoda* [...] *zavejanim* putevima Mil Hila [...] (Црњански 2008: 45); [...] nekog *pregaženog* mrava. (Црњански 2008: 49); Na *rasklimatanoj* sandučari [...] (Црњански 2008: 48); [...] kao neki *iskopan* grob [...] (Црњански 2008: 51); *Odobrovoljena*, onda i ta žena [...] (Црњански 2008: 60); [...] *bačene*, novine [...] (Црњански 2008: 60); [...] sa *razvaljenom* vilicom [...] (Црњански 2008: 63); [...] imena *demobilisanih*, drugih, oficira [...] (Црњански 2008: 66); [...] na, malo *uzvišenu* stolicu [...] (Црњански 2008: 72); [...] čitaju, *zaboravljene*, i *bačene* novine [...] (Црњански 2008: 79); [...] seo *razoružani* korpus poljskih armija [...] njegov *ofucani* šinjel [...] (Црњански 2008: 83); [...] *stisnutom* rešnicom [...] (Црњански 2008: 86); [...] *pripremljeno* ognjište [...] (Црњански 2008: 94); [...] *porušenih* crkava [...] (Црњански 2008: 97); [...] posle toliko *neprospavanih* noći. (Црњански 2008: 100); [...] *razbijeni*, lonac, ludaka [...] (Црњански 2008: 106); U sandučetu ima, *pokrivenog*, *zamotanog*, psa. (Црњански 2008: 108); [...] koja je *demobilisanim* Poljacima [...] (Црњански 2008: 116); [...] *razvaljenih* stanova [...] (Црњански 2008: 119); [...] *poderanih* čizama [...] (Црњански 2008: 124); [...] u prahu *srušenih* cigala. (Црњански 2008: 127); U *pomenutu* radnju [...] (Црњански 2008: 134); [...] *zakrvavljenim* očima [...] (Црњански 2008: 136); [...] *razdrljenih* grudī. (Црњански 2008: 137); *Isporučene* cipele [...] (Црњански 2008: 143); [...] mnogo *hvaljena* policija [...] (Црњански 2008: 157); [...] nije njoj do *plaćenog* ručka stalo. (Црњански 2008: 167); [...] *osiromašenih* Engleskinja [...] *propalih* država. (Црњански 2008: 176); Takva *iznošena* odela [...] (Црњански 2008: 180); [...] čitav niz *rogrešno odsečenih* somota, *zaboravljenih* svila, kreda i makaza. (Црњански 2008: 199); [...] u *okupiranim* zemljama. (Црњански 2008: 231) итд.

Број употребљених трпних глаголских придева у функцији атрибута је неизмеран у корпусу (ређе бележимо радне глаголске придеве: *propale* државе), тако да се може говорити и о њиховој стилској раширености (будући да је реч о књижевном језику, односно језику писца). Трпни придев: „одређује особину објекта на коме се вршила или извршила основном глагола означена радња” (Стевановић 1969: 700). Ђуровић у погледу трпног придева закључује следеће: „Употребљава се у глаголској служби за творбу пасивних облика, али често се употребљава и у функцији правог придева [...] Могућност употребе сваког трпног придева у придевској служби значи да је фреквенција употребе и специфична семантика основни предуслов да један трпни придев постане и прави придев.” (Ђуровић 2013: 266)

У наведеним примерима, трпним глаголским придевима исказана су стања настала као резултат процеса који су се одвијали у самим субјектима. За исказивање истог стања, у Е језику адјективалну функцију преузима прошли партицип, који има две могућности у погледу заузимања одговарајуће реченичне позиције: може да претходи номиналу (у овом случају), као и да следи номинал који модификује. Овде ћемо разматрати искључиво његову атрибутивну, али не и предикативну функцију. Примери: S *razvaljeni* stanovi – E *broken* flats; S *srušene* cigle – E *overturned* bricks; S *odsečeni* somoti – E *cut* velvet; S *pregažen* mrav – E *trampled* ant; S *iskopan* grob – E a newly *dug* grave; S *bačene* novine – E – *thrown* papers јесу примери конклузивних,

свршених глагола који су ограничени на један моменат, изједначени са перфективним партиципом којим се исказује резултат неке радње (највише је забележених партиципа насталих од конклузивних глагола). Са друге стране, пример: *S hvaljena policija – E praised police*; садржи трпни глаголски придев (Е прошли партицип настао од неконклузивног глагола) који исказује радњу која не тежи томе да се заврши због чега се у њима не могу открити подаци о временском одређењу наведене радње. Примери су бројни, али циљ није био представити све примере, већ само осликати начине на који су Е модели образовања форми којима се реченичним елементима придружује одговарајућа синтаксичка функција (у овом случају адјективална) утицали на формирање и бројност сличних домаћих модела.

У наредном делу наводимо примере којима је представљена употреба трпног глаголског придева у атрибутој функцији када се нађе после именице, или заменице као део пасивне конструкције:

[...] *sedela je, pored tetke, skamenjena* [...] (Црњански 2008: 11); [...] *vise, obešeni o gumene drške* [...] (Црњански 2008: 11); [...] *do jednog kućerka, zavejanog* [...] (Црњански 2008: 14); [...] *vrata i prozore, uokvirene u crno.* (Црњански 2008: 14); *Kuća okrečeni* u belo [...] (Црњански 2008: 14); [...] *i nisu znala šta da misle, zagledana* u tih četrnaest miliona drugih lica. (Црњански 2008: 16); [...] *kao sardine.. okrenute* leđima prema Londonu [...] (Црњански 2008: 16); [...] *zavijena* u krzno [...] *izlazila je* [...] (Црњански 2008: 19); [...] *komšiku, razbarušenu* od vetra [...] (Црњански 2008: 24); [...] *žene, zavijene* u šarene marame. (Црњански 2008: 28); [...] *na palubi nakrivljenoj* [...] (Црњански 2008: 59); [...] *njima, izmučenim* od gladi, bede, briga [...] (Црњански 2008: 60); [...] *sirotu ženu, izmučenu* brigama [...] (Црњански 2008: 66); [...] *posle toliko godina provedenih* u žalosti i bedi [...] (Црњански 2008: 206); *Njegovoj ženi, mučenoj* i nesanicom [...] (Црњански 2008: 208); [...] *novom nošnjom kose, ofarbanom* plavo. (Црњански 2008: 218); [...] *stajao naslonjen* u vratima, *obasjan* svetlošću sveće [...] (Црњански 2008: 28); *A samo poge, ukrućene* [...] (Црњански 2008: 37); [...] *još jedino glava ročiva* na jastuku, *zavijena* u njenu bujnu kosu [...] (Црњански 2008: 45); [...] *tri psa, postavljena* uz zid [...] (Црњански 2008: 69); *Samo da ne završi ovako* [...] *bačen* na ulicu. (Црњански 2008: 73); [...] *kao da je koprija, skinuta*, sa jedne antičke vaze [...] (Црњански 2008: 81); [...] *sedi sa rukama zgrčeni* oko glave. (Црњански 2008: 84); [...] *Škotima, palim* u Prvom svetskom ratu. (Црњански 2008: 88); [...] *u kaputu od lepog krzna, sivog, priprijenog* uz telo [...] (Црњански 2008: 91); [...] *neki sud, pokriven* hartijom. (Црњански 2008: 92); [...] *ognjište, pokriveno* povinama [...] (Црњански 2008: 94); *Izlazeći* na ulicu, *zagledan* u ulaz restorana [...] (Црњански 2008: 96); [...] *skijaške haljine i obuću, neupotrebljenu* [...] (Црњански 2008: 99); *Roman ispisan* koptunjavom rukom smrti [...] (Црњански 2008: 104); *Skinute* sa bogatih. (Црњански 2008: 105); [...] *koji je bio ostao, raznet* u paragparčad [...] (Црњански 2008: 119); *Poneki Poljak, namučen, neošišan* [...] (Црњански 2008: 122); [...] *ljudi slabo hranjeni, slabo plaćeni* [...] (Црњански 2008: 122); [...] *kartu identiteta, izdatu* u Londonu [...] (Црњански 2008: 123); [...] *podzemnu stanicu, osvetljenu* [...] svetiljkama. (Црњански 2008: 125); [...] *kako sedi privezana* uz šivaću mašinu [...] (Црњански 2008: 131); [...] *zidar, možda, – sav uprskan* krečom. (Црњански 2008: 131); [...] *čovек je bio zastao, zagledan* u raskošni izlog [...] (Црњански 2008: 135); *Neki čovek* [...] *osvetljen* plamenom gasa [...] (Црњански 2008: 137); *Golubovi* su uvek isti, a menjaju se na trgu sa

fontanama, *nazvanom* po bici, Trafalgar. (Црњански 2008: 157); [...] crkvicu Svetog Jakova, – *neopravljeni* [...] (Црњански 2008: 174); [...] kad ih mrtve, *izbačene* iz mora, nađu. (Црњански 2008: 177); Vaza božanske lepote, *krunisana* tamnom kosom [...] (Црњански 2008: 186); [...] sa tamnim, dugim trepavicama, *uokvirena* velikim, čistim beonjačama. (Црњански 2008: 186); [...] elegantna žena [...] *obučena* u krzno [...] (Црњански 2008: 189); Njegovoj ženi, *mučenoj* i nesanicom, čini se [...] (Црњански 2008: 208); [...] čudne oči materine, *zaokrugljene* dubokim, tamnim, modrim, kolutovima. (Црњански 2008: 253), итд.

За исказивање стања изазваних услед одговарајућих процеса који се одвијају у субјекту, у С језику користе се трпни (и радни) глаголски придеви, док су Е језику атрибутивно употребљени прошли партиципи. Имајући у виду релевантност позиције Е реченичних елемената, важно је истаћи другу могућност употребе Е прошлог партиципа након номинала, када је обично доживљен као: „остатак редуковане релативне клаузе” (Ђорђевић, 2002: 423). Иако је употреба трпног глаголског придева у позицији након именице уобичајена у С језичком систему, међу наведеним примерима издвојићемо оне код којих постоји утисак директног превођења, односно вршења страног утицаја на композицију читаве реченице у којој су садржани:

1) S [...] *sedi* sa rukama *zgrčenim* oko glave. – E He is sitting with his arms *convulsed* around his head.; [← **које** су згрчене/**које** је згрчио.]. 2) S [...] još jedino glava *počiva* na jastuku, *zavijena* u njenu bujnu kosu [...] – E only the head rests on the pillow, *wrapped* into her abundant hair; [← **која** је завијена/**коју** је завила.]. 3) S [...] koji je bio ostao, *raznet* u paramparčad [...] – E *destroyed* to pieces.; [← **кога** су разнели у парампарчад.]. 4) S [...] kartu identiteta, *izdatu* u Londonu [...] – E identity card, *issued* in London.; [← **која** је издата/**коју** су издали.]. 5) S [...] čudne oči materine, *zaokrugljene* dubokim, tamnim, modrim, kolutovima. – E Strange mother’s eyes, *rounded* with deep, dark, bluish circles; [← **које** су заокругљене/су заокруглили.]. 6) S [...] kad ih mrtve, *izbačene* iz mora, nađu. – E When they find them dead, *thrown* out of the sea. [← **кад** их море избаци.] (овде није било могуће употребити релативну реченицу).

На сличан начин се и Е варијанте могу трансформисати, дописивањем преосталог дела релативне клаузе: 1) **which** are convulsed; 2) **which** is wrapped; 3) **which** is destroyed to pieces; 4) **which** is issued in London; 5) **which** are rounded with deep, dark, bluish circles; 6) **which** are thrown out of the sea. Дакле, свакако постоје одређене сличности између употребљених структура двају језика, које се не могу занемарити, нарочито ако се узме у обзир целокупна композиција реченице, а не само њени појединачни конституенти – иако је било могуће трансформисати домаће садржаје и избећи низање оваквих конструкција.

11. Поименичени придеви

У корпусу су забележени и придеви који се употребљавају као номинали, односно деадјективални номинали или поименичени придеви:

Raspoloženje *prisutnih* izmenilo se [...] (Црњански 2008: 29); [...] плаћа [...] *raseljenima*, put u Keniju. (Црњански 2008: 45); Jedini trezan u gomili *pijanih* [...] (Црњански 2008: 48); [...] kao što *besposleni* [...] zastaju. (Црњански 2008: 80); A on oseća da bi bila uvreda *mrtvih* [...] (Црњански 2008: 82); Odmah se primaju samo *pregaženi*. (Црњански 2008: 93); A *gladni* se šetaju po krovovima [...] (Црњански 2008: 102); [...] te bezbrojne *mrtve* [...] (Црњански 2008: 211); [...] za *poginule* u Prvom svetskom ratu [...] (Црњански 2008: 214); Skinute sa *bogatih*. (Црњански 2008: 105); Niko nije, među nama, hteo da pravi ni posete, *starima*. (Црњански 2008: 108); *Slepi* u Londonu [...] (Црњански 2008: 119); [...] a po asfaltu rasula *mrtve* i *ranjene* [...] (Црњански 2008: 127); Što se daje *slepima*. (Црњански 2008: 130); [...] bolnica *gubavih*. (Црњански 2008: 134); Stotine hiljada *zaposlenih* u Londonu [...] (Црњански 2008: 170); Da zaboravimo *mrtve* i *ranjene* [...] (Црњански 2008: 175); [...] *slepi* i *gluvonemi* [...] (Црњански 2008: 184); Mislio je samo o *poginulima*. (Црњански 2008: 186); [...] sedamdeset i pet *pozvanih* [...] (Црњански 2008: 191) итд.

Деадјективални номинали или поименичени придеви у Е језику обично представљају целу групу ентитета (*the present, the displaced, the drunken, the unemployed, the dead, the crossed over, the hungry, the rich, the old, the blind, the wounded, the leprous, the employed, the deaf, the killed, the invited*). „За деадјективалне номинале у Е језику карактеристично је колоцирање са одређеним чланом, присуство обележја [+**human**], а неки од њих се осећају и као придеви и као именице.” (Ђорђевић, 1989: 9). Будући да је у свим примерима реч о преображењу придева или њиховој конверзији без творбеног елемента и творењу именица, реч је о поименичењу или супстантивизацији. Сви наведени придеви подједнако заузимају синтаксичке функције именица, а образовани су нултом деривацијом. Не мењају граматичка, већ искључиво синтаксичка обележја. Будући да имају функцију номинала, могу имати субјекатску 1) или објекатску функцију 2) у реченици:

- 1) Stotine hiljada *zaposlenih* u Londonu [...]; A *gladni* se šetaju po krovovima [...]; *Slepi* u Londonu [...]; [...] kao što *besposleni* [...] zastaju.; Odmah se primaju samo *pregaženi*.
- 2) Da zaboravimo *mrtve* i *ranjene* [...]; Mislio je samo o *poginulima*.; [...] a po asfaltu rasula *mrtve* i *ranjene* [...]; [...] плаћа [...] *raseljenima*, put u Keniju.; Niko nije, među nama, hteo da pravi ni posete, *starima*.

У корпусу није забележена повећана продуктивност деадјективних номинала у номиналним функцијама, али је важно повући паралелу са тако постављеним облицима у Е језику у коме врше истоветне функције, будући да у Е језику придев може лако променити свој статус уз додавање одређеног члана *the* и преобразити се у именицу. У

С језику придеви су граматикализовано средство за изражавање одређености именице, и ређе се самостално употребљавају да означе групу ентитета, с обзиром на то да се уз њих често додају апелативи као што су: људи, лица и сл.: *расељена лица, прегажена лица/особе, старе особе*, итд.

12. Употреба и функција глаголског прилога прошлог

У овом делу разматрамо употребу и функцију глаголског прилога прошлог којим се уводи зависна клауза и наводимо следеће примере:

Приметивши да ће она да заспи, и њен муш је уцутао. (Црњански 2008: 52); *Вацивши* поглед још једном прозору, – обилази сто у том предсобљу, па одлази [...] (Црњански 2008: 79); [...] а затим, *сгнувши* се, посипа под, прашом [...] и спушта се на колена, да ради. (Црњански 2008: 79); Затим, *тргнувши* се, *скупивши* сву снагу, полazi опет [...] (Црњански 2008: 79); Он [...] гледа у пју, – *посрвеневши* [...] (Црњански 2008: 94); Мало је изненађена *видевши* колико је ТА његова болничарка, млада, лепа [...] (Црњански 2008: 94); Човек онда, изненада, *мршти* се [...] *сетивши* се, да он, сад, више ништа не доприноси [...] (Црњански 2008: 103); *Сетивши* се онда своје жене, Рјепнин му [...] каже, да он разуме [...] (Црњански 2008: 124); [...] као воштане figure, *оживеће* и *праснуће* у смећ. (Црњански 2008: 131); [...] реће, *вративши* се посетiocу. (Црњански 2008: 135); *Тргнувши* се, био је почео да силazi [...] (Црњански 2008: 136); [...] Француз показа [...] трноћас, са којег је био сишао, *раширивши* руке. (Црњански 2008: 137); Сачекао је да просјак отрева своје, па је тек онда отворио врата кола, *скинувши* капу, *рекавши*, као извињавајући се: „Ser.” (Црњански 2008: 147); Не зато што је био адмирал, него зато што је победилac Наполеона, и зато, што је, *изгубивши* једну руку, и једно око, остао љубавник. (Црњански 2008: 147); [...] али после, – *научивши* у војsci многе руске, грубе изразе и шале, – почиње да, гласно, понавља, тресући се од смећа [...] (Црњански 2008: 192); Очекујући жену да дође по њега, Рјепнин је, *одбацивши* те журнале, почео, по радњи, да хода [...] (Црњански 2008: 193); Kad је опет seo у своју фотелју, у коптоару, *наслонивши* главу, уморно, unazad, осећао је да му је тешка. (Црњански 2008: 193); *Павши* у беду, лутајући по Londonу, био се навикао да разговара са самим собом [...] (Црњански 2008: 214); Затим му каже, *окренувши* од њега главу [...] (Црњански 2008: 219) итд.

У функцији детерминације радње изражене главним предикатом изузетно је раширена употреба глаголског прилога прошлог у корпусу. Његов Е еквивалент је партицип перфекта и герунд прошли. Навешћемо неколико примера и њихових Е еквивалената: 1) S *Павши* у беду, лутајући по Londonу, био се навикао да разговара са самим собом [...] – Е *Having fallen* into poverty, wandering around London, he got used to talking to himself. [← **Након што** је пао у беду.]. С глаголски прилог садашњи има функцију временског одређивања радње извршене пре радње одређене управним глаголом главне клаузе, управо као и његов Е еквивалент. 2) S [...] Француз показа [...] трноћас, са којег је био сишао, *раширивши* руке. – Е The Frenchman showed [...] the three-legged stool, from which he had just stepped down, *having spread* his arms. [← **тако што/при чему** је

раширио руке.]. Обе језичке варијанте изражавају начинско значење: „пропратнооколносног значења” (Станојчић, Поповић 2002:401). 3) *S Čovek onda, iznenada, mršti se... setivši se, da on, sad, više ništa ne doprinosi [...]* – E Then, all of a sudden, the man frowned [...] *having remembered* that he was no longer contributing [...] [← **зато што/тима што** се сетио, да он, сад, више ништа не доприноси.] Обе наведене конструкције испољавају узрок који води ка извршењу радње обележене управним глаголом. Исто значење забележено је и у наредном примеру: *S Malo je iznenađena videvši koliko je TA njegova bolničarka, mlada, lepa [...]* – E She is a bit surprised, having seen how much that nurse of his was young and beautiful [...] [← **зато што/тима што** је видела колико је та његова болничарка, млада, лепа...] Могућност исказивања у синтаксичком смислу напоредне или симултане радње приказана је у примеру: *S [...]* рече, *vrativši se posetiocu.* – E He said, *having returned* to the visitor. [← рече **и** вратио се посетиоцу/**при чему** се вратио посетиоцу.] Дакле, неуобичајено низање оваквих конструкција у корпусу показује широк распон значењских нијанси. Може се рећи да упориште за њихово појављивање лежи и у тежњи за преношењем Е структурног материјала и начина њиховог образовања посредством сличних домаћих конструкција којима се на приближан начин преноси сличан језички материјал.

13. Предлози (препозиције)

Употреба предлога свакако је једна од значајних начина уобличавања падежних конструкција у роману.

[...] kakva je opisana *u* Dikensu. (Црњански 2008: 9); [...] a usta vise, *u* gorčinu. (Црњански 2008: 14); Netašica je ovde velika, *u* povcu [...] (Црњански 2008: 14); Simpatiju *za* njih ubilo je [...] (Црњански 2008: 15); [...] mašine *za* šišanje trave [...] (Црњански 2008: 16); [...] smatrani su *za* eksentrična stvorenja [...] (Црњански 2008: 20); *U* železnicama [...] (Црњански 2008: 20); [...] kao svoja gvožđa *za* hvatanje zečeva. (Црњански 2008: 21); [...] ali je komšika, *na* to, užasnuta, ciknula. (Црњански 2008: 23); [...] igrala je sa aparatom, *za* čišćenje patosa. (Црњански 2008: 25); Najbrži put *za* savlađivanje engleskog izgovora. (Црњански 2008: 25); Zatim se, *u* svetlosti vrata, pojavila [...] (Црњански 2008: 27); [...] stajao, naslonjen *u* vratima [...] (Црњански 2008: 28); [...] dublja, nego *na* danu [...] (Црњански 2008: 30); *U* jasnom osvetljenju staničnih lampi [...] (Црњански 2008: 30); Najrupadljivije *u* licu tog čoveka [...] (Црњански 2008: 30); [...] pre nego što zaspe, *u* čitanju [...] (Црњански 2008: 36); [...] iznemogla *od* obilaska radnji [...] (Црњански 2008: 37); [...] i nestaje *u* tavanici. (Црњански 2008: 37); Pitanje je *u* povcu. (Црњански 2008: 39); [...] ona oseća [...] gađenje *od* ljudi [...] (Црњански 2008: 41); Rusi su, za sebe, zidali [...] crkve, *u* dragom kamenju [...] (Црњански 2008: 41); [...] bio je zamuknuo *u* naporu da se seti [...] (Црњански 2008: 44); [...] umorna *od* lutanja po Londonu [...] (Црњански 2008: 52); *Kroz* kikut: oni su se onda pitali [...] (Црњански 2008: 55); *Nalazi se u* buri [...] (Црњански 2008: 59); [...] privlači aparat *na* svoje krilo. (Црњански 2008: 61); [...] imalo je neki odsek *za* nalaženje rada

Poljasima [...] (Црњански 2008: 66); [...] slab je u opisu lica tog Engleza [...] (Црњански 2008: 70); Naviknut je na noćnu službu *pri* telefonu. (Црњански 2008: 73); Daće mi preroguku *na* jednog kolegu. (Црњански 2008: 73); [...] posira pod, prahom, koji se upotrebljava *za* čišćenje [...] (Црњански 2008: 79); [...] razliva se *kroz* njegove oči. (Црњански 2008: 82); Je li moguće da je, *sa* gubitkom zaposlenja [...] *sa* nemaštinom novca [...] počela da izumire ta ljubav [...] (Црњански 2008: 86); Nikolaj, ti, *od* nekog vremena, imaš čudno mišljenje [...] (Црњански 2008: 86); [...] u salonu *za* uljepšavanje [...] (Црњански 2008: 94); Čitaće večeras, opet, *uz* slabu svetlost sveća [...] (Црњански 2008: 96); Ruski narod je [...] teško stradao, boreći se *uz* Englesku [...] (Црњански 2008: 96); „Tako se, dakle, završavaju tvoja velika oduševljenja, *za* Engleze? (Црњански 2008: 106); [...] koji se, *u* pranju, ne skupljaју. (Црњански 2008: 117); [...] koja vodi kampanju *za* potpis nekog unutaršnjeg zajma [...] (Црњански 2008: 120); [...] pa ih brzo obuzima neka ljutnja, *na* te pisare [...] (Црњански 2008: 122); [...] *u* početak rata. (Црњански 2011: 129); To je već viši stalež *od* poslužitelja i sudopera. (Црњански 2008: 142); A iz onoga što se *kroz* etar čuje [...] (Црњански 2008: 155); *Kroz* te cipele, *kroz* svoju prepisku sa tim ženama [...] vidi svet, pa i žene, kako ih pre nije video. (Црњански 2008: 156); Usavršava se *u* engleskom jeziku [...] (Црњански 2008: 158); Njegovo oduševljenje, *za* taj novi život u podrumu [...] (Црњански 2008: 160); Ima i društava, *za* širenje te propagande lekovitog bilja. (Црњански 2008: 172); [...] pita je, može li da joj pomogne, *pri* crtežima koje sad [...] radi [...] (Црњански 2008: 173); [...] trpali su ih u ta, takozvana, kola *za* spasavanje. (Црњански 2008: 175); Usta [...] kakva se rominju *u* lepim žena Oriјenta [...] (Црњански 2008: 186); [...] kao da je u Kerču, u štabu, *pri* nekoј pijanki sa drugovima, oficirima, pa se smeju, *na* te slike [...] (Црњански, 2008: 192); [...] grofom *od* Rosa [...] (Црњански 2008: 193); [...] da ih odveze do stanice, otkud mogu u Mil Hil, *bez* prelaza. (Црњански 2008: 195); [...] ako to upotrebi *za* novčane prevare, ili *za* uzimanje zajmova od žena. (Црњански 2008: 197); Čuo je da ima diplomu *za* hotelskog pisara. (Црњански 2008: 197); Smeši se *na* njega [...] (Црњански 2008: 209); [...] umorna *od* obilaska Londona [...] (Црњански 2008: 208); [...] izdašne *u* dekolteu [...] (Црњански 2008: 210); U tom besu, *na* tog imperatora [...] (Црњански 2008: 215); [...] koji mirišu *od* nekih pastila [...] (Црњански 2008: 220); *Kroz* jednu presmicu [...] on je [...] upoznao [...] (Црњански 2008: 225); [...] *pri* stolu, *pri* ručku [...] (Црњански 2008: 242); [...] ljut, na Nađu, koja mu je, sa graficom Panovom, priredila to iznenađenje, *sa* isplatom bogavka [...] (Црњански 2008: 251); Nosila je, i *pri* pivanju, gaspletenu kosu. (Црњански 2008: 246); Imala je duge, lepe, ruke, *sa* kojima je, s vremena na vreme, davala zalogaје [...] (Црњански 2008: 256); Olga je bila ročetnica *u* baletu [...] (Црњански 2008: 257); [...] umorna *od* igre [...] (Црњански 2008: 263); [...] koji izlaze iz drvenih kućica *za* oblačenje i svlačenje. (Црњански 2008: 282); [...] prave umetnice *u* svlačenju. (Црњански 2008: 283); Bio je sad snažan, osnažen *od* plivanja [...] (Црњански 2008: 323); Ulazili su *u* ružnoću ulica, *kroz* zelenila igrališta [...] (Црњански 2008: 332); Kad bi se umorio *od* čitanja tih pisama [...] (Црњански 2008: 344); Iznurene *od* tih čestih pogođaja [...] (Црњански 2008: 345); [...] bili su podignuti uređaji, čitave fabrike, *za* ubrzanje, *za* stimulisanje pošenja jaja. (Црњански 2008: 345); I ta usta su bila tako meka, opuštena, kao *od* nekog krika bola [...] (Црњански 2008: 353); [...] potamnelo *od* prašine. (Црњански 2008: 353); Kosa mu je bila začesljana, ali vise *sa* desnih, nego levih, sferoočnica [...] (Црњански 2008: 370); [...] umorna *od* šivenja [...] (Црњански, 2008: 382); *Kroz* koju godinu [...] (Црњански 2008: 385); [...] su prevareni *od* saveznika. (Црњански 2008: 385); Neku veliku nežnost oseća sad, *za* svoju ženu [...] (Црњански 2008: 386); [...] *kroz* sedamnaest godina [...] (Црњански 2008: 388); [...] duvan *za* šmrk [...] (Црњански 2008: 412); Društvo je selo *za* bridž. (Црњански 2008: 421); Nije imao ni malo želje *za* bridž. (Црњански 2008: 423); [...] simpatija *za* Ruse [...] (Црњански 2008: 430); [...] slavlje *oko* tog rođenja [...] (Црњански 2008: 435); [...] *u* slici. (Црњански, 2008: 468); [...] *u* fotografiji [...] (Црњански

2008: 468); [...] tražen je *od* jedne knjižare [...] (Црњански 2008: 471); [...] *u* telefonu.. (Црњански 2008: 471); [...] *odmor od* zamora [...] (Црњански 2008: 473); Zašto se sve to događa *sa* njim? (Црњански 2008: 487); [...] bili su uplašeni *od* rastanka. (Црњански 2008: 495); [...] iako je izvešten *od* Berze rada [...] (Црњански 2008: 511); [...] *kroz* jedno četvrt sata [...] (Црњански 2008: 515); [...] *kroz* koju godinu [...] (Црњански, 2008: 518); [...] *na* vikendu [...] (Црњански 2008: 552); [...] *ljubav za* emigrante [...] (Црњански 2011: 555); [...] *izvinjavali za* to. (Црњански 2008: 566) итд.

Чињеница је да је у Е језику употреба предлога⁸¹ као функцијских речи често везана за номинале уз које се остварују, односно њихова употреба није означена произвољношћу већ се примењују у зависности од тога да ли указују на просторне, временске, узрочне, намерне односе, изражавају средства, или је реч о социјативним предлозима, предлозима подршке или супростављања, али и предлозима који испољавају и друга значења. Критеријуми у класификацији предлога и предлошких односа преузети су из: *Граматику енглеског језика* (в. Ђорђевић 2002: 683–703). Анализом наведених примера долазимо до сазнања о директној имплементацији истоветних предлога са одговарајућим значењским елементом који се често поклапа са њиховом употребом у Е језику, док се предлози који би се могли употребити, и који су устаљени често замењују предлозима који су већ у употреби у Е предлошким фразама (посебно су издвојени предлози праћени девербативном именицом). Међутим, наглашавамо да је утицај Е језика у неким примерима очигледан, док се у неким само наслућује.

1) Предлог *у*⁸²:

1) S [...] *u* fotografiji [...] – E *In* the photo. [← **на** фотографији.]; 2) S [...] *u* početku rata. – E *At* the beginning of the war. [← **на** почетку рата.]; 3) S [...] *izdašne u* dekolteu [...] – E *Abundant in* cliveage. [← **издашног деколтеа.**]; 4) S *Usavršava se u* engleskom jeziku [...] – E He is getting better *in* English. [← **Усавршава енглески језик.**]; 5) S [...] *slab je u* opisu lica tog Engleza [...] – E He is bad *at* the facial description of that Englishman. [← **Slabo mu ide da опише** лице тог Енглеца.]; 6) S [...] *kakva je* opisana *u* Dikensu. – E Which was described in Dickens' novels. [← **код Дикенса.**]; 7) S [...] *u* slici. – E *In* the picture. [← **на слици.**]; 8) S *Najupadljivije u* licu tog čoveka [...] – E *On* the face of that man. [← **на лицу.**]; 9) S [...] *a usta vise, u* gorčinu. – E

⁸¹ С обзиром на то да је у србистици урађена семантика предлога (в. Кликовац 2000), нама то није било неопходно, али наведени предлози могу послужити као подлога за даља истраживања.

⁸² Будући да је код већине наведених примера (изузев примера 9)) реч о употреби локатива са предлогом *у*, наводимо неколико значења овог предлога (локативне синтагме с предлозима: *на* и *у* детаљно су представљене код Стевановића (в. 1969: 468–483)) када се налази са овим падежним обликом: 1) „Предлогом *у* с обликом локатива означава се место у унутрашњости или у границама (међу деловима, у редовима) појма с именом у овоме падежу, одређује где се у унутрашњости нешто налази, збива или врши” (Стевановић 1969: 476); 2) „Појаве и ствари не јављају се и не дешавају само у простору, већ и у времену, па, када је потребно означити време у коме нешто бива, поред знака у осталим облицима, за одређивање времена такође се употребљава и локатив с предлогом *у*” (Стевановић 1969: 478); 3) „И средство којим се врши, тј. помоћу којег се врши оно што се казује управним глаголом такође се означава локативом с предлогом *у*”; 4) Апстрактни појмови су без граница, али се узима да и у њима нешто бива или се врши, па је разумљиво да и уз локатив тих именица стоји предлог *у*” (Стевановић 1969: 477); итд.

And the mouth hangs down *into* the bitterness. [← а уста **горко висе.**]; 10) S [...] bio je zamuknuo *u* naporu da se seti [...] – E In the effort to remember. [← **док** се напињао да се сети.]; итд.

Примери из ове групе свакако су најизразитији у погледу преклапања са Е предлозима. У корпусу су јасна поређења С и Е примера. На местима на којима је постојала значењска веза између С предлога и именице инкорпорирана је значењска веза посредством предлога који би у том синтаксичком положају заузимали одговарајућу функцију, а у складу са њом и одређено значење у Е језику. У односу на предлоге који би се очекивано могли наћи на њиховом месту, ови предлози недвосмислено упућују на директне Е предлошке конструкције.

2) Предлог *za*⁸³:

1) S [...] *izvinjavali za* to. – E Apologised *for* that. [← **због тога.**]; 2) S [...] *ljubav za* emigrante. – E Love *for* emigrants. [← **према.**]; 3) S Nije imao ni malo *želje za* bridž. – E He had no desire *for* bridge. [← **да игра бриџ.**]; 4) S [...] *simpatija za* Ruse [...] – E Sympathy *for* the Russians. [← **према Русима.**]; 5) S Neku veliku *nežnost oseća* sad, *za* svoju ženu [...] – E He feels some kind of immense tenderness *for* his wife. [← **према** својој жени.]; 6) S „Tako se, dakle, *završavaju* tvoja velika *oduševljenja, za* Engleze? – E Delights *for* Englishmen. [← **према** Енглезима.]; 7) Društvo je *selo za* bridž. – E The company sat down *for* a game of bridge. [← **како би/ да игра бриџ.**]; итд.

Уколико погледамо предлоге наведене у оквиру Е лексичких поља наредних апелатива: *love for, sympathy for, desire for, feel tenderness for someone or something, delight for* – преводни еквивалент свакога од њих је задржан у корпусу тако да одговара Е а не С именици. У примеру 7) предлог *for* има значење намераваног одредишта, а у С језику могао би бити представљен намерном зависном клаузом.

3) Предлог *kroz*⁸⁴:

⁸³ Будући да је код наведених примера реч о употреби акузатива са предлогом *za*, наводимо једно од значења овог предлога када се налази са овим падежним обликом: „За акузатив са предлогом *za* у бројним његовим значењима може се рећи да он углавном казује коме, одн. чему је нешто намењено или усмерено.” (Стевановић 1969: 411) Синтагме с предлогом *za* детаљно су представљене код Стевановића (1969: 411–418).

⁸⁴ С обзиром на то да је код наведених примера реч о употреби акузатива са предлогом *kroz*, наводимо два значење овог предлога када се налази са овим падежним обликом: 1) „Акузатив с предлогом *kroz* одређује и време, и то на два начина: а) Њим се казује у току којег се времена дешавало, вршило, или је било оно што се изриче управним глаголом [...] б) Ова предлошко-падежна веза означава и за које ће време од тренутка када се говори бити оно што се казује управним глаголом [...]” (Стевановић 1969: 384) 2) „Тако акузатив с предлогом **кроз** означава да нешто пролази с једне на другу страну појма с именом у томе облику, да се креће између његових честица, односно делова или јединки тога појма, простором који обухвата обим појма с именом у акузативу вршећи функцију одредбе места, односно простора тога кретања.” (Стевановић 1969: 382) Акузативне синтагме с предлогом *kroz* детаљно су представљене код Стевановића (в. 1969: 382–387).

1) S [...] *kroz* koju godinu [...] – E In a few years. [← **за** неку годину.]; 2) S *kroz* jedno pola sata [...] – E In a half an hour. [← **за** пола сата.]; 3) S [...] *kroz* sedamnaest godina [...] – E In seventeen years. [← **за** седамнаест година.]; 4) S [...] *razliva se kroz* njegove oči. – E Spreading *through* his eyes. [← разлива му се у очима/ разлива се његовим очима.]; итд.

Е предлог простирања динамичног значења *through* у примеру 4) показује како Е основа може да послужи као формула за преношење значења посредством домаћег садржаја, иако у С може бити представљено и на друге начине, предлогом у или његовим изостављањем.

4) Предлог *od*⁸⁵:

1) S [...] *iako* je izvešten *od* Berze rada [...] – E Although he was informed *by* the Employment Office. [← **иако** га је Берза рада известила.]; 2) S [...] *bili* su uplašeni *od* rastanka. – E They were afraid *of* parting from each other. [← **због** растанка.]; 3) S [...] *su* prevareni *od* saveznika. – E They were deceived *by* their allies. [← су их **савезници** преварили.]; 4) S [...] *tražen* je, na telefonu, *od* jedne velike knjižare u Londonu. – E He was wanted on the phone *by* one large bookshop in London. [← **једна велика књиžара** у Лондону га је тражила стране.]; 5) S [...] *koji* mirišu *od* nekih pastila [...] – E Which smells *of* some pastilles. [← **на** неке пастиле.]; 6) S *Iznurene* *od* tih čestih porođaja [...] – E Exhausted *from* the frequent childbirths. [← **због/након** тих честих порођаја.]; 7) S *Nikolaj*, ti, *od* nekog vremena, imaš čudno mišljenje [...] – E *Since* some time now. [← **већ** неко време.]; 8) S [...] *iznemogla* *od* obilaska radnji [...] – E Exhausted *from* shopping tours. [← **зато што/након** што је обишла радње.]; итд.

Реченице изражене пасивном дијатезом: примери 1), 3), 4) садрже генитивну конструкцију са предлогом *od* чије је појављивање условљено тежњом да се агенс изрази на сличан начин као у Е пасивним формацијама. У примерима 2), 5), 6), 8) адјективали и глагол стоје у чврстој семантичкој вези са наведеним предлозима, што је задржано у домаћим примерима који се могу изразити и другим средствима, а не само предлозима (узрочном реченицом у примеру 8)).

5) Предлог *sa*⁸⁶:

1) S *Imala* je *duge*, *lepe*, *ruke*, *sa* kojima je, *s* vremena na vreme, davala zalogaje [...] – E With which she was giving bites [...] [←руке **којима** је давала залогaje.]; 2) S [...] *ljut*, na *Nadu*, koja mu je, *sa* *graficom* *Panovom*, *priredila* *iz* *iznenađenje*, *sa* *isplatom* *boravka* [...] – E He was angry at *Nadja* who gave him a surprise *with* the payment of costs of stay, along with the

⁸⁵ Генитивне синтагме с предлогом *od* детаљно су представљене код Стевановића (в. 1969: 205–223) и имају бројна аблативна значења. Међутим, с обзиром на то да је у нашим примерима махом реч о пасивним реченицама, наводимо следеће значење: „[...] у пасивним реченицама, у којима је граматички субјекат – стварни предмет на коме се врши глаголска радња, а вршилац радње добива облик генитива у који стоји предлог *od* [...]” (Стевановић 1969: 212)

⁸⁶ Констатујемо да је код већине наведених примера реч о инструменталним облицима (изузев примера 4) који се налазе уз предлог *sa*. Бројна значења инструменталних синтагми с предлогом *sa* детаљно су представљена код Стевановића, који наводи значење инструментала уз дати предлог као инструментала заједнице или социјатива, затим квалитативни инструментал с предлогом *s(a)* и многе друге. (в. 1969: 434–444).

Countess Panova. [← **тако што** му је исплатила боравак.]; 3) S Je li moguće da je, *sa* gubitkom zaposlenja [...] *sa* nemaštinom novca [...] počela da izumire ta ljubav [...] – E Is it possible that *with* the loss of the employment, *with* the poverty and lack of money. [← да је **губитком запослења, немаштином.**]; 4) S Kosa mu je bila začešljana, ali više *sa* desnih, nego levih, slepoočnica [...] – E His hair was combed, but more going *from* the front right side of the forehead than on the left side. [← **на десним.**]; итд.

Примери 1), 3) садрже предлог који је директно преведен са Е језика, будући да је изражавање средства и инструмента посредством предлога обавезно исказати у реченици. У С језику то је у овим примерима непотребно, будући да: „Инструментал оруђа свугде је допуна управној речи синтагме којој припада” (Стевановић 1969: 428) и у тој функцији употребе инструментала у С језику није потребан предлог. Предлогом *from* у примеру 4) остварује се негативно одређиште у односу на полазну тачку, а у корпусу се реализује тако да се ствара израз који више одговара начину испољавања просторних односа у Е него у С језику.

б) Предлози *на, при*⁸⁷:

1) S [...] *na* vikendu. – E *At* the weekend. [← **за време, tokom.**]; 2) S [...] *pa* ih brzo obuzima neka ljutnja, *na* te pisare [...] – E They easily feel some sort of immense rage *at* the clerks. [← па их брзо обузима нека љутња **према** тим писарима.]; 3) S [...] *kao* da je u Kerču, u štabu, *pri* nekoj pijanki *sa* drugovima, oficirima, *pa* se smeju, *na* te slike [...] – E As if he were in Kerc, *at* a drunken feast in the headquarters with his comrades, officers, laughing *at* the pictures. [← **на** некој пијанци, са друговима, официрима, па се **смеју тим сликама.**]; 4) S U tom besu, *na* tog imperatora [...] – E In that rage *at* the emperor. [← **према** императору.]; 5) S [...] *ali* je komšika, *na* to, užasnuta, ciknula. – E The neighbour shouted, horrified *at* the thought of it. [← **комшика је цикнула ужаснута тиме.**]; 6) S Daće mi preporuku *na* jednog kolegu. – E He will give me a recommendation *on* a colleague. [← **Препоручиће ме један колега.**]; 7) S [...] *tražen* je, *na* telefonu, *od* jedne velike knjižare u Londonu. – E *On* the phone. [← **телефоном** га је тражила једна велика књижара.]; итд.

Пример 1) садржи предлог *at* који има временско значење и у функцији је постмодификатора; означава: „положај у времену, тачку у времену (Time Position)” (Ђорђевић 2002: 690). Са именицом викенд остварује чврсту значењску везу, али наведену колокацију са датим предлогом задржава и С пример: *на викенду*, што се не подудару са постојећим варијантама С колокација. И у осталим примерима (иако у њима предлози не преносе временска значења), реч је о појави Е колокација, односно устаљених израза (глагол + предлог) који се у Е језику остварују без изузетка, а предлоге који их прате није могуће заменити другим предлогом, јер се тако разбија

⁸⁷ Предлози *на* и *при* код Стевановића су разматрани у оквиру поглавља: „Акузативне синтагме с предлозима: *на, у, о* и *по*” (Стевановић 1969: 270), „Локативне синтагме с предлозима: *на* и *у*” (Стевановић 1969: 270) и „Локатив с предлогом *при*” (Стевановић 1969: 499–506).

значењско-функционална веза међу њима. У С језику такође, уз одговарајуће глаголе стоје адекватни предлози, а у неким случајевима (као у примеру 3): смејати се нечему или некоме) предлог се изоставља. Представљени примери показују да су употребљени предлози задржали идентична значења као и у Е језику, и притом су се тенденциозно остављали еквиваленти творени директним превођењем, а изостављале С употребне колокације.

7) Предлог *без*⁸⁸:

1) S [...] da ih odveze do stanice, otkud mogu u Mil Hil, *bez* prelaza. – E To take them to the station, where they can go to Mill Hill, *without* crossing. [← а да притом не прелазе.], итд.

Предлогом *without* као предлогом са значењем средства и инструмента (*Means and Instrument*) иза кога следи девербативна именица остварује се кондензација реченичног значења типа пропратна околност.

8) Предлог *уз*⁸⁹:

1) S Ruski narod je [...] teško stradao, boreći se *uz* Englesku [...] – E Fighting *with* England. [← борећи се заједно са Енглеском.]; итд.

Е предлог подршке (*Support*) *with* задржава своје значење у оквиру С предлога *уз*.

9) Формулом ЗА + девербативна именица у акузативу означени су следећим примерима, у оквиру којих смо представили семантичке еквиваленте ових предлошко-падежних конструкција – интенционалне (пример 2)) и релативне клаузе (примери 1) 3) 4):

1) S [...] mašine *za* šišanje trave [...] – E Machines *for* cutting grass. [← **којим** се шиша трава.]; 2) S Najbrži put *za* savlađivanje engleskog izgovora. – E The fastest way *of* mastering the English pronunciation. [← **како би/да би се** савладао енглески изговор.]; 3) S [...] imalo je neki odsek *za* nalaženje rada Poljacima [...] – E A department *for* finding jobs. [← **који** је тражио Пољацима посао.]; 4) S [...] bili su podignuti uređaji, čitave fabrike, *za* ubrzanje, *za* stimulisanje nošenja jaja. – E Factories for the acceleration and stimulation of laying of eggs. [← **који су** убрзавали, стимулисали ношење јаја.]; итд.

⁷⁷ С обзиром на то да је код наведеног примера реч о употреби генитива са предлогом *без*, наводимо значење овог предлога када се налази са овим падежним обликом: „Предлог **без** у вези с генитивом, осим правог изузимања [...] означава да нешто јест или није, да се нешто врши или не врши уз одсуство онога што се казује именом у генитиву. [...] Још чешће генитив с предлогом *без* срећемо у функцији одређивања начина на који се врши радња управног глагола.” (Стевановић 1969: 270) Бројна значења генитивних синтагми с предлогом *без* детаљно су представљена код Стевановића (в. 1969: 270–278).

⁸⁹ Будући да је код наведеног примера реч о употреби акузатива са предлогом *уз*, наводимо значење овог предлога када се налази са овим падежним обликом: „А све што је поред нечега другог, то је, разуме се, с њим заједно. То значи да се овом предлошко-акузативном везом казује и да се нешто налази с а о н и м што означава име у акузативу, да је, тј., сасвим близу до њега.” (Стевановић 1969: 389) Бројна значења акузативних синтагми с предлогом *уз* детаљно су представљена код Стевановића (в. 1969: 388–391).

Екскерпирана грађа упућује на облике образоване на основу Е конструкције: noun + for/of + gerund, која у С добија форму: за + глаголска именица/девербативна именица. Није запажен велики број оваквих облика кондензатора интенционалних и релативних клауза, али њихово појављивање и настанак не могу бити изузети из целокупне грађе, будући да се оваквим и сличним облицима (који укључују и друге предлоге: у + девербативна именица/деадјективна именица у локативу: ...grave umetnice и svlačenju.) врши снажан утицај на синтаксичку структуру и повезивање реченичних конституената.

14. Ред речи

Чињеница је да С лексичке јединице носе граматички терет на нивоу реченице, због чега ред речи преузима прагматичку функцију, па можемо говорити и о стилски обележеном и необележеном поретку речи. Сходно томе, Поповић говори у прилог поставкама о слободи реда речи и развијеној флексији С језика: „у коме ред речи заиста није фиксиран, тј. унапред одређен за све случајеве, него у коме, и поред одређених ограничења, постоје знатне могућности да се иста граматичка конструкција јави у различитим позиционим реализацијама. Другим речима, говорник може у великој мери да бира распоред елемената дате реченице, с тим што је сваки такав избор функционално релевантан. То значи да ред речи не служи само обележавању граматичких односа односно да није граматикализован, него може да преузме и друге функције” (Поповић 2004: 14). Формирањем таквог реда речи заступљеном у корпусу очигледно је настојање да се употребом пасивних конструкција, расцепљених реченица и других средстава у одређеној мери доведе до наглашавања реченичних елемената. С обзиром на то да су ови елементи појединачно представљени током синтаксичког поглавља, овде се нећемо бавити њиховим опширнијим излагањем. Наводимо неколицину примера:

- 1) *Japan, kažu, da liči na salamandra koji je goreo.* (Црњански 2008: 9); 2) [...] *pa je izbačeno plimom na obalu [...]* Црњански 2008: 37); 3) *Ona je sedela u naslonjači, sa nogama pokrivenim pledom, koji je bio škotski.* (Црњански 2008: 77); 4) [...] *davno upisana od banaka [...]* (Црњански 2008: 121); 5) „*Odlazeći do policije, – koja je bila iza hotela Pikadilija, – oseća da, ipak, lagati Nađu, neće biti lako.*” (Црњански 2008: 126); 6) [...] *imao lice žuto i bolesno, a odelo iznošeno oдавно.* (Црњански 2008: 160); 7) [...] *kao neki čaj, nasut, u limenu kutiju.*) (Црњански 2008: 163); 8) [...] *kad mu te žene vraćaju, već u knjige upisani, običu.* (Црњански 2008: 176); 9) *Guste, tamne obrve, prekinute klasičnim noseem [...]* (Црњански 2008: 186); 10) [...] *sedi pri stolu nalakćena na neki ogroman, u kožu povezan, tom, neke velike knjige.* (Црњански 2008: 187); 11) *Odevena je u haljinu boje lala, u*

pasu sa tri velika dugmeta, i duboko isečenim leđima. (Црњански 2008: 187); 12) Kad bi sa tim svetom, – uведен pomenutim Poljakom, – večerao... (Црњански 2008: 202); 13) Pridržavana, krišom od оса [...] (Црњански 2008: 387); 14) Stajao je sa čelom pritisnutim na hladno okno. (Црњански 2008: 479); 15) Šta se to dogodilo njemu? (Црњански 2008: 602) итд.

Будући да морфолошка проминентност С језика одређује његову синтаксичку равноту, С редослед реченичних елемената нема степен значајности који ред речи има за функцију Е реченичних елемената. Имајући у виду да је Е језик граматички проминентан, а ред речи у С језику граматички и стилистички проминентан, с обзиром на широк опсег употребе С инваријантних, немаркираних структура и маркираних реченичних парадигми (субјекатски, објекатски, глаголски или адвербијално) – можемо тврдити да је у корпусу изразита тенденција да се ред речи представи на начин који одговара принципима истицања Е реченичних компонената. Наиме, у бројним представљеним пасивним конструкцијама субјекат и објекат деле одговарајуће синтаксичке функције условљене управо редом речи у њима. У С језику могуће је да објекат пасивне реченице не буде у иницијалној позицији, а да и даље задржи видљиву синтаксичку функцију, будући да је реч односно морфема носилац синтаксичке функције. У Е језику услед граматичке проминентности и одсуства граматичких морфема ред речи задржава синтаксичко-семантичку функцију, односно може се говорити о његовој синтаксичкој информативности; док су граматичке морфеме у С језику субјекатски инклузивне, односно информативне. Дакле, уз објашњење о С реду речи као синтаксички неинформативним, преостаје нам да ред речи у анализираном корпусу представимо у складу са његовом стилистичком, прагматичком и комуникативном функцијом, узимајући у обзир да се све запажене особености у нашем корпусу у погледу реда речи могу сматрати граматички прихватљивим, а стилистички особеним (Ред речи остаје у синтаксичком поглављу због елемената који га чине, а који су презентовани у овом поглављу). Узмимо на пример 1): S *Japan, kažu, da liči na salamandra koji je goreo.* – E *Japan is said to look like a burning salamander.* Дакле, задржан је Е ред речи у коме је било неопходно да се лексема *Japan* нађе у иницијалној позицији како би задржала субјекатску позицију у клаузи: Јапан личи на *саламандра* – којој се на тај начин придружује предикација; иако С језик дозвољава и друге инваријантне могућности. Употребом маркиране структуре, редом речи на овај начин истиче се ескспресивна функција. У примеру 2) Е ред речи је приметан у оквиру изложене пасивне конструкције: E *It was thrown by the tide onto the shore.* Дакле, вршилац радње у Е језику следи предикацију с циљем успостављања субјекатске

функције, али и у корпусу је агенс означен доста ретким инструменталом такође, задржао исту позицију, без обзира на морфему којом је презентована иста функција. Пример 3) (или E She was sitting on the armchair, with her legs covered by a plaid, which was Scottish.) показује честу употребу предлошко-падежних конструкција у корпусу којом се изричу одговарајуће адвербијалне функције које такође, имају своју позицију у E реченици посредством којих их и остварују. Пример: Она је седела у наслонјаћи, *sa nogama pokrivenim pledom*, који је био škotski. – показује да је место предлошко-падежне конструкције којом је означен начин вршења радње остало непромењено. Слично је и у примеру 14) – E He was standing with his forehead pressed on the cold window; у коме је конструкција означена адвербијалном функцијом остала у финалној позицији коју заузима и у E језику: Она је седела у наслонјаћи, *sa čelom pritisnutim na hladno okno*. Да је и објекатска функција задржана у реду речи оствареном у нашем корпусу показује и пример 15) (E What happened to him?). E варијанта подразумева остваривање објекатске функције реченичног члана у позицији након предикације. То показује и наш пример у коме је објекат такође у наведеној позицији. Задржавање и других реченичних елемената у реду домаћих речи обухваћених корпусом такође, евидентно је и примери су бројни. На пример: комплемент глаголу следи након глагола, што је уобличено у примеру 5) (E He feels that, however, *lying Nadja won't be easy*.) Дакле, одабрана опција да се у оквиру комплемента глаголу састављеног од зависне клаузе са инфинитивом као управним чланом и носиоцем субјекатске функције дате клаузе, и поред бројних могућности у С језику, намеће закључак о маркираности употребљених средстава у корпусу. Примери су бројни и односе се и на примену расцепљених реченица којима се управо наглашене структуре у једном језику појављују као наглашене и у другом језику, затим на позицију именица испред именица у атрибутој функцији, итд. Свакако је језички трансфер из E језика утицао на редослед низања реченичних елемената, с обзиром на чињеницу да су се исти елементи могли остварити на бројне друге начине, што им широк опсег могућности реда речи у С језику засигурно дозвољава.

2.1.3.1. Закључак у вези са семантичко-синтаксичком адаптацијом

Семантичко-синтаксичка равна подразумева је опсежну претрагу за потенцијалним Е обрасцима, механизмима њихове селекције, производњу сличних образаца унутар самог корпуса, као и изостављање и надоградњу у оквиру домаћих структура.

1. У погледу номинализација утврђено је следеће:

а) Висок степен продуктивности појаве реченичне кондензације што је условило развој доминације номинализованих исказа, док се девербативне именице сматрају најбројнијим реченичним образовањима у корпусу.

б) Потврда за настанак и подстицање ове појаве лежи управо у степену фреквентности којом се сличне ситуације синтаксичко-семантичке анонимности реализују применом номинализованих исказа у Е језику.

в) С обзиром на синтаксичку уобличеност и функцијску улогу девербативних именица, њиховом интерпретацијом откривене су именице овог типа које врше субјекатску или објекатску функцију, затим девербативне именице које репрезентују улогу семантичке допуне или нереченичну предикацију у централним синтаксичким функцијама, затим темпорално-падежне конструкције са значењем постериорности, симултаности, инструментности, са значењем типа „основ”, „пропратна околност”, девербативне именице у улози површинског сигнала агенса или објекта предикације као и девербативне именице у комбинацији са предлозима *од, за*.

г) Јасно дефинисани синтаксички односи у Е језику у коме је значајна концентрација герундива и деривираних номинализација (укључујући идеадјективалне именице и девербативне прилоге који су, такође, заступљени у корпусу) значајно су утицали на превагу номиналног стила над вербалним.

д) Овако постављени односи условили су и тенденцију декомпоновања предиката у реченици, док се екстракција предикације врши са различитим семикопулативним глаголима (*вршити, извршити, свршити, добити, имати, бавити се*) у комбинацији са девербативним именицама. Специфичности овако постављених синтаксичких релација проналази се у идентичном регулативном принципу творења оваквих конструкција у Е језику.

2. Након разматрања инфинитива у оквиру футура I као и у случају допуне модалних глагола инфинитивом, затим инфинитива у функцији субјекта или комплемента

субјекту, инфинитива у функцији предиката и инфинитива у функцији допуне изразима с именицама и придевима донети су следећи закључци:

а) Забележен је огроман број примера употребе инфинитива у оквиру футура I Упадљивост овако честе употребе инфинитива у оквиру C футура I може се упоредити са употребом E „bare-infinitiva” (в. Ђорђевић 2002: 394) који следи након модала *will* (у оквиру E будућег времена или *the Future Simple Tense*).

б) Велики је број примера у којима након модалних глагола следе C инфинитивне конструкције (овде је реч о уобичајеној синтаксичкој норми C система). Овде можемо говорити и о подударању система C и E језика, будући да у оба система долази до поклапања синтаксичких норми у погледу допуне модалних глагола инфинитивним обликом. Подударности налазимо у великом броју примера у којима након модалних глагола следе C инфинитивне конструкције које се у E језику реализују у форми садашњих и перфективних активних/пасивних инфинитива.

в) Уочен је паралелизам између E синтаксичке функције инфинитива (E *to-infinitiv*) као субјекта и комплемента субјекту и C инфинитивних облика који у тим случајевима нису замењени конструкцијама *да + презент*. Ипак, забележен је мали број оваквих примера, као и само један пример проспективног значења инфинитива.

г) Примери у којима је приказан инфинитив у функцији допуне изразима с именицама и придевима јесу примери у складу са постојећим C нормама и могу се заменити конструкцијом *да + презент*. Може се направити паралела између C инфинитива у функцији комплемента многим придевима и именицама и истоветне функције *to*-инфинитива у E језику. Иако је било могуће наведене конструкције преобликовати посредством облика *да + презент* или посредством зависних временских или условних клауза, у корпусу су забележени примери који су у овим случајевима задржали инфинитивне облике на сличан начин на који се исте конструкције представљају у E језику.

3. Анализом употребе пасивних конструкција донети су следећи закључци:

а) Констатује се повећана продуктивност преображаја реченица у складу са механизмима пасивне дијатезе у којима је дошло до померања актанта пацијенс у први план.

б) Забележено је и присуство агенса који је исказан генитивном падежном конструкцијом *од + именица*, на сличан начин као што се у E језику користи *by + именица*.

в) Број експлицитних агентивних конструкција није значајан, али је много већи број примера у којима је агенс анонимизован у моментима када је агенс очекиван или се подразумева.

г) Чести су примери у којима су именице промовисане из објекатске позиције у субјекатску, иако је њихово значење пацијенса било довољно да задрже исту реченичну позицију (што се подудара са Е језиком у коме је померање именичких или заменичких конституената из објекатске у субјекатску позицију неопходно да би остварењем синтаксичке функције субјекта упућивали на агенса).

д) Дакле, ред речи пасивних конструкција, као један од (не само синтаксичких, већ и стилски обележених) начина истицања садржаја – показује својеврсно преклапање са Е формацијама, нарочито у погледу померања именица на којима се врши радња на почетак клаузе иако је то у С језику непотребно ради истицања одговарајуће реченичне функције.

4. Анализом псеудо-расцепљених реченица закључено је следеће:

а) Под утицајем Е привидно раздвојених структура или привидно расцепљених реченица које се формирају по обрасцу: субјекат + глагол + комплемент глагола и при томе је субјекат или комплемент представљен номиналном клаузом која је уведена речима *what* или *that*, у нашем корпусу је дошло до уобличавања наведених структура посредством С еквивалената: *što, to što, ono što, ovo što, jedino što, sve što*.

б) Велики степен присуства ових реченица у корпусу указује на чињеницу да су, у погледу тематске организације реченице, реченице организоване тако да је информација дата у потпунијој, измењеној структури, док је фокус стављен углавном на крај реченице.

в) Подстакнуте Е реченичним елементима, у којима су овакве структуре употребљене с циљем истицања одређеног реченичног елемента, у корпусу је формиран значајан број оваквих реченица, што је неизоставно условило реорганизацију реченичних конституената на идентичан начин као у Е језику.

5. Анализом употребе и функције присвојних придевских заменица закључено је следеће:

а) Континуитет употребе присвојних придевских заменица у нашем корпусу посредством којег се оне употребљавају и онда када је употреба придевске, присвојне заменице сваког лица релевантнија и потребнија указује на повезаност са Е присвојним детерминаторима чија се дистрибуција остварује у значајном степену у Е језику због своје атрибутивне функције. Квалитативна детерминација којом су окарактерисани у Е

језику захтева да буду употребљени у значењу посесивности, што је пренесено на њихове домаће еквиваленте. Овакви обрасци су извршили значајан утицај на исказивање посесивности у нашем корпусу, а употребљени су и ради наглашавања именица и именичких фраза на идентичан начин којим се врши дистрибуција и позиционирање инхерентних посесива у реченичним структурама Е језика.

б) Забележене су и С структуре које представљају комбинацију придевских, присвојних заменица и глаголских именица – којима се подражавају сличне комбинације Е присвојних детерминатора и герундивних конструкција у оквиру којих остварују субјекатску функцију.

6. Анализом употребе про-форме изведени су следећи закључци:

а) Честа употреба С показних заменица *то, ово, оно*, као и нумерала *један, други* у корпусу – у функцији упућивања на друге контекстуално условљене реченичне елементе уместо очекиване именице, указује на неизоставну повезаност са употребом Е одређеног, класификативног *ONE* уместо номинала који се подразумева.

б) Пресликавање Е модела у вези са изостављањем именице пренето је домаће реченичне структуре у корпусу, које на овај начин из синтаксичке равни Е језика преузимају за С језик неуобичајене начине синтаксичког моделовања језичких структура.

7. У вези са слагањем времена изнети су следећи закључци:

а) Упркос томе што С језик не захтева да се приликом интерпретације директног говора, глагол зависне клаузе транспонује у прошлост, под утицајем Е језика у коме се слагање времена неизоставно примењује у корпусу су откривени примери у којима долази до слагања времена глагола главне и зависне клаузе приликом интерпретације директног говора, што је својеврсна неуобичајеност за С синтаксички систем.

б) У корпусу је, бројним примерима, показано да су овакви Е механизми премештања глагола зависне клаузе у прошло време исти механизми на основу којих је иницирано премештање презента у прошло време у корпусу приликом тумачења туђег говора.

8. Анализом именичких синтагми закључено је следеће:

а) У корпусу се потврђује учесталост номиналних фраза представљених комбинацијом С именица + С именица, при чему прва именица врши атрибутивну или детерминативну функцију, или комбинацијом англицизам + С именица, која се сматра структурно синтаксичком иновацијом директно условљеном Е утицајем.

б) У корпусу је запажен огроман број оваквих комбинација у којима је супстантивна реч могла бити замењена придевском речи, али под утицајем Е решења који дозвољавају комбиновање именица с обзиром да испуњавају одређену функционалну, синтаксичку улогу у реченици, комбиновање именица у корпусу је присутно у значајној мери, што је ипак, својеврсно одступање од уобичајеног принципа дескрипције именичких речи у С језику посредством придевских, а не именичких речи.

9. Анализом употребе глаголског прилога садашњег утврђено је следеће:

а) У корпусу су забележени примери употребе глаголског прилога садашњег у адјективној функцији на идентичан начин на који се у Е језику адјективни статус остварује посредством партиципа садашњег.

б) Да би садашњи партицип остварио своју адјективну функцију у Е језику, промена реда речи се не може реализовати – ово је задржано у корпусу, иако су постојале друге могућности да се овај неубичајени тип конструкција у С језику избегне, формирањем релативних клауза.

в) Овакве конструкције су у тексту маркиране, обележене немогућношћу промене реда речи и истакнуте у односу на остале реченичне конституенте.

г) Поређењем глаголског прилога садашњег и његовог Е еквивалента – садашњег партиципа закључује се о подударању значењских нијанси представљених оваквим структурама у оба језика: адвербијална релација услова, начинско значење, значење намере, каузалности, итд.

ђ) Имајући у виду чињеницу у вези са значајним степеном присутности оваквих синтаксичких конструкција у тексту као и релевантност синтаксичке функције коју Е садашњи партицип остварује у Е реченичном моделу, односно позиција оваквих везаних партиципа у реченици, закључује се о значајном степену Е утицаја у погледу формирања ових структура и њихових реченичних позиција.

10. Анализом употребе трпног глаголског придева у атрибутој функцији закључено је следеће:

а) Број употребљених трпних глаголских придева у функцији атрибута када се нађе испред именице, с циљем исказивања стања узрокованим процесима насталим у самим субјектима, неизмеран је у корпусу, на основу чега се закључује о присуству стилске обележености овако употребљених трпних глаголских придева у корпусу.

б) С обзиром на раширене могућности преузимања адјективне функције од стране прошлих партиципа у Е језику, закључује се о извршеном утицају Е модела на бројност и образовање наведених форми са адвербијалном функцијом.

в) На основу примера често употребљених трпних глаголских придева (у атрибутој функцији када се нађе после именице, или заменице као део пасивне конструкције), закључује се да иако је њихова употреба уобичајена у С синтаксичком систему, у корпусу су запажени и примери у којима је очигледно извршен Е утицај на читаву реченичну структуру у којој се они налазе, будући да се стварају неуобичајене конструкције код којих се стиче утисак да не припадају С језичком систему, већ енглеском.

11. Анализом употребе поименичених придева донети су следећи закључци:

а) У корпусу су откривени примери конверзије придева без творбених елемената, односно примери супстантивизације придева који су употребљени у својству номинала на сличан начин на који деадјективални номинали творени у Е језику заједно са одређеним чланом, који заузимају именичке синтаксичке функције (субјекатске и објекатске), а представљају целу групу ентитета.

б) Продукција поименичених придева у номиналним функцијама није забележена у знатној мери, али је сама присутност оваквих облика значајна због тога што се на сличан начин овакви облици формирају у Е језику у коме врше истоветне функције; будући да је у С језику употребна вредност придева највише ограничена на изражавање именичких својстава, а ређе за означавање групе ентитета као у наведеним примерима.

12. Анализом употребе и функције глаголског прилога прошлог закључено је следеће:

а) Поређењем С глаголског прилога прошлог и његовог Е еквивалента: герунд прошли + партицип перфекта, закључује се се у оба језика овом структуром преносе исте значењске нијансе и функције: функција временског одређивања радње са значењем антериорности у односу на радњу одређене управним глаголом главне клаузе, затим узрок који води ка извршењу радње обележене управним глаголом, значење типа пропратна околност, као и значење симултаности.

б) Појава неуобичајеног низања оваквих конструкција у корпусу мотивисана је тежњом за преношењем Е структурног материјала и начина њиховог образовања посредством сличних домаћих конструкција којима се на приближан начин преноси сличан језички материјал.

13. Анализом употребе предлога закључено је следеће:

а) Истраживањем ексцерпираних грађа показано је да у корпусу долази до директног превођења Е предлога и имплементације Е значењских нијанси, док су домаћи предлози који остварују чврсте лексичке везе са именицама поред којих стоје често замењени предлозима који по свом значењу више одговарају предлозима у оквиру Е предлошких конструкција.

б) Предлози: *у, на, са, за, кроз, при* у комбинацији са апелативима недвосмислено упућују на директне Е предлошке конструкције преведене на С језик, будући да долази до преклапања са Е предлозима.

в) Поређењем Е и С предлога закључује се о постојању тенденције да се чврста семантичка веза у којој не само именице, већ и адјективали и вербали стоје са наведеним предлозима задржи и у домаћим примерима, иако С синтаксички систем пружа друге могућности (зависним реченицама, другим предлозима као и њиховим изостављањем) приказивања оваквих семантичких релација.

г) Препозиционалне вредности јесу један од најчешће употребљених средстава подражавања Е семантичко-синтаксичких веза у тексту, будући да се предност у тексту често даје не С предлозима који су већ део устаљених израза, већ се стварају нове колокативне везе по узору на Е моделе.

д) Стварање конструкције именица + *за* + глаголска именица у акузативу мотивисана је Е еквивалентом уобличеним на основу формуле: Е noun + *for/of* + gerund. Појава оваквих и сличних облика кондензатора интенционалних и релативних клауза у корпусу, извршила је снажан утицај на синтаксичку структуру и повезивање реченичних конституената.

ђ) У Е језику усвајање колокацијских свеза је од изузетне важности са аспекта њихове комуникативне применљивости. У С језику, предлози се могу наћи као саставне компоненте таквих колокативних свеза. У корпусу је настојано да се директним превођењем предлога који у Е језику детерминирају значење колокација – сами предлози транспонују у домаће синтагме чији се делови не могу на тај начин у потпуности заменити. Због тога, је управо на оваквим реченичним елементима најизраженији утицај Е образаца.

14) Анализом реда речи закључено је следеће:

а) Употребом пасивних конструкција, расцепљених реченица, про-форми, именица у атрибутој функцији као и претходно наведених реченичних средстава одржана је тенденција у корпусу да се реченични елементи нагласе и издвоје на синтаксичком (али и стилистичком) нивоу.

б) Упркос морфолошкој проминентности С језика, у корпусу је откривен велики број маркираних реченичних парадигми (којима су изражене субјекатске, објекатске, предикативне или адвербијалне функције), које се издвајају у синтаксичкој равни управо посредством принципа наглашавања реченичних конституената у Е језику.

в) На основу великог броја примера који уобличавају сваку од наведених реченичних структура, закључујемо да је ред речи један од значајнијих употребљених синтаксичких средстава на основу којег је настојано да се у текст инкорпорира велики број структура мотивисаних Е обрасцима, док је задржавање њихових позиција у реченици (упркос очигледној информативности С морфема) заправо у великој мери подражаваће Е синтаксички информативног реда речи.

г) С обзиром на то да је реч о књижевном тесту, запажене особености у погледу реда речи којим се преносе информације неопходне за опажање синтаксичко-семантичких функција у Е реченици, могу се сматрати и стилистички маркираним.

3.1.4. УТИЦАЈ ЕНГЛЕСКИХ ОБРАЗАЦА НА НИВОУ ЛЕКСИКОЛОГИЈЕ И ФРАЗЕОЛОГИЈЕ

Овај део анализе подразумева испитивање и табеларно представљање: а) идиоматских енглеских реченичних структура које су откривене у корпусу и које б) задржавају идентично значење и форму као у Е језику, као и в) испитивање преводних еквивалената на синтаксичком и текстуалном нивоу, односно испитивање дословно унетих синтаксичких конструкција које подражавају Е образце.

А) Идиоматске енглеске реченичне структуре

Идиоматске⁹⁰ реченичне структуре биће представљене табеларним прегледом, с циљем утврђивања дистинктивних разлика између Е и С фразеолошке структуре, уз коришћење *Енглеско–српског речника идиома* (Милосављевић, Милосављевић 1991):

Ексцерпирани примери идиоматских структура	Е идиоматска структура	С преводни еквивалент
1) <i>Da ne završi ostareo, u oluku [...]</i> (Црњански 2008: 73);	<i>End up in the gutter</i>	Završiti na dnu, dotaći dno ⁹¹
2) [...] a kao i taj <i>labud</i> svi smo mi <i>otpevali svoju pesmu</i> , pre smrti. (Црњански 2008: 82);	<i>A swan song</i>	Otpevati svoje
3) Večernje haljine kupovale su se, i plaćale dobro, posle rata, u Londonu, <i>ispod ruke</i> . (Црњански 2008: 102);	<i>Underhand</i>	Ispod žita
4) <i>Načinio bi bio kraj</i> , davno, da je ona pristala. (Црњански 2008: 1);	<i>Put an end to something</i>	Staviti tačku na nešto

⁹⁰ У речнику *Concise Oxford Companion to the English Language* наводи се да реч *idiom* потиче од латинске речи *idioma* (грчки *idiōma*), чији корен лежи у грчкој речи *idios* са значењем 'лично, своје, приватно' (в. Мекартур 1992: 497). У наведеном речнику налазе се два значења идиома: 1) 'The speech proper to, or typical of, people or place; a dialect or local language; the unique quality or 'genius' of a language' (Мекартур 1992: 497) („Говор који припада или је својствен одређеном народу или месту; дијалекту или локалном језику; особеност неког језика”); 2) 'An expression unique to a language, especially one whose sense is not predictable from the meanings and arrangement of its elements, such as *kick the bucket* a slang term meaning 'to die', which has nothing obviously to do with 'kicking' or 'buckets'.' (Мекартур 1992: 497) („Идиом представља израз који је јединствена одлика једног језика, што се посебно односи на изразе чије се значење не може предвидети на основу значења и распореда његових елемената, као што на пример *kick the bucket* значи 'умрети', дакле значење које очигледно није повезано са значењем 'шутнути кофу'.”)

⁹¹ С. Кољевић наводи превод: „у леглу олоша”, „међу шљамом”; буквално: „у сливнику”. (Кољевић у Црњански 2006: 526)

5) Tu <i>pada para</i> . (Црњански 2008: 197);	Money is <i>pouring</i> there.	Tu kaplje para.
6) [...] <i>padaće</i> napojnice [...] (Црњански 2008: 197);	<i>Tips will be pouring down</i> heavily.	Pljuštaće napojnice.
7) Oko nje se, međutim... bila <i>digla</i> , velika <i>bura</i> . (Црњански 2008: 192);	<i>Raise a storm</i>	Dići prašinu, buku
8) [...] u Londonu, koji je želeo da <i>upozna, do dna</i> . (Црњански 2008: 232);	<i>Get to the bottom of something</i>	Upoznati do kraja
9) [...] neki štapski hor, koji je, <i>iz punih grla, pevao</i> . (Црњански 2008: 233);	<i>Sing at full throttle</i>	Iz sveg glasa pevati
10) Misis Foi je, možda, bila zapazila, kako Rjepnin <i>ne skida oka</i> sa tog para [...] (Црњански 2008: 256);	<i>Not take one's eyes off something, keep an eye on</i>	Ne skidati pogled
11) [...] koji je krišom pročitao, <i>dižući oči</i> [...] (Црњански 2008: 259).	<i>Raise one's eyes</i>	Podići pogled

У анализи идиоматизованог садржаја појединих лексичких јединица манифестованих у корпусу, користили смо Прћићеву терминологију у дескрипцији идиоматизованих и компактних лексичких спојева и класификацију идиома⁹² чији је поредак утемљен на структурно-функцијским критеријумима (б. Прћић 1997: 123–129). Нису разматране могућности композитивне реинтерпретације идиома, будући да су све лексичке комбинације представљене табеларним прегледом засноване на метафоричком или метонимијском преносу значења. Компактне идиоматизоване целине које су из Е језика директно пренете у С садржинске оквире, вршећи пренос значења и задржавајући истоветну форму нису пронађене у великом броју. У примеру 1) глагол *završiti* придружен је предлошко-падежној конструкцији *u oluku*, и метафорички изражава радњу 'наћи се у веома лошој материјалној ситуацији, остати без ичега'. Реч је о „садржинској идиоматизацији” (в. Прћић 1997: 123), односно о метафоричком преносу значења наведених лексичких јединица чији су елементи заменљиви другим лексичким јединицама: *završiti na dnu, naći se na dnu, dotaći dno*. Иако постоје С идиоматизоване структуре које могу пренети значењску специфичност овог израза, задржан је Е идиом који је директно преведен на С језик и који садржи лексему *oluk* којом се у садржинском смислу жели постићи ефекат изједначавања са

⁹² Поповић наводи да су идиоми: „фразеолошки изрази састављени од глагола и неког рематског члана у којима је дошло до стапања и измене значења, услед чега ови изрази не представљају актуелне конструкције, него се налазе на граници синтаксе и лексике. И такви изрази најчешће се реализују као блок (изузима се уметање енклитика), а делови тог блока имају свој типичан распоред, углавном: глагол + невербални члан, што значи да се такав распоред слаже са необележеним распоредом чланова реме.” (Поповић 2004: 176)

значењем које има у Е језику. У примеру 2) реч је о формалној идиоматизацији, будући да се елементи идиома *otpevati labudovu pesmu* не могу заменити другим значењски изједначеним јединицама. Ипак, иако постоје С еквиваленти: *otpevati svoje, odsvirati svoje*, у корпусу је транспонован преведени Е идиоматизовани израз. Пример 3) је преведен од Е *underhand*, који је задржан у тексту, иако је идиоматизовани израз *ispod žita* који је окарактерисан формалном идиоматизацијом, јер је заменљивост његових чланова минимална – пристан и могао се употребити уместо преузетог израза *ispod ruke*. Пример 7) *dići buru* у С језику подлеже низу трансформација: *podići prašinu, podići buku*, али ни једна није узета у обзир, јер је Е варијанта успешно интегрисана, преносећи исто значење домаћом лексемом. Примери 10) и 11) у С језику налазе бројне еквиваленте: *ne skidati pogled, ne odmaći pogled, prikovati pogled* (за пример 10)) и *podići pogled, uputiti pogled* (за пример 11)), али су Е варијанте инкорпориране у текст, задржавајући могућност да коришћењем преведених Е именица остваре истоветне функције. У погледу класификације изложених идиома, безглаголска фразна лексема реализована је у примеру 3) *ispod ruke*; док остали примери представљају глаголске фразне лексема које садрже лексички глагол проширен допуном у виду објекта.

Б) Преводни еквиваленти на синтаксичком и текстуалном нивоу

У следећим табелама представљена је анализа која се заснивала на ексцерпцији примера (колона 1), њиховом преводу на енглески језик (колона 2), као и излагању С преводног еквивалента који би био очекиван. С обзиром на бројност ексцерпираних примера, нису дати појединачни коментари за сваки од наведених преводних еквивалената, будући да се из табеле јасно види директни утицај Е језика осведоченог у самом тексту, што нас је и подстакло да ове примере издвојимо и подвргнемо даљој анализи. Обједињени резултати ове анализе дати су након табеле, уз одговарајуће Прћићеве методолошке поставке.

Ексцерпирани примери синтаксичких конструкција	Е структура	С преводни еквивалент
1) Nije bilo snega, <i>da učini, da sve postane tiho</i> [...] (Црњански 2008: 9);	<i>Make everything quiet</i>	Da zbog njega sve utihne.
2) [...] <i>uz premeštene persone.</i> (Црњански 2008: 9);	<i>Displaced persons.</i>	Raseljena lica.
3) [...] <i>koja su ih začuđeno pratila očima.</i> (Црњански 2008: 16);	<i>Their eyes followed them.</i>	Pratiti pogledom.
4) [...] <i>očni vid</i> [...] (Црњански 2008: 19);	<i>Eyesight.</i>	Vid.

5) Muž joj je <i>otputovao u rod</i> , a i ona će sutra. (Црњански 2008: 24);	<i>Went inlaws</i>	Otići kod rodbine.
6) <i>Ukočila bi oči</i> kada bi joj prišao. (Црњански 2008: 26);	<i>Her eyes were petrified</i>	Ukočiti pogled.
7) [...] i začuje se sat, koji <i>odbija</i> ponoć [...]. (Црњански 2008: 27);	<i>Strike midnight</i>	Sat otkucava.
8) Čovek je <i>bez zanimanja</i> . (Црњански 2008: 29);	<i>Jobless</i>	Nezaposlen.
9) A to, što ostaje, <i>nikakve više veze sa njima nema</i> . (Црњански 2008: 48);	<i>Have nothing to do with</i>	Biti povezano.
10) Oni su bili nekako <i>održani u redu</i> . (Црњански 2008: 68);	<i>Keep in order</i>	Održavati.
11) Junak našeg romana je [...] naučio dobro, kako se <i>hvata mesto</i> [...] (Црњански 2008: 68);	<i>Grab a seat</i>	Zauzeti mesto.
12) Moram svaki put da mu <i>kažem svoje ime</i> [...] (Црњански 2008: 70);	<i>Say one's name</i>	Kazati kako se zoveš.
13) On me onda ispituje, <i>šta je moje mišljenje</i> [...] (Црњански 2008: 72);	<i>What is my opinion?</i>	Šta ja mislim.
14) Velika je <i>oskudica u zidarskim radnicima</i> [...] (Црњански 2008: 72);	<i>There is a lack/shortage of workers.</i>	Nema dovoljno radnika.
15) <i>Ima u njemu</i> pljuvaonica u ćošku sobe [...] (Црњански 2008: 75);	<i>There is</i>	U njemu se nalazi.
16) Ime Redinga, međutim, <i>ostaje mi u pameti</i> . (Црњански 2008: 77);	<i>Stay on someone's mind</i>	Ostati u mislima.
17) <i>Dao ga je da uči</i> , engleski, guvernanti. (Црњански 2008: 77);	<i>He has given him to study English.</i>	/
18) [...] žene, ljudi, izašli na ulicu, da uživaju u <i>prekidu rada</i> [...] (Црњански 2008: 79);	<i>Work break</i>	Pauza na radu.
19) <i>Prekid počinje</i> u dvanaest i po [...] (Црњански 2008: 79);	<i>Break starts</i>	Pauza počinje.
20) Na reklami je data i <i>titula predstave</i> [...] (Црњански 2008: 80);	<i>Title of the show</i>	Naslov predstave.
21) [...] otkuda će klizačicu <i>imati</i> da gleda, kao da [...] visi. (Црњански 2008: 81);	<i>Will have to watch</i>	Moraće da gleda.
22) <i>Imala je da čeka</i> , dugo, pred tezgom prijetma. (Црњански 2008: 92);	<i>Had to wait</i>	Morala je da čeka.
23) [...] <i>karte identiteta</i> [...] (Црњански 2008: 96);	<i>Identity cards</i>	Lične karte.
24) [...] <i>imaće da sluša</i> [...] (Црњански 2008: 97);	<i>Will have to listen</i>	Morace da slusa.
25) Ne treba u Londonu <i>stavljati pitanja</i> . (Црњански 2008: 97);	<i>Put questions</i>	Postavljati pitanja.
26) [...] da <i>su</i> u Londonu, siromasi [...] često, odeveni, u vrlo čudnu <i>zbirku odeće i obuće</i> . (Црњански 2008: 105);	<i>Collection of clothes and shoes</i>	Mešavina odece.
27) Niko nije, među nama, hteo da <i>pravi ni posete</i> , starima. (Црњански 2008: 108);	<i>Make a visit</i>	Umesto ici u posetu.

28) Njegova žena, međutim, <i>sa osećanjem slutnje nesreće</i> , koje sve žene imaju [...] (Црњански 2008: 110);	<i>With a premonition of misfortune</i>	Sluteci nesrecu, dok se u njoj budi slutnja da ce nesreća doći.
29) Odgovara <i>sa izrazom zla</i> na licu [...] (Црњански 2008: 112);	<i>With an evil expression</i>	Sa zlobnim izrazom.
30) <i>Automat stepenica</i> nosio ga je u podzemlje [...] (Црњански 2008: 82);	<i>Automatic stairs</i>	Automatske stepenice.
31) [...] od kojeg se pravi pluta za <i>prsluke spasavanja</i> onih koji se dave [...] (Црњански 2008: 84);	<i>Life saving belts</i>	Spasilacki prsluci.
32) [...] <i>zarali u bedu</i> . (Црњански 2008: 86);	<i>Fall in poverty</i>	Osiromašiti.
33) [...] oseća da je, zaista, <i>napravio sebe smešnim</i> . (Црњански 2008: 110);	<i>Make fun of himself</i>	Izvrnuti ruglu.
34) [...] tačno kad sat <i>odbija</i> devet puta. (Црњански 2008: 118);	<i>Strike</i>	Otkucava.
35) [...] da bi <i>uzeli mesta</i> , kao sardine [...] (Црњански 2008: 118);	<i>Take a seat</i>	Zauzeti mesto.
36) I on će, dakle, <i>imati</i> , tako da korača [...] (Црњански 2008: 118);	<i>Will have to walk</i>	Moraće da korača.
37) Tu <i>ima</i> , svaki, da ispuni neke papire i da ih preda. (Црњански 2008: 120);	<i>Each has to fill in</i>	Mora da ispuni.
38) „Šta mogu da učinim za Vas?“ „What can I do for you?“ (Црњански 2008: 122);	<i>What can I do for you?</i>	Izvolite?
39) <i>Kaže svoje ime</i> . (Црњански 2008: 122);	<i>Say your name.</i>	Kaže kako se zove.
40) [...] <i>podbulih, ruku, jedne ulične devojke</i> [...] (Црњански 2008: 127);	<i>Street girl</i>	Devojke sa ulice.
41) <i>Okolo toga bilo je mnogo smeha</i> [...] (Црњански 2008: 127);	<i>There was a lot of laughter all around</i>	Svuda se čuo smeh ili svuda se orio smeh.
42) <i>Stvar sa njegovim zaposlenjem</i> [...] (Црњански 2008: 125);	<i>The thing with</i>	Što se tiče njegovog zaposlenja.
43) [...] bila pretvorila u <i>debelu smesu obraza, nogu, haljina</i> . (Црњански 2008: 127);	<i>Turned into a heavy mixture of cheeks, legs and dresses</i>	Iza koje su se, nakon bombe, pomešali obrazi, noge i haljine.
44) [...] ako <i>nađe rada</i> . (Црњански 2008: 128);	<i>Find work</i>	Naći posao.
45) Moli samo da se telefonom kaže, Berzi rada, da su mu papiri <i>u redu</i> . (Црњански 2008: 127);	<i>Be OK</i>	Da su mu papiri ispravni.
46) Policajac ga, <i>za sve to vreme</i> , začuđeno, gleda. (Црњански 2008: 128);	<i>For all that time</i>	Sve vreme.
47) Ušao je <i>u redu</i> , u ročetku rata. (Црњански 2008: 129);	<i>In order</i>	Legalno.
48) <i>Ima da gleda</i> tu ženu, koja je tek prešla četrdesetu [...] (Црњански 2008: 129);	<i>Have to look at</i>	Moraće da gleda.
49) A danas <i>imate da idete</i> u hotel [...] (Црњански 2008: 129);	<i>Have to go</i>	Moraće da ide.
50) [...] sad će <i>imati da radi</i> , za funtu na dan [...] (Црњански 2008: 132);	<i>Have to work</i>	Moraće da radi.

51) [...] koje je bila <i>prevazišla moda</i> . (Црњански 2008: 135);	<i>Overcome by fashion</i>	Izašla iz mode.
52) [...] pre nego što sat Parlamenta, <i>odbije</i> podne. (Црњански 2008: 135);	<i>Strike noon</i>	Otkuca podne.
53) Fraze su uvek iste [...] ali jedna jedina [...] može da [...] <i>znači nesporazum</i> [...] (Црњански 2008: 143);	<i>Mean a misunderstanding</i>	Da napravi nesporazum.
54) Isporučene cipele, takve kakve su, ne <i>odgovaraju</i> , kažu, njihovom <i>očekivanju</i> . (Црњански 2008: 144);	<i>Meet one's expectations</i>	Ne ispunjavaju očekivanja.
55) Njegova žena misli, ali to ne kaže, da će ta devojka biti, svakako, ona koja će, u Londonu, <i>značiti</i> opasnost, za njih, u braku. (Црњански 2008: 145);	<i>Mean danger</i>	Predstavljati opasnost.
56) [...] kukasti nos je to lice <i>činio</i> još više raćeničkim. (Црњански 2008: 146);	<i>Make something pathetic</i>	Delovati, izgledati raćenički.
57) On sad <i>ima da gleda</i> [...] <i>Ima da pamti</i> miris [...] smrti. <i>Ima da javlja</i> porodici Lahir [...] (Црњански 2008: 148);	<i>Have to watch, have to remember, have to inform</i>	Moraće da gleda. Moraće da pamti. Moraće da javlja.
58) Sporazumeli su se da nova obuća bude u <i>krokodilu</i> . (Црњански 2008: 149);	<i>In crocodile</i>	U krokodilskoj koži.
59) [...] a da je u London došao mladi Lahir, onaj što <i>vrši napor</i> , na svom razdeljku. (Црњански 2008: 151);	<i>Make an effort</i>	Uložiti napor.
60) Misliće da je podmetnut, da <i>ima za sobom policiju</i> . (Црњански 2008: 150);	<i>The police are behind him</i>	Policija stoji iza njega.
61) [...] u Londonu <i>ima satova</i> , kad se sme, i kad se ne sme, piti pivo. (Црњански 2008: 151);	<i>There are hours</i>	Postoji doba dana.
62) Na radiju se u Londonu, svako veče [...] čuju pozivi u <i>vazduhu</i> [...] (Црњански 2008: 154);	<i>On the air</i>	U etru.
63) Uverio se da u podrumu temperature <i>netaju promenu</i> . (Црњански 2008: 155);	<i>Have no change</i>	Ne menjati se, ne doživeti promenu.
64) <i>Ima da sedi</i> , po nekoliko sati dnevno, u polumračnom vagonu. (Црњански 2008: 156);	<i>Has to sit</i>	Mora da sedi.
65) <i>Ima da reši</i> , kaže Mis Mun [...] (Црњански 2008: 157);	<i>Has to solve</i>	Mora da reši.
66) Preko puta stana u kom Ordinski stanuje, <i>ima policija</i> , na čošku. (Црњански 2008: 157);	<i>There is the police department</i>	Policija se nalazi.
67) <i>Ima</i> sad [...] <i>da čuči</i> [...] (Црњански 2008: 161);	<i>Has to squat</i>	Moraće da čuči.
68) Do groba <i>ima da bude</i> tako [...] (Црњански 2008: 161);	<i>It has to be that way</i>	Mora da bude.
69) [...] osoblja, koje je <i>na radu</i> . (Црњански 2008: 161);	<i>At work</i>	Koje radi.
70) [...] da će odsad, godinama, <i>imati da ruča</i> [...] (Црњански 2008: 165);	<i>Will have to have lunch</i>	Moraće da ruča.

71) [...] kad je <i>našao rada</i> [...] (Црњански 2008: 165);	<i>Find work</i>	Našao posao.
72) [...] beli overol, koji nije bio <i>njegova mera</i> [...] (Црњански 2008: 169);	<i>To be one's size</i>	Po njegovoj meri.
73) [...] u kojima su sveštenici <i>davali koncerte</i> . (Црњански 2008: 171);	<i>Give concerts</i>	Priređivali koncerte.
74) Bio je <i>odeven u neki izbor</i> starog odela, ali koje je ranije moralo <i>biti nošeno od bogatog sveta</i> . (Црњански 2008: 180);	<i>Was dressed in a collection of</i>	Obukao se u neko staro odelo po izboru.
75) Odmerava: šta je, <i>za</i> , a šta, <i>protiv</i> , nastavljanja. (Црњански 2008: 182);	<i>Pros and cons</i>	/
76) A ta glava [...] počiva na dugom vratu, koji se <i>spušta u vrlo lepe linije pleća</i> . (Црњански 2008: 187);	<i>Lowering into very beautiful lines of the back</i>	Koji se spušta i pravi vrlo lepe linije na plećima.
77) Ima iste te krupne, goruće, crne [...] koja je tada <i>bila</i> , valjda dvadeset i pet godina? (Црњански 2008: 188);	<i>She was twenty-five years old</i>	Imala je dvadeset i pet godina.
78) Ova Engleskinja, o kojoj čita i koju u žurnalu gleda, ima 38 godina, a <i>kaže se da je učiteljica</i> . (Црњански 2008: 188);	<i>She is said to be a teacher</i>	Pričaju da je učiteljica.
79) Trideset je i šest godina. (Црњански 2008: 188);	<i>She is thirty-six years old</i>	Ima 36 godina.
80) [...] u istom mestu gde je ona učiteljica, a koji <i>ima, kaže se</i> , šezdeset i četiri godine. (Црњански 2008: 188);	<i>He is said to have</i>	Pričaju da ima.
81) [...] sa <i>visokim</i> porodičnim vezama [...] (Црњански 2008: 188);	<i>High family connections</i>	Jake veze.
82) [...] a <i>ima na ručku</i> , tog dana, grafa od Rosa [...] (Црњански 2008: 192);	<i>Have someone at lunch</i>	Rucati sa nekim.
83) <i>Putovala je teško</i> . (Црњански 2008: 194);	<i>Travel hard</i>	Loše putovati.
84) Posle tog doživljaja [...] rešava se da napusti tu <i>ludu nameru</i> , da po parkovima londonskim <i>pravi poznanstva</i> . (Црњански 2008: 196);	<i>Let go of that crazy intention, make one's acquaintance</i>	Imati nameru da se nesto napusti, upoznavati se sa.
85) [...] da postane <i>vodič autobuskog društva</i> [...] (Црњански 2008: 200);	<i>Guide for society bus trips</i>	Vodič udruženja prevoznika.
86) ... <i>na levom pleću</i> ... (Црњански 2008: 204);	<i>On the left back</i>	Na levoj strani leđa.
87) <i>Različitim od</i> njihovih muževa. (Црњански 2008: 208);	<i>Different from</i>	Koji se razlikuju u odnosu na.
88) [...] <i>te mnoge</i> žene [...] (Црњански 2008: 215);	<i>Those many women</i>	Te žene ili mnoge žene.
89) A u Londonu ne mogu, svi, <i>imati svoju volju</i> . (Црњански 2008: 220);	<i>Have one's own will</i>	Raditi po svojoj volji.

90) Ona <i>ima da odradi</i> to, što je za nju, za školarinu, plaćeno. (Црњански 2008: 221);	<i>She has to do</i>	Mora da odradi.
91) <i>Neće da ga ima</i> , nekoliko dana, u Londonu. (Црњански 2008: 221);	<i>She isn't going to have him</i>	Neće ga biti.
92) [...] <i>pomenute godine</i> [...] Црњански 2008: 221);	<i>The above mentioned year</i>	Iste godine.
93) Po novom engleskom, <i>socijalnom, zakonu</i> [...] (Црњански 2008: 222);	<i>Social law</i>	Zakon o socijalnoj politici.
94) To je <i>imao da primeti</i> [...] (Црњански 2008: 225);	<i>Has to notice</i>	Morao je da primeti.
95) <i>Više se jedva šta i vidi</i> . (Црњански 2008: 233);	<i>One can barely see anything in here any longer</i>	Skoro se ništa ne vidi.
96) [...] a lica ljudska su neizmerno bleđa, ili <i>crvena</i> [...] (Црњански 2008: 234);	<i>Red</i>	Zajapureno ili rumeno (lice).
97) Žena, koja ga je posmatrala krišom, <i>kroz</i> trepavice [...] (Црњански 2008: 235);	<i>Through the eyelashes</i>	Ispod trepavica.
98) [...] a <i>imala malo kiše</i> , skoro svaki dan [...] (Црњански 2008: 235);	<i>It had little rain</i>	Kiša je slabo padala.
99) <i>Imao je</i> u Ekseteru <i>preporuku</i> , da održi neka predavanja [...] (Црњански 2008: 236);	<i>Have a recommendation</i>	Dobiti preporuku.
100) [...] a najstarija je i nužnike <i>održavala, u redu</i> . (Црњански 2008: 236);	<i>Keep in order</i>	Održavati, čistiti, voditi računa o nečemu.
101) Bio je to jedan pisac <i>finansijskih knjiga</i> [...] (Црњански 2008: 237);	<i>Finance books</i>	Poslovne knjige.
102) [...] da <i>upita</i> optuženog <i>za ime</i> [...] (Црњански 2008: 238);	<i>Ask someone for name</i>	Pitati kako se neko zove.
103) [...] čovek se onda zaplaka i <i>reče svoje ime</i> [...] (Црњански 2008: 238);	<i>Say one's name</i>	Reći kako se neko zove.
104) Tako se kaže u Londonu: <i>praviti ljubav</i> . (Црњански 2008: 242);	<i>Make love</i>	Voditi ljubav.
105) <i>Kaže mu se</i> : „vingkomander”. (Црњански 2008: 243);	<i>He is called</i>	Zovu ga.
106) <i>Bio je kratkih nogu</i> [...] (Црњански 2008: 246);	<i>To be short-legged</i>	Imao je kratke noge.
107) Samo u Škotskoj, i na Kavkazu [...] ima takvih, <i>održanih</i> , lepih, staraca. (Црњански 2008: 255);	<i>Maintained</i>	Očuvan.
108) <i>Znao je šta to znači</i> . (Црњански 2008: 258);	<i>He knew what it meant.</i>	/
109) A što je bilo čudno, njen nozdrve, crte usana i vrhovi ušiju, koji su virile ispod njene riđe kose, <i>sve je to bilo boje i sjaja</i> [...] (Црњански 2008: 259);	<i>All of it was with colours and glitter.</i>	Sve je to bilo obojeno i sjajno.

110) Svaka je, među tim ženama, imala svoju <i>istoriju</i> , o kojoj se šarutalo, ali nije, nikad, govoreno glasno. (Црњански 2008: 259);	<i>History.</i>	Prošlost.
111) [...] <i>iz higijenskih obzira.</i> (Црњански 2008: 264);	<i>With regard to hygiene</i>	Iz higijenskih razloga.
112) Htela je da ga <i>vodi u šetnju.</i> (Црњански 2008: 265);	<i>Take someone/something for a walk</i>	Prošetati.
113) [...] da će sad <i>imati da prevodi</i> [...] (Црњански 2008: 266);	<i>Have to translate</i>	Moraće da prevodi.
114) [...] <i>ta njegova</i> sunarodnica [...] (Црњански 2008: 267);	<i>That countrywoman of his</i>	Ta ili njegova sunarodnica.
115) <i>Ime mu je</i> Samnicker. (Црњански 2008: 268);	<i>His name was</i>	Zvao se.
116) <i>Zašto ti prevodi? Čemu ti prenosi?</i> (Црњански 2008: 269);	<i>Why the translations? And the radio-shows, what for?</i>	Zbog čega da se prevodi? Zašto da se prenosi?
117) [...] <i>je imao da gleda</i> [...] (Црњански 2008: 274);	<i>Had to look at</i>	Morao je da gleda.
118) [...] <i>jer u Kornvalu ima mnogo kiše.</i> (Црњански 2008: 270);	<i>There is a lot of rain</i>	Pada puno kiše.
119) [...] <i>iz godine 1854</i> [...] (Црњански 2008: 277);	<i>From the year of 1854</i>	Iz 1854 godine.
120) Čuo je kako neko <i>viče njegovo ime.</i> (Црњански 2008: 278);	<i>He heard someone calling his name.</i>	Čuo je da ga neko zove.
121) [...] <i>koja je imala da pojede</i> [...] (Црњански 2008: 282);	<i>Had to eat</i>	Morala da pojede.
122) [...] da mu ona sad <i>stoji čelo glave.</i> (Црњански 2008: 286);	<i>Standing close to his forehead</i>	Stajati nad glavom.
123) [...] u <i>tom njenom</i> braku [...] (Црњански 2008: 288);	<i>In that marriage of hers</i>	U tom braku ili u njenom braku.
124) Odeven u <i>večernje odelo</i> [...] (Црњански 2008: 292);	<i>Evening suit</i>	Svečano odelo ili odelo za svečane prilike.
125) Onaj ko gubi, <i>ima da izvrši</i> samoubistvo. (Црњански 2008: 292);	<i>Had to commit</i>	Mora da izvrši.
126) Pokrovski... počeo da tvrdi da je to zanimljivo, kako te stare, sentimentalne, <i>istorije</i> , – koje u Engleskoj ponavljaju u svakom društvu, – Ruse i Ruskinje [...] (Црњански 2008: 294);	<i>Histories</i>	Priče.
127) [...] koje opet <i>ima ime</i> jednog sveca. (Црњански 2008: 300);	<i>Have the name</i>	Nositi ime po nekome ili nečemu.
128) Big Ben se čuo, kako, iz Londona, <i>odbija devet</i> [...] (Црњански 2008: 304);	<i>Strike nine</i>	Otkucava devet.
129) Da baš on <i>ima da sluša</i> , tako blizu, glas [...] (Црњански 2008: 304);	<i>Had to listen</i>	Mora da sluša.

130) Rjernin je bio <i>zadržao dah</i> . (Црњански 2008: 318);	<i>hold one's breath</i>	Prestao je da diše.
131) To je hteo da bude <i>njegovo</i> , „zbogom, Komualijo”. (Црњански 2008: 319);	<i>His goodbye to</i>	Njegov oproštaj sa.
132) <i>Nije ga bilo</i> , nimalo, <i>žao</i> što će otići. (Црњански 2008: 319);	<i>He wasn't sorry.</i>	Nije mu bilo zao.
133) [...] uspeo da završi pismo Nađi, od koje je, i on, <i>imao pismo</i> tog dana. (Црњански 2008: 322);	<i>Had a letter</i>	Dobiti pismo.
134) Iz kola za spavanje <i>uzviknuše</i> i <i>njegovo ime</i> . (Црњански 2008: 327);	<i>Shout one's name</i>	Pozvati nekoga po imenu.
135) <i>Premešteno lice</i> [...] (Црњански 2008: 327);	<i>Displaced person</i>	Raseljeno lice.
136) [...] Rjernin se pokriva preko glave <i>čaršavom postelje</i> . (Црњански 2008: 328);	<i>Bed sheet</i>	Posteljina.
137) <i>Čemu je bio taj odmor</i> , to letovanje? (Црњански 2008: 328);	<i>What was that holiday for?</i>	Koja je bila svrha tog odmora?
138) [...] <i>tog svog</i> letovanja. (Црњански 2008: 329);	<i>That holiday of his</i>	Tog ili svog letovanja.
139) [...] <i>dobra adresa</i> . (Црњански 2008: 337);	<i>Good address</i>	Pristojno mesto stanovanja.
140) <i>Nije pitao zašto</i> . (Црњански 2008: 338);	<i>He didn't ask why.</i>	Nije pitao za razlog.
141) [...] <i>engleske</i> , stare <i>žene</i> [...] (Црњански 2008: 345);	<i>English women</i>	Engleskinje.
142) Da bi bila migna <i>daju</i> im <i>droge</i> za umigivanje. (Црњански 2008: 346);	<i>Give drugs</i>	Dati lekove.
143) [...] <i>sedmospratnicom</i> . (Црњански 2008: 349);	<i>Seven-storey building;</i>	Zgrada od sedam spratova.
144) [...] <i>noćnim lokalom</i> [...] (Црњански 2008: 350);	<i>Local nightclub</i>	Klub.
145) [...] cipelice <i>od</i> snog <i>krokodila</i> . (Црњански 2008: 355);	<i>Shoes made in black crocodile</i>	Cipele od krokodilske kože.
146) Šta to treba da znači? (Црњански 2008: 356);	<i>What's that supposed to mean?</i>	Šta to znači?
147) Šta je njegov prethodnik <i>hteo da kaže</i> ? (Црњански 2008: 356);	<i>What did he want to say?</i>	/
148) <i>Teškoće ima u hodu</i> . (Црњански 2008: 362);	<i>He has difficulties in walking.</i>	Teško hoda.
149) Nije ljubazna <i>na telefonu</i> . (Црњански 2008: 366);	<i>On the phone</i>	U telefonskom razgovoru
150) I on je <i>ponovio nadu</i> da će [...] (Црњански 2008: 369);	<i>Repeat one's hopes that</i>	Ponovio je da se nada.
151) Ona <i>ima</i> njegov <i>telefon</i> . (Црњански 2008: 369);	<i>Have somebody's phone</i>	Imati telefonski broj

152) [...] <i>da je sve u najlepšem redu.</i> (Црњански 2008: 372);	<i>Everything is alright.</i>	Sve je kako treba.
153) [...] <i>da svrši svoju kupku</i> [...] (Црњански 2008: 378);	<i>Finish one's bath</i>	Okupati se.
154) <i>Bio je deset godina star.</i> (Црњански 2008: 384);	<i>He was ten years old.</i>	Imao je deset godina.
155) [...] <i>pozdravni govor</i> [...] (Црњански 2008: 393);	<i>Greeting speech</i>	Govor u znak dobrodošlice ili pozdrava
156) [...] <i>uzeti ozbiljno</i> [...] (Црњански 2008: 393);	<i>Take something seriously</i>	Shvatiti nešto ozbiljno
157) [...] <i>englesku knjigu</i> [...] (Црњански 2008: 437);	<i>English book</i>	Knjiga na engleskom jeziku
158) [...] <i>da mu kaže zbogom</i> [...] (Црњански 2008: 442);	<i>Say goodbye</i>	Pozdraviti se sa nekim
159) [...] <i>kriminalnih romana</i> [...] (Црњански 2008: 444);	<i>Crime novels</i>	Detektivski romani
160) [...] <i>napraviti poznanstva</i> [...] (Црњански 2008: 477);	<i>Make acquaintances</i>	Steći poznanstva, upoznati se
161) [...] <i>polazu vence na čelo</i> heroju [...] (Црњански 2008: 215) итд.	<i>Lay a wreath upon someone's forehead</i>	Položiti venac na glavu

По броју синтаксичких конструкција које подражавају Е обрасце и чија се грађа дословно уноси у текст романа свакако не само да нису занемарљиви по свом обиму, већ се може говорити о својеврсном континуитету који опстојава на текстуалној подлози, будући да је ауторова стратегија „пребацивања” синтаксичких структура из једног језика у други незаобилазна и доминирајућа. Могу се препознати моменти у којима аутор не посеже за адекватнијим лексичким садржајима, већ је усредсређен на стварање незграпних конструкција које на Е језику звуче идентично. Ауторова отвореност ка таквом распореду реченичних елемената, упркос постојању синтаксички исправнијих С решења, доводи до тога да су тексту више него бројне не само конструкције, лексеме, фразе, већ и читаве реченице у којима аутор и не покушава да сублимира утицај Е језика и у тексту избегне формирање овако усложњеног садржаја. На пример, глаголски елементи често задржавају иста значења која имају у Е језику, па се запажа ауторова интенција уметања глагола (у оквиру глаголске фразе) који би се у погледу значења могли боље уклопити са неком другом именицом, што доприноси неприродности самог израза. Ово се односи и на номиналне изразе, у којима употреба придевских речи у значењу које придеви немају у С језику, већ су преузети из Е језика. На синтаксичком и текстуалном нивоу, дакле може се говорити о својеврсном пресликавању Е реченичних образаца и ауторовој тенденцији намерног утискивања таквог садржаја у тематику романа како би се посредством језика и несанкционисању

често погрешно употребљених језичких јединица приближио свету који је у роману представљен. Семантичко-прагматичке појаве забележене у тексту поделили смо на основу Прћићеве методологије (в. 2005: 24–30) (Будући да је реч о јединицама насталим буквалним превођењем за које постоје преводни еквиваленти на синтаксичком нивоу, налазе се у овом одељку, док ће значење бити део анализе у наредном делу рада):

1) Погрешне употребе речи: пример 53) показује да се *značiti nesporazum* (E *mean a misunderstanding*) користи у значењу *napraviti nesporazum*; пример 59) показује да се *vršiti napore* (E *make efforts*) користи у значењу *ulagati napore*; пример 73) показује да се *davati koncerte* (E *give concerts*) користи у смислу *držati, priređivati*; пример 84) показује да се *praviti poznanstva* (E *make one's acquaintance*) користи у значењу *upoznati se*. Даље, наведени примери 88) 138), 114), 123) (*te mnoge žene, tog svog letovanja, ta njegova sunarodnica, u tom njenom braku*) (E *those numerous women, that holiday of his, that countrywoman of his, in that marriage of hers*) садрже граматички међуискључиве речи, јер је у С језику дозвољена употреба једне врсте придевских заменица (у овом случају или показних или присвојних), па се могу употребити следеће фразе: *tog letovanja* или *svog letovanja, ta sunarodnica* или *njegova sunarodnica, te žene* или *mnoge žene, u tom braku* или *njenom braku* али не могу обе речи бити део исте номиналне фразе. пример 98) показује да се *imati malo kiše* (have a little rain) користи у значењу *slabo padati*; пример 90) показује да се *odraditi* (E *do*) користи у смислу *uraditi*; пример 99) показује се да се *imati preporuku* (E *have a recommendation*) користи у смислу *dobiti preporuku*; пример 104) показује да се *praviti ljubav* (E *make love*) користи у значењу: *voditi ljubav*; пример 107) показује да се *održan* (E *maintained*) користи у смислу: *očuvan*; пример 112) показује да се *voditi u šetnju* (E *take someone/something for a walk*) користи у смислу *prošetati*; пример 128) показује да се *istorije* (E *histories*) користе и у значењу: *priče*; пример 127) показује да се *imati ime* (E *have a name*) користи и у смислу *nositi ime*; пример 133) показује да се *imati pismo* (E *have a letter*) користи и у смислу *dobiti pismo*; пример 142) показује да се *droge* (E *drugs*) користе и у смислу: *lekovi*; пример 145) показује да: *od krokodila* (E *of crocodile*) се користи у значењу: *od krokodilske kože*; пример 149) показује да се *na telefonu* (E *on the phone*) користи у значењу: *u telefonskom razgovoru*; пример 156) показује да се *uzeti ozbiljno* (E *take seriously*) користи у значењу: *shvatiti ozbiljno*; пример 160) показује да се *napraviti poznanstva* (E *make acquaintances*) користи у значењу: *steći poznanstvo*. У наведеним примерима показује се чин ауторовог вештог избегавања С колокација у којима се

уобичајене комбинације двеју речи (на пример: љубав се у С језику: води, показује, осећа, а не: прави – пресликавањем Е *make love*; у С језику може се ићи у посету, а не правити посету по угледу на: Е *make a visit*). Наведене речи, синтагме-колокације спадају у групу скривених англицизама будући да се: „значења и/или употребе својствене облицима енглеског језика крију у облицима српског језика” (Прћић 2004: 115). С обзиром на то да се може говорити о постојању одговарајућег колокационог опсега датих лексема, односно спектру расположивих колоката који остварују чврсту везу са лексичким пољем у коме се оне налазе, приметно је да забележени примери не презентују својство колокабилности лексема поред којих се налазе, већ су створени по узору на њихове Е еквиваленте и условљени су смислом њихових, а не С колоката, чији је директан резултат стварање у С језику неприпадајућих колоката.

2) Плеоназми: Пример 4): *očni vid* јесте плеоназам, будући да је значење модификатора већ укључено у значење главне речи, јер други вид и не постоји. Овакав ендоцентрични спој двеју речи преузет је директно из Е језика (*eyesight*). У исту групу убрајају се и пример 100) *održavati u redu* (Е *keep in order*); пример 136) *čaršav postelje* (Е *bed sheet*); пример 122) *čelo glave* (Е *forehead*), итд. Наведене форме су готово механички прсликане, и није случајност што се овакав садржај може лако приметити у тексту знајући да се исти садржај може лако представити домаћим средствима.

3) Појава изједначених и међусобно заменљивих синонима представљена је примерима: пример 101) *finansijske knjige* (Е *financial books*) употребљен је уместо *poslovne knjige, finansijski izveštaji, finansijska dokumentacija*; 124) *večernje odelo* (Е *evening suit*) употребљен је уместо *svečano odelo, odelo za posebne prilike*, итд.

4) Употребе речи директно мотивисаних Е језичким јединицама (појава енглеско-српских лажних парова), последица буквалног превођења: пример 5) *otputovao u rod* (Е *go inlaws*) уместо *otišao u posetu rodbini*; пример 83) *Putovala je teško.* (Е *travel hard*) уместо *Loše je putovala.*; пример 93) *socijalni zakon* (Е *social law*) уместо *zakon o socijalnoj politici*; пример 135) *premeštene osobe* уместо *raseljena lica* (Е *displaced persons*), пример 159) *kriminalni romani* уместо *detektivski romani* (Е *crime novels*) итд.

5) Употребе речи и структура директно мотивисаних Е језичким јединицама, структурама и значењима, као последица дословног, директног превођења: пример 85) *vodič autobuskog društva* (Е *guide for society bus trips*) уместо *vodič udruženja prevoznika*; пример 98) *teškoće ima u hodu* (Е *have difficulty in walking*) уместо *teško hoda*; пример 128) *odbija devet* (Е *strike nine*) у смислу *otkucava devet*, пример 8) *odbija ponoć* (Е *strike*

midnight) у смислу *otkucava ponoć*, пример 11) *hvatati mesto* (Е *grab a seat*) у смислу *zauzeti mesto*; пример 62) *u vazduhu* (Е *on the air*) уместо *u etru*; пример 77) *koja je tada bila dvadeset i šest godina* уместо *koja je tada imala dvadeset i šest godina*; пример 78) *kažu da je učiteljica* уместо *pričaju da je učiteljica*; пример 81) *visoke porodične veze* (Е *high family connections*) уместо *jake porodične veze*; пример 82) *ima na ručku* (Е *have someone at lunch*) уместо *ručati sa nekim*; пример 103) *reče svoje ime* (Е *say one's name*) уместо *reče kako se zove*; пример 108) *znao je šta to znači* директан је и дослован превод Е реченице: *He knew what it meant*; пример 115) *Ime mu je [...]* (Е *his name is*) уместо *On je [...]* или *Zove se [...]*; пример 141) *engleske žene* (Е *Englishwomen*) уместо *Engleskinje*, итд. У овим примерима: „српске речи, што самостално што комбиновано, одражавају енглеске структуре и значења, али и ситуације у којима је њихова употреба у том језику природна и стога очекивана.” (Прћић 2005: 51) Непотребно је додати да таква природност изостаје у нашим примерима, због чега се на овај начин увезена обичајна норма под утицајем Е језика појављује упоредо са прописаном нормом. На нивоу прагматике, дакле, употреба увезених дискурских формула у ситуацијама када домаће формуле представљају бољи избор говори у прилог постојању страног утицаја. Када узмемо у разматрање примере: *Ime mu je* који је настао пресликавањем Е *His name is* или *teškoće ima u hodu* од Е *he has difficulty in walking* уочљиво је да језик прималац допушта да му језик давалац наметне и „сопствени начин поимања и изражавања стварности” (Прћић 2005: 69), што се у роману подудара са ауторовом тежњом да представи комуникативну стварност Лондона на оваквој језичкој подлози. Овакве облике иновације настале под утицајем увезених Е облика, будући да је реч о постојећим или домаћим облицима које су у садржинском смислу употребљене на нов начин, који је инхерентан Е обичајима и нормама. У том смислу можемо говорити о великом броју семантичких преведеница или калкова откривених у тексту: *S karte identiteta* – Е *identity cards*; *S noćni lokal* – Е *night club*; *S čaršav postelje* – Е *bed sheet*; *S premešteno lice* – Е *displaced person*; *S večernje odelo* – Е *evening suit*; *S čelo glave* – Е *forehead*; *S finansijske knjige* – Е *financial books*; *S pomenute godine* – Е *the above mentioned year*; *S socijalni zakon* – Е *social law*; *S na levom pleću* – Е *on the left back*; *S prsluci spasavanja* – Е *saving belts*; *S automat stepenica* – Е *automatic stairs*; *S visoke porodične veze* – Е *high family connections*; *S ulična devojka* – Е *street girl*; *S titula predstave* – Е *the title of the show*; *S očni vid* – Е *eyesight*, итд. Наведене преведенице директно подражавају оригиналне облике и представљају вид семантичког позајмљивања као директан израз језичког контакта. Настале су пресликавањем

(једним од три основна преводна поступка наведена у Прћићевој типологији преводних поступака – в. Прћић 2001) Код њих долази до дословног превођења Е елемената речи одговарајућим С елементима, што доводи до стварања нових лексичких спојева. У корпусу нису забележене таутологије „у спојевима обично двеју координираних синонимних речи, израза или чак афикса којима се виšekратно изражава једно исто основно значење” (Прћић 2005: 26), затим описне парафразе речи и географских имена, као ни парафразе службених функција и имена институција.

3.1.4.1. Закључак у вези са утицајем Е образаца на нивоу лексикологије и фразеологије

На основу анализе идиоматских Е реченичних структура као и преводних еквивалената на синтаксичком и текстуалном нивоу, закључено је следеће: 1) Идиоматске Е реченичне структуре представљене су табеларним прегледом и анализирани су уз коришћење Прћићеве терминологије у дескрипцији идиоматизованих и компактних лексичких спојева и класификацију идиома чији је поредак утемљен на структурно-функцијским критеријумима, док композитивне реинтерпретације идиома нису узете у разматрање. 2) Компактне идиоматизоване целине које су из Е језика директно пренете у С садржинске оквира, вршећи пренос значења и задржавајући истоветну форму нису пронађене у великом броју. 3) Ексерпирани примери јесу илустрација садржинске и формалне идиоматизације, и на основу њих се закључује да иако постоје С идиоматизоване структуре које могу пренети значењску специфичност израза, задржани су Е идиоми који су директно преведени на С језик и који настављају да садрже исте лексеме као у језику даваоцу с циљем имплементације сличног значења и склопа лексичких јединица наведених у оквиру пронађених идиоматизованих структура. 5) У погледу преводних еквивалената на синтаксичком и текстуалном нивоу, закључујемо о постојању својеврсног континуитета преношења и низања синтаксичких конструкција, лексема, фраза и читавих реченица које подражавају Е обрасце и моделе комбиновања њихових Е еквивалената – будући да је огроман број забележених примера у корпусу. 6) Упркос постојању адекватнијих и у синтаксичком погледу регуларнијих С решења, аутор настоји да утицај Е језика задржи, нарочито у погледу распореда реченичних елемената, стварајући на овај начин бројне конструкције које у Е језику звуче идентично. 7) Аутор је често усредсређен на уметање глаголских елемената (у оквиру

глаголске фразе) који задржавају иста значења која имају у Е језику, а који би се могли боље уклопити у комбинацији са неком другом именицом, која би у С језику била очекивана; али се исти закључак намеће и када је реч о номиналним фразама у којима су придевске речи употребљене у значењу које више одговара Е номиналним фразама, будући да су из Е језика и преузети. 8) Семантичко-прагматичке појаве тј. језичке јединице настале буквалним превођењем са Е језика за које постоје С преводни еквиваленти на синтаксичком нивоу – издвојене су из корпуса и подељене на основу Прћићеве методологије на следеће категорије: погрешне употребе речи, плеоназми, појава изједначених и међусобно заменљивих синонима, употребе речи директно мотивисаних Е језичким јединицама (појава енглеско-српских лажних парова) као последица буквалног превођења, употребе речи и структура директно мотивисаних Е језичким јединицама, структурама и значењима, као последица дословног, директног превођења; док нису забележене таутологије, као ни описне парафразе речи и географска имена, а нису уочене ни парафразе службених функција нити имена институција. 9) Најбројнија уочена група односи се на примере који илуструју погрешне употребе речи, и која у највећој мери осликава глаголска значења. Закључујемо да аутор вешто избегава С колокације у којима су уобичајене комбинације двеју речи, већ преноси преведене Е колокације (*uzeti ozbiljno, praviti ljubav, napraviti poznanstva, praviti posetu, imati malo kiše* уместо: *shvatiti ozbiljno, voditi ljubav, steći poznanstva, ići u posetu, slabo padati* итд.), и ове синтагме-колокације спадају у групу скривених англицизама. Забележени примери не презентују својство колокабилности лексема поред којих се налазе, већ су створени по узору на њихове Е еквиваленте и условљени су смислом њихових, а не С колоката, чији је директан резултат стварање у С језику неприпадајућих колоката. 10) У великој мери заступљена је и група примера која се односи на употребу речи и структура директно мотивисаних Е језичким јединицама, структурама и значењима, као последица дословног, директног превођења (*odbija ponoć, hvatati mesto, visoke porodične veze, biti dvadeset i šest godina* уместо: *otkucava ponoć, zauzeti mesto, jake (uticajne) porodične veze, imati dvadeset i šest godina* итд.), будући да у њима откривамо да С речи и изрази одражавају Е структуре, изразе и значењске нијансе. На нивоу граматике, констатујемо употребу увезених дискурсних формула у ситуацијама када би било очекивано и природно употребити домаће формуле. Дакле, управо су Е облици били пресудни за развијање оваквих обличких иновација у тексту, јер су домаћи облици у садржинском смислу употребљени на нов начин својствен Е обичајима и нормама, што нас је упутило да у

корпусу откријемо велики број семантичких преведеница или калкова које директно подражавају оригиналне Е облике и које представљају вид семантичког позајмљивања (*karte identiteta, čaršav postelje, noćni lokal, premešteno lice, večernje odelo, čelo glave, prsluci spasavanja, ulična devojka, titula predstave* итд.). 11) Мањи број примера забележен је у погледу откривених плеоназама (*očni vid, održavati u redu*), затим изједначених и међусобно заменљивих синонима (*finansijske knjige*), али и употребе речи директно мотивисаних Е језичким јединицама (појава енглеско-српских лажних парова као што су: *socijalni zakon, kriminalni romani, teško putovati* итд.).

3.1.5. СЕМАНТИЧКО-ПРАГМАТИЧКА АНАЛИЗА УТИЦАЈА ЕНГЛЕСКИХ ОБРАЗАЦА

При приређивању семантичко-прагматичке анализе утицаја енглеских образаца у целокупном корпусу *Романа о Лондону*, утемељеност самог чина афирмисања смерница датих као основица за анализу промене значења у току језичког посуђивања искоришћена је у разобличавању промена које се развијају у тренутку трансфера модела у реплику, и које у том семантичком „процепу” доживљавају извесни континуитет, будући да је реч о иновацијама у теорији језика у контакту. Настојали смо да на семантичко-прагматичком плану покажемо својеврсна кретања на плану природе промене значења (в. Филиповић 1986: 159), као и последице, настале у констелацији оваквих односа. У нашем истраживању Е елемената, отворена је могућност да се интеграција Е модела у С лексички састав прикаже са аспекта двовидске адаптације: примарне и секундарне, с циљем да се у анализирању адаптације и производње значења модела, методолошке поставке утемељене на принципима Хопеевог система (в. Филиповић 1986: 159) покажу у свом крајњем одразу на обликовање наведених значења. Остваривањем захтеваног приступа семантичко-прагматичком адаптационом процесу, требало би узети у обзир и време писања романа, будући да је након тог периода дошло до остварења нових семантичких тенденција на нивоу измене значења које смо уврстили у рад, јер отвара могућности за поређење процеса измештања и преуређивања значењских целина уведених англицизама. Неустезањем од примене Хопеевог система и Филиповићевог иновативног присуца у теорији језика у контакту, као методолошких максима и доминирајућих интерпретативних облика у конструисању семантичких критеријума, извршени су услови за сагледавање, квалификацију и селекцију доследно третираних примера из корпуса. Неопходна појмовно-терминолошка разграничења посматрају се из различитих, мада међусобно повезаних перспектива наведеног Хопеевог система⁹³, уз одговарајуће Филиповићеве модификације. Језгровите детерминанте у контрастивном представљању најпре семантичког, а потом и прагматичког домена

⁹³ „Хопеев систем састоји се од пет типова семантичких промјена: 1. промјене у семантичкој екстензији; 2. елипса; 3. промјена имена мјеста и властитих имена у опће имјенице (апелативе); 4. пејоризација (дерогација) и еуфемизми; 5. метафора.” (в. Филиповић 1986: 162).

преплитања двају језичких система биће изложене, а затим обједињене по садржини⁹⁴ и употреби упоредивих језичких јединица (анализа форме и функције датих језичких јединица, као и њихових међусобних односа на осталим нивоима језичке анализе – дата је у претходном делу рада). Значење модела смо преузели из Вебстеровог речника, јер је у погледу обрађених одредница најобимнији. Осим тога у оквиру сваке одреднице дат је и опис значењских поља саме језичке јединице, док нам је број наведених значења послужио приликом одређивања сужења или проширења значења посуђеница. У одељку који представља сужење и проширење значења наведених посуђеница поред модела је у загради наведен укупан број значења који се налази у оквиру одреднице у Вебстеровом речнику (1998) док се поред саме реплике налази редни број значења из наведеног речника који је реплика преузела од модела. Ово је учињено с циљем да се илуструје степен сужења значења као и бројчани однос постојећих значења модела и реплике која ова значења преузима или редукује. Будући да су нултом семантичком екстензијом обухваћени изрази који се односе на уже специјализовано подручје који задржавају своје значење приликом језичког трансфера, изрази су подељени у одговарајућа значењска поља којима је извршено илустровање нулте семантичке екстензије.

3.1.5.1. Промене у семантичкој екстензији

У овом делу рада испитиваћемо семантичке промене у процесу језичког посуђивања, односно истраживаћемо типове семантичких промена, на основу Филиповићевих теоријских поставки (1986): „ПРОМЕНЕ У СЕМАНТИЧКОЈ ЕКСТЕНЗИЈИ (Changes in Semantic Extension) представљају сужење и проширење значења модела. Како у неким случајевима може значење модела остати у реплици непромијењено, јављају се, дакле, три могућа облика тих промјена: а) нулта семантичка екстензија, б) сужење значења, в) проширење значења.” (Филиповић 1986: 161).

⁹⁴ „Под садржином у L2 подразумева се значење речи, на нивоима семантике (теоријски остварива дескриптивна значења), прагматике (дескриптивна значења остварена у конкретном језичком и ванјезичком контексту) и стилистике (придružена асоцијативна значења, који одређују контекстуалну примереност дате речи), при чему се тежиште налази на прагматичким значењима, у оквиру појединачних семема” (в. Прћић 2014: 31–45).

1. Нулта семантичка екстензија

Све наведене лексеме у оквиру ове групе промена у семантичкој екстензији задржавају значење из Е језика приликом интегрисања у С језички систем, али циљ је био и да се понуде и одговарајућа опажања о њиховим врстама, настанку, оправданости и статусу, односно њиховој комуникативној релевантности у С језику, што значи да ће бити понуђена и скала оправданости англицизама у односу на то да ли је идентично Е значење које задржавају у С језичком систему – ново значење или нијанса у С језику или већ постоји одомаћена реч која се у том значењу већ употребљава или се овакав страни садржај може превести употребом морфосинтаксичких и синтаксичких средстава. Опажања ће бити дата у складу са семантичко-прагматичким оквиром који је изнео Прћић (2004: 113–129). Насловљеном семантичком променом, односно нултом семантичком екстензијом⁹⁵ обухваћени су:

а) Изрази за пиће и храну:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E melon E bacon E cocktail E tomato E whiskey E pudding E pepperoni E scone E quakers	S melon -{∅} (Црњански 2008: 151); S bekon -{∅} (Црњански 2008: 47); S koktel -{∅} (Црњански 2008: 529); S tomat -{∅} (Црњански 2008: 172); S viski -{∅} (Црњански 2008: 286); S puding -{∅} (Црњански 2008: 40); S peperone -{∅} (Црњански 2008: 171); S skone -{∅} (Црњански 2008: 418); S kvekeri -{∅} (Црњански 2008: 430).

Кад је реч о језичкој јединици *tomato* у Вебстеровом речнику забележено је и значење: 3. U.S. *Slang* A girl or woman (Стивенсон Смит 1998: 1321). Међутим, будући да је првенствено реч о изразу којим се обележава храна, као и да се нећемо бавити поређењем у односу на постојеће језичке субваријанте, већ ћемо наше поређење базирати управо на стандардном Е језику, нећемо овај израз **tomat** посматрати у оквиру сужења броја значења. Према обличкој реализацији наведених англицизама у С језику, сви наведени примери спадају у групу очигледних англицизама насталих преобликовањем, будући да су настали преузимањем новог облика коме је придружена нова садржина, те можемо говорити о појави „обличко-садржинских иновација” (в.

⁹⁵ „НУЛТА СЕМАНТИЧКА ЕКСТЕНЗИЈА (Zero Semantic Extension) јавља се кад значење енглеске посуђенице – реплике, пошто се интегрисала у сустав језика примаоца, остаје непромијењено и потпуно одговара значењу енглеске ријечи – модела. То се особито односи на изразе који се ограничавају на једно уже специјализовано подручје.” (Филиповић 1986: 161)

Прћић 2004: 113–116). Англицизам **viski**, **puding**, **koktel** јесу потпуно одомаћени англицизми будући да функционишу по истом принципу као и (етимолошке) домаће речи, имају устаљену употребу и значењску вредност. У контексту њихове комуникативне оправданости, англицизам **viski** је сасвим оправдан будући да уноси ново значење у систем С језика; англицизам **puding**, је оправдан с обзиром на то да уводи нову нијансу значења, односно значењски и суштински се разликује од домаћих речи: *šlag*, *krem*. Англицизам **koktel** је условно оправдан, јер нуди могућност да се у краћој форми изрази постојећи садржај: *mešavina alkoholnih pića i likera*. Остали наведени англицизми су у погледу комуникативне оправданости означени као сасвим неоправдани, будући да већ постоје домаће речи којима би се представио страни садржај: *dinja*, *slanina*, *paradajz*, *feferone*, *ječmena pogača*, *pahuljice*. Ови англицизми (**melon**, **bekon**, **tomat**, **peperone**, **skone**, **kvekeri**) постају на овај начин конкурентни синоними у односу на домаће речи.

б) Спортски изрази:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E golf E finish E tennis E ping-pong E boxer	S golf -{∅} (Црњански 2008: 29); S finiš -{∅} (Црњански 2008: 553); S tenis -{∅} (Црњански 2008: 384); S pingpong -{∅} (Црњански 2008: 262); S bokser -{∅} (Црњански 2008: 659).

Наведени очигледни англицизми, настали преобликовањем, сасвим су оправдани, јер уношењем ових израза попуњава се лексичка празнина С језика будући да се овим речима именују неке универзалне појаве. Англицизам **finiš** је условно оправдан, јер на упадљивије краћи начин изражава следећи садржај: „завршетак утакмице, завршни део утакмице” (Милић 2006: 76).

в) Карташке игре:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E bridge E poker	S bridž -{∅} (Црњански 2008: 260); S poker -{∅} (Црњански 2008: 432).

Обличка реализација страног садржаја такође, говори у прилог преобликовању као поступку творења англицизама, и у овом случају очигледних англицизама, који су оправдани, јер уносе нове нијансе значења у С језик у погледу карташких игара.

г) Називи титула:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E ser	S ser -{∅} (Црњански 2008: 171);
E Count	S Kaunt -{∅} (Црњански 2008: 565);
E Mrs	S misis -{∅} (Црњански 2008: 92);
E Dutchess	S dukesa -{∅} (Црњански 2008: 23).

Англицизам *ser* је оправдан, јер уноси нову нијансу значења, док се за остале очигледне англицизме, такође настале преобликовањем, може потврдити да су сасвим неоправдани, те да наступају као конкурентни синоними устаљеним С апелативима: *grof, gospođa, vojvotkinja*.

д) Занимања:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E lord mayor	S lordmer -{∅} (Црњански 2008: 193);
E clark	S klark -{∅} (Црњански 2008: 135);
E radio-operator	S radio-operator -{∅} (Црњански 2008: 48);
E wingcommander	S vingkomander -{∅} (Црњански 2008: 484);
E detective	S detektiv -{∅} (Црњански 2008: 444);
E barman	S barmen -{∅} (Црњански 2008: 127).

Англицизам *klark* је неоправдан, с обзиром на присуство С речи *službenik*. Англицизам *barmen* је неоправдан, јер постоји могућност превођења садржаја: *šanker*. Англицизам *detektiv* је оправдан и уноси нову нијансу значења у односу на лексему: *istražitelj*. Неоправданост англицизма *lordmer* потврђује се присуством речи *gradonačelnik*. Неоправдана је и употреба *vingkomander* у значењу *potpukovnik avijacije*. Оправдан је *radio-operator* (мада се обично користи: радио оператер), јер је економичније у односу на: *osoba zadužena za pružanje radio usluga ili je zaduženo za rad radio stanice*.

ђ) Возила:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E jeep	S džip -{∅} (Црњански 2008: 272);
E bus	S bus -{∅} (Црњански 2008: 11);
E aeroplane	S eroplan -{∅} (Црњански 2008: 588);
E taxi	S teksti -{∅} (Црњански 2008: 91);
E yacht	S jahta -{∅} (Црњански 2008: 260);
E bicycle	S bajsikl -{∅} (Црњански 2008: 243).

Англицизми *džip* и *jahta* су сасвим оправдани, јер доносе нова значења; док су сви остали англицизми неоправдани, јер су већ у употреби: *autobus, avion, taksi, bicikl*.

е) Одевни предмети:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E frock E helmet E overalls E pullover E bra	S frak -{∅} (Црњански 2008: 647); S helmet -{∅} (Црњански 2008: 546); S overol -{∅} (Црњански 2008: 169); S pullover -{∅} (Црњански 2008: 481); S bra -{∅} (Црњански 2008: 317).

Именица *frak* задржава значење *капута* (мушког одевног предмета) (Стивенсон Смит 1998: 508), али је захваљујући семантичком механизму елипсе дошло до скраћивања фразе *frock coat*. Овде је реч о оправданом англицизму, јер уноси нову нијансу значења у односу на *svečano odelo*. Именица *overol* је задржала значење комбинезона, али би требало навести да се у Вебстером речнику наводи и значење: непромочиве хеланке (Стивенсон Смит 1998: 898) које у С језику није прихваћено, али будући да су оба значења везана за одевне предмете, сам апелатив је у раду разматран у оквиру нулте семантичке екстензије, а не у оквиру сужења броја значења. Англицизми *helmet*, *overol*, *pullover*, *bra* нису оправдани, јер постоје речи: *kaciga*, *kombinezon*, *bluza* (*vunena ili pamučna muška bluza*), *brushalter*. Сви англицизми су очигледни, настали преобликовањем.

ж) Називи валута:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E dollar E penny E sterling E shilling E guinea E pound	S dolar -{∅} (Црњански 2008: 429); S peni -{∅} (Црњански 2008: 226); S sterling -{∅} (Црњански 2008: 120); S šiling -{∅} (Црњански 2008: 161); S guineja -{∅} (Црњански 2008: 192); S funta -{∅} (Црњански 2008: 144).

Наведене монетарне вредности односно валуте преузете су језичким трансфером у оквиру С језика и искључиво су задржане у истом значењу. (Из тог разлога, у раду се нећемо бавити појединостима које се односе на земље у којима су ове валуте применљиве или су биле применљиве у одређеном периоду, што је детаљно описано у Вебстеровом речнику кога смо узели као модел за приказ значења језичких јединица.) Сви англицизми су очигледни, настали преобликовањем и оправдани су, јер уносе нова значења.

з) Животиње:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E fox terrier	S foksterijer -{∅} (Црњански 2008: 588).

Овај англицизам задржава значење које има Е модел, припада групи очигледних англицизама насталих преобликовањем. Сасвим је оправдан, јер именује појам који означава животињску врсту.

и) Називи објеката:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E pub	S pub -{∅} (Црњански 2008: 242).

У погледу комуникативне релевантности, реч је о сасвим оправданом и очигледном англицизму насталом преобликовањем, који уноси ново значење у С језик, будући да ова реч уноси досад непознат појам у С језик: „одише страним колоритом и одражава локалну атмосферу, јер именује појаве из тамошње културе” (Прћић 2004: 123).

ј) Разно:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E cohort	S čort -{∅} (Црњански 2008: 8);
E pond	S pond -{∅} (Црњански 2008: 223);
E plaid	S pled -{∅} (Црњански 2008: 77);
E jot	S džot -{∅} (Црњански 2008: 120);
E weekend	S vikend -{∅} (Црњански 2008: 416);
E maniac	S meniaks -{∅} (Црњански 2008: 477);
E assassin	S asasin -{∅} (Црњански 2008: 461);
E morphine	S morfin -{∅} (Црњански 2008: 127);
E striptease	S striptiz -{∅} (Црњански 2008: 340);
E baby	S bebi -{∅} (Црњански 2008: 256);
E darling	S darling -{∅} (Црњански 2008: 39);
E banknote	S banknote -{∅} (Црњански 2008: 440);
E exam	S egzemi -{∅} (Црњански 2008: 364);
E contraceptive	S kontraceptivi -{∅} (Црњански 2008: 227).

Апелатив *asasin* наведен је у оквиру примера који су означени нултом екстензијом, будући да преузима оба значења модела наведених у Вебстеровом речнику (1. значење – убице; 2. значење – убице који изводи политички атентат за одговарајућу награду). Степен комуникативне оправданости указује да су: **čort**, **pond**, **pled**, **džot**, **meniaks**, **asasin**, **darling**, **banknota**, **egzemi** неоправдани, јер постоје домаће речи: *četa*, *jezero*, *pokrivač*, *trunka*, *nasilnik*, *ubica*, *dragi/a*, *ispiti*. **Kontraceptiv**, **striptiz**, **morfin** су условно оправдани јер постојећи садржај изражавају на економичнији начин: *sredstvo prtotiv začeća*, *erotsko svlačenje*, *lek koji se dobija iz opijuma*. Сви наведени англицизми су очигледни, настали преобликовањем.

Запажене су још две именице које преносе оба значења из језика модела, а с обзиром на то да долази до поклапања значења, обе именице категорисане су у оквиру нулте семантичке екстензије:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E fireworks E interview	S <i>fajerverke</i> -{∅} (Црњански 2008: 277); S <i>intervju</i> -{∅} (Црњански 2008: 243).

E fireworks sb (2) S *fajerverke* (1. – прво значење – пиротехничко средство)
(2. – друго значење – ватромет)

E interview sb (2) S *intervju* (1. – прво значење – разговор, састанак)
(2. – друго значење – интервју у новинарству)

У погледу њихиве комуникативне оправданости, англицизам *fajerverke* је неоправдан, јер постоје домаће речи: ватромет, пиротехничко средство; док је англицизам *intervju* оправдан, јер уноси нову нијансу значења у односу на *razgovor*.

2. Суужење броја значења

У корпусу су забележени следећи примери који су изложени семантичним променама које се односе на суужење броја значења⁹⁶:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E sport	S <i>sport</i> -{∅} (Црњански 2008: 266);
E jockey	S <i>džokej</i> -{∅} (Црњански 2008: 552);
E start	S <i>start</i> -{∅} (Црњански 2008: 546);
E derby	S <i>derbi</i> -{∅} (Црњански 2008: 569);
E duke	S <i>djuka</i> -{∅} (Црњански 2008: 587);
E mister	S <i>mister</i> -{∅} (Црњански 2008: 23);
E lord	S <i>lord</i> -{∅} (Црњански 2008: 35);
E butler	S <i>batler</i> -{∅} (Црњански 2008: 251);
E convoy	S <i>konvoj</i> -{∅} (Црњански 2008: 40);
E wagon	S <i>vagon</i> -{∅} (Црњански 2008: 8);
E goose	S <i>gos</i> -{∅} (Црњански 2008: 588);
E street	S <i>strit</i> -{∅} (Црњански 2008: 43);
E tin	S <i>tin</i> -{∅} (Црњански 2008: 39);
E lift	S <i>lift</i> -{∅} (Црњански 2008: 349);
E tip	S <i>tip</i> -{∅} (Црњански 2008: 473);
E block	S <i>blok</i> -{∅} (Црњански 2008: 219);
E paddock	S <i>padok</i> -{∅} (Црњански 2008: 570);
E pool	S <i>pul</i> -{∅} (Црњански 2008: 563);
E sex	S <i>seks</i> -{∅} (Црњански 2008: 300);
E whip	S <i>vip</i> -{∅} (Црњански 2008: 546);
E yard	S <i>jard</i> -{∅} (Црњански 2008: 198);
E college	

⁹⁶ „СУЖЕЊЕ БРОЈА ЗНАЧЕЊА (Restriction in Number). Иако већина примјера из нашег корпуса следи горњи принцип, тј. да се у језик прималац преноси једно специфично значење, ипак поједине посуђенице преносе у језик прималац више од једног значења.” (Филиповић 1986: 165)

E cheque	S koledž -{Ø} (Црњански 2008: 136);
E film	S ček -{Ø} (Црњански 2008: 251);
E ring	S film -{Ø} (Црњански 2008: 379);
E square	S ring -{Ø} (Црњански 2008: 531);
E no	S skver -{Ø} (Црњански 2008: 141);
E hall	S nou -{Ø} (Црњански 2008: 196);
E dock	S hol -{Ø} (Црњански 2008: 246);
E baby	S dok -{Ø} (Црњански 2008: 608);
E globe	S bebi -{Ø} (Црњански 2008: 10);
E snob	S globovi -{Ø} (Црњански 2008: 133);
E groom	S snobovi -{Ø} (Црњански 2008: 256);
E farm	S grumovi -{Ø} (Црњански 2008: 544);
E vegetarian	S farma -{Ø} (Црњански 2008: 346);
E city	S vegetarijanac -{Ø} (Црњански 2008: 171);
	S siti -{Ø} (Црњански 2008: 350).

На основу наведених примера извршена је подела којом су обухваћени:

1. Примери посуђеница које преносе само једно значење модела из Е језика (табеларно су представљени примери):

Е модел (број значења у речнику)	Англицизам (редни број пренетог значења у речнику)	Значење наведено у Вебстеровом речнику
E jockey sb (5)	S džokej (1. – прво значење)	1. <i>One employed to ride horses, especially at races.</i>
E start sb (7)	S start (2. – друго значење)	2. <i>A setting out or going forth; beginning.</i>
E derby sb (2)	S derbi (2. – друго значење)	2. <i>Any horse race of similar importance; especially, the Kentucky Derby.</i>
E duke sb (4)	S djuka (1. – прво значење)	1. <i>An English temporal peer of the highest rank, yielding precedence to a prince of the blood or an archbishop, and ranking above a marquis or a bishop.</i>
E mister sb (2)	S mister (1. – прво значење)	1. <i>Master: a title of address prefixed to the name and to some official titles of a man: commonly written Mr.: Mr. Darwin; Mr. Chairman.</i>
E lord sb (4)	S lord (4. – четврто значење)	4. <i>A title of honour or nobility in Great Britain, given generally to men noble by birth or ennobled by patent.</i> ⁹⁷
E butler sb (2)	S batler (1. – прво значење)	1. <i>A man servant in charge of the dining-room, wine, plate, etc.</i>
E clown sb (3)	S klaun (1. – прво значење)	1. <i>A professional buffoon in a play or circus, who entertains by antics, jokes, tricks, etc.; a zany; a jester.</i>
E convoy sb (3)	S konvoj (3. – треће значење)	3. <i>The act of convoying; the state of being convoyed, or the agency used in transportation or conveyance.</i>
E wagon sb (3)	S vagon (4. – четврто значење)	4. <i>Brit. A railway freight car.</i>

⁹⁷ С обзиром да је наведено значење опширно представљено у речнику, наведен је само први део одреднице који се односи на објашњење овог појма, али не и класификација самих титула, као и даље опсежнија објашњења истог појма (в. Стивенсон Смит 1998: 752).

E goose sb (5)	S gos (1. – прво значење)	<i>1. One of a subfamily (Anserinae) of wild or domesticated web-footed birds larger than ducks and smaller than swans.</i>
E street sb (3)	S strit (1. – прво значење)	<i>1. A public way. With buildings on one or both sides, in a city, town, or village.</i>
E tin sb (5)	S tin (4. – четврто значење)	<i>4. Brit. A tin container for preserved foods; a can.</i>
E lift sb (14)	S lift (10. – десето значење)	<i>10. Brit. An elevator in a building.</i>
E tip sb (2)	S tip (1. – прво значење)	<i>1. A small gift of money for services rendered, given to a servant, waiter, porter, or the like.</i>
E block sb (4)	S blok (1. – прво значење)	<i>1. That which hinders or obstructs, or the condition of being obstructed; an obstruction.</i>
E paddock sb (3)	S padok (2. – друго значење)	<i>2. A grassed enclosure at a racecourse where horses are walked about and saddled before a race.</i>
E pool sb (4)	S pul (1. – прво значење)	<i>1. A collective stake in a gambling game.</i>
E sex sb (5)	S seks (4. – четврто значење)	<i>4. An activity or phenomena of life concerned with sexual desire or reproduction.</i>
E whip sb (13)	S vip (3. – треће значење)	<i>3. A stroke, blow or cut with a whip.</i>
E yard sb (3)	S jard (1. – прво значење)	<i>1. The standard English and American measure of length; 3 feet, or 36 inches, or 0.914 meter.</i>
E college sb (6)	S koledž (1. – прво значење)	<i>1. An incorporated school for instruction in the liberal arts or professional studies; a school of higher learning that grants degrees at the completion of courses of study; one of the educational institutions of a university; especially one that offers a general, four-year course toward the bachelor's degree; distinguished from graduate and professional schools.</i>
E cheque ⁹⁸ sb (15)	S ček (4. – четврто значење)	<i>4. A written order for money, drawn upon a bank or banker; also Brit. cheque.</i>
E film sb (5)	S film (3. – треће значење)	<i>3. A motion picture.</i>
E ring sb (12)	S ring (2. – друго значење)	<i>2. A circular band of precious metal, worn on a finger.</i>
E square sb (9)	S skver (4. – четврто значење)	<i>4. An open area in a city or village, left between streets at their intersection or formed by their expansion.</i>
E no sb (4)	S pou (1. – прво значење)	<i>1. Nay; not so: opposed to yes.</i>
E hall sb (8)	S hol (1. – прво значење)	<i>1. A passage or corridor in a building.</i>

⁹⁸ У Вебстеровом речнику наведена је у оквиру одреднице *check*. (в. Стивенсон Смит 1998: 226)

E dock sb (3)	S dok (1. – прво значење)	1. <i>An artificial basin for vessels.</i>
E baby sb (6)	S bebi (1. – прво значење)	1. <i>A very young child of either sex; an infant.</i>
E globe sb (6)	S glob (2. – друго значење)	2. <i>The earth: with the definite article.</i>
E snob sb (3)	S snob (1. – прво значење)	1. <i>One who makes birth, wealth, or education the sole criterion of worth.</i>
E groom sb (4)	S grum (2. – друго значење)	2. <i>A bridegroom.</i>
E farm sb (4)	S farma (1. – прво значење)	1. <i>A tract of land forming a single property and devoted to agriculture, stock-raising, dairying, or some allied activity.</i>
E vegetarian sb (2)	S vegetarijanac (1. – прво значење)	1. <i>Pertaining to or advocating the eating of only vegetable foods.</i>
E city sb (5)	S siti (1. – прво значење)	1. <i>A place inhabited by a large, permanent, organized community.</i>
E sport sb (11)	S sport (2. – друго значење)	2. <i>A particular game or play pursued for diversion, especially an outdoor or athletic game, as baseball, football, track, tennis, swimming, etc.</i>

Требало би нагласити (кад је реч о језичкој јединици *nom*, да је реч о прилошком, а не номиналном англицизму, али будући да је једини забележени англицизам ове врсте, представљен је у оквиру номиналних фразе).

У погледу комуникативне оправданости наведених очигледних англицизама, већина се могу сматрати сасвим неоправданим (*start, djuka, mister, klaun, gos, strit, tin, padok, pul, vip, jard, skver, bebi, grum, siti*, итд.) јер се страни садржај може заменити домаћим изразима: *početak, vojvoda, gospodin, klovn, guska, ulica, konzerva, ograda, bazen, bič, dvorište, trg, beba, mladoženja, grad*; док су условно оправдани: *vegetarijanc, snob*, јер замењују: *osoba koja ne jede meso i prerađevine od mesa, skorojević ili uobražen čovek*. Англицизам *sport* је сасвим оправдан, јер означава универзалну појаву, као и *džokej* и *derbi*, док је *batler* оправдан, јер уноси ново значење у С језик у односу на именице: *sluga, poslužitelj*. У погледу њиховог статуса, англицизми *sport, džokej, derbi* су потпуно одомаћени.

2. Примери посуђеница које преносе више од једног значења Е модела:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E training	S trening -{∅} (Црњански 2008: 547);
E Miss	S mis -{∅} (Црњански 2008: 353);
E lady	S ledi -{∅} (Црњански 2008: 88);
E captain	S kepten -{∅} (Црњански 2008: 368);
E agent	S agent -{∅} (Црњански 2008: 193);
E clown	S klaun -{∅} (Црњански 2008: 415);
E alligator	S aligator -{∅} (Црњански 2008: 353);

E express	S ekspres -{Ø} (Црњански 2008: 328);
E jacket	S džeket -{Ø} (Црњански 2008: 261);
E park	S Park Lejn -{Ø} (Црњански 2008: 138);
E gentleman	S džentlmen -{Ø} (Црњански 2008: 159);
E crocus	S krokusi -{Ø} (Црњански 2008: 154);
E camp	S kampovi -{Ø} (Црњански 2008: 227).

Е модел (број значења у речнику)	Англицизам (редни број пренетог значења у речнику)	Значења наведена у Вебстеровом речнику
E training sb (2)	S trening (1. – прво значење - уопштено) (2. – друго значење – у спорту)	<i>1. Systematic instruction and drill. 2. The condition of being physically fit for the performance of an athletic exercise or contest; also, the act or science of bringing one to such a condition.</i>
E Miss sb (4)	S mis (1. – прво значење - девојка) (2. – друго значење – обраћање неудартој жени или девојци са: госпођице)	<i>1. A young girl: chiefly colloquial, or in trade use: clothing for misses. 2. Often cap. A title used in speaking to an unmarried woman or girl: used without the name [Contraction from MISTRESS]</i>
E lady sb (6)	S ledi (1. – прво значење - дама) (2. – друго значење – жена из високог друштва) (3. – треће значење – било која жена – приликом јавног обраћања)	<i>1. A refined and well-bred woman; a gentlewoman. 2. A woman of superior position in society; a woman of good family and recognized social standing. 3. Any woman: in the plural, used as a form of address.</i>
E captain sb (4)	S kepten (1. – прво значење – вођа, командант) (2. – друго значење – капетан брода) (3. – друго значење – капетан у војсци)	<i>1. One at the head of or in command of others; a chief; leader; commander. 2. The master or commander of a vessel, regardless of rank. 3. In the U.S. Army, Air Force, or Marine Corps, a commissioned officer ranking next above a first lieutenant and next below a mayor.</i>
E agent sb (6)	S agent (1. – прво значење – вршилац радње) (3. – треће значење – агенс) (5. – пето значење – онај који обавља посао уместо неког другог)	<i>1. One who or that which acts or has power to act; an efficient cause of anything; actor; doer. 3. Any force or substance having power to effect a material change in bodies, as a chemical, drug, or earth movement. 5. One who transacts business for another: a literary agent.</i>
E alligator sb (4)	S aligator (2. – друго значење – било какав крокодил) (3. – треће значење – кожа алигатора)	<i>2. Any crocodilian. 3. Leather made from the hide of an alligator.</i>
E express sb (7)	S ekspres (1. – прво значење – систем преноса пошиљки) (7. – седмо значење – воз)	<i>1. A system for transportation for trunks, small parcels, packages, etc., by organized corporations. 7. An express train.</i>

E jacket sb (7)	S džeket (1. – прво значење – кратки капут) (2. – друго значење – сваки одевни предмет сличан сакоу)	1. <i>A short coat, usually not extending below the hips.</i> 2. <i>Anything resembling a jacket.</i>
E park sb (6)	S park (2. – друго значење – уопштено) (4. – четврто значење – национални парк)	2. <i>A tract of land for public use in or near a city, usually laid out with walks, drives, and recreation grounds.</i> 4. <i>A large area of country containing natural curiosities reserved by the government for public enjoyment: a national park.</i>
E gentleman sb (3)	S džentlmen (1. – прво значење – мушкарац кога красе добри манири) (2. – друго значење – било који мушкарац приликом обраћања на јавном скупу)	1. <i>A well-bred man with good manners.</i> 2. <i>Any man: in the plural the usual form of address in public assemblies: Ladies and gentlemen.</i>
E crocus sb (3)	S krokus (1. – прво значење – биљка) (2. – друго значење – цвет)	1. <i>Any of a genus (Crocus) of plants of the iris family, with long grasslike leaves and large flowers.</i> 2. <i>The flower of this plant.</i>
E camp sb (9)	S kamp (1. – прво значење – група шатора за војнике или ловце) (2. – друго значење – војни камп) (5. – пето значење – летњи камп за туристе)	1. <i>A group of tents or other shelters, as for soldiers or hunters, or the place so occupied; also, a single tent, cabin, etc.</i> 2. <i>An army encamped; hence, military life or the field of battle.</i> 5. <i>A group of buildings for temporary (usually summer) habitation, built on a lake, or seashore, or in the mountains.</i>

У примеру *ekspres* запажамо да је значење изведено на основу корпусног материјала употребљено уз примену механизма семантичке природе елипсе, будући да долази до испуштања једног дела номиналне фразе (*express train*). У оквиру њихове комуникативне оправданости, наведени очигледни англицизми, настали преобликовањем су: неоправдани (*krokus, džeket, kepten*), оправдани (*trening, mis, ledi ekspres, džentlmen*), сасвим оправдани (*kamp, park*).

3. Сужење значењског поља

У корпусу су забележени следећи примери који су изложени семантичким променама које се односе не само на сужење броја значења, већ и на сужење у преузетом пољу значења⁹⁹:

⁹⁹ „СУЖЕЊЕ ЗНАЧЕЊСКОГ ПОЉА (Restriction in the Field). Специфични случајеви сужења значења јесу оне посуђенице код којих је сужење проведено не само по принципу сужења, тј. смањења, броја значења модела.” (Филиповић 1986: 168)

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E stewardess	S <i>stjuardesa</i> -{Ø} (Црњански 2008:23).

Е модел (број значења у речнику)	Англицизам (редни број пренетог значења у речнику)	Значења наведена у Вебстеровом речнику
E stewardess ¹⁰⁰ sb (4)	S <i>stjuardesa</i> (3. – треће значење = сужено = службеник (само) у авиону, а не на броду)	3. <i>On shipboard, a petty officer in charge of the service of provisions, or a man who waits on table and takes care of passengers' rooms.</i>

Англицизам је сасвим оправдан, будући да уноси сасвим ново значење.

4. Проширење значењског поља

Термин „проширење значењског поља (Expansion in the Field)” преузет је од Филиповића (1986:170). Следећи примери приказују проширење значењског поља:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E clown E racket	S <i>klaun</i> -{Ø} (Црњански 2008:415); S <i>reket</i> -{Ø} (Црњански 2008: 264).

Е модел (број значења у речнику)	Англицизам (редни број пренетог значења у речнику)	Значења наведена у Вебстеровом речнику
E clown sb (3)	S <i>klaun</i> (1. – прво значење – клоун у циркусу)	1. <i>A professional buffoon in a play or circus, who entertains by antics, jokes, tricks, etc.; a zany; a jester.</i>
E racket sb (6)	S <i>reket</i> (1. – прво значење – означава реквизит којим се удара лопта у тенису и стоном тенису)	1. <i>An implement for striking a ball, as in the game of tennis. It is a nearly elliptical hoop of bent wood, usually strung with catgut, and has a handle.</i>

Наведена именица је најпре сузила свој број значења:

E clown sb (3) S *klaun* (1. – прво значење – клоун у циркусу)

¹⁰⁰ У Вебстеровом речнику значења су преузета за одредницу **steward**, док је именица **stewardess** *n.fem.* наведена као пример именице женског рода. (Stephenson Smith 1998: 1231)

Њена честа употреба довела је до проширења њеног значењског поља и да се њоме поред првобитног значења „кловна запосленог у циркусу" значи и особа која засмејава друге у друштву, збијајући шале.

Лексема рекет је најпре сузила број значења:

E racket sb (6) S reket (1. – прво значење – означава реквизит којим се удара лопта у тенису и стоном тенису)

Проширењем значењског поља, овај термин означава и особу која се бави (стоним) тенисом. Даље, у кошаркашкој терминологији ова лексема означава простор на кошаркашком терену у којем противнички играч смије да се задржи највише три секунде (Вујаклија 1996/1997); док у криминалној терминологији представља пљачку уз уцену и застрашивање.

5. Проширење броја значења у секундарној адаптацији

Термин „проширење броја значења (Expansion in Number)" преузет је од Филиповића (1986: 174). Филиповић наводи важност социолошких и социолингвистичких фактора у проширењу значења посуђеница: „Све шира и слободнија употреба посуђеница, које су у почетку имале врло интензивно и прецизно значење, везана је уз средину и подручје језика примаоца" (1986: 174). У том смислу наводимо следеће примере:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E club E bar	S klub -{∅} (Црњански 2008: 7); S bar -{∅} (Црњански 2008: 448).

Е модел (број значења у речнику)	Англицизам (редни број пренетог значења у речнику)	Значења наведена у Вебстеровом речнику
E club sb (2)	S klub (1. – прво значење – организација која приређује неки друштвени догађај) (2. – друго значење – простор намењен за састанке горе наведене организације).	1. <i>An organization of persons for social intercourse or other common object.</i> 2. <i>A house or room reserved for the meetings of such an organization.</i>
E bar sb (13)	S bar (6. – шесто значење – бифе или шанк у коме се служе алкохолна пића)	6. <i>A room or a counter where liquors or refreshments are dispensed.</i>

Именица *klub* обухваћена је најпре нултом семантичком екстензијом, будући су у С језику задржана два значења Е речи – модела. Дакле, значење посуђенице *klub* дефинисано у Вебстеровом речнику под горе наведеним значењима је проширено, што се може представити следећом формулом:

Е *klub* sb (2) – S *klub* I (2. – друго значење)

II (+ ноћни локал)

У представљању именице *bar*, на основу приказаних значења из Вебстеровог речника, послужићемо се следећом формулом којом се исказује да је њено значење резултат примарне адаптације и сужења броја значења:

Е *bar* sb (13) S *bar* (6. – шесто значење – бифе или шанк у коме се служе алкохолна пића)

Проширење броја значења у оквиру секундарне адаптације биће представљено следећом формулом:

Е *bar* sb (2) – S *bar* I (6. – шесто значење)

II (+ ноћни локал)

У погледу комуникативне оправданости, запажамо да су наведени англицизми оправдани, јер уводе нове значењске нијансе.

3.1.5.2. Закључак у вези са семантичко-прагматичком анализом утицаја Е образаца

Семантичко-прагматичка анализа утицаја Е образаца у корпусу *Романа о Лондону* послужила је као основица за анализу природе промене значења у току језичког посуђивања, као и последице настале у констелацији оваквих односа. Методолошке поставке утемељене на принципима Хопеовог система, уз одговарајуће Филиповићеве модификације и иновативни приступ у конструисању семантичких критеријума, посматране језичке јединице су изложене и обједињене по садржини, док у оквиру сваке одреднице дат је и опис значењских поља саме језичке јединице, преузетих из Вебстеровог речника. Иако је у оквиру Хопеовог система наведено пет типова семантичких промена, примери забележени у корпусу осликавају само први тип, тако да су сви примери представљени у оквиру промена у семантичкој екстензији. Донети су следећи закључци: 1) Све наведене лексеме представљене у оквиру нулте семантичке екстензије задржавају значење из Е језика приликом интегрисања у С језички систем. У оквиру ове групе издвајамо лексеме које означавају: а) изразе за пиће

и храну, будући да се овде може говорити о појави „обличко-садржинских иновација” (*melon, bekon, tomat, peperone, skone, kvekeri*), као и б) називе титула (*Kaunt, misis, dukesa*), затим в) називе занимања (*lordmer, barmen, klark*), г) возила (*bus, eroplan, tekski, bajsikl*), д) одевних предмета (*helmet, overol, pulover, bra*) и ђ) других назива (*čort, pond, pled, džot, meniaks, asasin, darling, banknota, egzem*); јер су ови очигледни англицизми настали преузимањем новог облика коме је придружена нова садржина, и који су сасвим неоправдани, узимајући у обзир да већ постоје домаће речи за представљање истог садржаја. У оквиру назива одевних предмета забележен је и пример семантичког механизма елипсе осведеченог у англицизму *frak* којим се активира нова семантичка нијанса. Даље, када је реч о представљеним спортским изразима и карташким играма, као очигледним англицизмима, насталим преобликовањем, закључује се да се уношењем ових израза попуњавају одређене лексичке празнине С језика, будући да се овим речима именују неке универзалне појаве. 2) У погледу сужења броја значења, већина забележених примера из нашег корпуса следи принцип да у С језик преноси: а) једно специфично значење модела из Е језика, док је мањи број посуђеница које преносе: б) више од једног значења Е модела (најчешће два значења, а у неким случајевима и три значења). а) Већина очигледних англицизама који преносе једно значење сасвим су неоправдани (*start, djuka, mister, klaun, gos, strit, tin, padok, pul, vip, jard, skver, bebi, grum, siti*, итд.), док је оправдан англицизам *batler*, јер уноси ново значење, а сасвим одомаћеним англицизмима сматрају се *sport, džokej* и *derbi*. б) Међу посуђеницама које преносе више од једног значења, реч је о очигледним англицизмима, насталим преобликовањем, и који могу бити: неоправдани (*krokus, džeket, kepten*), оправдани (*trening, mis, ledi, ekspres, džentlmen*), сасвим оправдани (*kamp, park*). 3) Забележен је само један специфичан случај сужења значењског поља – *stjuardesa*, који уноси нову значењску нијансу у систем С језика. 4) Веома мали број примера забележен је у оквиру: а) проширења значењског поља (*klaun, reket*) и б) проширења броја значења у секундарној адаптацији (*klub, bar*). Закључујемо да су узрок наведених семантичких промена не само потреба за новим речима, тј. попуњавање лексичких празнина, већ да се морају узети у обзир и стилистички узроци (о чему ће више појединости бити дато у наредном поглављу), будући да је велики број неоправданих англицизама забележених у корпусу који су могли бити замењени већ постојећим домаћим речима или изразима.

3.1.6. УТИЦАЈ Е ЈЕЗИЧКИХ ОБРАЗАЦА У СТИЛИСТИЧКОЈ РАВНИ

Будући да смо желели остати у оквирима лингвистике али и да у окриљу анализе поступака преуређења граматичких јединица од фонолошког до синтаксичког нивоа у целини приступимо и стилској анализи, лингвостилистичка анализа се овде условно може сматрати проширењем наше целокупне анализе, али не и њеним приоритетним делом. У креирању стилске и/или уметничке вредности, двострука кодираност надграматичких јединица стилистичког нивоа језика улазе у раван за коју формалистичка језичка анализа није довољна и мерљива сама по себи. Узимајући оваква ограничења у обзир која доприносе ослободу самих граматичких јединица, наш циљ није био детаљна обрада употребне вредности свих оформљених стилистичких аспеката и стилистичких поступака употребљених ради стилског појачавања чланова и делова реченице. Детаљнија анализа изнедрених стилистичких концепција заслужује засигурно посебну студију у којој би се могао описати регуларитет стилских поступака који у самом језичком систему јесу носиоци информација о: „стилистичком потенцијалу форме, о њеној стилистичкој уређености, обојености, изражајности, експресивности.” (Ковачевић 2015: 323), будући да сам роман представља изванредну подлогу за даља истраживања поступака језичког ткања постојећих стилских фигура као и других појава које припадају феномену стилског и уметничког. Међутим, стилистичка надоградња наше анализе не може се заобићи, познавајући снажну експресивну слику и стилистичку маркираност која произилази из препознатљивости језичког стила Милоша Црњанског, а будући да је нужан услов за ову анализу да се читав кумулативни низ свих граматичких елемената обједини и повеже – постаје нужно да се сваки од функционалних елемената анализе разграничи и спомене. Изостављањем стилистичког елемента „нашкодило” би се кохезионости структуре самог рада. Тематске мотивационе целине самог романа које изграђују тематику с разлогом указују на постојање великог броја англицизама у тексту, односно кумулацију и творење јединица које одражавају пресликавање Е образаца на лексичком, синтагматском и реченичном плану (не заобилазећи свакако план фонетског и/или фонолошког).

Дакле, тематски садржај романа предодређује отварање и пребацивање великог броја англицизама, Е образаца и синтаксичких склопова којима се интензивира и експлицитно појачава тврдња да је њихово размештање у текстуалне оквире мотивисано темом романа која доводи до оформљења таквог стилистичког модела

постављеног на основама лингвистичког. А то је тим значајније ако се зна да је и аутор живео у Лондону у тренутку писања романа. Управо ова интензификаторска функција доводи до развијања стилистичких модела и структура. Стога ћемо се и у нашој анализи окренути одређеним лингвостилистичким поставкама, али будући да овакве стилистички структуриране форме језичких јединица могу саме по себи бити предмет посебног рада, нећемо се бавити њиховим детаљним и експлицитним испитивањем. Међутим, у трагању за општим законитостима интерференције двају језика, посебно у разоткривању усмерености њихових граматичких јединица, неопходно је изнети одговарајућа становишта која посредно или непосредно укључују и разгранате стилистичке факторе специфичних уобличења у тексту као и начине њиховог функционисања. У хијерархизацији и расветљавању изражених граматичких форми са аспекта лингвостилистичког, наше испитивање је делимично утемељено на механизмима и теоријским поставкама спецификованим у Ковачевићевој *Стилистици и граматички стилски фигури* (в. Ковачевић 2015). Стилистичка анализа заснована је искључиво на примерима преузетим из претходних делова рада код којих је већ потврђено да је њихова употреба условљена утицајем Е језичких образаца, било да је реч о осведоченим англицизмима или инкорпорираним Е конструкцијама.

3.1.6.1. Стилистичка вредност основних морфолошких и синтаксичких категорија и стилска фигури супстантиватика

У погледу подручја морфостилистике односно „варијантно-синонимског плана морфолошких граматичких категорија” (в. Ковачевић 2015: 268) издвајамо примере антимеријских структура чија је стилска маркираност утемељена на супституентности појединих врста речи. Употребљене антимеријске структуре представљене су најпре:

а) употребом придева уместо именице:

Raspoloženje *prisutnih* izmenilo se [...] (Црњански 2008: 29); [...] плаћа [...] *raseljenima*, put u Keniju. (Црњански 2008: 45); Jedini trezan u gomili *pijanih* [...] (Црњански 2008: 48); [...] kao što *besposleni* [...] zastaju. (Црњански 2008: 80); A on oseća da bi bila uvreda *mrtvih* [...] (Црњански 2008: 82); Odmah se primaju samo *pregaženi*. (Црњански 2008: 93); A *gladni* se šetaју po krovovima [...] (Црњански 2008: 102); [...] te bezbrojne *mrtve* [...] (Црњански 2008: 211); [...] za *poginule* u Prvom svetskom ratu [...] (Црњански 2008: 214); Skinute sa *bogatih*. (Црњански 2008: 105); Niko nije, među nama, hteo da pravi ni posete, *starima*. (Црњански 2008: 108); *Slepi* u Londonu [...] (Црњански 2008: 119); [...] a po asfaltu rasula *mrtve* i *ranjene* [...] (Црњански 2008: 127); Što se daje *slepima*. (Црњански 2008: 130); [...] bolnica *gubavih*. (Црњански 2008: 134); Stotine hiljada *zaposlenih* u Londonu [...] (Црњански 2008: 170); Da zaboravimo *mrtve* i *ranjene* [...]

(Црњански 2008: 175); [...] *slepi i gluvonemi* [...] (Црњански 2008: 184); *Mislio je samo o poginulima*. (Црњански 2008: 186); [...] *sedamdeset i pet pozvanih* [...] (Црњански 2008: 191).

У оквиру приказаних антимеријских структура у вези са употребом придева уместо именице, запажа се и фигура супстантиватика (Ковачевић 2015: 277). Овде се запажа да адјективна категорија речи (придеви у овом случају) преузимају синтаксичку функцију која је категоријално својство друге врсте речи (именица у овом случају), односно извршена је функционална транспозиција адјектива која губи своју категоријалну функцију атрибута, али притом не губи друга категоријална својства. Дакле, на овај начин добијени су функционално преобликовани „поименичени” (Ковачевић 2015: 283) супстантивати: *prisutni, raseljeni, pijani, besposleni, mrtvi, pregaženi, mrtvi, poginuli, bogati, stari, slepi, gubavi, zaposleni, poginuli, pozvani*, итд. Творење координарних синтагми посредством оваквих поименичених супстантива налазимо у примерима: *mrtvi i ranjeni, slepi i gluvonemi*, итд.

б) употребом броја уместо именице:

Druga je bila malo hladnija, kišovita [...] (Црњански 2008: 9); *A četvrta je bila hladna* [...] (Црњански 2008: 9); *Samo, ima pevača, prošnjaka, koji su ostarili, a pevaju. Jedan, tako, svaki drugi dan, peva* [...] (Црњански 2008: 147); [...] *ali je bilo jasno da ih deli, na dve pole, na jednu, koju je izričito pozivao na ručak, i drugu, koja je imala da pojede, ono što je iz hotela poneto*. (Црњански 2008: 282).

Овде је делимично реч о употреби про-форме (која је детаљно објашњена у поглављу посвећеном синтаксичком делу анализе). Морамо истаћи да остале трансформације (трансформације именице уместо придева, придева уместо прилога или прилога у именицу) нису забележене у роману. Наравно, тражене трансформације тичу се искључиво структура чије је преношење и инкорпорирање међу С граматичке структуре мотивисано Е утицајем, будући да је предмет рада контрастирање двају језичких система.

У оквиру стилске фигуре супстантиватике издвајамо примере стилистички побољшане применом поступка анафорске прономинализације (ови примери су у синтаксичком поглављу делимично обележени употребом про-форме):

[...] *kad ratovi prodju, i čuvena mesta se zaborave, i ona (#1 i mesta) koja su nam bila draga, - pa i ona za koja smo rekli da će se pamtiti večno*. (Црњански 2008: 13); *Brod njegov još plovi, ali je narukao, kao onaj duždev (#2 brod), u Veneciji*. (Црњански 2008: 57); *Svet u kome je pre živeo nije bolji [...] nego ovaj (#3 svet) što ga gleda sad, u tom podrumu*. (Црњански 2008: 156); *Gosta su dočekivala i sa desna i sa leva po tri velika prozora, – od onih (#4 prozora) koji se dižu rukom uvis*. (Црњански 2008: 241); *Na kraju krova, i levo i desno, bio je po jedan kamin, ogroman, kao što su oni (#5 kamini) na kućama koje su izgorele*. (Црњански 2008: 241).

Дакле, како би се избегло стилски непожељно понављање исте лексеме, примењује се поступак прономинализације, односно долази до претворбе редуплициране јединице њеним анафорским супституентом. Наведени примери показују да су прономинализацији подложне и синтагме са релативном клаузом као детерминатором. У заградама наведене су конструкције са редуплицираном именицом које су у стилистичком смислу мање експресивне у односу на наведене конструкције са прономинализацијом другим координираним чланом, док су чланови овако успостављене хетеролексичке везе и даље синтаксички хомокатегоријални. Уклањање неемфатичке редуплициране именице у корпусу је често заступљено.

„Критеријум стилистичког избора” (Ковачевић 2013: 66) у погледу алтернативности којом је приступано одабиру морфолошких форми глаголских облика употребљених у корпусу, указују да специфично место код Црњанског заузимају глаголски облици футура првог. Дакле, конкурентски стилистички однос остварују облик а) аналитичког футура састављеног од енклитичког облика презента глагола хтети и инфинитива и облик тзв. „футуроида” (в. Ковачевић 2013: 71) састављеног комбиновањем презента глагола хтети и да + презент, који се сматра супстандардном формом чија се неприхватљивост рефлектује управо на морфолошком нивоу:

- а) [...] *će upoznati* [...] (Црњански 2008: 8); *Siročad će se, o božićnim praznicima, smrzavati* [...] (Црњански 2008: 9); [...] *da će ih zaposliti*. (Црњански 2008: 9); *Znaju da će, tako, lakše stati u crvene, čelične vagonе, stešjnjeni, i stojeći*. (Црњански 2008: 11); *Nađa će mi pričati* [...] (Црњански 2008: 14); [...] *koji nikad u njega neće kročiti* [...] (Црњански 2008: 27); [...] *će voda upropastiti* [...] (Црњански 2008: 28); [...] *neće prestatiti* [...] (Црњански 2008: 34); [...] *nećemo vratiti*. *Nikad vise izaći* [...] (Црњански 2008: 34); [...] *da će celu Evgoru obasjati* [...] (Црњански 2008: 37); *Rusi je neće napustiti!* (Црњански 2008: 38); [...] *mu se čini, da će mu [...] dodirnuti čelo*. (Црњански 2008: 45); *Koji će to odraditi i vratiti dug*. (Црњански 2008: 45); [...] *da će dobiti* [...] (Црњански 2008: 38); *Obećavao je da će dobiti mesto, da će prodati* [...] (Црњански 2008: 41); [...] *da će negde ipak naći nešto*. (Црњански 2008: 51); *Valjda će nam [...] dati nešto* [...] (Црњански 2008: 51); [...] *pa ću izgubiti* [...] (Црњански 2008: 51) итд.
- б) [...] *očekivala je da će zima da bude* [...] (Црњански 2008: 9); [...] *neće da [...] stani*. (Црњански 2008: 11) итд.

3.1.6.2. Графостилеми¹⁰¹ на плану (орто)графије текста

У овом делу рада даћемо кратак приказ графостилемског истраживања неуобичајености језичких јединица употребом великог слова на плану

¹⁰¹ „Графостилеми су, дакле, писаним (правописним) знацима онеобичајене језичке јединице.” (Ковачевић 2013: 158)

стилематичности и плану стилогености. Критеријуми за разврставање графостилема преузети су из радова Милоша Ковачевића под називом *Српски писци у озрачу стилистике* (2013). Дакле, у роману Милоша Црњанског у значајној мери употребљени су графостилеми чије је својство стилематичности засновано на производњи онеобичајења употребе, пре свега, великог слова. Црњански често користи мајускулне графостилеме, што подразумева писање великим словом у моментима у којима се прописује употреба малог слова:

- 1) Psi su različiti, ali ОЏИ су разрогачила сва три, uplašeno. (Црњански 2008: 69);
- 2) „Не, ТО нисам приміо. Није ни Ordinski, ТО, приміо. (Црњански 2008: 74);
- 3) [...] samo što је, sad, ime EDEN precrtano. (Црњански 2008: 96);
- 4) А додаје, srdito, umorno, да NJU, да većinu sveta, taj večiti rat i не zanima. (Црњански 2008: 114);
- 5) „Pa obe se strane, Nađa, i tuku за ТО, да dođe до mira.” (Црњански 2008: 114);
- 6) Zvala se: MUSTAFA. (Црњански 2008: 239);
- 7) [...] bilo, zlatnim slovima, ispisanо: KRIM. The Crimea. (Црњански 2008: 240);
- 8) [...] Rjernin, pomisli, да она мора ZNATI, i, да baš TAKO i hoće [...] Црњански 2008: 248);
- 9) KO će, u sedam ujutru, u kuratilo? Он. KAD могу one? (Црњански 2008: 311);
- 10) Kad он, KAD one? (Црњански 2008: 311);
- 11) KROZ zid, stalno, чује šta govore [...] (Црњански 2008: 311);
- 12) NAD njegovom posteljom се, katkad, шири, miris cigareta [...] (Црњански 2008: 311);
- 13) [...] u mesto SNTAJVZ [...] (Црњански 2008: 311);
- 14) [...] u obližnjoj varošici NEW QUAY. (Црњански 2008: 311);
- 15) Taj kvart се пише CHELSEA, а izgovara се: Čelzi. (Црњански 2008: 338);
- 16) Zoolozi tvrde да tele ZNA да će га zaklati. (Црњански 2008: 346);
- 17) „The shoes were bought AS golf shoes.” (Црњански 2008: 355);
- 18) Она има све ploče TRISTANA. (Црњански 2008: 367);
- 19) [...] а затим otići u KLUB POLJAKA [...] (Црњански 2008: 369);
- 20) На knjižici пише, крупним slovima: PRIVATE & CONFIDENTIAL.) (Црњански 2008: 383);
- 21) Како излази IZ štenare. Како protrčava POD podignutom nogom svoga gose, komedijanta. Како skače PREKO noge tog klauna. Како чући NA leđima svog gose. (Црњански 2008: 415).

У примеру 20) велика слова употребљена су с циљем практичног презентовања семанте посредством формата, односно писаног израза лексичке јединице. У примерима: 6), 13), 14), 15), 18), 19) „етикетско номинавање, тј. навођење номинацијске ознаке” (Ковачевић 2013: 160) условило је употребу мајускулних графостилема у комбинацији са курзивом уколико је реч о оригиналном Е садржају уметнутом у текст. У примерима: 1), 2), 4), 5), 8) 9), 10), 16) и 21) графостилеме су употребљене у функцији посебног истицања лексичког садржаја, зато што се управо на овим лексемама остварује тежња за акцентирањем, односно позиционирањем реченичног фокуса. Неке од ових лексичких јединица додатно су наглашене и курзивом. Међутим, број овако истакнутих примера у роману неупоредиво је мањи у односу на курзивом пренете оригиналне Е лексичке садржаје, будући да аутор прави јасну диференцијацију страног и домаћег садржаја употребом латиничног нормала и курзива, што је на плану стилогености мотивисано идејном, тематском структуром

романа у оквиру којег је било неопходно издвојити и маркирати структуре које се везују за Е говорно подручје, односно територију Лондона. Страни садржај односи се на навођење нетранскрибованих лексичких јединица, синтагми, па и читавих реченица (тзв. „макаронски делови текста” – в. Ковачевић 2013: 184). Заправо, велики део романа је обележен курзивним исписивањем лексичких јединица оригинално пренетих из Е језика¹⁰², што је условљено семантичким и стилистичким аспектима, а наводимо неколицину од многобројних примера у корпусу (будући да су бројни примери већ представљени у другим деловима рада):

[...] a zovu ih *top hat*. (Црњански 2008: 103); „*What can I do for you?*” (Црњански 2008: 122); *It couldn't be whisky.*” (Црњански 2008: 131); [...] koji se ovde nazivaju: *marbles*. (Црњански 2008: 133); [...] iza luksuznog hotela, *Ritz*. (Црњански 2008: 134); „*Good morning!*” (Црњански 2008: 135); *Bad debts!*” (Црњански 2008: 140); [...] u kojoj je stanovala neko vreme, *Lady Hamilton*.) (Црњански 2008: 147); „*A good old English day, Mister Sheepin.*” (Црњански 2008: 164); „*Are you in a hurry?*” (Црњански 2008: 180); „*What's o'clock?*” (Црњански 2008: 180); „*It's half past one by my watch.*” (Црњански 2008: 180); (Pros & cons.) (Црњански 2008: 182); „*Baby will play with my books.*” (Црњански 2008: 182); Učenica je u *Birbeck* koledžu. (Црњански 2008: 183) итд.

3.1.6.3. Утицај тематског плана романа на стилистички избор језичких јединица

Стилистички избор синтаксичких конструкција које подражавају Е реченичне структуре, затим примена одговарајућих синтаксичких средстава којима се синтаксичке конструкције (наведене у поглављу посвећеном синтаксичкој анализи) наглашавају и издвајају свакако су мотивисане тематским планом романа. Учесталост номинализација, девербативних именица, пасивних конструкција, про-форми, слагања времена и других наведених конструкција развијане су на поставкама контаката двају језика, односно циљаном укључивању Е (фонолошких, лексичких, граматичких, семантичких, прагматичких и правописних) форми и образаца како се би у датом ситуационом и реченичном контексту, створила аутентична подлога за развијање тематског плана самог романа. Ауторова тежња за остваривањем што ближег контакта са језиком даваоцем, имала је упориште управо у радњи самог романа смештеној у Лондону. Тематска организација реченице по узору на Е реченичне моделе подстакнута је чињеницом да је и један од сукоба у свести јунака управо језички сукоб оцртаван у избору наведених форми и образаца. Ауторово опредељење, на пример, у равни транскрипције енглеских имена, такође, маркирано је. Властита имена су

¹⁰² Исто правило примењује се и када је реч о транспоновану оригиналних лексичких форми преузетих из других страних језика у корпусу, а не само енглеског.

прилагођена фонетским, правописним и граматичким нормама С језика, али је њихов одабир утемељен на ауторовој претпоставки да су и имена осталих учесника у радњи релевантан део остваривања поменутог сукоба на плану језичког. У контекстуализацији окружења у коме се овај језички сукоб одвија, сваки део граматичког плана укључен је и незаобилазан (чак су и интерпункцијски знаци један део преношења и спознаје реалности Е света). Стилска маркираност присутна је у одабиру лексичких јединица, што је забележено посредством англицизама који су такође, у функцији интензификације структуралних специфичности романа. Нису сва средства коришћена у роману била упадљива, већ су употребљени и страни садржаји у скривеној форми, употребом скривених дискурских формула, директним превођењем или пресликавањем Е образаца како би се путем С језика представила и Е појмовни систем. Коришћењем могућности да се у низу употребљених конструкција да предност експресивнијим видовима изражавања лексичког и другог садржаја, стварају се често и „извештачени” лексички низови, семантичке преведенице, форме које осетно личе на њихове Е еквиваленте, али су и они стилски обележени. (Зато их у овом делу нећемо понављати, будући да су наведени у претходним деловима рада). Дакле, начини обликовања информација у роману условљени су Е језичким чиниоцима, због чега у раду долази до образовања конструкција које показују различите степене овакве условљености; што доводи и до различитих нивоа њихове интегрисаности. На основу оваквих бројних израза, не може се говорити о њиховој произвољности, већ о постојању одређених законитости у роману посредством којих се врши континуирано преузимање Е образаца с циљем уобличавања њихове стилске експресије у тексту. Њихова препознатљивост у тексту у складу је са ауторовом тежњом да новонастали облици међу домаћим речима искажу језичку стварност, односно сукобљеност језичких светова утемељеном тематиком романа.

3.1.6.4. Закључак у вези са утицајем Е језичких образаца у стилистичкој равни

Стилистичка анализа употребљених Е језичких образаца у роману показује да је управо ефектан избор лексичких јединица (у овом случају англицизама) један од поступака којима се остварују естетски успешне тематске мотивационе целине самог романа чије је уметничко онеобичавање узроковало кумулацију јединица које одражавају пресликавање Е образаца (на фонетском/фонолошком, лексичком,

синтагматском и реченичном плану) који уклапањем у одговарајуће контекстуалне оквири добијају посебну естетску снагу. Њихов избор и комбиновање мотивисано је тематским садржајем романа, што доводи до стварања стилистичких модела постављених на основама лингвистичког. Разматрањем стилистичке вредности основних морфолошких и синтаксичких категорија као и стилске фигуре супстантиватике донети су следећи закључци: 1) У корпусу су инкорпориране антимеријске структуре чија је стилска маркираност утемељена на супституентности појединих врста речи. 2) Антимеријске структуре представљене употребом придева уместо именице указују на формирање функционално преобликованих супстантивата који преузимањем именичке синтаксичке функције (на сличан начин као у Е језику) губе своју категоријалну атрибуцку функцију, али не и друга категоријална својства. 3) Антимеријске структуре представљене употребом броја уместо именице делимично указују на употребу про-форме чије је преношење и инкорпорирање међу С граматичке структуре мотивисано Е утицајем. 4) Применом поступка анафорске прономинализације, избегава се стилски непожељно понављање исте лексеме, тј. долази до претворбе редуплициране јединице њеним анафорским супституентом.

Након кратког приказа графостилемског истраживања неуобичајености језичких јединица употребом великог слова на плану стилематичности и плану стилогености, закључује се о значајном степену употребљених графостилема у роману: 1) Употреба мајускулних графостилема, тј. писање великим словом у моментима у којима се прописује употреба малог слова оправдава се њиховом експресивном функцијом, нарочито када је реч о комбиновању мајускулних графостилема и курзива приликом преношења оригиналног Е садржаја, што је условљено семантичким и стилистичким аспектима. 2) Аутор прави јасну диференцијацију страног и домаћег садржаја употребом латиничног нормала и курзива, што је на плану стилогености мотивисано идејном, тематском струкуром романа у оквиру којег је било неопходно издвојити и маркирати структуре које се везују за Е говорно подручје, односно територију Лондона.

У погледу утицаја тематског плана романа на стилистички избор језичких јединица, закључено је следеће: 1) Учесталост номинализација, девербативних именица, пасивних конструкција, про-форми, слагања времена и других наведених конструкција развијане су на поставкама контаката двају језика, односно циљаном укључивању Е (фонолошких, лексичких, граматичких, семантичких, прагматичких и правописних) форми и образаца како се би у датом ситуационом и реченичном

контексту, створила аутентична подлога за развијање тематског плана самог романа. 2) Е реченични модели директно су условили реченичну организацију романа, будући да да је и један од сукоба у свести јунака управо језички сукоб оцртаван у избору наведених форми и образаца. 3) Стилска маркираност присутна је у одабиру лексичких јединица, што је забележено посредством англицизама који су такође, у функцији интензификације структуралних специфичности романа. Нису сва средства коришћена у роману била упадљива, већ су употребљени и страни садржаји у скривеној форми, употребом скривених дискурских формула, директним превођењем или пресликавањем Е образаца како би се путем С језика представио и Е појмовни систем, што неретко доводи до стварања и „извештачених” лексичких низова, семантичких преведеница, тј. форми које осетно личе на њихове Е еквиваленте, али су и они стилски обележени. 4) Дакле, начини обликовања информација у роману условљени су Е језичким чиниоцима, због чега у раду долази до образовања конструкција које показују различите степене овакве условљености; што доводи и до различитих нивоа њихове интегрисаности. 5) Најзад, закључује се о постојању одређених законитости у роману посредством којих се врши континуирано преузимање Е образаца с циљем уобличавања њихове стилске експресије у тексту.

3.1. ЗАКЉУЧАК У ВЕЗИ СА АНАЛИЗОМ РОМАНА О ЛОНДОНУ МИЛОША ЦРЊАНСКОГ

Роман о Лондону Милоша Црњанског обезбеђује довољно језичког материјала да би се на основу спроведене анализе и јасно издвојених и спроведених критеријума у погледу испитивања ортографско–фонолошких, морфолошких, лексиколошких, семантичко-синтаксичких и стилистичких адаптивних процеса дошло до одговарајућих закључака. Процес језичког творења, стварања и растварања језичких јединица у овом роману изложен је утицају Е језика, посредством којег се смишљени језички израз дефинише, подупире, обогаћује и развија, додајући му нове преливе у значењу. Специфичности текста настале услед развијања и усавршавања тог процеса нису резултат произвољности, већ су својеврстан језичко-стилски захтев, односно тенденција да се истовремено унутар С језичког система надограђују језичке јединице мотивисане Е садржајем, који је постао утемељен у структури текста, будући да је њихова адаптација (у различитом степену и обиму) спроведена на наведеним нивоима.

У разматрању **ортографско-фонолошке адаптације** именичких и придевских англицизама, присутност компоненте трансфонемизације (нулте, делимичне или компромисне и слободне трансфонемизације) врло је експресивна. Унутар таквог инвентара инкорпорираних фонолошких форми приметна је тежња да се у корпусу сачува исти или приближно исти вокални и консонантски материјал. Творбом именичких и придевских англицизама у тексту аутор врши корекцију домаћих израза у контекстуалној употреби, вршењем њихове супституције посредством раширених форми англицизама. Доминантне ортографско–фонолошке особености романа Милоша Црњанског без сумње су везане за специфичности развитка позајмљеница у С језику које фонолошку форму развијају на основу приближавања Е изговорним вредностима, као и посредством утицаја графије Е модела. Формалном и садржинском (не)адаптацијом апелативних лексема у самом процесу језичког посуђивања долази до структуралних фонолошких и ортографских промена (што је представљено широким распонем представљених примера) који често одступају од прописаних правописних норми, али који неизоставно теже целовитијој интеграцији у језички систем С језика. Закључено је следеће: 1) Приликом супституције Е фонема може постојати прости дијафонијски однос, када је реч о међусобно заменљивим фонемама или сложени и комплексни, најчешће дивергентан однос. 2) Нултом трансфонемизацијом адаптиране су углавном именице које се састоје од слободних морфема, односно једносложне

речи; осведочена је на основу следећих експлицитно представљених дијафонских односа: $E/a > a/C$, $E/i > i/C$, $E/e > e/C$, $E/o > o/C$, $E/u > u/C$ (којима су обухваћени вокали) и $E/g > g/C$, $E/dz > d\check{z}/C$, $E/l > l/C$, $E/y > j/C$, $E/b > b/C$, $E/v > v/C$, $E/f > f/C$, $E/n > n/C$, $E/s > s/C$, $E/m > m/C$, $E/h > h/C$, $E/z > z/C$, $E/\text{ʃ} > \text{š}/C$, $E/t\text{ʃ} > \text{č}/C$ (којима су обухваћени консонанти). 3) Делимична или компромисна трансфонемизација представљена је посредством следећих дијафонских формула: $E/i > i/C$, $E/u > u/C$, $E/\text{æ} > e/C$, $E/a > a/C$, $E/\text{ɔ} > o/C$ (кад је реч о вокалима) и $E/k > k/C$, $E/t > t/C$, $E/d > d/C$ и $E/p > p/C$ (кад је реч о консонантима), у којима је поново уочен утицај графије на изговор позајмљенице. У свим забележеним примерима замена Е фонема врши се редовно према наведеним формулама, уз одговарајуће изузетке; док супституција Е консонаната конкретизује слику реплике модела у коме је подједнако искоришћен утицај ортографије и изговора модела. Конвергентни дијафонијски однос приметан је у супституцији Е фонеме [æ] С фонемом [e], која се јавља под утицајем изговора. 4) Слободна трансфонемизација представљена је следећим дијафонским формулама: $E/\text{əu} > o, ou/C$, $E/ei > ej, e/C$, $E/\text{ɛə} > er/C$, $E/ai > aj/C$, $E/au > a-u, ov/C$, $E/iə > i(r), jer/C$ (кад је реч о дифтонзима) и притом се закључује о моменту интеграције различитих принципа трансфонемизације Е дифтонга као и формулом – $E/\text{ə} > a, e, o/C$ којом је обележено постојање сложеног дивергентног дијафонског односа. У већини примера наилазимо на појаву редукције фонема /s/, /l/, /m/ и /d/ у медијалном положају, (понекад и у финалном положају); ова појава објашњена је упрошћавањем геминираних сугласничких група. Слободна трансфонемизација није откривена у примерима који би се могли представити формулама: $E/\text{ə} > ir/C$ или $E/\text{ɛ} > ir/C$. Није забележена замена Е фонеме /ɔ/ С фонемом /o/ када се овај елемент нађе као саставни део дифтонга /ow/ или /ou/, већ се замењује са /au/ или /u/, док није забележена замена са /ov/. Није пронађена ни варијанта у којој Е дифтонг /ɔi/ прелази у /oj/, као ни када /uə/ прелази у /u(r)/, као ни примери трансфонемизације Е фонема /ð/ > /d/ и /θ/ > /t, s/. Када је [e] део дифтонга [eu] у српском се редовно замењује са [ej], што говори у прилог томе да С језик не тежи дифтонгизацији која није инхерентна С језичком систему. Фонетски веома сличан алофон С фонеме [n] када се налази испред [g] замена је за Е фонему [ŋ]. Иницијални полувокал [w] замењује се С фонемом [v] или [u], али ће због графије у овом случају бити замењено С фонемом [v]. Праћењем прве формуле $E/\eta > n/C$, долазимо до описа замене Е фонеме /ŋ/ фонетски веома слични алофоном С фонеме /n/, који се у С јавља испред фонеме /g/ или /k/. Друга формула гласи: $E/w > v/C$. 5) Међу осведоченим позајмљеницама обележеним наведеним типовима трансфонемизације у корпусу се

налазе и именички англицизми који нису нису укључени као лексичке јединице међу одредницама изнетим у *Великом речнику страних речи и израза* (2007), што указује на постојање својеврсних иновација у оквиру С лексичког система. 6) Забележен је само један глаголски англицизам, док код малог броја забележених примера адаптације придевских англицизама – нису забележени примери потпуне трансфонемизације Е фонема /i:/ > /i/, /u:/ > /u/ и /e/ > /e/, али су забележени примери простих, редовних дијафонских односа: Е /[^] > a/ С и Е /ɔ: > o/ С. Примери потпуне трансфонемизације придевских англицизама којима су обухваћени консонанти могу бити представљени следећим дијафонским формулама: Е /g > g/ С, Е /l > l/ С, Е /b > b/ С и Е /s > s/ С, док нису забележени примери које бисмо објаснили формулама: Е / dʒ > dž/ С, Е /y > j/ С, Е /v > v/ С, Е /f > f/ С, Е /n > n/ С, Е /m > m/ С, Е /h > h/ С, Е /z > z/ С, Е /ʃ > š/ С, Е /tʃ > č/ С. Примери делимичне трансфонемизације придевских англицизама којима су обухваћени консонанти могу бити представљени следећим дијафонским формулама: Е /p > p/ С, Е /k > k/ С и Е /t > t/ С. Забележена је појава редукције сугласника у финалном положају као алтернације условљене фонолошким системом С језика, али и појава неуобичајене импорације вокала у финалном положају у речи. Примери слободне трансфонемизације придевских англицизам објашњени су применом дијафонских формула: Е / iə > i(r), jɛr/ С и Е /ŋ > n/ С. На основу малог броја ексцерпираних придевских англицизама, закључујемо да у адаптивном процесу именички облици условљени фонолошким алтернацијама улазе у системске оквире јасније и прецизније у односу на придевске англицизме. 7) Приказом дистрибуције консонаната садржаних у оквиру именичких и придевских англицизама, потврђује се реализација следећих иновативних оквира: *skv*- кад је реч о иницијалним трочланим скупинама, затим *ekspr*- кад је реч о иницијалним петочланим групама, *-gz-*, *-rf-*, *-tl-* у медијалним двочланим групама. На месту медијалних трочланих група: *-rdm*, *-ngk-*, *-kst-*, *-ngp-*, *-nkn-*, *ngt-*; као и на месту медијалних четворочланих: *-ntlm-*, *-rtsk-*, *-lfsk-*, *-lmsk-*, сусрећемо се са јасним тенденцијама ка одржавању Е сугласничких група, које налазе просторну потврду у конкретним језичким датостима С система. На основу ортографског момента у формирању консонантских скупина који врши утицај на повезивање свих елемената у овим групама, закључује се да С фонолошки систем у одабиру Е фонемског инвентара, ипак, даје предност графици. Дистрибуција консонаната јесте или 1) последица трансфонемизације или 2) последица тога да се скупина формира на основу ортографије модела а не изговора. Стога се адаптација наведених консонантских скупина може сматрати саставном компонентом језичке импорације; док се

редистрибуција фонема врши у сваком од наведених положаја унутар лексичких јединица.

Испитивањем **графемске адаптације** позајмљеница која је посматрана у светлу секундарне адаптације у прикупљеном корпусу закључује се о присуству: 1) Великог броја графемски неадаптираних позајмљеница, односно оригинално преузетих Е речи или реченица које су истакнуте курзивом, с циљем да се визуелном диференцијацијом посредством наводника или курзива (италика) изврши истицање страног језичког садржаја. 2) Мањег степена графемске адаптације чији је приказ успостављен примерима који садрже Е моделе након којих или испред којих следи превод на С језику или објашњење. 3) Мањег степена графемске адаптације означеног на основу употребе специјалних знакова којима се врши означавање индигеног карактера позајмљеница, без обзира да ли означавају графемски неадаптиране Е лексеме или у одређеном степену адаптиране позамљенице. 4) Већег степена графемске адаптације у погледу забележених примера који у већој мери садрже С слова или садрже комбинацију С и Е слова. 5) Даље, користећи се Е графицијом, аутор је настојао да верно пренесе слику Е језичке структуре, не настојећи да се на овај начин транспоноване позајмљенице интегришу у С језичку структуру, с циљем обележавања структурних разлика у тексту али и стварања ефекта језичке експресије; што указује на својеврсну новину и специфичност овако представљеног језичког садржаја унутар С ортографских оквира. 6) Испитивањем односа изговора модела и ортографије именичких и придевских англицизама, као најчешће методе преузимања правописног облика С речи, закључује се о употреби једног знака у језику примаоцу како би обележио две фонеме из језика даваоца, док су фонеме замењене најближим ортографским еквивалентима на местима на којима није било могуће дати фонемске еквиваленте. Изједначавање Е и С транскрипције спроведено је према принципу формирања ортографије основног облика, док се одређени знакови Е транскрипције: *ŋ*, *ʃ*, *tʃ*, *ʒ*, *dʒ* у С транскрипцији изједначавају са: *n*, *š*, *č*, *ž*, *dž*. Супституција дифтонга изговорених у моделу извршена је заменом најближим еквивалентима, или редукцијом у монофтонг. 7) Анализом односа ортографије модела и ортографије именичких и придевских англицизама, закључује се о комплексности Е правописних норми и недоследности у означавању појединих фонема комбиновањем неколико графема што је демонстрирано конкретним конструктима у којима иста фонема може бити обележена различитим диграфима у различитим комбинацијама речи. 8) Анализом ортографског и фонолошког утицаја модела на ортографију именичких англицизама закључује се да се

у формирању основног облика предност често даје ортографији, мада примери показују и могућност комбинације изговора и ортографије модела. 9) У корпусу је забележено и формирање основног ортографског облика именичког англицизма под утицајем језика посредника, будући да су забележени и примери Е лексема преузетих из француског језика.

Корпусни налази у погледу **интерпункције и правописних знакова** указују на чињеницу да доминантна интерпункцијска начела Правописа српскохрватског језика из 1960. нису измењена и не наилази се на различитости у формалном смислу. На основу корпуса, односно успостављањем поредбеног односа заснованог на емпиријском истраживању диверсификованог корпуса, можемо констатовати: 1) постојање скупина полусложеница (састављених од два Е елемента преузетих у оригиналној форми, затим послусложеница које чини један Е елемент и један С елемент или је реч о адаптираним Е елементима), односно намеру да се искази у већој или мањој мери допуне образовањем полусложеница или да се Е полусложенице прикључе домену С језика у оригиналној форми, а притом је њихов напоредни однос означен цртицом на исти начин као у Е језику. 2) Цртица је употребљена по узору на енглеске обрасце, и када је реч о С или Е слоговима употребљеним у текстовној структури. 3) У погледу употребне вредности наводника показана су одређена одступања у односу на правила осведочена тада важећим Правописом (1960), јер је у корпусу уочена примена Е појединачних (а не С двоструких) наводника на местима на којима се Е садржај износи у ироничном значењу, али и када се овакав иронични садржај преноси С домаћим или адаптираним лексичким материјалом, мада се не може говорити о доследности овакве употребе наводника. 4) На основу навођених примера којима је демонстрирана употреба великог почетног слова код следећих назива: двочланих назива улица, вишечланих географских назива, затим двочланих назива дворана, паркова, плажа, радњи, станица, хотела, трка, бродова, новина, празника, итд. доноси се закључак о успостављању Е правописних начела међу С нормираним правилима којима се јасно тврди употреба великог почетног слова за први елемент наведених назива, али не и за елемент који након њега следи. 5) У вези са називима установа и организација уколико није реч о пуном, оригиналном (службеном) називу већ апелативу или једноставно синонимним називима страних установа, С правописне норме не захтевају њихово писање великим почетним словом. Међутим, утицај Е језика да се заједничке именице могу писати великим почетним словом приметан је у тексту на местима где такав израз није омогућен С правописним нормама и на којима

је делимично остварен. 6) Писање придева изведених од властитих именица великим, а не малим словом, по узору на Е начела примењује се, али је примена такође, окарактерисана недоследношћу. 7) Одређена поклапања између оба језичка правописна система налазимо код употребе великог почетног слова заједничких именица које сачињавају одређени географски појам, али сам назив није дат у потпуности, већ се географски појам (али и називи грађевина, политичких институција и сл.) на који упућују суштински подразумева. 8) Називи Е титула у тексту написани су малим словом, по тада важећим правописним нормама, али када се исте титуле преносе на Е језику или када је реч о адаптираној Е форми, задржавају се Е правописне норме које изискују писање великог почетног слова. 9) Е правописне ознаке, укључујући и апостроф и друге уобичајене Е ознаке задржане су у моментима преузимања оригиналних Е властитих имена као и заједничких именица. 10) Закључује се и о текстуалној равноправности представљања С и Е варијаната посредством заграда у којима је оригинални Е језички садржај транспонован тако што се С еквивалент налази или испред заграде или је смештен у оквиру заграде, док се Е језичке јединице налазе испред заграде.

С циљем издвајања и осветљавања доминантних карактеристика **морфолошке адаптације** именичких и придевских англицизама донети су следећи закључци: 1) У корпусу романа Црњанског најбољи показатељ отворености ауторове стратегије инкорпорирања Е супституената, чија реализација подразумева слободу и умешност у творбеном одабиру, јесте доминирајући принцип неограниченог „пребацивања” Е слободних и везаних морфема као и њихово постулирање у С морфолошке токове. 2) Врши се снажно утискивање именичких и придевских англицизама у сферу структуралног, преваходно у погледу С језичке парадигме, јер у њиховој суштинској форми не долази до искорака у односу на С моделе; тако да је анализом корпуса потврђена почетна теоријска претпоставка о позајмљивању као својеврсном инјектирању лексичких морфема или лексема које углавном, не пробијају ограничења наметнута С морфолошким законитостима, будући да тенденција добијања флективних наставака буде углавном извршена код већине наведених англицизама. 3) Употребљене технике примене нулте, компромисне и потпуне трансморфемизације послужиле су као методолошки разоткривач потенцијалних разноврсности појаве језичког импортирања. 4) У корпусу се потврђује продуктивност нултог наставка у односу на остале наставачке могућности (-а, -о, -е), због чега су чланови једне парадигматске класе Е језика схваћени као модели који у процесу нулте трансморфемизације дају реплике

које одговарају подударној парадигматској класи С језика. 2) Поделом апелативних лексема извршеном на основу консонантских и самогласничких завршетака извршена је идентификација најчешћег адаптационог наставка (нултог наставка), што је у директној корелацији са продуктивношћу мушког рода у С језику. Степен произвољности у додавању нултог наставка потврђује се не само код једносложних, већ и код вишесложних позајмљеница, што обједињује крајњу слику претапања двају морфолошких простора – стварањем творбено и структурално иновативних композита. 3) Из наведеног јединства адаптирања позајмљеница нултим наставком одступају англицизми иницирани механизмом елипсе која функционише принципом редукције једног елемента номиналне фразе; а забележена је и појава псеудонаставака: *-ar* и *-ol* којима је извршена доградња творбених вредности позајмљеница. 4) Уочена је јака тенденција прихватања иновативног стила дефинисаним завршецима основних облика модела који нису подударни завршецима лексема у С језику (финалних самогласника *i*, *-u*); у адаптацији апелатива завршни вокали *-i*, *-u*, део су граматичке основе и прикључени су именицама мушког рода са нултом морфемом – и управо је ова појава својеврсна новина за морфолошко-граматички систем С језика унета експанзијом, пре свега англицизама. 5) Сви наведени именички англицизми из прве групе, обухваћени нултом трансморфемизацијом, изложени су парадигматским променама, и у томе нисмо наишли на различитости у односу на стандардни С језички систем. Једина новина представљена је неколицином апелатива на *-i*, који у новом систему задржавају обележје непроменљивости именичке форме. 6) При распоређивању придевских англицизама, адаптација је извршена посредством више или мање присутне конверзије, али и захваљујући секундарној адаптацији. 7) Под задатим контекстуалним околностима сви придевски англицизми показују својства индеклинабилности, и у основи су сами модели преузети у целости, док је сама концепција форме преузетог модела задржала устројство по коме у њихов састав улази слободни морфем модела и нулти везани морфем. 8) Методом компромисне трансморфемизације потврђује се изнета претпоставка о учесталом преузимању фонолошки или графички адаптираних Е наставака *-ing*, *-er*, док се исказаним поновљеним маргиналним супституцијама наставака класирају тзв. хибридне позајмљенице, уз одређену присутност творбеног модела композиције док примери елипсе или комбинације елипсе, супституције и композиције нису препознати. Забележена је и употребна функција творбеног форманта *-er* као суфикса у деривацији агентивних именица. 9) Механизам потпуне трансморфемизације указује на: уједначеност творбе придевских англицизама у

оквирима секундарне адаптације – извођењем од Е апелатива додавањем придевских суфикса: *-an*, *-ski*, као и на неупоредиво мањи степен заступљености придевских англицизма у односу на именичке. Извођење поименичених придева мушког рода од основног облика, односно осведочених именица – представља својеврсну морфолошку иновацију у С језик. Структурно онеобичајено „ткање” морфолошког простора у корпусу окарактерисано је и одсуством придева насталих префиксално-суфиксалном творбом, затим обележавањем рода Е именичких англицизама на основу контаминације, додавањем везаног морфема *-a* на основни облик модела, али и утврђивањем постојећих правила аналогije, као и чињеницом да се у оквиру морфолошке категорије броја остварује везивање С везаног морфема *-e* за основу именичког англицизма. 10) У вези са морфолошком категоријом броја односно фреквентношћу правилне употребе С именица у једнини/множини, забележена је и појава моделовања једнине неких реплика према множини Е модела, односно појава англицизама изведених од плуралних облика модела који су задржали тај облик у сингуларном значењу, а код којих је плурални облик настао додавањем С плуралног наставка *-i* као и англицизама који су наведени облик изградили додавањем суфикса *-ten*, а не додавањем *-s*; и којима је такође, по нормама С деклинационе парадигме припао плурални наставак *-i* приликом трансфера у С језички систем. 11) Теоријски оквири о функционисању модела граматичко–морфолошке интерференције са свим особеностима које по дефиницији припадају лексемама Е језика које у процесу импоратације модела добијају флексију језика примаоца, односно С језика – отворено се потврђују у целокупној анализи којом се долази до целовитог и интегралног закључка о трансферу енглеских модела уз развијање иновативног стила у дистрибуцији фонема који врши даљи утицај у одређивању видова њихове деклинације. Креирање псеудоанглицизама као реална консеквенца маргиналне супституције наставака доводи до акумулирања оваквих лексичких структура тзв. хибридних позајмљеница у српском језичком материјалу, али и до великог степена њихове фреквентности и употребљивости, што неумитно говори у прилог повећању структуралних морфолошких промена у погледу постојећих законитости и правописних норми.

Утицај Е образаца у **семантичко-синтаксичкој равни** разматран је на основу анализе датог језичког материјала. На основу интерпретације издвојених синтаксичких конструкција изнети су следећи закључци: 1) Синтаксичко устројство и хијерахија успостављених реченичних односа у корпусу неумитно су изложени моделовању посредством појаве реченичне кондензације и тенденције декомпоновања предиката на

идентичан или приближно сличан начин продукције на овај начин номинализованих исказа у Е језику. Раван синтаксичке усмерености Е реченичних конституента у смеру њихове функцијске улоге, односно функционалне употребљивости у реченици, пренета је посредством ових исказа на синтаксичку раван повезивања реченичних релација у корпусу. У том погледу, откривене су: девербативне именице које врше субјекатску или објекатску функцију, затим девербативне именице које репрезентују улогу семантичке допуне или нереченичну предикацију у централним синтаксичким функцијама, затим темпорално-падежне конструкције са значењем постериорности, симултаности, инструментности, са значењем типа „основ”, „пропратна околност”, девербативне именице у улози површинског сигнала агенса или објекта предикације као и девербативне именице у комбинацији са предлозима *од*, *за*. 2) Упадљива концентрација герундива и деривираних номинализација (укључујући и деадјективалне именице и девербативне прилоге који су, такође, заступљени у корпусу) потврђује почетну претпоставку о спрези Е мотивисаних синтаксичких номинализованих структура у корпусу, на основу које се потврђује став о доминацији номиналног стила над вербалним. 3) Синтаксички елементи уметнути у текст на својеврстан начин подражавају синтаксичка преобликовања и могућности изражавања Е садржаја, што се може објаснити на изузетно раширеној употреби инфинитивних облика у корпусу подстакнута је употребом Е „bare-infinitiva” који следи након модала *will* који се у С језику преводи глаголом *хтети*; док се извршени утицај рефлектује се у великом броју примера у којима након модалних глагола следе С инфинитивне конструкције које се у Е језику реализују у форми садашњих и перфективних активних/пасивних инфинитива, иако С језички систем тежи већој примени конструкције *да* у функцији језичког комплементатора уместо инфинитивних конструкција. Синтаксичке функције С инфинитивних облика приближене су Е синтаксичким улогама, односно уочен је паралелизам између Е синтаксичке функције инфинитива (Е *to-infinitiv*) као субјекта и комплемента субјекту и С инфинитивних облика који у тим случајевима нису замењени конструкцијама *да* у функцији језичког комплементатора. Може се направити и паралела између С инфинитива у функцији комплемента многим придевима и именицама и истоветне функције *to*-инфинитива у Е језику. Иако је било могуће наведене конструкције преобликовати посредством облика *да* + презент или посредством зависних временских или условних клауза, у корпусу су забележени примери који су у овим случајевима задржали инфинитивне облике на сличан начин на који се исте конструкције представљају у Е језику, мада се не може говорити о

доследности у коришћењу наведених инфинитивних облика. 4) У доимању целовитости синтаксичких релација мора се констатовати повећана продуктивност преображаја реченица у складу са механизмима пасивне дијатезе у којима је дошло до померања актанта пацијенс у први план. Синтаксичка решења добијена на овај начин, померањем именица на којима се врши радња на почетак клаузе ради истицање одговарајуће синтаксичке функције – често су подређене устројству Е реда речи у коме је остваривање синтаксичких улога непходан предуслов за развијање и довођење у везу реченичних компонената. 5) Дакле, у надограђивању синтаксичке целовитости и специфичности лексичко-синтаксичке диференцијације ред речи представља највиши степен значајности у погледу употребљених синтаксичких средстава, будући да сажима све анализом обухваћене елементе и структуре мотивисане улогом Е реда речи у погледу пружања синтаксичке информативности реченице. Упркос евидентној морфолошкој проминентности С језика, у корпусу су откривени бројни примери маркираних реченичних парадигми (којима су изражене субјекатске, објекатске, предикативне или адвербијалне функције), које се издвајају у синтаксичкој равни управо посредством принципа наглашавања реченичних конституената у Е језику. 6) Ред речи се изнова појављује као начин спровођења дистинкција на показаном моделу псеудо-расцепљених реченица, директно преузетим из Е језика, а које се формирају по обрасцу: субјекат + глагол + комплемент глагола и при томе је субјекат или комплемент представљен номиналном клаузом која је уведена речима *what* или *that*, док је у нашем корпусу дошло до уобличавања наведених структура посредством С еквивалената: *što, to što, ono što, ovo što, jedino što, sve što*. 7) Интерференција Е препозиционалних вредности односно директно интерполирање Е предлога, односно њихових С еквивалента који задржавају идентичне значењске нијансе, једно је од најзапаженијих употребљених средстава у роману, судећи према бројности евидентираних примера који подржавају ову тенденцију да се чврста семантичка веза у којој не само именице, већ и адјективали и вербали стоје са наведеним предлозима задржи и у домаћим примерима, иако С синтаксички систем пружа друге могућности (зависним реченицама, другим предлозима као и њиховим изостављањем) приказивања оваквих семантичко-синтаксичких релација. Закључује се да се предност у тексту често даје не С предлозима који су већ део устаљених израза, већ се стварају нове колокативне везе по узору на Е моделе. Даље, стварање конструкције именица + за + глаголска именица у акузативу мотивисана је Е еквивалентом уобличеним на основу формуле: Е noun + for/of + gerund. Појава оваквих и сличних облика кондензатора

интенционалних и релативних клауза у корпусу, извршила је снажан утицај на синтаксичку структуру и повезивање реченичних конституената. 8) Континуитет употребе присвојних придевских заменица у нашем корпусу посредством којег се оне употребљавају и онда када је употреба придевске, присвојне заменице сваког лица релевантнија и потребнија указује на повезаност са Е присвојним детерминаторима чија се дистрибуција остварује у значајном степену у Е језику због своје атрибутивне функције. 9) Читав роман карактерише и фреквентност употребе С показних заменица *то, ово, оно*, као и нумерала *један, други* у корпусу – у функцији упућивања на друге контекстуално условљене реченичне елементе уместо очекиване именице; што изнова исказује својеврсну „надређеност” Е модела, односно осликава својеврсну неуобичајеност и повезаност са употребом Е одређеног, класификативног *ONE* уместо номинала који се подразумева. 10) Синтаксичке разлоге за заступљеност слагања времена у роману налазимо успостављањем везе са Е механизмима слагањем времена глагола главне и зависне клаузе приликом интерпретације директног говора – имајући у виду да С главна клауза указује на временску одредницу приликом интерпретације директног говора, те је транспоноване глагола зависне клаузе у прошлост често непотребно. 11) И други синтаксички модели, као што је учесталост номиналних фраза које врше атрибутивну функцију (именичких синтагми) – представљених комбинацијом С именица + С именица, које се сматрају структурно синтаксичком иновацијом директно условљеном Е утицајем – потврђују наше почетне претпоставке о раширености Е синтаксичких модела и преузимању Е решења. 12) У корпусу су забележени примери употребе глаголског прилога садашњег у адјективној функцији на идентичан начин на који се у Е језику адјективни статус остварује посредством партиципа садашњег. 13) На основу примера често употребљених трпних глаголских придева (у атрибутој функцији када се нађе после именице, или заменице као део пасивне конструкције), закључује се да иако је њихова употреба уобичајена у С синтаксичком систему, у корпусу су запажени и примери у којима је очигледно извршен Е утицај на читаву реченичну структуру у којој се они налазе, будући да се стварају неуобичајене конструкције код којих се стиче утисак да не припадају С језичком систему, већ енглеском. 14) Број употребљених трпних глаголских придева у функцији атрибута, с циљем исказивања стања узрокованим процесима насталим у самим субјектима, неизмеран је у корпусу, а с обзиром на раширене могућности преузимања адјективне функције од стране прошлих партиципа у Е језику, закључује се о извршеном утицају Е модела на бројност и образовање наведених форми са

адвербијалном функцијом. 15) Продукција поименичених придева у номиналним функцијама није забележена у знатној мери, али је сама присутност оваквих облика значајна због тога што се на сличан начин овакви облици формирају у Е језику у коме врше истоветне функције; будући да је у С језику употребна вредност придева највише ограничена на изражавање именичких својстава, а ређе за означавање групе ентитета као у наведеним примерима. 16) Појава неуобичајено честог низања конструкција у корпусу попут глаголског прилога прошлог и садашњег – мотивисана је тежњом за преношењем Е структурног материјала и начина њиховог образовања посредством сличних домаћих конструкција којима се на приближан начин преноси сличан језички материјал.

Утицај Е образаца на **нивоу лексикологије и фразеологије** посматран је са аспекта идиоматских Е реченичних структура као и преводних еквивалената на синтаксичком и текстуалном нивоу, на основу чега су донети следећи закључци: 1) Идиоматске реченичне структуре издвојене из ексцерпирање грађе, засноване су на метафоричком или метонимијском преносу значења. 2) Компактне идиоматизоване целине које су из Е језика директно пренете у С садржинске оквира, вршећи пренос значења и задржавајући истоветну форму нису пронађене у великом броју. 3) Забележени примери прибављени су у оквирима садржинске и формалне идиоматизације. 4) Значењске специфичности уведених идиома класификованих структурно-функцијским критеријумима, могу се пренети сличним С идиоматизованим структурама, али су Е идиоми директно преведени на С језик и настављају да садрже лексеме као у језику даваоцу с циљем имплементације сличног значења и склопа лексичких јединица наведених у оквиру пронађених идиоматизованих структура. 5) Доминантност категорије лексичких конструкција које подражавају Е обрасце, односно низање конструкција, лексема, фраза, па и читавих реченица које подражавају моделе комбиновања њихових Е еквивалената одређена је и критеријумом фреквентности њихове употребе. 6) Потврду својеврсног континуитета опстојавања оваквих примера на текстуалној подлози налазимо у бројним моментима у којима аутор не посеже за адекватнијим лексичким садржајима, већ задржава појачану изражајност Е садржаја пренесеног посредством домаћих реченичних елемената и реченица. 7) Егземплификацијском анализом обједињени су и глаголски елементи, који често задржавају иста значења која имају у Е језику, па се запажа ауторова интенција уметања глагола (у оквиру глаголске фразе) који би се у погледу значења могли боље уклопити са неком другом именицом. 8) Ово се односи и на номиналне изразе, у

којима су придевске речи употребљене у значењу које придеви немају у С језику, већ су преузети из Е језика. 9) На синтаксичком и текстуалном нивоу, дакле може се говорити о својеврсном пресликавању Е реченичних образаца и ауторовој тенденцији намерног утискивања таквог садржаја у тематику романа како би се посредством језика и несанкционисања често погрешно употребљених језичких јединица приближио свету који је у роману представљен. 10) У оквиру семантичко-прагматичких појава обједињених корпусом, забележене су: погрешне употребе речи, плеоназми, појава изједначених и међусобно заменљивих синонима, употребе речи директно мотивисаних Е језичким јединицама (појава енглеско-српских лажних парова) као последица буквалног превођења, употребе речи и структура директно мотивисаних Е језичким јединицама, структурама и значењима, као последица дословног, директног превођења; док нису забележене таутологије, као ни описне парафразе речи и географска имена, а нису уочене ни парафразе службених функција нити имена институција. 11) Констатујемо велики степен заступљености погрешне употребе речи у корпусу, која се најчешће односи на глаголска значења; док наведене речи, синтагма-колокације спадају у групу скривених англицизама. С обзиром на то да се може говорити о постојању одговарајућег колокационог опсега датих лексема, односно спектра расположивих колоката који остварују чврсту везу са лексичким пољем у коме се оне налазе, приметно је да забележени примери не презентују својство колокабилности лексема поред којих се налазе, већ су створени по узору на њихове Е еквиваленте и условљени су смислом њихових, а не С колоката, чији је директан резултат стварање у С језику неприпадајућих колоката. 12) Плеоназми су наведени мањим бројем примера и последица су тежње за механичким пресликавањем Е садржаја, због чега је значење модификатора већ укључено у значење главне речи, што је у С лексичком систему редувантно. 13) Појава изједначених и међусобно заменљивих синонима без сумње деривирани је на основу Е еквивалената који имају идентично значење. 14) Употреба речи директно мотивисаних Е језичким јединицама (појава енглеско-српских лажних парова) јесте последица буквалног превођења са Е језика; и препознаје се као честа карактеристика у корпусу. 15) Употребом речи и структура директно мотивисаних Е језичким јединицама, структурама и значењима, као последица дословног, директног превођења – С лексеме не само да рефлектују Е изразе и значењске нијансе ових израза, већ и њихову употребну контекстуалну и комуникативну вредност. Дакле, у прагматичкој равни открива се употреба увезених дискурсних формула у ситуацијама када домаће формуле представљају бољи избор. 16)

Овакве обличке иновације настале су под утицајем увезених Е облика, будући да је реч о постојећим или домаћим облицима које су у садржинском смислу употребљене на нов начин, који је инхерентан Е обичајима и нормама. У том смислу можемо говорити о великом броју семантичких преведеница или калкова откривених у тексту.

Семантичко-прагматички ниво анализе утицаја Е образаца разматран је са циљем приказа својеврсних кретања на плану природе промене значења, као и последице оваквих односа, применом Хопеевог система и Филиповићевог иновативног присуца у теорији језика у контакту. Закључено је следеће: 1) Нултом семантичком екстензијом обухваћене су лексеме које означавају: изразе за пиће и храну (наведени примери спадају у групу очигледних англицизама насталих преобликовањем, те можемо говорити о појави „обличко-садржинских иновација”, мада су забележени и сасвим неоправдани англицизми који постају конкурентни синоними у односу на домаће речи), спортске изразе (наведени примери спадају у групу очигледних англицизама насталих преобликовањем, мада је забележен и пример условно оправданог англицизма), карташке игре (наведени примери спадају у групу очигледних англицизама насталих преобликовањем), називе титула (неки англицизми су оправдани и очигледни, творени преобликовањем, али су запажени и примери сасвим неоправданих англицизама), занимања (међу примерима забележени су оправдани, неоправдани и условно оправдани англицизми), возила (неки англицизми су сасвим оправдани, али има и неоправданих англицизама), одевне предмете (овде бележимо и појаву семантичког механизма елипсе, док су англицизми из ове категорије очигледни, творени преобликовањем), називе валута (сви англицизми су очигледни, настали преобликовањем и оправдани су), животиње (сви англицизми су очигледни, настали преобликовањем и оправдани су), називе објеката (забележен је пример сасвим оправданог, очигледног англицизма насталом преобликовањем, који уноси ново значење у С језик), као и друге англицизме. 2) У корпусу су забележени примери изложени семантичким променама које се односе на сужење броја значења. Реч је примерима посуђеница које преносе или само једно значење модела из Е језика, а који се у највећем делу, у погледу комуникативне оправданости могу сматрати сасвим неоправданим, будући да се страни садржај може заменити домаћим изразима; мада су забележени и примери оправданих, условно оправданих и сасвим оправданих англицизама (који су по свом статусу потпуно одомаћени); или преносе више од једног значења Е модела (који су у погледу комуникативне оправданости: неоправдани, оправдани и сасвим оправдани 3) У корпусу су забележени и примери који су

изложени семантичким променама које се односе не само на сужење броја значења, већ и на сужење у преузетом пољу значења. 4) Наведен је и мали број примера који су окарактерисани проширењем значењског поља и проширењем броја значења у секундарној адаптацији.

Разјашњење утицаја Е језичких образаца у **стилистичкој равни** утемељено је на следећим закључцима: 1) Тематске мотивационе целине самог романа с разлогом указују на постојање великог броја англицизама у тексту, односно кумулацију и творење јединица које одражавају пресликавање Е образаца на лексичком, синтагматском и реченичном плану (не заобилазећи свакако план фонетског и/или фонолошког). 2) У погледу подручја морфостилистике издвојени су примери антимеријских структура представљених употребом придева уместо именице и употребом броја уместо именице, а притом је запажена и фигура супстантиватика. Функционалном транспозицијом адјектива и губљењем његове категоријалне функције атрибута – добијени су функционално преобликовани супстантивати, а дошло је и до творења координираних синтагми посредством оваквих поименичених супстантива. Употреба броја уместо именице везује се за веома раширену употребу проформе у корпусу као једног од синтаксичких фрагмената које аутор слаже у тексту с циљем развијања његове експресивне функције. Дакле, у оквиру стилске фигуре супстантиватике издвојени су примери стилистички побољшани применом поступка анафорске прономинализације. 3) У корпусу је примењен поступак прономинализације, односно поступак претворбе редуплициране јединице њеним анафорским супституентом, с циљем избегавања стилски непожељног понављања исте лексеме. Наведени примери показују да су прономинализацији подложне и синтагме са релативном клаузом као детерминатором. У заградама наведене су конструкције са редуплицираном именицом које су у стилистичком смислу мање експресивне у односу на наведене конструкције са прономинализованим другим координираним чланом, док су чланови овако успостављене хетеролексичке везе и даље синтаксички хомокатегоријални. 4) Уклањање неемфатичке редуплициране именице у корпусу је често заступљено. 5) Конкурентност стилистичког односа остварује се обликом а) аналитичког футура састављеног од енклитичког облика презента глагола хтети и инфинитива и тзв. футуроидни облик (в. Ковачевић 2013: 71) састављеног комбиновањем презента глагола хтети + да + презент, који се сматра супстандардном формом чија се неприхватљивост рефлектује управо на морфолошком нивоу. 2) На основу кратког приказа графостилемског истраживања неубичајности језичких

јединица употребом интерпункције и великог слова закључује се о значајном степену употребе графостилема. Честа је употреба мајускулних графостилема, што подразумева писање великим словом у моментима у којима се прописује употреба малог слова, што је поткрепљено бројним примерима. Употреба наведених графостилема (великог слова) има за циљ: практично презентовање семантеме посредством формата, односно писаног израза лексичке јединице, као и етикетско номинавање, тј. навођење номинацијске ознаке које је у корпусу представљено комбиновањем са курзивом уколико је реч о оригиналном Е садржају уметнутом у текст. Графостилеме су употребљене у функцији експресивности С и Е лексичког садржаја. Број експресивно наглашених примера у роману којима се акцентује С лексички садржај неупоредиво је мањи у односу на курзивом пренете оригиналне Е лексичке садржаје, будући да аутор прави јасну диференцијацију страног и домаћег садржаја употребом латиничног нормала и курзива, што је на плану стилогености мотивисано идејном, тематском струкуром романа у оквиру којег је било неопходно издвојити и маркирати структуре које се везују за Е говорно подручје, односно територију Лондона. 3) Запета је на интерпункцијској скали представљена као упадљива интерпункцијска одредница којом аутор врши интервенцију приликом синтаксичког конструисања и синтетизовања наративних мисаоних целина у тексту. У домену стилистичког, реч је специфичном маниру употребе пренаглашене пунктуације посредством запете, којом се врши разбијање и усложњавање реченичних елемената на низове, чиме се постиже неочекивани обрт у смислу грађења тематског низа мотивских целина и слика. У погледу утицаја тематског плана романа на стилистички избор језичких јединица донети су следећи закључци: 1) На основу бројних примера представљених у целом корпусу, потврђује се мотивисаност стилистичког избора синтаксичких конструкција које подражавају Е реченичне структуре, као и тенденција да се употребом већ наведених синтаксичких конструкција врши преображај унутар самих реченичних формација с циљем истицања одговарајућег лексичког садржаја, као и тематски план романа као релевантног „покретача” одабира наведених конструкција и обима њиховог позиционирања у роману. 2) Учесталост номинализација, девербативних именица, пасивних конструкција, про-форми, слагања времена и других наведених конструкција развијане су ауторовим интенцијама да се посредством укључивања Е (фонолошких, лексичких, граматичких, семантичких, прагматичких и правописних) форми и образаца – допринесе стварању аутентичне подлоге за развијање тематског плана самог романа. 3) Тематска организација реченице по узору

на Е реченичне моделе подстакнута је чињеницом да је и један од сукоба у свести јунака управо језички сукоб оцртаван у избору наведених форми и образаца. 4) Стилска маркираност присутна је у одабиру лексичких јединица, што је забележено посредством англицизама који су такође, у функцији интензификације структуралних специфичности романа. 5) Е властита имена су прилагођена фонетским, правописним и граматичким нормама С језика, али је њихов одабир утемељен на ауторовој претпоставки да су и имена осталих учесника у радњи релевантан део остваривања поменутог сукоба на плану језичког. У контекстуализацији окружења у коме се овај језички сукоб одвија, сваки део граматичког плана укључен је и незаобилазан (чак су и интерпункцијски знаци један део преношења и спознаје реалности Е света). 6) На основу оваквих бројних израза, не може се говорити о њиховој произвољности, већ о постојању одређених законитости у роману посредством којих се врши континуирано преузимање Е образаца с циљем уобличавања њихове стилске експресије у тексту. Њихова препознатљивост у тексту у складу је са ауторовом тежњом да новонастали облици међу домаћим речима искажу језичку стварност, односно сукобљеност језичких светова утемељеном тематиком романа.

3.3. АНАЛИЗА КОРПУСА ИЗ РОМАНА *БЕСНИЛО* БОРИСЛАВА ПЕКИЋА

Анализа утицаја енглеског језика у роману *Беснило* Борислава Пекића биће извршена разматрањем: ортографско-фонолошке адаптације именичких, глаголских и придевских англицизама, морфолошке адаптације именичких, глаголских и придевских англицизама, затим испитивањем утицаја енглеских образаца у семантичко-синтаксичкој равни, као и на нивоу лексикологије и фразеологије, али и семантичко-прагматичком нивоу, а затим и испитивањем њиховог утицаја у стилистичкој равни.

3.3.1. ОРТОГРАФСКО–ФОНОЛОШКА АДАПТАЦИЈА

Према Филиповићу (Бајић, 2010: 116) анализа англицизама подразумева испитивање следећих нивоа:

- 1) „порекло англицизама, тј. од које је изворне енглеске ријечи англицизам изведен;
- 2) тумачење развоја енглеске ријечи, тј. како се енглеска ријеч – модел развила у реплику – позајмљеницу у току процеса адаптације на фонолошком и морфолошком нивоу;
- 3) значење позајмљенице, тј. какав је однос значења модела према значењу реплике: је ли број значења реплике исти, већи или мањи од броја значења модела”.

Лексичке јединице из језика даваоца (овде, енглеског) изложене одговарајућој формалној и садржинској адаптацији из прикупљеног корпуса биће, стога, подвргнуте наведеној лингвистичкој анализи, и класификоване како би се у овим лингвистичким елементима утврдио степен интеграције у систем српског језика у самом процесу језичког посуђивања. Лексичке јединице биће категоризоване у зависности да ли припадају групи именица, глагола или придева. Пажња ће бити усмерена на адаптацију англицизама на нивоу форме, у смислу утврђивања њиховог фонетског, правописног и граматичког облика и функције; али и на нивоу садржине што ће неизоставно водити и ка испитивању њиховог значења. Дакле, у процесу језичког посуђивања, на одабраном корпусу биће извршена класификација лексичких јединица преузетих из енглеског језика на ортографско–фонолошком, морфолошком, лексичком, семантичко–синтаксичком, лексичком и стилистичком нивоу.

3.3.1.1. Састав енглеског вокабулара и корпус англицизама

Методолошки се конкретан језички корпус, састављен на основу романа *Беснило* Борислава Пекића, односи на конкретне, домаће, англосаксонске речи, преузете из енглеског језика, чија адаптација према систему српског језика имплицира да се оне нужно понашају као домаће речи; док је други (мањи) сегмент сведен на испитивање лексичких јединица преузетих из француског, латинског, немачког, грчког и других европских језика које се: „преузимају у већ адаптираном облику који је потпуно интегриран у енглеском језичком саставу” (Филиповић 1990: 17), и на овај начин могу се потражити сличне форме адаптације истих лексичких јединица које се манифестују у структурално различитим језицима. Ово је потребно констатовати ради одређивања идеје конкретног језичког материјала, односно да би се оправдало да су: „посуђенице интегриране у енглеском пуноправни чланови енглеског вокабулара који се могу даље трансферирати у остале језике примаоце” (Филиповић 1990: 17). Међутим, требало би истаћи проблем идентификације језика посредника, јер се често не може са сигурношћу одредити језик посредник, па се у том смислу не може поуздано говорити о језику даваоцу модела. Потешкоће које задаје подударност облика у значењском и творбеном смислу сличних лексичких јединица донекле су ублажене формирањем посебног дела рада којима су обухваћени интернационализми како би се представио проблем идентификације модела као и језика узора, а понегде и језика посредника. Узимајући у обзир чињеницу да етимолошки развој англицизама: „не води директно из енглеског у језик прималац, већ преко једног од водећих и доминантних културних језика” (Филиповић 1986: 190), прелаз одређених енглеских фонема није могуће објаснити на основама фонолошке адаптације, јер се у том случају порекло изговора неких посуђеница заснива на фонемским карактеристикама језика посредника. Улогу језика посредника Филиповић проблематизује постављањем питања: „Ако енглеске посуђенице пролазећи кроз језик посредник промијене под његовим утјецајем не само значење већ и свој фонетски и морфолошки облик, морамо ли их сматрати посуђеницама из енглеског или из језика посредника?” (1986: 192). Водећи се овим питањем у раду смо у оквиру наведене поделе издвојили посуђенице за које можемо сигурно утврдити да им је изворни језик енглески, али смо покушали да издвојимо и лексеме чији је трансфер извршен из других језика, и ова скупина је класификована према језику посреднику.

Дакле, у одабиру критеријума у уочавању речи које су извор англицизама, са појединачним указивањем на њихову структуру нисмо се водили енглеским пореклом посуђенице као искључивим критеријумом, јер се указала потреба да се у испитивање релевантних јединица вокабулара укључе и јединице које нису енглеског порекла, али су смештене у оквире енглеског вокабулара, с обзиром на то да су прошле одговарајући адаптивни процес којима су укључене у систем енглеског језика. Стога се даља ауторска елаборација креће управо у пољу описаних сегмената, с циљем да се лексичке јединице распореде, а богатство фонолошких, морфолошких, синтаксичких и семантичких варијаната представи и дефинише.

3.3.1.2. Адаптација англицизама на фонолошком нивоу

Класификација појава које се везују за адаптацију англицизама захтева додатно разматрање лингвистичких операција којима се врши процес адаптације англицизама. У контексту дескрипције процеса језичког посуђивања, значајно је установити и одредити појаве које се везују за овај процес, односно било каква лингвистичка преклапања којима се неки од аспеката модела након његовом трансфера из језика примаоца преносе на реплику (*replica*), која настаје као резултат потпуне интеграције модела. Дакле, када говоримо о овим појавама, посматрано са фонолошког аспекта, заправо говоримо о супституцији (*substitution*) и импортацији (*importation*) које омогућавају регулацију наведеног процеса. Наведени појмови, према том критеријуму, представљају појмовни апарат који Филиповић уводи у свој теоријски модел којим ћемо се и ми користити у анализи корпуса. Супституција на фонолошком нивоу означена је као трансфонемизација (*transphonemization*), коју Филиповић (1986: 69) објашњава као замену; „фонолошких елемената језика даваоца елементима језика примаоца, а јавља се у току формирања фонолошког облика посуђенице у језику примаоцу”. Уколико не долази до замене лингвистичких елемената, већ до директног преузимања неког аспекта модела, односно увођења нових, дотад непостојећих јединица у састав језика примаоца, а који бивају интегрисани у саму реплику, онда говоримо о импортацији (в. Хауген 1956: 50). Будући да је импортација ређа појава у односу на прву наведену лингвистичку операцију, а без претензија на исцрпност, у корпусу ће махом бити представљене варијанте као последице замене аспекта модела еквивалентима којима језик прималац већ располаже, односно језичке јединице издвојене према критеријуму који налаже лингвистичка операција супституције. У

зависности од тога како је извршена замена фонема, односно како је спроведена трансфонемизација, можемо говорити о нултој, делимичној или компромисној и слободној трансфонемизацији. Наведени подтипови означени су симболима F0, F1 и F2. (Корпусом у овом делу рада нису обухваћени англицизми код којих је маркирана графемска адаптација као примарна (на пр: *jumbo jetove, jumblesale tweedu* и сл.), те је њихова класификација дата у делу посвећеном графемској адаптацији позајмљеница из енглеског језика, као и у делу којим је представљена њихова морфолошка раван).

А) ИМЕНИЧКИ АНГЛИЦИЗМИ

1. Нулта трансфонемизација

Уколико је опис еквивалената такав да се фонеме модела језика даваоца замењују истим фонемама у језику примаоцу, реч је о потпуној трансфонемизацији, зато што се: „самогласници не разликују по отвору и месту артикулације, а сугласници по месту и начину артикулације.” (Филиповић 1986: 72). У циљу илустровања потпуне трансфонемизације (*complete transphonemization*), наводимо следеће примере, којима су обухваћени вокали, дифтонзи и консонанти:

Фонеме:

1. [ɔ:] [o] E *hall* /hɔ:l/ – S **hol** (Пекић 2011: 31, 32);
2. [l] [l] E *tunnel* /'tʌn(ə)l/ – S **tunel** (Пекић 2011: 20, 21, 22, 23, 34);
3. [ʃ] [š] E *shock* /ʃɒk/ – S **elektrošokovi** (Пекић 2011: 31);
4. [tʃ] [č] E *cheque* /tʃek/ – S **čekova** (Пекић 2011: 304);
5. [s] [s] E *stampede* /stæm'pi:d/ – S **stampedom** (Пекић 2011: 33);
6. [n] [n] E *penny* /'peni/ – S **penija** (Пекић 2011: 36, 42);
7. [g] [g] E *gabardine* /,gæbə(r)'di:n/ – S **gabardena** (Пекић 2011: 50);
8. [z] [z] E *closet* /'klazət/ – S **klozet** (Пекић 2011: 54);
9. [b] [b] E *bar* /bar/ – S **bara** (Пекић 2011: 62).

Фонолошки облик посуђенице *tunel* формира се на основу ортографије модела, и овде се запажа „принцип тзв. једначења у ортографији двају језика” (Бајић 2010: 120) будући да се енглески двоструки сугласници (*tunnel*) замењују једним сугласником у С језику. Код примера лексеме *hall* евидентна је употреба истог принципа, али се англицизам формира комбинацијом изговора и ортографије модела. Корпус показује да су овакви примери у већини. Наведени дијафонски односи којима су представљени односи фонема двају језика у контакту биће прецизирани одговарајућим формулама, које у овом случају претпостављају постојање простог дијафонског односа. Дакле, ови редовни дијафонски односи означени су формулама: E /l>l/ С, E /ʃ>š/ С, E /tʃ>č/ С, E

/s>s/ С, Е /n>n/ С, Е /g>g/ С, Е /z>z/ С, Е /b>b/ С (кад је реч о консонантима), а супституција Е фонеме /ɔ:/ врши се такође, доследно према наведеној дијафонској формули: Е /o>o/ С. Пример лексеме ипак, говори у прилог појави неочекиване супституције Е фонеме /s/ са С /š/, због тога што се ова фонема налази у сугласничкој групи. Упркос постојећој тенденцији да се на овај начин отелотворене сугласничке групе одрже и у језику примаоцу, таква иновација понекад не наиђе на одобравање фонолошког система С језика, тако да као последица таквог отпора долази до редукције сугласничких група, нарочито када се Е фонема /s/ нађе у таквој групи у иницијалном положају.

2. Делимична или компромисна трансфонемизација

Овај тип трансфонемизације (*partial or compromise transphonemization*) односи се на фонеме које се: „замењују одговарајућим фонемима језика примаоца чији опис само дјеломично одговара опису фонема модела. Вокали се могу разликовати по отвору, али не по мјесту артикулације, а консонанти се разликују по мјесту, али не и по начину артикулације.” (Филиповић 1986: 72). Егземплификација овог подтипа дата је излагањем прегледа вокала и консонаната:

Фонеме:

- [i] [i] Е *kidnapper* /'kɪdnæpə(r)/ – S **kidnaper** (Пекић 2011: 52); Е *inch* /ɪntʃ/ – S **inča** (Пекић 2011: 71); Е *tip* /tɪp/ – S **tip** (Пекић 2011: 107); Е *mimicry* /'mɪmɪkri/ – S **mimikriju** (Пекић 2011: 240); Е *rugby* /'rʌɡbi/ [енгл. *rugby* (football), према енглеском месту Рагби (Rugby)] – S **ragbi** (Пекић 2011: 260); Е *film* /fɪlm/ – S **filmova** (Пекић 2011: 274);
- [æ] [e] Е *flash* /flæʃ/ – S **fleševima** (Пекић 2011: 168);
- [ɑ:] [a] Е *yard* /jɑ:(r)d/ – S **jardi** (Пекић 2011: 31, 32); Е *farm* /fɑ:(r)m/ – S **farmi** (Пекић 2011: 123);
- [ɔ] [o] Е *lord* /lɔrd/ – S **lordova** (Пекић 2011: 65); Е *closet* /'klɒzɪt/ – S **klozet** (Пекић 2011: 116); Е *block* /'blɒk/ [енгл. *block*, фр. *bloc*] – S **bloka** (Пекић 2011: 140); Е *box* /bɒks/ – S **boks** (Пекић 2011: 164); Е *stop* /stɒp/ – S **stop** (Пекић 2011: 553);
- [k] [k] Е *dock* /dɒk/ – S **dokovi** (Пекић 2011: 20); Е *collar* /'kɒlə(r)/ – S **koliorom** (Пекић 2011: 24, 34); Е *trick* /trɪk/ – S **trik** (Пекић 2011: 127); Е *coyote* /kaɪ'əʊti / – S **kojota** (Пекић 2011: 188); Е *college* /'kɒlɪdʒ / – S **koledža** (Пекић 2011: 260); Е *clan* /klæn/ [енгл. *clan* од ирског и гаелског *clann*, *cland* род од лат. *planta* изданак] – S **Klan** (Пекић 2011: 429); Е *comfort* /'kɒmfɜrt/ – S **komfor** (Пекић 2011: 490); Е *camp* /kæmp/ – S **kampova** (Пекић 2011: 614);
- [p] [p] Е *park* /pɑ:(r)k/ – S **parkovi** (Пекић 2011: 41); Е *penny* /'peni/ – S **penija** (Пекић 2011: 140); Е *panel* /'pæp(ə)l/ [енгл. *panel* од фр. *panneau*] – S **panela** (Пекић 2011: 225);
- [t] [t] Е *agent* /'eɪdʒ(ə)nt/ – S **agenti** (Пекић 2011: 97); Е *lift* /lɪft/ – S **liftom** (Пекић 2011: 101); Е *team* /ti:m/ – S **tima** (Пекић 2011: 122, 480); Е *stress* /stres/ – S **stresom** (Пекић 2011: 375); Е *resident*

- /'rezid(ə)nt/ [енгл. resident од лат. residens који негде живи, борави] – S **resident** – direktora (Пекић 2011: 436);
8. [d] [d] E radio /'reɪdiəʊ/ – S **radio**-sobi (Пекић 2011: 52); E detective /di'tektɪv/ [енгл. detective од лат. detegere открити] – S **detektivima** (Пекић 2011: 170).

Послужићемо се редоследом датих дијафонијских односа приликом давања примедби у вези са супституцијом фонема. Наиме, дати су примери које сачињава ниже изговорени Е алофон /l/ који своју идентификацију обично проналази у С фонему /i/. Именица *flash* садржи фонему /æ/ која се обично замењује са /a/ под утицајем графије, али у овом случају њена замена са С /e/ објашњава се извршеним утицајем изговора модела, и код ове лексичке јединице није запажена никаква асимилација по звучности. Замена више изговореног алофона /ɑ:/ врши се уобичајено С фонемом /a/, док се у погледу ниже изговореног алофона /ɔ/, врши супституишање С фонемом /o/. Остали примери биће приказани путем формула: Е /k>k/ С, Е /p>p/ С, Е /t >t/ С, Е /d>d/ С. Фонолошки облик посуђенице *dokovi* следи изговор модела.

3. Слободна трансфонемизација

Уколико се трансфонемизација заснива на ортографији модела, или комбинацији ортографије и изговора модела, и није заснована на фонетским принципима, или је под утицајем других изванлингвистичких фактора или језика посредника, јер долази до слободне замене фонема језика даваоца које: „немају чак ни дјеломичне артикуларне еквиваленте у језику примаоцу” (Филиповић 1986: 72), реч је о слободној трансфонемизацији (*free transphonemization*). Узимајући у обзир разлику у фонемском инвентару ових двају језика, нарочито кад је реч о дифтонзима, али и консонантима којих у С језику нема, редукција дифтонга је у овом случају честа појава, али и принцип да се следи ортографија модела, јер се прибегава најближим ортографским еквивалентима, често заједно са изговором дате фонеме, што проширује број могућих варијаната. О томе се закључује на основу следећих примера (Морамо нагласити да смо у примере уврстили и лексеме чија се творба не може објаснити само на фонетској и ортографској равни, већ је потребно дати и одговарајуће морфолошке појединости попут: *rulanje* и сл. Ипак, додатно појашњење биће дато у сходно томе одговарајућем делу рада.):

Фонеме:

1. [ə] [ar] E *stewardess* /ˈstjuːə(r)ˈdes/ – S **stjuardese** (Пекић 2011: 23); E *standard* /ˈstændərd/ – S **standardu** (Пекић 2011: 139); E *steward* /ˈstjuːə(r)d/ – S **stjuard** (Пекић 2011: 227);
2. [ə] [a] E *Atlantic* /ətˌlæntɪk/ – S **Atlantik** (Пекић 2011: 265); E *elephant* /ˈelɪfənt/ – S **elefant** (Пекић 2011: 341); E *hydrant* /ˈhaɪdrənt/ [амер. енгл. *sir* према грч. *hýdōr* вода] – S **hidranta** (Пекић 2011: 424);
3. [ə] [er] E *revolver* /rɪˈvɒlvə(r)/ [енгл. *revolver* од *revolve* окретати] – S **revolver** (Пекић 2011: 91); E *partner* /ˈpɑː(r)tənə(r)/ – S **partneri** (Пекић 2011: 104); E *interview* /ˈɪntəvju/ – S **intervjua** (Пекић 2011: 129); E *farmer* /ˈfɑː(r)mə(r)/ – S **farmer** (Пекић 2011: 244); E *Winchester* /ˈwɪntʃəstə(r)/ – S **vinčesterku** (Пекић 2011: 271); E *leader* /ˈliːdə(r)/ – S **lider** (Пекић 2011: 351); E *sniper* /ˈsnaɪpə(r)/ – S **snajperista** (Пекић 2011: 445); E *cameraman* /ˈkæm(ə)rəˌmæn/ – S **kamermana** (Пекић 2011: 474);
4. [z:] [er] E *terminal* /ˈtɜː(r)mɪn(ə)l/ – S **terminal** (Пекић 2011: 20, 26, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 53); E *sir* /sɜː(r)/ [енгл. *sir* од фр. *sire* од лат. *senior*] – S **ser** (Пекић 2011: 122);
5. [aɪ] [aj] E *designer* /dɪˈzajnə(r)/ – S **dizajner** (Пекић 2011: 25);
6. [ŋ] [ng] E *parking* /ˈpɑː(r)kɪŋ/ – S **parking** (Пекић 2011: 20, 29); E *banknote* /ˈbæŋknoʊt/ [нем. *Banknote*, енгл. *bank note*] – S **banknotama** (Пекић 2011: 54); E *jungle* /ˈdʒʌŋɡ(ə)l/ [енгл. *jungle* од инд. *Jangal* шума] – S **džungla** (Пекић 2011: 85); E *training* /ˈtreɪnɪŋ/ – S **trening** (Пекић 2011: 106); E *engineering* /ˌendʒɪˈnɪərɪŋ/ – S **inženjeringa** (Пекић 2011: 122); E *boarding card* /ˈbɔːrdɪŋ kɑːrd/ – S **bording karta** (Пекић 2011: 128); E *ring* /rɪŋ/ – S **ringu** (Пекић 2011: 172); E *meeting* /ˈmiːtɪŋ/ – S **mitinga** (Пекић 2011: 356);
7. [ŋ] [n] E *bunker* /ˈbʌŋkə(r)/ – S **bunkera** (Пекић 2011: 370); E *tanker* /ˈtæŋkə(r)/ – S **auto-tankera** (Пекић 2011: 383);
8. [əʊ] [o] E *code* /kəʊd/ [енгл. *code* од фр. *code* од лат. *codex* књига] – S **koda** (Пекић 2011: 30); E *radio* /ˈreɪdiəʊ/ [енгл., фр., нем. *radio*, према лат. *radius* зрака] – S **radiodirigovati** (Пекић 2011: 31); E *holding* /ˈhəʊldɪŋ/ – S **holding** (Пекић 2011: 264); E *prohibition* /ˌprəʊɪˈbɪʃ(ə)n/ [енгл. *prohibition* од лат. *prohibitio* према *prohibere* забрањивати] – S **prohibiciji** (Пекић 2011: 291); E *commandos* /kəˈmɑːndəʊ/ – S **komandosi** (Пекић 2011: 313); E *Dictaphone* /ˈdɪktəˌfəʊn/ – S **diktafon** (Пекић 2011: 359);
9. [əʊ] или [eʊ] [u] E *rolling* /ˈrəʊlɪŋ/ /ˈroʊlɪŋ/ – S **rulanje** (Пекић 2011: 26);
10. [ʊə] или [ʊ(r)] E *stewardess* /ˈstuədəs/ – S **stjuardesa** (Пекић 2011: 57); E *steward* /ˈstuəd/ – S **stjuard** (Пекић 2011: 571);
11. [ə] [o] E *control* /kənˈtrəʊl/ [фр. *contrôle*, енгл. *control*] – S **kontrola** (Пекић 2011: 80); E *container* /kənˈteɪnə(r)/ – S **kontejnere** (Пекић 2011: 176); E *computer* /kəmˈpjʊːtə(r)/ – S **kompjutera** (Пекић 2011: 384);
12. [w] [v] E *weekend* /ˌwiːkˈend/ – S **vikendi** (Пекић 2011: 120);
13. [eə] [er] E *vegetarian* /kənˈtrəʊl/ [енгл. *vegetarian* према *vegetable* поврће, биљка] – S **vegetarijanski** (Пекић 2011: 256);
14. [ə] [e] E *barman* /bɑː(r)mən/ – S **barmena** (Пекић 2011: 307); E *gentleman* /ˈdʒent(ə)lmən/ [енгл. *gentleman* према *gentle* од лат. *gentilis* родовски, племићки, мап човек] – S **džentlmena** (Пекић 2011: 357);
15. [eɪ] [e(j)] E *lady* /ˈleɪdi/ – S **ledi** (Пекић 2011: 256); E *conveyer* /kənˈveɪə(r)/ – S **konvejera** (Пекић 2011: 558);
16. [aʊ] или [au] E *foul* /faʊl/ – S **faulovi** (Пекић 2011: 260);
17. [ə] [or] E *monitor* /ˈmɒnɪtə/ – S **monitoru** (Пекић 2011: 277); E *alligator* /ˈæliˌgeɪtə(r)/ – S **aligatora** (Пекић 2011: 413);
18. [ɔɪ] [oj] E *convoy* /ˈkɒnvɔɪ/ [енгл. *convoy*, према фр. *convoyer* пратити од лат. *conviare*] – S **konvoj** (Пекић 2011: 366).

Фонолошки облик посуђенице *terminal* следи ортографију модела. Англицизам *snajperista*, доживљава и одговарајуће морфолошке промене. (Појединости у вези са морфолошком адаптацијом биће дате у наредном одељку).

Да је реч о комплексним и сложеним дијафонским односима, потврђено је у примерима када се једна фонема језика даваоца замењује са више фонема језика примаоца: Е /ə>a, о, е/ С. Овакав дивергентан дијафонијски однос: „последница је недовољне диференцијације или претеране диференцијације од стране билингвалног позајмљивача” (Сурдучки 1978: 344). Даље, замена Е фонеме /ŋ/ врши се у фонетском смислу најприближнијим алофоном /n/, који се у С језику јавља испред фонеме /g/ или /k/. Наведени примери *bunker* и *tanker* показују и да фонем /ŋ/ следи ортографију па се трансфонемизира у *nk*. Иницијални полувокал /w/ замењује се С фонемом /v/, и овде је реч о редовној супституцији. Сви представљени енглески дифтонзи припадају слободној трансморфемизацији, јер по броју и врсти фонема немају своје еквиваленте у језику примаоцу. Дешава се да елементи енглеских дифтонга постају независне фонеме, што за последицу има стварање двочланих скупова: /aɪ/ > /aj/, /ʊə/ > /ua/, /aʊ/ > /au/, /eɪ/ > /ej/, /ɔɪ/ > /oj/. Пример англицизама *ledi*, *konvejer* показују да је дошло до додатне редукције енглеског дифтонга, јер адаптација модела у језику примаоцу прати ортографију модела. О томе да адаптација прати ортографију модела сведоче и примери редукције дифтонга: /eə/ > еr, /əʊ/ > еu, и, /əʊ/ > о. Када Е алофон /z:/ претходи фонеме /r/, а притом се налази у финалном положају, онда бива замењен Е секвенцом /er/, због сличности са С слоговним /r/, иако последњи консонантски елемент ове секвенце не мора да буде изговорен. Процес реконструкције реплике односи се и на супституцију ослабљеног и редукованог Е вокала /ə/ пуним С вокалом е.

Б) ПРИДЕВСКИ АНГЛИЦИЗМИ

1. Нулта трансфонемизација

Фонеме:

1. [ɔ:] [o] Е *Tory* /'tɔ:ri/ [енгл. *Tory* од ир. *tóruíde* разбојник] – S **torijevska** (Пекић 2011: 101);
2. [u:] [u] Е *lunatic* /'lu:nətɪk/ – S **lunatično** (Пекић 2011: 21).

Алофони одговарајућих Е фонема поново налазе своје најближе еквиваленте међу С фонемама, што се потврђује и у наредним категоријама трансфонемизације.

2. Делимична или компромисна трансфонемизација

Фонема:

1. [k] [k] Е export /'ek.spɔrt/ [енгл. export према лат. exportare извозити] – S **eksportni** (Пекић 2011: 72);
2. [p] [p] Е ероху /i.pɔksi/ – S **epoksidnoj** (Пекић 2011: 341).

Наведени примери јесу прикази редовних супституција Е фонема: Е /k > k/ С и Е /p > p/ С, где се опет може видети утицај графици на изговор позајмљенице.

3. Слободна трансфонемизација

Фонема:

1. [əu] [o] Е control /kən'trəʊl/ – S **kontrolna** (Пекић 2011: 17);
2. [z:] [er] Е terminal /'tɜ:(r)mɪn(ə)l/ [енгл. terminal, од лат. terminalis крајњи] – S **terminalnog** (Пекић 2011: 78); Е terminal /'tɜ:(r)mɪn(ə)l/ [енгл. terminal, од лат. terminalis крајњи] – S **terminalskom** (Пекић 2011: 193);
3. [ə] [o] Е anglosaxon /'sæks(ə)n/ [енгл. saxon од saxony Саксонија] – S **anglosaksonskom** (Пекић 2011: 87); Е control /kən'trəʊl/ [фр. contrôle, енгл. control] – S **kontrolisane** (Пекић 2011: 224);
4. [ə] [a] Е Victorian /vɪk'tɔ:riən/ – S **viktorijanskom** (Пекић 2011: 100); Е abnormal /æb'nɔ:(r)m(ə)l/ – S **abnormalnu** (Пекић 2011: 293);
5. [ɔɪ] [oi (oj)] Е celluloid /'seljʊləɪd/ [енгл. celluloid од фр.] – **celuloidnu** (Пекић 2011: 90);
6. [ə] [or] Е Oxford /'ɒksfə(r)d/ – S **oksfordskog** (Пекић 2011: 99); Е comfort /'kɒmfə(r)t/ [енгл. comfort, изговорено према фр.] – S **nekomfornog** (Пекић 2011: 152);
7. [eɪ] [a] Е labour /'leɪbə(r)/ – S **laburistička** (Пекић 2011: 101); Е basic /'beɪsɪk/ – S **bazična** (Пекић 2011: 378).

Узимајући у обзир да: „Трансфонемизација енглеских фонема [z:] и [ə] у правилу се врши на основи ортографије” (Филиповић 1986: 75), што је поткрепљено одговарајућим примерима, налазимо на формуле: [ə] > [o], [ə] > [a], односно на бројне варијанте. Придеви *laburistička* и *bazična* односно изведенице од енгл. речи *labour* и *basic* показују редукцију дифтонга до које долази услед тога што процес адаптације следи ортографију (морфолошки процес адаптације придева биће детаљније образложен у посебном одељку). У примеру придева *saksonski* овај тип трансфонемизације: „проводи се на принципу помицања мјеста артикулације и/или промјене отвора, његовим смањењем или повећањем” (Филиповић 1986: 74), тако да наилазимо на нетипично [æ] повећање отвора код енглеског отвореног [æ] које се обично замењује затворенијим [i], [e], [o], [u], али се овде трансфонемизира у српско [a] које се сматра предњим по месту артикулације.

В) ГЛАГОЛСКИ АНГЛИЦИЗМИ

Кратком анализом фонолошке адаптације глаголских англицизама биће обухваћене: делимична или компромисна и слободна трансфонемизација (будући да због малог броја забележених примера нисмо открили примере које бисмо могли представити у оквиру нулте трансфонемизације).

1. Делимична или компромисна трансфонемизација

Фонеме:

1. [v] [o] Е *block* /blɒk/ [енгл. block, фр. bloc] – S **blokirati** (Пекић 2011: 31);
2. [ɑ:] [a] Е *park* /pɑ:(r)k/ [енгл. park од стфр. parc] – S **su parkirana** (Пекић 2011: 410);
3. [k] [k] Е *kidnap* /'kɪdnæp/ [енгл. kidnap] – S **kidnapuje** (Пекић 2011: 52).

У корпусу је откривен мали број глаголских англицизама. Примери који се односе на делимичну трансфонемизацију показују доследну примену претходно наведених дијафонијских формула: Е /v>o/ С, Е /ɑ:>a/ С, Е /k >k/ С.

2. Слободна трансфонемизација (F2)

Фонеме:

1. [eɪ] [e(j)] Е *train* /treɪn/ – S је **trenirana** (Пекић 2011: 73);
2. [əʊ] [u] Е *roll* /rɔʊl/ [енгл. roll] – S **rulao** (Пекић 2011: 45, 60);
3. [əʊ] [o] Е *code* /kəʊd/ [енгл. code од фр. code од лат. codex књига] – S **kodira** (Пекић 2011: 27).

Примери у којима је извршена слободна трансфонемизација односе се на Е дифтонге. Принцип трансфонемизације којима они подлежу указује на значај њихове редукције, будући да адаптација следи ортографију.

3.3.1.3. Утицај језика посредника на фонолошки и ортографски облик реплике

Фонеме:

1. [ə] [o] Е *wagon* /'wæɡən/ [фр. wagon] – S **vagona** (Пекић 2011: 21); Е *revolutioner* /,revə'lʊ:ʃ(ə)nə/ [фр. révolutionnaire] – S **revolucionari** (Пекић 2011: 28);
2. [aɪ] [aj] Е *strike* /straɪk/ [нем. Streik од енгл. strike удар] – S **štrajkovima** (Пекић 2011: 299);
3. [əʊ] [o] Е *brochure* /'brɔʊʃə(r)/ [фр. brochure] – S **brošuru** (Пекић 2011: 29, 31, 32); Е *protest* /'prɒtɛst/ [нем. Protest од фр. protester од лат. protestari] – S **protest** (Пекић 2011: 34);

4. [ŋ] [ng] E *hangar* /'hæŋə(r)/ [фр. *hangar*] – S **hangarima** (Пекић 2011: 26, 36).

Забележени су и примери које није било могуће укључити и систематизовати на основу претходно наведене класификације, будући да замену одговарајућих фонема из језика даваоца у језик прималац није било могуће прецизно објаснити наведеним теоријским поставкама о фонетској адаптацији, а имајући у виду да је често други језик посредник вршио директнији утицај на фонолошки и ортографски облик реплике. Кад је реч о енглеским лексемама преузетим из француског језика (енгл. *foyer* /'fɔɪeɪ/ или /'fɔɪə/, фр. *foyer* /'fwajɛ/, срп. /**фоаје**/), оне имају идентичан ортографски запис. Међутим, употребом француског начина изговора, фонема /w/ је замењена у /o/, па је поједностављењем у изговору заокружено /w/ прешло у /o/ у језику примаоцу: *foyer* /'fwajɛ/ - *фоаје*. Наредни пример: енгл. *route* /ru:t/, фр. *route* /'ru:t/, срп. /**рута**/ показује колики утицај има фонетски изговор али и графика другог језика посредника на стварање одређене лексеме у енглеском, али и у другом језику примаоцу, односно српском. Француска лексема *quarantaine* /'kwɔ̃l.ən.ti:n/, /'kwɔ̃l.ən.tain/, /'kwɔ̃l.ən.tin/, /'kwɔ̃l.ən.tin/ има готово идентичан еквивалент у енглеском кад је реч о графици: *quarantine* /'kwɔ̃rənti:n/, али и када је реч о изговору. С тим у вези, наводимо и следећи пример: енгл. *panic* /'ræpɪk/, фр. *panique* /pa.nik/, срп. /**паника**/). Дакле, готово идентичан фонетски изговор наведеног галицизма налазимо и у српској лексеми, док у енглеском откривамо замену француске фонеме /a./ најближом енглеском фонемом /æ/. Слични претходно наведеним примерима јесу и: енгл. *heraldic* /'herəldɪk/, фр. *héraldique* /ɛraldik/ [од стфр. *heralt* од герм. *hariwald* војсковођа], срп. /**хералдички**/. Примери лексема **civilizovana** (Пекић 2011: 30) [фр. *civiliser*, нлат. *civilisare*], док у енглеском наилазимо на (у ортографском смислу) скоро идентичну лексему *civilised* /'sɪvəlaɪzd/. О извршеном директном утицају француског на енглески језик, сведочи и пример лексеме **rizik** /rɪsk/ (Пекић 2011: 30), [фр. *risque* од грч. *rizikón* плата војника најамника од ар. *rīzq* дневница]. У роману често наилазимо на примере лексема које су у погледу графиције идентична у оба језика посредника: енгл. *bulletin* /'bʊlətɪn/ – фр. *bulletin* (срп. **билтен**); енгл. *boulevard* /'bu:ləvɑ:(r)d/ – фр. *boulevard* (срп. **булевар**); енгл. *plateau* /'plætəʊ/ – фр. *plateau* (срп. **плато**); енгл. *corridor* /'kɒrɪdɔ:(r)/ – фр. *corridor* (срп. **коридор**); енгл. *depot* /'depoʊ/ – фр. *depot* (срп. **компетенција**); енгл. *competence* /'kæmpɪtəns/ – фр. *competence* (срп. **дено**); мада у фонетском смислу изговор енглеске реплике показује мање или више значајна одступања од начина изговора у француском. Исти је случај са лексемом енгл. *routine* /ru:'ti:n/ – фр. *routine* на основу

којих је у српском настао глагол *рутинирати* (Пекић 2011: 34), додавањем одређеног суфикса (о суфиксацији као деривационом процесу говорићемо у посебном делу рада посвећеном морфолошкој адаптацији) или придев *рутински*; затим, енгл. *silhouette* /ˌsɪluˈet/ (Пекић 2011: 33), води порекло од фр. *silhouette* /sil-oo-et/ , док у српској лексеми *силуета*, видимо утицај француске графиције.

3.3.1.4. Дистрибуција консонаната у позајмљеницама

У овом делу извршићемо поређење консонантских скупова пронађених у нашем корпусу, с циљем да се утврди статус означених сугласничких група у С језику, односно степен уплива Е позајмљеница. Из нашег корпуса којим су обухваћени именички, придевски и глаголски англицизми из прве наведене групе, издвајамо следеће сугласничке групе:

Иницијалне двочлане: *st-* у *stampedo*, *stres*, *kl-* у *klozet*, *fl-* у *fleševi*, *bl-* у *blok*, *blokirati*, *st-* у *stop*, *tr-* у *trik*, *trenirati*, *kl-* у *klan*, *ag-* у *agent*, *el-* у *elefant*, *pr-* у *prohibicija*.

Иницијалне трочлане: *stj-* у *stjuardesa*, *stjuard*, *atl-* у *Atlantik*, *abn-* у *abnormalni*.

Иницијалне четворочлане: *eksp-* у *eksportni*.

Медијалне двочлане: *-dn-* у *kidnaper*, *kidnapovati*, *celuloidni*, *-kr-* у *mimikrija*, *-rd-* у *jardi*, *-rm-* у *farma*, *farmer*, *kamerman*, *terminal*, *barmen*, *terminalni*, *-mf-* у *komfor*, *komforni*, *-kt-* у *detektiv*, *diktafon*, *-dr-* у *hidrant*, *-nč-* у *vinčesterka*, *-jp-* у *snajperista*, *-jn-* у *dizajner*, *kontejner*, *-nk-* у *bunker*, *tanker*, *-nd-* у *komandos*, *-nv-* у *konvejer*, *konvoj*, *-rk-* у *parkirati*, *-čn-* у *lunatično*, *bazični*, *-ks-* у *epoksidan*, *-čk-* у *laburistički*.

Медијалне трочлане: *-rvj-* у *intervju*, *-rtn-* у *partner*, *-nkn-* у *banknota*, *-ngl-* у *džungla*, *-mpj-* у *kompjuter*, *-ntr-* у *kontrola*, *kontrolni*, *-nsk-* у *vegetarijanski*, *saksonski*, *viktorijanski*, *-vsk-* у *torijevski*, *-lsk-* у *terminalski*, *-ksf-* у *oksfordski*.

Медијалне четворочлане: *-ntlm-* у *džentlmen*.

Финалне двочлане: *-ks* у *boks*, *-mp* у *kamp*, *-rk* у *park*, *-nt* у *agent*, *rezident*, *-ft* у *lift*, *-lm* у *film*, *-rd* у *standard*, *lord*, *-ng* у *parking*, *trening*, *inženjering*, *bording*, *miting*, *ring*, *holding*, *-nd* у *vikend*.

Кратким прегледом консонантских скупова на почетку речи, закључује се да се већина ових скупова појављује и у домаћим речима и посуђеницама, док се правим иновацијама у процесу њихове дистрибуције у фонолошком систему С језика могу сматрати групе: *fl-* и *el-* , кад је реч о иницијалним двочланим групама, затим *stj-* кад је реч о иницијалним трочланим групама, али и *eksp-* као пример иницијалне

четворочлане групе. С обзиром на постојање ограниченог корпуса, не можемо забележити све постојеће комбинације, кад је реч о дистрибуцији фонема унутар речи, тако да се коначни однос између група у домаћим речима и оним у посуђеницима не може прецизно утврдити, али можемо констатовати да и у овом типу консонантских група свакако има одређени број иновација: *-nč-*, *-jp-*, *-čn-*. Међутим, њихов коначни број се не може са сигурношћу утврдити, али појава редистрибуције фонема је свакако условљена и овим типом консонантских група. Примери илустрације финалних консонантских група, односно иновација у фонолошком систему С језика, показују да је често реч о томе да се доследно прати ортографија модела: *-ng*, *-ft*, *-rd*, *-rk*, *-nt*. На овим примерима потврђују се јасне дистинкције између Е ортографије и изговора модела, будући да се код финалне консонантске групе *-ng*, англицизам формира на основу ортографских принципа, а не изговора којим би била укључена фонема /ŋ/, док се групе које сачињавају елементи: *-r-* и консонант формирају и притом задржавају и један и други елемент, иако постоји могућност да се први елемент не изговори.

3.3.1.5. АДАПТАЦИЈА АНГЛИЦИЗАМА НА ОРТОГРАФСКОМ ПЛАНУ

Графемска адаптација позајмљеница има значајну функцију као показатеља степена интеграције позајмљенице у систем језика примаоца. Сурдучки (1978: 357) наводи: „два дијаметрално различита начина писања Е позајмљеница: а) Писање позајмљеница онако како се оне пишу у Е језику. б) Писање позајмљеница СХ графема према Е изговору”. Филиповић такође, истиче могућности варијације једне исте позајмљенице, с обзиром да оригинална енглеска ортографија може остати неизмењена, или се адаптација позајмљенице може извршити по узору на постојећи ортографски систем у језику примаоцу (овде, српском) (в. 1986: 70). Узимајући у обзир чињеницу да у српском језику свака графема има свој стални изговор, преношење графема из енглеског језика често се одвија по принципу сличности (*w* прелази у *v*, а у прелази у *j*), и у том случају фонолошки облик позајмљенице ће показивати значајна одступања у односу на изговор модела. Најзад, ортографски облик позајмљенице може бити формиран на основу изговора модела, а изговор одређују правила трансфонемизације. Бајић (2010: 117) укључује и четврти начин формирања ортографије који упућује на могућност да се: „основни облик формира комбинацијом ортографије и творбено–морфолошких специфичности језика примаоца или под утицајем језика посредника”.

На основу поделе коју представља Сурдучки (1978: 358) у вези са степеном адаптираности позајмљеница у погледу различитих начина писања, извршићемо класификацију одабраног корпуса осведоченог у роману *Беснило* Борислава Пекића, не узимајући у обзир стилистички ефекат који се постиже коришћењем разноврсних графичких форми, пошто ће лингвистичка анализа на равни стилистике бити извршена у посебном поглављу. Такође, имајући у виду да је наведени роман написан латиницом, истичемо да у неким случајевима није било могуће установити постојање графемске адаптације, будући да је графија неких позајмљеница у српском језику идентична моделу из енглеског језика. А с обзиром да се у овом раду врши темељна лингвистичка анализа одређених језичких јединица на свим нивоима, нарочито лексичких и морфолошких, напомињемо и овај сегмент адаптације, али се у том смислу јавља потреба одређивања рационалног обима овог истраживања.

Наиме, у сликању начина реализације графемске адаптације, неопходно је констатовати да наш циљ није био представљање свих примера из одабране језичке грађе. У конкретном случају то значи да ћемо методе вршења адаптације са

ортографског аспекта представити анализом само неколико примера, који ће бити одабрани реализацијом случајног избора, с обзиром да ће темељна анализа истог језичког материјала бити захваћена у оквиру других аспеката. Методе морају бити описане у најширим цртама, зато што морамо имати у виду да су тек 2001. у правопису обрађене адаптације енглеских властитих имена, и да је роман *Беснило* први пут објављен 1983. тако да не можемо да успоставимо јасне критеријуме на основу којих бисмо могли да направимо релевантно поређење. Другачије казано, принуђени смо да ограничимо ортографску анализу, јер је логичније поћи од тада важећег *Правописа српскохрватског језика* у заједничком издању Матице српске и Матице хрватске, које је први пут објављено 1960. год. и чија је садржина остала неизмењена и у издању објављеном 1989. (што узимамо као неопходну чињеницу због године објављивања дела чијом се анализом бавимо), у чијем се одељку, који се односи на преузимање речи из несловенских живих језика, наводи следеће: „Туђа властита имена у нашем се језику двојако пишу: изворно, тј. онако како се пишу у језику из кога су узета (махом у латиници) и фонетски, тј. онако како се изговарају (махом у ћирилици). Оставља се слобода употребе једног и другог начина.” (Правопис српскохрватског језика 1960: 108) Дакле, на основу тада важећег правописа било је допуштено да се властита имена преузимају дословно из енглеског језика, уз додавање падежних наставака и наставака за творбу присвојних придева. За илустрацију оваквог одређивања довољно је навођење неколико примера одабраних на основу корпуса, а у оквиру њиховог микроконтекста, водећи се искључиво њиховим изворним преношењем:

1) Уколико се позајмљеница састоји у већој мери од графема српског језика у односу на енглеска слова и комбинације слова, може се говорити о већем степену графемске адаптације. На пример:

[...] који је кроз др **Komarowskog** dala. (Пекић 2011: 186); [...] **cece**-muva [...] (Пекић, 2011 : 288); [...] у **San Francisku** [...] Пекић 2011: 367); [...] у **Kaliforniji**. (Пекић, 2011 : 376); [...] **Kanada** [...] (Пекић 2011: 384) итд.

Са друге стране, графемска неадаптација потврђује се у случају да графија позајмљенице остаје непромењена и у српском језику. На пример:

[...] напушта **Heathrow Central** у 05.07 [...] (Пекић 2011: 23); Kraljevski dvorac **Windsor** [...] (Пекић 2011: 24); [...] robne kuće **Harrods**. (Пекић 2011: 24); Bila do kapele **St. George**. (Пекић 2011: 201, 346, 474, 481, 482, 556, 565, 609) итд.

Овде се потврђују некадашња правописна правила да текст треба да садржи оригинално написане речи при првом спомињању, мада се захтева и обавезно навођење

изговора те речи у заградама, који би требало да следи или претходи навођењу изворне писане речи, што овде није случај. Поново напомињемо да су касније успостављени критеријуми на основу којих треба вршити формирање ортографије основног облика англицизама. У том смислу, Филиповић истиче да се: „у ортографији англицизма фонеме извора биљеже најближим знаковима из језика примаоца” (Филиповић 1990: 29), али на основу језичког материјала којим располажемо закључујемо да се најчешће не врши супституција фонема модела из енглеског језика фонемама из српског језика, јер се англицизми формирају према ортографији модела, тако да овде не важи принцип један знак за један фонем.

2) Уколико је извршена морфолошка адаптација англицизама, сматра се да је реч о већем степену графемске адаптације, управо због добијања наставака за флексију који су у српском језику неопходни за означавање морфолошких категорија. Чак и када је реч о графемски неадаптираним позајмљеницама, оне могу бити морфолошки потпуно адаптиране, што говори у прилог томе да код њих може доћи до трансморфемизације или формирања морфолошког облика англицизма процесом језичке супституције морфема на морфолошком нивоу, односно додавања везаних морфема или суфикса из српског језика. Анализа ове врсте адаптације биће детаљно представљена у посебном одељку који ће се бавити променама којима су обухваћене морфолошке категорије, односно како закони морфолошког система српског језика утичу на прелазак основног облика модела из енглеског језика у реплику у току процеса морфолошке адаптације. Горе наведене позајмљенице обухватају именице, именичке и придевске фразе које означавају између осталог, и називе места, институција, грађевина, улица и сл, као и многе друге лексеме општег карактера. На пример:

[...] **jumbo jetove** [...] (Пекић 2011: 20); [...] kad je voz iz pravca **Hatton Crossa** [...] (Пекић 2011: 21, 22, 494); [...] iznad **Queen's Buildinga** [...] (Пекић 2011: 36); [...] **Central Terminal Areu** [...] (Пекић 2011: 36); [...] u **jumblesale tweedu** [...] (Пекић 2011: 36); Ali on nije na **Roof Gardenu**. (Пекић 2011: 201); Koračala je trotoarom **Inner Ring Easta** [...] (Пекић 2011: 200) итд.

Овде запажамо примену правила из горе наведеног *Правописа српскохрватског језика*, да се: „Властитим туђим именима која се завршавају ненаглашеним *o* и ненаглашеним *a* падежни наставци и наставци за творбу придева додају на основу” (Стевановић, Јонке 1960: 108), и то на облик номинатива, али и правила о другим одредбеним речима које претходе тој властитој именици и које остају неизмењене.

3) Уколико се у графичкој позајмљеници користи мањи број специјалних знакова (зарез, велико слово, цртица, црта, наводници, заграде) за обележавање неиндигеног

карактера речи, из тога произилази већи степен графемске адаптације, и обрнуто. Коришћење специјалних знакова карактеристичних за графију енглеског језика приликом интегрисања такве позајмљенице у систем српског језика упућује на мањи степен графемске адаптације. На пример:

Sveštenik s **Pan–Am** torbom [...] (Пекић 2011: 23); [...] ugledao je [...] listove stjuardese **Air–Francea** [...] (Пекић 2011: 23); [...] mr phar. **McGoldrick** [...] (Пекић 2011: 175); I najzad ser William **Sent–Pears** [...] (Пекић 2011: 185); [...] potpredsednik **Rolls–Roycea** [...] (Пекић 2011: 185); [...] ispod **McGoldrickovog** pisaćeg stola. (Пекић 2011: 176); **O’Henry** u zatvoru. (Пекић, 2011 : 239); [...] **O’Hare** [...] (Пекић 2011: 376) итд.

4) Уколико позајмљеници претходи или иза ње следи модел из језика даваоца (овде, енглеског), превод дате речи или њено образложење, реч је о мањем степену графемске адаптације. На пример:

WHERE THE FUTURE BEGINS! (Gde budućnost počinje!) (Пекић 2011: 24); Bio je tzv. **Pick of the Airday, saobraćajni tesnac.** (Пекић 2011: 88); Major Hilary Lawford, **Ironheel, Gvozdena peta, šef** [...] (Пекић 2011: 96); [...] gde se neprestano terao „**dirty battle of executive dagger work**” – **prljavi podzemni hladni rat** [...] (Пекић 2011: 98); [...] imali su već tri **loss of separation, stanja u kome su avioni bili ispod dopuštene distancije i jedan airmis, gde zamalo nije došlo do sudara u zraku.** (Пекић 2011: 226); Sa stepeništa je tzv. **Main Concourse – glavni hol** [...] (Пекић 2011: 259); **WHERE THE FUTURE ENDS! (Gde budućnost SVRŠAVA!)** (Пекић 2011: 25); **WELCOME! YOU’RE IN LINE FOR YOUR HOTEL! (Dobro došli! Vi idete prema svom hotelu!)** (Пекић 2011: 25); **WELCOME! YOU’RE IN LINE FOR YOUR GRAVE! (Dobro došli! Vi idete prema svom grobu!)** (Пекић 2011: 25); Između **londonske policije (Metropolitan Office) i Službe aerodromske bezbednosti (Airport Security)** [...] (Пекић 2011: 53); [...] **network of pressure points (mreža osetljivih tačaka za vršenje pritiska)** [...] (Пекић 2011: 113); [...] (**Controlled Air Space ili Kontrolisani zračni prostor**) [...] (Пекић 2011: 223); [...] imali su već tri **loss of separation, stanja u kome su avioni bili ispod dopuštene distancije i jedan airmis, gde zamalo nije došlo do sudara u zraku.** (Пекић 2011: 226); „**Oh, dear, dear, tihis is really most unfortunate, what shall we do, what shall we do?**” (Авај, авај, то је заиста крајње неугодно, шта да радимо, шта да радимо?) [...] (Пекић 2011: 469); [...] u sastavljanju [...] **Marcial Rabies Prevention Law (Prekog preventivnog zakona protiv besnila)** [...] (Пекић 2011: 475); „**The best thing you can say for it is that God created it for some purpose, but the same is true of Hell do.**” (Најбоље што се за Шкотску може рећи jeste da ju je Bog stvorio s nekom namerom, ali to je istina i za pakao.) (Пекић 2011: 509); [...] **STAFF ONLY (samo za osoblje)** [...] (Пекић 2011: 526); [...] **Dead on Departure (mrtav na odlasku) [...] Dead On Arrival (mrtav na dolasku).** (Пекић 2011: 594); **RABIES IS A KILLER – BESNILO JE UBICA!** (Пекић 2011: 595) итд.

5) Следећим примерима обухваћене су именичке фразе које се састоје од Е и С лексема. У њима је илустровано попуњавање термилошког јаза директним преузимањем графемски неадаптираних позајмљеница:

Takozvana **shotgun tehnika** je [...] (Пекић 2011: 412); Najviše nade ulivaju mu **bounty epidemioloji** [...] (Пекић 2011: 479) итд.

1. Интерпункција и правописни знаци

Колебање интерпункцијских норми запажа се у употреби запете. Наиме, дата дефиниција о томе да се: „зарезом одвајају реченични делови и реченице које чине целину за себе” (Стевановић, Јонке 1960: 71), даје повода за сигурнија закључивања у погледу функције овог интерпункцијског знака (овде нећемо улазити у детаљну анализу употребе овог знака, нарочито његову стилистичку функцију, већ ћемо се задржати само на испитивању најфреквентнијих и најочигледнијих облика карактеристичних у писању на енглеском језику), а примери су следећи:

[...] iz Dallasa, SAD, koja [...] (Пекић 2011: 489) итд.

Дакле, уместо реченице или скупова речи, зарезом је одвојен скраћени назив државе, на идентичан начин као у енглеском (енгл. [...] *from Dallas, USA, who* [...]).

Црта као правописни знак остаје између два или више енглеских имена која: „означавају тако тесно везане појмове да они у неку руку чине један појам” (Стевановић, Јонке 1960: 91). Примери из нашег корпуса које користимо с циљем да потврдимо овакав структурни модел тичу се управо скраћеница, од којих издвајамо најзаступљеније:

[...] virus besnila **SH-RRR-FL-77**. (Пекић 2011: 415, 501); [...] Subjekt **AK-407**, crni ovčar [...] (Пекић 2011: 415, 503); Najispravnije bi ga [...] bilo zvati **SH-RRR-SS** [...] (Пекић 2011: 501); [...] recimo neki **SH-AMCO-RRR-FL-79** [...] (Пекић 2011: 502); Efikasnost **SH-RRR-FL-78** seruma [...] (Пекић 2011: 502, 503, 579); [...] s kompjuterom tipa **AMCO-781**. (Пекић 2011: 502, 503, 513, 540); [...] recimo neki **SH-AMCO-RRR-FL-78** [...] (Пекић 2011: 516) итд.

„Цртом се означава и удаљеност између двају или више места и правац кретања од једног места до другог” (Стевановић, Јонке 1960: 91), што потврђују наредни примери:

[...] s letom Rim -- London -- New York [...] (Пекић 2011: 49, 70); [...] Rim -- New York [...] (Пекић, 2011 : 96); [...] Rim -- London. (Пекић 2011: 113, 131); [...] Dover -- London -- Dublin. (Пекић 2011: 223) итд.

Међутим, иако се у горе наведеном Правопису српскохрватског језика наводи да се цртом: „означава и удаљеност између двају или више места и правац кретања од једног места до другог” (Стевановић, Јонке 1960: 91), навешћемо примере у којима се уместо црте користи коса црта чија је употреба у том значењу заступљенија у енглеском језику:

[...] OSLO/LONDON [...] PARIZ/LONDON [...] BEOGRAD/LONDON [...] ATINA/LONDON [...] SOFIJA/PARIZ; CARACHI/LONDON [...] MOSKVA/LONDON [...] ISTANBUL/LONDON [...] (Пекић 2011: 50) итд.

Коса црта употребљава се и да означи да два податка имају исту вредност:

Daniel Leverquin/Poluks [...] (Пекић 2011: 118); O Lieberman/Lohmanu [...] (Пекић, 2011 : 400); [...] Lieberman/Stadler [...] (Пекић 2011: 492, 546, 547, 548, 549); [...] dr Lohman/Liebermana [...] (Пекић 2011: 513, 514, 519) итд.

У овом случају правописна правила српског језика налажу употребу црте, што на наведеним примерима није приказано. Ипак, забележен је само један пример када је у овом случају употребљена црта:

[...] taj Gabriel-Gudwin [...] (Пекић 2011: 615) итд.

Цртица као правописни знак остаје између делова полусложеница, које су преузете из енглеског језика, као у наведеним примерима. Полусложенице смо поделили на основу следећих критеријума (даља морфосинтаксичка анализа полусложеница, односно комбинације у којима се најчешће остварују у тексту, као и њихове лексичке особености биће приказана у сходно томе одговарајућем делу рада):

4) Оба елемента полусложенице преузета су из енглеског језика:

[...] da za Pan-Am [...] (Пекић 2011: 49, 50, 493, 494, 500); [...] u blue-jeansu [...] (Пекић 2011: 85, 86, 244, 336, 434); [...] nature-loving [...] (Пекић 2011: 100); [...] mutant-virus [...] (Пекић 2011: 122); [...] Rabies-free [...] (Пекић 2011: 159); [...] duty-free [...] (Пекић 2011: 247) итд.

5) Први елемент је преузет из енглеског језика, док је други елемент из српског језика:

[...] u radio-sobi [...] (Пекић 2011: 52, 520, 556, 558, 559, 561, 566); Drugi radio-izveštaj [...] (Пекић 2011: 60, 78); T-oblik [...] (Пекић 2011: 183); „Radio-telegrafist i flight-inženjer.” (Пекић 2011: 227); [...] radio-operater [...] (Пекић 2011: 264, 266, 489); [...] radio-operaterима [...] (Пекић 2011: 265); [...] radio-stanice. (Пекић 2011: 295); [...] radio-filozofija [...] (Пекић 2011: 296); [...] foto-robot. (Пекић 2011: 300); [...] radio-aparat [...] (Пекић 2011: 383); [...] radio-veze [...] (Пекић 2011: 472, 489, 552); [...] Cargo-tunelu [...] (Пекић 2011: 484, 486); [...] gas-maskama [...] (Пекић 2011: 485); [...] general-major [...] (Пекић 2011: 495, 606); Radio-veza [...] (Пекић 2011: 538); Radio-uređaji [...] (Пекић 2011: 558, 559, 602); [...] radio-centar [...] (Пекић 2011: 563); [...] rabies-incidenta [...] (Пекић 2011: 571, 612); [...] radio-razgovor [...] (Пекић 2011: 572); [...] anglo-sovjetskog [...] (Пекић 2011: 572, 582); [...] radio-kontakt [...] (Пекић 2011: 606); [...] spomen-park [...] luna-parkom [...] (Пекић 2011: 606) итд.

6) Оба елемента су из српског језика:

[...] toalet-papir [...] (Пекић 2011: 55); [...] avio-kompaniju [...] (Пекић 2011: 91, 97, 166, 171, 314, 436, 460, 464); [...] registar-kase [...] (Пекић 2011: 104); [...] manijakalno-depresivne [...] (Пекић 2011: 111); O Nad-biču. (Пекић 2011: 124); [...] Ne-Ljudi. (Пекић 2011: 126); [...] Sve-Čovek [...]

Nad-Čovek [...] Pod-Ljudi. (Пекић 2011: 126); [...] Sa-Čovek. (Пекић 2011: 126); Eksperimentalno-mikrobiološke [...] (Пекић 2011: 132); Morfološko-morfogenetski [...] (Пекић 2011: 147); [...] profesora-konsultanta [...] (Пекић 2011: 150); [...] fluorescentno-fokusnom [...] (Пекић 2011: 154); [...] aérotransporta [...] (Пекић 2011: 255); Akutno-neurološka [...] (Пекић 2011: 269, 368); [...] sistolično-dijastoličnog [...] (Пекић 2011: 277); [...] sесе-muva. (Пекић 2011: 288); [...] cerebro-spinalnom [...] (Пекић 2011: 294); [...] hemijsko-bakteriološkom [...] (Пекић 2011: 298); [...] avio-putem [...] (Пекић 2011: 366); [...] taksi-stanice [...] (Пекић 2011: 381); [...] auto-tankera [...] (Пекић 2011: 384); [...] afro-azijskom [...] (Пекић 2011: 384); [...] Nat-čoveka. (Пекић 2011: 126); [...] socijalno-moralnim [...] (Пекић 2011: 414); [...] rezident-direktora [...] (Пекић 2011: 436); [...] nad-pse [...] nad-ljude [...] (Пекић 2011: 456); [...] ljudi-pasa [...] (Пекић 2011: 483, 512, 529, 531, 560, 602); [...] metro-stanice [...] (Пекић 2011: 484); [...] žena-kučka [...] (Пекић 2011: 526, 548); [...] sat-dva [...] (Пекић 2011: 587); [...] ovde-onde [...] (Пекић 2011: 598); [...] vazduh-zemlja [...] (Пекић 2011: 607) итд.

Цртица се задржава и између: „двоструких презимена” (Стевановић, Јонке 1960: 91), као у наведеним примерима:

[...] Nesbit-Evansov krevet [...] (Пекић 2011: 64); [...] Cheyne-Stokesov sindrom [...] (Пекић 2011: 79); [...] Nesbit-Evansovih kreveta. (Пекић 2011: 82); [...] Nesbit-Evansovog kreveta. (Пекић 2011: 92); [...] iz Rolls-Roycea. (Пекић 2011: 205, 217); [...] ser William Saint-Pears [...] (Пекић 2011: 205, 217, 315); [...] Lieberman-Hamiltonova laboratorija [...] (Пекић 2011: 468); [...] Lieberman/Stadler-Sorensenovom [...] (Пекић 2011: 492) итд.

Цртица се пише и: „при растављању речи на слојеве, на саставне делове и на крају ретка” (Стевановић, Јонке 1960: 91), што поткрепљују наредни примери:

[...] phi-lič-no dob-ho [...] (Пекић 2011: 99); [...] koje nisu predh-vi-dene. (Пекић 2011: 99); Pod rot-pu-nom kon-tro-lom [...] (Пекић 2011: 347); Samo bes-ni-la, prok-le-to je-be-no ko-pi-le? Ne tvo-jom? (Пекић 2011: 347); Da nes-ta-nem [...] (Пекић 2011: 352) итд.

У описивању интерпункције полазимо од навођења туђих речи које се означавају наводницима. *Правопис српскохрватског језика* издваја неколико могућности када је дозвољено употребити наводнике, тако да наредни примери илуструју могућност да се, како је у њему и наведено, међу наводнике ставе и речи: „у подругљивом, ироничном, супротном смислу” (Стевановић, Јонке 1960: 91). Притом, важно је нагласити да су у тексту коришћени наводници на начин који је прихваћен у српском језику, иако су речи које се налазе међу наводницима преузете из енглеског у коме постоји другачији начин коришћења наводника:

Neugodnosti su ležale isključivo u „paper worku” [...] (Пекић 2011: 49, 63); [...] s natpisom „Passengers only” [...] (Пекић 2011: 72); [...] „dirty battle of executive dagger work” [...] (Пекић 2011: 98) итд.

Међу наводнике су стављене и речи које се односе на називе музичких композиција, друштава и сл. Овде примећујемо доследно придржавање правописних

правила („Међу наводнике међу се и наслови књига, називи часописа, друштва, установа [...] То се чини особито онда када они носе име које значи што друго”) (Стевановић, Јонке 1960: 85):

[...] *marš iz „Pomp and circumstance”* [...] (Пекић 2011: 405); [...] „Anthony Blunt”, *rezervne garniture špijuna* [...] (Пекић 2011: 437) итд.

Понегде су и читаве реченице написане на енглеском језику нашле своје место између наводника који се налазе на позицијама које начелно прате структуру српског правописа (мада ће се овакви елементи који укључују читаву реченичну структуру наћи у делу рада у коме се износи анализа енглеских образаца са аспекта синтаксичке формулације текста):

„*Oh, dear, dear, this is really most unfortunate, what shall we do, what shall we do?*” (Пекић 2011: 469); „*The best thing you can say for it is that God created it for some purpose, but the same is true of Hell do.*” (Пекић 2011: 509); „*Slow me down, Lord [...] and inspire me to send my roots deep into the soil of life’s enduring values that I may grow toward the stars of my greater destiny!*” (Пекић 2011: 609) итд.

Сагледавањем претходно изнетих услова под којима долази до употребе наводника на начин допуштен у српском језику, не можемо изоставити ни примере њихове бројне употребе мотивисане С правописним правилима који се односи на преношење ироничног садржаја, што је у складу са важећим правописним нормама:

[...] *u potrazi za ’teroristom’ u sveštениčkoj одећи.* (Пекић 2011: 288); [...] *da li je moguće ’stvarnog Elmera’ približiti mojoj ideji o њему?* (Пекић 2011: 289); [...] *bojazan da ’bizarno’ ponašanje pod uticajem alkohola može ljude odvesti u bolnicu kao – besne?* (Пекић 2011: 292); [...] *kako je besnilo ’pod kontrolom’.* (Пекић 2011: 292); [...] *virulentnog ’slobodnog virusa’* [...] (Пекић 2011: 294); [...] *izjavom da ’obožava Britance čak i kad su besni’.* (Пекић 2011: 297); [...] *ih [...] nazivaju ’revizionističkim besnim psima’* [...] (Пекић 2011: 298); [...] *’totalno rešenje’ nekog pitanja.* (Пекић 2011: 364); [...] *lov na ’visoku divljač’* [...] (Пекић 2011: 364); [...] *’vremenovanja’.* (Пекић 2011: 365); [...] *’bizarnog ponašanja’* [...] (Пекић 2011: 365); [...] *’dobrovoljna ekipa’* [...] (Пекић 2011: 376); [...] *o ’njima napolju’ i ’nama unutra’* [...] (Пекић 2011: 376); [...] *da se aerodrom mora ’zapечатiti’.* (Пекић 2011: 377); [...] *što smo s njim ’zapечаћени’ i mi.* (Пекић 2011: 377); [...] *zašto se ne ’udovolji’ zahtevima otmičara* [...] (Пекић 2011: 377); *Naše ponašanje prema ’ostatku sveta’...* (Пекић 2011: 377); [...] *konture ’sveta napolju’* [...] *kao da se brišu.* (Пекић 2011: 377); *’Juče’ je ono o čemu ne može da se misli. ’Sutra’ je ono o čemu ne sme da se misli. Ostaje ’danas’.* (Пекић 2011: 377); *Pojmovi ’Potrebe’ i ’Luksuz’a’ promenili su sadržinu.* (Пекић 2011: 378); *Kult ’Dece Vodolije’* [...] *ovaj put ne ’mladih i ludih’* [...] *da se načelom ’klin se klinom izbija’ izbriše uspomena na atomsku bombu* [...] (Пекић 2011: 383); *Ona je bila mrtva kad je sa њом ’razgovarao’.* (Пекић 2011: 386); *Mesija i његови ’jevanđelisti’* [...] (Пекић 2011: 398); *Ko je ’Mesija’ Lieberman? U čemu je његоvo ’mesijanstvo’?* (Пекић 2011: 400); *Stari mediteranski narodi zvali su je ’činima’* [...] (Пекић 2011: 443) итд.

У описивању правописних правила полазимо од навођења примера о писању великих слова (Морамо истаћи да ће у овом делу рада бити изостављена употреба великог слова као семантичког одраза специфичности ауторовог личног израза, и да ће оваква употреба великог слова бити предмет посебног дела овог рада посвећеног семантичкој вредности самог дела). Наведени пример илуструје да је у тексту романа коришћено велико слово у писању заједничких именица, на начин на који је устаљен у енглеском, али не и у српском језику:

[...] poslova **V**lade Njenog veličanstva [...] (Пекић 2011: 190, 192, 195, 196, 354, 495); [...] predsednika **V**lade [...] (Пекић 2011: 354, 569, 587, 589) итд.

Наиме, у енглеском језику влада Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске представљена је следећом именичком фразом: *Her Majesty's Government*. На основу тога закључујемо да је у тексту на идентичан начин пресликан начин употребе писања великог слова заједничке именице *влада*.

Осим тога, опште правило о томе да се први елемент вишечланих назива организација, друштава, (в. Стевановић, Јонке 1960: 14) установа, одређених одељења у тој установи, па чак и назива одређених делова у аеродромској згради, службених резиденција, конференција (укључујући и називе пројеката) и сл. пише великим словом, док се други елемент пише малим словом – задржава се у тексту и онда када су ти називи на енглеском језику (као у примерима: *Special branch*, *Departure lounge* и сл.), али и када су сви елементи у оквиру самих назива преведени на српски језик или неки од њих (као у примерима: *Airside galerija*, *Conway pasaž*, *Cutter laboratorija* и сл.):

[...] pripadnici **S**pecial branch [...] (Пекић 2011: 249); [...] Aerodromske bezbednosti i Carinske službe [...] (Пекић 2011: 250, 316, 317, 357, 421, 428, 445, 468, 470, 471, 474, 475, 484, 485, 486, 487, 491, 497, 513, 514, 517, 527, 528, 560, 564, 594); [...] u tzv. **D**eparture lounge [...] (Пекић 2011: 275); Predsednici vlada **Z**ajedničkog tržišta [...] (Пекић 2011: 296); [...] sliku **S**ituacione sobe **B**eke kuće [...] s **N**acionalnim savetom bezbednosti [...] (Пекић 2011: 297, 570, 588); [...] **K**omitet eksperata za besnilo **S**vetske zdravstvene organizacije. (Пекић 2011: 299); [...] **K**omiteta za borbu protiv besnila. (Пекић 2011: 312, 341, 346, 376, 464, 467, 488, 592); [...] šef **A**erodromske službe bezbednosti... (Пекић 2011: 315); [...] narednik **M**etropolitan policije [...] (Пекић 2011: 316); [...] u kancelariji **J**ugoslovenskog aerotransporta [...] (Пекић 2011: 333); [...] agenti **T**ajne službe. (Пекић 2011: 337); [...] od **A**irside galerije [...] (Пекић 2011: 337, 360); [...] uslove **I**nternacionalnog revolucionarno-oslobodilačkog fronta. (Пекић 2011: 357, 423, 424); [...] **A**silomar konferencije [...] (Пекић 2011: 407, 414, 543); **I**z **C**onway pasaža [...] (Пекић 2011: 422); [...] na **V**ojnom institutu za mikrobiologiju [...] (Пекић 2011: 449); [...] **M**inistarstvo civilne avijacije [...] (Пекић 2011: 468); [...] **S**avet za javno zdravlje i regulaciju veterinarske medicine. (Пекић 2011: 474); [...] **C**utter laboratorije [...] (Пекић 2011: 514); [...] uniformi **V**ojske spasa [...] (Пекић 2011: 525); [...] **P**rojekat regeneracije i rekombinacije **D**NK **R**habdovirusa, **P**rojekat **R**RR [...] (Пекић 2011: 544); [...] predsednik šefova **U**druženih štabova [...] director

Centralne obaveštajne agencije [...] (Пекић 2011: 571); [...] **Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija**. (Пекић 2011: 592, 603, 604, 606, 611); [...] **Svetske zdravstvene organizacije** [...] (Пекић 2011: 611); [...] šefa **Mikrobiološkog odeljenja Instituta za tropsku medicinu** [...] (Пекић 2011: 612); [...] **Kraljevska komisija** [...] (Пекић 2011: 613) итд.

У првом примеру реч је о припадницима јединице за специјалне операције. Примери који се односе на Заједничко тржиште (енг. *The Common Market* или *The Common market*), или Тајну службу (енг. *The Secret Service*), показују директно преузимање правописних правила енглеског језика о писању великог слова, будући да је уобичајена појава да се наведени појмови, а нарочито први појам економских интеграција у систему српског језика пише малим словом, чак и у стручним економским текстовима. Ситуациона соба (енгл. *The White House Situation Room*) је пример да се и посебни делови одређеног здања које служи у резиденцијалне сврхе могу писати великим словом, иако се у енглеском оба елемента двочланог назива увек пишу великим словом. Исто правило примењује се и на примеру Беле куће. Пример Савета за националну безбедност или Национални савет безбедности (како је наведено у тексту) (енгл. *The National Security Council*) показује придржавање правописних правила изнетих у наведеном Правопису, као и наведени стручни назив Комитета (енгл. *The WHO Expert Committee on Rabies*), или варијанта овог назива.

Изузетак од претходно наведеног правила у српском језику, потврђују следећи примери у коме су сви елемента двочланог или трочланог назива комитета, галерија, организација, државних секретаријата и сл., написани великим словом:

[...] *Antirabies Committee* [...] (Пекић 2011: 282, 287, 289, 302); [...] из *Antirabies Committeeja Heathrowa* [...] (Пекић 2011: 315); [...] у *Airside Gallery* [...] (Пекић 2011: 353, 354, 355); [...] човек *Central Intelligence Agency*. (Пекић 2011: 353, 355); [...] *British Airwaysa* [...] (Пекић 2011: 367, 464, 477, 565); [...] *irskog Air Lingusa* [...] (Пекић 2011: 380); [...] *British Airports Authority* [...] (Пекић 2011: 468); [...] шеф *State Departmenta* [...] (Пекић 2011: 571) итд.

Примери *The East End*, који се односи на централни део Лондона, као и енглески називи станице *Heathrow Central*, затим делова аеродрома, аеродромске управе, центара за контролу ваздушног саобраћаја, војних база, компанија, грађевина, саобраћајница, законских аката, приручника и сл., као и називи који се односе на медицинску терминологију, показују да су у тексту вишечлани називи на енглеском језику задржани у изворном облику уз придржавање правописних правила у постојећем систему енглеског језика, без обзира на то колико елемената ови називи

садрже (иако би у систему српског језика било дозвољено написати само први елемент великим почетним словом, нарочито кад је реч о називима улица, тргова и паркова):

[...] U **East Endu** [...] (Пекић 2011: 302); [...] stanice **Heathrow Central**. (Пекић 2011: 311, 347, 444, 484, 494, 498); [...] **Central Terminal Aree**. (Пекић 2011: 318, 341, 346, 365, 422, 440, 443, 468, 474, 476, 477, 483, 484, 488, 511, 538, 548, 603, 614); [...] **British Airwaysa** [...] (Пекић 2011: 319, 405, 464, 477); [...] перона **Inner Ring Easta** [...] (Пекић 2011: 321, 324, 381, 470, 488, 533); [...] **Inner Ring Westa** [...] (Пекић 2011: 322, 381, 488, 504, 556); [...] **British Airports Authorityja** [...] (Пекић 2011: 327); [...] **Wolfenden Housea**. (Пекић 2011: 329, 399, 400, 401, 402, 404, 407, 408, 426, 454, 514, 540, 542, 543); [...] **Air Traffic Control** [...] (Пекић 2011: 339); [...] **D'Albiac Houseom** [...] (Пекић 2011: 346); [...] **Bath Roadom** [...] (Пекић 2011: 366); [...] **Queen's Buildinga** [...] (Пекић 2011: 247, 277, 278, 281, 282, 290, 303, 317, 339, 346, 372, 381, 405, 409, 410, 421, 422, 423, 425, 427, 460, 488, 497, 522, 529, 559, 566, 592, 597, 603, 604, 606); [...] **Sawyer Air Force Base** [...] (Пекић 2011: 384); [...] у **Royal Air Force** [...] (Пекић 2011: 405); [...] у **Conway Road** [...] (Пекић 2011: 410, 417, 421); [...] **Downing Streetom 10** [...] (Пекић 2011: 472, 569, 585, 587, 590, 592); [...] **Martial Antirabies Law** [...] (Пекић 2011: 472); [...] **Model Rabies Control Ordinance** [...] (Пекић 2011: 474); [...] **Cromer Roada** [...] (Пекић 2011: 489); [...] **Chard Roada** [...] (Пекић 2011: 489); [...] **Calshot Wayu** [...] (Пекић 2011: 489); [...] **British Caledonian Airwaysa** [...] (Пекић 2011: 489); [...] **Royal Air Maroca** [...] (Пекић 2011: 489); [...] **Anti Rabies Serum**. (Пекић 2011: 501); **Air Force One** [...] (Пекић 2011: 570, 580, 588); [...] из **Fort Detricka**. (Пекић 2011: 572); [...] из **Harley Streeta**. (Пекић 2011: 594); [...] **Heathrow Mutant Rhabdovirus Rabies** [...] (Пекић 2011: 612); [...] оградиченој **Osterley Parkom**, **Hounslow Heathom** и **Bushy Parkom** на истоку, **Kempton Parkom** [...] **Windsor Great Parkom** на западу и **Uxbridge Roadom** [...] (Пекић 2011: 612, 614); [...] **Rhabdovirus** [...] (Пекић 2011: 614); [...] **4 St. Pancras Way NW1** [...] (Пекић 2011: 614) итд.

Кад је реч о називу законског акта (енгл. *Martial Antirabies Law*) у загради је дато објашњење (Преки закон против беснила) и притом је доследно спроведено претходно наведено правило о писању вишечланих назива.

Међутим, *Main concourse* или главни хол терминала је пример у коме је правило о писању вишечланих назива спроведено на енглеском језику, али не и на српском у коме нема довољно аргумената да се овај део аеродромске зграде пише великим почетним словом:

[...] **Main concourse**, **glavni hol terminala** [...] (Пекић 2011: 314) итд.

У називима занимања у српском језику не наилазимо на податак о писању великог слова (мада се истиче да називи титула захтевају мало почетно слово), али је зато у тексту забележен пример заједничких именица из енглеског језика које су иако означавају војни чин (старијег водника) написане великим словима:

[...] Tzv. **Chief Warrant Officer** [...] (Пекић 2011: 571) итд.

Будући да је у горе наведеном Правопису дато правило у вези са писањем страна света малим словима, осим у случају да ове именице означавају: „одређене државе и народе” (Стевановић, Јонке 1960: 13), што потврђују наредни примери:

Potrazi za drogama i bombama na **Z**apadu, lovu na subverzivnu i opscenu kontribandu na **I**stoku. (Пекић 2011: 612) итд.

Међутим, наредни пример показује да је у тексту прихваћен енглески правопис у коме се инсистира на писању великог слова именица и онда када не означавају наведене појмове:

[...] kontrolu (**J**uga i **S**evera) [...] (Пекић 2011: 229); [...] o jevrejskim transportima na **I**stok. (Пекић 2011: 390); [...] božji raj na **I**stoku. (Пекић 2011: 597, 606) итд.

У вези са претходно наведеним правилом, уколико је реч о вишечланом географском називу које садржи страну света, онда се први елемент пише великим, а други малим словом, што је у складу са датим Правописом:

[...] saloonu **D**ivljeg zapada. (Пекић 2011: 307) итд.

Када су у питању правописне подударности између српске и енглеске верзије, запажамо и употребу великог слова код заједничких именица које су део одговарајућег географског појма, и код којих се подразумева на коју се именицу односе, тако да су њени конститутивни елементи изостављени. У горе наведеном Правопису споменути критеријум о употреби великог слова је издвојен, што указује на доследност у спровођењу текстуалних специфичности анализираних текста:

[...] s **O**strva [...] (Пекић, 2011 : 205); [...] prešao **K**anal [...] (Пекић 2011: 230); [...] koliko on u **D**ržavama [...] (Пекић 2011: 273) итд.

Наведене заједничке именице означавају географске појмове познате у енглеском говорном подручју (Британско острво, Енглески канал или Ламанш, Сједињене Америчке Државе) које се пишу малим словом, судећи према правилу о вишечланим географским називима („Али ако су састављени од више речи, а друга реч није властита именица – великим почетним словом пише се само прва реч”) (Стевановић, Јонке 1960: 13), изузев примера који се односи на назив земље, јер се тада сви елементи који улазе у њен састав пишу великим почетним словом. Ипак, издвојено правило о употреби једночланих назива оправдава наведене случајеве његове употребе („Када су називи који су наведени у претходној тачки једночлани, или када се узима само по једна реч место више њих, онда се те речи пишу великим почетним словима”) (Стевановић, Јонке 1960: 14).

У корпусу смо забележили и случајеве употребе претходног правила не само кад је реч о географским појмовима, већ и кад је реч о називима организација, друштава, установа али и стручних пројеката:

[...] u Centru [...] (Пекић 2011: 284, 436, 437); Razgovarao sam sa Centrom. (Пекић 2011: 358); *Obojeni članovi Sindikata odbili su* [...] (Пекић 2011: 366); [...] čovek iz **Bezbednosti** [...] (Пекић 2011: 421); [...] zahvaljujući [...] aljkavosti **Komiteta** [...] (Пекић 2011: 468, 472); [...] **Vlada i Parlament** [...] (Пекић 2011: 468, 475, 574, 585, 590); „Da li je ovo taj **Projekat**?” (Пекић 2011: 545); Prvi put [...] **Partija, Vlada i Armija** [...] (Пекић 2011: 572, 573, 574); **Vlada i Politbiro** Sovjetskog Saveza [...] (Пекић 2011: 576, 585); [...] u istoriji **Saveta**. (Пекић 2011: 592) итд.

Наведене заједничке именице односе се на *Медицински центар, Синдикат транспортних и других радника (УК), Аеродромску безбедност, Комитет за борбу против беснила, Британску владу, Парламент Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске* као и на *Пројекат регенерације и рекомбинације ДНК вируса беснила*. У наредним примерима, наведене заједничке именице односе се на државне институције у Русији. Након тога следи *Савет безбедности Уједињених нација*.

Религијски термини који су присутни у корпусу, такође, написани су великим словом по угледу на обележја енглеског израза захваљујући којима долази до различитог степена усаглашавања енглеског варијантног израза са стандардном нормом српског језика. У следећем примеру именице крст и сатана написане су великим словом (енг. *Holy Cross, Satan, the Holy Mother of God, the Archangel Gabriel*):

[...] '*Braća svetog Krsta*' [...] (Пекић 2011: 284); [...] *između Boga i Satane* [...] (Пекић 2011: 455); I ona se molila. Samo jednoj drugoj **Мајси**. (Пекић 2011: 463); [...] *Arhandela Gabrijela* [...] (Пекић 2011: 492) итд.

Специфичности варијантних реализација показују могућност њихове напоредне употребе. Наиме, именица *бог*, пише се и малим и великим почетним словом. Када је део фразе којом се изражава нечије емотивно стање (нестрпљење, чуђење, бес) пише се малим словом, али кад се употребљава у религијском контексту, пише се великим словом; овде примећујемо неподударност у односу на енглески језик у коме се увек користи велико почетно слово. У тада важећем Правопису закључено је да је ова именица заједничка због чега јој припада мало слово (в. Стевановић, Јонке 1960: 11):

[...] *da umilostive Boga*. (Пекић 2011: 286, 455, 502, 509, 510, 597); '*Za ime boga*, ' [...] (Пекић 2011: 287, 298); [...] *slava Bogu* [...] (Пекић 2011: 467, 557) итд.

У следећем примеру инкорпорирано је правило о употреби великог слова, које је уобичајено у енглеском, али не и у српском. Наиме, Правопис наводи да се: „Придеви

изведени наставком *-ски* и од властитих имена пишу малим словом” (Стевановић, Јонке 1960: 15):

[...] *iz Nordijskih zemalja* [...] (Пекић 2011: 383) итд.

Дакле, енгл. термин *Nordic countries* показује да се придеви изведени од властитих именица у енглеском пишу великим словом.

Навешћемо и пример директног преношења правила о томе да се географски појмови који означавају одређену област у држави пишу великим словом, чак и ако прва реч није властита именица.

[...] *kakav je za Južnu Englesku* [...] (Пекић 2011: 223) итд.

Претходно наведени пример захтева да се у српском језику лексема *južna* пише малим словом.

Пример који следи бележи наредну неподударност са Правописом из 1960. у коме је наглашено да малим словом треба писати и: „називе појединих раздобља у развиту друштва и земље” (Стевановић, Јонке 1960: 15):

[...] *pevajući himne Zlatnom dobu* [...] (Пекић 2011: 383); [...] *da je kult 'Dece Vodolije'* [...] (Пекић 2011: 383) итд.

Дакле, златно доба (енгл. *Golden Age* или *Golden age*) и доба водолије (енгл. *The Age of Aquarius*) јесу примери који указују на присуство енглеских правописних правила у вези са писањем великог почетног слова. Други пример односи се на астролошке термине који нису обухваћени тада важећим Правописом, а који се пишу великим словом у енглеском језику.

У тексту је забележен и пример писања болести великим словом, што се не поклапа са формулацијом правописних правила српског језика, чак и ако је аутор навођењем овог примера хтео да се позове на одређени историјски догађај (који се пишу малим словом према тада важећем Правопису):

[...] *među flagelante Kuge iz 1347.* (Пекић 2011: 385) итд.

Називи модела аутомобила се у тексту пишу великим словом, што се поклапа са правописним одликама енглеског језика, али не и са одликама српског, јер уколико се позовемо на Правопис из 1960. наилазимо на правило да: „Називи појединих изума добивених према именима оних који су их изумели нису више властите, већ заједничке именице, па се не пишу великим, већ малим почетним словима [...]” (Стевановић, Јонке 1960: 11):

[...] *srebrni Bentley* [...] (Пекић 2011: 115, 16, 168, 169); [...] *s leve Austin Morris* [...] *s desne Ford Cortina* [...] (Пекић 2011: 115); [...] *za volanom [...] Porschea* [...] (Пекић 2011: 115, 128); [...] *sirene policijskog Rovera* [...] (Пекић 2011: 128); [...] *iza policijskog Rovera* [...] (Пекић 2011: 168, 260);

[...] ispod Bentleyja. (Пекић 2011: 249); [...] u Fordu [...] (Пекић 2011: 461); [...] u [...] Toyota [...] (Пекић 2011: 463); [...] iz [...] taksija Austina [...] (Пекић 2011: 467) итд.

Као правописни знак тачка или белина (размак) користи се да означи троцифарски период бројева већих од четвороцифрених:

[...] od 100.000 volti [...] (Пекић 2011: 341); [...] do 250.000 puta [...] (Пекић 2011: 341, 365); [...] 230.000 ljudi, bolesno 15.000 [...] (Пекић 2011: 365); [...] 1 prema 10.000. (Пекић 2011: 513); [...] na 30.000 stora [...] (Пекић 2011: 570, 571) итд.

Међутим, наредни пример показује употребу тачке и код четвороцифрених бројева, што је уобичајен начин раздвајања троцифарског периода и четвороцифрених бројева у енглеском језику:

[...] od 1.000 stora [...] (Пекић 2011: 223); [...] a mrtvo 5.000. (Пекић 2011: 365); [...] 2.000 stora [...] (Пекић 2011: 440, 488) итд.

Правила о писању апострофа која су дата у већ споменутом Правопису не укључују његову употребу у писању властитих имена, али преузимањем енглеске транскрипције у писању властитих имена, долази и до преузимања правописних знакова, односно апострофа, који задржава исту структурну позицију:

O'Henry [...] (Пекић 2011: 239); [...] Queen's Buildinga [...] (Пекић 2011: 247, 277, 278, 281, 282, 290, 303, 317, 339, 346, 372, 381, 405, 409, 410, 421, 422, 423, 425, 427, 460, 488, 497, 522, 529, 559, 566, 597, 603, 604, 606); [...] D'Albiac Houseom [...] (Пекић 2011: 346, 489); [...] Planter's bara [...] (Пекић 2011: 348); [...] O'Hare [...] (Пекић 2011: 376); [...] Robert O'Donohoe [...] (Пекић 2011: 558); [...] David O'Brian [...] (Пекић 2011: 606, 607) итд.

На исти начин, преношењем енглеских властитих имена у текст се преносе и сва правила о њиховом писању, чак и ако ово подразумева да властито име садржи два велика слова. Ово правило се преноси и онда када властито име добија падежне наставке из српског језика. Дакле, као резултат дистинктивне граfiје у енглеском језику, долази до ненормиране употребе двојног великог слова:

[...] Cliveom MacGiejem [...] (Пекић 2011: 528, 550, 551); [...] Clivea MacGiejca [...] (Пекић 2011: 529) итд.

Правилима о писању правописних знака додаћемо и знак који се користи у аритметичким операцијама и чија је употреба карактеристична за текстове у енглеском говорном подручју:

Čovek + kaktus... Čovek + vuk. Čovek + kobac. Čovek + škorpija. Čovek + škorpija + kaktus + vuk + kobac + ajkula. (Пекић 2011: 413); Revolucija je Uprnost + Organizacija + Cilj. (Пекић 2011: 423) итд.

3.3.2. МОРФОЛОШКА АДАПТАЦИЈА ИМЕНИЧКИХ, ПРИДЕВСКИХ И ГЛАГОЛСКИХ АНГЛИЦИЗАМА

Узимајући у обзир постојање граматичко–морфолошке интерференције којој је изложен основни облик модела језика даваоца (енглеског језика) приликом преласка у основни облик реплике језика примаоца (односно, српског језика), можемо говорити о томе да наведени модел пролази кроз одговарајуће промене. Будући предмет интерферирања граматичких система двају језика, адаптација модела у реплику окарактерисана је стварањем основног облика посуђенице, а затим усклађивањем морфолошких категорија, у зависности од тога којој врсти речи дата посуђеница припада. За потребе анализе наведене адаптације анализи су подвргнуте именице, придеви и глаголи, које су обухваћене корпусом. Усклађивањем морфолошких категорија, долазимо до питања процеса интеграције именичких, придевских и глаголских посуђеница у систем променљивих облика српског језика којим ћемо употпунити наше излагање. Указивањем на чињеницу да основни облик посуђенице може бити дат као слободни морфем и као скуп слободног и везаног морфема, прилагођавање позајмљеница морфолошкој структури српског језика одвија се уз одговарајућу лингвистичку операцију, трансморфемизацију, односно, супституцију на морфолошком нивоу (Филиповић 1986: 119) у чијим основама налазимо да: „ријеч може бити састављена од слободног морфема и везаног морфема, да везани морфем може бити нулти, тј. да и сам слободни морфем чини ријеч и да комплексни морфем + суфикс (Хауген 1969: 389), чини ријеч” (Филиповић 1986: 119). Додајмо притом и примарност и секундарност у адаптацији, као последњу компоненту у анализи одговарајућег језичког материјала, као и одређивању њихове вредности у постојећем систему. Категоризацију морфолошких промена извршићемо применом три типа трансморфемизације (нулте, компромисне и потпуне), релевантних у нашој анализи процеса језичког посуђивања на морфолошком нивоу. Сви примери који су обухваћени корпусом, дати су у номинативу, због прецизније обраде података.

3.3.2.1. ТРАНСМОРФЕМИЗАЦИЈА

А) ИМЕНИЧКИ АНГЛИЦИЗМИ

1. Нулта трансморфемизација

Означавање првог степена трансморфемизације заснива се на директном преузимању Е модела у језик прималац, при чему је могућност реализације модела у реплику таква да се његово интегрисање одвија без наметнутих ограничења. Након завршене трансфонемизације, без обзира на то што није подвргнут даљим променама, на основу примарно истакнутих завршетака, може се тврдити да је у складу са морфолошким принципима система језика примаоца. „ПРВИ СТУПАЊ СУПСТИТУЦИЈЕ јавља се кад је модел преузет у језик прималац као слободни морфем без везаног морфема, па нема потребе за морфолошком адаптацијом основног облика” (Филиповић 1986:119). У циљу илустровања нулте трансморфемизације која се јавља у примарној адаптацији, наводимо следеће примере:

Енглеска реч	Посуђеница у српском језику
основа + нулти суфикс	слободни морфем + нулти везани морфем {∅}
E <i>hall</i>	S hol -{∅} (Пекић 2011: 31,32);
E <i>tunnel</i>	S tunel -{∅} (Пекић 2011: 20, 21);
E <i>shock</i>	S šok -{∅} (Пекић 2011: 31);
E <i>cheque</i>	S ček -{∅} (Пекић 2011: 304);
E <i>stampedo</i>	S stampedo -{∅} (Пекић 2011: 33);
E <i>gabardine</i>	S gabarden -{∅} (Пекић 2011: 50);
E <i>closet</i>	S klozet -{∅} (Пекић 2011: 54);
E <i>bar</i>	S bar -{∅} (Пекић 2011: 62);
E <i>inch</i>	S inč -{∅} (Пекић 2011: 71);
E <i>tip</i>	S tip -{∅} (Пекић 2011: 107);
E <i>film</i>	S film -{∅} (Пекић 2011: 274);
E <i>flash</i>	S fleš -{∅} (Пекић 2011: 168);
E <i>yard</i>	S jard -{∅} (Пекић 2011: 31, 32);
E <i>lord</i>	S lord -{∅} (Пекић 2011: 274);
E <i>box</i>	S boks -{∅} (Пекић 2011: 164);
E <i>stop</i>	S stop -{∅} (Пекић 2011: 553);
E <i>block</i>	S blok -{∅} (Пекић 2011: 140);
E <i>dock</i>	S dok -{∅} (Пекић 2011: 20);
E <i>collar</i>	S kolir -{∅} (Пекић 2011: 24, 34);
E <i>coyote</i>	S kojot -{∅} (Пекић 2011: 188);
E <i>trick</i>	S trik -{∅} (Пекић 2011: 127);
E <i>colledge</i>	S koledž -{∅} (Пекић 2011: 260);
E <i>clan</i>	S klan -{∅} (Пекић 2011: 429);
E <i>comfort</i>	S komfor -{∅} (Пекић 2011: 490);
E <i>camp</i>	S kamp -{∅} (Пекић 2011: 614);
E <i>park</i>	S park -{∅} (Пекић 2011: 41);

E <i>panel</i>	S panel –{∅} (Пекић 2011: 225);
E <i>lift</i>	S lift –{∅} (Пекић 2011: 101);
E <i>team</i>	S tim –{∅} (Пекић 2011: 122, 480);
E <i>stress</i>	S stres –{∅} (Пекић 2011: 375);
E <i>radio</i>	S radio –{∅} (Пекић 2011: 52);
E <i>detective</i>	S detektiv –{∅} (Пекић 2011: 170);
E <i>code</i>	S kod –{∅} (Пекић 2011: 139);
E <i>commandos</i>	S komandos –{∅} (Пекић 2011: 313);
E <i>dictaphone</i>	S diktafon –{∅} (Пекић 2011: 359);
E <i>weekend</i>	S vikend –{∅} (Пекић 2011: 120);
E <i>barmen</i>	S barmen –{∅} (Пекић 2011: 307);
E <i>gentleman</i>	S džentlmen –{∅} (Пекић 2011: 357);
E <i>faul</i>	S faul –{∅} (Пекић 2011: 260);
E <i>monitor</i>	S monitor –{∅} (Пекић 2011: 277);
E <i>alligator</i>	S aligator –{∅} (Пекић 2011: 413);
E <i>convoy</i>	S konvoj –{∅} (Пекић 2011: 366);
E <i>leader</i>	S lider –{∅} (Пекић 2011: 351);
E <i>ring</i>	S ring –{∅} (Пекић 2011: 172);
E <i>cameraman</i>	S kamerman –{∅} (Пекић 2011: 474);
E <i>terminal</i>	S terminal –{∅} (Пекић 2011: 20);
E <i>ser</i>	S ser –{∅} (Пекић 2011: 122).

Наведени примери показују да модел одговара реплици, односно да основни облик модела у процесу нулте трансморфемизације, прелази у основни облик реплике, односно у морфолошки систем српског језика, а да претходно није изложен адекватним морфолошким ограничењима (овде нећемо разматрати промене на фонолошком нивоу тј. трансфонемизацију којима су модели претходно били изложени). Сви примери прате формулу по којој се основни облик гради од слободног морфема и нултог везаног морфема. Управо овакве посуђенице: „које се са моделом слажу по облику” (Бајић 2010: 151) пролазе кроз примарну адаптацију у морфолошкој равни. Дакле, анализа језичког материјала пружа искључиво могућност идентификовања нултог наставка као честог и продуктивног адаптационог наставка у постојећим репликама. Међутим, важно је нагласити да се међу наведеним примерима налазе и лексеме *ček*, *kojot*, *koledž* и *detektiv*, које су настале од енглеских именица *cheque*, *coyote*, *colledge*, *dictaphone* и *detective*, које се завршавају самогласником (за разлику од друге групе именица које се завршавају на сугласник: *park*, *hall*, *tunnel*, *shock*, *closet*, *stop*, *block*, *dock*, *team*, *lift*, *film*, *stress*, *panel*, *camp* итд.), али и да се све наведене именице завршавају нултим суфиксом. У српском језику, наведене адаптиране именице: *чек*, *којот*, *колеџ*, *детектив*, *хол*, *тунел*, *шок*, *док*, *тим*, *лифт*, *филм*, *стрес*, *панел*, *парк*, *камп* и др. завршавају се на сугласник, без обзира на то да ли је адаптација извршена по узору на енглеске лексеме које се завршавају и сугласником

и самогласником, што упућује на постојеће морфолошке разлике у творби именица у наведеним језицима. Због тога што се овакав тип трансморфемизације јавља у примарној адаптацији, оваква компонента наведеним променама даје обележје примарности. У домену узрока учесталости додавања нултог наставака, упркос томе да постоје четири наставачке могућности у С језику у номинативу једнине, недовољно су изграђени критеријуми о томе зашто се на пример: Е *colledge* и Е *inch* адаптирају као С *koledž* и *inč*, а не **koledža* и **inča*. Нултим наставком најчешће су обухваћене једносложне именице, код којих не би ни било могуће додати неку од наставачких морфема, али и вишесложне именице. У оквиру ове групе именичких англицизама налазе се и именице које се завршавају тзв. псеудонаставцима. Неизбежан потенцијал оваквих индигених наставака узрок је стварања богатства језичког материјала, и у корпусу наилазимо на: *-en* (нпр: *barmen*, *džentlmen*, *gabarden*), *-an* (нпр: *klan*, *kamerman*), *-ent* (нпр: *agent*, *rezident*), *-ol* (нпр: *hol*), *-on* (нпр: *diktafon*) и др. Адаптациони наставак *-o* употребљен је искључиво као завршетак Е модела, а није доживљен као посебни наставак: Е *stampedo* – С *stampedo*, Е *radio* – С *radio*. Четврти наставачки завршетак у примарној деривацији *-e* није пронађен у корпусу (адаптациони наставак *-a* обухваћен је потпуном трансморфемизацијом). Даље, примери: *barmen*, *džentlmen* и *kamerman*, јесу примери сложених именичких англицизама (сложеница), будући да је други елемент реплика Е речи *man* (*men*) који се због своје раширене употребе означава као творбени наставак, што говори у прилог секундарном слагању ових именица, јер се наведена реплика у својој интерпретативној употреби издваја као потенцијални полусуфикс.

Дакле, у случајевима када се именица завршава на консонант а нема везаног морфема енглеске посуђенице се изводе на основу нулте трансморфемизације, будући да су завршеци основних облика модела исти као у српском језику. Међутим, уколико основни облици модела имају завршетке који не одговарају завршецима именица у српском језику, а притом се адаптација врши по основу нултог типа трансморфемизације, онда се ти завршеци (који пролазе кроз фонолошку адаптацију) задржавају у именицама српског морфолошког система, а: „њихову појаву сматрамо иновацијом у дистрибуцији фонема [...] (финално *-i*, *-u*. [...])” (Филиповић 1986: 120), као и консонантских скупина *-nkt*, *-nt*, *-kt*, *-ks*, као у наредним примерима:

Енглеска реч	Посуђеница у српском језику
основа + нулти суфикс	слободни морфем + нулти везани морфем {∅}
<p>Е <i>penny</i> Е <i>lady</i> Е <i>rugby</i> Е <i>interview</i> Е <i>box</i> Е <i>agent</i> Е <i>resident</i> Е <i>hydrant</i> Е <i>elephant</i></p>	<p>S peni –{∅} (Пекић 2011: 36, 42); S ledi –{∅} (Пекић 2011: 256); S ragbi –{∅} (Пекић 2011: 260); S intervju –{∅} (Пекић 2011: 296); S boks –{∅} (Пекић 2011: 164); S agent –{∅} (Пекић 2011: 97); S rezident –{∅} (Пекић 2011: 436); S hidrant –{∅} (Пекић 2011: 424); S elefant –{∅} (Пекић 2011: 341).</p>

Дакле, у примерима лексема *ragbi*, *penny* и *intervju* запажамо наставке *-i*, *-u*, који представљају иновацију у српском, будући да домаће именице не садрже финалне завршетке овог типа. На овај начин формирају се две групе посуђеница мушког рода: прва група посуђеница које се завршавају на консонант (међу горе наведеним примерима, то су: *park*, *hol*, *tunel*, *šok*, *klozet*, *stop*, *blok*, *dok*, *tim*, *lift*, *film*, *stres*, *panel*, *kamp* итд.), и друга група којој припадају именице које се завршавају на самогласник (као што су већ наведене именице: *ragbi*, *ledi*, *peni* и *intervju*). Последња група посуђеница на *-i*, које се мењају по првој деклинационој врсти (што потврђује наш став о томе да се у току саме морфолошке адаптације истовремено врши и усклађивање морфолошких категорија енглеског, као језика даваоца и српског, као језика примаоца): „уводе хијатско ј да се спријечи хијат између дочетка *-i* и вокалних наставака у падежима.” (Филиповић 1990: 134) Будући да адаптација оваквих именица наилази на потешкоће у парадигми, њихова садржајна заступљеност је умањена управо због овог отежавајућег фактора, јер билингвални позајмљивач вокални завршетак доживљава као некакав наставак кога је тешко уклопити. Остали примери посуђеница (*boks*, *agent*, *rezident*) припадају категорији именица чија адаптација припада нултом типу, док претходно наведене консонантске скупине које се налазе у финалним завршцима ових именица остају у новом морфолошком систему као именице мушког рода. Елипсу, као једну од морфолошких механизма, налазимо у примеру англицизма *boks*, која је објашњена: „позајмљивањем неких Е речи преко језика посредника” (Сурдучки 1978: 274).

2. Компромисна трансморфемизација

Уколико је извршена само делимична адаптација модела, јер се код посуђенице и даље запажа везани морфем из језика даваоца (овде, енглеског), такав модел представља: „компромисну реплику на морфолошкој разини, а у нашем га суставу зовемо компромисна трансморфемизација (compromise transmorphemization)” (Филиповић 1986: 122):

Енглеска реч	Посуђеница у српском језику
основа + суфикс	слободни морфем + Е везани морфем
<i>E kidnapper</i>	S kidnaper (Пекић 2011: 52);
<i>E designer</i>	S dizajner (Пекић 2011: 25);
<i>E revolver</i>	S revolver (Пекић 2011: 91);
<i>E partner</i>	S partner (Пекић 2011: 104);
<i>E farmer</i>	S farmer (Пекић 2011: 244);
<i>E bunker</i>	S bunker (Пекић 2011: 370);
<i>E tanker</i>	S tanker (Пекић 2011: 383);
<i>E parking</i>	S parking (Пекић 2011: 20, 29);
<i>E trening</i>	S trening (Пекић 2011: 106);
<i>E engineering</i>	S inženjering (Пекић 2011: 122);
<i>E boarding</i>	S bording (Пекић 2011: 128);
<i>E meeting</i>	S miting (Пекић 2011: 356);
<i>E holding</i>	S holding (Пекић 2011: 264);
<i>E container</i>	S kontejner (Пекић 2011: 176);
<i>E computer</i>	S kompjuter (Пекић 2011: 384);
<i>E conveyer</i>	S konvejer (Пекић 2011: 558).

Наведени примери представљају компромисне реплике које се састоје од слободних морфема и везаних морфема *-er* и *-ing* које су претходно прошле кроз фонолошку адаптацију, али и даље нису прилагођене морфолошком саставу српског језика. Дакле, наведене именице се завршавају на енглески наставак који је фонолошки или ортографски адаптиран, док је: „Могућност адаптирања оваквих именица неким другим адаптационим наставком умањена чињеницом да позајмљивач још увек идентификује такве завршетке у репликама са одговарајућим наставком из Е модела” (Сурдучки 1978: 277). Управо се на примеру компромисне трансморфемизације може јасно представити разлика између двају морфолошких система. Наведени примери из енглеског језика показују да су везани морфем, творбени суфикси, прешли у језик прималац, односно српски, а да притом нису замењени суфиксом језика примаоца исте семантичке вредности. Уместо тога, енглески везани морфем *-ing* и *-er*, задржавају се у српском језику, па на овај начин настају лексеме: *parking, bording, miting, holding, trening, kidnaper, dizajner, partner, farmer, konvejer* и др. код којих запажамо да се

процес адаптације није завршио, јер је један елемент у оквиру наведених компромисних реплика остао неадаптиран у морфолошком смислу, будући да се овакви везани морфеми користе у творбеном процесу у оквиру енглеског морфолошког система, али као такви не постоје у морфолошком систему српског језика, због чега се сматрају иновацијама. Тенденција ка усвајању ове групе именица испољава се у уједначености и доследности њихове употребе у С језику, јер нема препрека који би отежали њихову примену, јер их билингвални позајмљивачи доживљавају као неotuђиву целину, због чега је и олакшана њихова интеграција. Лексемом *inženjering* приказана је системска особеност појаве тзв. хибридних позајмљеница, али и пример нуклеарне супституције, јер је морфема *-ing*, додата на већ усвојену позајмљеницу *inženjer*.

3. Потпуна трансморфемизација

Уколико је везани морфем језика даваоца неодговарајући у односу на морфолошки систем српског језика, тако да компромисна реплика тежи томе да настави процес адаптације, и то тако: „да се замијени везаним морфемом (суфиксом) исте функције и значења из инвентара језика примаоца” (Филиповић 1986: 123), онда можемо говорити о томе да је основни модел (који се састоји из основе и суфикса) најпре формирао компромисну реплику која је задржала енглески везани морфем, а потом је дошло до потпуне трансморфемизације, јер је енглески везани морфем замењен везаним морфемом из српског језика. Међутим, први пример (енгл. *banker*) показује да је модел језика даваоца прескочио други ступањ супституције, и да је директно прешао у: „реплику по принципу потпуне трансморфемизације, тј. замјеном везаног морфема језика даваоца везаним морфемом језика примаоца” (Филиповић 1986: 123). Овде је реч о хибридној позајмљеници у којој је наставак Е модела *-er*, замењен одомаћеним страним наставком *-ar*.

Енглеска реч – модел	Посуђеница у српском компромисна реплика	Посуђеница у српском реплика
основа + суфикс или основа + нулти суфикс	слободни морфем + Е везани морфем	слободни морфем + С везани морфем

<p>E <i>banker</i> E <i>banknote</i> E <i>farm</i> E <i>control</i> E <i>sniper</i> E <i>Winchester</i> E <i>prohibition</i> E <i>jungle</i> E <i>roll</i></p>	-	<p>S bankar (Пекић 2011: 234); S banknote (Пекић 2011: 54); S farma (Пекић 2011: 123); S kontrola (Пекић 2011: 80); S snajperista (Пекић 2011: 455); S vinčesterka (Пекић 2011: 471); S prohibicija (Пекић 2011: 291); S džungla (Пекић 2011: 85); S rulanje Пекић 2011: 26);</p>
--	---	--

Кад је реч о односу везаног морфема језика даваоца *-er*, и домаћег суфикса *-ar*, у морфолошкој адаптацији модела модел најпре прелази у компромисну реплику када задржава наведени везани морфем. Међутим, како везани морфеме немају сталан трансфер и како се углавном не могу трајно преузимати, најчешће се замењују домаћим суфиксима принципом супституције, јер се не уклапају у морфолошки систем језика примаоца, чиме се завршава процес потпуне интеграције модела у систем српског језика. Једини изузетак од овакве поставке јесте Е *banknote*, која одговара С реплици *banknota*, у чему се огледа колебање и произвољност у додавању адаптационог наставка *-a*, као и англицизам *farma* који такође, приказује придруживање слободног морфема и С везаног морфема *-a*, чија морфолошка вредност одређује женски род посуђенице након поступка потпуне трансморфемизације. Даље, код именице *vinčesterka* (иако је она изведеница од Е именице *Winchester*) у директној реплици Е модела јавља се С деривациони наставак *-ka*, јер нема јасне замене Е наставка С наставком. У хибридном позајмљеницама у нашем корпусу супституција Е морфема изведена је на основу наредних дијаморфских односа: Е *-ist* > С *-ist(a)* (нпр: *snajperista*), Е *-tion* > С *-cija* (нпр: *prohibicija*), али су и даље маркиране примарном адаптацијом. Овде учавамо да постоји и јасна формално–семантичка веза међу именицама *snajperista* и *snajper*, где ова друга речи врши функцију осовинске речи која је неопходна за творбу речи. Да је реч *snajperista* у формалној и семантичкој вези са именичким дериватом на *-ist(a)*, сазнајемо на основу творбене парафразе која се може овако формирати: *особа која користи снајпер*. Дакле, реч је о мотивисаној лексичкој јединици – изведеници, јер је откривена одговарајућа семантичка мотивација између именичког деривата и осовинске речи; док је *-ist(a)* суфиксни формант или интернационални суфикс који: „формантску улогу добија на домаћем терену укључивањем у домаћи творбени систем.” (Ђорић 2008: 42). (Семантичке везе биће детаљније обрађене у посебном делу наше анализе). Забележена је и именица *rulanje*

која има наставак *-nj(e)* која је формирана аналогично. Глаголски англицизми који су обухваћени потпуном трансморфемизацијом, припадају секундарној деривацији.

Б) ПРИДЕВСКИ АНГЛИЦИЗМИ

1. Потпуна трансморфемизација

Енглеска реч – модел	Посуђеница у српском компромисна реплика	Посуђеница у српском реплика
основа + суфикс или основа + нулти суфикс	слободни морфем + Е везани морфем	слободни морфем + С везани морфем
<i>E vegetarian</i> <i>E Tory</i> <i>E lunatic</i> <i>E export</i> <i>E epoch</i> <i>E control</i> <i>E terminal</i> <i>E saxon</i> <i>E Victorian</i> <i>E abnormal</i> <i>E celluloid</i> <i>E Oxford</i> <i>E comfort</i> <i>E labour</i> <i>E basic</i> <i>E conveyer</i>	–	S vegetarijanski (Пекић 2011: 296); S torijevski (Пекић 2011: 101); S lunatični (Пекић 2011: 21); S eksportni (Пекић 2011: 72); S epoksidni (Пекић 2011: 341); S kontrolni (Пекић 2011: 17); S terminalski (Пекић 2011: 193); S saksonski (Пекић 2011: 87); S viktorijanski (Пекић 2011: 100); S abnormalni (Пекић 2011: 293); S celuloidni (Пекић 2011: 90); S oksfordski (Пекић 2011: 99); S komforni (Пекић 2011: 152); S laburistički (Пекић 2011: 151); S bazični (Пекић 2011: 378); S konvejerski (Пекић 2011: 559).

Будући да овај вид трансморфемизације претпоставља и могућност замене врста речи, уочавањем оваквих секундарних модификација на датим лексичким јединицама, долазимо и до секундарне адаптације која утиче на даље структурирање. Најчешће измене се односе на трансформацију именица у придеве: *Tory* – *torijevska*, *export* – *eksportni*, *epoch* – *epoksidan*, *Oxford* – *oksfordski*, *comfort* – *komforni*, *labour* – *laburistički*, али је забележен и пример глагола *roll*, који је постао реплика: *ruvanje*. Придеви *vegetarijanski*, *lunatično*, *viktorijanski*, *abnormalni*, *celuloidni*, *saksonski*, *bazični*, и др. показују да је реч о примарној адаптацији, јер се не мења врста речи. Корпусом су обухваћене и секундарне изведенице, односно поименичени придеви: *vegetarijanski*, *viktorijanski*, *saksonski*, који су изведени од осведочених именица: *vegeterijanac*, *Viktorijanac*, *Saksonac*.

3.3.2.2. Адаптација морфолошких категорија англицизама

Падеж и број, као основне морфолошке категорије посматраћемо у оквиру општег правила да: „чим се посуђеница потпуно интегрира у морфолошки сустав језика примаоца као реплика, она преузима све облике тог сустава” (Филиповић 1986: 132). Именице су подвргнуте редовној асимилацији, и добијају парадигматске облике у тренутку интеграције у морфолошки систем С језика. Сви аспекти морфолошке адаптације који се тичу рода, броја и падежа врше се истовремено. Њихова истовременост јесте компонента чији се редослед у адаптивном процесу не може са сигурношћу утврдити. Стога, не може се тврдити да се деклинација посуђенице врши на основу претходно одређеног рода посуђенице. С обзиром на то да се наведене морфолошке категорије не могу анализирати без контекста, егземплификација ће у овом случају бити вршена уз навођење читавог контекста у коме се дате лексеме појављују, како би приказ њихове интеграције био целовит. Примери су бројни, па ћемо навести само неколико, будући да се деклинација именица које се завршавају нултим наставком врши по угледу на индигене именице мушког рода на $-\{\emptyset\}$. Посматране у целини, све именице позајмљенице у нашем корпусу доживљавају парадигматске промене на исти начин као и домаће индигене именице, и зато у нашем излагању нећемо давати примере падежних наставака, будући да је реч о уобичајеним завршецима који не захтевају нашу додатну интерпретацију, већ ћемо се након неколицине примера посветити налажењу специфичности у постојећој С парадигми које уносе Е позајмљенице.

Енглеска реч	Посуђеница у српском језику
основа + нулти суфикс	слободни морфем + С везани морфем
Е <i>colir</i>	S [...] od tamnog civilnog odela sa belim kolirom [...] (Пекић 2011: 24);
Е <i>hall</i>	S [...] u holu terminala 2 [...] (Пекић 2011: 31);
Е <i>barmen</i>	S Lawford je [...] ubio barmena [...] (Пекић 2011: 445).

У наведеним лексемама налазимо да се посуђенице мушког рода мењају по првој деклинационој врсти, с обзиром на то да наведене именице припадају групи посуђеница мушког рода које се у номинативу једнине завршавају на консонант, тако да добијају све неопходне падежне наставке, чиме се подржава постојећа флексија у систему српског језика, за разлику од енглеског у коме овим именицама нису потребни наставци (осим са означавање множине) како би се одржао постојећи граматички

систем. На овим примерима, такође, може се сагледати тенденција мушког рода, будући да се англицизми који се завршавају на консонант (па чак и именице које се завршавају на самогласник: *-i*, *-u*) посматрају као именице мушког рода, и то је битан фактор у одређивању начина њихове деклинације. Истовремено, овакав начин детерминације рода у језику примаоцу јесте својеврсна иновација у морфолошком систему српског језика. С обзиром на карактеристичну употребу ових англицизама који се завршавају вокалским наставком, због своје структуре приликом додавања падежних наставака на основу се додаје хијатска фонема *j*, што твори нову основу ових именица која се завршава хијатским *j*, а не вокалским наставком. Проблем оваквих вокалских секвенци већ је констатован у С језику, и тиме се објашњава уједначеност примене хијатског *j* приликом додавања падежних наставака. У корпусу налазимо овакав пример (пример је наведен у падежном облику у коме је дат у корпусу): *penija* на коме се недвосмислено уочава тврђење да су наставци ове именице: *-ja*, *-ju*, а не *-a*, *-u*, итд. Међутим, ова тенденција ка раширености употребе хијатског *j* наилази на отпор код именице *ledi*, која задржава исти облик у целој парадигми, тако да се не може у целини тврдити о уједначености наведене појаве. Дакле, именица *ledi*: „остаје непромењена због тога што морфолошки сигнал већ носе у себи друге именице употребљене у истој функцији у реченици” (Сурдучки 1978: 301) (на пример: ...*karantin se odnosi na njega i ledi Laverick [...]* (Пекић 2011: 256)). Осим тога, ова именица садржи компоненту природног женског рода чиме се често наводе објашњења о непроменљивости именица овог типа. На исти начин, именица *ser* садржи компоненту природног мушког рода. Именица која се завршава на *-u*, такође је адаптирана нултим адаптационим наставком, и садржи наставке обележене у парадигми именица мушког рода. У корпусу је пронађен генитив једине: *intervjua*. Овај осведочени падежни облик говори у прилог претпоставци о непостојању потешкоћа прилагођавању именица са вокалским завршецима присутним морфолошким законитостима. Именице *stampedo* и *radio* – јесу примери именица на *-o*, које припадају различитим категоријама адаптације у парадигми. Прва наведена именица завршни наставак *-o* већином замењује одговарајућим падежним наставцима (нпр: ген.ј. *stampeda*, дат.ј. *stampedu*, инс.ј. *stampedom*), док именица *radio* која припада групи именица на *-io*, губи наставак *-o*, а онда се између *-i*, (којом се завршава основа именице) и падежних наставака додаје хијатско *j* (нпр: ген.ј. *radija*, дат.ј. *radiju*, инс.ј. *radijom*).

У корпусу нису пронађени придеви директне реплике Е модела, док су забележени придеви заправо секундарно изведени придеви који су створени додавањем

наставка *-sk(i)*, на основу већ усвојених Е именица, чиме се врши идентификовање следећих наставака којим се може осведочити поступак секундарне деривације придева: *-n(i): lunatični, eksportni, epoksidni, kontrolni, abnormalni, celuloidni, komforni, bazični*; *-sk(i): vegetarijanski, konvejerski, torijevski, terminalski, saksonski, viktorijanski, oksfordski* и *-čk(i): laburistički*. Одређени број наведених придева изведен је од имена и назива: *torijevski, saksonski, viktorijanski, oksfordski*, и за њих је карактеристичан наставак *-sk(i)*. Забележен је и један пример придевског англицизма насталог префиксално-суфиксалном творбом: *nekomforni* (Пекић 2011: 150).

За дескрипцију глаголских англицизама биће неопходна употреба инфинитива, узимајући у обзир да смо и у анализи именица и придева такође, полазили од њихових основних облика. Није могуће прецизно утврдити да ли су модели глаголских позајмљеница у нашем корпусу директне реплике неких Е глагола или је реч о секундарним изведеницама твореним на основу претходно адаптираних – усвојених именичких позајмљеница, уколико се узме у обзир чињеница да су у Е језику глаголи у основи: „врло често хомонимни и хомографни са другим врстама речи” (Сурдучки 1978: 327). На пример: Е *block* је и именица и глагол, па можемо само изнети претпоставку о томе да је Е именица послужила као модел С именичкој позајмљеници *блок*, док Е глагол послужио као модел С глаголској позајмљеници *blokirati*. Сличност уочавамо и код: *park – parkirati, koud – kodirati*. Директне реплике Е глагола су: *kidner – kidnapovati, trejn – trenirati, rul – rulati*. У корпусу нису пронађени глаголи моделовани према Е придевима, садашњим глаголским партиципима као и према облицима Е прошлог времена односно прошлог партиципа. Иако је мали број осведочених глагола, употребљени форманти глаголских позајмљеница указују да су најчешће коришћени: *-a, (rulati) -ova (kidnapovati)* и *-ira (blokirati, parkirati, kodirati, trenirati)*. Најпродуктивнији формант *-ira* јесте формант страног порекла, и није прави С глаголски формант, јер се: „употребљава и у глаголима страног порекла” (Сурдучки 1978: 330). Наведене глаголске позајмљенице јесу праве позајмљенице, и имају комплетну парадигму С глагола, односно учествују у грађењу свих сложених облика у постојећој морфолошкој структури С језика; док у корпусу нису пронађене секундарне изведенице овог типа, које би садржале префиксе. Инфинитив: Пронађен пример садржи инфинитив који учествује у конструкцији футура првог: *Kasnije će sve prolaze blokirati*. (Пекић 2011: 31). Инфинитив је у једном случају замењен конструкцијом да + презент: *Opisivao je rokušaj nepoznatog lica da kidnapuje [...]* (Пекић 2011: 52). Презент: *Kastor je protiv predloga da se [...] kodira imenom Dioskura..* (Пекић 2011: 27); Перфект:

Concorde je dostojanstveno rulaо prema uzletištu (Пекић 2011: 45, 60). Глаголски трпни придев: Јавља се приликом употребе пасивних времена. [...] она је за то *trenirana* (Пекић 2011: 73). [...] била су *parkirana* бела амбулантна кола (Пекић 2011: 410). Глаголске позајмљенице имају и способност исказивања глаголског вида: свршени вид (*perfective aspect*) – *blokirati*, несвршени вид (*imperfective aspect*) – *trenirati*, *kodirati*, *rulati*, двовидни глаголи (*biaspectual verbs*) – *parkirati*, *kidnapovati*.

3.3.2.3. Означавање рода и броја потпуном трансморфемизацијом

У одређивању рода и броја именица, а узимајући у обзир колебање између Е природног рода и С граматичког рода, којом су постављене јасне дистинкције између ових морфолошких система, намеће се као неизбежно – поступак замене природног граматичким родом у конкретној контактної ситуацији трансфера модела. Критеријуми за распоређивање позајмљеница у три рода заснивају се њиховој форми („фонолошки или графички облик завршетака у реплици”) (Бајић 2010: 157), мада се у литератури наводи и: „прихватање значења као критеријума, с обзиром да наставачке морфеме носе собом и извесно значење” (Сурдучки 1978: 288). Ово се потврђује кад је реч о деривационим наставцима (мада забележена именица из корпуса *snajperista* није донела промену значења), али адаптациони наставци којима се врши адаптација именичких позајмљеница немају семантичку, већ искључиво граматичку функцију, и стога врше адекватан утицај на избор категорије рода.

Примери нулте трансморфемизације индикатор је тога да форма преузетих модела који се првенствено завршавају на сугласник и адаптирају нултим наставком утиче на њихову даљу адаптацију као именице мушког рода. Богатство и потенцијал системских особености овакве појаве доприноси фреквентности у одређивању именица мушког рода (именице нећемо понављати, будући да су већ наведене у оквиру овог типа трансморфемизације). Други тип именичких позајмљеница адаптиран је са завршетком на *-i* и *-u*, али знајући да ово нису наставачке морфеме (у основном облику С именица) као и идентификовањем њихове основе, будући да се њихова основа завршава управо на *-i* и *-u*, и да су адаптиране нултим наставком, овај наставак поново врши пресудни утицај на одабир мушког рода у именичкој паарадигми: *ragbi*, *peni* и *intervju*, док је именица *ledi* изузетак, јер је и даље осведочена у женском роду и није променљива (о чему смо већ говорили у одељку о дефлекцији адаптираних именица). Код ове именице не може се говорити о адаптацији нултим наставком.

Примери потпуне трансморфемизације именица показују да се захваљујући том процесу врши и обележавање рода енглеских именичких англицизама на основу контаминације, када се на основни облик модела додаје везани морфем *-a*, којим се у српском језику означавају именице женског рода. Контаминација указује на именице из енглеског језика, које су, будући да се завршавају на консонант, могле постати именице мушког рода у српском језику, али су додавањем наведеног морфема добиле ознаку женског рода: *farma, kontrola, džungla, prohibicija, vinčesterka, banknota*. Ове именице јесу и показатељ тога да семантичка аналогија нема пресудну улогу у одређивању рода позајмљеница, зато што се не може са сигурношћу тврдити да ли је род одређен англијом према роду индигених речи која је замењена позајмљеницом или индигеном именицом сличног значења. У семантичкој равни могу се постављати питања да ли избор женског рода именице *farma*, почива на систему аналогије са другим индигеним именицама сличног значења, односно које су именице из те групе извршиле највећи утицај. „Зашто би им. *земља* и *кућа* више утицале на род именице *фарма* него им. *имање, добро, посед, салаи*?” (Сурдучки 1978: 291). Или, да ли су индигене именице *новчаница, кованица* утицале на женски род позајмљенице *banknota*? И да ли су им. *дубрава* и *шума* више утицале на род именице *džungla* од индигених именица *луг, шумарак*? Овим питањима долазимо и до произвољности којом се осведочене именице адаптиране наставком *-a* распоређују у категорију именица женског рода. Даље, уколико је фонолошка или графичка форма именице таква да се завршава на *-o* или *-e*, (*radio, stampedo*), које су у С језику подржане као именице средњег рода. Код наведених именица може се констатовати да се *-o* не подразумева као део основе, већ као наставачка морфема, због чега су одређене као именице мушког рода. Нису забележене именице са наставачком морфемом *-e*.

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском (ж.р.)	Посуђеница у српском (ж.р.) множина
основа + нулти везани морфем	Слободни морфем + српски везани морфем	Слободни морфем + српски везани морфем
<i>E farm</i> <i>E jungle</i> <i>E control</i>	S farma (Пекић 2011: 123); S džungla (Пекић 2011: 85); S kontrola (Пекић 2011: 80).	<i>S farme</i> <i>S džungle</i> <i>S kontrole</i>

Примери показују да у тренутку када је завршен процес трансморфемизације, посуђеница преузима све облике система у коме је извршена њена интеграција. У корпусу су откривене именице у којима је губитак енглеског плуралног наставка *-s* изазваног механизмом контаминације надомештен изједначавањем позајмљенице са домаћим речима женског рода на *-a*; тако да се плурални облик формира према домаћој деклинацији именица женског рода на *-a*. У том смислу, долази до усклађивања морфолошке категорије броја као резултат морфолошког уклапања у систем српског језика. Адаптациони процес у погледу броја именице реализује се нужним одређивањем врсте речи и рода, а затим и граматичким бројем, где је подразумевано да обележени облик броја – множина директно зависи од необележеног броја, односно једнине, мада не нужно овим редом. У корпусу нису пронађене позајмљенице моделоване према множини Е модела, нити именице у множини које имају граматичку једнину истог значења; већ је углавном реч о именицама женског рода које се завршавају на *-a* и које имају регуларну множину на *-e*, као и једносложним именицама мушког рода које формирају кратку множину са *-i* (*agenti, partneri*) или дугу множину са *-ovi* (*parkovi, dokovi, faulovi*), *-ani* (*kamermani*), *-evi* (*inčevi*). Именице средњег рода које су директне реплике Е модела: *radio* и *stampedo* имају регуларну множину именица средњег рода: *radija, stampeda* (иновација у погледу уметања хијатског *j* већ је објашњена). Забележен је и пример позајмљенице *ragbi* које је остала неадаптирана у погледу броја, јер је осведочена у једнини и вероватно је да множину и нема.

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском (м.р.)	Посуђеница у српском (м.р.) множина
основа + енглески плурални наставак <i>-s</i>	Слободни морфем + нулти везани морфем	Слободни морфем + српски везани морфем
<i>E parks</i> <i>E docks</i> <i>E agents</i> <i>E partners</i> <i>E fauls</i>	<i>S park</i> <i>S dok</i> <i>S agent</i> <i>S partner</i> <i>S faul</i>	<i>S parkovi</i> (Пекић 2011: 41); <i>S dokovi</i> (Пекић 2011: 20); <i>S agenti</i> (Пекић 2011: 97); <i>S partneri</i> (Пекић 2011:104); <i>S faulovi</i> (Пекић 2011:260).

Дакле, нарочиту улогу у образложењу анализе наведених енглеских плуралних облика (енгл. *parks, docks, agents, partners*) одиграли су принципи контаминације који налажу губитак енглеског плуралног наставка *-s*, па су посуђенице изједначене с домаћим речима мушког рода, које творе нови плурал као и те домаће речи, односно на *-i*, што даље допушта даљу деклинацију ових речи која не показује никаква одступања

од општих правила морфолошке адаптације, будући да се лексеме деклинирају по парадигми мушког рода.

Наредни пример показује да у случају да се модел завршава везаном морфемом (-*ess*) којом се у енглеском језику означава да је именица женског рода, не долази до замене везаног морфема из енглеског језика, већ се на постојећи облик модела који се састоји од слободног и везаног морфема, додаје везани морфем (-*a*) из српског језика који даје ознаку женског рода. У овом случају, именица је добила ознаку граматичког рода: „под утицајем природног рода појма који је означен именицом” (Судучки 1978: 290).

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском (ж.р.)	Посуђеница у српском (ж.р.) множина
основа + <i>-ess</i>	Слободни морфем + Е везани морфем + С везани морфем	Слободни морфем + Е везани морфем + С везани морфем
Е <i>steward-ess</i>	S <i>stjuard-es-a</i>	S <i>stjuardese</i> (Пекић 2011: 23).

3.3.2.4. Морфолошка категорија броја – фреквентност правилне употребе С именица у једнини/множини

Бројни су примери у којима је представљена употреба С именица у множини у моментима када се употреба једнине намеће као природнији одабир морфолошке категорије броја, и обрнуто, употреба категорије једнине уместо множине (мада је ово знатно ређи случај), што ћемо настојати да упоредимо са Е употребом морфолошких категорија броја: једнине и множине. С обзиром на бројност забележених примера можемо говорити о доследности и континуитету њихове употребе у корпусу:

- 1) [...] ne obazirući se na okolinu, strasno zauzetu svojim *svetovima* [...] (Пекић 2011: 39);
- 2) Ličio je na usamljene ljude po *parkovima*. (Пекић 2011: 41);
- 3) Paradoksalno ponašanje svojstveno je takvim *stanjima*. (Пекић 2011: 59);
- 4) Или би *koren* pustio u nekom industrijskom predgrađu [...] (Пекић 2011: 63);
- 5) [...] pred životom i njegovim nesportskim *istinama*. (Пекић 2011: 76);
- 6) Epilepsija nije poznavala ovakve *temperature* [...] (Пекић 2011: 79);
- 7) *Poteškoću* prave simptomi [...] (Пекић 2011: 79);
- 8) Samo velike krize, mislio je, u prvom redu ratovi, pravim ljudima pružaju *šanse*. (Пекић 2011: 97);
- 9) [...] svoju nesreću ispovedali sličnim nesrećnicima za prljavim *stolovima* sumnjivih *kafana*. (Пекић 2011: 104);
- 10) [...] ni vremena za *ispovedanja*. (Пекић 2011: 104);
- 11) Ali, opet, *mode* se u kriminal vraćaju. (Пекић 2011: 106);
- 12) Putujući *avionima*, prepuštao se transportnom procesu pasivno [...] (Пекић 2011: 111);
- 13) Osoblje je kasapske dužnosti obavljalo s ravnodušnošću *plaćenih ubica* [...] (Пекић 2011: 112);
- 14) Kose su prekrili *hirurškim kapama* [...] (Пекић 2011: 132);
- 15) Uputili su se paravanima. John broju 10 [...] i nestali u *njihovim krilima*. (Пекић 2011: 132);

132); 16) „Čekaj, ročinješ li ti to *saslušavanja*?” (Пекић 2011: 143); 17) Hirošima i Nagasaki su *upotrebe*, nipošto *otkrića*. (Пекић 2011: 148); 18) Nauka nije poznavala ni priznavala *odgovornosti* prakse. (Пекић 2011: 148); 19) [...] od čoveka poremećenih *balansa*. (Пекић 2011: 151); 20) [...] ume svoje – *istine* saznavati [...] (Пекић 2011: 155); 21) [...] *završeci* savremenih *kultura* [...] (Пекић 2011: 156); 22) Jasne bi postale *propasti* Atlantide, drevnih mediteranskih civilizacija [...] (Пекић 2011: 156); 23) [...] epidemije, tumačene dosad *spontanostima* nepoznatog mehanizma. (Пекић 2011: 155); 24) [...] u prvom redu *prava* nepoznatog čoveka da ovde izdaje naređenja [...] (Пекић 2011: 158); 25) Danijel se pitao zašto policajci nikad ne koriste *pepeljare*. (Пекић 2011: 165); 26) „Anestetizirana” svest priznaje jedino *opasnosti* koje nisu pod nosom. (Пекић 2011: 187); 27) Dvanaest kojota i lisica ostavlja se 24 dana u *kavezima*, pod *mrežama* koje osim preko vazduha sprečavaju kontakt sa sredinom. (Пекић 2011: 188); 28) [...] da u *mozgovima* prisutnih [...] (Пекић 2011: 188); 29) [...] idućoj čaši pre nego što je prethodna izgorela *stomake* diplomatskog kora. (Пекић 2011: 191); 30) Bolest je ograničena u prirodi izvesnim geografskim barijerama, kao što su velike vode ili planine, ponekad i proređenošću *životinje* sposobne da zarazu prenosi. (Пекић 2011: 206); 31) [...] koji su, zbog održavanja *veza* sa upravom Heathrowa [...] (Пекић 2011: 211); 32) Praktična *iskustva* iz velikih epidemija [...] dokazala su mu [...] (Пекић 2011: 216); 33) GMC [...] zadužena za *kretanja* aviona [...] (Пекић 2011: 224); 34) [...] ona pokušava da otkrije *uzroke* strahu [...] (Пекић 2011: 233); 35) [...] bilo je malo *šansi* da ga to impresionira. (Пекић 2011: 245); 36) [...] već su ga čekali na dogovorenim *pozicijama* u glavnom holu. (Пекић 2011: 246); 37) [...] stvaraju se mračne *napetosti* [...] (Пекић 2011: 257); 38) Vanredne situacije dopuštale su vanredne *intimnosti*. (Пекић 2011: 258); 39) U ljudskoj je prirodi da ne veruje ni očiglednim *istinama* ako se ne uklapaju u obrazac [...] (Пекић 2011: 261); 40) Ali je malo *šansi* da se Rasimov još jednom zaljubi [...] (Пекић 2011: 262); 41) *Neizvesnosti*, *neudobnosti*, *ograničenja*, *uskraćivanja*, sve se to taložilo [...] (Пекић 2011: 268); 42) Doktor John Hamilton je imao iskustva s *karantinima*. (Пекић 2011: 268); 43) U svakom karantinu mogu se tada očekivati *nasilja*, *izopačenosti*, *nepredvidljivosti* i *neprirodnosti*. (Пекић 2011: 269); 44) Religiozna *ludila* nisu bila retka [...] (Пекић 2011: 269); 45) Karantin postepeno obuzima komu, strašne *tišine* i *nepokretnosti* svojstvene bolničkim odeljenjima [...] (Пекић 2011: 269); 46) Maske i kadionice nisu imale *dejstva*. (Пекић 2011: 276); 47) [...] ljudi Medicinskog centra, mumifikovani u zelenim *odorama*, pod *maskama* [...] (Пекић 2011: 281); 48) Gabrijel je primljen i predat bolničarki Tahama da ga uputi u *dužnost* [...] (Пекић 2011: 284); 49) Nema *prava* da vam postavljam pitanja. (Пекић 2011: 285); 50) [...] gde su sve *individualnosti* apstrahovane u bezlične šifre [...] (Пекић 2011: 295); 51) Za pisca su ovakve *spontanosti* pogubne. (Пекић 2011: 299); 52) [...] koji se sastojao od ljudi i njihovih *života* [...] (Пекић 2011: 312); 53) Bolničari u belim i zelenim *odorama*, pod *maskama* odnosili su povređene. (Пекић 2011: 317); 54) [...] i upozorenje da se sa sobom ponesu *pasosi*. (Пекић 2011: 320); 55) [...] u veku u kome čak i majmuni po zoološkim *vtovima* riju čaj. (Пекић 2011: 336); 56) Jedan neshvatljiv svet, nalik svetlomračnim *enerijerima* sa rendgenskih ekrana. (Пекић 2011: 342); 57) [...] mrdnite proklete *guzice* natrag!” (Пекић 2011: 355); 58) [...] a tiču se njene slobode i njenih *čudi* [...] (Пекић 2011: 362); 59) [...] krila je u sebi nepredvidljive *nastranosti*. (Пекић 2011: 364); 60) U *opasnostima* i srce kuca brže. (Пекић 2011: 365); 61) prema vlastitim osećanjima i *osetljivostima* [...] (Пекић 2011: 367); 62) [...] ni nalik ičemu što je na ranijim *lovovima* vidao. (Пекић 2011: 367); 63) [...] prska rumenim *mlazevima* što se pred okom rasprskavaju kao latice fibrilnih *krinova*. (Пекић 2011: 370); 64) U međuvremenu, konture 'sveta napolju', i naših bivših *života* u njemu, kao da se brišu. (Пекић 2011: 377); 65) Ne znam šta je posle s *brakovima* bilo. (Пекић 2011: 380); 66) Na ulazu je stajalo nekoliko ljudi u *kombinezonima* transportnih radnika sa štrajkačkim *trakama* oko rukava i *toljagama* u rukama. (Пекић 2011: 377); 67) Ljudi su se dizali i skidali *kape*. (Пекић

2011: 381); 68) U zaštitnim *kombinezonima*, s *glavama* u *kapuljačama* [...] (Пекић 2011: 381); 69) Као и *otkrića* velikih zločina malim omaškama роčиниоса. (Пекић 2011: 389); 70) [...] sa starih [...] žurnala o jevrejskim *transportima* na Istok. (Пекић 2011: 390); 71) [...] u kojem je od njegovih plavih *separea* [...] (Пекић 2011: 395); (Пекић, 2011 : 426); 72) [...] nigde se od lekara ne ište da žrtvuju svoje *živote* za druge. (Пекић 2011: 426); 73) Spotiče se o noge [...] izgrizene do *kosti*. (Пекић 2011: 428); 74) [...] ali ga ne plaćam odmah u gotovom – osećanjima, ili još gore, *saosećanjima*. (Пекић 2011: 441); 75) [...] kao što su se, u starom svetu, za to brinule endemične *gladi*, ratovi i genocidi. (Пекић 2011: 447); 76) [...] svako poštovanje prema njihovim *stradanjima* [...] (Пекић 2011: 452); 77) [...] u čemu su [...] stvarni *interesi* Heathrowa [...] (Пекић 2011: 468); 78) Trovanje *gasovima* takođe ima svoje mane. (Пекић 2011: 479); 79) Veliki *lovovi* zahtevaju veliku kondiciju. (Пекић 2011: 480); 80) Kučkini sinovi u belim *mantilima* [...] (Пекић 2011: 486); 81) Mrtvi diktatori upravljaju svojim *narodima* još dugo [...] (Пекић 2011: 490); 82) Odjeknuo je snažan plotun kakav se čuje samo na *streljanjima* [...] (Пекић 2011: 505); 83) Među aerodinamičnim *perspektivama* zgrada [...] (Пекић 2011: 512); 84) *Istine* uvek nekako stižu na vreme da ih čovek snese u grob. (Пекић 2011: 514); 85) [...] kojima je od svih čuvenih ljudskih *prihvatanja* trebala [...] (Пекић 2011: 526); 86) [...] video je on repero ljudskih *podrazumevanja*. (Пекић 2011: 559); 87) [...] izgubljene poslednje *nade*. (Пекић 2011: 569); 88) Ali u civilizovanom svetu za *ljubaznosti* se vreme uvek nađe. (Пекић 2011: 573); 90) [...] pošti su otklimali svoje *pristanke* [...] (Пекић 2011: 580); 91) [...] ljudskim *izveštačenostima* dodaje još jednu. (Пекић 2011: 597); 91) Jedina osetna posledica u svetu jeste opadanje *simpatija* prema domaćim životinjama [...] (Пекић 2011: 613).

Примери 4) 30) 48) 73) указују на употребу једине иако је очекивана употреба плуралних облика. Пример 4) *koren pustiti* настао је под утицајем Е фразе *take root* иако је у С језику уобичајено употребити множину: пустити корење. Пример 30) *Bolest* је ограничена у природи извесним географским баријерама, као што су велике воде или планине, понекад и проредношћу *životinje* sposobne da zarazu prenosi. – настао је од: Е [...] the scarcity of *the animal* capable of transmitting a disease. У овом примеру, у Е преводу употребљена је именица у једнини уз коју стоји одређени члан који јој даје обележје множине. У корпусу је задржана С именица у једнини, иако је очекивана била употреба множине. Пример 48) *uputiti u dužnost* [...] – настао је од: Е show the line of *duty*. У С језику очекивана је употреба множине: *uputiti u dužnosti*. Пример 73) *Spotiče se o noge* [...] *izgrizene do kosti*. – настао је од: Е [...] bitten to the *bone*. Овај пример, такође, показује да је употреба једине у Е предлошко-падежној конструкцији *to the bone* задржана и у корпусу посредством домаће лексеме *kost* уместо: *kostiju*. У знатно већем броју случајева у корпусу уочена је употреба плуралних облика уместо очекиваних облика једине:

Пример 14) *Kose* su prekrili *hirurškim kapama* [...] – Е They covered their hair with surgical *caps* [...]; пример 11) *Ali*, opet, *mode* se u kriminal vraćaju. – Е But then again, *fashions* come back into the crime scene.; пример 12) *Putujući avionima*, prepuštao se transportnom procesu pasívno [...] – Е Travelling by *planes* [...]; пример 37) [...] stvaraju se mračne *napetosti* [...] – Е [...] *tensions* are created [...]; 60) *U opasnostima* i srce kuca brže. – Е Even

the heart beats faster in *dangers*.; 68) U zaštitnim *kombinezonima*, s *glavama* u *kapuljačama* [...] – E In the protective *overalls*, with their *heads* underneath their *hoods* [...]; 79) Trovanje *gasovima* takođe ima svoje mane. – E Poison *gases*; 81) Kučkini sinovi u belim *mantilima* [...] – E The sons of bitches in white *coats* [...]; итд.

Дакле, у свим наведеним примерима очигледан је трансфер Е образаца у погледу употребе множине именица, који су директно утицали на креирање и учесталост бројних С плуралних облика у корпусу на местима у којима би промена морфолошке категорије броја била инхерентнија С морфолошком систему.

3.3.2.5. Морфолошка адаптација Е властитих имена

За основну и полазну дефиницију енглеског личног имена може се узети она која под личним именом подразумева имена људи (нпр. WILLIAM), скраћена имена, настала одбацивањем појединих слогова вишесложног имена (нпр. WILL), имена одмила, настала додавањем деминутивног суфикса -IE односно -Y на једносложно или скраћени име (нпр. WILLIE), и презимена (нпр. WILLIAMS), којима се именује нека особа, обраћа њој или упућује на њу (в. Прћић 2005: 229), у енглеском језику као матерњем, а то значи у Великој Британији, Ирској, Сједињеним Државама, Канади, Аустралији и на Новом Зеланду (в. Прћић 2007: 19).

Прћић (2007: 19) истиче неопходност да се изврши стандардизована адаптација енглеских властитих имена како би се она могла користити у неком другом језичком систему, и да је, при том, фонолошка, ортографска и морфолошка адаптација нужна како би се имена прилагодила постојећим изговорним, правописним и граматичким нормама језика примаоца, односно стандардног српског језика. Указивањем на нужност формирања лингвистичког модела адаптације као средства за постизање стандардизованости, захваљујући чијим критеријима би именице којима се означавају страна имена и већина географских имена добиле статус стране речи, док би се самом процесу прилагођавања приступало, не насумично, вођени језичким осећањем или случајношћу, већ једним систематизованим приступом. У том смислу, искључује се могућност ауторске слободе, јер би се на овај начин прекршила правила на којима почива лингвистички модел за чије се утемељење залаже.

Међутим, у роману *Беснило* Борислава Пекића енглеска властита имена не подлежу систему правила о адаптацији изговорним и правописним нормама српског језика, будући да код њих не можемо говорити о трансфонемизацији, тј. супституцији на фонолошком нивоу, јер не долази до структуралних промена у језику примаоцу.

Наиме, у процесу адаптације енглеских властитих имена и њихове интеграције у систем српског језика не долази до замене фонолошких елемената, односно варијација у изговору и ортографији, јер се задржава оригинална енглеска ортографија, и не одређује се њихов изговор у језику примаоцу. Међутим, кад је реч о општим правилима морфолошке адаптације којима су властита имена подвргнута у роману, може се извршити анализа механизма морфолошког утицања српског језика којом се упућује на то да модел заиста подлеже граматичко-морфолошкој интерференцији.

Еинар Хауген (преузето према Филиповић 1986: 117) даје своје тумачење основног принципа захваљујући коме се врши регулација морфолошке адаптације. Он истиче да у процесу импорације модела, реч добија флексију језика примаоца, из чега произилази неопходност да се изврши анализа морфолошких категорија, рода, броја и падежа именица. Филиповић прецизно истиче специфичности анализе на морфолошком нивоу, и у складу са овим, пружа јасан увод у циљеве задатака које је неопходно реализовати. Они се темеље на утврђивању: „а) свих промена кроз које пролази основни облик модела језика даваоца у току своје адаптације и пријелаза у основни облик реплике језика примаоца, и б) како се закони морфологије језика примаоца примењују на тај основни облик” (Филиповић 1986: 117). Узимајући у обзир овакву граматичко-морфолошку интерференцију, у раду ће бити извршена класификација грађе која се односи на енглеска властита имена посматрањем трансморфемизације или функције коју у процесу језичког посуђивања има супституција на морфолошком нивоу, односно усклађивање морфема модела који се преузимају из језика даваоца са морфолошким системом језика примаоца. Наиме, именице које означавају енглеска властита имена у наведеном Пекићевом роману преузимају готово све облике граматичког система српског језика, што упућује на то, да се у зависности од рода, и броја деклинирају на исти начин као и именице које означавају српска властита имена, али долази и до одређених одступања од опште утврђених правила о деклинацији именица у српском језику, што говори у прилог незнатном одступању од морфолошке адаптације модела из страног, односно енглеског језика.

1. Адаптација енглеских личних имена и морфолошких категорија

Наставци за падеж се код властитих имена која се састоје од два дела, имена и презимена, непосредно се додају на оба елемента, док су ортографске ознаке изостављене, што потврђују следећи примери:

а) Генитив:

[...] iz [...] dnevnika **Daniela Leverquina** [...] (Пекић 2011: 20, 153, 164, 244, 245, 246, 281, 441, 507, 508, 550, 555, 613, 614); Ležao je nerasklopljen ispred mladog **Charleyja Reesa** [...] (Пекић 2011: 39); [...] išao aristokratoidnim stopama **Juliana Huxleyja** [...] (Пекић, 2011: 124); [...] iz mozga **Eidilona Helvuma** [...] (Пекић 2011: 147); [...] vlasništvo ser **Matthewa Lavericka** dr med [...] (Пекић 2011: 169, 398, 409, 442); [...] i ministra ser **Geoffreyja Drammonda** [...] (Пекић 2011: 264); [...] od **Christiana Jakobsona** [...] (Пекић 2011: 264, 265); [...] glas **Harryja Watermana** [...] (Пекић 2011: 267); Око **Arona Goldmana** [...] (Пекић 2011: 308); [...] telo **Iana Komarowskog** [...] (Пекић 2011: 382); 'Laboratoriji **Fredericka Liebermana**?' (Пекић 2011: 452, 454); [...] prečasnog **Gregoryja Camerona** [...] (Пекић 2011: 474); [...] drug **Clivea MacGieja** [...] (Пекић 2011: 529) итд.

На основу наведених Е имена придружен је најчешће генитивни наставак *-a* (**Daniela, Juliana, Eidilona, Matthewa, Christiana, Arona, Iana, Fredericka, Clivea**), будући да се наведена имена која се односе на мушка лица у ном. јд. завршавају се на сугласник, односно њихова основа се завршава на сугласник + Ø. Исти наставак придружен је и Е презименима, будући да је реч о презименима са основом на сугласник + Ø (**Leverquina, Reesa, Helvuma, Lavericka, Drammonda, Jakobsona, Watermana, Goldmana, Liebermana, Camerona**). Међутим, Е имена која се завршавају на *-u* добијају сугласник *-j*, што је у складу са тада важећим правописним нормама: „Страна властита имена са самогласницима *i*, *u* и *ee* (енглеска) на крају између тих самогласника и наставака добивају сугласник *j*” (Правопис српскохрватског језика 1960: 109). У корпусу је ово правило примењено и када је реч о Е именима (**Charleyja, Geoffreyja, Harryja, Gregoryja**), али и презименима (**Huxleyja, MacGieja**), а затим је, након уметања *-j*, на основу придодат генитивни наставак *-a*.

б) Датив:

[...] u pismu Маха Delbrúcka **Francisu Cricku** i **Jamesu Watsonu** [...] (Пекић 2011: 123); Uklanje je uručeno [...] **Danielu Leverquinu, Patricku Cornellu** [...] (Пекић 2011: 109, 151, 270, 490, 500); [...] koga je [...] predstavila **Adrianu Goldmanu** [...] (Пекић 2011: 274); Čak ni ser **Williamu Sent – Pearsu** [...] (Пекић 2011: 314); [...] rukovniku M15 **Alexisu Donovanu** [...] (Пекић 2011: 430); [...] **Henryju Mastersonu** [...] (Пекић 2011: 488); **Franku Hardingu** [...] (Пекић 2011: 527); [...] prema **Johnu**

Hamiltonu. (Пекић 2011: 583); [...] je pripadala ser **Matthewu Lavericku** [...] (Пекић 2011: 594) итд.

Сви наведени примери Е имена и презимена реализовани су у складу са морфолошким законитостима С језика, будући да се на њихову основу (која се завршава на консонант и наставак \emptyset) придружује дативни наставак *-u* (**Francisu Cricku, Jamesu Watsonu, Danielu Leverquinu, Patricku Cornellu, Adrianu Goldmanu, Alexisu Donovanu, Franku Hardingu, Johnu Hamiltonu, Matthewu Lavericku**); док је код једног примера забележено додавање међусамогласничког *-j*, након чега је придружен дативни наставак (**Henryju**), што је у складу са наведеним правилом (в. Правопис српскохрватског језика 1960: 109). Уколико је Е презиме састављено од два елемента, тј. реч је о полусложеници, дативни (или било који падежни наставак) придружује се другом елементу, што је потврђено у корпусу на основу примера: **Sent-Pearsu**.

в) Акузатив:

Liči na belog kita, **Mobyja Dicka** [...] (Пекић 2011: 45); Samo ne za njega, **Eliasa Elmera**. (Пекић 2011: 54); [...] орунотоћеника Mr. **Williama Townsenda** [...] (Пекић 2011: 98, 353, 472); Sve je to grizlo **Hilaryja Lawforda**. (Пекић 2011: 101, 478); [...] je uplašeno pogledao u **Johna Hamiltona**. (Пекић 2011: 157, 190, 211, 294, 385, 398, 514, 597); [...] direktora Mr. **Paula Beckera** [...] (Пекић 2011: 239); [...] da nađe **Daniela Leverquina** [...] (Пекић 2011: 306, 314) итд.

Наведеним Е властитим именима и презименима које се у ном. јд. завршавају на сугласник + \emptyset придружени је акузативни наставак *-a* (**Eliasa Elmera, Williama Townsenda, Johna Hamiltona, Paula Beckera, Daniela Leverquina**). Уколико је реч о Е имену које се завршава на *-u*, онда се након придруживања међусамогласничког *-j*, на основу имена додаје акузативни наставак *-a* (**Hilaryja, Mobyja**).

г) Инструментал:

[...] šta se dogodilo s **Danielom Leverquinom** [...] (Пекић 2011: 171, 473); Razgovarala sam, naime, s **Johnom Hamiltonom** [...] (Пекић 2011: 241); [...] sa prečasnim **Gregoryjem Cameronom**. (Пекић 2011: 293); [...] sa profesorom **Frederickom Lohmanom** [...] (Пекић 2011: 347); [...] u dodiru s **Cliveom MacGiejem** [...] (Пекић 2011: 551) итд.

И када је реч о означавању инструменталне падежне конструкције, наведеним Е именима и презименима додаје се наставак *-om* (**Danielom Leverquinom, Johnom Hamiltonom, Frederickom Lohmanom**). Међутим, уколико се Е властито име завршава на *-u* или (дугим) *-e* онда се значење инструментала обележава уметањем *-jet* на основу Е именице (**Gregoryjem, MacGiejem**), што је у складу са С морфолошким законитостима. Уколико се Е име завршава на кратко *-e*, не долази до уметања

међусамогласничког *-j*, што је такође у складу са правилом о додавању падежних наставака на туђа имена која се завршавају муклим *-e* (в. Правопис српскохрватског језика 1960: 109).

Дакле, овде примећујемо доследно коришћење правописних правила који су важали у време писања ове књиге, првенствено правила да се по падежима мењају и страна имена и презимена када се употребљавају заједно. Ово се односи на изворно писање властитих имена. У горе наведеном правопису, наводи се и да се наставци за творбу присвојних придева као и други падежни наставци додају на облик ових именица у номинативу, што се потврђује у примерима: **Johna Hamiltona, Mathewea Lavericka, Jamesu Watsonu, Williama Townsenda** итд.

Међутим, изузетак од горе наведених правила представља именица која означава презиме **Komarowsky**, зато што се приликом њене промене по падежима (изузев номинатива и вокатива када се задржава основни облик ове именице), уочава комбиновање правила о томе да се властита имена могу писати изворно или према изговору (Правопис српскохрватског језика 1960: 108–114). Изворно преношење властитих имена дозвољавало је да се у језику примаоцу сачува оригинално написано властито име, док се, према правилу о преношењу енглеских самогласника у наш језик, самогласником *и* замењивало: „енглеско: *i, e, y, ea, ee, ei, eu* и *ie*” (Правопис српскохрватског језика 1960: 113). Дакле, комбинацијом фонолошко–ортографске адаптације, објашњавамо употребу овог презимена, затим употребу овог презимена након властитог имена **Luke** које подлеже правилу из истог правописа о томе да се: „туђим именима која се завршавају муклим *e* (које се не изговара) наставци се додају на то *e*” (Правопис српскохрватског језика 1960: 109), (**Lukea, Lukeom, Lukeu**), као и након употребе ознаке **др** или након употребе ове ознаке и имена:

а) Генитив:

[...] od **dr Lukea Komarowskog** [...] (Пекић 2011: 370, 559) итд.

Овде запажамо додавање генитивног наставка *-a* на именичку основу, док је презимену придодат генитивни наставак након одговарајуће (делимичне) фонолошко–ортографске адаптације (овде није реч о Е презимену, већ о презимену чије се етимолошко порекло може везати за Русију или земље у окружењу, те стога ово презиме нећемо узети у даље разматрање).

б) Датив:

I bolest **Lukeu Komarowskom**. (Пекић 2011: 163, 452) итд.

в) Акузатив:

Uprkos svemu, **Lukea Komarowskog** nije smeo [...] (Пекић 2011: 120, 211, 258, 398, 566); Za **dr Lukea Komarowskog** je prvi susret [...] (Пекић 2011: 78, 294, 555, 594) итд.

г) Инструментал:

[...] i susreta s **Lukeom Komarowskim** [...] (Пекић 2011: 121, 416, 538)
итд.

У претходно наведеним примерима Е властито име добија дативни наставак *-и* (**Lukeu**) акузативни *-а* (**Lukea**) и инструментални падежни наставак *-ом* (**Lukeom**), будући да се завршава на мукло *-е* (сходно Правопису из 1989.).

Не може се говорити о систематичном начину употребе ових наставака, јер се они јављају и као део другог елемента, односно презимена:

а) Генитив:

[...] flašu **Remy Martina**. (Пекић 2011: 347); [...] flašu **Chivas Regala**. (Пекић 2011: 352); [...] serija faga **Francis Cricka** [...] (Пекић 2011: 501)
итд.

У наведеним примерима генитивни наставак *-а* се реализује само на другом елементу, што није у складу са морфолошким законитостима С језика у коме сва властита имена имају својство декинабилности.

б) Датив:

[...] je mahnuo rukom [...] **Gregory Cameronu**. (Пекић 2011: 278) итд.

Дакле, дативни наставак *-и* је придружен другом елементу, док је придруживање истог наставка првом елементу изостављено.

Постоје и случајеви када се падежни наставак јавља само на првом елементу, односно имену:

а) Генитив:

Prepoznala je glas **Moane** Tahaman. (Пекић 2011: 176, 372, 515); Od **Marshe** Tracey dobio je [...] (Пекић 2011: 253) итд.

б) Датив:

Nikad **Moani** Tahaman nije rekao [...] (Пекић 2011: 559) итд.

в) Акузатив:

[...] obrušavajući se na njega i **Moanu** Tahaman [...] (Пекић 2011: 88, 95, 209, 488, 515, 516, 525, 533) итд.

г) Инструментал:

U odnosima sa **Moanom** Tahaman, takođe. (Пекић 2011: 72) итд.

У наведеним примерима на првом елементу приказан је генитивни наставак *-е* (**Moane**, **Marshe**), дативни наставак *-и* (**Moani**), акузативни наставак *-и* (**Moanu**), као и инструментални наставак *-ом* (**Moanom**), будући да је реч о женском имену чија се

основа завршава на *-a* (**Moana**), које у складу са тим добија одговарајуће падежне облике као и именице С језика које се завршавају на *-a*.

Код властитих имена која се састоје само од имена или само од презимена, уочава се додавање наставака за падеж:

а) Генитив:

[...] u Zakonima **Howela Dobrog** [...] (Пекић 2011: 205); [...] službenika **Hendrixa** према [...] (Пекић 2011: 259); [...] osim **Iana**. (Пекић 2011: 370, 371); [...] od **Iana**. (Пекић 2011: 372); [...] ostrva pesnika **Donnea** [...] (Пекић 2011: 377); [...] od **Liebermana** [...] (Пекић 2011: 457); Zamenik [...] **Lawforda** [...] (Пекић 2011: 486); [...] osim prečasnog **Camerona**. (Пекић 2011: 481) итд.

Додавање генитивног наставка *-a* одвија се несметано у складу са правилима С морфолошког система.

б) Датив:

I Catherine, i **Ianu**, i **Moani**. (Пекић 2011: 89, 90, 200, 210, 232); [...] da mesto pripada њему, **Lawfordu**. (Пекић 2011: 98, 136, 164, 297, 469, 470, 474); Jer što se pre petnaest godina desilo **Lukeu** [...] (Пекић 2011: 121, 210, 382, 562); [...] instrumente potrebne **Hamiltonu** za pregled. (Пекић 2011: 133, 377, 452); **Donovanu** se činilo [...] (Пекић 2011: 198, 261, 432); [...] i na njoj **Johnu** pokazana [...] (Пекић 2011: 229); [...] da se **Ludwellu** ispoveda [...] (Пекић 2011: 317); [...] da **Hamiltonu** nema [...] (Пекић 2011: 329); [...] je **Hobsonu** opisao [...] (Пекић 2011: 435); [...] prema **Liebermanu** [...] (Пекић 2011: 455); [...] se okrenuo **Stillmanu** [...] (Пекић 2011: 519); [...] i **Leverquinu** se u tmīni činilo [...] (Пекић 2011: 549) итд.

Додавање дативног наставка *-u* одвија се несметано у складу са правилима С морфолошког система уколико је реч о Е именима која се односе на мушка лица која се у ном. јд. завршавају на на сугласник + Ø (**Leverquinu, Stillmanu, Liebermanu, Hamiltonu, Ludwellu, Hobsonu, Lawfordu**), или се завршавају муклим *-e* (**Lukeu**), или је реч о додавању дативног наставка *-i* уколико се ради о Е женском имену (**Moani**).

в) Акузатив:

[...] da je, umesto **Ludwella**, on bio na krovnoj bašti. (Пекић 2011: 52); [...] je smeteno pogledao u **Lukea** [...] (Пекић 2011: 64, 122, 123, 146, 150, 535, 554, 603); [...] da urakuje poklon za **Iana**. (Пекић 2011: 70, 71, 90, 194, 201, 210, 211, 381, 516); A za **Wardena**, koji je [...] za moga **Stillmana** koji [...] (Пекић 2011: 107, 517, 566); Nije znao mrzi li **Lawforda** [...] (Пекић 2011: 108, 164, 309, 482); Dobio je neko nasledstvo, napustio **Liebermana** [...] (Пекић 2011: 122, 123, 448, 454, 458, 491, 545); [...] kad ostaviš **Daniela**. (Пекић 2011: 128, 129, 171, 603); [...] je pogledao u **Moanu**. (Пекић 2011: 133, 160, 175, 523, 561); [...] da zove njega, **Lukea, Matthewa** [...] (Пекић 2011: 123, 147, 160, 257, 404, 541); Za **Donovana** je obuzdavanje – način života. (Пекић 2011: 136); [...] koji su intervenisali i njega, **Pheapsona**, pozvali [...] (Пекић 2011: 156); U međuvremenu **Johna** obaveštavaju [...] (Пекић 2011: 227, 586, 600); Morao se postarati za **Adriana** i **Jenkinsonovu** [...] (Пекић 2011: 306); [...]’stvarnog **Elmera**’ [...] (Пекић 2011: 289, 392); [...] Našao je **Leverquina** [...] (Пекић 2011: 309, 328, 533); Što se zbiva između **Drammonda** i [...] (Пекић 2011: 264, 358); [...] mladog **Charleyja**

[...] (Пекић 2011: 339); [...] за **Liebermana**. (Пекић 2011: 373); [...] usrećio bi **Darwina** [...] (Пекић 2011: 487); [...] koji su zamenili **Philbyja**, **Burgessa** i **Macleana** [...] (Пекић 2011: 435); [...] koji je došao **Markovitcha** da smeni [...] (Пекић, 2011 : 527); Ubio sam **Andreu** [...] (Пекић 2011: 564) итд.

Поново се сусрећемо са реализацијом акузативних наставака и када је реч о самостално употребљеним Е мушким и женским именима, тј. када нису употребљени заједно са презименом.

г) Инструментал:

Rastanak sa **Moanom** i **Ianom** je odlagao stvar. (Пекић 2011: 89, 372, 488); [...] srećnog braka sa **Moirom**, dvoje dece [...] (Пекић 2011: 122); [...] možda je s **Hamiltonom** pošalje i za London. (Пекић 2011: 160, 329, 366, 454, 516); [...] koji je s **Hamiltonom** [...] (Пекић 2011: 256); A s **Matthewom**, šta je? (Пекић 2011: 160); [...] sa **Lawfordom** [...] (Пекић 2011: 328, 473); [...] sa **Donovanom** [...] (Пекић 2011: 358); [...] sa **Townsendom** [...] (Пекић 2011: 375); [...] s **Donovanom** [...] (Пекић 2011: 431); [...] s **Liebermanom** [...] (Пекић 2011: 514, 539) итд.

ђ) Локатив:

O situaciji, ali i o **Johnu**. (Пекић 2011: 148); *O Liebermanu/ Lohmanu* [...] (Пекић 2011: 400, 555); [...] o starom **Winstonu**. (Пекић 2011: 475) итд.

У претходно наведеним примерима Е властитих имена употребљених у инструменталу и локативу, такође, употребљени су одговарајући падежни наставци у складу са С падежним системом.

Код властитих имена која се састоје само од имена или само од презимена, учава се додавање наставака за творбу присвојних придева који се додају на основу:

[...] kibuca „**Sharonska ruža**“, podignut [...] (Пекић 2011: 18, 57, 272); **Charleyjeva** zaposlenost jednom takvom [...] (Пекић 2011: 40); [...] njegovu teritoriju ordinacije od **Lukeove**. (Пекић 2011: 64); [...] i pribavio na **Ianovo** ime [...] (Пекић 2011: 72, 382); Donji deo glave gubio se pod **Harrisovom** maskom [...] (Пекић 2011: 78); [...] i civilni agenti **Donovanove** i Rasimljove tajne službe [...] (Пекић 2011: 97); **Lawfordova** arogancija mogla je probuditi [...] (Пекић 2011: 100, 106, 364, 518); [...] **Haileyjevom** [...] (Пекић 2011: 113); Na **Lukeovom** mestu, on, lično [...] (Пекић 2011: 121); Godinu dana posle **Lukeovog** napuštanja [...] (Пекић 2011: 122); **Liebermanova** i njegova, **Johnova**, odbrana nauke [...] (Пекић 2011: 122, 376); [...] posle **Lukeovog** napuštanja **Liebermanovog** tima [...] (Пекић 2011: 122, 123, 132, 370, 402, 514, 560, 561, 590); [...] usavršeni **Liebermanov** mutant-virus [...] (Пекић 2011: 122, 123, 124, 126, 522, 560, 569, 601, 604); S **Liebermanovim** programom genetičkog inženjeringa [...] (Пекић 2011: 121, 523, 587); [...] bilo je prema **Liebermanovom** kao prva [...] (Пекић 2011: 123, 519, 541); [...] bila je derivat **Liebermanove** [...] prigrode. (Пекић 2011: 124, 407, 491); Prema **Danielovim** uputstvima [...] (Пекић 2011: 129); Kasnije su, nažalost, **Danielovi** zahtevi [...] (Пекић 2011: 129); **Johnov** glas se mučio da probije [...] (Пекић 2011: 133, 147); Prema **Moaninom** brojanju odeće [...] (Пекић 2011: 106); [...] ne pripada bolesti već **Johnovoj** slobodnoj volji [...] (Пекић 2011: 145); [...] u drugoj subdiviziji Rhabdovirusa, po **Murphyjevoj** klasifikaciji. (Пекић 2011: 147, 148); Zvali su ih – **Liebermanovi** jevanđelisti. (Пекић 2011: 150, 541); [...] izdašno roduprtog **Lukeovim** intervencijama [...] (Пекић 2011: 159); [...] uvela je u **Liebermanovu** ekipu [...] (Пекић 2011: 160, 473); **Lawfordove** ljude, iz

nepoznatih razloga, nisu [...] (Пекић 2011: 165); [...] ispod **McGoldrickovog** писаћег stola. (Пекић 2011: 176); [...] који је у **Townsendovom** kabinetу [...] (Пекић 2011: 185); [...] запелих на **Ianovoj** odbojnosti [...] (Пекић 2011: 213); [...] су shvatila **Hamiltonovu** ideju. (Пекић 2011: 230); [...] о правим razlozima **Ianovog** zadržavanja [...] (Пекић 2011: 232); Zahvaljujući **Johnovim** intervencijama [...] (Пекић 2011: 233); [...] **Leverquinov** napor [...] (Пекић 2011: 239, 614); [...] **Elmerova** logika. (Пекић 2011: 253); [...] **Lawfordovi** ljudi [...] (Пекић 2011: 290, 460); [...] jedno **Johnovo** svojstvo [...] (Пекић 2011: 294); Od **Elmerovih** podataka [...] (Пекић 2011: 300); [...] **Elmerovo** bizarno ponašanje [...] (Пекић 2011: 310); [...] да izvrši **Lawfordovo** naređenje [...] (Пекић 2011: 322, 555); [...] и **Hamiltonove** znanstvene [...] (Пекић 2011: 329, 398); [...] са **Hogarthovih** gravira. (Пекић 2011: 338); [...] ван домашјаја **Townsendove** poruke. (Пекић 2011: 353, 498); [...] **Donovanovo** odsustvo [...] (Пекић 2011: 355); [...] у **Ianovim** rukama [...] (Пекић 2011: 371); **Lawfordov** predlog [...] (Пекић 2011: 376, 490, 491, 515); [...] **Laverickovo** zakašnjenje [...] (Пекић 2011: 398); [...] **Lukeov** postupak. (Пекић 2011: 404); [...] преко **Bergovog** lica [...] (Пекић 2011: 406); [...] о овој необичној **Liebermanovoj** izolaciji [...] (Пекић 2011: 407, 554); [...] да **Donneova** звона [...] (Пекић 2011: 443); [...] mogao bi га tražiti у [...] **Lavericku** и **Liebermanu**. (Пекић 2011: 452); [...] **Louisina** priča [...] (Пекић 2011: 453); [...] **Hamiltonova** laboratorija [...] (Пекић 2011: 468, 590); [...] премијера **MacDonalda** [...] (Пекић 2011: 455); [...] **Townsendovi** svileni metodi [...] (Пекић 2011: 470); [...] је spisku dopisao **Leverquinovo** ime [...] (Пекић 2011: 473); [...] **Leverquinovom** omiljenom čovečanstvu [...] (Пекић 2011: 473); [...] у bivšoj **Townsendovoj** kancelariji [...] (Пекић 2011: 474); [...] omiljenog **Lawfordovog** psa [...] (Пекић 2011: 482, 487, 492, 514); [...] **Hamiltonovim** rukopisom. (Пекић 2011: 487); **Liebermanovo**. (Пекић 2011: 487); Pitajte ово **Lawfordovo** korpice. (Пекић 2011: 487); [...] са **Lawfordovom** [...] bezobzirnošću. (Пекић 2011: 490); [...] по **Lawfordovoj** klasifikaciji [...] (Пекић 2011: 498); [...] ismeјао **Darwinovu**. (Пекић 2011: 502); [...] на **Hamiltonovo** insistiranje [...] (Пекић 2011: 519); Bio је **Ianovih** godina. (Пекић 2011: 524); [...] ван домашјаја **Leverquinovog** shvatanja. (Пекић 2011: 540, 614); [...] реč tužбе и odbrane, **Sorensenovu** [...] (Пекић 2011: 545); [...] **Leverquinovo** telo [...] (Пекић 2011: 555); [...] **Lukeov** glas [...] (Пекић 2011: 567); Osnovni plan bio је **Hamiltonov** [...] (Пекић 2011: 589) итд.

Уколико се презиме налази након иницијала, онда се падежни наставци додају на ту именицу, а не на иницијале, а уколико се именица налази у номинативу, не долази ни до каквих ортографских промена. Опширније о скраћеницама ћемо се бавити у посебном поглављу, а овде наводимо само примере релевантне за анализу властитих имена и презимена:

а) Номинатив:

[...] knjižare **W. H. Smith**. (Пекић 2011: 525) итд.

б) Датив:

[...] најмање је trebalo **P. R. Larcombeu** [...] (Пекић 2011: 48) итд.

в) Акузатив:

H. D. Lawrencea су piscem načinile žene. (Пекић 2011: 239) итд.

Уколико се номинална фраза састоји од две именице, онда се наставак за падеж додаје искључиво другој именици која чини ту сложеницу:

а) Генитив:

[...] na jednom od **Nesbit–Evansovih** kreveta. (Пекић 2011: 82); [...] je ležala popreko **Nesbit–Evansovog** kreveta. (Пекић 2011: 92) итд.

б) Акузатив:

[...] karakteristično za **Cheyne–Stokesov** sindrom [...] (Пекић 2011: 79) итд.

Потврду о томе да је аутор у тексту, ипак настојао да не одступа од тада постојећих норми показује и чињеница да примењивао и правило које се односи на изворно писање властитих имена тј. да се: „друге речи одредбеног карактера уз властита имена не мењају” уколико нису одомаћене у српском језику (Правопис српскохрватског језика 1960: 110):

а) Датив:

Čak ni **ser Williamu Sent – Pearsu** [...] (Пекић 2011: 314); [...] je pripadala **ser Matthewu Lavericku** [...] (Пекић 2011: 594) итд.

б) Акузатив:

[...] je posmatrao **ser Geoffrejja** [...] (Пекић 2011: 195) итд.

в) Локатив:

[...] koji je odsedao u **King Georgeu** [...] (Пекић 2011: 252) итд.

Четврти наведени пример се односи на име хотела, о чему ће детаљније бити писано у посебном одељку који ће обухватити властита имена која се односе на називе институција, грађевина, предмета и сл. Овде је наведен због тога што властито име **George**, будући да се завршава муким *e*, задржава ово слово и након добијања потребних падежних наставака (**Georgeu**).

Ово правило се примењује и када се након ових одредбених речи налазе властито име и презиме:

а) Акузатив:

[...] pronašavši **ser Matthewa Lavericka** [...] (Пекић 2011: 409, 563) итд.

Такође, кад је основни облик именице у номинативу, ове одредбене речи (**Mr., Mrs., sir, ser**) се дословно преносе у систем српског језика, односно задржавају оригиналну ортографску форму, што је у складу са горе наведеним правилом:

а) Номинатив:

[...] **Mr.** Lennox [...] (Пекић 2011: 52); [...] na kome je pisalo **SIR MATTHEW LAVERICK DR MED.** (Пекић 2011: 115); **Mr.** William Townsend nije bio razjaren. (Пекић 2011: 134, 206, 239, 353, 470); I najzad **ser William Sent-Pears** [...] (Пекић 2011: 185, 217, 357); [...] **Mrs.** Andrea Milliner [...] (Пекић, 2011 : 205); **Ser** Matthew Laverick je staloženo [...] (Пекић 2011: 258, 259, 262, 263, 264, 332, 337, 354, 398, 402, 405, 410, 421, 422, 424, 563, 565); [...] **Mr.** Carmichael. (Пекић 2011: 398) итд.

Вишечлана имена женских лица, такође, подлежу одговарајућем правилу о томе да: „наставке у промени добивају само речи које се завршавају самогласником *a*” (Правопис српскохрватског језика 1960: 110):

а) Датив:

Pomogao je **ledi Laverick** [...] (Пекић 2011: 260, 409) итд.

б) Акузатив:

[...] odnosi na njega i **ledi Laverick** [...] (Пекић 2011: 256, 398, 421) итд.

С обзиром на то да наведени пример показује да се именица **Laverick** завршава сугласником, она из тог разлога не добија падежне наставке, док код одредбене речи која означава титулу (**ledi**), запажамо да је до ортографског облика овог англицизма дошло редукцијом дифтонга у монофтонг, али о томе ћемо више говорити у посебном поглављу у вези са фонолошком и ортографском адаптацијом модела.

Уколико је предлог део фразе којом је обухваћено име и презиме, задржава се његов преводни еквивалент, док се падежни наставци додају и имену и презимену:

а) Генитив:

[...] epidemiji **Williama od Denea** [...] (Пекић 2011: 284, 385) итд.

Уколико је предлог део фразе којом су обуваћене именица која означава титулу и презиме, падежни наставци се додају презимену:

а) Генитив:

[...] vojvoda **od Edinburgha** [...] (Пекић 2011: 405); [...] vojvode **od Northumberlanda** [...] (Пекић 2011: 607) итд.

Уколико уместо титуле стоји ознака **др**, јер се у овом случају наставак се додаје искључиво другом елементу, односно презимену:

а) Генитив:

[...] i ušao u serkl **dr Pheapsona** [...] (Пекић 2011: 64, 75, 133, 489); [...] pod nadzorom **dr Pheapsona** i **dr Patela**. (Пекић 2011: 133); [...] posle odlaska **dr Hamiltona** [...] (Пекић 2011: 264); [...] potpis **dr Lavericka**. (Пекић 2011: 406) итд.

б) Датив:

[...] objasnio je **dr Pheapsonu** kad ga je pitao [...] (Пекић 2011: 70, 75, 156); Treba telefonirati **dr Tigori** [...] (Пекић 2011: 146) итд.

в) Акузатив:

Sa svoje strane nazvao je Luke **dr Prestona** [...] (Пекић 2011: 134); Predstavio im je **dr Hamiltona**. (Пекић 2011: 156, 159, 227) итд.

г) Вокатив:

Besnilo, **dr Pheapsonе**. (Пекић 2011: 158) итд.

ђ) Инструментал:

[...] i škorpija je pred **dr Pheapsonom** imala prednost. (Пекић 2011: 65); Za buntovnim **dr Pheapsonom** izašli su [...] (Пекић 2011: 160) итд.

После ознаке *др* наставак за падеж додаје се и једном и другом елементу, уколико се први елемент односи на име а, а други на презиме:

а) Генитив:

[...] dopirao je histeričan glas **dr Georgea Prestona**. (Пекић 2011: 93); Unuk **dr Arona Goldmana** [...] (Пекић 2011: 272) итд.

б) Акузатив:

[...] i pokušaj dobiti **dr Johnatana Hamiltona**. (Пекић 2011: 95); Pozvala se i na **dr Johna Hamiltona** [...] (Пекић 2011: 172, 222, 293, 612).

Међутим, уколико после ознаке *др* следи двочлана именска фраза која се састоји од презимена, наставак за падеж се додаје другом, али не и првом елементу:

а) Генитив:

[...] u očekivanju profesora **dr Lohman/Liebermana** [...] (Пекић 2011: 513) итд.

Или, уколико испред властитих именица које означавају име и презиме стоји именица која означава професију, ознака за падеж може се уочити на имену, али не и на презимену:

а) Генитив:

[...] uz asistenciju **bolničarke Moane Tahaman** [...] (Пекић 2011: 61, 81, 156) итд.

„Изузетак од оваквог начина употреба чине презимена уз ознаку професије која означава неку врсту помоћног особља. Према енглеском моделу, када се ради о особљу нижег ранга, користи се само презиме те особе, а ако се употреби и назив професије, уз њега опет стоји само презиме, и то најчешће без ознаке за падеж, или род” (Радмила Б. Шевић, 1989: 71–83):

а) Номинатив:

[...] ležala je **bolničarka Lumley**. (Пекић 2011: 238) итд.

б) Генитив:

[...] u pratnji **glavne sestre Logan**. (Пекић 2011: 128, 133, 211); [...] imajući pred očima sliku **bolničarke Lumley** [...] (Пекић 2011: 204) итд.

в) Датив:

Luke je prišao **bolničarki Lumley** [...] (Пекић 2011: 92); [...] je [...] predat **bolničarki Tahaman** [...] (Пекић 2011: 284); [...] da se [...] javi **sestri Tahaman** [...] (Пекић 2011: 409) итд.

г) Акузатив:

Uz **glavnu bolničarku Logan** [...] (Пекић 2011: 156); [...] i pozvao **bolničarku Tahaman** [...] (Пекић 2011: 70) итд.

Дакле, у свим осведоченим примерима није уочено додавање падежних наставака за генитив, датив или акузатив.

Међутим, уколико је реч о презименима којима претходи именица која означава професију вишег ранга на друштвеној лествици, ознаке за падеж и род се не

изостављају, или уколико истој именици претходи и име и презиме, наведене ознаке се, такође, не изостављају:

а) Генитив:

Прича **наредника Elmera** о сумњивом [...] (Пекић 2011: 106, 288); [...] помоћник **superintendenta Wardena** [...] (Пекић 2011: 170); [...] одговор **operativnog direktora Stonehousea**. (Пекић 2011: 188); Glas **majora Lawforda** [...] (Пекић 2011: 208, 385, 515, 552); [...] закључак **inspektora Scotland Yarda Hawkinsa** [...] (Пекић 2011: 250, 251, 252); [...] и **ministra ser Geoffreyja Drammonda** [...] (Пекић 2011: 264); [...] на венчању **kapetana Christiana Jakobsona** [...] (Пекић 2011: 265); [...] глас **kapetana Jakobsona** [...] (Пекић 2011: 265); [...] испод **наредника Eliasa Elmera** (Пекић 2011: 318, 391, 492); [...] позив од **profesora Liebermana** [...] (Пекић 2011: 409, 540); [...] у рукама **majora Hilaryja Lawforda** [...] (Пекић 2011: 472, 481, 482, 485); [...] методом **kapetana Collinsa** [...] (Пекић 2011: 495); [...] **generalnog direktora Townsenda**. (Пекић 2011: 516); [...] и **DDD generala Wintertona** [...] (Пекић 2011: 594) итд.

б) Датив:

[...] предао **majoru Hilaryju Lawfordu** [...] (Пекић 2011: 472); Dao је знак **помоћнику Stillmanu**. (Пекић 2011: 480); [...] бившем **direktoru правне службе Heathrowa Henryju Mastersonu** [...] (Пекић 2011: 488) итд.

в) Акузатив:

Ја idem да надем **pukovnika Donovanа**. (Пекић 2011: 108, 195); [...] нема **profesora Liebermana**. (Пекић 2011: 398, 399, 416, 494, 555, 569); [...] дозирао **наредника Elmera** [...] (Пекић 2011: 424); [...] признаје **kapetana Stillmana** [...] (Пекић 2011: 566, 594) итд.

г) Инструментал:

[...] се грубо разишао с **profesorom dr Liebermanom** [...] (Пекић 2011: 121, 126, 366, 442); Govorim li са **kapetanom Jakobsonom**? (Пекић 2011: 227); **S narednikom Elmerom** [...] (Пекић 2011: 300, 310); [...] с **poručnikom Hobsonom** [...] (Пекић 2011: 435); Са **majором Lawfordom** [...] (Пекић 2011: 469); [...] с **kapetanom Christianom Jakobsonom** [...] (Пекић 2011: 489); Pred **kapetanom Stillmanom** [...] (Пекић 2011: 555) итд.

ђ) Локатив:

[...] о **profесору Liebermanu**. (Пекић 2011: 499); [...] о **generalu Wintertonu**. (Пекић 2011: 593) итд.

У претходно наведеним примерима којима су обухваћена Е презимена у комбинацији са С именима којима се означавају професије које су доживљене као значајније на друштвеној лествици, и Е презимена добијају одговарајуће падежне наставке (генитивни наставак *-а*, дативни наставак *-и*, акузативни наставак *-а*, наставак за инструментал *-ом*, као и локативни наставак *-и*).

Ознака за женски род у неким случајевима јавља се и код презимена, уколико се испред њега не налази именица која означава професију:

[...] и пронађите **Loganovu**. (Пекић 2011: 70, 209); **Loganova** је stajala у **podножју stepenica** [...] (Пекић 2011: 80, 82, 83, 84, 90, 93, 95, 156, 157, 175, 491, 520, 521, 535, 536); Okrenuo се **Lumleyjevoj**. (Пекић 2011: 82); [...] zabeleške dobijene од **Loganove**. (Пекић 2011: 154, 535, 536); Pred svevideћом **Loganovom** [...] (Пекић 2011: 160); **Lumleyjevu** треба одвести [...] (Пекић 2011: 175); **Lumleyjeva** ће се, najzad [...] (Пекић 2011: 176);

Prema **Flemingu** [...] (Пекић 2011: 204); Sklopio je zavesu nad **Lumleyjevom** [...] (Пекић 2011: 238); Morao se postarati za [...] i **Jenkinsonovu** [...] (Пекић 2011: 306); [...] posle smrti male **Jenkinsonove** [...] (Пекић 2011: 386); I zameniti je [...] **Sorensenovom** [...] (Пекић 2011: 492) итд.

Ознака за род, али и број јавља се код презимена, по аналогији са енглеским језиком:

Laverickovi su [...] (Пекић 2011: 410) итд.

Дакле, примећује се да се у језику примаоцу (овде, српском) врши усклађивање морфолошких категорија именица (рода, броја и падежа), односно утврђује се категорија рода англицизма уз означавање његовог основног облика, с тим да именице које означавају особе мушког пола задржавају природни, односно мушки род, док именице које означавају особе женског пола задржавају природни, тј. женски род. Ипак, у оба случаја род именице бива означен везаним морфемима преузетим из српског језика. Код неколико наведених примера (**Lumleyjevu**, **Lumleyjevoj**, **Lumleyjeva**, **Lumleyjevom**) уочава се доследно уважавање правописног правила приликом додавања падежних наставака, а у коме се наводи да: „Страна властита имена са самогласницима *i*, *u* и *ee* (енглеска) на крају између тих самогласника и наставака добијају сугласник *j*” (Правопис српскохрватског језика 1960: 109).

Долази и до директног преношења властитих имена и презимена која, у ортографском смислу, најчешће не подлежу никаквим променама:

[...] ulje **Castor** које је рио [...] (Пекић 2011: 27); Poluks, alias **Daniel Leverquin**, alias **Patrick Cornell** [...] (Пекић 2011: 35, 76, 77, 112, 118, 128, 129, 130, 152, 163, 165, 167, 168, 172, 173, 239, 242, 243, 245, 305, 309, 310, 324, 328, 330, 407, 458, 472, 473, 482, 493, 498, 513, 514, 516, 517, 519, 520, 523, 539, 540, 541, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 553, 554, 555, 599, 615); [...] da **Charley Rees** ikada ijednim upravlja [...] (Пекић 2011: 37); **Sue Jenkins** ga је posmatrala [...] (Пекић 2011: 41, 42, 52, 166, 274, 303, 533, 538); **Sue** је od **Susan** [...] (Пекић 2011: 31, 43, 46, 73, 74, 166, 339, 493); Ali tako zovu i **Susan Lee Alvin**. (Пекић 2011: 31, 43); Narednik **Elias Elmer** [...] (Пекић 2011: 50, 51, 52, 54, 55, 168, 170, 171, 250, 251, 252, 253, 254, 287, 302, 305, 306, 309, 310, 311, 314, 316, 387, 388, 389, 392, 394, 395, 396, 428, 429, 433, 434, 435, 439, 492); [...] što ga је **Ludwell** sačinio za superintendenta. (Пекић 2011: 52, 316, 317); Otada su ga zvali **Canary Elmer** [...] (Пекић 2011: 53, 106, 108); Neki **Raymond**. (Пекић 2011: 54); Desetogodišnji **Adrian Goldman** је uživao [...] (Пекић 2011: 57, 86, 272, 273, 305, 306, 414, 503); [...] nije bio obavešten dr **Lukas Luke Komarowsky** [...] (Пекић 2011: 59, 60, 61, 62, 64, 66, 67, 69, 70, 71, 74, 80, 81, 82, 83, 84, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 120, 121, 127, 128, 130, 132, 133, 134, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 154, 155, 156, 157, 158, 160, 162, 168, 169, 170, 185, 186, 187, 190, 192, 200, 209, 212, 213, 231, 232, 233, 234, 238, 256, 257, 277, 278, 285, 290, 291, 295, 299, 305, 322, 340, 370, 373, 374, 375, 380, 381, 382, 397, 398, 401, 402, 403, 404, 416, 426, 442, 468, 472, 486, 487, 488, 491, 513, 515, 516, 517, 518, 519, 521, 523, 524, 529, 532, 533, 534, 537, 540, 541, 542, 552, 553, 554, 558, 559, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 569); [...] dr **Philip Pheapson** razgovarao је [...] (Пекић 2011: 61, 65, 66, 67, 68, 70, 74, 82, 133, 156, 157, 158, 159);

Bolničarka **Tahaman** je očitala [...] (Пекић 2011: 66, 67, 68, 73, 75, 284, 285); [...] kad se njegov **Ian** rađao, Catherine nije odveo [...] (Пекић 2011: 68, 71, 72, 88, 90, 163, 190, 200, 210, 213, 232, 369, 370, 371, 374, 375, 518); [...] u modi je bio **Flash Gordon**. (Пекић, 2011 : 76); [...] da nađe **Alice Lumley** [...] (Пекић 2011: 82, 92, 175, 176, 293, 324); [...] i dr **Patel** radili su negde na terminalima. (Пекић 2011: 82, 133, 160); [...] upitala je **Moana Tahaman** neutralno. (Пекић 2011: 82, 83, 84, 91, 92, 93, 131, 132, 135, 156, 160, 163, 175, 176, 210, 277, 278, 370, 371, 372, 373, 406, 522, 558, 559, 567); [...] zvala **Amalia Josephina Lincoln**, i da je posle [...] (Пекић 2011: 83); Zvaо se **Aron Goldman** [...] (Пекић 2011: 86, 303, 304, 305, 306); [...] pod krvavom krimskom sukњjom **Florence Nightingale**. (Пекић 2011: 89); Na telefonu je bio **George Preston** [...] (Пекић 2011: 91, 92, 94); Major **Hilary Lawford, Ironheel**, Gvozdena peta, šef [...] (Пекић 2011: 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 106, 108, 109, 137, 151, 152, 153, 157, 163, 165, 167, 172, 185, 187, 205, 207, 208, 219, 221, 239, 240, 250, 254, 282, 283, 289, 290, 291, 298, 309, 315, 316, 318, 321, 322, 325, 357, 358, 359, 366, 467, 468, 469, 470, 472, 473, 474, 476, 480, 481, 483, 490, 491, 498, 518, 529); [...] prošaptao je pukovnik **Alexis Donovan** [...] (Пекић 2011: 96, 98, 99, 100, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 190, 191, 195, 196, 197, 199, 262, 263, 358, 360, 430, 431, 432, 433, 436, 437, 438, 439, 492); Nјegov rođoćnik **Stillman** [...] (Пекић, 2011 : 96, 97, 108, 167, 168, 428, 429, 430, 480, 487, 488, 498, 513, 515, 516, 517, 518, 528, 552, 554, 555, 566); [...] neko drugi, ne **Townsend**, čovek bez autoriteta [...] (Пекић 2011: 98, 208, 209, 220, 222, 229, 315, 366, 468, 469); [...] rekao je superintendant **Warden** [...] (Пекић 2011: 107, 108, 127, 128, 152, 254); [...] **Helen** [...] (Пекић 2011: 110); [...] na kome je pisalo SIR **MATTHEW LAVERICK DR MED.** (Пекић 2011: 115, 122, 150, 256, 258, 260, 332, 398, 399, 401, 402, 406, 409, 421, 422, 424, 426, 428, 563, 565, 566); Doktor **Johnatan (John) Francis Hamilton** [...] (Пекић 2011: 119, 124, 127, 128, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 145, 146, 148, 149, 150, 153, 158, 160, 162, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 203, 204, 205, 207, 208, 209, 213, 214, 217, 219, 220, 221, 222, 224, 226, 227, 228, 229, 230, 241, 242, 256, 268, 270, 290, 291, 294, 295, 296, 323, 324, 328, 330, 341, 343, 397, 401, 402, 403, 406, 407, 408, 414, 472, 500, 501, 513, 514, 516, 517, 519, 521, 523, 534, 536, 537, 568, 569, 578, 579, 582, 586, 587, 590, 592, 593, 597, 599, 602, 603, 604); [...] koje mu **Lieberman** želi ugrabiti. (Пекић, 2011 : 121, 124, 400, 401, 402, 403, 404, 408, 409, 426, 454, 457, 458, 468, 481, 487, 490, 492, 515, 516, 517, 519, 520, 522, 523, 539, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 553); Coro **Mark Deveroux** jeste. (Пекић 2011: 122, 150, 160, 162, 256, 326, 328); [...] mikrobiolozi Delbrück, Schrödinger, **Crick, Watson** i ostali [...] (Пекић 2011: 123); Jednog dana profesor dr **Frederick Lieberman** [...] (Пекић 2011: 123, 150, 401, 407, 411, 415, 496, 500, 509, 539, 540, 543, 550); On je bio pre **Merlin**, Cagliostro, Helvetius nego Pasteur, **Erlich, Koch**. (Пекић 2011: 124); Kraj kola je stajala **Louise Sorensen**. (Пекић 2011: 128, 129, 165, 171, 172, 175, 240, 241, 242, 243, 244, 301, 441, 442, 443, 447, 448, 451, 453, 457, 498, 499, 520, 540, 544); Zatim sestra **Emilia**. (Пекић 2011: 130); Mr. **William Townsend** nije bio razjaren. (Пекић 2011: 134, 184, 185, 186, 189, 190, 204, 207, 219, 346, 470); Pukovnik **Alexis Donovan** od MI5 [...] (Пекић 2011: 136); Izolovali su ga 1956. **Boulger & Portefield** iz mozga [...] (Пекић 2011: 147); [...] kad je 1981. umrla neka **Andrea Milliner** [...] (Пекић 2011: 147, 205); [...] pitao je dr **Cunningham**. (Пекић 2011: 159, 160); [...] izašli su [...] dr **Johnson**, glavna sestra **Logan** [...] (Пекић 2011: 84, 160, 277, 278, 509, 520); [...] odgovorio je inspektor **Hawkins** [...] (Пекић 2011: 169, 170, 250); [...] izdavao je mr phar. **McGoldrick** [...] (Пекић 2011: 175, 177); [...] izgovarajući ime **Sharon**. (Пекић 2011: 177, 178, 179, 272, 273, 274, 338, 362, 363, 414, 415, 417, 439, 440, 493, 505, 525, 526, 538, 596, 597, 603, 607); **SHAKESPEARE, MACBETH** [...] (Пекић 2011: 181); [...] zamениk **Colin Hayman**. (Пекић 2011: 185, 206); [...] inženjer **Thomas Stonehouse**. (Пекић 2011: 185); Direktor pravne službe **Henry Masterson**. (Пекић 2011: 185, 209); **Paul Becker**, upravnik [...] (Пекић 2011: 185); Superintendant

Vernon Warden, šef [...] (Пекић 2011: 185); Egzekutivni šef British Airwaysa **Stephen Crouly** [...] (Пекић 2011: 185); **James Cockgrove**, od Ministarstva [...] (Пекић 2011: 185); I najzad ser **William Sent-Pears** [...] (Пекић 2011: 185); [...] ser **Geoffrey Drammond**, minister [...] (Пекић 2011: 190, 191, 192, 195, 196, 197, 199, 261, 262, 263, 264, 297, 298, 354, 357); **Catherine** nije kod kuće. (Пекић 2011: 192, 193, 201); [...] zabeležio je **Habel** [...] (Пекић 2011: 204); Kapetan **Christian Jakobson** je javio [...] (Пекић 2011: 222); [...] glavni kontrolor **Timothy Farenden**. (Пекић 2011: 225, 229, 230, 265, 266, 267); Kapetan se zove **Christian Jakobson**. (Пекић 2011: 227, 228, 267); **O'Henry** u zatvoru. (Пекић 2011: 239); [...] da ga je **Marsha Tracey** [...] (Пекић 2011: 253); **Hendrix** je otključao vrata [...] (Пекић 2011: 258, 259); Ni radio-operater **Archie Roberts** [...] (Пекић 2011: 264, 265, 266, 489); Radio-operater **Harry Waterman** [...] (Пекић 2011: 266); **Ian Komarowsky** je na saopštenje [...] (Пекић 2011: 270, 271); [...]; **T. J. Wiktor i J. R. Mitchell** [...] (Пекић 2011: 293); **Frederick Lohman**. (Пекић 2011: 328, 401, 408, 411, 452, 515, 519, 540); Ledi **Laverick** je sedela [...] (Пекић 2011: 333, 334, 336, 337); [...] devojka **Rose** [...] (Пекић 2011: 360); Štrajkač **Fred** [...] (Пекић 2011: 381); [...] Mr. **Carmichael**. (Пекић 2011: 398); [...] pukovnik RAF – a **Paul Berg** [...] (Пекић 2011: 405, 406); **Bernard** [...] (Пекић 2011: 409); Doktor **James Danielli** [...] (Пекић 2011: 413); **Willie Hickman** nije znao [...] (Пекић 2011: 421, 422); [...] poručnik Metropolitan policije **Hobson** [...] (Пекић 2011: 433, 434, 435); [...] **Anthony Blant** [...] (Пекић 2011: 437); Ako je **Darwin** [...] (Пекић 2011: 450); **Churchill** [...] (Пекић 2011: 475); [...] je tulio prečasnii **Cameron**. (Пекић 2011: 479, 481); Njih je rokurio **Johns**. (Пекић 2011: 487); [...] **Joana Barllow** [...] (Пекић 2011: 489); Kapetan **Collins** [...] (Пекић 2011: 495, 496, 505); [...] general-major **Samuel Winterton**. (Пекић 2011: 495, 590, 591, 592, 606); **Stanley Cohen** [...] (Пекић 2011: 501); [...] **Charlie Thomas i Phil Leder** [...] (Пекић 2011: 501); **Margaret Anderson** [...] (Пекић 2011: 524, 583, 584); **Gregory Markovitch** [...] (Пекић 2011: 527); [...] **Clive MacGie** [...] (Пекић 2011: 528); [...] otac **Robert O'Donohoe**. (Пекић 2011: 556); [...] ako se **Yankee** opet [...] (Пекић 2011: 589); Narednik **David O'Brian** [...] (Пекић 2011: 606, 607); [...] narednik **Bill Kopetzky** [...] (Пекић 2011: 606, 607); Zvao se **Gudwin** [...] (Пекић 2011: 615) итд.

Међутим, постоје изузеци код којих се основни облик формира и на основу комбинације ортографије и изговора модела, тако да се фонем модела из енглеског замењује његовим најближим еквивалентом, тј. фонемом из српског језика, али број оваквих примера је неупоредиво мањи:

[...] da sam ja [...] **Poluks**, [...] saznali biste gde je **Kastor** [...] (Пекић 2011: 24, 29, 35, 76, 110, 112, 118, 152, 165, 173, 239); [...] bolesnica, majka **Tereza** [...] (Пекић 2011: 83, 84, 89, 92, 187, 207, 217, 277, 612); **Jakobson** je trenutno [...] (Пекић 2011: 265, 266, 267); **Gabrijel** je [...] (Пекић 2011: 284, 285, 385, 386, 493, 494, 525, 533, 538, 594, 596, 597, 598, 603, 607, 614, 615); [...] umiru sestra **Emilija** [...] (Пекић 2011: 87, 293) итд.

Постоје и изузеци код којих се основни облик формира и на основу комбинације ортографије енглеског и српског језика. Различит степен ортографске адаптације утиче на формирање више варијаната истог имена, што потврђују и наредни примери:

[...] NJENO VELIČANSTVO **ELIZABETA** II [...] (Пекић 2011: 202); Njeno veličanstvo **Elizabetha** II [...] (Пекић 2011: 405) итд.

Претходно наведени изузеци, такође, подлежу морфолошким законитостима српског језика, што указује на добијање флексије, односно свих падежних наставака и наставака за творбу присвојних придева:

[...] što je **Kastora** i drugove [...] (Пекић 2011: 24); [...] imitira **Kastorov** profesionalni mir [...] (Пекић 2011: 26, 76); [...] njega, **Poluksa** [...] (Пекић 2011: 27, 174); [...] kodira imenom **Dioskura** [...] (Пекић 2011: 27, 240); [...] u času početka „Operacije **Dioskuri**” [...] (Пекић 2011: 24, 76, 109, 110, 111, 118, 129, 130, 174); Otkako je s ovim **Kastorom** [...] (Пекић 2011: 31); [...] magijskim putem osigurati **Kastorovu**. (Пекић 2011: 76); [...] **Emilijom** [...] (Пекић 2011: 83); [...] da majku **Terezu** [...] (Пекић 2011: 88); **Kastorovi** momci uzimaju oružje [...] (Пекић 2011: 109); Kastor sa **Dioskurima** zauzima [...] (Пекић 2011: 29, 110); Avion za Oslo sa **Poluksom** [...] (Пекић 2011: 110); [...] dok jednim uhom čeka prve eksplozije **Kastorovih** bombi [...] (Пекић 2011: 130); [...] od pogreba kraljice **Viktorije** [...] (Пекић 2011: 151); [...] kraj postelje majke **Tereze** [...] (Пекић 2011: 88, 90, 175, 289, 293); [...] našu prvu bolesnicu majku **Terezu** [...] (Пекић 2011: 205, 273, 277); Majci **Terezi** dah se prorođivao [...] (Пекић 2011: 93, 231, 325); [...] za **Kastorom** [...] (Пекић 2011: 172); [...] promukao **Jakobsonov** glas [...] (Пекић 2011: 266); [...] **Gabrijelova** 'neobičnost'. (Пекић 2011: 284, 286); [...] i sestre **Emilije** [...] (Пекић 2011: 289); [...] **Gabrijelove** nervne ćelije [...] (Пекић 2011: 385); [...] po imenu **Gabrijela** [...] (Пекић 2011: 414, 491); [...] **Gabrijelovom** ludilu [...] (Пекић 2011: 492); **Gabrijele** [...] (Пекић 2011: 493, 537); Šta ga je navelo da [...] **Gabrijelu** [...] (Пекић 2011: 493); [...] od **Gabrijelovog** lova [...] (Пекић 2011: 494) итд.

Веома ретко дешава се да основни облик властитог имена, презимена или имена и презимена остане непромењен, односно да не добије флексију, не узимајући у обзир падежне наставке:

[...] s Poluksom i **Helen** [...] (Пекић 2011: 110); Dogovorio se s **Catherine** da [...] (Пекић 2011: 190, 372); [...] kad se njegov Ian rađao, **Catherine** nije odveo [...] (Пекић 2011: 190, 194, 200, 232); [...] pionirima, braćom **Wright**. (Пекић 2011: 184); Bar na **Catherine** vise nije morao misliti. (Пекић 2011: 232); [...] a ne na zajedljive primedbe **Louise Sorensen** [...] (Пекић 2011: 239, 500, 515, 545, 547, 554); Ispratiće **Louise** do taksija [...] (Пекић 2011: 243, 244); [...] ispustio ruku **Sue Jenkins** [...] (Пекић 2011: 306, 493, 599, 601); [...] ali će on dotle **Sharon** naći sklonište. (Пекић 2011: 306, 493, 608); [...] gde je ostavio **Miriam** [...] (Пекић 2011: 311); Maloj **Sue Jenkins** [...] (Пекић 2011: 340); Trebalo je da se vrati **Catherine** [...] (Пекић 2011: 373); O **Louise**, na primer [...] (Пекић 2011: 377, 441); [...] u apostolskoj pratnji [...] **MARK** Coro Deveroux [...] (Пекић 2011: 399); Na **Sharon** je pala [...] (Пекић 2011: 417, 440); Daleko od **Sharon** [...] (Пекић 2011: 439, 601); [...] s **Louise** [...] (Пекић 2011: 494); [...] za malim, ljupkim psom **Sharon** [...] (Пекић 2011: 599); Ubila malu **Sue Jenkins** [...] (Пекић 2011: 603) итд.

Ово потврђује горе наведено правило да одговарајуће наставке у промени добивају само речи које се завршавају самогласником *a*, а које означавају женска имена (уп. Правопис српскохрватског језика 1960: 110). Међутим, иако овом правилу подлеже и властито име **Louise**, ово име, ипак, добија падежни наставак приликом творбе присвојног придева:

[...] se setio **Louisinog** obaveštenja [...] (Пекић 2011: 541) итд.

Облици властитих имена или презимена у вокативу често не садрже наставак:

Šta hoćete time da kažete, **Logan**? (Пекић 2011: 83); Za božju ljubav, **Luke**, šta znači to 'prilično'? (Пекић 2011: 89, 133, 145, 146, 160, 200, 201, 209, 373, 517, 519, 523, 524, 554, 563, 564, 565); **Moana**, 120mg sodium phenobarbytona intravezno, brzo! (Пекић 2011: 92, 95, 209, 488); [...] i ne ponašajte se kao budala, **Lumley** [...] (Пекић 2011: 93); Ja moram imati dijagnozu, **George**. (Пекић 2011: 93, 94); Nemat, **Pheapsy** [...] (Пекић 2011: 70); A šta to oni uopšte treba da znaju, **Komarowsky**? (Пекић 2011: 159, 186, 403, 416, 486, 487, 518, 523, 566); Za ime boga, **Hamilton** [...] (Пекић 2011: 217); To s idejama je prokletno zanimljivo, **Louise** [...] (Пекић 2011: 239, 240, 445, 446); Za ime Hrista, **Matthew** [...] (Пекић 2011: 334, 563) итд.

Међутим, у одређеним случајевима енглеска имена добијају наставак за облике у вокативу:

Za ime boga, **Philipe!** (Пекић 2011: 66); Војим се, **Pheapsone**, da se [...] (Пекић 2011: 68, 158, 159); **Stillmane**, ko su ti ljudi? (Пекић 2011: 96, 97, 107, 108, 486, 487, 517, 518, 519); Pa, **Lawforde**, mislim da smo [...] (Пекић 2011: 99, 208, 297); **Donovane**, odgovorio je suvo [...] (Пекић 2011: 99, 190, 191, 199, 262, 263); Kako je to vama zvučalo [...] **Elmere**? (Пекић 2011: 106, 428, 433, 434, 435); Šta ti misliš, **Wardene**? (Пекић 2011: 106); У чему је трик, **Johne**? (Пекић 2011: 127, 133, 145, 149, 161, 162, 326, 327, 582, 599, 600, 601); Приштеди сузе, **Alexise** [...] (Пекић 2011: 138, 140, 141, 143, 144, 358, 430, 432); А ако је нема, **Hamiltone**? (Пекић 2011: 208, 209, 325); У redu, **Jakobsonе**. (Пекић 2011: 228, 229); Lako je to reći, **Townsende** [...] (Пекић 2011: 229); Ја ćу, **Daniele**, sada [...] (Пекић 2011: 241, 243, 324, 329, 445, 451, 452, 456, 457); За име бoga, **Christiane** [...] (Пекић 2011: 266); Ваша представа [...], **Leverquine**, [...] (Пекић 2011: 297, 298, 309, 310, 325, 493, 524, 532, 540, 541, 545, 546, 547, 548, 549); Ostavi čoveka [...] **Frede**. (Пекић 2011: 381); То је пећувано, **Collinse** [...] (Пекић 2011: 495); „Zašto perete ruke, **Liebermane**?” (Пекић 2011: 541); **Roberte** [...] (Пекић 2011: 584) итд.

Наставак за вокатив добијају и енглеска имена и презимена уколико се појављују заједно:

Slušaj, **Johne Hamiltone** [...] (Пекић 2011: 327) итд.

Уколико се именица која означава професију или титулу налази испред презимена, падежни наставак се додаје на ту именицу, док презиме не подлеже промени:

Sestro Logan, obratio se [...] (Пекић 2011: 158); **Doktore Komarowsky** [...] (Пекић 2011: 404) итд.

Не може се тврдити да је аутор у претходном правилу био доследан, јер се појављују и примери када и презиме подлеже промени:

Karpetane Jakobsonе! (Пекић 2011: 228, 229, 267); **Profesore Liebermane** [...] (Пекић 2011: 404) итд.

Уколико именица означава титулу која није одомаћена у српском језику, падежни наставци за вокатив се не додају ни тој именици, а ни презимену које следи након ње:

[...] ne da ih obeshrabrujem, **ser Geoffrey**. (Пекић 2011: 190, 196, 197, 198, 262) итд.

Међутим, презиме које следи након горе наведене именице добија флексију, односно све остале падежне наставке (осим у вокативу) као и наставке за творбу присвојних придева, што поткрепљујемо следећим примерима:

Kroz maglu **ser Geoffreyeve** vizantijske retorike [...] (Пекић 2011: 197); [...] ispunjavala je **ser Geoffreyja** grozom. (Пекић 2011: 198) итд.

Уколико именица означава професију лекара, падежни наставци за вокатив, генитив и датив се додају и тој именици, али и презимену:

Doktore Pheapsone, znate li možda [...] (Пекић 2011: 157); **Doktore Hamiltone** [...] (Пекић 2011: 204, 208, 591); Ali nije za objašnjenje **doktora Hamiltona**. (Пекић 2011: 209, 229, 266); [...] obećao je **doktoru Hamiltonu** [...] (Пекић 2011: 291) итд.

Изузетак представља и номинална фраза коју чине две именице, од којих прва представља ознаку др, а друга презиме, јер у том случају презиме подлеже промени, и добија све потребне падежне наставке, који се додају на основни облик те именице у номинативу:

U redu, **dr Hamiltone**. (Пекић 2011: 127, 157, 158, 591); [...] od **dr Hamiltona**, jedine osobe [...] (Пекић 2011: 175); [...] pod nadzorom **dr Pheapsone i dr Patela**. (Пекић 2011: 133) итд.

Заједничка именица која означава занимање, такође, често нема наставак за вокатив, уколико у реченици стоји самостално, без властитог имена:

За име бога, **officer**, шта се догађа? (Пекић 2011: 127).

2. Адаптација енглеских географских имена, институција, предмета и сл. и њихових морфолошких категорија

Кад је реч о властитим именима која се односе на називе институција, предмета и сл. у номинативу не долази ни до каквих ортографских промена, без обзира на то да ли се састоје од једног, два или више елемената:

1. Називи цркава, капела, станица, линија лондонског метроа, школа, зграда, здравствених центара, хотела, предмета, књига, и сл.:

Капела **St. George**. (Пекић 2011: 20, 280, 420, 508); [...] stanice podzemne železnice **Heathrow Central** [...] (Пекић 2011: 20, 21, 23, 110, 280, 311, 420, 444, 484, 495); [...] između stanica **Hammersmith** i **Acton town**. (Пекић 2011: 246); [...] **Piccadilly** linija metroa [...] (Пекић 2011: 290); [...] EF LANGUAGE SCHOOL – **HASTINGS** [...] (Пекић 2011: 47, 560); **D’Albiac House**. (Пекић 2011: 20, 280, 420, 508); [...] kraljevski dvorac **Windsor** [...] (Пекић 2011: 24); [...] do hotela **King George** [...] (Пекић 2011: 252); [...] **Wolfenden House** [...] (Пекић 2011: 295); Putna **Pan-Am** torba [...] (Пекић 2011: 22); [...] na koricama knjige **Air Traffic Control** [...]

(Пекић 2011: 39, 339); Bio je to **Model Rabies Control Ordinance** [...] (Пекић 2011: 474) итд.

Овде примећујемо и задржавање правописне ознаке и великог слова оба члана (*Pan-Am*) што је карактеристично за систем енглеског језика (о томе ће више речи бити у одељку посвећеном графемској адаптацији позајмљеница из енглеског језика). У истом падежу (номинативу) наводимо и следеће називе:

2. Називи новина, аеродрома, делова аеродрома, контролних торњева, авиона, авионских компанија, аеродромске управе, центара контроле ваздушног саобраћаја, затим термини у вези са ваздушним саобраћајем, називи улица, саобраћајница, авенија, путева, општина, градова, села, округа, предграђа, полицијских станица, војних формација, острва, модела аутомобила, болести, серума, законских аката и статута, компанија, уреда, терминала, комитета, синдиката, универзитета, алкохолних пића, министарстава, радијских станица, војних чиновна, досељеника, и сл.:

[...] **Fleet Street** bi ih označio [...] (Пекић 2011: 28); **Queen's Building**. (Пекић 2011: 20, 280, 290, 420); **Central Terminal Area**, skica [...] (Пекић 2011: 20, 26, 183, 341); [...] aerodrom **Heathrow** [...] (Пекић 2011: 26, 40, 57, 81, 88, 97, 100, 127, 189, 225, 246, 247, 316, 319, 376, 482, 496, 504, 510, 528, 568, 597, 607); [...] orijski **Concorde**. (Пекић 2011: 37, 45, 47); [...] **Heathrow Airport** [...] (Пекић 2011: 51, 164); [...] **Trident** srušio [...] (Пекић 2011: 71); [...] **Gatwick** [...] (Пекић 2011: 100); [...] **Stansted** [...] (Пекић 2011: 101, 613); [...] **Control Tower** [...] (Пекић 2011: 183); Ovdе kontrolа letеnja **Heathrow!** (Пекић, 2011 : 224, 226, 266); **Boeing 727** [...] (Пекић 2011: 45, 57, 60, 227, 570); [...] **Royal Air Maroc** [...] (Пекић 2011: 222, 227, 265); [...] (*Flight Information Regions*)... (Пекић 2011: 223); [...] **Controlled Air Space** [...] (Пекић 2011: 223); [...] **London Air Traffic Control Center** [...] (Пекић 2011: 223); [...] **AMBER 1, BLUE 1, AMBER 25, RED 1** [...] (Пекић 2011: 223); [...] **GREEN 1** [...] Пекић 2011: 223); [...] tzv. **Control Areas** [...] (Пекић 2011: 224); [...] (*Ground Movement Control* [...] (Пекић 2011: 224); [...] **Bovington, Ongar, Biggin Hill, Ockham** [...] (Пекић 2011: 225, 264); **British Airports Authority** [...] (Пекић 2011: 247, 468); [...] tzv. **Main Concourse** [...] (Пекић 2011: 259, 314); [...] **Trident** srušio [...] (Пекић 2011: 71); [...] **O'Hare, Fort Worth u Dallasu, ili Los Angeles u Kaliforniji**. (Пекић 2011: 376); ... је parkiran **McDonnell Douglas** [...] (Пекић 2011: 424); **Air Force One** [...] (Пекић 2011: 570, 588); [...] na liniji Rim – **London – New York** [...] (Пекић 2011: 34, 36, 48, 49, 70, 87, 96, 112, 187, 252, 414, 485, 487, 612); [...] **SARACHI/LONDON** [...] (Пекић 2011: 50); [...] 20 St. **Andrew's Avenue, Wembley, Middlesex** [...] (Пекић 2011: 51); [...] 7 **Cranley Gardens, Muswell Hill** [...] (Пекић 2011: 51); [...] 12 **Palmerston Road, East Sheen** [...] (Пекић 2011: 51); [...] **Hounslow Heath** [...] (Пекић, 2011 : 54); [...] **Oxford** [...] (Пекић 2011: 119); [...] правсеm **Dover – London – Dublin**. (Пекић 2011: 223); [...] **Ontario** [...] (Пекић 2011: 384); [...] ulicama **Calshot, Croydon, Conway** i [...] (Пекић 2011: 470); [...] **Inner Ring West** i **Inner Ring East** [...] (Пекић 2011: 470, 488, 556); [...] **Washington, D. C.** (Пекић 2011: 524, 581); [...] имају [...] **Cublington** [...] (Пекић 2011: 613); [...] St. Pancras Way [...] (Пекић 2011: 614); **Metropolitan Police Office**. (Пекић 2011: 50, 51, 127, 387); Kad је **Vanguard** [...] (Пекић 2011: 71); [...] је predložen **Foulness** [...] (Пекић 2011: 101, 613); [...] srebrni **Bentley** [...]

(Пекић 2011: 115, 168); [...] s leve **Austin Morris** [...] s desne **Ford Cortina** [...] (Пекић 2011: 115); [...] **Rover** [...] (Пекић 2011: 127, 128, 171); [...] **hydrophobia**. (Пекић 2011: 145, 146); **Parasthesia** u predelu [...] (Пекић 2011: 145); **Rhabdovirus** ima sveto [...] (Пекић 2011: 295, 324, 340, 403, 415, 474, 501, 512, 522, 553, 612, 553, 599); [...] **Rhabdovirus Hydrophobiae** [...] (Пекић 2011: 614); [...] **(S)upper (H)uman (R)habdovirus (R)egenerative (R)ecombinant (F)rederick (L)ieberman** [...] (Пекић 2011: 415, 501); [...] **Anti Rabies Serum**. (Пекић 2011: 501); [...] i **Rabies Order** [...] (Пекић 2011: 205); [...] tzv. **Antirabies Committee** [...] (Пекић 2011: 219, 287); [...] **(Transport and General Workers Union)** [...] (Пекић 2011: 365); **Columbia University**. (Пекић 2011: 303); **Remy Martin** i **Chivas Regal**. (Пекић 2011: 348); **Pentagon** [...] *ističe* [...] (Пекић 2011: 384); [...] **Rabies Station Heathrow** [...] (Пекић 2011: 474); [...] **Chief Warrant Officer** [...] (Пекић 2011: 571); [...] ako se **Yankee** opet [...] (Пекић 2011: 589) итд.

До ортографских промена код горе наведених једночланих или вишечланих властитих имена не долази ни када су дати у другим падежним облицима:

1. Називи путева, тргова, терминала, аеродрома, делова аеродрома, аеродромске управе, станица, авиона, авионских компанија, предмета, цигарета, оружја, грађевина, робних кућа, клиника, капела, медицинских центара, универзитета, новина, предграђа, општина, села, центра града (у овом случају Лондона), градова, округа, хотела, галерија, пећина, специјалних полицијских јединица, комитета, војних база, закона, небеских тела, и сл.:

[...] на **Piccadilly** линији [...] (Пекић 2011: 21, 494); [...] crtež СТА – **Central Terminal Area**. (Пекић 2011: 29); [...] на путу за **Heathrow**. (Пекић 2011: 29, 94, 192); [...] на станици **Heathrow Central**. (Пекић 2011: 29); [...] у foajeu станице **Heathrow Central** [...] (Пекић 2011: 30); [...] tlocrt аеродрома **Heathrow** [...] (Пекић 2011: 39); [...] opštini **Hillingdon**. (Пекић 2011: 40); [...] на opštini **Hillingdon**. (Пекић 2011: 48); [...] prilikom [...] spruшtanja **Boeing 707** [...] (Пекић 2011: 71); [...] adresovanu на **British Airports Authority**. (Пекић 2011: 88); [...] за **Trafalgar Square**. (Пекић 2011: 165); [...] ispred [...] terminala, tzv. **Inner Ring East** [...] (Пекић 2011: 193); [...] у tzv. **Departure lounge** [...] (Пекић 2011: 275); [...] о putniku **Air Algerie** [...] (Пекић 2011: 281); [...] до станице **Heathrow Central** [...] (Пекић 2011: 290); [...] на [...] станицу **Heathrow Central** [...] (Пекић 2011: 347, 498, 508); [...] у **Airside Gallery** [...] (Пекић 2011: 353); [...] у **Royal Air Force** [...] (Пекић 2011: 405); [...] у **Conway Road** [...] (Пекић 2011: 410); [...] на аеродрому **John F. Kennedy** [...] (Пекић 2011: 588); У улици **Jersey** [...] (Пекић 2011: 614); [...] је пушио [...] **St. Moritz**. (Пекић 2011: 31); [...] пуши **Caporal**. (Пекић 2011: 31); [...] izvukao [...] **Winchester** [...] **Redfield** [...] (Пекић 2011: 71); [...] amblemima робне куће **Harrods**. (Пекић 2011: 24); [...] на infektivnu клинику **St. Pancras**. (Пекић 2011: 153); [...] болнице **Norwick Park**. (Пекић 2011: 153); [...] до кепеле **St. George**. (Пекић 2011: 201, 278, 481, 556, 609); [...] у капели **St. George** [...] (Пекић 2011: 293, 565); [...] у [...] centru **Fort Detrick** [...] (Пекић 2011: 298); [...] i карелом **St. George** [...] (Пекић 2011: 346); [...] на **Open University** [...] (Пекић 2011: 39); [...] на **Columbia** универзитету [...] (Пекић 2011: 57, 86); [...] с **Columbia** универзитета [...] (Пекић 2011: 272); [...] на универзитету **Cambridge**. (Пекић 2011: 514); [...] на [...] универзитету **Berkeley** [...] (Пекић 2011: 514); [...] uzeo је брошuru **Heathrow Airport Station and Pedestrian Subways** [...] (Пекић 2011: 24); [...] кроз **Hounslow Heath** [...] (Пекић 2011: 54); [...] са selom **Heathrow** [...] (Пекић 2011: 54); [...] vodio

u **City** [...] (Пекић 2011: 54); [...] za **Buenos Aires** [...] (Пекић 2011: 66); [...] на [...] predgrađe **Staines** [...] (Пекић 2011: 71); [...] okruga **Uvalde** [...] (Пекић 2011: 188); [...] opštine **Hillingdon** [...] (Пекић 2011: 613); [...] u hotelu **King George** [...] (Пекић 2011: 56, 114); [...] iz hotela **King George** [...] (Пекић 2011: 56, 117, 394); [...] od staklene **Airside Gallery** [...] (Пекић 2011: 85, 355); [...] s ulaskom na **Airside Gallery** [...] (Пекић 2011: 110); [...] između foajea i **Airside Gallery**. (Пекић 2011: 249); [...] čovek **Central Intelligence Agency**. (Пекић 2011: 355); [...] u rečini **Frio** [...] (Пекић 2011: 188); [...] u rečini **Constantine** [...] (Пекић 2011: 188); [...] iz atmosfere rečine **Frio**. (Пекић 2011: 189); [...] pripadnici **Special branch** [...] (Пекић 2011: 249); [...] prijema u **Antirabies Committee** [...] (Пекић 2011: 282); [...] s [...] **Sawyer Air Force Base** [...] i kanadske baze **Comex** [...] (Пекић 2011: 384); [...] iz [...] baze **Andrews** [...] (Пекић 2011: 570); [...] u dejstvo stavio **Martial Antirabies Law** [...] (Пекић 2011: 472); [...] pozdravila zvezdu [...] **Luciferos** [...] (Пекић 2011: 472) итд.

Дакле, сви наведени називи пренети су у оригиналном облику, и не доживљавају промене на плану ортографије. Иако аутор настоји да их инкорпорира у текст међу домаћим језичким јединицама, ознаке за род, број и падеж су изостављене, те не можемо говорити о томе да код ових назива постоји адаптација морфолошких категорија.

Међутим, уочава се додавање падежних наставака претходно наведеним властитим именима, која се састоје од једног елемента:

1. Називи аеродрома, авиона, авионских компанија и сл.:

[...] на **Heathrowu** [...] (Пекић 2011: 26, 28, 32, 36, 50, 51, 53, 59, 73, 77, 87, 98, 100, 106, 113, 133, 143, 149, 151, 158, 166, 168, 169, 171, 175, 177, 185, 195, 200, 202, 204, 205, 219, 220, 227, 237, 241, 247, 256, 274, 290, 293, 297, 300, 310, 327, 329, 341, 346, 350, 356, 364, 371, 384, 385, 390, 393, 395, 400, 414, 429, 442, 443, 451, 456, 459, 469, 480, 484, 491, 495, 498, 513, 514, 519, 522, 561, 575, 580, 584, 585, 588, 589, 597, 599, 611, 615); [...] od **Heathrowa** [...] (Пекић 2011: 34, 94, 97, 185, 187, 226, 239, 250, 289, 290, 295, 309, 339, 340, 347, 353, 371, 374, 390, 401, 468, 470, 474, 477, 479, 481, 482, 495, 497, 505, 510, 511, 529, 558, 560, 589, 590, 594, 599, 606, 607, 613, 614); [...] kapetan **Boeinga** [...] (Пекић 2011: 34, 48, 154, 265, 562); [...] uzletanje **Concordea**. (Пекић 2011: 38, 42, 45, 46); U tlocrtu **Heathrowa** [...] (Пекић 2011: 40, 41, 48, 61, 63, 72, 90, 109, 112, 133, 151, 163, 184); [...] о **Concordeu**. (Пекић 2011: 42); [...] zurio u **Concorde** [...] (Пекић 2011: 42); [...] sa **Heathrowa** [...] (Пекић 2011: 47, 91, 166, 248, 315, 462, 481, 493, 578, 590, 614); Boeing 727 **Swissaira** [...] (Пекић 2011: 45); [...] iznad **Heathrowa** [...] (Пекић 2011: 50, 278, 586, 608); [...] u blizini mrtvog **Boeinga** [...] (Пекић 2011: 78); [...] u **Stanstedu**. (Пекић 2011: 100); [...] zaštitnici **Stansteda** [...] (Пекић 2011: 100); [...] do **Heathrowa**. (Пекић 2011: 103, 228); [...] nametala i [...] funkciji **Heathrowa** [...] (Пекић 2011: 150, 151, 333); [...] на [...] monotoniју **Heathrowa** [...] (Пекић 2011: 163); [...] za dobru sliku **Heathrowa** [...] (Пекић 2011: 185, 250); [...] u slučaju **Boeinga** [...] (Пекић 2011: 222, 265); [...] blizu **Heathrowa** [...] (Пекић 2011: 223); **Heathrowu je BBC** [...] posvetio [...] (Пекић 2011: 298, 586); **Heathrowu**, Londonu, svetu. (Пекић 2011: 319, 503); Nad **Heathrowom** [...] (Пекић 2011: 322, 363, 570); [...] s **Heathrowom** [...] (Пекић 2011: 367, 614); [...] u **Gatwicku**. (Пекић 2011: 377); [...] око **Heathrowa** [...] (Пекић 2011: 571); [...] о **Heathrowu** [...] (Пекић 2011: 614) итд.

Осим, уколико је реч о акузативу који се јавља са предлозима или без њих или локативу и предлогу *на* који на њега упућује, јер тада на моделу из енглеског језика (који се састоји од једног, два или више елемента) не долази до ортографске адаптације. Наредним примерима обухваћени су називи аеродрома, авиона, терминала, грађевина, капела, градова, модела оружја, вируса и сл.:

[...] за **Pan-Am** докаже [...] (Пекић 2011: 49); [...] је премештен на **Heathrow** [...] (Пекић 2011: 53, 75, 76, 121, 146, 156, 173, 222, 252, 265, 277, 296, 339, 347, 394, 492, 503, 516, 538, 548, 572, 575, 615); [...] запоселе су **Heathrow** [...] (Пекић 2011: 54, 318, 325, 365, 414, 515, 553, 601, 603, 613); [...] је [...] хтео [...] да се [...] **Central Terminal Area** [...] испразне, а да се [...] **Queen's Building** [...] ставе [...] (Пекић 2011: 220, 346, 410); [...] скренуће се на [...] аеродроме **Hurn, Manchester, Prestwick, Stansted** i **Gatwick** [...] (Пекић 2011: 220); На аеродрому **Heathrow** [...] (Пекић 2011: 224); [...] на аеродромима **Gatwick** i **Stansted**. (Пекић 2011: 247); Имате **London** [...] (Пекић 2011: 326, 553, 584); [...] **Winchester** 270 [...] (Пекић 2011: 369); [...] град **Mississauga** [...] (Пекић 2011: 384); [...] nestalo је капеле **St. George** [...] (Пекић 2011: 482); [...] у **London** дошао [...] (Пекић 2011: 489, 576, 577, 588, 592, 614); [...] констатовати **Rhabdovirus** [...] (Пекић 2011: 522); [...] су **Air Force One** спјали са [...] (Пекић 2011: 570); [...] није нађен **Rhabdovirus Hydrophobiae** [...] (Пекић 2011: 614) итд.

Уколико је реч о акузативу који врши функцију логичког субјекта, односно носиоца стања у реченици, модел из енглеског језика добија падежни наставак *-а*, којим се та функција остварује:

Heathrowa више нема. (Пекић 2011: 612) итд.

Падежне наставке добијају и следећи називи:

1. Називи градова, центра града (у овом случају Лондона), округа, предграђа, региона, држава, острва, кодова или језичких система, књига, оружја и других предмета, модела аутомобила, болести, и сл.:

[...] из **Singapoor**a [...] (Пекић 2011: 42); [...] у **Ealingu** [...] (Пекић 2011: 42); [...] близу **Dovera** [...] (Пекић 2011: 42); [...] изнад **Epsoma** [...] (Пекић 2011: 57); [...] у **Atlanti** у **Georgiji** [...] (Пекић 2011: 83); [...] у **Cityju** [...] (Пекић 2011: 57); ... у **Londonu** [...] (Пекић 2011: 87, 105, 143, 326, 579, 580, 584, 589, 607, 612); [...] равне оној **Cityja**. (Пекић 2011: 97); [...] из **Oxforda** [...] (Пекић 2011: 99); [...] до **Londona** [...] (Пекић 2011: 103); [...] преко **Londona** [...] (Пекић 2011: 105); [...] плава марка **Mauritiusa** [...] (Пекић 2011: 140); [...] из **Cornwalla** [...] (Пекић 2011: 185); [...] у **Chestertonu** [...] (Пекић 2011: 103); [...] у [...] **Texasu** [...] (Пекић 2011: 188); [...] у **Washingtonu D.C.** (Пекић 2011: 204); [...] из **Walesa**. (Пекић 2011: 205); [...] у **Plymouthu** [...] i преко **Devona** [...] (Пекић 2011: 205); [...] за **Casablanku**. (Пекић 2011: 222, 265); [...] из **Portsmoutha** [...] (Пекић 2011: 233); [...] из **Rochestera** [...] (Пекић 2011: 284, 385); [...] **Londonu**, свету. (Пекић 2011: 319, 608); [...] над **Londonom** [...] (Пекић 2011: 332, 570); [...] у **Yorkshireu**. (Пекић 2011: 332); [...] у **Dallasu** [...] (Пекић 2011: 376); [...] у **Edinburghu, Glasgowu, Mnchesteru, Birminghamu** [...] (Пекић 2011: 376); [...] у **Oregonu** [...] у **Missouriju** [...] (Пекић 2011: 384); [...] у **Portsmouthu**. (Пекић 2011: 403); [...] од

Edinburgha. (Пекић 2011: 405); [...] из **Sydneyja.** (Пекић 2011: 405); [...] у **Buffalu** [...] (Пекић 2011: 413); [...] из **Belfasta** [...] (Пекић 2011: 460); [...] из **Dallasa** [...] (Пекић 2011: 489); [...] из **Londona** [...] (Пекић 2011: 489); [...] с **Londonom** [...] (Пекић 2011: 552); [...] из **Hastingsa.** (Пекић 2011: 561); [...] крај **Washingtona D.C.** [...] (Пекић 2011: 570); [...] у самом **Londonu.** (Пекић 2011: 574); [...] од **Northumberlanda** [...] (Пекић 2011: 607); [...] на **Teneriffu.** (Пекић 2011: 66); [...] у живом песку **Foulnessa.** (Пекић 2011: 101); [...] попут извитопереног **Morsea** [...] (Пекић 2011: 52); У [...] књигама те врсте, Хаилејевог **Airportu** [...] (Пекић 2011: 111); [...] с **Winchesterom** у руси. (Пекић 2011: 210); С обе стране **Bentleyja** [...] (Пекић 2011: 115, 116, 169); [...] за воланом [...] **Porschea** [...] (Пекић 2011: 115, 128); [...] sireне полицијског **Rovera** [...] (Пекић 2011: 128); [...] иза полицијског **Rovera** [...] (Пекић 2011: 168); [...] испод **Bentleyja.** (Пекић 2011: 249); [...] пузили су полицијски **Roveri** [...] (Пекић 2011: 260); [...] у **Fordu** [...] (Пекић 2011: 461); [...] у [...] **Toyoti** [...] (Пекић 2011: 463); [...] из [...] таксија **Austina** [...] (Пекић 2011: 467); [...] са доказаним класичним **Rhabdovirusom.** (Пекић 2011: 149); [...] инкубација **hydrophobije** [...] (Пекић 2011: 154, 477); Али **Rhabdovirusi,** очигледно, не читају [...] (Пекић 2011: 159, 161); [...] припада фамилији **Rhabdovirusa.** (Пекић 2011: 215, 293, 544, 548, 568, 544, 548, 560, 568); [...] синдром **hydrophobia** [...] (Пекић 2011: 219, 289); [...] је могло бити **Rhabdovirusa.** (Пекић 2011: 270); [...] масовну инвазију **Rhabdovirusa.** (Пекић 2011: 278, 324, 342, 415); [...] а сада **Rhabdovirusu** [...] (Пекић 2011: 325); [...] свог творца – **Rhabdovirusa.** (Пекић 2011: 365); [...] у **Rhabdovirusu** [...] (Пекић 2011: 415); [...] у његовим **Rhabdovirusima** [...] (Пекић 2011: 553) итд.

Код назива болести примећује се постојање више варијаната исте речи које приказују различите нивое адаптације (**hydrophobije** и **hydrophobiae**).

2. Називи универзитета, робних марки одеће, меридијана, алкохолних пића, и сл.:

[...] на **Sorbonni i Cambridgeu.** (Пекић 2011: 399, 437); [...] са **Stanforda** [...] (Пекић 2011: 501); [...] тамно одело **Cityja** [...] (Пекић 2011: 461); [...] према **Greenwichu.** (Пекић 2011: 510); [...] да се отвори [...] боса **whiskyja** [...] (Пекић 2011: 516) итд.

Уколико је реч о акузативу који следи након предлога *за*, у или *под*, властито име не добија падежне наставке:

1. Називи градова, центра града (у овом случају Лондона), држава, модела аутомобила, и сл.:

[...] за **Washington** [...] (Пекић 2011: 37); [...] на путу за **Cornwall** [...] (Пекић 2011: 38); [...] лета за **New York** [...] (Пекић 2011: 87, 113, 157, 234, 272, 303, 414, 503); [...] пут за **London** [...] (Пекић 2011: 105); [...] за **Stockholm.** (Пекић 2011: 130); [...] за **Sydney** [...] (Пекић 2011: 185); [...] у **New York.** (Пекић 2011: 233); [...] допутао у **London** [...] (Пекић 2011: 396, 592); [...] одгурао под **Bentley.** (Пекић 2011: 116, 248, 253) итд.

Изузетак од горе наведеног правила представља следећи пример:

[...] за **Casablanku.** (Пекић 2011: 222, 265) итд.

Уколико је реч о локативу који следи након предлога *код*, властито име не добија падежне наставке:

1. Називи путева:

[...] kod petlje **Parkway**. (Пекић 2011: 107) итд.

Додавање падежних наставака уочава се и код властитих имена која се састоје од два елемента, падежни наставци додају се другом, али не и првом елементу. Радмила Шевић (1989: 75) наводи да се у случају када се назив састоји из два или више елемента: „наставак за падеж стоји на последњем, без обзира што он у енглеском не мора бити именица, а осим тога наставак има одговарајући облик претпостављеног рода [...]”.

1. Називи станица, грађевина, аеродрома, предграђа (у овом случају Лондона), градова, авионских компанија, новина, одељења у полицији, институција, путева, улица, модела аутомобила, угоститељских објеката, комитета, медицинских центара, алкохолних пића, војних база, министарстава, паркова, и сл.:

[...] iz pravca **Hatton Crossa** [...] (Пекић 2011: 21, 22, 494); [...] prema **Hatton Crossu** [...] (Пекић 2011: 22); [...] između [...] **Queen's Buildinga** [...] (Пекић 2011: 29, 42, 52, 421, 422, 460); [...] iznad **Queen's Buildinga** [...] (Пекић 2011: 36, 421); [...] ogradu **Roof Gardena** [...] (Пекић 2011: 29); [...] u **South Ealingu**. (Пекић 2011: 40); [...] na krov **Queen's Buildinga** [...] (Пекић 2011: 45, 47, 339, 497, 603); Iz kancelarije **Buckingham Gatea** [...] (Пекић 2011: 94); [...] u **Wolfenden Houseu** [...] (Пекић 2011: 95, 132, 150, 160, 162, 399, 400, 401, 402, 514, 541, 542, 543); [...] direktora **Heathrow Airporta**. (Пекић 2011: 98); [...] s brežuljaka **Hampstead Heatha**. (Пекић 2011: 98); [...] pred **Queen's Buildingom** [...] (Пекић 2011: 128, 242); [...] na **Buckingham Gateu** 2. (Пекић 2011: 134, 472); [...] iz **Wolfenden Housea**. (Пекић 2011: 95, 134, 135, 404, 408, 514); [...] ispred **Queen's Buildinga** [...] (Пекић 2011: 150); [...] preko puta terminala 2 i **Queen's Buildinga** [...] (Пекић 2011: 183, 220); [...] sa **Roof Gardena** [...] (Пекић 2011: 200, 201); [...] na krovu **Queen's Buildinga** [...] (Пекић 2011: 200, 278, 281, 303, 317, 405, 409, 410, 529, 592, 597, 606); [...] na **Roof Gardenu**. (Пекић 2011: 201, 278); [...] prema **Queen's Buildingu**. (Пекић 2011: 202); [...] u **Queen's Buildingu** [...] (Пекић 2011: 220, 277, 372, 423, 427, 559); [...] u zgradama [...] **Queen's Buildinga** [...] (Пекић 2011: 247, 282); [...] u **King Georgeu** [...] (Пекић 2011: 252); [...] misteriji **Wolfenden Housea**. (Пекић 2011: 329); [...] sa [...] **D' Albiac Houseom** [...] (Пекић 2011: 346); [...] iz **Queen's Buildinga** [...] (Пекић 2011: 381, 488); [...] kružio je [...] **Queen's Buildingom** [...] (Пекић 2011: 409); [...] na **Queen's Buildingu**. (Пекић 2011: 425); Još od **Wolfenden Housea**. (Пекић 2011: 426); [...] u blizini **D' Albiac Housea** [...] (Пекић 2011: 489); [...] pilota **Pan-Ama** [...] (Пекић 2011: 500); [...] o **Wolfenden Houseu** [...] (Пекић 2011: 542); [...] do **Queen's Buildinga**. (Пекић 2011: 566); [...] nad **Queen's Buildingom**. (Пекић 2011: 604); [...] u **West Daytonu** [...] (Пекић 2011: 61, 224, 230, 264); [...] iz **New Yorka**. (Пекић 2011: 85, 235); [...] za zaštitu **East Hertsa** [...] (Пекић 2011: 100); [...] u [...] **New Yorku** [...] (Пекић 2011: 101, 299); [...] pred zadnjim vratima [...] **New Yorka**. (Пекић 2011: 102); [...] u **West Draytonu** [...] (Пекић 2011: 223);

[...] preko **West Daytona** [...] (Пекић 2011: 224); [...] sa **West Daytonom**. (Пекић 2011: 229); [...] iz **Los Angelesa** [...] (Пекић 2011: 282); [...] do Moskve i **Los Angelesa** [...] (Пекић 2011: 296); [...] u **East Endu** [...] (Пекић 2011: 302); [...] krajnjem cilju, **New Yorku** [...] (Пекић 2011: 588); [...] u **North Walshamu** [...] (Пекић 2011: 606); [...] stjuardese **Air Francea** [...] (Пекић 2011: 23, 166); [...] sa [...] reklamom **British Airwaysa** [...] (Пекић 2011: 32, 97); [...] službenici **British Airwaysa** [...] (Пекић 2011: 87, 185, 194, 365, 464, 477, 565); [...] iz deproa **British Airwaysa** [...] (Пекић 2011: 282, 319, 405); [...] kraj šaltera irskog **Air Lingusa** [...] (Пекић 2011: 380); [...] korespondentu **Washington Posta** [...] (Пекић 2011: 48); [...] ljudima **Special Brancha** [...] (Пекић 2011: 54, 97); [...] superintendant **Metropolitan Policea** [...] (Пекић 2011: 106, 107); [...] inspektor **Scotland Yarda** [...] (Пекић 2011: 168, 250, 251, 288); [...] iza šefa britanskog **Foreign Officea** [...] (Пекић 2011: 191, 198); [...] između **Bath Rода i Staines Rода** [...] (Пекић 2011: 54); [...] u **Harley Streetu** [...] (Пекић 2011: 122, 160); [...] na **Buckingham Gateu** [...] (Пекић 2011: 163); [...] zvezda **Harley Streeta** [...] (Пекић 2011: 256); [...] duž **Conway Rода** [...] (Пекић 2011: 271); [...] auto-putem M4 i **Bath Roadom** [...] (Пекић 2011: 366); [...] u **Conway Roadu** [...] (Пекић 2011: 417); [...] rovučene **Conway Roadom** [...] (Пекић 2011: 421); [...] sa **Downing Streetom** [...] (Пекић 2011: 472, 585); [...] u **Calshot Wayu** [...] (Пекић 2011: 489); [...] iz **Cromer Rода** [...] (Пекић 2011: 489); [...] pored **Chard Rода**. (Пекић 2011: 489); [...] u **Downing Streetu** [...] (Пекић 2011: 569, 592); [...] za sednice **Downing Streeta** [...] (Пекић 2011: 587); [...] iz **Downing Streeta** [...] (Пекић 2011: 590); [...] iz **Harley Streeta**. (Пекић 2011: 594); [...] i **Uxbridge Roadom** [...] (Пекић 2011: 612); [...] na prozoru **Ford Cortine** [...] (Пекић 2011: 116); [...] u **Ford Cortini** [...] (Пекић 2011: 116); [...] potpredsednik **Rolls-Roycea** [...] (Пекић 2011: 185, 217); [...] gospodin iz **Rolls-Roycea** [...] (Пекић 2011: 205); [...] ispred **Planter's Bara** [...] (Пекић 2011: 129); [...] pored **Planter's Bara** [...] (Пекић 2011: 348); [...] sa sednice **Antirabies Committeeja** [...] (Пекић 2011: 289, 290, 302); [...] na **Antirabies Committeeju** [...] (Пекић 2011: 291); [...] iz **Antirabies Committeeja** [...] (Пекић 2011: 315); [...] britanskog **Porton Downa**, američkog **Fort Detricka** [...] (Пекић 2011: 342); [...] iz **Porton Downa** [...] (Пекић 2011: 589); [...] flašu **Remy Martina**. (Пекић 2011: 347); [...] flašu **Chivas Regala**. (Пекић 2011: 352); [...] s **Kingley Fealda** [...] (Пекић 2011: 384); [...] iz **Fort Detricka**. (Пекић 2011: 572); [...] šef **State Departmenta** [...] (Пекић 2011: 571); [...] ograničenoj **Osterley Parkom**, **Hounslow Heathom** i **Bushy Parkom** [...] **Kempton Parkom** [...] (Пекић 2011: 612); [...] kraj **Osterley Parka** [...] (Пекић 2011: 614) итд.

Међутим, аутор се не придржава увек горе наведеног правила, јер се појављују и случајеви када властито име које се састоји од два члана не добија падежне наставке:

1. Називи банака:

[...] desno od šaltera **Midland Bank** [...] (Пекић 2011: 112) итд.

Уколико се властита имена састоје од три елемента, уочава се додавање падежних наставка трећем, али не и првом и другом елементу:

1. Називи законских аката и статута, компанија, уреда, терминала, предграђа (у овом случају Лондона), градова, паркова, организација, безбедносних служби, саобраћајница, и сл.:

[...] kastrirani **Noise Abatement Actom** [...] (Пекић 2011: 24, 183); [...] izdanje **British Airports Authorityja** [...] (Пекић 2011: 29, 327); [...] bilteni **Public Relation Officea** [...] (Пекић 2011: 32, 185); [...] pogled na **Central Terminal Areu** [...] (Пекић 2011: 36, 260, 365); [...] pripadao je **Metropolitan Police Officeu** [...] (Пекић 2011: 50); [...] u **Metropolitan Police Officeu** [...] (Пекић 2011: 52); [...] director [...] službe **British Airports Authorityja** [...] (Пекић 2011: 91); [...] u [...] odboru **British Airports Authorityja** [...] (Пекић 2011: 98, 184); [...] ispred **Central Terminal Aree** [...] (Пекић 2011: 108, 477); [...] ulazi u **Central Terminal Areu** [...] (Пекић 2011: 109, 440, 488); [...] ostavka **British Airports Authorityju** [...] (Пекић 2011: 163); [...] osim **Public Relation Officea** [...] (Пекић 2011: 187); [...] ОТВАРАНЈЕ **CENTRAL TERMINAL AREE** [...] (Пекић 2011: 202, 484); Posle **Metropolitan Streets Acta** [...] (Пекић 2011: 205); *Na skici br. 3 Central Terminal Aree* [...] (Пекић 2011: 290, 318, 346, 347, 476, 603); [...] ро целој **Central Terminal Areei**. (Пекић 2011: 422); Ostala је u **Central Terminal Areei** [...] (Пекић 2011: 443, 468, 548); [...] iz **Central Terminal Aree** [...] (Пекић 2011: 474); [...] agent за карте **British Caledonian Airwaysa** [...] (Пекић 2011: 489); [...] avion **Royal Air Maroca** [...] (Пекић 2011: 489); [...] за **Central Terminal Areu**. (Пекић 2011: 527); [...] ispod **Central Terminal Aree** [...] (Пекић 2011: 538); [...] око **Central Terminal Aree** [...] (Пекић 2011: 615); [...] iz **North West Essexa** [...] (Пекић 2011: 100); [...] u **Kensington Pal Gardensu**. (Пекић 2011: 140); [...] ograničenoј [...] **Windsor Great Parkom** [...] (Пекић 2011: 612); [...] карулјаџама **Ku Klux Klana** [...] (Пекић 2011: 430); Šef **Secret Intelligence Servicea** [...] (Пекић 2011: 192); Plato **Inner Ring Easta** [...] (Пекић 2011: 195); [...] trotoarom **Inner Ring Easta** [...] (Пекић 2011: 200, 321); [...] на платоу **Inner Ring Easta**. (Пекић 2011: 243, 324); [...] duž **Inner Ring Easta** [...] (Пекић 2011: 261); [...] mраку **Inner Ring Westa** [...] (Пекић 2011: 322); [...] на **Inner Ring Eastu** [...] (Пекић 2011: 381); [...] **Inner Ring Westom** [...] (Пекић 2011: 381); [...] u **Inner Ring Eastu** [...] (Пекић 2011: 533) итд.

Међутим, постоје и случајеви када се падежни наставци не додају ни једном од претходно наведених елемената:

1. Називи организација:

[...] u belu odeћu **Ku Klux Klan** [...] (Пекић 2011: 434); [...] u **Air Force One** [...] (Пекић 2011: 580) итд.

Уколико је властито име које се састоји од три елемента дато у акузативу – не добија ове наставке:

1. Називи саобраћајница:

[...] niz **Inner Ring West** [...] (Пекић 2011: 504) итд.

Уколико се властита имена састоје од четири елемента, падежни наставци се додају последњем елементу, односно наставак долази на крају читаве фразе:

1. Називи центра за контролу ваздушног саобраћаја:

[...] u saradnji sa **Air Control Traffic Centerom** [...] (Пекић 2011: 61) итд.

Међутим, постоје и случајеви када се падежни наставци не додају ни једном од претходно наведених елемената:

1. Називи закона:

[...] u sastavljanju [...] **Marcial Rabies Prevention Law** [...] (Пекић 2011: 475); [...] protiv [...] **Heathrow Mutant Rhabdovirus Rabies** [...] (Пекић 2011: 612) итд.

Кад је реч о властитим именима која се односе на називе институција, а која се састоје од два елемента, од којих се први елемент састоји од властитог имена из енглеског језика, а други садржи реч из српског језика која није властита именица, падежни наставци се додају другом, али не и првом елементу, и притом се задржава ред речи који је интегрисан у систему енглеског језика, јер властито име врши атрибуцкску функцију (о овоме ће се више говорити у посебном одељку у оквиру синтаксичких категорија):

1. Називи институција, дневника, галерија, пролаза, модела оружја, конференција, вируса, болести, звезда, дизајнираних торби, линија подземне железнице, тунела, универзитета, лабораторија, догађаја, и сл.:

Stanica **Metropolitan** policije. (Пекић 2011: 20, 166, 168, 185, 221, 280, 316, 395, 420, 508, 556, 558, 559, 563, 566); [...] je poverena **Middlesex** policiji. (Пекић 2011: 54); [...] **Metropolitan** policajci [...] (Пекић 2011: 97); [...] veliki broj **Metropolitan** policajaca [...] (Пекић 2011: 115); [...] je pripadala **Metropolitan** jedinicama [...] (Пекић 2011: 119); [...] iz **Metropolitan** policije [...] (Пекић 2011: 209); [...] i zahtevom **Metropolitan** policiji [...] (Пекић 2011: 211); [...] su [...] ugledali **Metropolitan** policiju [...] (Пекић 2011: 243); Na skupu [...] **Metropolitan** policije [...] u štabu **Metropolitan** policije [...] (Пекић 2011: 250, 423); U **Metropolitan** policiji [...] (Пекић 2011: 288); [...] progonio je [...] **Metropolitan** policajca. (Пекић 2011: 560); IZ **HEATHROW** DNEVNIKA [...] (Пекић 2011: 20, 280, 364, 397, 420, 507, 508); [...] duž staklene **Airside** galerije [...] (Пекић 2011: 100, 137); [...] ako [...] pođu **Airside** galerijom [...] (Пекић 2011: 111, 360); [...] okrenutih **Airside** galeriji [...] (Пекић 2011: 302); [...] od **Airside** galerije [...] (Пекић 2011: 337); [...] u **Conway** pasažu [...] (Пекић 2011: 128); Iz **Conway** pasaža [...] (Пекић 2011: 422); [...] za svoju **Winchester** pušku [...] (Пекић 2011: 374); [...] iz zaključaka **Asilomar** konferencije [...] (Пекић 2011: 407, 543); [...] sazvali **Asilomar** konferenciju [...] (Пекић 2011: 414); [...] na **Asilomar** konferenciji. (Пекић 2011: 414); [...] iz istorije **Heathrow** besnila. (Пекић 2011: 407, 502); [...] zovu **Heathrow** besnilom [...] (Пекић 2011: 415); [...] kraku **Heathrow** zvezde [...] (Пекић 2011: 488); [...] iz **Pan-Am** torbe [...] (Пекић 2011: 23, 494); [...] s **Pan-Am** torbom [...] (Пекић 2011: 23); [...] spoljni džep **Pan-Am** torbe [...] (Пекић 2011: 34); [...] plavu **Pan-Am** torbu [...] (Пекић 2011: 50); [...] na **Piccadilly** liniji [...] (Пекић 2011: 21, 494); [...] prema **Cargo**-tunelu [...] (Пекић 2011: 484); [...] na **Columbia** univerzitetu [...] (Пекић 2011: 57, 86); [...] s **Columbia** univerziteta [...] (Пекић 2011: 272); [...] sekcije **Cutter** laboratorije [...] (Пекић 2011: 514); [...] povodom **rabies**-incidenta [...] (Пекић 2011: 571); [...] rešenju **Heathrow** krize [...] (Пекић 2011: 590) итд.

Уколико су претходно наведена властита имена дата у номинативу или акузативу, падежни наставци су изостављени као у српском језику:

1. Називи институција, вируса, болести, дијалеката, аеродрома и сл.:

Metropolitan policija je [...] (Пекић 2011: 379); [...] **Heathrow** virus [...] (Пекић 2011: 342, 403, 421); [...] **Heathrow** besnilo [...] (Пекић 2011: 385, 415, 589); [...] **cockney** naglasak. (Пекић 2011: 434); [...] **Heathrow** britanski aerodrome [...] (Пекић 2011: 590) итд.

Међутим, уколико се називи институција састоје од два елемента, од којих први елемент представља именицу из српског језика (*аеродром*), а други властито име преузето из енглеског језика, овај други елемент не добија падежне наставке:

1. Називи аеродрома:

[...] s aerodroma **Heathrow**. (Пекић 2011: 26); [...] na londonskom aerodromu **Heathrow**. (Пекић 2011: 51, 132, 268, 278, 295, 347, 405, 436, 496, 514, 536, 574, 577, 592, 611, 613); [...] NA AERODROM **HEATHROW**. (Пекић 2011: 119, 423); [...] zona aerodroma **Heathrow** [...] (Пекић 2011: 183, 184, 185, 231, 247, 346, 353, 397, 482, 483, 484, 489, 513, 556, 557, 558, 602, 609); Na aerodromu **Heathrow** [...] (Пекић 2011: 224, 384); [...] da dam [...] sliku aerodroma **Heathrow** [...] (Пекић 2011: 289); [...] izvan aerodroma **Heathrow** [...] (Пекић 2011: 574); [...] u aerodromu **Heathrow** [...] (Пекић 2011: 607) итд.

Аутор не примењује доследно претходно наведено правило, јер постоје и случајеви када властито име из енглеског језика добија падежне наставке, иако се испред ње налазе друге именице из српског језика које је ближе одређују:

1. Називи аеродрома, болести и сл.:

[...] autobusku stanicu **Heathrowa** [...] (Пекић 2011: 27); [...] vrata Medicinskog centra **Heathrowa** [...] (Пекић 2011: 47, 72, 270, 277); [...] šef **Heathrowa** [...] (Пекић 2011: 204, 487); [...] da li pravnog šefa **Heathrowa** brine [...] (Пекић 2011: 207); [...] umešao se director [...] **Heathrowa** [...] (Пекић 2011: 207, 315, 481); [...] sa upravom **Heathrowa** [...] (Пекић 2011: 211); [...] direktor **Heathrowa** [...] (Пекић 2011: 219, 513); [...] orkestar **Heathrowa**. (Пекић 2011: 239); [...] PLAN **HEATHROWA** [...] (Пекић 2011: 316); [...] statističar uprave **Heathrowa** [...] (Пекић 2011: 398, 500); [...] službe **Heathrowa** [...] (Пекић 2011: 488); [...] Otac **Heathrowa** [...] (Пекић 2011: 489); [...] nameštenika **Heathrowa** [...] (Пекић 2011: 538); [...] u podzemlju **Heathrowa** [...] (Пекић 2011: 607); [...] rekombinat **rabiesa**. (Пекић 2011: 524) итд.

Кад је реч о властитим именима која се састоје од два елемента (преузетих из енглеског језика), падежни наставци се додају другом, али не и првом елементу, и притом се задржава ред речи који је интегрисан у систему енглеског језика, јер властито име врши атрибуцкску функцију. Ово правило се потврђује и онда када је реч о полусложеницама:

1. Називи болести:

[...] na [...] virulentnost **Heathrow Rhabdovirusa** [...] (Пекић 2011: 293, 342); [...] protiv **Heathrow Rhabdovirusa** [...] (Пекић 2011: 294); **Rhabdovirus Heathrowa** je [...] (Пекић 2011: 295, 474, 501) итд.

2. Називи пројеката:

То [...] srce je „**Antirabies Projecta**” [...] (Пекић 2011: 491) итд.

Осим уколико је реч о номинативу, јер тада нема додавања падежних наставака, али се задржава ред речи који подржава атрибуцкску функцију прве наведене именице:

1. Називи универзитета, болести и сл.:

Columbia University. (Пекић 2011: 303); **Heathrow Rhabdovirus** je [...] (Пекић 2011: 397, 553) итд.

Падежних наставака нема ни када је реч о акузативу и предлогу на који на њега упућује:

1. Називи болести:

[...] pogleda na tzv. **Heathrow Rhabdovirus** [...] (Пекић 2011: 414) итд.

Међутим, уколико атрибуцкску функцију врши властито име које се састоји од три елемента (од којих су сва три елемента преузета из енглеског језика), падежни наставци се додају и другом и трећем елементу, као у наредном примеру:

1. Називи комитета:

[...] iz **Antirabies Committeeja Heathrowa** [...] (Пекић 2011: 315) итд.

У вези са претходно наведеним правилом, требало би истаћи да, уколико се властито име састоји од три елемента, од којих су прва два преузета из енглеског језика, док последњи представља именицу из српског језика, падежни наставци се додају првом и последњем елементу, што поткрепљује наредни пример:

1. Називи вируса:

[...] protiv **Rhabdovirusa Heathrow** besnila [...] (Пекић 2011: 516) итд.

Уколико атрибуцкску функцију врши властито име које се састоји од четири елемента (од којих су сва четири елемента преузета из енглеског језика), падежни наставци су изостављени:

1. Називи вируса:

[...] protiv [...] **Heathrow Mutant Rhabdovirus Rabies** [...] (Пекић 2011: 612) итд.

До ортографских промена и већег степена графемске адаптације, као и додавања падежних наставака долази уколико је реч о властитим именима која означавају следеће географске појмове (уколико је реч о номинативу или акузативу властита имена не добијају наведене наставке):

1. Називи река, океана, држава и сл.:

[...] duž korita **Temze** [...] (Пекић 2011: 38); [...] је **Atlantik** plavio [...] (Пекић 2011: 265); [...] survavalo u **Atlantik** [...] (Пекић 2011: 489); [...] na **Atlantiku**. (Пекић 2011: 613); [...] s **Filipina** [...] (Пекић 2011: 478); [...] za m r t v u **Britaniju** [...] (Пекић 2011: 573); [...] predsednik Vlade Velike **Britanije** [...] (Пекић 2011: 585, 587, 589); [...] u Velikoj **Britaniji** [...] (Пекић 2011: 588, 612) итд.

На овим примерима може се видети фонолошка адаптација преузете лексичке јединице, јер се графеме из српског језика пишу према енглеском изговору (*s* из речи *Temsa* прелази у *z*, док *s* из речи *Atlantic* прелази у *k*; *ph* прелази у *fu* речи *Philippines*).

2. Називи предграђа:

[...] s prilično **oksfordskog** prenemaganja. (Пекић 2011: 99) итд.

На овом примеру може се видети да је дошло до потпуне трансморфемизације. Реч је о секундарној адаптацији, јер је дошло до промене врсте речи (*Oxford*, именица; *oksfordski*, придев), а ортографија основног модела формирана је према комбинацији изговора и ортографије модела, јер се графеме из српског језика пишу према енглеском изговору (*x* из речи *Oxford* прелази у *ks*), али о томе ће се више говорити у одељку посвећеном адаптацији англицизама на морфолошком нивоу.

3. Адаптација енглеских скраћеница

Полазећи од првог издања *Правописа српскохрватског језика* у заједничком издању Матице српске и Матице хрватске из 1960., приступамо разматрању скраћеница имајући у виду њихову класификацију на: „1) непроменљиве скраћенице, 2) каткад променљиве скраћенице и 3) нове променљиве речи са својим родом, бројем, акцентом и падежним наставцима” (Правопис српскохрватског језика 1960: 98) Узимајући у обзир дефиницију која се у овом издању наводи – о томе да су скраћенице: „постале спајањем почетних слова или почетних слогова појединих сложених назива” (Правопис српскохрватског језика 1960: 98), или да представљају: „скраћене делове појединих речи или скупова речи” (Правопис српскохрватског језика

1960: 95), као и горе наведену класификацију посматраћемо на који начин је извршена интеграција енглеских скраћеница. Притом, напомињемо да се у тексту поред неких скраћеница често налази и објашњење значења саме скраћенице. У раду неће бити анализирани скраћенице из српског језика (на пример: [...] 10 **D** (desno) [...] (Пекић 2011: 78)), на којима није извршен утицај елемената из енглеског језика. Највећи број наведених скраћеница у корпусу су непроменљиве, тј. не добијају наставке који би се уз њих могли повезати цртицом, а на основу којих би могли добити облик променљивих речи. Забележен је мањи број каткад променљивих скраћеница у корпусу.

Уколико је реч о скраћеницама које су заправо: „скраћени делови појединих речи или скупова речи” (Правопис српскохрватског језика 1960: 95), оне се могу писати са тачком или без ње.

1. Скраћенице које се односе на сложене називе дуванских производа, капела итд.:

[...] је pušio [...] **St. Moritz**. (Пекић 2011: 31); [...] kapele **St. George**. (Пекић 2011: 201, 565, 609) итд.

Скраћеница *St.* је изведена од речи *saint* (свети). Начин добијања ове енглеске скраћенице задржао је обрасце из енглеског језика, будући да наведени *Правопис српскохрватског језика* не наводи пету могућност скраћивања речи, односно у њему није наведена могућност настанка скраћенице од првог и последњег слова у речи (уп. *Правопис српскохрватског језика* 1960: 95).

2. Скраћенице које представљају иницијале:

[...] је trebalo **P. R. Larcombe** [...] (Пекић 2011: 48); [...] **H. D. Lawrence** [...] (Пекић 2011: 239); [...] **T. J. Wiktor** i **J. R. Mitchell** [...] (Пекић 2011: 293); [...] **W. H. Smith**. (Пекић 2011: 525); [...] **John F. Kennedy** [...] (Пекић 2011: 588) итд.

Овде скраћенице означавају прво слово властитих имена, након којих следи тачка.

3. Скраћенице које представљају мерне јединице за дужину, масу и запремину течности:

[...] kalibra 7 **mm**. (Пекић 2011: 71); [...] 650 **mg** kinina [...] u 15 **ml** [...] vode [...] (Пекић 2011: 84, 92); [...] око 5 **cm**. (Пекић 2011: 92) итд.

Ови примери показују да је: „Писање само првог слова или првог слова с којим сугласником из средине речи уобичајено за мере метричког система и за мере и величине у науци” (*Правопис српскохрватског језика* 1960: 97). Код оваквих скраћеница се уместо испуштеног дела не пише тачка.

4. Скраћенице које означавају оптичко увећање код телескопа и помоћног телескопског прибора:

[...] Redfield 4X teleskopom, pomoćnim teleskopskim прибором од 6X i 8X
[...] (Пекић 2011: 71) итд.

5. Скраћенице које означавају одређене службе:

Šef Aerodromske bezbednosti (A. S.) [...] (Пекић 2011: 185) итд.

Скраћеница *A. S.* је изведена од речи *Airport Security* (аеродромска служба безбедности).

6. Скраћенице које се налазе у називу градова:

Washingtonu **D. C.** (Пекић 2011: 204, 524, 570) итд.

Скраћеница *D. C.* је изведена од речи *District of Columbia* (Округ Колумбија).

7. Скраћенице које се налазе у називу модела авиона, као и у оквиру техничких термина из области ваздухопловства:

[...] putnički Boeing **707-320B** [...] Vojnog vazduhoplovstva **VC-137C** [...] (Пекић 2011: 570) итд.

Ознака **707-320B** односи се на модел млазног путничког авиона са *JT4A* моторима, у производњи америчке компаније *Boeing*, док се наредна ознака **VC-137C** односи на два путничка авиона модела са ознаком *707-353B* које је Ратно ваздухопловство САД-а купило за превоз председника САД-а (један 1961. а други 1972.). Означени су као *SAM 26000* и *SAM 27000*, а касније су добили нову ознаку **C-137C**.

Уколико су скраћенице дате у номинативу или акузативу, не добијају падежне наставке (наредним примерима обухваћене су и променљиве и непроменљиве скраћенице):

1. Скраћенице које се односе на сложене називе компанија:

[...] **BBC** је odbacio [...] (Пекић 2011: 28, 295, 298); **SAS** [...] (Пекић 2011: 117); итд.

Скраћеница **BBC** је изведена од речи *British Broadcasting Corporation* (Британска радиодифузна корпорација). Наведени акроним или верзална скраћеница пресловљава се у ћирилицу као Би–Би–Си. Скраћеница **SAS** је изведена од речи *Scandinavian Airlines System* (Скандинавска авио-компанија).

2. Скраћенице које се односе на сложене називе летова авионских компанија, авиона, возила и сл.:

[...] *za let SK514 SAS-a za Oslo*. (Пекић 2011: 30, 109, 110, 118); [...] Boeinga **747-AZ320** [...] (Пекић 2011: 34, 48, 49, 60, 70, 128); [...] *na letu AT 917* [...] (Пекић 2011: 222, 224, 226, 227); [...] *nekoliko eskadrila presretača tipa F-101 i F-106*. (Пекић 2011: 384); [...] *bio je parkiran McDonnell Douglas DC-10, THY* [...] (Пекић 2011: 424); **RIV**, *vozila za hitnu intervenciju* [...] (Пекић 2011: 469) итд.

Скраћеница **SK514** је изведена од речи *Scandinavian Airlines operated flights* (лет скандинавске авио компаније бр. 514). Остале ознаке (**747-AZ320**, **AT 917**) представљају ознаке авиона. Ознаке (**F-101**, **F-106**) представљају ознаке борбених авиона пресретача и изведене су од енгл. речи *fighting* (борбени). Ознака **DC-10** представља ознаку авиона, док је скраћеница **THY** изведена од речи *Turkish airlines* (турска авиокомпанија). Скраћеница **RIV** је изведена од речи *emergency intervention vehicle* (возило за хитну интервенцију).

3. Скраћенице које представљају називе титула:

Mr. *Lennox* [...] (Пекић 2011: 52, 56, 69, 134, 353, 398, 470); **Mrs.** *Jenkins* [...] (Пекић, 2011 : 52, 62, 64, 69, 70); [...] **DR** [...] (Пекић 2011: 56, 102, 109, 115, 116) [...] **dr** [...] (Пекић 2011: 57, 64, 65, 70, 74, 75, 78, 82, 84, 87, 88, 91, 92, 93, 94, 95, 103, 105, 113, 114, 116, 117, 121, 123, 127, 134, 135, 264, 272, 283, 290, 293, 294, 304, 305, 370, 406, 409, 447, 449, 450, 468, 472, 473, 478, 486, 489, 500, 509, 513, 514, 517, 529, 534, 537, 555, 565, 566, 568, 569, 578, 587, 590, 591, 594, 602, 612); [...] **GP** [...] (Пекић 2011: 59); [...] **DR MED. Esq.** (Пекић 2011: 115, 332); [...] **dr phil.** *Aron Goldman* [...] (Пекић 2011: 303) итд.

Скраћеница **Mr.** је изведена од речи *Mister* (господин или гдин или г.). Еквивалент скраћеници **Mrs.** у српском језику је г-ђа или гђа. Скраћеница **DR** је изведена од речи *Doctor* (лекар). Скраћеница **GP** је изведена од речи *general practitioner* (лекар опште праксе). Скраћенице **DR MED** су изведене од речи *doctor of medicine* (доктор медицинских наука), док је скраћеница **esq** изведена од речи *esquire* (почасна титула која означава да појединац има лиценцу која му омогућава да се бави тим послом). Скраћенице **dr phil.** су изведене од речи *doctor of philosophy* (научни назив доктора наука у области филозофије или других друштвено-хуманистичких наука).

4. Скраћенице које се односе на сложене називе улица, аутопутева, клиника, капела и сл.:

[...] **20 St.** *Andrew's Avenue* [...] (Пекић 2011: 52); *Na autostradi M4* [...] (Пекић 2011: 107); [...] *kliniku St. Pancras*. (Пекић 2011: 153, 614); [...]

kapele **St. George**. (Пекић 2011: 278, 293, 323, 346, 474, 481, 482, 556); [...] autostradom **M3** [...] (Пекић 2011: 107) итд.

Скраћеница **St.** је изведена од речи *Saint* (свети). Скраћенице **M3** и **M4** изведене су од речи *motorway* (аутопут), само имају различите ознаке.

5. Скраћенице које се односе на сложене називе ординација:

Dobio је **OBE**. (Пекић 2011: 160, 185) итд.

Скраћеница **OBE** је изведена од речи *Office of Biological Education* (Одсек за биолошка истраживања).

6. Скраћенице које се односе на сложене називе одређених делова аеродрома и сл.:

[...] društvo za zaštitu životinja **RSPCA**. (Пекић 2011: 177); [...] **TMA** [...] (Пекић 2011: 224); [...] **GMC** [...] (Пекић 2011: 224); [...] је pisalo **JAT**. (Пекић 2011: 260) итд.

Скраћеница **RSPCA** је изведена од речи *The Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals* (Краљевско друштво за превенцију окрутности према животињама).

Скраћеница **TMA** је изведена од речи *a terminal control area* или *a terminal maneuvering area* (Лондонска терминална област). Скраћеница **GMC** је изведена од речи *Ground Movement Control* (Контрола летења – контрола кретања на земљи). Скраћеница **JAT** односи се на просторију одређене намене у аеродромској згради на аеродрому Хитроу.

7. Скраћенице које се односе на сложене називе вакцина или називе који припадају медицинској терминологији, затим делове експеримената у којима се испитују и сл.:

[...] **WI-38** [...] (Пекић, 2011 : 293); [...] iz grupe **PLT** [...] (Пекић 2011: 293); [...] serum је bio prosto **ARS** [...] (Пекић 2011: 501); [...] imao је svoj **PSC 101** (Plazmid Stanley Cohen 101), a postojali су i **PTC** i **PPL** (Plazmidi Charlie Tomas i Phil Leder), kao i serija faga Francis Kricka **FHC/0**, **FHC/1** [...] (Пекић 2011: 501); Najispravnije bi ga [...] bilo zvati **SH-RRR-SS** [...] (Пекић 2011: 501); [...] virus besnila **SH-RRR-FL-77**. (Пекић 2011: 415, 501); [...] Subjekt **AK-407**, smi ovčar [...] (Пекић 2011: 415, 503); [...] SUBJEKT **AK25** [...] (Пекић 2011: 499, 500); Njegov **SH-RRR-FL-78** [...] (Пекић 2011: 503, 579); [...] formulu **RRR** [...] (Пекић 2011: 520, 523, 544, 579, 589) итд.

Скраћеница **WI-38** је изведена од речи *The 38th cell line created by the Wistar Institute* (вакцина добијена из људске диплоидне ћелије на Вистар институту). Скраћеница **PLT** је изведена од речи *platelet* (тромбоцит). Скраћеница **ARS** је изведена од речи *Anti Rabies Serum* (серум против беснила). Објашњење скраћеница **PSC**, **PTC**, **PPL**, **FHC/0** и **FHC/1** дато је у тексту. Скраћеница **SH-RRR-SS** изведена је од речи *Super Human*

Rhabdovirus Regenerative Recombinant Siegfried Stadler (врста генетски модификованог вируса беснила који је открио Зигфрид Штадлер). Скраћеница **SH-RRR-FL-77** изведена је од речи *Super Human Rhabdovirus Regenerative Recombinant Frederick Lieberman 77* (врста генетски модификованог вируса беснила са ознаком 77 који је открио Фредерик Либерман). Скраћенице **AK-407**, **AK25** односе се на врсту експеримента у коме су субјекти испитивања оболеле особе или животиње.

8. Скраћенице које се односе на сложене називе комитета, удружења и сл.:

[...] **ACH** [...] (Пекић 2011: 315); [...] **AVMA** [...] (Пекић 2011: 474, 477, 478, 480) итд.

Скраћеница **ACH** је изведена од речи *Antirabies Committee Heathrow* (Комитет за борбу против беснила на лондонском аеродрому Хитроу). Скраћеница **AVMA** је изведена од речи *The American Veterinary Medical Association* (Америчка асоцијација ветеринара).

9. Скраћенице које се односе на сложене називе организација:

[...] **SAS** – Специјалне antiterorističke јединице. (Пекић 2011: 315); [...] *koje su finansirale UN*. (Пекић 2011: 399); [...] преузме **RAF**. (Пекић 2011: 589); [...] **WHO**. (Пекић 2011: 604) итд.

Скраћеница **SAS** је изведена од речи *The British Special Air Service* (Специјална ваздухопловна служба), слично објашњење дато је у тексту. Скраћеница **UN** је изведена од речи *The United Nations* (Уједињене нације). Скраћеница **RAF** је изведена од речи *Royal Air Force* (британско Краљевско ратно ваздухопловство). Скраћеница **WHO** је изведена од речи *World Health Organization* (Светска здравствена организација).

10. Скраћенице које се односе на називе особа:

Da su oni tek **VIP** [...] (Пекић 2011: 427) итд.

Скраћеница **VIP** је изведена од речи *Very Important Persons* (веома важне особе).

11. Скраћенице које се односе на називе радио станица:

RSH, Rabies Station Heathrow [...] (Пекић 2011: 427) итд.

Скраћеница **RSH** је изведена од речи *Rabies Station Heathrow* (Беснило, станица аеродрома Хитроу).

12. Скраћенице које се односе на техничке термине:

[...] s kompjuterom tipa **AMCO-781**. (Пекић 2011: 502, 503, 513, 540); [...] recimo neki **SH-AMCO-RRR-FL-79** [...] (Пекић 2011: 502); [...] recimo neki **SH-AMCO-RRR-FL-78** [...] (Пекић 2011: 516) итд.

Скраћеница **AMCO-781** односи се на модел рачунара. Скраћенице **SH-AMCO-RRR-FL-79** и **SH-AMCO-RRR-FL-78** односе се на „усавршени модел човека” (Пекић 2011: 502), а објашњење је већ дато.

13. Скраћенице као део колоквијалног изражавања:

[...] **DOD** ili Dead on Departure (mrtav na odlasku), umrle posle svojih letova – **DOA** ili Dead On Arrival (mrtav na dolasku). (Пекић 2011: 594) итд.

Објашњење скраћеница: **DOD** и **DOA** дата су у самом тексту.

14. Скраћенице које се односе на кодове:

[...] Morzeove znake **SOS**. (Пекић 2011: 602); [...] **IGABS**, internacionalni telesni zemlja – vazduh signali. (Пекић 2011: 602) итд.

Термин **SOS** јесте опис међународног сигнала за помоћ Морзеовим кодом, који се састоји од три кратка, три дуга и три кратка сигнала. Скраћеница **IGABS** је изведена од речи *International Ground to Air Signal Codes* и односи се на: „међународне алармне сигнале” (Пекић 2011: 602).

Међутим, уколико скраћеница врши атрибуцку функцију и уколико се налази испред именице из српског језика (и на овај начин задржава се ред речи који је карактеристичан за систем енглеског језика), она задржава облик непроменљиве речи, и не добија падежне наставке (наредним примерима обухваћене су и променљиве и непроменљиве скраћенице):

1. Скраћенице које се односе на сложене називе просторија, особа или предмета:

Zbog renoviranja [...] **VIP** prostorija [...] (Пекић 2011: 30, 32, 106, 109, 110); [...] **EF** LANGUAGE SCHOOL – HASTINGS [...] (Пекић 2011: 47, 560); **VIP** salona [...] (Пекић 2011: 137, 152, 243, 261, 264, 353, 356, 431); **VIP** putnicima [...] (Пекић 2011: 251); [...] **VIP** srca [...] (Пекић 2011: 354); [...] **VIP** školjka [...] (Пекић 2011: 355); [...] **TV** sendviče [...] (Пекић 2011: 443); [...] **AMCO 781** kompjutera [...] (Пекић 2011: 500) итд.

Објашњење скраћенице **VIP** већ је наведено. Скраћеница **EF** је изведена од речи *Education First* (летња школа страних језика коју организује Институт за развој образовања). Скраћеница **TV** је изведена од речи *television* (телевизија). Скраћеница **AMCO 781** односи се на модел рачунара.

2. Скраћенице које се односе на сложене називе хируршких метода као и називе који се односе на медицинску терминологију:

Pomoću **FRA** metode [...] (Пекић 2011: 149); [...] i **CF** antigen [...] (Пекић 2011: 477); [...] **RRR** SERUMOM [...] (Пекић 2011: 499, 553); Efikasnost **SH-RRR-FL-78** seruma [...] (Пекић 2011: 503) итд.

Скраћеница **FRA** је изведена од речи: *fracture cross-sectional area* (попречни пресек фрактуре лобање). Ова метода односи се на дијагностичку методу испитивања мозга. Скраћеница **CF** је изведена од речи: *cystic fibrosis* (цистична фиброза). Скраћеница **RRR** је изведена од речи: *Rhabdovirus Regenerative Recombinant* (врста генетски модификованог вируса беснила), док је назив серума већ објашњен.

3. Скраћенице које се односе на сложене називе полицијске управе и сл.:

[...] preneo je **SY** inspektoru [...] (Пекић 2011: 169) итд.

Скраћеница **SY** је изведена од речи *Scotland Yard* (главно средиште Метрополитанске полиције).

4. Скраћенице које се односе на сложене називе организација:

[...] članovi **TGW** sindikata [...] (Пекић 2011: 375) итд.

Скраћеница **TGWU** је изведена од речи *Transport and General Workers Union* (Синдикат транспортних и других радника).

5. Скраћенице које се односе на сложене називе делова аеродрома, одређених делова аеродрома и сл.:

[...] na teritoriji **CTA** aerodroma Heathrow [...] (Пекић 2011: 513) итд.

Скраћеница **CTA** је изведена од речи *Central Terminal Area* (Главна терминална зграда).

Међутим, уколико скраћеница врши атрибутску функцију (реч је о мање уобичајеној појави која је директно условљена Е утицајем) и уколико се налази испред именице из српског језика (и на овај начин задржава се ред речи који је карактеристичан за систем енглеског језика), она задржава облик непроменљиве речи, и не добија падежне наставке:

6. Скраћенице које се односе на сложене називе саобраћајних знакова:

[...] napisu COACHES – **THRU** TRAFFIC [...] (Пекић 2011: 524) итд.

Скраћеница **THRU** изведена је скраћивањем енгл. речи *through* (кроз).

7. Скраћенице које се односе на сложене називе војних база, војних операција и сл.:

[...] iz **A. F.** baze Andrews [...] (Пекић 2011: 570); [...] **DDD** операције? (Пекић 2011: 602) итд.

Скраћеница **A. F.** изведена је од речи *Air Force* (Војно ваздухопловство). Скраћеница **DDD** је изведена од речи *devastation, decimation and decontamination* (уништење, кремирање и деконтаминација) и односи се на резервни план у вези са уништењем аеродрома Хитроу.

8. Скраћенице које се односе на називе кодова:

[...] davao **IGABS** signale. (Пекић 2011: 603) итд.

Објашњење скраћенице **IGABS** већ је наведено.

Непроменљиве скраћенице настају: „спајањем њихових почетних слова [...] Свако се почетно слово пише великим словом и без тачке, а скраћеница се изговара као да су написани сви њезини потпуни делови” (Правопис српскохрватског језика 1960: 98):

1. Скраћенице које се односе на сложене називе делова аеродрома, одређених делова аеродрома и сл.:

[...] grub crtež **СТА** [...] (Пекић 2011: 29, 182, 290, 346, 446, 484, 503, 526, 528); [...] u **RSPCA**, aerodromskom karantinu za životinje. (Пекић 2011: 130) итд.

Објашњење скраћенице **СТА** већ је наведено. Скраћеница **RSPCA** је изведена од речи *The Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals* (Краљевско друштво за превенцију окрутности према животињама).

2. Скраћенице које се односе на сложене називе управе за цивилни авио-саобраћај, називе авионских компанија и сл.:

[...] brošura **ВАА** [...] (Пекић 2011: 31, 89, 90, 164, 184, 374, 472); [...] u deou **ВА** [...] (Пекић 2011: 33, 35, 54, 128, 186, 207, 253, 522); [...] **АТСС**

[...] (Пекић 2011: 61, 223, 225, 230); [...] posredstvom **LATCC** [...] (Пекић 2011: 230) итд.

Скраћеница **ВАА** је изведена од речи *British Airports Authority* (Британска управа аеродрома). Скраћеница **ВА** је изведена од речи *British Airways* (британска авио-компанија). Скраћеница **АТСС** је изведена од речи *Air Traffic Control Center* (Центар за контролу ваздушног саобраћаја), као што је и објашњено у тексту. Скраћеница **LATCC** је изведена од речи *the London Air Traffic Control Center* (сада *London Area Terminal Control Centre; UK*) (Центар за контролу ваздушног саобраћаја у Лондону).

3. Скраћенице које се односе на сложене називе војних организација, војнобезбедносних служби, полицијске управе, синдиката, градске општине и сл.:

[...] teroristi **IRA** [...] (Пекић 2011: 54); [...] Donovan iz **MI5** [...] (Пекић 2011: 96, 99, 145, 199, 261, 262, 264, 360, 430, 431, 433, 437); Помоћник шефа **MP** [...] (Пекић 2011: 169); [...] i **MI6** [...] (Пекић 2011: 262); [...] za **GLC** [...] (Пекић 2011: 282); [...] pripadnika **PLO** [...] (Пекић 2011: 313, 330); [...] pripadnici **TGWU** [...] (Пекић 2011: 365); [...] direktor **CIA**. (Пекић 2011: 524, 583, 584); [...] **UNEF** [...] (Пекић 2011: 604) итд.

Скраћеница **IRA** је изведена од речи *The Irish Republican Army* (Ирска републиканска армија). Скраћеница **MI5** је изведена од речи *The Security Service* или *Military Intelligence, Section 5* (Британска безбедносна и контраобавештајна служба, Војни обавештајни одељак 5). Скраћеница **MP** је изведена од речи *Metropolitan Police* (Британска полицијска служба). Скраћеница **MI6** је изведена од речи *The Secret Intelligence Service* или *Military Intelligence, Section 6* (Британска тајна обавештајна служба, Војни обавештајни одељак 6). Скраћеница **GLC** је изведена од речи *The Greater London Council* (Лондонска градска општина), што је и објашњено у тексту. Скраћеница **PLO** је изведена од речи *Palestine Liberation Organisation* (Палестинска ослободилачка организација). Објашњење скраћенице **TGWU** је наведено у претходном делу. Скраћеница **CIA** је изведена од речи *Central Intelligence Agency* (Централна обавештајна агенција САД-а.). Скраћеница **UNEF** је изведена од речи *United Nations Emergency Force* (Специјалне снаге Уједињених нација).

4. Скраћенице које се односе на сложене називе оружја:

[...] raketama **SAM**. (Пекић 2011: 54) итд.

Скраћеница **SAM** је изведена од речи *The Soviet antitank missiles* (антиавионске ракете совјетске производње).

5. Скраћенице које се односе на сложене називе киселина:

[...] molekula **DNK** [...] (Пекић 2011: 123, 124, 126, 407, 412, 414, 415, 501, 513, 543, 548, 553) итд.

Скраћеница **DNK** је изведена од речи *deoxyribonucleic acid* (дезоксирибонуклеинска киселина или *ДНА*).

6. Скраћенице које се односе на сложене називе вируса, серума, делова експеримената у којима се испитују и сл.:

[...] srodan Makola virusu (**Ib An 27377**) [...] (Пекић 2011: 147); [...] serumom **IGHO** [...] (Пекић 2011: 175); [...] miligrama **IGEO** [...] (Пекић 2011: 176); [...] ротоу **SH-RRR-FL-78** [...] (Пекић 2011: 502); [...] а on Subjektom **AK407** [...] (Пекић 2011: 503); [...] protiv **HMRR** [...] (Пекић 2011: 612) итд.

Скраћеница **Ib An 27377** односи се на: *a new rabies-related etiologic agent of zoonosis in Nigeria* (нови преносиви инфективни агенс – узрочник беснила у Нигерији). Скраћеница **IGHO** изведена је од речи *immunoglobulin of human origin* (имуноглобулин људског порекла). Скраћеница **IGEO** изведена је од речи *immune globulin of equine origin* (имуноглобулин коњског порекла). Објашњење скраћеница **SH-RRR-FL-78** и **AK407** већ је дато. Скраћеница **HMRR** изведена је од речи *Heathrow Mutant Rhabdovirus Rabies* (мутирани вирус беснила на аеродрому Хитроу).

7. Скраћенице које се односе на сложене називе авионских компанија, ваздушни простор, ваздушне тунеле за летове, ваздушне путање и сл.:

[...] Boeinga 727 **RAM** [...] (Пекић 2011: 222, 227); [...] **FIR** [...] (Пекић 2011: 223); [...] **CAS** [...] (Пекић 2011: 223); [...] **AMBER 1, BLUE 1, AMBER 25, RED 1, BLUE 29** [...] (Пекић 2011: 223); [...] **GREEN 1** [...] (Пекић 2011: 223) итд.

Скраћеница **RAM** је изведена од речи *Royal Air Maroc* (Мароканска авио-компанија). Скраћеница **FIR** је изведена од речи *Flight Information Regions* (Област информисања ваздухоплова у лету). Скраћеница **CAS** је изведена од речи *Controlled Air Space* (Контролисани ваздушни простор).

7. Скраћенице које се односе на техничке термине у вези са ваздухопловством, информатиком и сл.:

[...] sa **CS** [...] OD 964 km/h i s **ETA** [...] (Пекић 2011: 227); [...] od **AMCO** [...] (Пекић 2011: 501, 502) итд.

Скраћеница **CS** је изведена од речи *cruise speed* (крстарећа брзина). Скраћеница **ETA** је изведена од речи *the estimated time of arrival* (предвиђено време доласка авиона на неку тачку). Објашњење скраћенице **AMCO** већ је дато.

8. Скраћенице које се односе на називе аутопутева:

[...] auto-putem **M4** [...] (Пекић 2011: 366) итд.

Скраћеница **M4** је изведена од речи *motorway* (аутопут 4 који спаја Лондон и Јужни Велс).

9. Скраћенице које се односе на називе законских аката, кодираних планова и сл.:

[...] u sastavljanju **MRPL** [...] (Пекић 2011: 475, 476); [...] 'Planu **DDD**'. (Пекић 2011: 591, 593, 594) итд.

Скраћеница **MRPL** је изведена од речи *Martial Rabies Prevention Law* (Преки превентивни закон против беснила). Објашњење скраћенице **DDD** већ је наведено.

На основу претходно наведених непроменљивих енглеских скраћеница, односно законитости које се везују за начин њихове употребе, навешћемо и један пример овакве употребе већ постојеће скраћенице у српском језику која у тексту поприма све особености непроменљивих скраћеница, јер не добија никакве наставке, а изостављена је и употреба црте као правописног знака:

[...] odbrambene snage **SAD** [...] (Пекић 2011: 384); [...] iz **SAD**. (Пекић 2011: 407); [...] u **SAD** [...] (Пекић 2011: 447); [...] na jugozapadu **SAD** [...] (Пекић 2011: 479); [...] iz Dallasa, **SAD**, која [...] (Пекић 2011: 489) итд.

У оквиру непроменљивих скраћеница навешћемо и следеће примере који представљају директно преношење фраза из енглеског језика (о чему ће се више говорити у одељку посвећеном адаптацији англицизама на синтаксичком нивоу). У првом случају скраћеница се пише са тачком, врши атрибутску функцију и задржава значење које има у енглеском језику (*satisfactory*, *good* – задовољавајући, добар). Друга наведена скраћеница налази се у оквиру номиналне фразе, врши атрибутску функцију и задржава постојећи ред речи:

Plan је **О.К.** (Пекић 2011: 48, 298, 309, 387); [...] у **ВАА** centru [...] (Пекић 2011: 134) итд.

Каткад променљиве скраћенице пишу се: „великим почетним словима, а наставци се уз њих повезују цртицом. При читању изговарају се слова заједно с наставком. Тај је наставак онога рода који захтева облик скраћенице као нове речи” (Правопис српскохрватског језика 1960: 99):

1. Скраћенице које се односе на сложене називе летова авионских компанија, авионске компаније и сл.:

[...] *za let SK514 SAS-a za Oslo.* (Пекић 2011: 30, 76, 110); [...] avion **LOT-a** [...] (Пекић 2011: 254); [...] о **LOT-ovom** avionu [...] (Пекић 2011: 255); [...] у [...] kancelariji **JAT-a** [...] (Пекић 2011: 349, 353); *Trebalo je da lete za Istanbul THY-om* [...] (Пекић 2011: 427); [...] у uniformi **KLM-a** [...] (Пекић 2011: 527, 528, 548, 551) итд.

Скраћеница **SAS** је изведена од речи *Scandinavian Airlines System* (Скандинавска авио-компанија). Скраћеница **LOT** означава *National airline of Poland* (национална пољска авио-компанија). Објашњења скраћеница **JAT** и **THY** дата су у претходном делу. Скраћеница **KLM** представља иницијале *Koninklijke Luchtvaart Maatschappij N.V.* (Royal Dutch Airlines) (Краљевска холандска авио-компанија).

2. Скраћенице које се односе на сложене називе института:

[...] у име **ITM-a** [...] (Пекић 2011: 122, 185) итд.

Скраћеница **ITM** је изведена од речи *Institute of Tropical Medicine* (Институт за тропску медицину у Антверпену у Белгији).

3. Скраћенице које се односе на сложене називе војних институција и њихових делова:

[...] od kada је **RAF-ova** transportna stanica [...] (Пекић 2011: 184); [...] rukovnik **RAF-a** [...] (Пекић 2011: 184, 602) итд.

Објашњење скраћенице **RAF** већ је наведено.

4. Скраћенице које се односе на сложене називе одређених делова аеродрома и сл.:

С ljudima **GMC-a** [...] (Пекић 2011: 224) итд.

Скраћеница **GMC** је изведена од речи *Ground Movement Control* (Контрола летења – контрола кретања на земљи).

10. Скраћенице које се односе на сложене називе управе за цивилни авио-саобраћај, називе авионских компанија и сл.:

[...] **ATCC-a** [...] (Пекић 2011: 264); [...] Boeinga 727 **RAM-a** [...] (Пекић 2011: 265, 267) итд.

Скраћеница **ATCC** је изведена од речи *Air Traffic Control Center* (Центар за контролу ваздушног саобраћаја). Скраћеница **RAM** је изведена од речи *Royal Air Maroc* (Мароканска авио-компанија).

11. Скраћенице које се односе на сложене називе компанија и сл.:

Ро **BBC-ju** [...] (Пекић 2011: 298); [...] **BBC-ja**. (Пекић 2011: 474, 479) итд.

Објашњење скраћенице **BCC** је већ наведено.

12. Скраћенице које се односе на сложене називе војних организација, војнобезбедносних служби, полицијске управе, градске општине и сл.:

[...] britanskog **SIS-a** [...] (Пекић 2011: 299, 436); [...] poručnik **UNEF-a** [...] (Пекић 2011: 606, 607) итд.

Скраћеница **SIS** је изведена од речи *The Secret Intelligence Service* или *Military Intelligence, Section 6* (Британска тајна обавештајна служба, Војни обавештајни одељак 6). Објашњење скраћенице **UNEF** већ је наведено.

3.3.2.6. Морфолошка адаптација графемски неадаптираних позајмљеница

Један део графемски неадаптираних позајмљеница из групе властитих имена већ је анализиран, тако да ћемо у овом делу посветити пажњу преосталим позајмљеницама са карактеристикама графемске неуједначености, у највећем делу сложеним именичким позајмљеницама, односно секундарним комбинацијама именица или правим сложеницама и полусложеницама (као и синтагмама које се састоје од две именице од којих је прва реч директна реплика Е модела а друга је индигена С именица, и притом први елемент врши атрибуцку функцију). Термином комбинација

(в. Сурдучки 1978: 306–315) обухваћене су две групе: 1) комбинације Е позајмљеница са С речима; 2) комбинације које представљају директне реплике Е модела, с обзиром на то да их сачињавају речи преузете из Е језика као и 3) комбинације чији први елемент чине Е полусложенице које су директне реплике Е модела, док други елемент чине С речи. Примери комбинација из прве групе представљају:

Ako su radio-izveštaji tačni [...] (Пекић 2011: 78); *Radio-telegrafist i flight-inženjer*. (Пекић 2011: 227); *Parče boarding karte [...]* (Пекић 2011: 252); *Ni radio-operater [...]* (Пекић 2011: 264); *Statističke smetnje ustupile su mesto [...]* *radio-operaterima [...]* (Пекић 2011: 265); [...] *koga je uјela cece-muva*. (Пекић 2011: 288); *Priznajem da me ova radio-filozofija [...]* (Пекић 2011: 296); *Takozvana shotgun tehnika je [...]* (Пекић 2011: 412); [...] *da sazna imena [...]* *rezident-direktora* у Европи [...] (Пекић 2011: 436); [...] *preko radio-veze sa [...]* (Пекић 2011: 472); *Najviše nade ulivaju mu bounty epidemiolozi [...]* (Пекић 2011: 479); [...] *da će radio-razgovor sa [...]* (Пекић 2011: 572); [...] *epicentru ovog rabies-incidenta [...]* (Пекић 2011: 612).

Наведене сложенице састоје се од два елемента (који ће бити наведени у свом основном облику, односно ном. јд. ради адекватније анализе): први део је састављен од реплике Е графемски неадаптиране речи и једне домаће или већ одомаћене неенглеске речи у С језику (мада су забележене и друге сложене реплике чији је други елемент преузет из латинског, грчког или француског језика). Енг + Срп: *radio-izveštaj*; *cece-muva*; *radio-veza*; *radio-razgovor*; Енг + Грч: *radio-telegrafist*; *radio-filozofija*; *shotgun tehnika*; *bounty epidemiolog*; Енг + Лат: *boarding karta*; *rezident-direktor*; *rabies-incident*; Енг + Фр: *flight-inženjer*, *radio operater*. Реплике Е сложених модела могу бити просте речи, сложенице или синтагме у оквиру С језика. Издвојићемо сложеницу која се налази у оквиру синтагме: *shotgun* која се једина састоји од комбинације глагола (партиципа прошлог) и именице и чија су оба елемента директне реплике Е модела. Код свих наведених примера први елемент је самосталан, али није подложен придевској деривацији (*radio-izveštaj*, *radio-telegrafist*, *flight-inženjer*, *radio-operater*, *radio-filozofija*, *radio-razgovor*, *rezident-direktor* и сл.), док је други саставни елемент подложен свим видовима морфолошке деривације, будући да је део већ одомаћене или домаће лексике. Реч о тзв. полусложеницама, или јукстапозитивним сложеницама, како наводи Сурдучки, које дефинише као: „оне сложенице у чијој су основи двочлане синтагме састављене из једног атрибута (маргиналног саставног елемента сложенице и једне управне речи (нуклеарног саставног елемента сложенице), и то увек и искључиво у том редоследу, тј. оне двочлане именичке сложенице у којима је прва именица увек, синтаксички говорећи, атрибут друге именице и у којима прва именица остаје увек у облику номинатива једнине, док се друга именица понаша по свим правилима

српскохрватске флексије” (Сурдучки 1981: 190). Као први члан посматраних сложених формација, односно као пуна страна препозитивна индеклинабилна компонента јесте именица *radio*, која је садржана у бројним примерима и која детерминише други именички део који следи. Појава оваквих индеклинабилних детерминатора са атрибутском функцијом сведочи у прилог оснаживању појаве аналитичких тенденција у језику. Аналитички придев или аналит типа *radio* припада првој групи: „лексема са широким граматичким могућностима”, будући да је: „по пореклу први део сложенице у традиционалном смислу” као и да: „паралелно функционише као именица” (Ћорић 2008: 121), али у наведеним примерима има својство аналитичког детерминатора и јавља се непосредно уз именицу. Овде наилазимо и на проблем „*правописне фиксације*” (Ћорић 2008: 121), будући да се наведене комбинације речи пишу: „час одвојено, час спојено цртицом, час заједно” (Ћорић 2008: 121), што је уочено у примерима: *bounty epidemiolozi, radio-izveštaj, radio-telegrafist, flight-inženjer, radio-operater, radio-filozofija, radio-razgovor, rezident-direktor* итд. Дакле, графика сложеница даје разноврсне могућности комбиновања њихових саставних делова. Корпус показује да не долази ни до каквог отпора приликом импортације Е именица у атрибутској функцији, које задржавају непроменљиву форму и у С творбеном систему; што није иновација у С језику (ако узмемо у обзир већ инкорпориране интернационализме и европеизме), али чињеница је да Е позајмљенице доприносе њиховој даљој примени. Примери комбинација из друге групе представљају:

[...] *Dok za jumbo jetove* [...] (Пекић 2011: 20); [...] у *jumblesale tweedu* [...] (Пекић 2011: 36); [...] управљаčem *turbomlaznog jumbo jeta* [...] (Пекић 2011: 39); На југоистоку *odatile*, у *holding pointu* [...] (Пекић 2011: 57); *Neugodnosti su ležale isključivo* у „*paper worku*” [...] (Пекић 2011: 63); У *životu* [...] *nema* [...] *nikakvog prokletog fair playa*. (Пекић 2011: 76); [...] у *jeftinom blue-jeansu*. (Пекић 2011: 85, 245) итд.

Узимајући у обзир да се сложенице у Е језику формирају: „веома лако простом јукстапозицијом саставних елемената уз мање-више редовне промене у супрасегменталним фонемама” (Сурдучки 1978: 307), наведени примери су подељени на основу врста речи којима припадају саставни елементи ових именица: именица + именица (на пример: *jumbo jet, jumblesale tweed, paper work*), глаголска именица + именица (на пример: *holding point*), придев + именица (на пример: *fair play, blue-jeans*). У корпусу нису забележене комбинације: глагол + именица, глагол + прилог и прилог или предлог + именица. Корпус открива да се позајмљивање Е придева у непроменљивој форми врши несметано, те да се у С језику упркос постојећим

системским особеностима инсистира на очувању таквих елемената у првобитној форми, што доводи до тога да се наставци за флексију и овог пута додају другом саставном елементу (нпр: *u blue-jeansu*, *u jumblesale tweedu* – локатив уз именицу у атрибутој функцији; *fair playa* – прави објекат у акузативу; *u „paper worku”* – предлошко-падежна конструкција у локативу означава место вршења радње; *jumbo jeta* – именичка синтагма (*upravljačem turbomlaznog jumbo jeta*) означава коме нешто припада генитивним наставком; *za jumbo jetove* – акузатив у значењу намене итд.). У примеру: а) [...] *isključivo u „paper worku”* [...] (Пекић, 2011: 63); знаци навода указују на чињеницу да говорник намерно заузима дистанцу у односу на коришћени термин (в. Новаков 2008: 451), али и да је читаво значењска димензија у оваквом виду непотребна, јер се може заменити С фразом, док С наставак на крају Е сложенице која се састоји од главне именице (*work*) и именице која врши функцију атрибута, а налази се на месту премодификатора именице (*paper*) доприноси да читаво Е фраза делује још мање адекватно. Наведена дијагностичка обележја заједничка су свим претходно приказаним језичким ентитетима.

Забележена су само два примера из треће претходно наведене групе комбинација:

[...] *u sentimentalno-viktorijanskom nature-loving raspoloženju* [...] (Пекић 2011: 100); *Sa duty-free prodavnicama* [...] (Пекић 2011: 247).

Први елемент се састоји од Е полусложенице коју чини именица + придев, а други елемент чини С именица. Осим тога, прва и трећа наведена група комбинација јесу тзв. хибридне позајмљенице, јер је у њима извршена замена једног Е елемента С елементом, тако да оне представљају комбинације секундарног карактера, јер је до њиховог формирања дошло у оквиру С језика. Дакле, билингвални позајмљивач врши произвољну супституцију Е елемента, и поново је други елемент подложен флексији. Уместо: *nature-loving raspoloženje* и *duty-free prodavnice* аутор је могао да употреби одговарајуће С еквиваленте: *расположење* и *љубав према природи* и *бесцаринске продавнице*, јер се на овај начин избегава номинална премодификација.

Посебна група оваквих графемски неадаптираних позајмљеница састављена од 1) самосталних именица које нису део синтагме или сложенице и које су директне реплике Е модела (или је један део синтагме изостављен) или од 2) сложеница које су такође, директне реплике Е модела. Све речи су у тексту маркиране косим словима:

[...] *za prijem jetova* [...] (Пекић 2011: 70); [...] *stajao je kraj astrofihtera u holu* [...] (Пекић 2011: 76); [...] *ukoso od astrofihtera* [...] (Пекић 2011: 76); *Japanski dečak za astrofihterom* [...] (Пекић 2011: 76); *Možda ga je to prinudilo da promeni timing* [...] (Пекић 2011: 130); [...] *izlizanost njegovog obaveštajnog conditioninga*. (Пекић 2011: 436); *Pritisnuo je dugme za*

rewind [...] dugme za *play* [...] (Пекић 2011: 436); U dubinama *hardwarea* okreću se bubnjevi memorije. (Пекић 2011: 502); [...] pod metalnim sandukom *astrofignera* [...] (Пекић 2011: 525).

Реплика типа Е + Е чији се завршни елемент због честе употребе интерпретира као творбени наставак, односно као потенцијални полусуфикс (*ware*) јесте *hardware*. На основу наведених примера закључујемо да билингвални позајмљивач одлучује се да свим графемски неадаптираним позајмљеницама додаје одговарајуће наставке који се тичу рода, броја и падежа, и ово су комбинације секундарног карактера.

Забележена је и група тзв. предлошких фраза које се састоје од једног или више предлога и именице које су постале део реченичне структуре (забележена је и самостална употреба придева), нису графемски адаптиране, али се подразумева да је њихово значење познато позајмљивачу у тренутку када овим фразама прибегава у конкретној ситуацији (реч је о директним репликама Е модела, које нису подложне фонолошкој адаптацији, али ни морфолошкој, јер задржавају непромењени облик у реченичној структури; док је у самом корпусу маркиран косим словима):

Он је овде такође *out of place*. (Пекић 2011: 65); Da li me čujete? *Over*. (Пекић 2011: 224); „*Affirmative! Over!*” (Пекић 2011: 227); *Over and out*. (Пекић 2011: 229); [...] на којој је писало *FRAGILE*. (Пекић 2011: 559); (Пекић 2011: 227); [...] је оборio transmisionu komandu на *off*. (Пекић 2011: 227).

Забележена је и група прилога употребљених у тексту који нису графемски, фонолошки ни морфолошки адаптирани, такође се подразумева да је њихово значење познато говорнику који њима прибегава у језичкој употреби, али је дошло до измене значења (о значењу ће више речи бити у посебном одељку), јер су дате лексеме употребљене у пренесеном значењу, будући да се *downstairs* користи да укаже на лица која се налазе на нижој друштвеној лествици, и који су мање плаћени за свој рад, док се *upstairs* користи да означи лица на вишој друштвеној лествици.

Za agenta на терену, за све one *downstairs* [...] (Пекић 2011: 140); Za njega, kancelarijske šefove, one *upstairs* [...] (Пекић 2011: 140) итд.

Међутим, иста или слична предлошка фраза написана је на неколико места заједно са преводом, тако да није реч о истом степену графемске адаптације, у односу на место у корпусу у коме таквог превода нема:

[...] kako su oni *out of place*, kako nisu на правом месту. (Пекић 2011: 65); [...] zauvek ih је остављало *without a place*, без места под сунцем. (Пекић 2011: 65); Izuzetno је silazio неко „odozgo”, неко *from upstairs*. (Пекић 2011: 140).

У циљу што опсежније опсервације творбе композита настојали смо да наведемо све врсте могућих комбинација, као и да покажемо разне могућности

припајања непроменљивих форми неизбежно променљивој структури С језичког материјала који показује све већу тенденцију ка њиховом усвајању, тако да оне иако нису подвргнуте моделовању у смислу конкретног графемског записа (који остаје веран директним Е репликама), односно нису изложене претходно изнетим фонолошким трансформацијама, ипак у морфолошком равнању бивају приближене домаћим или одомаћеним С речима у смислу уметања одговарајуће парадигме, што их чини деклинабилним и адаптираним у одређеном степену. У наведеним полусложеницама, сложеницама, односно елементима који се налазе у одговарајућој синтагматској вези, увек је други елемент изложен парадигматским променама, док први елемент чува и задржава компоненту непроменљивости, што врши даљи утицај и слама отпор међу структуралном условљеношћу законитости самих С индигених именица. Комбинације секундарног карактера, такође, парадигматски су обојене, што их чини комплексним и резултира у проналажењу нових критеријума за њихову даљу класификацију. Графемски неадаптиране предлошке фразе очуване су у целости у оригиналној форми, и о њима не можемо судити са аспекта степена њихових адаптационих својстава, већ искључиво о њиховој конкретној прагматичкој и семантичкој употреби, будући да се очекује да је њихово значење већ познато билингвалном позајмљивачу, јер га адекватно примењује у одређеној контактної ситуацији.

3.3.2.7. Закључак у вези са морфолошком адаптацијом англицизама

Анализа корпуса се методолошки заснива на принципима трансморфемизације, односно формирању морфолошког облика англицизама, као главним начелима на основу којих се врши адаптација страних речи из језика даваоца у језик прималац. Тумачење развоја посуђене речи, односно именичких англицизама, као одабраних лексичких јединица, обухватило је најпре њихово представљање на морфолошком плану. У том смислу, показано је да се формирање основног облика модела заснива на трансферу две врсте морфема, слободних и везаних морфема. Имајући у виду теорију језичког посуђивања, трансфер морфема одређује се према томе да ли је реч о слободном или везаном морфему. Контрастивним представљањем двају морфолошких система – српског и енглеског језика, долази се до закључка да долази до неограничене интеграције енглеских слободних морфема у морфолошки систем српског језика, док творбени суфикси односно везани морфеме могу да се задрже у српском језику у виду

компромисне реплике која као нестални и променљиви облик тежи томе да продужи процес морфолошке адаптације што је објашњено тиме што именице подлежу правилима трансморфемизације, тако да се одређени везани морфемима преузимају привремено или се замењују новим српским везаним морфемима. Анализом механизма морфолошког утицања српског језика на основу корпуса којим су обухваћене опште тј. апелативне лексеме односно енглески елементи у роману *Беснило* Борислава Пекића долазимо до закључка да у самом процесу језичког посуђивања модел заиста подлеже граматичко–морфолошкој интерференцији, зато што у процесу импортације модела реч добија флексију језика примаоца, односно српског језика, чији се морфолошки закони примењују на тај основни облик.

Дакле, у самом корпусу потврђени су теоријски оквири изнети на основу литературе. Датом анализом потврђено је да у поменутом корпусу наведени примери пролазе кроз примарну и секундарну адаптацију у морфолошкој равни, као и да се овде налазе Е именице које се састоје од основе и нултог суфикса, а завршавају се на сугласник и самогласник. Ове посуђенице се након извршеног процеса састоје од слободног морфема и нултог везаног морфема, и готово увек се завршавају на сугласник, што говори у прилог постојећим морфолошким разликама у творби именица у наведеним језицима. Такође, сазнајемо и о постојећим иновацијама у дистрибуцији фонема (финално *-i*, *-u* [...]) као и консонантских скупина: *-nkt*, *-nt*, *-kt*, *-ks*, у случајевима када основни облици модела имају завршетке који не одговарају завршецима именица у српском језику, а притом се адаптација врши по основу нултог типа трансморфемизације, будући да се ти завршеци задржавају у морфолошком простору С језичког система. Под условим осведоченим овим типом трансморфемизације пружена је могућност: 1) идентификовања нултог наставка као честог и продуктивног адаптационог наставка у постојећим репликама, без обзира на то да ли је адаптација извршена по узору на енглеске лексеме које се завршавају сугласником или самогласником; 2) идентификације тзв. псеудонаставака: *-en*, *-an*, *-ent*, *-ol*, *-on* и др., док је адаптациони наставак *-o* употребљен искључиво као завршетак Е модела, а није доживљен као посебни наставак.

Примери на којима је представљена компромисна трансморфемизација показују да су везани морфемима, творбени суфикси, *-ing* и *-er*, прешли у језик прималац, а да притом нису замењени суфиксом језика примаоца исте семантичке вредности, тако да код њих констатујемо недовршеност процеса адаптације.

Потпуна трансморфемизација представљена је кроз однос везаног морфема језика даваоца *-er*, и домаћег суфикса *-ar*, којим се потврђује да у морфолошкој адаптацији модела, модел најпре прелази у компромисну реплику када задржава наведени везани морфем. Међутим, овде се истиче да је процес потпуне интеграције модела у систем српског језика завршен, будући да се везани морфеме замењују домаћим суфиксима принципом суспституције у морфолошкој равни. У корпусу су откривени и примери одступања од овакве поставке, што говори у прилог произвољности у додавању адаптационог наставка *-a*. Због специфичности ефекта трансформације именица у придеве, осведочених у корпусу, остварује се модел секундарне адаптације којом се развијају даљи токови интеграције модела. Исти модел забележен је и код глаголских англицизама који су такође, обухваћени потпуном трансморфемизацијом.

Закључак до којег долазимо на крају ове секције у вези са деклинацијом адаптираних англицизама односи се на: 1) Фигурирање става да се посуђенице које се завршавају нултим наставком мењају по првој деклинационој врсти, с обзиром да наведене именице припадају групи посуђеница мушког рода које се у номинативу једнине завршавају на консонант (па чак и именице које се завршавају на самогласник: *-i*, *-u* и које се посматрају као им. мушког рода), тако да добијају све неопходне падежне наставке; овим ефектима упућује се на динамичност иновација овог типа у морфолошком систему С језика. 2) Недвосмислена предвидљивост ефекта вокалских наставака наведених англицизама има за последицу додавање хијатске фонеме *j* у тренутку творења основе ових именица и додавања падежних наставака на основу. Ма каква да је природа ове последице, евидентно је да има за циљ уједначеност њене примене у ситуационом контексту. Ипак, непроменљивост парадигме неколицине забележених именица недвосмислено сигнализира неуједначеност у овој тенденцији ка ширењу употребе хијатског *j*. 3) Именички англицизми који се завршавају на *-u*, такође су адаптирани нултим адаптационим наставком, и садрже наставке обележене у парадигми именица мушког рода, док код им. англицизама који се завршавају на *-o*, можемо констатовати да се завршни наставак *-o* већином замењује одговарајућим падежним наставцима, или поново долази до увођења хијатског *j*, приликом губљења завршног *-o* и додавања адекватних падежних наставака. 4) У корпусу нису пронађени придеви директне реплике Е модела, док су забележени придеви заправо секундарно изведени придеви који су створени додавањем наставка *-sk(i)*, *-n(i)*, *-čk(i)* на основу већ усвојених Е именица, осведочени у поступку секундарне деривације придева. 5) Непрецизност у утврђивању модела глаголских англицизама показује се и тумачи као

последница хомонимије и хомографије глагола са другим врстама речи, што намеће ограниченост у сагледавању визије тог процеса и доношење бројних претпоставки на основу нашег језичког осећања. 6) У корпусу нису пронађени глаголи моделовани према Е придевима, садашњим глаголским партиципима као и према облицима Е прошлог времена односно прошлог партиципа. 7) Најчешће коришћени форманти глаголских позајмљеница су: *-a*, *-ova* и *-ira*, а наведене глаголске позајмљенице јесу праве позајмљенице и имају комплетну парадигму С глагола, односно учествују у грађењу свих сложених облика у постојећој морфолошкој структури С језика; док у корпусу нису пронађене секундарне изведенице овог типа, које би садржале префиксе.

Активацијом инструкција за детерминацију рода и броја именица, које су интринзичне за наведене морфолошке категорије, као и сагледавањем отворене целине у оквиру које се врши колебање између Е природног и С граматичког рода, долазимо до представљања процеса поступка њихове замене у језичком простору у коме фигурирају. Испоставило се да се одређене околности под којима се врши распоређивање позајмљеница у три рода заснивају на критеријумима у вези са њиховом формом, али и значењем. Ипак, истакнут је модел којима је разјашњена природа односа адаптационих наставака којима се врши адаптација именичких позајмљеница, и који је предочен став о њиховој искључиво граматичкој функцији којом се производи даљи ефекат на одабир категорије рода. Анализом репрезентативних примера установљено је: 1) Богатство и фреквентност у одређивању именица мушког рода код модела који се првенствено завршавају на сугласник и адаптирају нултим наставком. 2) Детерминација именица мушког рода и у случају када се њихова основа завршава на *-i* и *-u*, јер су и оне адаптиране нултим наставком. 3) Фактори за обележавање женског рода енглеских именичких англицизама на основу контаминације, којима је знатно умањен значај семантичке аналогije у покретању питања рода именице, али је и постављен проблем произвољности њиховог смештања у очекивану категорију рода. 4) Основне информације у вези са фонолошком или графичком формом именица које се завршавају на *-o* или *-e*, којима се подразумева подржавање ових наставачких морфема у одређивању вредности датих именица као именица средњег рода, али нису забележене именице са наставачком морфемом *-e*. 5) Компатибилност којом посуђеница у тренутку завршетка предоченог процеса трансморфемизације преузима флексионо енкодирање свих облика С система у коме је извршена њена интеграција. 6) Формирање морфолошке категорије броја по правилу покреће механизам контаминације који захтева губитак енглеског плуралног наставка

-s, јер се врши изједначавање позајмљенице са домаћим речима женског рода на -a; тако да се плурални облик формира према домаћој деклинацији именица женског рода на -a, док именице мушког рода формирају кратку множину са -i или дугу множину са -ovi. 7) Адаптациони процес у погледу броја именице реализује се нужним одређивањем врсте речи и рода, а затим и граматичким бројем, где је подразумевано да обележени облик броја – множина директно зависи од необележеног броја, односно једнине, мада не нужно овим редом.

Дакле, анализом морфолошких категорија, рода и броја именица долазимо до закључка да у корпусу именице преузимају готово све облике граматичког система српског језика, као и да у зависности од рода именице подлежу општим правилима деклинације прописаним унутар српског језичког система, али да долази и до одређених одступања од опште утврђених правила о деклинацији именица у српском језику, што говори у прилог незнатном одступању од морфолошке адаптације модела из страног, односно Е језика. У погледу рода именица, у корпусу је забележен значајан број именица мушког рода, као и неколицина именица женског и средњег рода. Ипак, одступање од прописаних правописних норми као и настанак структуралних морфолошких промена унутар система иако има функцију обогаћивања лексичких јединица не значи и непостојање нужности придржавања већ успостављеног лингвистичког модела адаптације ради одржавања стандардизованости српског језичког система.

3.3.3. УТИЦАЈ ЕНГЛЕСКИХ ОБРАЗАЦА У СЕМАНТИЧКО–СИНТАКСИЧКОЈ РАВНИ

У овом делу рада неопходно је утврдити синтаксичко-семантичке услове којима се омогућава вишезначност површинских нереченичних структура, односно вишезначних кондензованих структура као преваходно продуктивних и учесталих језичких процеса који су забележени у тексту, а чије је тумачење условљено ширим контекстом. Језичка средства чија се функционална природа огледа у томе што кондензују реченична значења обухваћена су овом анализом, односно извршена је анализа вишезначних нереченичних језичких јединица: девербативних именица које су у деривационој вези са глаголом, затим деадјективних именица и вербида – инфинитива и глаголских прилога. Расветљавању процеса реченичне кондензације у нашој лингвистичкој литератури допринео је најпре М. Радовановић који је ова језичка средства одредио као секундарна језичка образовања изведена из примарних језичких образовања са простим, односно аналитичким, копулативним предикатом (в. Радовановић 1990: 13–14). Настојећи да саму анализу поткрепимо одговарајућим реченичним семантичким еквивалентом површинског кондензатора, у раду је употребљен интерпретациони трансформациони текст или парафраза, означен симболом [←...]. Аналогно семантичким начелима организације и реализације синтаксичких конструкција (в. Радовановић 1990) извршена је систематизација структура унутар самог корпуса, затим анализа њихове семантике, што је довело до утврђивања њихове даље класификације. „Номинализацијом се структура чини статичном, обезличеном, а има је више типова: кондензација, декомпозиција, препозиционализација, интензификација” (Матас Иванковић 2002: 398). Имајући ово у виду, било је важно одредити и на које начине су у тексту презентоване деривационе синтаксичке лексичке функције које се остварују унутар именских колокацијских свеза – адјективизација и препозиционализација. Две су врсте односа на којима почива механизам реченичне кондензације. Радовановић прецизно наводи успостављене односе, али ћемо се у раду базирати искључиво на разликовање првог представљеног односа, који ћемо преваходно користити као трајни образац за класификацију усвојених података: „Површинска, нереченична предикација, представљена реченичним кондензатором, непосредно је деривирана из одговарајућег дубинског семантичког еквивалента, предиката у финитном глаголском облику. То су: вербиди,

инфинитив и партиципи [...] девербативне именице и енглески герунд [...] обично заборављени девербативни прилози [...] девербативни придјевни [...] деадјективне именице [...]” (Радовановић 1990). У погледу утицаја Е образаца на образовање С структура у корпусу у семантичко-синтаксичкој равни биће обрађене следеће јединице:

1. Номинализација и декомпоновање предиката
2. Употреба инфинитива
3. Употреба пасивних конструкција
4. Појава псеудо-расцепљених реченица
5. Употреба и функција присвојних придевских заменица
6. Синтаксички облик реторског питања са речицама *зар, ли*
7. Употреба про-форме
8. Слагање времена
9. Именичке синтагме
10. Употреба властитих или заједничких Е именица у атрибутој функцији – питање јукстапозиција
11. Глаголски прилог садашњи
12. Трпни глаголски придев у атрибутој функцији
13. Поименичени придеви
14. Употреба и функција глаголског прилога прошлог
15. Предлози (препозиције) и
16. Ред речи

1. Номинализација и декомпоновање предиката

А) Номинализација

Потврду о функционално стилској распрострањености номинализације односно декомпоновања глагола и богатој заступљености оваквих садржаја налазимо у самом корпусу:

[...] начин *sporazumevanja* међу људима [...] (Пекић 2011: 22); [...] али је у *preoblačenju* људи [...] било извесне утешне ироније. (Пекић 2011: 24); [...] постали преспори за општу трку у што бржем *nesporazumevanju*. (Пекић 2011: 24); [...] као природно *utelotvorenje* космичких закона напретка [...] (Пекић 2011: 28); *Samo-obogotvorenje*, уосталом, неопходан је предуслов исправног *funkcionisanja* [...] (Пекић 2011: 28); [...] срачуната на *obmanjivanje* широких народних маса. (Пекић 2011: 28); *Opadanje* одлучности *vodi dekoncentraciji* [...] (Пекић 2011: 30); Од судбине *povlačenja* нема [...] (Пекић 2011: 30); [...] време је – *umiranja*. (Пекић 2011: 32); [...] *renoviranje* VIP просторија [...] (Пекић 2011: 32); [...] отежаће *zavođenje* реда [...] (Пекић 2011: 32); No

on nije znao za preuranjeno *spuštanje* aviona [...] (Пекић 2011: 36); [...] odakle se [...] posmatralo *sletanje* i *uzletanje* aviona [...] (Пекић 2011: 36); Do saznanja je došao [...] *slaganjem* pojedinosti [...] (Пекић 2011: 38); [...] pogotovu da iz kontrolnog tornja komanduje *ukrštanjem* letova [...] (Пекић 2011: 39); [...] kao da vežba *penjanje* [...] (Пекић 2011: 41); [...] hoće li [...] ikada doći do *opisivanja* vazdušnog saobraćaja [...] (Пекић 2011: 42); Da joj je preporučeno *posmatranje* aviona [...] (Пекић 2011: 42); [...] remećen jedino *roptanjem* Concordea. (Пекић 2011: 44); Pod pretpostavkom da do *zakašnjenja* ne dođe [...] i da generalni director [...] nije imao prtljaga čije bi ga *podizanje* zadržalo [...] (Пекић 2011: 49); [...] informacije o *sletanju* aviona [...] (Пекић 2011: 49); Ali ga ni u jednom trenutku procedure *preobražavanja* [...] (Пекић 2011: 51); [...] oduvek je vladalo „kolegijalno *nerazumevanje*“, *mešanje* kompetencija, *ukrštanje* profesionalnih puteva i *preotimanje* poslova. (Пекић 2011: 53); Prilikom *vežbanja* u *šminkanju* [...] (Пекић 2011: 55); [...] kvake za *puštanje* vode [...] (Пекић 2011: 55); [...] osim rovremenog *čišćenja* i *proveravanja*, nikakvo naknadno *doterivanje* nije potrebno. (Пекић 2011: 55); [...] iz koga je napornim *practiciranjem* [...] (Пекић 2011: 56); [...] štar na *izvlačenje* [...] (Пекић 2011: 56); [...] početak *iskoravanja* [...] (Пекић 2011: 57); [...] da u naučnom svetu obnovi *interesovanje* za [...] (Пекић 2011: 57); O prevremenom *ateriranju* [...] (Пекић 2011: 59); [...] uz još upornije *odbijanje* da se ugasi [...] (Пекић 2011: 59); [...] izazvana strahom od *letenja*. (Пекић 2011: 59); [...] pad u komu, praćen hladnim *znojenjem* kože [...] (Пекић 2011: 60); [...] sredstva za *umirenje* [...] (Пекић 2011: 60); Pokušaj da se duhovi smire *preseljenjem* putnika [...] i *izolovanjem* kaluđerice [...] (Пекић 2011: 60); Njegovo prevremeno *spuštanje* [...] (Пекић 2011: 61); [...] zbog *odlaganja* leta [...] dopuštao da *čekanje* prekrate *pretresanjem* [...] (Пекић 2011: 62); [...] njegov se posao sastoji u *dopisivanju* [...] (Пекић 2011: 63); [...] ne *razlikovanje* nego volja [...] (Пекић 2011: 65); Kao i uvek – *polaganjem* oružja. (Пекић 2011: 65); [...] vođa medicinske ekipe za *traženje* pijanaca, *kopanje* trnova iz dečjih turova, *pravljenje* društva hipohondrima i sada za *vađenje* kestenja iz birokratske vatre. (Пекић 2011: 67); Uprkos [...] *pozivanju* na [...] (Пекић 2011: 68); Seo život će im proći u *potucavanju* [...] (Пекић 2011: 68); [...] čuje jednoliko *brujanje*. (Пекић 2011: 75); [...] komplikovanom *popuštanjem* srca. (Пекић 2011: 78); [...] *zaključivanjem* terminalnog slučaja. (Пекић 2011: 78); [...] bio ravan dramatičnom *suočavanju* mrtve straže [...] (Пекић 2011: 78); [...] zašto je njegovo ljudsko *iščekivanje* iznevereno. (Пекић 2011: 77); Izvesna *trovanja* [...] (Пекић 2011: 79); Ako je ovaj u toku, *znojenje* usleđuje tek [...] (Пекић 2011: 79); [...] i zatražio *uvođenje* privremenih mera [...] (Пекић 2011: 81); Posle podužeg *natezanja*, *otezanja* i akrobatskog međusobnog *prebacivanja* odgovornosti [...] (Пекић 2011: 81); [...] Rusi se ionako stalno bave *remećenjem* nečeg [...] (Пекић 2011: 81); [...] cerebralna sa epileptiformnim *ispoljavanjem*. (Пекић 2011: 83); O *izrabljivanju* [...] (Пекић 2011: 85); [...] u *lovljenju* zjala [...] (Пекић 2011: 87); [...] *gaženje* po profesionalnom samorouzdanju [...] (Пекић 2011: 89); [...] zatraži *oslobođenje* aviona. (Пекић 2011: 89); [...] naredi *deblokiranje* [...] (Пекић 2011: 90); [...] svaki minut *zadržavanja* [...] (Пекић 2011: 91); [...] poput psećeg *zavijanja* u noći. (Пекић 2011: 91); [...] u *lomnjavi* i *kršenju* stakla iza vrata izolacionog odeljenja. (Пекић 2011: 92); *Smirenje* mišića [...] (Пекић 2011: 92); *Smirivanje* konvulzija [...] (Пекић 2011: 92); *Trzanja* muskula [...] (Пекић 2011: 92); Dajte putnicima Alitalije, pored Rusa za *psovanje* [...] (Пекић 2011: 94); [...] gde se svako bavio uglavnom *pokrivanjem* [...] (Пекић 2011: 97); [...] s philično oksfordovskog *prenemaganja*. (Пекић 2011: 99); [...] kod *izvođenja* [...] (Пекић 2011: 99); [...] zagrižljivost do *poletanja* [...] (Пекић 2011: 100); U *probijanju* kroz neophodan lavirint [...] (Пекић 2011: 101); [...] ni novac za *opijanje*, ni vremena za *ispovedanja*. (Пекић 2011: 104); [...] u procesu *razjašnjavanja* [...] (Пекић 2011: 105); U vreme univerzalnog *prisluškivanja* [...] (Пекић 2011: 105); [...] *odlaganje* nije uzbuđivalo [...] (Пекић 2011: 105); [...] da je u umetnosti *ubijanja* još uvek amater. (Пекић 2011: 105); Poručite u međuvremenu pse za *otkrivanje*

eksploziva [...] (Пекић 2011: 107); Remek-delo *ujedinjenja* tačnih informacija [...] (Пекић 2011: 110); Bilo je najpre poteškoća oko *koordiniranja* [...] (Пекић 2011: 113); I u *zakašnjenju*. (Пекић 2011: 114); U međuvremenu je nastalo *komešanje* [...] (Пекић 2011: 114); [...] u divljem *opiranjju*. (Пекић 2011: 114); [...] važnije od *opadanja* morala [...] (Пекић 2011: 115); [...] odreći i *proklamovanja* svoje [...] superiornosti. (Пекић 2011: 119); [...] iskoristiti za novo *pogoršavanje*. (Пекић 2011: 120); Prosto ne bi bilo dogovora za *izneveravanje*. (Пекић 2011: 120); [...] zalutati u uspešnom *probijanju* kroz visoko društvo. (Пекић 2011: 121); [...] posle Lukeovog *napuštanja* [...] tima [...] (Пекић 2011: 121); [...] bio je delom *razvijanje* Liebermanovih doktrina [...] (Пекић 2011: 124); [...] *pucanje* [...] po zemljištu [...] (Пекић 2011: 124); [...] u samom *funkcionisanju*. (Пекић 2011: 125); [...] nužno *izumiranje* nekih, *kreiranje* drugih [...] (Пекић 2011: 125); U raklenom sam *zadocnjenju* [...] (Пекић 2011: 127); [...] *uživljavanje*”, *prolaženje* kroz [...] (Пекић 2011: 129); Naročito ju je nerviralo *insistiranje* da se oblači [...] (Пекић 2011: 129); [...] zabrane *prevođenja* životinja [...] (Пекић 2011: 129); [...] procedura pri *oblačenju*. (Пекић 2011: 131); [...] do *pucanja*. (Пекић 2011: 131); Prema Moaninom *brojanju* odeće [...] (Пекић 2011: 133); Pokušao je da *čekanje* pretvori u posao. (Пекић 2011: 133); [...] problema za *razmišljanje*. (Пекић 2011: 133); [...] što se tiče *rukovanja* [...] (Пекић 2011: 133); Razvezivao se kaiš bez *skidanja* mantila. (Пекић 2011: 134); [...] *obuzdavanje* – način života. (Пекић 2011: 136); Smatrao bi ga *rasipanjem* municije. (Пекић 2011: 136); A sva su *otpadanja* kao i sva *umiranja* [...] (Пекић 2011: 140); Ona dopušta *dobijanje* u vremenu, *upoređenje* „rashoda” s „prihodima” operacije, *podmetanje* otpadnika [...] (Пекић 2011: 141); [...] koje mogu da podriju volju za *otpadanjem*. (Пекић 2011: 143); [...] tipično slovensko *izvlačenje* [...] (Пекић 2011: 144); [...] začelo se uznemireno *komešanje*. (Пекић 2011: 144); [...] može eliminisati *preimenovanjem*, *proturanjem* pod neku bezazleniju nevolju. (Пекић 2011: 145); [...] ko govori o *izlečenju*?” (Пекић 2011: 145); Bez *poznavanja* izvora zaraze [...] (Пекић 2011: 146); *Razlikovanje* je [...] (Пекић 2011: 147); [...] *piranje*, *probanje* u tmini [...] (Пекић 2011: 148); [...] troškove *održavanja* [...] (Пекић 2011: 150); *Uurlanje* je uručeno [...] (Пекић 2011: 151); [...] magareća ustanova za *nasedanje* [...] (Пекић 2011: 152); *Uzletanje* [...] (Пекић 2011: 153); [...] svoje žeđi za *saznavanjem*? (Пекић 2011: 155); [...] i posle *mirenja* [...] (Пекић 2011: 155); Prva od *ateriranja* aviona [...] (Пекић 2011: 156); [...] beskonačnog *zavlačenja* s *poletanjem* aviona [...] (Пекић 2011: 156); [...] *izopačenje* imena bila je jedna od njih [...] (Пекић 2011: 157); [...] šanse za *izbegavanje* [...] A ni svrha u *prebacivanju* bolesnika [...] (Пекић 2011: 161); [...] mestimično *izbijanje* zaraze [...] (Пекић 2011: 160); [...] slučajevi *prenošenja* besnila [...] (Пекић 2011: 161); To, takođe, znači *odlaganje* letova s tog terminala i *prebacivanje* prijema aviona na druge. (Пекић 2011: 162); [...] šum virusa u *probijanju* kroz ljudsko telo [...] (Пекић 2011: 163); [...] mere sve što je za *merenje* [...] motre sve što je za *gledanje* [...] rira na žrtvi sve što je za *opiravanje*. (Пекић 2011: 168); [...] služi za *provetravanje*. (Пекић 2011: 169); Suspregnuto *štucanje*. (Пекић 2011: 169); [...] i losionu za *brijanje* [...] (Пекић 2011: 170); [...] tamo gde za *umiranje* nije bilo nužno ubistvo. (Пекић 2011: 170); Očekuje se *zavodenje* karantina. (Пекић 2011: 171); [...] pomagao Leverquinu u *pisanju* knjige [...] (Пекић 2011: 172); [...] obustavi intenzivno *traganje* za [...] (Пекић 2011: 172); Nakon postupna *vraćanja* Daniela u ljudsko stanje [...] (Пекић 2011: 172); [...] a zatim nerazumno *odlaganje* [...] kao ponudu da se *odustajanje* od optužbe za batine razmeni za *odustajanje* policije od optužbe za lažno *predstavljnje* [...] (Пекић 2011: 173); [...] s vašim metodama *isledjenja* [...] (Пекић 2011: 173); Ostatak vremena proveli biste [...] u *skupljanju* parčica tih Rusa [...] (Пекић 2011: 173); [...] ne nateraju na *opiranje*. (Пекић 2011: 175); [...] pa će se *ispiranje* i oštro *dranje* četkom [...] (Пекић 2011: 175); [...] šum sličan *grebanju* šare o pod. (Пекић 2011: 176); Kao da je neko pokušao *obijanje*. (Пекић 2011: 176); [...] oknima za *odbijanje* svetlosti [...] (Пекић 2011: 183); [...] smanjilo *ometanje* [...] radio-uređajima za *navođenje* aviona

[...] (Пекић 2011: 183); [...] za *kretanje* po vazduhu i *kretanje* po zemlji [...] (Пекић 2011: 183); [...] masivne letelice u *sletanju* i *uzletanju*. (Пекић 2011: 183); [...] da prekrate *sedenje* [...] (Пекић 2011: 184); [...] inerciju prijatnog *časkanja* [...] (Пекић 2011: 185); Орште *meškoljenje* [...] (Пекић 2011: 188); [...] posle nesrećnog *mešanja* [...] (Пекић 2011: 188); [...] isključujući *davljenje* u klozetu [...] (Пекић 2011: 192); [...] vremenu *odlaganja* aviona [...] (Пекић 2011: 194); Tek potom se može прећи на *organizovanje* odbrambenih mera. Do *uvođenja* karantina ima još vremena. (Пекић 2011: 195); *Vaše napuštanje* Sovjetskog Saveza [...] (Пекић 2011: 197); [...] propis za *eliminisanje* besnila [...] (Пекић 2011: 205); Samo, za *podizanje* samosvesti za ovim stolom [...] (Пекић 2011: 206); [...] premda je važan za *utvrđivanje* virulencije tzv. 'slobodnog virusa' [...] (Пекић 2011: 207); [...] роџиње тек после *inficiranja?*" (Пекић 2011: 207); [...] који су, због *održavanja* veza [...] (Пекић 2011: 211); Dogodilo se munjevito *približavanje*. (Пекић 2011: 214); Ideja о neumном и пеџијном *puzanju*, *pentranju*, *milenju* horde virusa [...] (Пекић 2011: 214); [...] као и увек кад се *rulanje* bližilo pisti [...] (Пекић 2011: 427).

Структурирање тока номинализованих категорија као и прецизно разликовање подскупова лингвистичких конструкција које се образују за време активације процеса номинализације (превасходно реченичној кондензацији) изведено је на основу Радовановићеве категоризације изложене у делу *Списи из синтаксе и семантике*. Учесталост комбиновања девербативних именица и предлошких конструкционих модела: „упућује на специфичну улогу приједлога као као својеврсног површинског сигнала одређене врсте базичног реченичног значења, тј. типа клаузе и типа њеног односа према доминирајућој или координираној корелативној клаузи” (Радовановић 1990: 3). Дакле, наведени критеријуми који су коришћени као основа за разврставање датих површинских падежних конструкција с девербативном именицом употребљени су с циљем да се изврши кондензација базичних реченичних значења: „типа темпоралност, каузалност и пропратна околност [...] концесивно, кондиционално, интенционално, инструментално, значење типа „основ” односно „критериј” и др.” (Радовановић 1990: 3); док ће се централно место у самој анализи заузимати тзв. трансформациони текст¹⁰³. Посебно је наглашена функција и значење реченица на којима су у семантичком смислу засноване девербативне именице, и на основу којих је извршена реконструкција дубинских структура. Дат је и прегледан приказ реченичних трансформација с циљем да до правилне интерпретације дубинских структура дође у оквиру минималног контекстуалног дела који је морао бити наведен како би се читав површински део реченице представио у односу на остале реченичне елементе који

¹⁰³ С циљем даље реконструкције дубинске структуре реченице, трансформациони текст, захваљујући коме се утврђују прецизни односи међу површинским експонентима (у овом случају девербативним именицама) – коришћен је у самом раду. Милорад Радовановић (1977, 1990: 13—50) користи ово методолошко средство у бројним анализама типова реченичних кондензатора.

чине управни део реченичне предикације, а који стоје у одговарајућој вези са девербативним именицама, и одговарајућим семантичко-синтаксичким обележјима врше утицај на именице директно изведене од глагола. С обзиром на огроман број изложених примера слободних и везаних предлошко-падежних конструкција са девербативним именицама као реченичним кондензаторима, анализираћемо само неколицину карактеристичних примера класификованих на основу претходно наведених Радовановићевих критеријума (1990) (док су у заградама наведени њихови Е еквиваленти).

У интерпретацији девербативне именице директно се полази од лингвистичког и екстралингвистичког образовања будући да се поставља питање двосмислености приликом преиспитивања лингвистичке основе и перцепције природе и односа укључених непосредних израза. У примерима: *izolovanje kaluđerice* [Она изолује // Њу изолују] – Е *the isolation of the nun*, *preseljenje putnika* [Они пресељавају // Њих пресељавају] – Е *the movement of passengers*, – реч је о лицу које је обухваћено транзитивном предикацијом унутар које се може реализовати и као агенс и као објекат. Примери комбинације предлога *до* или *од* у темпоралном значењу и девербативне именице: *do poletanja* [← док не полети [...]] – Е *until taking off*, *do pucanja* [← док не пукне.] – Е *till crashing*, *Do uvođenja karantina ima još vremena.* [← Док се не увече карантин има још времена.] – Е *There is still some time until the introduction of the quarantine*, указују на употребну форму једног синтаксичког средства који свој одјек налази у улози површинског експонента дубинске негације. Пример: *odustajanje od optužbe* [← као понуду **да/ако/кад** одустане и не оптужи [...]] – Е *dropping charges*, нам омогућава да осмотримо и падежне конструкције с девербативном именицом у улози кондензатора реченичног значења кондиционалног типа. Пример: *procedura pri oblačenju* [← док се облаче [...]] – Е *the dressing procedure*, конкретно показује примену падежних конструкција са девербативном именицом којом се истиче темпорална дистинкција (у овом случају: симултаност). Примери: *posle Lukeovog napuštanja [...]* *tima [...]* [← **након** што је напустио [...] тим [...]] – Е *after Luke's leaving [...]* *the team [...]*; *posle inficiranja [...]* [← **након** што су се инфицирали [...]] – Е *after the infection/being infected*; *Nakon postupna vraćanja Daniela u ljudsko stanje [...]* [← **након** што су Данијела поступно вратили у људско стање [...]] – Е *After gradually returning Daniel to the human state*; *posle nesrećnog mešanja* [← **након** што су се несрећно умешали [...]] – Е *after the reconciliation*; сведоче о примењеној комбинацији претходно наведених категорија

којом се наглашава темпорална дистинкција постериорност. Примери: *bez skidanja mantila* [← **а да притом** не скине мантил] – E without *taking off* the coat, *bez poznavanja izvora zaraze* [← **а да се притом** не познаје извор заразе] – E without *knowing* the cause of the infection, указује на појаву падежне конструкције са девербативном именицом чије је значење, као реченичног кондензатора, типа попрагна околност. Дакле, предлог без налази се у улози површинског експонента дубинске негације. Пример: *zbog održavanja veza* [← **да би** одржавали везе] – E for the purpose of keeping in touch, претпоставља изражавање интенционалне падежне конструкције с девербативном именицом која се: „одликује тиме да се у позицији доминирајуће предикације редовно налази лексема која реферише о свјесној, вољној предикацији” (Радовановић 1990: 4). У оквиру каузалних падежних конструкција, издвајамо пример: *zbog odlaganja leta* [← **зато што** су одложили лет [...]] – E due to the flight *delay*; *zbog održavanja veza* [← **зато да би** одржали везе [...]]; из скупа генитивних конструкција са предлозима: *због, од, из*. У исту групу спада и следећи пример: *premda je važan za utvrđivanje virulencije tzv, 'slobodnog virusa'* [← премда је важан **зато што** се њиме утврђује вируленција тзв, 'слободног вируса'...] – E Although it is important for *establishing*.... Пример: *polaganjem oružja* [← **тако што** су положили оружје] – E by *laying down* the arms; *dopuštao da čekanje prekrate pretresanjem* [← **тако што** су претресали [...]] – E by *searching*; представља конструкцију с девербативном именицом у улози кондензатора реченичног значења типа инструмент – „Тако што реферише о средству за реализовање корелативне предикације, са мање или више израженим присуством значења начина испољавања или садржаја реализације корелативне предикације” (Радовановић 1990: 4–5). Пример: *remećen jedino roptanjem Concordea* [← **тима што** је Concorde роптао [...]] – E interrupted only by *wheezing* of the Concord; представља конструкцију с девербативном именицом у улози кондензатора реченичног значења типа средство – „Клауза типа Тима што реферише о средству за реализовање корелативне предикације, са мање или више израженим значењем форме манифестовања” (Радовановић 1990: 5). Затим, наредни тип јесу „конструкције с девербативном именицом у централним синтаксичким функцијама не реферишу о неком одређеном типу базичног реченичног значења, већ служе означавању дубинске реченичне предикације” (Радовановић 1990: 5): *smirenje mišića* [← **то што** се мишићи смирују [...]] – E *calming* the muscles *down*; *smirivanje konvulzija* [← **то што** се конвулзије смирују [...]] – E *calming* the convulsions *down*; *trzanja muskula* [← **то што** мускули трзају [...]] – E *twitching* of the muscles, опште *meškoljenje* [← **то што** се уопштено мешкоље [...]] – E general *wiggling*.

У корпусу су забележени и примери када се остварују: „двije или више узастопних номинализација, па и кондензација, у номинализованом комплексу, синтаксички тада незавршених исказа” (Радовановић 1990: 4): *opadanje odlučnosti* [← **то што** је одлучност опала [...] ← **то што** је опао број оних који су одлучни [...]] – E *reduction* in the determination level. Дакле, у овој имперсоналној реченици деадјективна именица у генитиву у комбинацији са девербативном именицом употребљена је као средство номинализације субјекатске клаузе. Деадјективна именица *odlučnost* налази се у функцији комплемента девербативне именице, реч је о допуни објекатског типа, док се у њеној семантичкој бази налази допунска објекатска клауза, уведена везничким средством *то што*. Девербативне именице појављују се и у комбинацији: девербативна именица + девербативна именица у локативу са предлогом у, и у овом значењу врше идентификацију субјекатског појма: *vežbanje* и *šminkanju* [← **то што** се вежба да се шминка [...]]. На површинском нивоу, као њихови експоненти налазе се следеће предлошко-падежне конструкције са девербативним именицама:

а) за + акузатив: *za kretanje* по *vazduhu* и *kretanje* по *zemlji* [← из чије су контроле саобраћаја текли командни импулси за кретање по ваздуху **да би** се кретало по вадуху и земљи [...]],

б) у + локатив: *masivne letelice* у *sletanju* и *uzletanju* [← масивне летелице **кад(а)/док** слећу и узлећу [...]]. Овде девербативна именица кондензује временске клаузе са значењем: „темпоралне идентификације локационог типа, линеарна симултаност потпуна” (в. Бугарски 2004:370).

в) о + локатив: *ideja* о неуморном и нечујном *puzanju*, *pentranju*, *milenu* *horde virusa* [← идеја **о томе да** хорде вируса неуморно и нечујно пузе, пентрају се, миле [...]]. У наведеној предлошко-падежној конструкцији, девербативне именице изведене од глагола *пузати*, *пентрати се*, *милети* имају нетипично објекатско значење и на овај начин кондензују допунску објекатску клаузу захваљујући везнику *о томе да*.

Б) Декомпоновање предиката

Као посебан вид испољавања номинализационих процеса издвајамо и глаголске перифразе¹⁰⁴, односно декомпоноване предикате или перифрастичне предикатске изразе који се употребљавају за генерисање одређеног садржаја, т.ј саопштавања

¹⁰⁴ П. Мразовић истиче да се глаголска перифраза реализује као: „чврст spoj функционалног глагола и именице (најчешће) изведене од глагола или придева са предлогом или без њега” (Mrazović–Vukadinović 1990: 166).

информација у комуникативном чину. Издвојене глаголске перифразе јесу вишечлани лексемски скупови идиоматизованог карактера. Због присуства великог броја глаголских перифраза у тексту неопходно је њихово дефинисање: „[...] у глаголској перифрази пунозначни глагол делимично губи своје значење и модификује значење именице. Носилац значења постаје именица, а функционални глагол има само граматичку функцију обележавања лица, рода и броја, времена и начина вршења радње [...]” (Мразовић, Вукадиновић 1990: 167). Наведени примери: *doći do opisivanja, da do zakašnjenja ne dođe*, јесу примери предикатских израза у коме је управни глагол *doћи* употребљен у функцији вербализатора или оператора (Радовановић 1977: 61); будући да обезбеђује простор у коме се интегришу различите лексичке јединице и које даље регулишу значење читавог израза. Пример: *došao je do saznanja*. Поред наведеног функционалног глагола, у састав перифразе улази и предлошка конструкција праћена апстрактном глаголском именицом као предикатском допуном која идентификује сам процес. У овом погледу, можемо говорити о функционалном глаголу као глаголу који актуализује одређени просторно-мобилни концепт. Општа класификација посматраних отворених структура декомпонованих израза у процесу актуализације наведеног концепта изнета је на основу Алановићеве идентификације глаголских перифрастичних структура на: „а) глаголе који не актуализују конкретан просторно мобилни концепт, (б) оне који актуализују аблативност и (в) оне који актуализују адлативност у своје лексичком значењу.” (в. Алановић 2013: 44).

а) У прву наведену групу спадају „глаголи развојне концепције кретања” (в. Алановић 2013: 44), превасходно глагол *ићи*. Перифразе које конструише наведени глагол честе су у корпусу. Пример типа: *ići na robiju* (Пекић 2011: 117) означава промену статуса агенса (Арсенијевић 2003б: 136), будући да је може заменити егзистенцијална конструкција са глаголом *постати*: [ускоро] *постати робијаш*. Затим, каузативна варијанта глагола *ићи* – *водити*, спада у глаголе развојне концепције кретања којима се: „кретање се представља у своје трајању или понављању, те стога у перифразама начелно служе као оператори дуративности или итеративности” (Алановић 2013: 44). Дакле, у тренутку када одговарајући циљ у будућности буде досегнут – чиме се јасно ограничава њихова континуирана процесуалност, будући да се могу заменити футурским формама у којима ће бити смештени адекватни перфективни пунозначни глаголи, на пример: *vodi dekoncentraciji* → *Zbog ovoga ćemo biti dekoncentrisani* – E lead to *deconcentration*.

Дакле, у наведеним примерима српски декомпоновани предикати односе се на конструкције са уопштеним глаголима, док девербативне именице изведене од глагола јесу глаголске допуне са одговарајућим лексичким значењем. Структура српских и енглеских конструкција је готово паралелна (енгл. *come to the knowledge, lead to deconcentration, come to a depiction, come late*), док је централни глагол директан превод с једног језика на други. Именичка допуна задржава право именичко значење које би имала и у другој контекстуалној ситуацији. У наведеним фразама долази до укрштања семантичког и синтаксичког центра, будући да је глагол *доћи* десемантизован и да је изгубио лексичко значење, док се значење именице *сазнање* не мења уколико се нађе у фразама: *стећи сазнање, добити сазнање, усвојити сазнање* итд. У оквиру аналитичке глаголско-именске конструкције с *light*¹⁰⁵ глаголима, налази се и изворни, дијакхронички потврђени енгл. глагол *come*, као високосхематични глагол чије се бројне когнитивне, па чак и метафоричке екстензије могу окарактерисати управо високим степеном фреквентности његове употребе у свакодневном дискурсу. Развој глаголско-именичких конструкција превасходно у раздобљу модерног енглеског (овде се нећемо бавити историјским прегледом статуса и употребе наведених конструкција) повезује се са *теоријом динамике силе* (в. Бругман 2001), односно са „схемом динамике силе”¹⁰⁶ (в. Талми 2001). Пример енгл. *light* глагола *make* налазимо у бројним изразима директно преведених перифраза:

S [...] *napravio* bar tuce vozačkih *prekršaja* [...] (Пекић 2011: 119); – E [...] *made* at least a dozen of motoring *offences* [...]; итд.

Кад је реч о моделима протока енергије глагол *make*: „прати канонски догађајни модел, па имамо јасан пријенос енергије од почетног, агентивног трајектора к мање истакнутој тачци пада енергије, метафорички преобликованом догађају који функционира као оријентир” (Тања Градечак–Ердељић 2009: 126). Дакле, и декомпоновани и номинализовани искази показују подударности у употребљеним конструкцијама С и Е језика.

¹⁰⁵ Термин *light* или „неважни” глагол први је означио Јесперсен (1942: 117) који упућује на схематично-синтаксичку осиромашеност у погледу значењске целине глагола који улазе у структуралну комбинацију са именицама које у семантичком погледу преузимају на себе преношење већег дела значења, иако су глаголске јединице оне које чине њихово структурално језгро. Будући да су носиоци високог степена апстракције имају огроман продукциони потенцијал. У литератури наилазимо и на термине „помоћни глагол” (Курме 1965: 22; Лив 1973: 33, 40; Вирзбик 1982) или „квазипомоћни глагол” (Тругоу 1972: 173).

¹⁰⁶ „Та опажања на темељним разинама отјеловљења физичких закона (*embodiment*) и њиховог језичког кодирања указују на једну универзалну категорију која се по појединостама може уклопити у различите елементе језичких структура, тј. лексички глаголски вид или глаголски начин радње (*Aktiosart*) на који се нпр. врло досљедно може примјенити елемент природног престанла тијека енергије у смислу теличности или ателичности неког догађаја.” (Градечак–Ердељић 2009: 102).

2. Употреба инфинитива

Употреба инфинитива биће разматрана у случајевима: инфинитива у оквиру футура I као и у случају допуне модалних глагола инфинитивом, затим ће бити представљена употреба инфинитива у функцији субјекта или комплемента субјекту, инфинитив у функцији допуне изразима с придевима или прилозима, док ће свака од представљених употреба бити поткрепљена одговарајућим примерима:

а) Инфинитив у оквиру футура I:

Jednog dana će i ovde *instalirati* [...] (Пекић 2011: 22); Znao je da samoća neće dugo *trajati* [...] (Пекић 2011: 22); [...] on će *umreti* [...] (Пекић 2011: 30); Neće *rizikovati* [...] (Пекић 2011: 30); [...] na koji će se malo ko *odvažiti*. (Пекић 2011: 32); Jedino što će tu brigu [...] *povesti* – on. (Пекић 2011: 33); [...] ko je ma iz čega kadar *izvlačiti* bistre zaključke. (Пекић 2011: 34); [...] a gde će se [...] za mnoge i *završiti*. (Пекић 2011: 35); Najmanje da će na aerodromu *posmatrati* [...] (Пекић 2011: 38); [...] on nije znao šta će *raditi* danas. (Пекић 2011: 38); Niko se osobno neće *smatrati* odgovornim [...] (Пекић 2011: 41); [...] hoće li [...] ikada *doći* [...] (Пекић 2011: 42); Sue će *imati* [...] (Пекић 2011: 42); [...] za mene ćeš *biti* [...] (Пекић 2011: 44); A kako ću ja vas *zvati*? (Пекић 2011: 44); Sue-Arijadna će *zalogovati* [...] (Пекић 2011: 45); Nikad više neće *videti* [...] (Пекић 2011: 45); Ubrzo će sići [...] (Пекић 2011: 47); [...] a nekima od njih uskoro će one i *presesti*. (Пекић 2011: 49); On će *otići* [...] (Пекић 2011: 51); Ima, najzad, ljudi koji će za to *naći* [...] (Пекић 2011: 53); [...] propast koja će ih *snaći*. (Пекић 2011: 58); On će *napisati* [...] i na tome će se [...] *završiti*. (Пекић 2011: 60); Napad će [...] *proći*. (Пекић 2011: 60); [...] koliko će ona *trajati*. (Пекић 2011: 61); [...] koje je vredelo *lečiti*. (Пекић 2011: 63); [...] kao da će se baš ovog časa *poroditi*. (Пекић 2011: 65); Onda ćemo otići lađom [...] (Пекић 2011: 67); Onda se neće *roditi* u [...] (Пекић 2011: 68); Seo život će im *proći* [...] (Пекић 2011: 68); [...] koji će *dolaziti* tamo da umru. (Пекић 2011: 68); Šta će [...] nakon toga *biti* [...] (Пекић 2011: 68); [...] on će *ispuniti* [...] (Пекић 2011: 69); Prvi put Ian će *loviti* sam. (Пекић 2011: 72); [...] uvek će *imati* prilike [...] (Пекић 2011: 72); [...] kao što će se uskoro *rastati* [...] (Пекић 2011: 81); [...] seo će Heathrow *biti* [...] (Пекић 2011: 81); [...] najpre ćete joj intravezno *dati* [...] (Пекић 2011: 84); Zatim ćemo sa kininom *nastaviti* oralno. (Пекић 2011: 84); Nakon toga ćemo *produžiti* [...] (Пекић 2011: 84); [...] u nadi da će se u orštem metežu *dokopati* [...] (Пекић 2011: 85); [...] će ko zna koliko *stajati*. (Пекић 2011: 85); [...] neće *stići* [...] (Пекић 2011: 87); [...] će je *poslati*. (Пекић 2011: 88); Ponovo će *naći* sebe [...] (Пекић 2011: 88); [...] pre nego što će dotaći [...] (Пекић 2011: 89); [...] neće *pokazati*. (Пекић 2011: 89); [...] da ćeš me *pitati* [...] (Пекић 2011: 90); [...] nikad ne znam hoće li *izvući* [...] (Пекић 2011: 91); [...] uvek sumnjam da će *biti* [...] (Пекић 2011: 91); [...] kada će on *saznati*? (Пекић 2011: 91); [...] će *odšetati* do prozora [...] *okrenuti* se i *reći* [...] (Пекић 2011: 91); Sutra ćeš *dobiti* pismo koje će ti sve *objasniti*. (Пекић 2011: 91); [...] nikad neće *učiniti*. (Пекић 2011: 92); [...] većina će se, ako treba, i *nastaniti* na aerodromu. (Пекић 2011: 94); [...] koja će je *oživeti*. (Пекић 2011: 95); [...] neće *pristati* [...] (Пекић 2011: 101); [...] svet će *saznati* [...] (Пекић 2011: 104); [...] možda će *doći* posle. (Пекић 2011: 104); [...] će [...] *odbiti* poziv. (Пекић 2011: 105); [...] neće *obavestiti* [...] (Пекић 2011: 105); [...] neće italijanske partnere o njoj *obavestiti*, neće *odložiti* put [...] neće *govoriti*. (Пекић 2011: 105); Teško je *reći* [...] (Пекић 2011: 106); Nemoguće je *znati* [...] (Пекић 2011: 107); Ništa se neće *desiti*. (Пекић 2011: 110); [...] neće *imati* [...]

(Пекић 2011: 110); [...] kao da će ga [...] *sažvakati* i [...] *ispljunuti* [...] (Пекић 2011: 112); Nisu se dali *nagovoriti* [...] (Пекић 2011: 113); Na terminalu će ih *poserpati* i *baciti* [...] (Пекић 2011: 116); [...] koji se više nikad neće *videti*. (Пекић 2011: 121); [...] će *propasti*. Или će čovek *uništiti* [...] (Пекић 2011: 125); [...] će *nastaviti* [...] (Пекић 2011: 133); [...] će se *svući* i ruke *oprati* [...] (Пекић 2011: 133); [...] će se *osloboditi* [...] (Пекић 2011: 134); On ga neće *požurivati*. (Пекић 2011: 137); [...] će [...] *dovoditi* [...] (Пекић 2011: 139); [...] već ćete nešto *smisliti*. (Пекић 2011: 140); [...] ćeš me [...] *imati* preko glave. (Пекић 2011: 140); Šta ćeš [...] *preduzeti*? (Пекић 2011: 140); [...] koji će [...] *minirati*. (Пекић 2011: 142); Она će ga *koštati*.. (Пекић 2011: 142); [...] da će *nastaviti* i [...] *vratiti* [...] (Пекић 2011: 145); [...] će *reagovati* [...] (Пекић 2011: 149); „Zato ćemo se *ponašati* [...] (Пекић 2011: 149); [...] ću *odneti* [...] (Пекић 2011: 154); [...] miševi će nas *preživeti*. (Пекић 2011: 154); [...] će već prokleta na vreme *saznati!*” (Пекић 2011: 159); [...] ali to ne znači da već iduće godine nećemo *umirati*. (Пекић 2011: 161); [...] niti ćemo ga ikada *upoznati*. (Пекић 2011: 162); [...] kako će *odgovoriti* [...] (Пекић 2011: 165); [...] će tada *saznati* [...] (Пекић 2011: 166); [...] neće *odleteti* [...] (Пекић 2011: 166); [...] će uskoro *proizvoditi* [...] (Пекић 2011: 167); [...] njegov će se identitet [...] *proveriti*. (Пекић 2011: 167); Rana se neće *zaživati*, ni *previjati*. (Пекић 2011: 175); [...] pa će se [...] *izvesti* [...] (Пекић 2011: 175); [...] *neće biti* [...] (Пекић 2011: 190); [...] *neće moći* naprolje. (Пекић 2011: 190); [...] kasnije će mu sve *objasniti* [...] (Пекић 2011: 190); [...] kakav će tehnički pravac *uzeti*. (Пекић 2011: 192); [...] koji će [...] *razneti* [...] (Пекић 2011: 192); Da li će ser Geoffrey *telefonirati* premijeru, pa *razgovarati* sa Anatolijem, ili će prvo *govoriti* s Rusom, a onda se *javiti* premijeru. (Пекић 2011: 192); [...] će bezuslovno *naložiti* [...] (Пекић 2011: 192); Štampa će za bolest *saznati* [...] (Пекић 2011: 192); U to će svako *poverovati*. (Пекић 2011: 192); [...] će [...] *postati* jasnije. (Пекић 2011: 192); Svet će se *razbežati* [...] (Пекић 2011: 193); Vest će se *preneti*... (Пекић 2011: 193); ... da neće na vreme *stići*. (Пекић 2011: 193); [...] da avioni neće *poleteti* [...] (Пекић 2011: 194); Zatim će mu *postavljati* [...] (Пекић 2011: 195); [...] koji će vas zauvek *odvojiti* [...] a o kojima će vas [...] *obavestiti*. (Пекић 2011: 196); [...] će za njega izbor *vršiti* drugi. (Пекић 2011: 196) итд.

У корпусу је забележен огроман број инфинитива са инфинитивним завршецима *-ти* и *-ћи*. (Морамо нагласити да овде није реч о Е утицају, али су примери наведени ради што прегледнијег представљања корпуса.) О карактеру и функцији инфинитива, а првенствено о његовој употреби у футуру (коју смо представили наведеним примерима и која је у корпусу најбројнија) говори Стевановић: „Сам облик инфинитива овде именује радњу која ће се у будућности вршити или извршити” (Стевановић 1969: 732). Будући да је забележена упадљиво честа употреба инфинитива у нашем корпусу, упоредићемо овај облик са његовим Е еквивалентом тј. са употребом тзв. „bare-infinitiva”¹⁰⁷ (в. Ђорђевић 2002: 392) у Е језику који се у претходно наведеном значењу употребљава након Е модала *will*. Подударности налазимо навођењем С и Е варијанти употребљених инфинитива у будућем значењу:

¹⁰⁷ „BARE-infinitiv (*Bare/Plain Infinitive*) upotrebljava se samo sa karakteristikama glagola, on nema funkciju imenice. Čvršće je vezan za pomoćni glagol sa kojim se javlja i sa njim ima akcenatsku i intonacionu celinu.” (Ђорђевић 2002: 392)

S Svet će se *razbežati* [...] – E The world will *run away*; S [...] da će *nastaviti* i [...] *vratiti* [...] – E [...] that he will go on and [...] return [...]; S [...] svet će *saznati* [...] – E The world will *find out*; S Jednog dana će i ovde *instalirati* [...] – E One day they will *install* it even here [...]; S [...] da neće na vreme *stići*. – E [...] that he won't *make* it on time; итд.

б) Допуна модалних глагола инфинитивом:

[...] od koje *bi mogao živeti*. (Пекић 2011: 13); [...] *čovек mu se ne može odupreti*. (Пекић 2011: 13); [...] *moralo je ono podići glavu* [...] (Пекић 2011: 18); [...] *životinja može uneti besnilo* [...] (Пекић 2011: 19); *Moraće, mislio je, pripreziti* [...] (Пекић 2011: 22); *Nipošto nije smeo aerodrom obilaziti* [...] (Пекић 2011: 24); *Bez njega se [...] ne bi mogle preduzimati* [...] (Пекић 2011: 28); [...] *morao umreti* prilično neudobnom smrću. (Пекић 2011: 28); [...] *greška se ne može ispraviti*. (Пекић 2011: 29); *Trebalo je znati* [...] (Пекић 2011: 30); *Kastor mora umreti* [...] (Пекић 2011: 30); *Brojke, srećom, ne treba proveravati*. (Пекић 2011: 32); [...] *morao je sam izračunati*. (Пекић 2011: 32); [...] *moгу naučiti* i u Londonu. (Пекић 2011: 32); [...] *premda zna da mora postojati* [...] (Пекић 2011: 37); [...] *nije mogao doživeti* [...] (Пекић 2011: 38); [...] *ni saznanje kuda mora otići* [...] (Пекић 2011: 38); *Čovek, na primer, nije smeo učiniti* [...] (Пекић 2011: 40); [...] *s kojim je mogao kupiti* jelo. (Пекић 2011: 41); [...] *čuvari su ih morali terati*. (Пекић 2011: 41); [...] *mora biti pripravan*. (Пекић 2011: 42); [...] *na kojima bi mogao biti* [...] (Пекић 2011: 42); *Mogao bi je uplašiti*. (Пекић 2011: 42); *Zašto se ne bi moglo menjati?* (Пекић 2011: 44); *Svakog trenutka me mogu pozvati* [...] (Пекић 2011: 45); *Za mnoge se slobodno može reći* [...] (Пекић 2011: 48); [...] *nije, naravno, mogao znati* [...] (Пекић 2011: 50); *Smem li znati* [...] (Пекић 2011: 50); *Moraće ga pronaći i upoznati* [...] (Пекић 2011: 53); *Mogla je biti* [...] (Пекић 2011: 53); [...] *mora se uzeti ozbiljno i preduzeti mere* [...] (Пекић 2011: 53); [...] *koje su morale proći* [...] (Пекић 2011: 54); [...] *nije mogao znati* [...] (Пекић 2011: 56); [...] *mogao se naučiti* [...] (Пекић 2011: 58); [...] *mogli su pripadati* [...] (Пекић 2011: 59); *Bolesnici se ne smeju davati* [...] (Пекић 2011: 60); *Mora se paziti* [...] (Пекић 2011: 60); [...] *treba joj među zube ugurati* [...] (Пекић 2011: 60); [...] *da joj može reći* [...] (Пекић 2011: 61); [...] *nije se morao osobito truditi*. (Пекић 2011: 63); [...] *moraju ispuniti* [...] (Пекић 2011: 63); [...] *može objasniti* [...] (Пекић 2011: 63); [...] *morali su pacijente izlečiti ili crći od gladi*. (Пекић 2011: 63); [...] *mogla je preživeti* [...] (Пекић 2011: 63); [...] *možete dobiti* [...] (Пекић 2011: 63); *Trudovi mogu početi* [...] (Пекић 2011: 65); [...] *moraо spustiti* [...] (Пекић 2011: 66); [...] *ne može govoriti*. (Пекић 2011: 66); *Dete se svakog časa može roditi* [...] (Пекић 2011: 67); [...] *možemo zabraniti* [...] (Пекић 2011: 67); *Vi nam to ne možete učiniti* [...] (Пекић 2011: 67); *Vaš zato i ne smete putovati*. (Пекић 2011: 68); [...] *ništa ne može učiniti*. (Пекић 2011: 68); [...] *da Suarezovi mogu otputovati*. (Пекић 2011: 68); *Mogu li znati* [...] (Пекић 2011: 68); [...] *mogao se uvrstiti* [...] (Пекић 2011: 69); *Ali bi ga on [...] mogao naslutiti*. (Пекић 2011: 73); *Može se, dabome, desiti* [...] (Пекић 2011: 73); [...] *koje bi ga se mogle ticati*. (Пекић 2011: 73); *Nije joj mogao kazati* [...] (Пекић 2011: 74); [...] *mogao provući*. (Пекић 2011: 74); *Moram ih zavesti u [...] protokol*. (Пекић 2011: 74); [...] *trebalo je imenovati* [...] *dobro upoznati*, *pa napasti*. (Пекић 2011: 78); [...] *morala je preći* [...] (Пекић 2011: 79); [...] *je definitivno mogao isključiti*. (Пекић 2011: 79); [...] *ne može zaključiti* [...] (Пекић 2011: 79); [...] *treba ostati* [...] (Пекић 2011: 79); *Moglo se poverovati da se kriju* [...] (Пекић 2011: 80); [...] *nije sebi mogao objasniti* [...] (Пекић 2011: 81); [...] *možete joj davati* [...] (Пекић 2011: 82); [...] *nije mogla videti* [...] (Пекић 2011: 82); [...] *ne može zadržati*. (Пекић 2011: 90); [...] *ne sme ga pustiti*. (Пекић 2011: 90); [...] *možeš obavestiti* [...] (Пекић 2011: 91); [...] *sme dići* [...] (Пекић 2011: 91); [...] *možeš skinuti* [...] (Пекић 2011: 91); *Ja moram imati dijagnozu* [...] (Пекић 2011: 93); *Šta se može učiniti* [...] (Пекић 2011: 94); [...] *moraš mi to pismeno potvrditi*. (Пекић 2011: 94); [...] *mora imati*

[...] (Пекић 2011: 94); [...] *ne može ne biti* [...] (Пекић 2011: 97); [...] *je trebalo držati* [...] (Пекић 2011: 98); [...] *ne može prebaciti*. (Пекић 2011: 99); [...] *moglo kazati*. (Пекић 2011: 99); [...] *moramo pomiriti* [...] (Пекић 2011: 101); [...] *mora biti gotov* [...] (Пекић 2011: 101); [...] *ne mogu stajati* [...] (Пекић 2011: 101); [...] *mogao osloniti* [...] (Пекић 2011: 102); [...] *mogao videti* [...] (Пекић, 2011 : 103); [...] *ne уме sabrati* [...] (Пекић 2011: 104); *Trebalo je podučiti* [...] (Пекић 2011: 104); [...] *treba biti* [...] (Пекић 2011: 105); *Treba računati*. (Пекић 2011: 105); *Treba delovati*. (Пекић 2011: 105); [...] *je smeo računati*. (Пекић 2011: 105); [...] *nije mogao umaći*. (Пекић 2011: 105); [...] *treba poljubiti*, a kad je *šutnuti*. (Пекић 2011: 106); [...] *se morao pobrinuti* [...] (Пекић 2011: 106); *Trebalo ga je naplatiti*. (Пекић 2011: 107); [...] *mogli zadržati* [...] (Пекић 2011: 107); [...] *nije mogao protašiti*. (Пекић 2011: 110); *Morao je znati* [...] (Пекић 2011: 111); [...] *mogao je uroznati* [...] (Пекић 2011: 111); [...] *nije mogao uzeti* [...] (Пекић 2011: 113); *Morao se zadovoljiti* [...] (Пекић 2011: 113); [...] *mogao dovesti*. (Пекић 2011: 114); [...] *mogao odvesti* [...] (Пекић 2011: 114); [...] *moglo se zaključiti* [...] (Пекић 2011: 114); [...] *ne može učiniti* [...] (Пекић 2011: 116); [...] *nije morao objašnjavati* [...] (Пекић 2011: 116); [...] *mogli identifikovati* [...] (Пекић 2011: 116); *Moraće se time odreći* [...] (Пекић 2011: 116); [...] *ne može rešiti*. (Пекић 2011: 117); [...] *ne može zaustaviti*. (Пекић 2011: 117); [...] *ne može snaći* [...] (Пекић, 2011 : 120); [...] *ne treba pregovarati*. (Пекић 2011: 120); [...] *neće smeti tvrditi* [...] (Пекић 2011: 120); [...] *nije smeo odbiti*. (Пекић 2011: 120); [...] *mogao prepoznati*. (Пекић 2011: 121); *Mogao ju je izvidati* [...] (Пекић 2011: 121); [...] *mogao zalutati* [...] (Пекић 2011: 121); [...] *mora pobediti, potčiniti, izmeniti*. (Пекић 2011: 125); [...] *mora postati* [...] (Пекић 2011: 126); *Mora postojati* [...] *ne sme preći*. (Пекић 2011: 126); *On će se morati zadovoljiti* [...] (Пекић 2011: 129); [...] *mogla izvesti* [...] (Пекић 2011: 130); [...] *mogla voditi* [...] (Пекић 2011: 130); [...] *mogla pribaviti*. (Пекић 2011: 130); [...] *mogla je značiti* [...] (Пекић 2011: 130); [...] *ne može objasniti*. (Пекић 2011: 131); *Trebalo je* [...] *misлити*. (Пекић 2011: 131); [...] *morala se oblačiti* [...] (Пекић 2011: 132); [...] *moraće ići* [...] (Пекић 2011: 133); [...] *mora dobiti*. (Пекић 2011: 133); [...] *nije mogao stabilizovati*. (Пекић 2011: 136); [...] *moraš postupati* [...] (Пекић 2011: 138); [...] *može prihvatiti* [...] (Пекић 2011: 137); *Ne možemo živeti* [...] (Пекић 2011: 139); [...] *mogao si se osloniti* [...] (Пекић 2011: 139); [...] *moraš obavljati* [...] (Пекић 2011: 139); [...] *mogao pretpostaviti* [...] (Пекић 2011: 140); [...] *mora iz njega i opaliti*. (Пекић 2011: 140); [...] *nije se moglo nazadovati*. (Пекић 2011: 140); *Mogao sam otići* [...] (Пекић 2011: 142); [...] *mogla razviti* [...] (Пекић 2011: 145); *Treba telefonirati* [...] (Пекић 2011: 145); [...] *mogao braniti*. (Пекић 2011: 145); [...] *moramo uzeti* [...] (Пекић 2011: 145); [...] *morali čekati* [...] (Пекић 2011: 147); [...] *mora se najpre razboleti a prisustvo* [...] *dokazati*. (Пекић 2011: 149); *Ne može reći* [...] (Пекић 2011: 149); [...] *koje smesta treba preduzeti*. (Пекић 2011: 149); [...] *ne može uspostaviti* [...] (Пекић 2011: 150); [...] *moraš propustiti*. (Пекић 2011: 151); [...] *nisu mogli držati* [...] (Пекић 2011: 151); [...] *moraće opisati* [...] (Пекић 2011: 152); [...] *može dogoditi* [...] (Пекић 2011: 153); [...] *stet se kladiti* [...] (Пекић 2011: 154); [...] *ume svoje – istine saznati* [...] (Пекић 2011: 155); [...] *mogla inficirati* [...] (Пекић 2011: 155); [...] *može predskazati* [...] (Пекић 2011: 155); [...] *mogli bi se predvideti* [...] (Пекић 2011: 155); [...] *više može saznati* [...] (Пекић 2011: 156); [...] *ne možete pobesneti* [...] (Пекић 2011: 159); *Moraće sačekati* [...] (Пекић 2011: 159); [...] *treba karantinirati i vakcinisati*. (Пекић 2011: 162); [...] *mogao doći* [...] (Пекић 2011: 164); [...] *mogao se obavestiti iz prve ruke*. (Пекић 2011: 164); [...] *mogao označiti* [...] (Пекић 2011: 165); [...] *će se morati izvinjavati*. (Пекић 2011: 167); [...] *moraće mu poverovati*. (Пекић 2011: 167); [...] *može razgovarati* [...] (Пекић 2011: 167); [...] *mogla smatrati* [...] (Пекић 2011: 169); [...] *ga je mogla odvesti* [...] (Пекић 2011: 171); [...] *mogli koristiti* [...] *morali ponašati* [...] (Пекић 2011: 173); *Moraću stvar ponovo uzeti* [...] (Пекић 2011: 173); [...] *bi mogao dodati* [...] (Пекић 2011: 173); [...] *treba odvesti* [...] *smeju doći* [...] (Пекић 2011: 175); [...]

treba snažno plaviti [...] (Пекић 2011: 175); [...] *nije moglo prepoznati, ni imenovati [...]* (Пекић 2011: 176); [...] *možemo početi razgovarati [...]* (Пекић 2011: 189); [...] *može zaustaviti.* (Пекић 2011: 190); [...] *nisam mogao reći [...]* *ne može dobiti.* (Пекић 2011: 191); [...] *mogao razlikovati [...]* (Пекић 2011: 193); *Može se desiti [...]* (Пекић 2011: 193); [...] *nije smeo govoriti [...]* (Пекић 2011: 193); [...] *nije smelo dopustiti.* (Пекић 2011: 194); *Mogao se jedino provlačiti [...]* (Пекић 2011: 194); „*Moglo bi se i tako reći [...]* (Пекић 2011: 197); *Sme li se pretpostaviti [...]* (Пекић 2011: 197); [...] *možete dogovoriti [...]* (Пекић 2011: 197) итд.

У наведеним примерима приказана је фреквентна употреба инфинитива после модала. Стевановић говори у прилог употреби инфинитива уз облике глагола: моћи, морати, требати (у случају да је безлично употребљен), као и употребу инфинитива као допуну после глагола непотпуног значења (који се такође, могу реконструисати и употребом презента и везника да) (в. 1969: 734–736), док Ђорђевић наводи употребу Е bare-infinitiva уз модалне глаголе: *will, would, shall, should, can, could*, итд. (в. Ђорђевић 2002: 394). У корпусу можемо констатовати утицај употребе наведеног Е инфинитива (садашњих и перфективних инфинитива) после Е модала на онеобичавање великог броја С инфинитивних конструкција после наведених глагола, иако се у С језику махом остварује тенденција употребе конструкције да + презент у функцији језичког комплементатора:

S Treba telefonirati [...] – Е We should phone [...]; *S Mogao sam otići [...]* – Е I could have gone.; *S Може се десити [...]* – Е It can happen [...]; итд.

в) Инфинитив у функцији субјекта или комплемента субјекту:

Čekati Ruse s bombama [...] ne bi imalo ni logične, ni revolucionarne svrhe. (Пекић 2011: 26); *Upoznati bolest.* (Пекић 2011: 80); *Držati se Pravila, nije nego!* (Пекић 2011: 107); *Ali, pošto se sve uzračunalo, ostati na milost i nemilost nekoga „verovatno”, „možda”, „ako”, „ukoliko”, bilo je uistinu odvratno.* (Пекић 2011: 135); *Ući u knjižaru na terminalu i proveriti na prvoj polici, tamo gde se prodaju džepna izdanja [...]* (Пекић 2011: 152); *Možda i kod kuće zateći.* (Пекић 2011: 190); *Reći da je let za Zürich odložen nije vredelo.* (Пекић 2011: 192); *Trčati četvoronoške i lajati na mesec.* (Пекић 2011: 355); *Postupiti drukčije znači izdvojiti se, skrenuti na sebe pažnju.* (Пекић 2011: 393); *Naseliti se blizu Meggida, Harmagedona, kod koga će se voditi poslednja bitka između Boga i Satane, znači znati s v o j e mesto.* (Пекић 2011: 455); *Umreti je opet postalo teško.* (Пекић 2011: 578).

Употреби инфинитива ван јасно диференцираних допунских функција приступамо са становишта његове употребе дате у посебним конструкцијама. Ово може значити да се тумачењу независних оквира примене инфинитива додају одређене синтаксичке функције – која, поред тога што у овом случају придружују инфинитиву субјекатску реченичну функцију којом се инфинитивом кодира означена радња тако да постаје централни део изложеног реченичног садржаја (в. Стевановић 1969: 739). У примеру: *Postupiti drukčije znači izdvojiti se, skrenuti na sebe pažnju.* – сам

инфинитив употребљава се као други допунски део безлично употребљеног сложеног предиката са глаголом *značiti*, који се сматра његовим управним делом. Можемо само констатовати да се у корпусу употребљава ова конструкције са инфинитивом у субјекатској функцији и сложеним предикатом који садржи значи + инфинитивни облик. Наведени примери указују на чињеницу да инфинитив може имати и субјекатску функцију или функцију комплемента субјекту на исти начин као у Е језику (в. Ђорђевић 2002: 399). Због малог броја уочених примера, нећемо се бавити њиховом детаљнијом анализом. Из тог разлога наводимо Е и С варијанте реченица које садрже инфинитив у:

а) субјекатској функцији:

S Čekati Ruse s bombama [...] ne bi imalo ni logične, ni revolucionarne svrhe. – E *To wait* for the Russians with bombs [...] wouldn't make any logical nor revolutionary sense. *S Reći* da je let za Zürich odložen nije vredelo. – E *To say* that the flight to Zürich was delayed was useful.; *S Postupiti* drukčije znači izdvojiti se, skrenuti na sebe pažnju. – E *To act* differently means to distinguish yourself, and divert other people's attention.

б) функцији комплемента субјекту:

S Umreti je opet postalo teško. – E All over again it has become difficult *to die*.; итд.

г) Инфинитив у функцији допуне изразима с придевима или прилозима:

1) Bolje je ne *lečiti* uopšte, nego *lečiti* pogrešno. (Пекић 2011: 148); [← да не лечи, него да лечи погрешно.] – E It is better not *to treat* someone at all, than to mistreat someone.; 2) Glupo je *zarobiti se* na Heathrowu i ubici dati priliku da umakne. (Пекић 2011: 171); [←Глупо је да се зароби на Хитроу и да убици да прилику да умакне.] – E It is stupid *to trap* yourself at Heathrow and give the murderer a chance to get away.; 3) Bilo je pomalo ponižavajuće *ubijati* one za koje se човек u начелу borio. (Пекић 2011: 357); [←Било је помало понижавајуће да убија оне за које се човек у начелу борио.] – E It was a bit humiliating *to kill* the ones who we have generally been fighting for. 4) Dobro je – *biti* zdrav. Rđavo – bolestan. Postalo je dobro *ubiti* besnog, rđavim je ostalo *ubiti* zdravog [...] (Пекић 2011: 379); [←Добро је да се буде здрав. Постало је добро да се убије бесан, рђаво је остало да се убије здрав [...]] [←Добро је да будем/мени да будем здрав. Постало је добро да се убије бесан, рђаво је остало да се убије здрав [...]] – It is good – to be healthy. Bad – to be sick. It has become good to kill the infected with rabies, it has remained bad to kill the healthy ones [...]; итд.

У циљу појашњења еквиваленције инфинитива и да + презента, наведене конструкције могуће је преобликовати, односно могуће је да се инфинитиву придружи ознака вршиоца радње, те је могуће довођење до једне уопштене и минималне личне конструкције. Овакво објашњење је могуће уколико је реч о униагентивности. Даље, у конструкцији да + презент као постмодификатор прилога *dobro*, *rđavo* бележимо задржавање обележја немобилности, будући да други временски облици не могу се забележити у истом контексту: *да си био здрав, *да би био здрав, *да ћеш бити

здрав/*убијање бесних, убијање здравих, *да сам убио/да бих убио/да ћу убити бесне, здраве. Инфинитив се у овом погледу може изједначити са временском реченицом: *када сте здрави*, која и сама означава да је добро у свакој ситуацији, што нас доводи до временске употребе инфинитива. Међутим, ако се инфинитив посматра као да је компатибилан са концептуализацијом услова, односно: *ако сте здрави*, онда се као полазиште намеће модалност, тј. модална компонента употребе инфинитива. Стевановић говори о употреби инфинитива као: „допуне не само уз модалне глаголе него и уз такве изразе с именицама и придевима, и поготову уз модалне прилошке изразе, непотпуног значења (и овде, дакако, опет напредо с презентом и везником *да*)” (Стевановић 1969: 737). Уколико ову употребу инфинитива упоредимо са могућностима реализације инфинитива у Е језику (в. Ђорђевић 2002: 399–402) на основу којих се такође, бележи употреба инфинитива као комплементима бројним придевима – можемо говорити о својеврсним подударностима у оба језика у том погледу. Можемо само констатовати да аутор упркос могућностима да наведене инфинитивне конструкције преобликује посредством презента и везника *да* или употребом зависних временских, односних, па чак и условних клауза – најчешће прибегава моделу инфинитивних конструкција у функцији допуне изразима с придевима које се реализују на сличан начин као у Е језику.

3. Употреба пасивних конструкција

У овом делу настојаћемо да представимо процес пасивизације, односно начине остваривања пасивних структура у корпусу. Забележени су бројни примери у корпусу:

[...] *da mu je trajanje obezbeđeno* [...] (Пекић 2011: 12); [...] *kao da je omađijano*. (Пекић 2011: 17); [...] *kao da su podignuute s dna mora*. (Пекић 2011: 18); *Ali je sama stanica [...] osvetljena*. (Пекић 2011: 23); *Pitao se da li je ovako rasipnički iluminirana* [...] (Пекић 2011: 23); *Bila je nadahnuta dalekovidost* [...] (Пекић 2011: 24); *Na zidu iznad koloseka zalepljena je višemetarska plakata*. (Пекић 2011: 24); [...] *nego na aerodromu, koji je strože čuvan* [...] (Пекић 2011: 26); *Da je praćen* [...] (Пекић 2011: 27); *Izgubljen bi zatim bio* [...] *u metežu putnika i ponovo uočen* [...] (Пекић 2011: 27); *Revolucionari su ubeđeni* [...] (Пекић 2011: 28); [...] *da su Dioskuri smatrani*... (Пекић 2011: 28); [...] *da su za svoje vrline braća nagrađena* [...] (Пекић 2011: 28); *Obmanuti će biti oni*. (Пекић 2011: 28); [...] *pre nego što ijedan njegov paragraf bude [...] prekršen*. (Пекић 2011: 29); [...] *čiji je siže definisan*. (Пекић 2011: 29); *Sve je opet rutinirano* [...] (Пекић 2011: 34); *Tovar je dovožen iz terminala i kranovima slagan* [...] (Пекић 2011: 37); [...] *kako mu je ponekad prebacivano*. (Пекић 2011: 38); *Hranjen je bio*. (Пекић 2011: 41); *Još uvek nije znao zašto je ovamo doveden*. (Пекић 2011: 41); *Da joj je preporučeno* [...] (Пекић 2011: 42); [...] *tek je primećeno da ga nema*. (Пекић 2011: 42); „*Budi pozdravljena!*” (Пекић 2011: 42); [...] *je bio tako dugačak i zamršen* [...] (Пекић 2011: 44); *...je toliko puta preporučeno*...

(Пекић 2011: 45); [...] ne liči na nešto što je osobito pametno zamišljeno. (Пекић 2011: 48); [...] ceo prokleti red letenja je poremećen. (Пекић 2011: 49); [...] za koje je držao da su pozvani [...] (Пекић 2011: 49); Većina policijskih snaga angažovana je [...] (Пекић 2011: 53); [...] s obzirom na to da je nj e m u saopštena. (Пекић 2011: 53); Dva meseca pošto je premešten [...] (Пекић 2011: 53); Knjigom je sve obuhvaćeno. (Пекић 2011: 53); Danas je Obezbeđenje pojačano [...] (Пекић 2011: 54); [...] prva dvojica nisu uhvaćena. (Пекић 2011: 54); Istraga je poverena [...] (Пекић 2011: 54); [...] bio je plavo ofarbana i jednostavno opremljena kocka. (Пекић 2011: 55); Ubeđen je da će uspeti. (Пекић 2011: 56); Bio je okružen sakralnom tišinom [...] (Пекић 2011: 56); [...] kaluđerica je preneta [...] (Пекић 2011: 57); [...] nije bio obavešten [...] (Пекић 2011: 59); U dva navrata su mu [...] dostavljani [...] (Пекић 2011: 59); Drugi radio-izveštaj poslat je [...] (Пекић 2011: 60); [...] vest da je „odrešena” [...] (Пекић 2011: 60); [...] pušteni su crtani filmovi. (Пекић 2011: 61); [...] je bila osvetljena [...] (Пекић 2011: 61); [...] ronašaju se kao da im je naneta nepravda. (Пекић 2011: 61); [...] je rečeno [...] (Пекић 2011: 63); [...] ona je za to trenirana. (Пекић 2011: 72); [...] je ograničen [...] (Пекић 2011: 76); [...] laž kojom su deca razoružavana [...] (Пекић 2011: 75); Svi su udarci dopušteni. (Пекић 2011: 76); Borba je okončana. (Пекић 2011: 77); [...] zašto je njegovo ljudsko iščekivanje iznevereno. (Пекић 2011: 77); Ćebe oko nje uprljano je [...] (Пекић 2011: 79); Putnici su bili podeljeni na [...] (Пекић 2011: 80); [...] čim je identifikovana [...] tek što je dijagnosticirana [...] (Пекић 2011: 81); [...] kao da je potopljena u led. (Пекић 2011: 82); Bio je ukočen. (Пекић 2011: 82); [...] je bio usporen [...] (Пекић 2011: 82); Pelcovana je [...] (Пекић 2011: 83); [...] nije vakcinisana [...] (Пекић 2011: 83); [...] nastavljen je na zemlji [...] (Пекић 2011: 84); On je bio okupiran [...] (Пекић 2011: 87); Nije bilo predviđeno [...] (Пекић 2011: 87); Instrumenti [...] bili su razbacani [...] (Пекић 2011: 92); Veza je prekinuta. (Пекић 2011: 94); [...] postavljene su [...] (Пекић 2011: 95); Let im je odložen [...] (Пекић 2011: 97); Stvar je trenutno prilično zamršena. (Пекић 2011: 97); Heathrow je bio izdelfen na [...] (Пекић 2011: 97); [...] je definitivno skrojen za [...] (Пекић 2011: 98); [...] koje nisu predh-vi-đene. (Пекић 2011: 99); Sve je pokriveno [...] (Пекић 2011: 99); Iznuđena je javna istraga [...] (Пекић 2011: 101); [...] je predložen. (Пекић 2011: 101); [...] on nije ni ročet. (Пекић 2011: 100); [...] bile robeđene od arhaične bande [...] (Пекић 2011: 101); [...] dobijen je [...] (Пекић 2011: 101); [...] nije uhvaćen u omašci [...] (Пекић 2011: 102); [...] će biti shvaćen i obrađen [...] (Пекић 2011: 102); [...] pozvan je on. (Пекић 2011: 103); [...] razoren je [...] (Пекић 2011: 103); [...] otpušten je [...] (Пекић 2011: 103); Osporena je [...] (Пекић 2011: 104); [...] bio je zasnovan [...] (Пекић 2011: 104); [...] mogla biti otkrivena. (Пекић 2011: 104); [...] su pozvani [...] (Пекић 2011: 104); [...] je fondacija oštećena [...] (Пекић 2011: 105); [...] bi bio izgubljen. (Пекић 2011: 105); [...] vest mu je saopštena [...] (Пекић 2011: 106); Danielu Leverquinu ljudi su bili okrenuti leđima. (Пекић 2011: 107); [...] nisu angažovani [...] (Пекић 2011: 107); [...] bila je precizno opisana [...] (Пекић 2011: 109); [...] koji su iz aerodromske mašine izbacivani [...] nad onima koji su u nju sipani. (Пекић 2011: 112); [...] sad je, u odsustvu kola, pretvoreno u [...] (Пекић 2011: 115); [...] bile su parkirane [...] (Пекић 2011: 116); [...] bilo je išarano [...] (Пекић 2011: 116); Sve je obavljeno [...] (Пекић 2011: 116); [...] da bude odbranjen. (Пекић 2011: 121); [...] na kojima je [...] bio prinuđen da [...] (Пекић 2011: 122); [...] koji je opljačkan [...] (Пекић 2011: 121); Put je [...] uočen. (Пекић 2011: 123); [...] da je ubijen [...] (Пекић 2011: 123); [...] ili će sam biti uništen. (Пекић 2011: 125); Ja sam pozvan [...] (Пекић 2011: 127); [...] je odložen [...] (Пекић 2011: 128); [...] DOZVOLJEN JE [...] (Пекић 2011: 129); [...] je postavljena [...] (Пекић 2011: 132); [...] nije bio razjaren. (Пекић 2011: 133); [...] je dekontaminirana. (Пекић 2011: 134); [...] je javljeno [...] je zadržana [...] (Пекић 2011: 136); [...] morao biti ispražnjen [...] (Пекић 2011: 136); [...] da bi posle presude [...] bili predani nama. (Пекић 2011: 139); [...] za koji ste plaćeni [...] (Пекић 2011: 139); Da Rasimov [...] nije premešten [...] (Пекић

2011: 140); [...] *je treniran*. [...] *je preduslovljena*. (Пекић 2011: 140); *Bio je skamenjen od prepasti*. (Пекић 2011: 141); [...] *je čovek nasamaren od vlastitih ideala*. (Пекић 2011: 144); [...] *je potrošeno* [...] (Пекић 2011: 146); *Primenjeno je* [...] (Пекић 2011: 147); [...] *nije dokazano* [...] (Пекић 2011: 147); [...] *su pogođeni* [...] (Пекић 2011: 148); *Uspostavljena je* [...] (Пекић 2011: 150); [...] *je uručeno* [...] (Пекић 2011: 151); [...] *po kome su*, umesto molitava, *ucrtnani* [...] (Пекић 2011: 151); [...] *gde su postavljene bombe* [...] (Пекић 2011: 152); [...] *je shvaćen* doslovno. (Пекић 2011: 152); [...] *pomeren je* [...] (Пекић 2011: 153); *Ozleđene su* [...] (Пекић 2011: 154); *Ovde je ona svedena* na sate. (Пекић 2011: 154); *Da li je* [...] *dato* [...] (Пекић 2011: 155); [...] *su izolovani* [...] (Пекић 2011: 157); *Mi smo osuđeni* da [...] (Пекић 2011: 162); *Rat za koji je treniran*. (Пекић 2011: 162); [...] *odbijena je* [...] (Пекић 2011: 163); [...] *u kojima je* prema lažnom brevijaru *sakriveno* oružje [...] (Пекић 2011: 163); [...] *je bio pokoleban*. (Пекић 2011: 164); *A on nije bio zainteresovan* [...] (Пекић 2011: 164); [...] *su donete* [...] (Пекић 2011: 165); [...] *je smatran* falsifikatom. (Пекић 2011: 165); [...] *da je Louse naoružana* [...] (Пекић 2011: 165); [...] *je ražnja policajaca upravljena* na [...] (Пекић 2011: 166); [...] *je let ponovo odložen* [...] (Пекић 2011: 166); [...] *zemlja je umašćena* nečim.” (Пекић 2011: 167); *Čovek je ubijen* [...] (Пекић 2011: 168); [...] *nisu nađeni dokumenti* [...] (Пекић 2011: 169); [...] *a zatim bilo ekstirpirano* [...] ili *prokrijumčareno* kroz reči. (Пекић 2011: 170); [...] *nije bio ponesen* idejom. (Пекић 2011: 170); *Piscu je vraćeno* odelo i *uručen* brevijar, čije *su* korice [...] *ruinirane*. (Пекић 2011: 172); [...] *bilo poslano* [...] (Пекић 2011: 174); [...] *otkako su* joj *povereni* [...] (Пекић 2011: 175); [...] *ljudi su potopljeni* u sjajnu bučnu svetlost [...] (Пекић 2011: 176); *Sve dok sva nije bila pokrivena* penom [...] (Пекић 2011: 179); [...] *bili poređani* [...] (Пекић 2011: 183); [...] *ali takvi su zastupljeni* ljudima najbližim po rangu. (Пекић 2011: 184); [...] *čija je* upadljiva neudobnost *projektovana* [...] (Пекић 2011: 185); [...] *koje su* u podsvesti većine već *bile ugrađene*. (Пекић 2011: 187); [...] *iskrcana je* bolesnica [...] (Пекић 2011: 187); *Konstatovan je* [...] (Пекић 2011: 187); [...] *je određen* [...] (Пекић 2011: 188); [...] *saopšteno je* [...] (Пекић 2011: 189); *Pogled mu je prikovan* za zidni sat. (Пекић 2011: 190); [...] *neće biti shvaćen*. (Пекић 2011: 190); [...] *je posejan* [...] (Пекић 2011: 190); [...] *je pomeren* [...] (Пекић 2011: 193); [...] *bila je zakrčena* [...] (Пекић 2011: 193); *U priči su* [...] *ljudi vraćani* [...] (Пекић 2011: 193); [...] *ma koliko svet bio uveravan* da [...] (Пекић 2011: 194); [...] *je obmanut*. (Пекић 2011: 194); *Nije im rečeno* [...] (Пекић 2011: 194); [...] *bili su zatvoreni*. (Пекић 2011: 194); [...] *da je većina rđavo odevena*, *slabo negovana* [...] (Пекић 2011: 194); [...] *da budu prevareni*. (Пекић 2011: 194); [...] *će biti obavešten*. (Пекић 2011: 194); *Besan je* pas ponekad *posipan* solju i u presnom stanju *davan* obolelima. (Пекић 2011: 203); *Bolest je ograničena* u prirodi izvesnim geografskim barijerama [...] (Пекић 2011: 206); *Mali Meister je* bio tek *izujedan* [...] (Пекић 2011: 207); [...] *bolest je fatalna* ako *je inficiran* centralni nervni sistem. (Пекић 2011: 207); [...] *što je poklon otvorio* pre nego *što mu je dat* [...] (Пекић 2011: 210); *Toplo-hladna kura* kojoj *je podvrgnut* [...] (Пекић 2011: 211); *Propusnice su izdate* [...] (Пекић 2011: 211); [...] *na koju se mora čekati* *da iz SAD bude dopremljena* [...] (Пекић 2011: 221); [...] *odakle su vršeni* prepadni na [...] (Пекић 2011: 313); [...] *koji je zabavljen* otvaranjem bose [...] (Пекић 2011: 517).

Виђење тематске организације реченице не може се јасно диференцирати, а да се не изврши одређивање необележених и обележених реченичних структура. У наведеним примерима, померање објекта/допуне у почетни положај у реченици спада у знатно мањој мери обележен случај теме померене на почетак клаузе. Избором пасивне реченице, говорник истиче полазиште којим одређени реченични елемент постаје

жариште у реченици. Бројни примери пасивизације у корпусу омогућавају: „говорнику да за тему изабере оно што би у активној реченици био објекат, а да га притом не учини обележеним. Пасивизација је, дакле, необележен начин прилагођавања реченице текстуалном окружењу померањем њених елемената” (Халупка–Решетар 2011: 52). Категоризација структура које егзистирају у комуникацијској мрежи с циљем изражавања информацијске структуре реченице извршили су Хадлстон и Пулум (в. 2002: 1366). Пасив је појединачна, издвојена структура која је пронашла своје место у наведеној категоризацији, будући да се користи ради изражавања теме. Надовезујући се на чињеницу да је реч о синтаксичком начину реализације информацијске реченичне структуре, пасивизација је представљена у овом делу рада. Међутим, анализирани процес пасивизације не може се искључиво посматрати у оквиру домена вршења синтаксичких функција, већ као на: „процес којим се једном од семантичких аргумената предиката, али не агенсу, придружују синтактичка функција субјект или прагматичка функција тема” (Кучанда 1999: 21). Дакле, основа од које би требало поћи у анализи пасивизације јесте њено испитивање као стратегије субјективизације/топикализације (в. Кучанда 1999: 17). Необележени реченични тип је свакако активна реченица карактеристична за С језик, који неумитно показује висок степен маргиналности пасивних структура у односу на Е језик. За разлику од Е језика у коме је граматикализација (односно субјективизација, како би се извршила тематизација не-агенса и одређени аргумент предиката истакао) често употребљивано средство, у С језику за постизање истог циља довољан је ред речи. Осим тога, субјективизација у С језику не значи нужно и постојање тематизације. С морфолошки систем трпи одређена ограничења у погледу кодирања глагола, тако да неодговарајући избор номиналне фразе на субјекатској позицији повлачи са собом нужност да се такав избор мора одразити на сам глагол. У Е језику без обзира на чињеницу какав је не-агенс у питању, граматички посматрано он има исте погодности као и агенс: „овдје је ријеч о придруживању синтактичке функције субјект и прагматичке функције тема не-агенсу које граматика третира једнако као и агенс с обзиром на субјективизацију/тематизацију” (Кучанда 1999: 23). Честа употреба пасивних конструкција јесте и најчешћи облик граматичке конверзије којом је уједно обухваћен и парадигматски однос будући да: „показује могућност остваривања одређенога значења унутар ограниченога или неограниченога броја парадигматских облика некога парадигматског скупа” (Благус–Бартолец 2009: 18). Иако је садржајно исходиште исто у оба случаја: било да је реч о активној или пасивној реченици, не може се говорити о

реципрочности антецедента и консеквента, нарочито уколико се узме у обзир фреквентност оваквих реченичних садржаја у корпусу. Дакле, анализом ексцерпираног корпуса можемо констатовати бројност реченица чије образовање може се објаснити применом принципа пасивне дијатезе (в. Танасић 2012: 93), односно позицијом пацијенса и агенса у синтаксичко-семантичкој равни. „У српском језику пасивна дијатеза се исказује на два начина – реченицама са трпним придјевом у предикату и реченицама без трпног придјева, дакле с непрелазним глаголом у предикату, а са елементом *се* који показује да се ради о пасивној дијатези.” (Танасић 2012: 94). У процесу идентификовања процеса пасивне дијатезе, пажњу смо усмерили првенствено на први тип описаних конструкција, али смо и хомоничне рефлексивне конструкције са прелазним повратним глаголима који садрже информације о пасивној дијатези, такође, уврстили у овај део рада. Присуство пасивних конструкција с трпним глаголским придевом у самом роману као подлога за грађење оквира С стандардног језика, применљивог на конкретан језички простор његове шире употребе у свој његовој разуђености, даје за право рећи да се значајан допринос Пекићевог стваралаштва може наћи управо у начину да увођењем њему својственог начина представљања језичког материјала кроз сферу пасивног дâ свој допринос у снажењу ове језичке појаве и у сфери читалачког и употребног. Предлошко-падежне конструкције којим се врши сигнализовање података о агенсу, уколико је комуникативни циљ упућивање на агенса као вршиоца радње, представљене су у делу којима су обухваћене препозиционалне употребне вредности.

У погледу реда речи, у корпусу је запажен извешан број примера у којима су се именички или заменички елементи нашли у субјекатској позицији (на почетак реченице или зависне клаузе) на идентичан начин као у Е језику:

- 1) *S Tovar je dovožen iz terminala i kranovima slagan* [...] – E The cargo was being transported from the terminals and compiled by cranes [...];
- 2) *S Mali Meister je bio tek izujedan* [...] – E The little Meister has just been bitten;
- 3) *S Besan je pas ponekad posipan solju i u presnom stanju davan obolelima.* – E A rabid dog was sometimes sprinkled with salt and given to the diseased in a raw state;
- 4) *S [...] ljudi su potopljeni u sjajnu bučnu svetlost* [...] – E [...] people were immersed into the light;
- 5) *S [...] zemlja je umašćena nečim.*” – E [...] the earth was greased with something.;
- 6) *S [...] je pažnja policajaca upravljena na* [...] – E The attention of the policemen was directed at [...];
- 7) *S Ja sam pozvan* [...] – E I was invited [...]; итд.

Ипак, аутор у бројним случајевима не ставља наведене елементе у почетну позицију у реченици или клаузи, као што је то обавезно у Е језику, веч их ставља у финалну позицију, те можемо говорити само о делимичном утицају Е пасивних структура. У великом броју случајева у корпусу остварене су различите могућности у погледу реда

речи пасивно употребљених структура, на пример: субјекат пасивне реченице позиционира се иза глагола:

- 1) S [...] bolest je fatalna ako je inficiran centralni nervni sistem. – E [...] the disease is fatal if the central nervous system is infected.;
- 2) S [...] nisu nađeni dokumenti... – E [...] the documents weren't found.;
- 3) S [...] pušteni su crtani filmovi. – E [...] cartoons were broadcast.; итд.

Дакле, чињеница је да пасивне конструкције у корпусу заузимају значајно место и да се посредством оваквих структура врши истицање реченичног садржаја, али и да је крајњи продукт овакве појаве у корпусу управо творење структура које подсећају на преведене Е пасивне структуре које се формирају на сличан начин, али с обзиром на прецизан ред речи које оне захтевају у Е језику, а који је у корпусу делимично преузет – не може се говорити о доследности ове појаве у корпусу, већ само о делимично извршеном Е утицају.

4. Појава псеудо-расцепљених реченица и других структура за истицање реченичног садржаја

Изузетно раширена појава псеудо-расцепљених реченица у корпусу представљена је следећим примерима:

Opet će biti ono za šta je stvoren i što mu je oholi uzurpator prirode Čoveka nakratko osporio [...] (Пекић 2011: 12); Bila je nadahnuta dalekovidost što je Kastora i drugove obukao u odeću protestantskih sveštenika. (Пекић 2011: 24); Za ono što mu pažnju privlači dogled ne treba. (Пекић 2011: 37); Što se to događa najčešće ali ne uvek, po nekima, ponekad ali ne često, po drugima – ne remeti logičku lepotu plana. Većina, u stvari, baš i ne liči na nešto što je osobito pametno zamišljeno. (Пекић 2011: 48); Ali ga ni u jednom trenutku procedure preobražavanja neće smetati činjenica da radi isto ono što je, po svojoj prilici, uradio čovek koga je prijavio policiji. (Пекић 2011: 51); [...] mogao se naučiti nečemu što se u Americi ume da zaboravi – da na svetu, možda postoje i drugi. (Пекић 2011: 58); I ne to što su stvarno out of place, već osećanje da jesu [...] (Пекић 2011: 65); To je upravo ono što ne razumem... (Пекић 2011: 67); Ako ne uspe, rastanak od pacijenta – ono što se u eufemističkom rečniku profesije zvalo „administrativnim zaključivanjem terminalnog alučaja” – jedini je momenat u procesu koji je bio strašniji od prvog. (Пекић 2011: 79); Ono što je uradio nije s ovim razmišljanjem imalo nikakve veze. (Пекић 2011: 80); Ovo što se s njim na Heathrowu radilo u Nemačkoj je nezamislivo. (Пекић 2011: 87); Ni najmanje nije neobično što se guše u dugovima i štrajkovima. (Пекић 2011: 87); Ali ono što mu je to beznačajno lice bezizražajnim glasom reklo bilo je ravno zemljotresu u kome je za nekoliko paklenih sekundi razoren petnaest godina građen azil njegovog profesionalnog samopouzdanja. (Пекић 2011: 102); Na prvi pogled bilo je to upravo ono što je i Hans Magnus mislio je jednom da preduzme. (Пекић 2011: 105); Ono što gospodin direktor nije znao jeste da takvu nameru i nema. (Пекић 2011: 105); I baš to što mu je Luke bio „nekad”, što mu je nekad „značio”, svima njima, uostalom, mada njemu najdublje, bio je pravi razlog pristanku da dođe na Heathrow. (Пекић 2011: 121); Kao Jean Rostand, sanjao je o biću koje bi razumevalo što čovek ne može, sposobnom za ono za

šta čovek nije sposoban, koje će u odnosu na Homo sapiensa XX veka biti što je ovaj prema Neandertalcu. (Пекић 2011: 124); „To što je za tebe još uvek s a d a nešto što se za sve nas događalo pre petnaest godina!” (Пекић 2011: 133); U podzemnom ratu pukovnik Anatolij Sergejevič Rasimov bio je za Ruse ono što i plava marka Mauritiusa od dva penija za filateliste. (Пекић 2011: 140); Cenim njihove aparate za domaćinstvo, ali me isuviše podsećaju na ono što smo mi Rusi još od Petra Velikog želeli da budemo i zbog čega smo zauvek izgubili ono što smo mogli da budemo. (Пекић 2011: 143); Imunizira onim što mu je pod rukom. (Пекић 2011: 149); Jer, što je u Sunčevom sistemu čovek, u drugom može biti insekt. (Пекић 2011: 155); U svakom slučaju, povrede su trivijalne i to nije ono zbog čega sam hteo s vama da se konsultujem, dr Komarowsky.” (Пекић 2011: 157); Što treba da znaju, ljudi će već prokletu na vreme saznati!” (Пекић 2011: 159); Ono što je do malopre bio neprijatan incident s psećim besnilom lagano je uzimalo oblike epidemije. (Пекић 2011: 160); Postoji mestimično izbijanje zaraze, ono što se zove – infektivni incident. (Пекић 2011: 161); A onda je iz mraka [...] izašlo NEŠTO što ga zamalo nije izbacilo iz pameti. (Пекић 2011: 162); Besnilo, naravno, nije baš ono što je imao u vidu kad se žalio na medicinsku monotoniju Heathrowa. (Пекић 2011: 163); Ista ona studen što je izbijala iz malog psa kad ga je sanjao u ordinaciji Medicinskog centra. (Пекић 2011: 167); A onda je, sasvim slučajno, zapazio nešto što ga je, bar što se karte tiče, utešilo. (Пекић 2011: 167); Merači mere sve što je za merenje, detektivi motre sve što je za gledanje, dr Luke Komarowsky, uz protest dovučen iz Medicinskog centra, pipa na žrtvi sve što je za opipavanje. (Пекић 2011: 168); I upravo je to ono što hoću da kažem. (Пекић 2011: 173); Ali danas, prvi put u istoriji Heathrowa, od kada je RAF-ova transportna stanica iz 1943. godine postala ovo što je sada [...] (Пекић 2011: 184); [...] te stoga možda jedini čovek koji je umeo da izađe na kraj s upravnim položajem što su ga poznavaoći upoređivali sa salužbom čuvara zverinjaka u Čestertonu, po kome tigrovi šetaju slobodno. (Пекић 2011: 185); Ono što John radi, mislio je Luke, tipično je za iskusnog epidemiologa [...] (Пекић 2011: 187); Istok je ono što ga ispunjava do poslednje žilice tela. (Пекић 2011: 197); Ovo što radi čini zbog Istoka, ne zbog Zapada. (Пекић 2011: 197); [...] pre nego što je Rasimov shvatio značenje onoga što mu se govori. (Пекић 2011: 197); „Logika je upravo ono što kod vas najmanje razumem.” (Пекић 2011: 198); Po onome što smo od njega čuli, ako se besnilo prenese nekim od načina [...] (Пекић 2011: 209); Učini ono što bi svaki normalan otac uradio.” (Пекић 2011: 210); Makrokosmos je tek krajnja projekcija onoga što se dešava u mikrokosmosu. (Пекић 2011: 215); Upravo je to ono što će tražiti, mislio je John. (Пекић 2011: 227); Ali nećete ih dovesti ako smesta učinite što vam kažem! (Пекић 2011: 228); „Sve ono što se na njemu stvarno dešava.” (Пекић 2011: 241); A bolest, ako je opasna, k v a s a c koji će iz ljudi izvući ono što su, ispod veštačke kore vaspitanja, ugledanja, interesa i lukavstva, oni stvarno. (Пекић 2011: 243); Da identifikaciju leša oteža ili zato pto su dokumenti bili upravo ono zbog čega je ubistvo izvršeno. (Пекић 2011: 252); [...] činite što držite umesnim.” (Пекић 2011: 262); „Ono što ja držim umesnim.” (Пекић 2011: 262); Besnilo je sve što se događa s Rasimovim. (Пекић 2011: 264); Ono što se u međuvremenu zvanično zvalo besnilom i zbog čega je zaveden karantin, mora da je [...] (Пекић 2011: 264); I to što se čuje najčešće su čudovišne mitologomene [...] (Пекић 2011: 269); Ono što ga je držalo na mestu nije pripadalo njemu, dano mu je. (Пекић 2011: 277); Bolest je ono što ga stvarno interesuje. (Пекић 2011: 294); Smirenje je ono što Hansu Magnusu najmanje treba. (Пекић 2011: 308); Jer u karantinu postoji i вреди samo ono što je ‘danas’. ‘Juče’ je ono o čemu ne može da se misli. ‘Sutra’ je ono o čemu ne sme da se misli. (Пекић 2011: 377).

Иако начини реализације информацијске структуре припадају семантичко-прагматичкој категорији, ипак ће се због одговарајућих синтаксичких одлика које могу

утицати на ред речи наћи у овом делу у коме се представља синтаксички план организације језичких јединица. Из тог разлога, наведени примери ће бити подвргнути анализи у односу на структурну артикулацију фокуса у Е и С језику, тј.: „информативних начина изражавања разних информативних статуса које неки реченични елемент може имати” (Халупка Решетар 2011: 11). Дакле, померањем синтаксичких елемената из својих уобичајених позиција у клаузи – врши се истицање одређене информације, и на овај начин долазимо до структурног елемента фокализације, односно фокуса. Од расположивих синтаксичких структура навешћемо пасив (који је већ размотрен), док у исту групу спадају: „тематизација (енгл. *topicalization/fronting*), постпозиција (енгл. *postposing*), егзистенцијална конструкција (енгл. *there-insertion*), лева дислокација (енгл. *left dislocation*), десна дислокација (енгл. *right dislocation*), раздвојена конструкција (енгл. *cleft construction*), привидно раздвојена конструкција (енгл. *pseudo-cleft construction*)” (Халупка–Решетар 2011: 23). Преглед синтаксичких структура заснива се на дијаграму из: „Huddleston i Pullum (2002: 1366)” (Халупка–Решетар 2011: 23) (представићемо само неколицину примера с циљем представљања наведене категоризације):

а) Примери тематизације:

„Lukas će biti ime mom sinu.” (Пекић 2011: 69).

б) Примери постпозиција:

Do ubice ga je mogla odvesti *jedino logika*. (Пекић 2011: 170).

в) Примери егзистенцијалних конструкција:

Unutra je bio mrak sobe bez prozora. (Пекић 2011: 176). U dubini mraka, *tamo gde svetlost iz hodnik nije stizala*, bilo je nešto. (Пекић 2011: 177). *Bilo je*, mislio je Luke, uistinu nečeg morbidnog u njihovom položaju. (Пекић 2011: 149). *Bilo je hladne*, konačne ogorčenosti u Rasimljevom tonu [...] (Пекић 2011: 139). *Bio je tzv. Pick of the Airday*, saobraćajni tesnac. (Пекић 2011: 88).

г) Примери леве дислокације:

Kako će do toga doći, nije znao. (Пекић 2011: 167).

д) Примери раздвојених конструкција:

Bio je to događaj koji Luke ni za živu glavu nije hteo propustiti. (Пекић 2011: 69).

е) Примери привидно раздвојених конструкција:

Čak i oni koji su prema njemu bili ljubazni [...] ni oni nisu odobravalili njegov bačin mišljenja. (Пекић 2011: 46); *Jedini kome je od poznavanja činjenica u vezi s letom Rim – London – New York zavisio život [...] bio je plavokosi putnik u belom kišnom mantilu, a baš on za njih nije znao*. (Пекић 2011: 49); *Ono što je uradio nije sa ovim razmišljanjem imalo nikakve veze*. (Пекић 2011: 80); U ovom malom, lažnom svetu *predstavljao je to poziciju [...]* (Пекић 2011: 84).

Дакле, у постојећем корпусу примењена је стратегија у вези са применом идентификационе теме (в. Халупка–Решетар 2011: 52) којом се врши истицање реченичног садржаја, што подразумева да у корпусу често долази до подражавања привидно расцепљених реченица у Е језику које садрже: субјекат + предикат (глагол) + комплемент глагола, при чему је субјекат или комплемент означен номиналном клаузом која је иницирана речима *what* или *that*. С еквиваленти откривени у корпусу су: *što, ono što, ono za šta, to što, za ono što, nečemu što, ovo što, sve što, nešto što*. У свим наведеним примерима, коришћене привидно раздвојене структуре које су својствене Е синтаксичком систему доводе до преуређења реченичних елемената на идентичан начин као у Е језику. Узмимо на пример реченицу 1): S *Bolest je ono što ga stvarno interesuje.* – E *The disease is what he is really interested in.* Структура реченице јесте: субјекат + предикат (глагол) + комплемент глагола представљен клаузом уведеном заменицом шта + глагол *интересовати*. Уместо привидно раздвојене структуре могла је бити употребљена синонимна реченица: Болест га стварно интересује. Или пример 2): S *Upravo je to ono što će tražiti, mislio je John.* – E *It was exactly what they would be looking for, John thought.* Адекватна синонимна реченица била би: Управо ће то тражити, мислио је Џон. Пример 3) S „*Logika je upravo ono što kod vas najmanje razumem.*” – E „*It is exactly your logic that I find the least comprehensible.*” Синонимна реченица била би: Код вас најмање разумем логику. Пример 4) S *Ono što gospodin direktor nije znao bila je činjenica da takvu nameru i nema.* – E *What Mr. Director wasn't aware of was the fact that he had no such intentions.* Синонимна реченица била би: Господин директор није знао да такву намеру и нема. Пример 5) S *To je upravo ono što ne razumem [...]* – E *It is exactly what I don't understand.* Адекватна синонимна реченица била би: Управо то не разумем. Дакле, бројни су примери који показују да су привидно раздвојене структуре постале значајан део синтаксичке равни интерпретираног корпуса посредством којих се врши истицање реченичних елемената на исти или приближно сличан начин као у Е језику.

5. Употреба и функција присвојних придевских заменица

У погледу употребљених присвојних придевских заменица, констатујемо да је њихова употреба уобичајена у С језику (овде није реч о утицају Е језика, већ постоје извесне подударности у погледу њихове употребе у С и Е језику), и стога ћемо у овом

делу рада представити само неколицину примера како бисмо употпунили представљање корпуса. Наиме, у корпусу наилазимо на две могућности које аутор користи: а) употреба придевске, присвојне заменице сваког лица (свој, своја, своје, итд.), и б) употреба других придевских, присвојних заменица. Употребу првог наведеног типа придевских, присвојних заменица налазимо у одређеном броју примера ([...] koji ne vlada *svojom* voljom.; *Svojim* bombama razorio je Reuben Abner *njen* poslednji dom [...]; Sam sa *svojim* virusom.; Izneće *svoje* razloge [...]; u nastojanju da sačuva *svoje* temeljne vrednosti [...]; Svi ste u granicama *svojih* prava.; Svaki nitkov ima *svoju* priču.; [...] u *svoje* prašinom pokrивene udžbenike.; [...] *svoje* intelektualne superiority.; Bio je to lekar na *svom* poslu.; итд.), али је у погледу бројности забележених примера значајнија употреба другог типа придевских заменица, али и далеко присутнија у корпусу. Узимајући у обзир чињеницу о великом степену присуства присвојних детерминатора, тј. инхерентних посесива (*my, your, his, her, its, our, their*) који се у Е језику редовно дистрибуирају. Навешћемо неколико таквих примера (у заградама су означени одговарајући С еквиваленти): 1) S Kad je svukao košulju, ugledao sam *njegova* leđa [...] (Кад је свукао кошуљу, угледао сам му леђа [...]) - E When he took off his shirt, I noticed *his* back [...]; 2) S [...] tražilo *njen* mozak. ([...] тражило јој је мозак.) – E It was searching for her brain.; итд. Дакле, постоји могућност у С језик да се придевска присвојна заменица изостави, а да се употребом личне заменице у одговарајућем падежном облику представи исти садржај, не мењајући значење, а да читава структура буде инхерентнија С синтаксичкој структури. Ипак, аутор посредством убацивања придевских присвојних заменица у свим наведеним случајевима настоји да нагласи реченични садржај на исти начин као што се то чини путем присвојних детерминатора у Е језику. С обзиром да у: „герундивним конструкцијама присвојни детерминатори имају функцију субјекта” (Ђорђевић 2002: 116), навешћемо и примере из корпуса којима су остварене управо ове синтаксичке структуре настале спајањем придевских, присвојних заменица и девербативних именица на сличан начин као у Е језику, при чему присвојне, придевске заменице упућују на субјекта у реченици именица (у заградама су стављени С еквиваленти):

1) S *Vaše* napuštanje Sovjetskog Saveza [...] (То што Ви напуштате Совјетски Савез [...]) - E *Your* leaving the Soviet Union [...]; 2) [...] ali pošto nam *njegovo* odmetanje [...] (то што се он одмеће) – E [...] but *his* rebelling against; 3) [...] jer bi *njihovo* uvođenje [...] (то што се они уводе) – E [...] because *their* introducing [...]; 4) [...] procedure *njenog* raščišćavanja [...] (она се рашчишћава) – E [...] the procedure of *her* clearing; 5) Beležim komentare bez reda, da bi *njihovim* konfrontiranjem dobio sliku (тима што њих конфронтирају) – E [...] by *their* confronting [...]; итд.

Примери које смо истакли ексцерпирани су из корпуса на следећи начин (наводимо и неколицину других примера):

[...] i putnici su, neuznemiravani *njenim* nevoljama [...] (Пекић 2011: 57); Bio je to lekar na *svom* poslu. (Пекић 2011: 73); [...] pred životom i *njegovim* nesportskim istinama. (Пекић 2011: 76); [...] ceo će Heathrow biti na *njegovom* telefonu. (Пекић 2011: 81); [...] i ti se možeš skinuti s *mog* telefona. (Пекић 2011: 91); U kakvoj je to vezi stajalo s *njegovim* iznošenjem [...] (Пекић 2011: 114); [...] u *svoje* prašinom pokrivene udžbenike. (Пекић 2011: 121); Svaki nitkov ima *svoju* priču. (Пекић 2011: 152); Svi ste u granicama *svojih* prava. (Пекић 2011: 186); *Vaše* napuštanje Sovjetskog Saveza [...] u nastojanju da sačuva *svoje* temeljne vrednosti [...] (Пекић 2011: 197); „S plemenitom namerom da ga odobrite *tom* lešu?” (Пекић 2011: 197); To protivureči *vašem* sopstvenom postupku. (Пекић 2011: 197); [...] ali pošto nam *njegovo* odmetanje [...] (Пекић 2011: 198); Izneće *svoje* razloge [...] (Пекић 2011: 208); [...] jer bi *njihovo* uvođenje [...] (Пекић 2011: 221); [...] procedure *njenog* raščišćavanja [...] (Пекић 2011: 226); Kad je svukao košulju, ugledao sam *njegova* leđa [...] (Пекић 2011: 287); Beležim komentare bez reda, da bi *njihovim* konfrontiranjem dobio sliku. (Пекић 2011: 295); Sam sa *svojim* virusom. (Пекић 2011: 330); *Svojim* bombama razorio je Reuben Abner *njen* poslednji dom [...] (Пекић 2011: 330); [...] tražilo *njen* mozak. (Пекић 2011: 353); [...] hvala vam na *vašem* vremenu [...] (Пекић 2011: 389); [...] koji ne vlada *svojom* voljom. (Пекић 2011: 394) итд.

6. Синтаксички облик реторског питања са речцама *зар, ли*

Посредством језичких средстава упитности – упитне речце *зар* врши се одређење реторичких питања. Унутар саме подлоге за грађење реторичког питања налази се комуникативна упитна реченица чија се даља интерпретација заснива на прагматичком учинку који она има у односу на саговорника. Наводимо следеће примере:

1) „Sue je od Susan, *zar nije?*” (Пекић 2011: 43); 2) Vi ste lekar, *niste li?* (Sue je od Susan, *zar nije?*” (Пекић 2011: 43); 3) Ovo je Engleska, *zar ne?* (Пекић 2011: 63); 4) „Sa ludacima čovek mora imati strpljenja, *zar ne?*” (Пекић 2011: 94); 5) „Па, Lawforde, mislim da smo sve mogućnosti pokrili phi-lič-no dob-ho, *nismo li?*” (Пекић 2011: 99); 6) „Živ sam, znam, *zar ne?*” (Пекић 2011: 140); 7) Uostalom, to je hteo, *zar nije?* (Пекић 2011: 151); 8) „Nije mnogo, *zar ne?*” (Пекић 2011: 169); 9) „*Zar nije?*” (Пекић 2011: 187); 10) [...] pred onim od čega ste i sami pobjegli, *zar ne?*” (Пекић 2011: 196); 11) Sad je za njega prilično kasno, *zar ne, Lawforde?*” (Пекић 2011: 208); 12) „Ali Medicinski centar je već pod karantinom, *zar nije?*” (Пекић 2011: 212); 13) „Ali ja sam bolesna, *zar nisam?*” (Пекић 2011: 234); 14) „Neku vrstu influence, *zar ne?*” (Пекић 2011: 235); 15) „Ovo je provizorijum ovde, *zar ne?*” (Пекић 2011: 237); 16) „Nuklearno ugljenuisanje je prilično ružna stvar, *zar ne?*” (Пекић 2011: 262); 17) [...] ali i ja sam smrtna, *zar ne?*” (Пекић 2011: 356); 18) Ponekad se moraju i voleti, *zar ne?* (Пекић 2011: 392); 19) Tek da leti, možda, *zar ne?*” (Пекић 2011: 393); 20) Razgovaramo, *zar ne?* (Пекић 2011: 393); 21) „*Zar nije bila?*” (Пекић 2011: 404); 22) To si oduvek želeo, *zar nisi?*” (Пекић 2011: 432); 23) „Sve su to jebeni nervi, *zar ne vidiš?*” (Пекић 2011: 432); 24) „Čovek je lud, Leverquine, *zar ne vidite?*” (Пекић 2011: 493); 25) „*Zar jesam?* Ne sećam se. (Пекић 2011: 537); 26)

[...] obaveštenje je istinito, *zar ne?* (Пекић 2011: 544); 27) [...] *zar su za vas važni brojevi?* (Пекић 2011: 546); 28) *Gospodine maršale, zar mislite ozbiljno?* (Пекић 2011: 577).

Синтаксичка форма наведених упитних реченица нема функцију да изазове одређени одговор, већ – обухваћена семантичким садржајима – поприма функцију језичког знака чије је постојање стилски маркирано и утиче на саговорника. Граматичка структура ових упитних реченица доживљава својеврстан трансфер употребом речци *zar* и *ли*, будући да их тада саговорник доживљава у форми саопштења, односно изјавних реченица (в. Бабић 2000: 25–29). Класификовањем реченица датих у виду реторичких питања¹⁰⁸ као и њиховом даљом поткласификацијом према врсти модализатора упитног значења као и према врсти и обиму захтеване информације¹⁰⁹, налазимо да су она у основи одређена као тотална реторичка питања која садрже речцу *zar* (изузев једне у којој се налази речца *ли*) која врши улогу модификатора упитног значења. Примери 2) и 5) јесу примери допунских питања (енгл. *tag questions*) „чије су основне карактеристике да упитни маркер не долази на почетку исказа него је интонационо одвојен на крају исказа, тако да се на таква питања „очекује само један одговор, потврда онога што је речено у првом дијелу (потврда тврдње)” (Михаљевић 1995: 23), због чега се оваква питања називају и „наводећим питањима” (Пипер 2005: 678)” (Ковачевић 2013: 208). Овакве упитне структуре су изразито честе у Е језику и у иностраној литератури су често означени и као упитни привесци¹¹⁰. О томе говори и Шевић која наводи следеће: „Упитни привезак који се додаје на крају изјавне реченице да би се добила потврда, односно слагање од стране саговорника у вези са оним што је изјављено у реченици, у српскохрватском има непроменљив облик, и гласи *zar ne?* У енглеском у исту сврху понавља се помоћни глагол и то најчешће у супротном облику – одричном ако је претходна реченица била афирмативна и обрнуто. У Пекићевом тексту подједнако су заступљени привесци и

¹⁰⁸ Реторичка питања Миланка Бабић поделила је у две категорије: „1) реторичка питања формирана помоћу језичког средства упитности – упитном ријечцом, упитном замјеницом или упитним прилогом и 2) реторичка питања формирана без језичких средстава упитности – помоћу интонационих елемената.” (Бабић 2000: 28).

¹⁰⁹ „Унутар датих група могуће је извести даље поткласификације према врсти модализатора упитног значења, а одређење реторичког питања (према „врсти и обиму тражене информације”) као тоталног – којим се пита за ситуацију у цјелини да би се она одговором да/не потврдила или одрекла, парцијалног – којим се пита за поједини сегмент исказа и чији одговор експлицира садржај упитне ријечи, или алтернативног – којим се даје приједлог од више могућности о којима би саговорник требало да се изјасни [...]” (Бабић 2000: 28).

¹¹⁰ „U GRAMATIČKOJ DESKRIPCJI naziv za UPITNU strukturu (upitni privezak – tag question) koja se obično sastoji od POMOĆNOG GLAGOLA i ZAMENICE, a dodaje se na kraju neke IZJAVNE REČENICE da bi izrazila NEGATIVNU ili POZITIVNU orijentaciju.” (Кристал 1987: 207)

једне и друге врсте, они који су својствени српскохрватском, и они преузети према енглеском моделу [...] док има и таквих случајева где се јавља комбинација обе могућности, упитне речце *zar* и помоћног глагола у истом лицу у коме је био у главној реченици, али у негативном облику: *Ali ja sam bolesna, zar nisam?* (196)” (Шевић 1989: 77). Комбиновање обе могућности налазимо у примерима: 1) 7) 9) 12) 13) 21) 22) 23) 24) 25) 27) 28). Дакле, упитни привесци заступљени у корпусу који су подељени на: а) привеске својствене С језику; б) привеске својствене Е језику; и в) комбиновање обе могућности (употребом упитне речце *zar* и помоћног глагола) у одређеном обиму утичу на синтаксичко структурирање Пекићевог текста, нарочито када је реч о представљеним упитним привесцима директно преузетим из Е језика.

7. Употреба про-форме

Употреба про-форме као показатељ статуса неког реченичног елемента у директној је спрези са његовим контекстуалним описом. Дакле, у том погледу лексичке јединице су контекстуално условљене. „Постоје и други тестови за одређивање контекстуалне условљености реченичних елемената (према Sgall 2000), као што је изостављање реченичних конституената, односно њихова супституција заменицом, јер је претпоставка да се само контекстуално условљени елементи могу изоставити или заменити због тога што су они повративи у дискурсу” (Халупка–Решетар 2011: 43). Употреба про-форме у корпусу у значајној мери утиче на његово синтаксичко обликовање. Будући да је употреба облика *one* као супститута с циљем јасног упућивања на именицу која се може открити на основу претходно датог контекста – честа у Е језику, али не и у С језику, бројност употребљених кореспондената у корпусу недвосмислено указује на извршени утицај Е синтаксичког модела супституције постојеће именице заменичким елементом:

Mesto se nalazilo u Ezdraelonskoj ravnici, *ova* u biblijskoj Samariji, a *ona* u današnjem Izraelu. (Пекић 2011: 17); Ako je imalo telo, moralo je *ono* podići glavu [...] (Пекић 2011: 18); *Oni* prvi nestrpljivo su se upućivali ka pokretnim stepenicama [...] (Пекић 2011: 21); Sastojeći se zvanično od tamnog civilnog odela s belim kolirom, a u praksi se svodeći na kolir [...] *ona* nije pretila nepravilnostima. (Пекић 2011: 24); Oseća [...] da među njima funkcioniše stvaralački reperci, *onaj* između pisca i njegovog junaka. (Пекић 2011: 26); Opadanje odlučnosti vodi dekoncentraciji, *ova* neuspehu. (Пекић 2011: 30); Putnik što je s terminala 1 odlazio imao je [...] da pređe 205 jardi [...] *Onaj* za terminal 2, u dolasku i povratku – 167. (Пекић 2011: 32); Vreme iz brošure je *ono* letovanja, poslovnih putovanja [...] (Пекић 2011: 32); Bilo je nužno izračunati koliko *ono* iznosi ako se trči. (Пекић 2011: 32); [...] bio je to divovski mehanički osinjak, čiju organizaciju, kao ni *onu* košnice [...] (Пекић

2011: 37); Ali kad god je imao vlastitu ideju kako da izvesno vreme provede, *ona* se kosila s utvrđenim programom [...] (Пекић 2011: 38); Nije bilo nikakvih izgleda da Charley Rees ikada *ijednim* upravlja [...] (Пекић 2011: 39); Pa ipak svi su za nevolje s rimskim avionom čuli, a nekima od njih uskoro će *one* i presesti. (Пекић 2011: 49); A ispravan građanin *jedne*, ispravan je građanin svake zemlje. (Пекић 2011: 51); Između londonske policije [...] i Službe aerodromske bezbednosti [...] oduvek je vladalo „kolegijalno nerazumevanje”, *mešanje* kompetencija, *ukrštanje* profesionalnih puteva i *preotimanje* poslova. A *ovih* je bilo. (Пекић 2011: 53); Položio je ogledalo u kofer a *ovaj* zatvorio. (Пекић 2011: 56); Situacija je opet pod privremenom kontrolom. Kapetan nije znao koliko će *ona* trajati. (Пекић 2011: 61); [...] ordinacija je još bila osvetljena [...] Ispod *jedne*, ograđen pomičnom zavesom [...] (Пекић 2011: 61); Da je zaista voleo ljude, a ne samo njihove bolesti, postao bi seoski lekar, otišao u provinciju, gde je po zabačenim enklavama još bilo *onih* koje vredelo lečiti. (Пекић 2011: 63); [...] ne razlikovanje, nego volja da se *ono* održi [...] (Пекић 2011: 65); Prošle nedelje se *jedan* morao spustiti na Teneriffu. (Пекић 2011: 66); Bila je drukčija od *one* koja ga je dovela na Heathrow. Samo *ova* nije zastrašujuće bezoblična. (Пекић 2011: 75); Pronašao je udžeru deset penija i ružio ih dečaku. Hteo je da *ovaj* odigra još jedan zvezdani rat. (Пекић 2011: 77); U opštoj dezintegraciji organizma, *ono* se dobro držalo. (Пекић 2011: 79); Poteškoću prave simptomi koji se opiru dijagnozi zasnovanu na seriji *onih* koji je podupiru. (Пекић 2011: 79); Kod malarije vivax, visoka temperatura s obilnim znojenjem sprečava paroksizam. Ako je *ovaj* u toku, znojenje usleđuje tek kad bolest pređe iz „vruće” u „hladnu fazu”. (Пекић 2011: 79); Luke je znao da, u stvari, instinktivno krše Red, čim je *ovaj*, zahvaljujući incidentu, izgubio kontrolu nad njihovim postupcima. (Пекић 2011: 80); U manjoj su gomili stajali putnici koji nisu dolazili u kontakt s obolelom kaluđericom, u većoj *oni* koji su imali nesreću da sede s njom i da se sada sa svojim halucinacijama, kako znaju i umeju, nose sami. (Пекић 2011: 80); [...] koja se [...] pretvorila u epilepsiju, a *ova*, tek što je dijagnosticirana, u nešto nepoznato. (Пекић 2011: 81); Nije naročito žudeo za prepirkom – danas ga je i s Catherine čekala *jedna* [...] (Пекић 2011: 88); Nije očekivao to pitanje... Čak i *ono* koje bi ga nateralo [...] (Пекић 2011: 88); ...jedini način da ga [...] okuraži na otpor administraciji kada *ova* za koji trenutak zatraži oslobođenje aviona. (Пекић 2011: 89); Sekund kasnije, još pre nego što su Luke i Moana stigli da ga shvate kao ljudski jauk, izgubio se *on* u lomnjavi i kršenju stakla iza vrata izolacionog odeljenja. (Пекић 2011: 92) итд.

Узећемо у разматрање неколицину наведених примера које ћемо представити и на Е језику:

1) S Nije naročito žudeo za prepirkom – danas ga je i s Catherine čekala *jedna* [...] – E He wasn't really up to having an argument – however, there was *one* coming today on the part of Catherine [...]; 2) S Bila je drukčija od *one* koja ga je dovela na Heathrow. Samo *ova* nije zastrašujuće bezoblična. – E She was different from the one who got him to the Heathrow in the first place. With the exception that *this one* was not shapeless to the point that it was terrifying.; 3) S *Opadanje* odlučnosti vodi dekoncentraciji, *ova* neuspehu. – E A decrease in determination leads to deconcentration, and *this one* leads to failure.; 4) S Poteškoću prave simptomi koji se opiru dijagnozi zasnovanu na seriji *onih* koji je podupiru. – E Difficulty lies in the symptoms defying the diagnosis based on a series of *the ones* supporting it.

Дакле, *one, this one, the ones* имају одговарајуће С еквиваленте: *jedna, one, ova, onih*, итд. Употребом про-форме у корпусу задржава се Е модел који се успешно примењује

путем домаћих конструкција. Zbog brojnosti употребљениh структура navodimo и друге забележене примере:

Heathrow je bio izdelfjen na nezavisne feude [...] ekonomsko-finansijske slobodne tvrđave s poveljama o nezavisnosti ravne *onoj* Cityja. (Пекић 2011: 97); Pogledao je u Rasima, *ovaj* nije uzvratilo pogled. (Пекић 2011: 100); Još 1953. je Ministarstvo civiline avijacije, u Beloj knjizi ustanovilo nužnost što ranije izgradnje trećeg londonskog aerodroma, a *već* se, deset godina docnije, 1963, između 43 lokacija, kao najpogodnija izabrala *ona* u Stanstedu. (Пекић 2011: 100); Trebalo je Upenkampfa podučiti poznavanju ljudi i zahvalnosti prema *onima* među njima koji su svojim znanjem i radom uvećavali njegovo bogatstvo. (Пекић 2011: 104); Matematika ga je naučila pravilu da se računski problem, ako se opire jednoj operaciji, uvek rešava putem neke *druge*. (Пекић 2011: 105); Iznad zbijenih glava, poput transparentata, štrčale su table s imenima putničkih kompanija, londonskih hotela i klijenata među putnicima [...] Zato i nije video *onu* na kojoj je pisalo „DR JULIUS UPENKAMPF” [...] (Пекић 2011: 107); U stvarnosti, međutim, aerodrom je bio tvornica za proizvodnju ljudi [...] u koju su tunelima podzemne železnice, pokretnim stepenicama [...] na sve otvore ubacivali zaprepašujuće količine žive ljudske sirovine, da bi se *ova*, već istog minuta, vratila [...] (Пекић 2011: 112); Kod proizvoda koji su iz aerodromske mašine izbacivani, nije on, naime, video nikakvu prednost nad *onima* koji su u nju sipani. (Пекић 2011: 112); Nije odmah bio kadar da se opredeli za najpogodnije mesto. *Jedno*, koje je unapred odabrao [...] sad je [...] nepodesan za svrhu. (Пекић 2011: 115); Tada nijedna strana neće smeti tvrditi da je *druga* dogovor izneverila [...] (Пекић 2011: 120); Atipični simptomi poznate bolesti principijelno pripadaju nekoj *drugoј*. (Пекић 2011: 121); [...] sanjao je o biću [...] koje će u odnosu na Homo sapiensa XX veka biti što je *ovaj* prema Neandertalcu. (Пекић 2011: 124); Nešto što sve tekuće funkcije harmonično povezuje u opštu, bez obzira postoji li *ona* uopšte [...] (Пекић 2011: 125); „U čast plemenitog posla kojim se bavimo!” [...] „U svakom slučaju *jedinog* koji ti dopušta da se časno ponašaš kao svinja!” (Пекић 2011: 139); Za agente na terenu, za sve *one* downstairs, momenat iznenađenja najčešće se poklapao sa momentom smrti. Za njega, kancelarijske šefove, *one* upstairs [...] (Пекић 2011: 140); Primarna mu je dužnost da u otpadnikovim očima smanji značaj takvih okolnosti, ili, ako je to nemoguće, da ga ubedi kako će njegova strana sve učiniti da *one* ostanu bez posledica. (Пекић 2011: 143); Luke je insistirao na potvrdi dijagnoze kao da ime o kome su govorili ne pripada bolesti već Johnovoj slobodnoj volji, pa je *ovaj*, samo da hoće, može eliminisati [...] (Пекић 2011: 145); „Ne vidiš nikakvu mogućnost da si se prevario?” „Vidim *jednu*, ali me ne teši” (Пекић 2011: 145); Stvar nauke je da otkrije sve aspekte upotrebe atomske energije. Na ljudima je da među njima izaberu *onaj* koji će upotrebiti. (Пекић 2011: 148); Ona je deo plana, ako *ovaj* ne uspe. (Пекић 2011: 152); Da je država magareća ustanova za nasedanje apsurdnim pričama. Kao što je *ova* o piscu koji na aerodromu skuplja [...] (Пекић 2011: 152); „Uzorke ću lično odneti.” „Misliš na *one* iz usta, nosa, grla?” (Пекић 2011: 154); [...] inkubacija hydrophobije je između pet i osam nedelja. Ovde je *ona* svedena na sate. (Пекић 2011: 154); Pogledao je u odeću Moane Tahaman, *ona* je bila u redu. (Пекић 2011: 156); [...] prepuštajući reč dr Phearsonu. *Ovaj* je s indignacijom izvestio [...] (Пекић 2011: 156); „U opštem tranzitu su, pretpostavljam [...]” upitao je *ovaj* mirno. „Nema *onih* koji su tek sleteli?” (Пекић 2011: 157); [...] izopačenje imena bila je *jedna* od njih... (Пекић 2011: 157); Ponudio je Lukea. Primetio je da *ovome* drhte ruke. (Пекић 2011: 160); To, takođe, znači odlaganje letova s tog terminala i prebacivanje prijema aviona na *druge*. (Пекић 2011: 162); „Pretpostavljam da znaš kakvim se posledicama izlažeš?” „*Jedna* od boljih je da na bazi demonstriranog uspeha ovde tamo dobijem te pare.” (Пекић 2011: 162); Plan jednostavno nije funkcionisao. Kao ni *p r v i*, uostalom. (Пекић 2011: 163); Izdržao je prvi šamar. Kod *drugog*, koji mu je razneo uvo, već je

bio pokoleban. (Пекић 2011: 164); Lawfordove ljude, iz nepoznatih razloga, nisu puštali u tranzit, a *oni* koji su već bili u tranzitu [...] (Пекић 2011: 165); Osećao je da će ga Sue dovesti do psa, *ovaj* do Senke [...] (Пекић 2011: 166); U tranzit nisu više puštali ni *one* koji su avionsku kartu imali. (Пекић 2011: 167); [...] i narednik Elias Elmer, ostavljen da mu bude vodič ako *ovaj* poželi da povede istragu. (Пекић 2011: 170); Istragu je obavljao u mozgu. Ne na takozvanom licu mesta. Ova *druga* dovela bi ga do imena žrtve, ne do ubice. (Пекић 2011: 170); [...] Zato što nisam verovao da neko može biti toliko nesposoban da smisli ovako besmislen plan, zato što sam sumnjao da je *on* samo maska iza koje se krije neki pametniji.” (Пекић 2011: 173); Bio je to Control Tower, kontrolni toranj – centralni nervni punkt aerodroma Heathrow, iz čije su kontrole saobraćaja [...] tokom „budnog” aerodromskog perioda, osim kad je *ovaj*, prisiljen Noise Abatement Actom [...] (Пекић 2011: 183); Probudena svest se buni, mislio je Luke, žali za ugodnim stanjem anestezijske, žudi u *njega* da se vrati. (Пекић 2011: 189); [...] besnilo je najstrašnija čovekova bolest od kada je *ovaj* s drveta sišao za sto. (Пекић 2011: 189); Takve stvari se ne događaju.” „Bojim se, gospodine, da se *jedna* upravo događa [...] (Пекић 2011: 191); Naše najveće mizerije potiču od *onih* koji se pred kraj života sete najednom da više to nisu. (Пекић 2011: 192); Može se desiti da se ni *o v i* tako ne vrate. (Пекић 2011: 193); [...] deportacija zahteva procesuru, a procedura, bojim se, vreme i javnost. Mi *prvo* nemamo, a *drugo* nam ne treba.” (Пекић 2011: 199); [...] znam priču.” I *on* je znao *jednu*, žureći prema Queen’s Buildingu. (Пекић 2011: 202); [...] besnilo se prvi put spominje 1026 [...] Godine 1752, *ono* je takvo da se po naredbi lokalnih vlasti [...] puca na svakog psa [...] (Пекић 2011: 205); Zahvaljujući njemu, zemlja je bila slobodna od besnila između 1902. i 1918, kad se *ono* pojavilo u Plymouthu [...] (Пекић 2011: 205); [...] premda je važan za utvrđivanje virulencije tzv. ’slobodnog virusa’, *onog* iz prirode [...] (Пекић 2011: 207); „Mislite na jedan od *onih*, majore, koje ste omogućili kad ste rimske putnike [...] (Пекић 2011: 208); Karte u prozirnoj foliji s crvenim rubom dopuštale su nosiocu izlazak iz Medicinskog centra, *one* s plavim potvrđivale da osoba radi u Medicinskom centru [...] (Пекић 2011: 211); Upuštam se u detalje da bi se jasno shvatile medicinske mere koje se moraju preduzeti, kao i *one* koje se neće preduzimati [...] (Пекић 2011: 216) итд.

У корпусу су забележени следећи еквиваленти изнети у форми показних заменица (у различитим падежним облицима): *ovo, ono, ona, oni, onaj, ovaj, ovih, onih, onima*, итд. или нумерала: *један, други*. Да долази до изостављања именице и употребе заменичких елемента, показују и следећи примери дати на С и Е језику:

1) S Upuštam se u detalje da bi se jasno shvatile medicinske mere koje se moraju preduzeti, kao i *one* koje se neće preduzimati [...] – E I am giving you a detailed description in order to make clear what are the medical measures which must be taken, along with *the ones* which are not going to be taken.; 2) S Oseća [...] da među njima funkcioniše stvaralački reciprocitet, *onaj* između pisca i njegovog junaka. – E He feels that [...] there is a creative reciprocity functioning between the two of them, *the one* between the writer and his/her main protagonist.; 3) S Nije očekivao to pitanje [...] Čak i *ono* koje bi ga nateralo... – E He didn’t expect that question coming [...] Not even *the one* that would make him...; 4) S Plan jednostavno nije funkcionisao. Kao ni *p r v i*, uostalom. – E The plan simply didn’t work. Neither did *the first one*, anyway.; итд.

Дакле, *the ones, the one, the first one* имају одговарајуће С еквиваленте: *one, onaj, ono, prvi*, итд. Бројни примери употребе про-форме указују да је у корпусу доследно пренет

овај Е модел који је своје особености задржао и представио посредством домаћих синтаксичких структура.

8. Слагање времена

На основу значајног обима прикупљених примера посредством којих је регистрована појава преношења Е принципа моделовања времена, тј. слагања времена (*sequence of tenses*¹¹¹), чија се реализација у С језику сматра редувантом, закључујемо о значајном утицају Е језика на моделовање времена у реченицама у нашем корпусу:

Nije bilo nikakvih izgleda da Charley Rees ikada ijednim upravlja [...] ali ta izvesnost [...] nije slabila mladićevu volju da o aeronautici sazna sve što *su* knjige *mogle pružiti*. (Пекић 2011: 39); Neke stvari jednostavno nije shvatao. Čovek, na primer, *nije smeo učiniti* najprirodniju stvar na svetu – reći da je gladan. (Пекић 2011: 40); Čak i mimo otrcane odeće i neprilagođenog jezika, bilo je u njima nečega što ih *je* već na prvi pogled *izdvajalo* od svih ostalih ljudi. Uvek *su bili* tako prokleta zabrinuti [...] (Пекић 2011: 65); [...] Vilafranca je, mislio je Luke, po svoj prilici, mala, prašnjava selendra, u kojoj *su* ljudi privredno *stajali* tek nešto malo bolje od pasa. (Пекић 2011: 68); S Ianom je nešto drugo. Dečak *je imao* četrnaest godina, *pohađao* po želji Catherine skupu privatnu školu i, kako *se činilo*, ni paru na njihov razvod *nije davao*. (Пекић 2011: 69); Ako je ovde na aerodromu, kako *se činilo*, sve *imalo* smisla, sve *bilo povezano* s njegovim snovima, sve za n j i h *radilo*, onda je i Sue *moral*a nešto da znači. (Пекић 2011: 73); Problem je bio u tome što ni najmanju ideju *nije imao* šta mesto nje da dijagnosticira [...] Bolesnica *se*, međutim, u paroksičnom stanju *znojila* s temperaturom 39°C. (Пекић 2011: 79); Bankar iz New Yorka već poodavno se pitao na koga ga klippan u blue-jeansu podseća. Sad *je znao*. *Bio je* kopija čoveka koji je na njegove oči ubio rimskog sudiju [...] (Пекић 2011: 85); Doktor Julius Upenkampf je bio izvan sebe [...] Posao što ga *je* u Cityju *čekao bio je* za njegovu banku isuviše značajan [...] Ovo što *se* s njim na Heathrowu *radilo* u Nemačkoj je nezamislivo [...] Osobno *je bio* protivnik kancelarove Ostpolitik. Ali njega *se* Rusi ni tehnički *nisu ticali*. (Пекић 2011: 87); Premda *se*, mislio je, tako nešto za pukovnika Rasimova jedva *moglo kazati*. (Пекић 2011: 99); Lawford je pretpostavljao da se oseća superiorno [...] On *je*, naime, *imao* ovde svoje ljude [...] Službena Aerodomska bezbednost *bila je* za klipana, očevidno, tek pompezna, beskorisna dekoracija. (Пекић 2011: 99); [...] koji *su svojim* znanjem [...] (Пекић 2011: 104); Ma šta lično o krađi mislio, dr Julius Upenkampf *n e ć e* italijanske partnere o njoj obavestiti, *n e ć e* odložiti put za London, gde ga *je čekala* važna poslovna konferencija [...] (Пекић 2011: 105); Ono što gospodin direktor nije znao jeste da takvu nameru i nema. Ni *mislio nije* na bekstvo. *Imao je* bolji plan. (Пекић 2011: 105); *Bilo je* to, mislio je Donovan, čudno. Dobro *su se poznavali*. Već godinama *su terali* između sebe privatno sportsko takmičenje [...] (Пекић 2011: 137); *Bilo je*, mislio je Luke, uistinu nečeg morbidnog u njihovom položaju. *Moral*i *su moliti* boga da ih suoči s jednim oblikom najstrašnije, najletalnije, najneobičnije čovekove bolesti, od koje *su imali* kakvu-takvu odbranu, da ne bi otkrili kako su u ratu s potpuno drugim, pred kojim nemaju savršeno

¹¹¹ „[...] *sequence of tenses* (sekvenca vremena), pod kojim se podrazumeva zavisnost među glagolskim vremenima u sukcesivnim KLAUZAMA [u engleskom] (npr. *If he enters, he will win*, ali ne * [...] *he had won*) [...]” (Kristal 1987: 239)

nikakvu. (Пекић 2011: 149); Ali te *su* prednosti *zahtevale* vreme koje on *nije imao*. (Пекић 2011: 153); [...] osećao je prokleta jasno da s njegovim d r u g i m planom nešto nije u redu. Plan jednostavno *nije funkcionisao*. Kao ni prvi, uostalom. Prvi *je bio* – tako je držao s početka [...] (Пекић 2011: 164); Prosto je ynao da devoјčica [...] Da su oboje, Sue i pas, u rodbinskom odnosu s njegovim morama, u kojima ga *je*, na dnu ledenog lavirinta [...] *čekala* jedna Senka. (Пекић 2011: 166); *Bila je* to univerzalna formula pravde koju je razumevao, ma na koga *se odnosila*. (Пекић 2011: 173); U redu, mislio je, ovako se već može raditi. Uznemiravala ga je samo jedna pojedinost u držanju, u očima svih tih ljudi. *Bila je* to dirljiva nada da će im posle brutalnog uvoda reći i nešto utešno. A on *nije imao* ništa. Savršeno ništa. Besnilo za nadu *nije znalo*. (Пекић 2011: 190); *Želeće znati* – za kada. A to joj *nije znao* da kaže. Niko to *nije znao*. (Пекић 2011: 192) итд.

Извршићемо анализу неколицине примера, представљањем и Е варијаната:

1) S [...] osećao je prokleta jasno da s njegovim d r u g i m planom nešto nije u redu. Plan jednostavno *nije funkcionisao*. – E [...] it was damn clear to him that something was wrong with his s e c o n d plan. The plan simply *didn't work*.; 2) S *Bilo je*, mislio je Luke, uistinu nečeg morbidnog u njihovom položaju. *Morali su moliti* boga da ih suoči s jednim oblikom najstrašnije, najletalnije, najneobičnije čovekove bolesti, od koje *su imali* kakvu-takvu odbranu, da ne bi otkrili kako su u ratu s potpuno drugim, pred kojim nemaju savršeno nikakvu. – E Luke thought that there was something really morbid in their current position. They *had to praise* the Lord to force them to face one form of the most dreadful, the most lethal, the most uncommon human disease from which they *had* some sort of defence in order not to find themselves being at war with a completely different kind of disease that they *had* no defence from. 3) S Ono što gospodin direktor nije znao jeste da takvu nameru i nema. Ni *mislio nije* na bekstvo. *Imao je* bolji plan. – E What Mr. Director was not aware of was the fact that he had no such intention. He *hadn't given* any thought to a possible escape. He *had* a better plan. 4) S *Bilo je* to, mislio je Donovan, čudno. Dobro *su se poznavali*. Već godinama *su terali* između sebe privatno sportsko takmičenje. – E Donovan thought it *was weird*. They *knew* each other very well. They *had been involved* in some sort of a private sports competition for years.

Наведени примери показују да се аутор често служи прошлим временом, које није неопходно у С језику. У примеру 4) било је могуће употребити садашње време, а да то никако не утиче на разумевање времена вршења радње: *Dobro se poznaju*. *Već godinama teraju* između sebe privatno sportsko takmičenje. За све наведене примере може се дати исти коментар. Наиме, појава слагања времена која је у Е језику неопходна изузетно је присутан чинилац у роману и сматрамо да је управо Е језик највише утицао на читав низ глагола употребљених у прошлом времену у роману у тренуцима када то није било неопходно. Наводимо, стога, и друге примере:

Pretpostavlja se, такође, да је на ту болест mislio Hipokrat kad *je opisao* epileptične bolesnike koje *je užasavao* svaki šum i koji *su*, iako žedni, odbijali vodu. (Пекић 2011: 203); *Bila je* to, mislio je, naravno, naopaka predstava o ulozi inteligencije u prirodnom poretku stvari [...] Samo, za podizanje samosvesti za ovim stolom pogrešna *je ideja* o ljudskoj svemoći više *vredela* od prave, koja *je* tu moć, ako želi da bude korisna i po sebe i po prirodu, *svodila* na saradnju sa njom. (Пекић 2011: 206); John je osećao kako se [...] prostor oko njega natapa [...] *misticizmom*?. Svetlucavi, zlatnozeleni radarski

ekrani *su ličili* na oltare tajanstvenih bogova vazduha, s kojima *su saobraćali* jedino prvosveštenici kulta letenja – vazdušni kontrolori. Jedino *su oni shvatali* njihove zagonetne poruke i *tumačili* njihovu čudljivu volju. *Bilo je* u tim ljudima klice nečega što *je* idealna molekularna biologija tek *imala* da stvori [...] Ovde *su se*, međutim, ljudi *ponašali* kao da takve sposobnosti već imaju. (Peкић 2011: 226); Upravo je to ono što će tražiti, mislio je John. Nemoguće. Ali u ovoj situaciji *bilo je* to jedino moguće. (Peкић 2011: 227); Znao je da ona pokušava da otkrije uzroke strahu [...] Strah *je rađao* strah. (Peкић 2011: 233); Ovo postaje groteskno, mislio je. Više ni najpobičniju rečenicu *nije mogao izgovoriti* a da nema sardonično značenje. (Peкић 2011: 231); Nije da je za tim osećao naročitu moralnu nuždu [...] *Bio je* lekar, dođavola. Iz toga *su sledile* izvesne pogodnosti, ali i neke neprilike. (Peкић 2011: 259); Znao je o čemu Farenden razmišlja [...] Svakog trenutka je očekivao dodir ruke po ramenu, znak da su ga zamenili nekim ko za marokanski avion *nije imao* lični interes. (Peкић 2011: 265); Sve dok ga iz stolice nisu silom išćupali, Archie Roberts nije bio svestan da *je glas bio* njegov. (Peкић 2011: 266); Ispričala mu je nešto poput neke njene tajne. Priču o neobičnom starom čoveku s kojim se upoznala na Heathrowu. *Zvao se* Tezej, *imao je* čudne oči i *govorio* čudne stvari na način kojim niko *nije govorio*. (Peкић 2011: 274); On je znao da će se radom na serumu protiv Heathrow Rhabdovirusa – kako je nazvan – baviti sve značajne virusološko-mikrobiološke laboratorije u Engleskoj i van nje, ali da *je* pred njima *imao* prednost u neograničenoj količini uzoraka. (Peкић 2011: 294); To im *je*, bar njemu se činilo, trenutno *bilo* nevažno, i doći će [...] (Peкић 2011: 312); Samo, nije se činilo da joj *je bilo* dosadno. (Peкић 2011: 312); Nije nužno da se Ludwellu ispoveda, mislio je. To je njegov slučaj. Ludwell *je imao* svoj. (Peкић 2011: 317); To je, mislio je, profesionalno izvedeno. Samo, tu *se* nešto *nije slagalo*. (Peкић 2011: 318); U smrtonosnoj vitalnosti, ubilačkoj ažurnosti Heathrowa [...] *bilo je* i nečeg dobrog, nečeg što se okretalo protiv njega samog. In vivo, inkubacija klasičnog besnila *merila se* na nedelje i mesece. HVB, Heathrow virus besnila, *svršavao je* posao munjevitim tempom sata i minuta. Zauzvrat, međutim, in vitro, fiksiran, s istom *se* neumoljivom hitnjom *prilagođavao*, stranoj [...] kulturi i u odgovarajućoj *se* meri [...] *reprodukovao* [...] Ugrađeni mehanizam prirodne pravde *držao je* kosmičku vagu u horizontalnom položaju [...] Vaga *je* onda *pretezala* na neku, najčešće neizvesnu stranu. (Peкић 2011: 342); Prirodno stanje, mislio je [...] Ali ovog puta načelo *je ubijalo*. (Peкић 2011: 343); Gospode Bože, mislio je dr John Hamilton [...] Virus besnila *je imao* JEDAN OMOTAČ [...] Ovaj *je imao* DVA. *Bio je* NOVO biće u prirodi. Kopile *je bilo* MUTANT. (Peкић 2011: 345); [...] i obećao sebi da će ubuduće otvoriti oči. *Bilo je* pomalo ponižavajuće ubijati one za koje *se* čovek u načelu *borio*. (Peкић 2011: 357); Jer zaštitne odeće nema dovoljno, pa *su* je neki, oni iz organizacije karantina, *imali*, drugi *su nosili* vlastitu i priručnu, a većinu *je* od virusa još uvek *štitila* samo sreća. I kod nas *su*, dakle, neki *bili* više jednaki od drugih. U toku je formiranje nove filozofije [...] Onaj 'napolju' *imao je* Boga, Duh, Materiju da oko njih obrazuje svoje više nazore. Mi samo – besnilo. Oko njega *smo se okretali* kao oko Sunca [...] Njemu *je sve podređivano* [...] I moral *se* prema njemu *određivao* [...] Postalo je dobro ubiti besnog, rđavim je ostalo ubiti zdravog, ali *su* u pogledu ubistva nekoga ko izgleda bolestan, a ipak možda nije, još *vladale* sumnje. Opažala se prirodna neposrednost u odnosima, koja *je nedostajala* izveštačenom svetu 'napolju'. Iščezla je hipokrizija, opet *se cenila* puritanska istinoljubivost. Ako *je* neko za sebe ili porodicu *imao* dobro mesto, niko *se nije pravio* da ga ne želi, niti je taj živio u zabludi da mu, ako ga ne brani, neće biti oteto [...] Ništa *nije bilo* oduvek i zauvek. Sve *je zavisilo* od dijalektike slučaja. (Peкић 2011: 378); Da *je* kod sebe još *imao* revolver, da *su* na nekom pustom parkiralištu, stvar bi, naravno, bila drugačija. (Peкић 2011: 391); [...] sve *se* uvek, mislio je, *moralo okretati* oko prokletih Židova! (Peкић 2011: 414); [...] nije mogao više da podnese misao o Andrei izloženoj bolesti. *Morao je* nekako da je zaštiti. Ako izađu iz stroge izolacije, možda *je postojala* šansa da je izvede i sa aerodroma. (Peкић 2011: 421); Willie

Hickman nije znao šta je jebenom lekaru [...] *Žena mu nije smetala, ali je idiot pokrивao* psa. (Пекић 2011: 422); Isuse Hriste, mislio je, Isuse Hriste! *Zašto je mlada buda htela na njih da puca! Imao je urednu propusnicu, koja mu je davala pravo kretanja po celoj Central Terminal Arei. Imao je i za Andreu убедljivo objašnjenje. Uostalom, s njim je bila.* (Пекић 2011: 422); Leverquin mu je verovao. U Liebermanu *je, očevidno, bilo faustovske spremnosti da se definitivno iskustvo plati dušom. Za njega nisu Sloveni i Jevreji bili podljudi. Za njega je niža rasa bila čitava ljudska vrsta.* (Пекић 2011: 544); Leverquin je imao [...] osećanje da Lieberman čitavo vreme zna zašto je on ovde i da mu uopšte nije stalo do prikrivanja identiteta, ako *je* on stvarno *bio* Stadler. Kao da *je* i sam *želeo* da se ta stvar što pre raščisti. (Пекић 2011: 545).

Циљ овог дела рада не подразумева анализу свих примера, већ је било потребно представити неколицину примера с циљем да се представи појава слагања времена у корпусу директно мотивисана Е утицајем. О томе говори и Шивић: „Ипак, свесни смо чињенице да је и у српскохрватском све више присутна појава која би се такође могла назвати слагањем времена, тј. да се у споредној реченици јавља прошло време где то, заправо није неопходно. Међутим, таквих примера у Пекићевом роману далеко је више но што би се могло очекивати у српскохрватском тексту” (Шивић 1989: 78). Даље, закључак о извршеном Е утицају поткрепљујемо анализом неколико одабраних примера:

1) S Gospode Bože, mislio je dr John Hamilton [...] *Virus besnila je imao JEDAN ОМОТАЧ* [...] *Ovaj je imao DVA. Bio je NOVO* biće u prirodi. *Kopile je bilo MUTANT.* – E Jesus Christ, dr John Hamilton thought [...] *The rabies virus had ONE LAYER* [...] *This one had TWO. It was a NEW creature in nature. The bastard was a MUTANT.* ; 2) S Isuse Hriste, mislio je, Isuse Hriste! *Zašto je mlada buda htela na njih da puca! Imao je urednu propusnicu, koja mu je davala pravo kretanja po celoj Central Terminal Arei. Imao je i za Andreu убедljivo objašnjenje. Uostalom, s njim je bila.* – E Jesus Christ, he thought, Jesus Christ! *Why did that young fool want to shoot at them! He had a regular pass, which was giving him the right to move all over the Central Terminal Area. He also had a convincing explanation for Andrea. By all means, she was there with him.*; 3) S Ma šta lično o krađi mislio, dr Julius Upenkampf n e ć e italijanske partnere o njoj obavestiti, n e ć e odložiti put za London, gde ga *je čekala* važna poslovna konferencija [...] – E Whatever was his personal opinion of the theft, dr Julius Upenkampf was not going to inform his Italian partners of it, he was not going to postpone his trip to London, where an important business conference *was waiting* for him [...]; 4) S Sve dok ga iz stolice nisu silom išćupali, Archie Roberts nije bio svestan da *je glas bio* njegov. – E Until they didn't rip him out of that chair, Archie Roberts did not realize that the voice *was his.*; 5) S Samo, nije se činilo da joj *je bilo* dosadno. – E It's just that it didn't seem that she *was bored.*; 6) S To im *je, bar* njemu se činilo, trenutno *bilo* nevažno, i doći će [...] – E It was irrelevant to them at the moment, at least it was how it seemed to him [...]; итд.

У примеру 1) употребљен је перфекат (*je imao, bio je, je bilo*) као глаголско време за означавање прошлих радњи (в. Стевановић 1969: 582) иако се радња односи на садашњост, па је употреба презента адекватнија. По узору на Е модел слагања времена

који се (у овом случају) уводи након претерита глагола *think (thought)* и овде је овај принцип реализован. У примеру 2) употребљен је перфекат (*imao je, je davala, je bila*) иако је било могуће употребити презент: [*Ima urednu propusnicu, koja mu daje pravo kretanja po celoj Central Terminal Arei. Ima i za Andreu убедljivo objašnjenje. Uostalom, s njim je.*] И овде је Е модел слагања времена одиграо значајну улогу. У примеру 3) употребљен је перфекат глагола *čekati (je čekala)* по узору на Е варијанту у којој долази до „померања времена” иницираног прошлим временом глагола *think* у главној клаузи, због чега мора доћи до „померања” и у наредним клаузама. У примеру 4) употребљен је перфекат глагола *biti (je bio)*, баш као што би и у Е реченици био успостављен претерит као последица обавезног слагања времена, док би у С језику и без употребљеног перфекта било јасно да је радња извршена: [*Sve dok ga iz stolice nisu silom iščupali, Archie Roberts nije bio svestan da je glas njegov.*] У примеру 5) употребљен је перфекат помоћног глагола *biti (je bilo)* по угледу на Е принцип употребе претерита у зависној клаузи условљеног употребом претерита у главној клаузи иако је и С презент могао да послужи, а да не дође до промене значења: [*Samo, nije se činilo da joj je dosadno.*] На исти начин могли бисмо анализирати и пример 6) у коме је такође, дошло до реализације Е принципа слагања времена. С обзиром на чињеницу да је у целом корпусу могуће наћи мноштво примера овог типа, можемо извести одређене закључке о интерполацији Е принципа слагања времена који је условио честу употребу перфекта у корпусу, иако то у С језику није обавезно као у Е језику.

9. Именичке синтагме

У корпусу је окривен изузетно велики број именичких синтагми које се састоје од два елемента, односно две именице, што није толико уобичајено у систему С језика:

[...] *stanice podzemne železnice* [...] (Пекић 2011: 21); [...] *mašinske forme rađanja* [...] (Пекић 2011: 21); [...] *a mere obezbeđenja uspravane*. (Пекић 2011: 24); [...] *ne dopušta slobodu akcije* [...] (Пекић 2011: 25); [...] *popustljivost dobro podmazanih vrata* [...] (Пекић 2011: 103); [...] *da je u umetnosti ubijanja* još uvek amater. (Пекић 2011: 105); [...] *kroz automobilski tesnac parkirališta* [...] (Пекић 2011: 171); [...] *iz čije su kontrole saobraćaja* [...] (Пекић 2011: 183); [...] *pod haosom pepeljara* [...] (Пекић 2011: 184); [...] *inerciju prijatnog ćaskanja* [...] (Пекић 2011: 185); [...] *nije pucao teškom artiljerijom istine* [...] (Пекић 2011: 187); [...] *između dve struje putnika* [...] (Пекић 2011: 194); *Infektivnost pljuvačke besnog psa* [...] (Пекић 2011: 202); *Prvo izbijanje besnila* [...] (Пекић 2011: 204); [...] *svoje mere sigurnosti* [...] (Пекић 2011: 208); [...] *ljudi vazdušne kontrole* [...] (Пекић 2011: 224); [...] *sistem bezbednosti* [...] (Пекић 2011: 225); *Pritisak saobraćaja* [...] (Пекић 2011: 225); [...] *zatvora maksimalne sigurnosti* [...] (Пекић 2011: 241); [...] *zakopane u zemlju dekorativnih palmi* [...] (Пекић

2011: 246); [...] u *toaletima terminala*. (Пекић 2011: 246); [...] *restrikcije kretanja* [...] (Пекић 2011: 247); [...] *uprave aerodroma* [...] (Пекић 2011: 259); [...] *paroksizam panike* [...] (Пекић 2011: 269); [...] *službenici aerodroma* [...] (Пекић 2011: 272); [...] *zonu infekcije* [...] (Пекић 2011: 283); [...] *osoblje karantina* [...] (Пекић 2011: 287); [...] idejama o *pravima građana* [...] (Пекић 2011: 289); Danju *zonu karantina* [...] (Пекић 2011: 290); [...] jer su pogađala *želje ljudi* [...] (Пекић 2011: 292); Konfužnoj stvarnosti usaditi *kičmu logike*. (Пекић 2011: 299); [...] *šok saznanja* [...] (Пекић 2011: 315); [...] *službe bezbednosti* [...] (Пекић 2011: 315); [...] *galeriju terminala* [...] (Пекић 2011: 315); [...] *hol terminala* [...] (Пекић 2011: 316); [...] *foaje tranzita* [...] (Пекић 2011: 316); [...] *metropola sveta* [...] (Пекић 2011: 316); [...] *uprava karantina* [...] (Пекић 2011: 320); [...] *istinama života* [...] (Пекић 2011: 323); [...] *opstanak humaniteta* [...] (Пекић 2011: 324); [...] u *ratuku građanskog života*. (Пекић 2011: 336); [...] *stubom mikroskopa* [...] (Пекић 2011: 341); [...] jedinica *terminal* [...] (Пекић 2011: 346); [...] gmižući tamnim *tunelima nerava* [...] (Пекић 2011: 353); *Neceremonijalnost ispraćaja* [...] (Пекић 2011: 354); [...] *leteći noževi srče* [...] (Пекић 2011: 354); [...] *licem samuraja* [...] (Пекић 2011: 354); [...] *fotelja salona* [...] (Пекић 2011: 356); [...] *vrata salona* [...] (Пекић 2011: 358); [...] *sindikat grobara* [...] (Пекић 2011: 365); [...] *budućnost sina*. (Пекић 2011: 382); [...] *eskadrila presretača* [...] (Пекић 2011: 384); [...] *mehanizam sata* [...] (Пекић 2011: 391); *Pravila procedure* [...] (Пекић 2011: 391); [...] *lapsus pritiska* [...] (Пекић 2011: 392); [...] *neupotrebljivost vakcine* [...] (Пекић 2011: 395); [...] *okruženi mrtvom stražom instrumenata* [...] (Пекић 2011: 401); [...] *vakcinacijom hromozoma* [...] (Пекић 2011: 401); [...] *sektora bolnice* [...] (Пекић 2011: 405); [...] *signale života* [...] (Пекић 2011: 405); [...] *ceremoniju rukovanja* [...] (Пекић 2011: 405); [...] *pravo kretanja* [...] (Пекић 2011: 421); [...] *konture čoveka* [...] (Пекић 2011: 426); [...] *ukočenosti pokreta* [...] (Пекић 2011: 427); [...] *politiku primanja*. (Пекић 2011: 428); [...] *stroj senki* [...] (Пекић 2011: 428); [...] *šum tisane* [...] (Пекић 2011: 437); [...] *pravac nastavka*. (Пекић 2011: 437); [...] *zarovesti gospodara*. (Пекић 2011: 448); [...] *mraku laboratorija* [...] (Пекић 2011: 448); [...] *metoda eliminacije* [...] (Пекић 2011: 454); [...] *dokaz krivice* [...] (Пекић 2011: 454); [...] *straže čovečnosti* [...] (Пекић 2011: 462); [...] *znak oporavljanja* [...] (Пекић 2011: 465); [...] *organa sigurnosti* [...] (Пекић 2011: 474); [...] *strategija prevencije* [...] (Пекић 2011: 475); [...] *zabrana kretanja* [...] (Пекић 2011: 476); [...] *kontingent brnjica* [...] (Пекић 2011: 476); U *baraži reflektora* [...] (Пекић 2011: 484); S *podova bolnice* [...] (Пекић 2011: 486); [...] *greška administracije*. (Пекић 2011: 491); [...] *harmoniji bezumlja*. (Пекић 2011: 497); [...] *otpor nasleđa* [...] (Пекић 2011: 500); U *dimenziji prostora* [...] (Пекић 2011: 510); [...] *helikopteri vojne blokade* [...] (Пекић 2011: 512); [...] *krovovima terminala* [...] (Пекић 2011: 512); [...] svakim *upravljačem aerodroma*. (Пекић 2011: 515); [...] *zone bezbednosti* [...] (Пекић 2011: 520); [...] *distribuciju elektrike* [...] (Пекић 2011: 528); *Proces infekcije* tekao je brzo. (Пекић 2011: 534); *Periferijom mozga* [...] (Пекић 2011: 535); [...] *ceremonijalnost hoda* [...] (Пекић 2011: 536); [...] *besnilom veličine*. (Пекић 2011: 549); [...] *ilustracija ugroženosti* [...] (Пекић 2011: 553); *Agenti sigurnosti* [...] (Пекић 2011: 571); [...] pred katastrofu *aviona*. (Пекић 2011: 573); [...] od svih *tekovina istorije* [...] (Пекић 2011: 573); *Vuka aviona* [...] (Пекић 2011: 612) итд.

С именице у начелу не могу имати атрибутивна својства, односно заузимати атрибутивну позицију у односу на друге именице и зато овде можемо констатовати огромну фреквентност иновативних конструкција страних С стандардима које у највећем броју случајеве није могуће оправдати будући да је од већине наведених именица могуће направити придев који би звучао природније (уместо: *tekovine istorije* –

istorijske tekovine; proces infekcije – infektivni proces; metropola sveta – svetska metropola; sektora bolnice – bolničkog sektora; distribucija elektrike – električna distribucija; dokaz krivice – krivični dokaz; budućnost sina – sinovljeva budućnost, sistem bezbednosti – bezbednosni sistem; mere sigurnosti – sigurnosne mere итд.)

10. Употреба властитих или заједничких Е именица у атрибутој функцији – питање јукстапозиција¹¹²

Употреба властитих или заједничких Е именица у атрибутој функцији представљена је следећим примерима:

Stanica *Metropolitan* policije. (Пекић 2011: 20, 166, 168, 185, 221, 280, 316, 395, 420, 508, 556, 558, 559, 563, 566); [...] је поверена *Middlesex* policiji. (Пекић 2011: 54); [...] *Metropolitan* policajci [...] (Пекић 2011: 97); [...] је припала *Metropolitan* јединицама [...] (Пекић 2011: 119); *IZ HEATHROW DNEVNIKA* [...] (Пекић 2011: 20, 280, 364, 397, 420, 507, 508); [...] *duž* staklene *Airside* galerije [...] (Пекић 2011: 100, 137); [...] у *Conway* pasažu [...] (Пекић 2011: 128); *Lagos* или *Makola* virusom [...] (Пекић 2011: 147); *Hirošima* и *Nagasaki* devijacije [...] (Пекић 2011: 148); [...] за своју *Winchester* пушку [...] (Пекић 2011: 374); [...] *sazvali Asilomar* konferenciju [...] (Пекић 2011: 414); [...] из историје *Heathrow* besnila. (Пекић 2011: 407, 502); [...] *kraku Heathrow* zvezde [...] (Пекић 2011: 488); [...] из *Pan-Am* torbe [...] (Пекић 2011: 23, 494); [...] на *Piccadilly* линији [...] (Пекић 2011: 21, 494); [...] према *Cargo*-tunelu [...] (Пекић 2011: 484); [...] на *Columbia* универзитету [...] (Пекић 2011: 57, 86); [...] *cockney* naglasak. (Пекић 2011: 435); [...] *SS* пројекат. (Пекић 2011: 445); [...] секције *Cutter* лабораторије [...] (Пекић 2011: 514); [...] *povodom rabies*-incidenta [...] (Пекић 2011: 571); [...] *tzv. scramble* процедуром [...] (Пекић 2011: 573); [...] *rešenju Heathrow* krize [...] (Пекић 2011: 590).

Редослед наведених елемената указује на постојање хибрида, односно хибридних сложеница. У њима је први члан обавезно непроменљив, док се други члан понаша према правилима флексије српског језика. Даље, наведене јукстапозиције показују да у погледу синтаксичких односа њихових саставних делова можемо утврдити постојање не само атрибутивног већ апозиционог односа. У том смислу, готово сви наведени примери спадају у предапозиције¹¹³ којима се не истиче обележје

¹¹² „Особиту врсту хибрида чине јукстапозиције. Ријеч је најчешће о двочланим творбама састављенима од именица које се увијек јављају у одређеном, непроменљивом редоследу и од којих прва одређује другу. [...] Још је 1957. године Жељко Бујас упозоравао на веома честу погрешну употребу властитога имена пред опћом именицом у служби атрибута или апозиције, што је изразит утјецај енглеског језика, док је Рудолф Филиповић јукстапозицију спомињао као иновацију која се јавља у језицима под енглеским утјецајем. Велики број таквих структура дословне су преведенице (*čovjek-žaba*, *kit-ubojica*, *haljina-košulja*) и полупреведенице (*chick literatura* < engl. *chick literature*, *gay scena* < engl. *gay scene*, *internet stranica* < engl. *internet page*, *patchwork obitelj* < engl. *patchwork family*), но јављају се и праве унутарјезичне творенице (*kontakt policajac*, *Gavrilović tradicija*, *Zvijezda kvaliteta*).” (Хорват, Штебић–Голуб 2010: 9)

¹¹³ Термин је преузет из: Хорват, Штебић–Голуб (2010: 10–12).

присвојности, док неколицина наведених примера спада у предатрибуте¹¹⁴ којима се ово обележје истиче. Све наведене јукстапозиције садрже номинални облик који долази испред детерминатива (не *puška Vinčester* већ *Winchester puška*; не *galerija Airside* већ *Airside galerija* итд.), те стога овде можемо говорити о постапозицијама. Схематски постапозиције би могле бити представљене на следећи начин:

постапозиције, N – D

n	d
<i>Metropolitan policija</i>	„ <i>policija Metropolitan</i> ”
<i>Middlesex policija</i>	„ <i>policija (okruга) Middlesex</i> ”
<i>Winchester puška</i>	„ <i>puška (robne marke) Winchester</i> ”
<i>Lagos virus</i>	„ <i>virus (poreklom iz grada) Lagosa</i> ”
<i>cockney naglasak</i>	„ <i>naglasak (radničke klase istočnog dela Londona) kokni</i> ”
<i>Columbia univerzitet</i>	„ <i>Univerzitet Columbia</i> ”
<i>Airside galerija</i>	„ <i>galerija Airside</i> ”
<i>Conway pasaž</i>	„ <i>pasaž Conway</i> ”

Међутим, иако је код неких од наведених јукстапозиција очигледан апозицијски однос, кроз наведену интерпретацију јукстапозиције *Winchester puška* и као „*puška Winchester*” и као „*Winchesterova puška*” или прецизније „*puška robne marke Winchester*” – што значи да је и овде реч о изрицању атрибутивног односа. И оне спадају у предатрибуте, будући да се њиховом прецизном трансформацијом може показати да се њима истиче обележје присвојности, као и следећи примери:

предатрибути, D – N

n	d
<i>Metropolitan policajci</i>	„ <i>policajci policije Metropolitan</i> ”
<i>Heathrow besnilo</i>	„ <i>besnilo na aerodromu Heathrow</i> ”
<i>Heathrow kriza</i>	„ <i>kriza aerodroma Heathrow</i> ”
<i>Heathrow zvezda</i>	„ <i>zvezda aerodroma Heathrow</i> ”
<i>Piccadilly linija</i>	„ <i>linija ulice Piccadilly</i> ”.

Запажамо да су све наведене хибридне творевине састављене најчешће од два елемента који задржавају непроменљив распоред, односно први елемент одређује други, и притом задржава непроменљивост у погледу флексије. Други елемент је увек променљив и подлеже правилима флексије. Оваква употреба Е властите именице испред С опште именице са апозитивном или атрибутивном функцијом сматра се

¹¹⁴ Термин је преузет из: Хорват, Штебих–Голуб (2010: 10–12).

неоправданом, и реч је о иновацијама које граде свој пут кроз утемељене С језичке стандарде.

Запажен је и пример трочланих јукстапозиција: *jumbo jetovi terminala, ragbi tim koledža* и овде је реч о јукстапозицијама у којима је први члан детерминатор другог, док се појам кога заједно чине први и други члан односи као детерминатор трећег члана јукстапозиције, и овде је свакако реч о иновацијама које су директно преузете из Е језика:

[...] u *ragbi timu koledža* [...] (Пекић 2011: 260); [...] *jumbo jetove terminala* [...] (Пекић 2011: 486) итд.

Наводимо и јукстапозиције у којима су оба елемента или С порекла (реч је о заједничким С именицама) или је један елемент Е порекла (реч је о заједничкој Е именици):

[...] donjem nivou *metro stanice* [...] (Пекић 2011: 107); [...] *metro-stanice* [...] (Пекић 2011: 484); [...] *ljudi-pasa* [...] (Пекић 2011: 484); [...] s *gas-maskama* [...] (Пекић 2011: 485); [...] *radio-operater* [...] (Пекић 2011: 489); *radio-sobe* [...] (Пекић 2011: 520); [...] *ljudi-psi*. (Пекић 2011: 529); [...] *krvavi nokti-kandže*. (Пекић 2011: 531); [...] *žena-kučka* [...] (Пекић 2011: 548); *Radio-veze* [...] (Пекић 2011: 552); [...] *radio-razgovor* [...] (Пекић 2011: 572); [...] *radio-uređaje* [...] (Пекић 2011: 602); [...] *telesni zemlja-vazduh signali*. (Пекић 2011: 602); [...] *radio-kontakt* [...] (Пекић 2011: 606); [...] ili podići *spomen-park* žrtvama besnila – s eventualnim *luna-parkom* [...] (Пекић 2011: 613).

Наведене јукстапозиције (селективан избор јукстапозиција има за циљ представљање потенцијалних категорија јукстапозиција, и стога нису обухваћени сви примери) подељене су у зависности од тога да ли означавају:

- а) средство (*radio-kontakt, radio-uređaj, zemlja-vazduh signali, radio-veza, radio-razgovor*);
- б) садржај (*spomen-park, luna-park*);
- в) материјал (*gas-maskama*);
- г) особину (*žena-kučka, ljudi-psi, nokti-kandže, radio-soba, radio-operater, metro-stanica*).

Јукстапозиције које означавају особину заправо су дословне преведенице и представљају директну иновацију насталу под утицајем Е језика. Дакле, на основу бројних забележених примера потврђује се учесталост комбиновања именица од којих прва именица врши атрибутивну функцију у корпусу. С обзиром на чињеницу да је у С језику фреквентнија комбинација придева и именица, при чему придеви врше атрибутивну функцију, као и да управо у Е језику именице могу да врше атрибутивну функцију уколико су позициониране испред других именица – можемо говорити о

својеврсним синтаксичким иновацијама израженим у корпусу у погледу атрибутивно употребљених С именица као и о иновацијама у погледу пренетих трочланих јукстапозиција (*jumbo jetovi terminala, ragbi tim koledža*).

11. Глаголски прилог садашњи

А) Глаголски прилог садашњи у атрибутивној функцији

Примери који следе указују на атрибутивску функцију глаголског прилога садашњег, која је махом заступљена у корпусу и доводи до низања мање уобичајених конструкција у С језику:

Mirovala je na mestu, odakle se pod *bledećim* mesecom nazirao visoki zid [...] (Пекић 2011: 18); *Gradilački* mehanizam je imao rušilački zvuk. (Пекић 2011: 25); [...] da među njima funkcioniše *stvaralački* reproducititet [...] (Пекић 2011: 26); [...] preko puta lanca *visećih* telefona [...] (Пекић 2011: 27); [...] staklo sa *svetlećom* reklamom British Airwaysa [...] (Пекић 2011: 32); [...] od *putujućeg* čovečanstva [...] (Пекић 2011: 51); [...] prema *tekućoj* modi [...] (Пекић 2011: 55); [...] *nastupajuća* primedba [...] (Пекић 2011: 69); [...] *ustremlji* vale su se na *nadiruću* flotu [...] (Пекић 2011: 76); [...] *okrepljujućeg* sna. (Пекић 2011: 79); Sudeći po *galopirajućem* pulsu [...] (Пекић 2011: 79); [...] bilo je *umirujuće* obaveštenje [...] (Пекић 2011: 87); [...] i molitvama smiri *otamljujući* bol u glavi. (Пекић 2011: 88); [...] grmljavinom *uništavajućeg* zemljotresa. (Пекић 2011: 88); principati *letačkih* [...] servisa [...] (Пекић 2011: 97); Bilo je to *ponižavajuće* stanje. (Пекић 2011: 106); [...] to će postati *iveseljavajuća* priča [...] (Пекић 2011: 107); [...] sve *tekuće* funkcije [...] (Пекић 2011: 125); [...] prema *tekućem* romanu. (Пекић 2011: 129); [...] i s *razarajućim* užasom [...] (Пекић 2011: 132); *Oklevajuća* predostrožnost [...] (Пекић 2011: 141); [...] objasnilo *uništavajuće* epidemije [...] (Пекић 2011: 155); *Razoran, užasavajući* strah [...] (Пекић 2011: 176); [...] ispod McGoldrickovog *pisaćeg* stola. (Пекић 2011: 176); [...] da bi rešavala *tekuće* sporove [...] (Пекић 2011: 184); [...] proizvelo je najzad *oklevajući* odgovor [...] (Пекић 2011: 188); [...] koji je napokon zaslužio svoje *terminirajuće* ime... (Пекић 2011: 193); Štrajk je i selektivan. Selektivan i *lutajući*. (Пекић 2011: 200); [...] ovaj *paralizujući* strah [...] (Пекић 2011: 215); [...] *dolazeći* avioni [...] (Пекић 2011: 220); *Odlazeći* avioni s terminala 2 [...] (Пекић 2011: 220); [...] u *kipući* lonac [...] (Пекић 2011: 225); Iznenadni *režeći*, skoro pseći krikovi [...] (Пекић 2011: 232); Имао је *ošamućujući* osećaj [...] (Пекић 2011: 238); [...] која у *padajućem* avionu [...] (Пекић 2011: 258); [...] a iznad svega *razarajuća* metastaza straha. (Пекић 2011: 269); [...] liči na jarko osvetljeni preparat pod *uvećavajućim* sočivom [...] (Пекић 2011: 290); Pijanstava u *zabrinjavajućoj* meri nije bilo. (Пекић 2011: 291); [...] izvesna *zamućujuća* senka na njihovim ličnim odnosima. (Пекић 2011: 295); [...] posvećene *tekućim* štrajkovima [...] (Пекић 2011: 299); [...] dovikuje *smirujući* glas. (Пекић 2011: 308); Misao se ujedinjuje u *uništavajuću* kinetičku snagu [...] (Пекић 2011: 308); Има некег подмукло *demobilizirajućeg* [...] (Пекић 2011: 320); [...] sa *bledećim* sjajem reflektora. (Пекић 2011: 322); У njenom stanju, *razarajuća* briga [...] (Пекић 2011: 334); Glas je bio *uspokojavajući*. (Пекић 2011: 336); Od *lutajućih* magnetskih polja [...] (Пекић 2011: 340); [...] kroz *kondezujući* sistem magnetskih sočiva. (Пекић 2011: 341); [...] *leteći* noževi [...] (Пекић 2011: 353); [...] *zaslepljujuću* svetlost [...] (Пекић 2011: 355); [...] iz *iscrpljujućeg* sna [...] (Пекић 2011: 361); [...] *rastućim* neprijateljstvom [...] (Пекић 2011: 361); Imala *razdražujuću* potrebu da grize [...] (Пекић 2011:

361); [...] u bolnu, *štipajuću* svetlost. (Пекић 2011: 361); [...] neki *urlajuћи* predmet. (Пекић 2011: 362); Luke je imao *zastašujuћи* utisak [...] (Пекић 2011: 373); [...] *istrebljuјући* међусобни rat? (Пекић 2011: 395); [...] osim *užasavajuће* slike njegove žene [...] (Пекић 2011: 403); [...] iz laboratorije *izlazeћег* vazduha. (Пекић 2011: 405); U *zbunjujučoј* meri [...] (Пекић 2011: 407); *Leteća* amfibija [...] (Пекић 2011: 413); [...] poput *gnjuračког* zvona [...] (Пекић 2011: 422); [...] *obećavajuća* neizvesnost [...] (Пекић 2011: 431); [...] *ujedinjuјуća* snaga besnila. (Пекић 2011: 462); [...] *urlajuћи* pakao. (Пекић 2011: 465); [...] u birokratsku naukovu mrežu *pasivizirajuће* међузависности [...] (Пекић 2011: 468); [...] koji je na svaku *uznemirujuću* novost, s *efeminizirajuћим* oksfordskim naglaskom [...] (Пекић 2011: 469); [...] *leteći* noževi usijanog metala [...] (Пекић 2011: 469); Leverquin je truli liberal, nit *smrdeća* nit *mirišuća* prozračna intelektualna ribica [...] (Пекић 2011: 473); [...] u *preovladavajučoј* ideji [...] (Пекић 2011: 491); *Preteće* ćutanje došlo je mesto *uspokojavajuћих* glasnogovornika. (Пекић 2011: 511); [...] ispred prozora po kome je u dubokoj perspektivi, *obećavajuћи* vetrovit dan, krvarilo *zalazeće* sunce. (Пекић 2011: 518); [...] *stajаće* lampe [...] (Пекић, 2011 : 520); [...] s *ohrabruјућим* osmeјkom [...] (Пекић 2011: 521); [...] služila za „prihvаćanje *dolazeћих* i *odlazeћих* putnika [...] (Пекић 2011: 526); [...] čije se *preteće* režanje. (Пекић 2011: 531); [...] *ponižavajuће* i *razdražujuће* osećanje [...] (Пекић 2011: 545); [...] *leteće* Bele kuće [...] (Пекић 2011: 570); [...] *omamljuјуће* blaženstvo [...] (Пекић 2011: 566); [...] vesti iz Londona su *ohrabruјуће*. (Пекић 2011: 571); [...] u predsednikovom *letećem* kabinetu. (Пекић 2011: 572); [...] prisluškivanje *predstoјећег* razgovora. (Пекић 2011: 573); [...] procedure *obezbeđujuћих* transmisija [...] (Пекић 2011: 573); [...] *opijajućem* tonjenju u njega [...] (Пекић 2011: 579); *Umirujuће*, *srađajuће* sa najvišom istinom [...] (Пекић 2011: 580); [...] iz *zastašujuће* stvarnosti [...] (Пекић 2011: 582); [...] kao posle dugog, *okrepljuјућег* sna [...] (Пекић 2011: 587); Teške, *omamljuјуће* glavobolje je nestalo [...] (Пекић 2011: 587); Prkos mašine [...] bio je *zapanjuјући*. (Пекић 2011: 593); [...] od koga je *odlazeći* Bog digao ruke. (Пекић 2011: 597); [...] *svetleće* ribe. (Пекић 2011: 598); [...] sa *osvežavajuћим* rićem [...] (Пекић 2011: 613).

Наведени глаголски придеви односно партиципи адаптирани у придев у одговарајућим синтагматским везама – настали су адјективизацијом и притом су задржали морфолошки оквир глаголског прилога садашњег. Дакле, партицип има функцију придева, али се не може порећи његова повезаност са глаголом у лексичком и творбеном смислу, али је ипак реч о релативном придеву. Померање синтаксичке функције није утицало на морфолошку категорију која је опстала у свим наведеним примерима. Стевановић наводи да: „облик глаголског прилога садашњег (некадашњи партицип) не употребљава се само за ознаку субјекта радње основног глагола (као облик глаголског придева радног, рецимо) него и за ознаку особине која се добива од радње с којом њом означени појам на који други начин стоји у вези, као средство за вршење те радње, као начин за њено вршење, положај у коме се врши или како друкчије.” (Стевановић 1969: 720). У том погледу, примере можемо реконструисати на следећи начин: *bledeći* месец – месец који бледи; *viseći* telefon – телефон који виси; *svetleća* reklama – реклама која светли; *putujuće* čovečanstvo – човечанство које путује; *nadiruća* flota – флота која надире; *okrepljuјући* san – сан који окрепљује; *uništavajuћи*

zemljotres – земљотрес који уништава; *užasavajući strah* – страх који ужасава; *dolazeći avioni* – авиони који долазе; *odlazeći avioni* – авиони који одлазе; *paralizujući strah* – страх који парализује; *uveseljavajuća priča* – прича која увесељава; *kipući lonac* – лонац који кипи; *rastuće neprijateljstvo* – непријатељство које расте; *opijajuće tonjenje* – тоњење које опија; *obećavajući vetrovit dan* – дан који обећава; *zalazeće sunce* – сунце које залази; *otamљујућа glavobolja* – главобоља која омамљује; *odlazeći Bog* – Бог који одлази; *urlajući ракао* – пакао који урла; *izlazeći vazduh* – ваздух који излази; *padajući avion* – авион који пада; итд. У овим примерима, попридевљени облик глаголског садашњег је употребљен да означи особину субјекта главног глагола, али су запажени и примери у којима је овај облик употребљен у другом значењу (да означи начин вршења неке радње): *oklevajući odgovor* – није одговор који оклева, већ одговор који настаје када неко оклева; *režeći крик* – није крик који режи, већ крик који се добија када неко режи; итд. Примери: *Prkos машине [...] bio je zapanjujući.*; [...] *vesti iz Londona su ohrabrujuće.* – указују на ретку употребу овог облика као придева у предикатској функцији (Стевановић да је у овом случају реч о необичној, али не и неправилној употреби – в. Стевановић 1969: 721). Наведене примере упоредићемо са њиховим Е еквивалентима: *fading Moon, hanging phone, illuminating advertising/advertisements, travelling humanity, invading fleet, refreshing sleep, destroying earthquake, terrifying fear, arriving planes, departing planes, paralyzing fear, boiling pot, increasing hostility, promising day, setting sun, obscuring headache, departing God, screaming hell, falling plane, hesitating answer, snarling screams*, итд. Ђорђевић, такође, бележи атрибутивну и предикативну употребу Е садашњег партиципа (в. Ђорђевић 2002: 420), који се може формирати од сваког Е глагола: *fading* је настало од *fade*; *hanging* је настало од *hang*; *illuminating* је настало од *illuminate*; *travelling* је настало од *travel*; *invading* је настало од *invade*; *refreshing* је настало од *refresh*; *destroying* је настало од *destroy*; *terrifying* је настало од *terrify*; *arriving* је настало од *arrive*; *hesitating* је настало од *hesitate*; *departing* је настало од *depart*; *paralyzing* је настало од *paralyze*; итд. Узимајући у обзир правило да у Е језику придевска функција садашњег партиципа неизоставно условљава ред речи, односно позицију коју овај облик заузима у односу на именицу, закључујемо да је ово правило заступљено и пренето на домаће структуре, иако би се оне могле представити и на други начин – употребом односних реченица.

Б) Употреба и функција глаголског прилога садашњег

У овом делу рада констатујемо велик број забележених примера глаголског прилога садашњег у корпусу:

Zatvorio je oči, *formirajući* u tmíni sliku s pokretne staze na izlazu stanice Heathrow Central. (Пекић 2011: 311); Učinilo mu se *padajući* da vidi krajičak [...] (Пекић 2011: 314); [...] zašto su Jevreji bez otpora odlazili da se kupaју u gasne komore, uredno ostavljajući odeću pred vratima na koja više nikad neće izaći. (Пекић 2011: 320); [...] pršte pred gvozdenom težinom kolica za prtljag, *ostavljajući* ga zadržanog [...] (Пекић 2011: 320); Ne obazirući se na posekotine, svuda unaokolo ljudi su se probijali kroz breše u staklu. (Пекић 2011: 320); Nešto po strani, *stojeći* na krovu [...] (Пекић 2011: 321); Masa se povukla, *gazeći* sve pred sobom. (Пекић 2011: 321); Ljudi Aerodromske bezbednosti su *oklevajući* podizali puške [...] (Пекић 2011: 322); [...] bolesti koju čovek prohoda i *ne znajući* da je ima, znajući da je b i o bolestan tek kada se tegobe vrate. (Пекић 2011: 326); [...] mislio je dr John Hamilton, sporo *prilagođavajući* oko ifinitezimalnom svetu [...] (Пекић 2011: 342); [...] i *drhteći* očekivala grč [...] (Пекић 2011: 355); Pre nego što je pala, *misleći* da je pogođena [...] (Пекић 2011: 355); [...] urlao je J. D. Marangos *pusajući*. (Пекић 2011: 356); Šape su joj klizile po mraku, *ne uspevajući* da ga poseraju, *nemajući* za šta da se uhvate. (Пекић 2011: 361); [...] neuislo *menjajući* pravce [...] (Пекић 2011: 363); [...] svakom pokretu *dajući* vremena da postigne savršenstvo. (Пекић 2011: 369); [...] *uživajući* u blaženoj anticipaciji [...] (Пекић 2011: 369); [...] pipavo *pomerajući* levu ruku [...] (Пекић 2011: 369); [...] koji su se žustro prepirali, *ignorisući* zabranu [...] (Пекић 2011: 377); *Izvinjavajući* se što ga ponovo uznemirava [...] (Пекић 2011: 392); [...] *pitajući* se [...] (Пекић 2011: 395); [...] kraljica je *smešeći* se silazila [...] (Пекић 2011: 405); Prvi su gromovi parali nevidljivo nebo, *osvetljavajući* zidove terminal [...] (Пекић 2011: 412); [...] *režeći* rojurila na dva Velika stvorenja. (Пекић 2011: 417); [...] i dalje mu nešto *dovikujući*. (Пекић 2011: 421); [...] je išao na stražara, *ne znajući* još šta će da uradi [...] (Пекић 2011: 422); [...] i okrenuo se, *ne ustajući*. (Пекић 2011: 427); Klataći se na vratima [...] (Пекић 2011: 435); [...] *pogađajući* povod mom strahovanju. (Пекић 2011: 446); S tim što besnilo, *menjajući* je [...] (Пекић 2011: 448); [...] *prelazeći* još smrtonosnije granice [...] (Пекић 2011: 459); [...] prošao divlji požar, *ostavljajući* za sobom [...] (Пекић 2011: 461); Nije htela da, *bežeći* od besnila [...] (Пекић 2011: 462); [...] odgovorila je devojka *jecajući*. (Пекић 2011: 465); [...] *pridizujući* se sa sedišta [...] (Пекић 2011: 465); [...] *pojavljujući* se na televiziji sa [...] (Пекић 2011: 476); [...] muvala se po kancelariji, *vukući* kablove, *podešavajući* reflektore, *petljajući* oko kamera. (Пекић 2011: 479); [...] *modernizujući* molitvu nekim jačim izrazima. (Пекић 2011: 479); [...] *rušeći* sve pred sobom, *tražeći* iz te Prokrustove postelje [...] izlaz. (Пекић 2011: 484); [...] *prožimljujući* noć gorkim smradom [...] (Пекић 2011: 486); *Ostavljajući* neizmenjen čin [...] (Пекић 2011: 492); [...] *potvrđujući* istinu da [...] (Пекић 2011: 492); [...] *drhteći* oživljava. (Пекић 2011: 521); [...] *tražeći* izvor bola [...] (Пекић 2011: 524); Nosač se *skičeći* [...] (Пекић 2011: 525); [...] *ne vodeći* računa o opasnostima. (Пекић 2011: 525); [...] *osvrćući* se za mestom [...] (Пекић 2011: 526); Teško *dašćući* [...] (Пекић 2011: 526); Izdahnuo je, *ne znajući* [...] (Пекић 2011: 527); [...] *rasipajući* se na sve strane. (Пекић 2011: 529); Divlje *urličući*, nestao je u tmíni. (Пекић 2011: 529); [...] što je, *dovlačeći* se zdesna, zauzeo [...] (Пекић 2011: 530); *Zaklanjajući* oči, ovaj se *skičeći* povlači u tmínu. (Пекић 2011: 531); Teško *dišući*, naslanja se [...] (Пекић 2011: 531); Pretnuo je, *imaјуći* utisak da [...] (Пекић 2011: 535); [...] rekao je Luke, *kriveći* lice. (Пекић 2011: 537); [...] *trljajući* prst po prst četkom [...]

(Пекић 2011: 541); [...] *vadeći* iz metalne kese [...] (Пекић 2011: 541); [...] rekao je gotovo tužno, *razgledajući* ostale fotografije. (Пекић 2011: 545); [...] poginula je, *ubijajući* se međusobno. (Пекић 2011: 551); [...] pomislio je Daniel Leverquin *padajući*. (Пекић 2011: 555); [...] *ostavljajući* za oči dva tamna, uska proreza. (Пекић 2011: 556); [...] *prelazeći* preko leševa. (Пекић 2011: 557); [...] s treskom *ispadajući* [...] (Пекић 2011: 558); *Lutajući* terminalima [...] (Пекић 2011: 559); *Odmičući* se [...] (Пекић 2011: 561); Tada je u kupatilo *urličući* utrčala [...] (Пекић 2011: 565); [...] *ne prestajući* da urliče. (Пекић 2011: 565); [...] i *lajući* pridružio čorogu. (Пекић 2011: 565); [...] rekao je, *kašljući* [...] (Пекић 2011: 567); [...] *odnoseći* je [...] (Пекић 2011: 567); [...] *otkrivajući* usput [...] (Пекић 2011: 572); [...] rekao je dr John Hamilton, *ustajući*. (Пекић 2011: 578); [...] *misleći* da stoji [...] (Пекић 2011: 583); *Bežeći* od noći [...] (Пекић 2011: 584); *Preskačući* leševe [...] (Пекић 2011: 593); *Ispuštajući* ledeni vihor [...] (Пекић 2011: 597); *Gubeći* nerve, signalizira SOS *pucajući* u nevidljivu blokadu. (Пекић 2011: 602).

С обзиром на значајни степен присуства С глаголског прилога садашњег у корпусу упоредићемо формирање овог облика са Е садашњим партиципом с циљем да испитамо евентуалне подударности у погледу значењских нијанси наведених облика односно могућности утицања Е облика на творење форми сличног значења посредством домаћих структура. Критеријуми у погледу класификације значења постојећих облика преузети су из теоријских поставки Стевановића (в. 1969: 708–717) и Радмиле Ђорђевић (в. 2002: 418–421). На основу Стевановићевих критеријума (Стевановић 1969: 708–717) у вези са другим моментима који се могу одредити посредством употребе глаголског прилога садашњег, а који искључују одређење обележја истовремености радње која је означена овим глаголским обликом, а која се подудара са радњом глагола у предикату; извршили смо поделу ексцерпираних примера у односу на друга, мање употребљивана семантичка обележја овог глаголског прилога: итеративност, каузалност, начин, услов вршења радње или кондиционално значење, допуштање или концесија, значење изузетне неједнакости као и значење намере (в. Стевановић 1969: 709–711). Дакле, узевши у обзир чињеницу да део вишезначних кондензованих структура свакако представља и глаголски прилог садашњи; у интерпретативном трансферу површинских нереченичних средстава овакав реченични кондензатор показује могућност развијања првенствено темпоралног значења уз неизоставно семантичко обележје симултаности. Стога, може се констатовати да сви наведени примери упућују на темпоралне клаузе са значењем симултаности, изузев наредног примера, који показује значење итеративности.

1) Примери темпоралног значења са семантичким обележјем итеративности:

S [...] zašto su Jevreji bez otpora odlazili da se kupaju u gasne komore, uredno ostavljajući odeću pred vratima na koja više nikad neće izaći. – E [...] why the Jewish people would on their own will go to have a bath inside gas chambers,

leaving their clothes precisely packed in front of the door they will never go out of again. [← **након што** су/би уредно остављали одећу пред вратима на која више никад неће изаћи [...]] итд.

2) Налазимо и примере комбиновања глаголског прилога садашњег и девербативних именица услед чега долази до паралелног развијања значења индиректне каузалности:

S Koristeći kompromitovanje anglo-sovjetskog sporazuma nekim idiotskim špijunskim incidentom [...] „čvrsta” struja moskovskog Politbiroa dobila je prevagu nad „mekom”. – E Using the fact that the Anglo-Soviet Agreement was compromised by an idiotic spy incident [...] [← **тако што/зато што** је искористила англо-совјетски споразум који је неки идиотски шпијунски инцидент искомпромитовао [...]]; S Prateći konzekutivno izopačavanje svesti [...] – E Following the consecutive perversion of the consciousness [...] [← **тако што/зато што** прати када се свест болесника о свету око њега конзекутивно изопачава, лекар уочава [...]] итд.

3) Примери темпоралног значења са семантичким обележјем симултаности:

S Učinilo mu se padajući da vidi krajičak [...] – E While falling down, it seemed to him that he could see a glimpse of [...] [← **док** је падао [...]] итд.

4) Изражавање начинске адвербијалне релације:

S Gubeći nerve, signalizira SOS pucajući u nevidljivu blokadu. – E Losing his nerves, he signaled the SOS code *shooting* at the invisible blockade. [← **тако што** је пуцао у невидљиву блокаду.] итд.

Дакле, облици глаголског прилога садашњег у корпусу демонстрирају различита значења, представљајући јасан ауторов одабир у обликовању исказа. Двојака глаголска и адјективална функција (приказана у одељку 3.2.4.11.) Е садашњег партиципа свакако је великој мери утицала на формирање, бројност, али и синтаксичке функције С глаголског прилога садашњег у нашем корпусу.

12. Трпни глаголски придев у атрибутој функцији

Примери који следе представљају употребу трпног глаголског придева у атрибутој функцији када се нађе после именице као део пасивне конструкције:

[...] opet se spustio mir, *remećen* jedino roptanjem Concordea. (Пекић 2011: 44); [...] zbog nevremena *uprućen* na Island [...] *izgubljen* u magli [...] *otet*. (Пекић 2011: 50); Delovao je kao mehanizam od prirode tako dobro *navijen* [...] (Пекић 2011: 56); *čovек poslat* iz hotela King George [...] (Пекић 2011: 56); [...] putnici su, *neuznemiravani* njenim nevoljama [...] (Пекић 2011: 56); [...] *histerija izazvana* strahom od letenja. (Пекић 2011: 59); [...] *pad u komu, praćen* hladnim znojenjem kože [...] (Пекић 2011: 60); Ispod jedne, *ograđen* pomičnom zavesom [...] (Пекић 2011: 61); [...] *hipohondrima okupljenim* na londonskom aerodromu [...] (Пекић 2011: 62); [...] *koji se opiru* dijagnozi *zasnovanoj* na seriji onih koji je podupiru. (Пекић 2011: 79); „Klasni rat”, *započet* u vazduhu [...] (Пекић 2011: 84); [...] *privilegije* putnika prve klase, *kupljene* skupljom kartom [...] (Пекић 2011: 84); [...] *držao* je u fioci *ostavku adresovanu* na [...] (Пекић 2011: 88); [...] *od madraca, natopljenog* žutim, *sluzavim* fekalijama [...] (Пекић 2011: 92); *Naslonjena* na prozoru, stajala je

bolničarka [...] (Пекић 2011: 92); [...] protiv centralne kraljevske vlasti *oličene* u Upravnom odboru [...] (Пекић 2011: 98); [...] curila mu je krv, *izmešana* s parčićima moždane srži. (Пекић 2011: 116); [...] za volanom srebrnog Porschea, *zaustavljen* policijskom rampom [...] (Пекић 2011: 119); Ispred, *izdvojena* provizornom rampom [...] (Пекић 2011: 120); [...] osećanje straha *ispoljeno* u pismu [...] (Пекић 2011: 121); [...] snažna unutrašnja urgencija – *potpomognuta* spolja pritiskom [...] (Пекић 2011: 123); Koncept, *izložen* u njegovim knjigama... (Пекић 2011: 124); [...] duševna stanja *predviđena* za nosioce price [...] (Пекић 2011: 129); [...] aerodromskom sistemu, na svim organizacionima šavovima *doteranom* do rucanjanja. (Пекић 2011: 131); Glas mu je bio tuđ, *prigušen* maskom [...] (Пекић 2011: 132); [...] ekstravagantno prijateljstvo *znano* jedino dugoročnim profesionalnim neprijateljima. (Пекић 2011: 133); [...] pili su votku *zamačljenu* limunskom ocedevinom. (Пекић 2011: 137); [...] životinju *inokuliranu* virusom [...] (Пекић 2011: 147); Prve ozbiljnije mere bezbednosti, *izazvane* invazijom [...] (Пекић 2011: 150); Luke je konstatovao zabeleške *dobijene* od Loganove. (Пекић 2011: 154); Insekt *progonjen* ovde [...] (Пекић 2011: 155); [...] epidemije, *tumačene* dosad spontanostima nepoznatog mehanizma. (Пекић 2011: 155); [...] ili od krvi koja mu *uzburkana* Lawfordovim mučkim udarcima [...] (Пекић 2011: 163); *Ostavljen* trenutno na miru – Lawford je rušeći čeka [...] (Пекић 2011: 163); [...] sofe *pritisnute* zbijenim telima, prolazi *zakrčeni* prtljagom. (Пекић 2011: 166); [...] u položaju u kome je ostavljen, *zgrčen* na levom boku [...] (Пекић 2011: 168); [...] dr Luke Komarowsky, uz protest *dovučen* iz Medicinskog centra [...] (Пекић 2011: 168); [...] i narednik Elias Elmer, *ostavljen* da mu bude vodič [...] (Пекић 2011: 170); Onako u gaćicama, *izubijan* [...] (Пекић 2011: 172); [...] *preobučen* u sveštenika [...] (Пекић 2011: 173); [...] njegovo se telo ponovo nabilo na Leverquinovu pesnicu, a zatim, *svijeno* u trbuhu [...] (Пекић 2011: 174); [...] bolničarku *ozleđenu* kraj postelje [...] (Пекић 2011: 174); [...] Medicinskog centra *obaveštenog* o pojavi besnila [...] (Пекић 2011: 175); Uputstva *primljena* od dr Hamiltona [...] (Пекић 2011: 175); [...] osobe *zaštićene* od infekcije [...] (Пекић 2011: 175); [...] uske rafove, *ispunjene* raketima lekova [...] (Пекић 2011: 176); [...] strukturu, *obloženu* ciglom [...] (Пекић 2011: 176); [...] njihovu kontrolu, *smeštenim* u poslednjim spratovima kule [...] (Пекић 2011: 183); [...] osim kad je ovaj, *prisiljen* Noise Abatement Actom [...] (Пекић 2011: 183); [...] prvi poslom *zatečen* na aerodromu [...] (Пекић 2011: 185); [...] legende civilne avijacije, *predvođene* pionirima, braćom Wright. (Пекић 2011: 184); Sećao se slične dugoročne perspektive u Münchenu, *krivisane* najkrvavijom klanicom ljudske istorije. (Пекић 2011: 191); Table *izvešane* u šalterskim okvirima [...] (Пекић 2011: 194); Na glaziranoj tabli *pričvršćenoj* na zid [...] (Пекић 2011: 200); U protivnom, *hipnotizirani* od straha, delovaće kao marionete. (Пекић 2011: 206); [...] u psu, *prokrijumčarenom* s kontinenta [...] (Пекић 2011: 205); Nisu to više jedinke *razdvojene* kožom [...] (Пекић 2011: 214); [...] sličan metku *izdubljenom* u rodnožju, *ispurčenom* pri vrhu [...] (Пекић 2011: 215); Visoko je podigao komad papira, *iscrtanog* za vreme sednice [...] (Пекић 2011: 215); [...] ganglije, *spojene* sa paradnutim perifernim nervom. (Пекић 2011: 216); [...] ČOVEK *IZLOŽEN* INFEKCIJI [...] (Пекић 2011: 217); [...] prvi simptomi [...] često *tumačeni* kao [...] (Пекић 2011: 218); [...] vakcine, tek *isprobane* na tržištu [...] (Пекић 2011: 221); [...] merama, *preduzetim* ili *predviđenim*. (Пекић 2011: 221); ГМС [...], *zadužena* za kretanja aviona [...] (Пекић 2011: 224); [...] pun usijanog metala *izmešanog* s ljudskim mesom. (Пекић 2011: 225); [...] kreveti na točkovima, *smešteni* sučelice [...] (Пекић 2011: 231); [...] krikovi, *praćeni* komešanjem [...] (Пекић 2011: 232); [...] a onda je, ponovo *potisnut* s leđa [...] (Пекић 2011: 246); Mašinske puške i bombe, *umotane* u plastične kese [...] i *zakopane* u zemlju [...] (Пекић 2011: 240); Avioni *predviđeni* za iskrcavanje [...] (Пекић 2011: 247); [...] nespokoјstvo nižeg bića *uhvaćenog* u nepoštovanju viših [...] (Пекић 2011: 248); [...] kroz svetao tunel, bočno *razveden* u numerisane dokove [...] (Пекић 2011: 249); *Ometan* redovnim dužnostima [...] (Пекић 2011: 251); [...]

krenulo je njih nekoliko *zaštićeno* specijalnom odećom [...] (Пекић 2011: 254); Na šalteru za informacije, *opsednutom* putnicima [...] (Пекић, 2011 : 255); Posle pola sata vratio se sa šaltera, *izmrcvaren* [...] (Пекић 2011: 255); Bila je to opreznost *inspirisana* poljskim nevoljama [...] (Пекић 2011: 255); [...] otekлина, *obeležena* karantinom i *anestezirana* obećanima [...] (Пекић 2011: 257); [...] poput arhipelaga *rođenog* u katastrofi [...] (Пекић 2011: 259); [...] po prostoru *oslobođenom* automobila i taksija [...] (Пекић 2011: 260); Nekoliko prljavih faulova, *naučenih* u ragbi timu koledža [...] (Пекић 2011: 260); [...] poput prezrele voćke, *stresen* ratom [...] (Пекић 2011: 261); Stajao je [...] razmaknutih nogu, *opkoljen* s nekoliko raspaljenih zemljaka [...] (Пекић 2011: 262); Devojkom *zatvorenom* sa besnilom [...] (Пекић 2011: 265); [...] zavežljaj *uvezan* konopcem. (Пекић 2011: 272); [...] montažne pregrade *postavljene* u obliku lavirinta [...] (Пекић 2011: 274); [...] taljige *natovarene* golim leševima [...] (Пекић 2011: 274); Čudotvorna ikona Majke Božje, *doneta* iz obližnjeg manastira [...] (Пекић 2011: 276); [...] pola sata – jedva *ugrabljenih* [...] (Пекић 2011: 277); [...] poput mušice *zaslepljene* plamenom [...] (Пекић 2011: 281); [...] ljudi Medicinskog centra, *mutuifikovani* u zelenim odorama [...] (Пекић 2011: 281); Na krovu *obasjanom* reflektorima [...] (Пекић 2011: 283); Mračna igra, *ispunjena* uzvicima urozorenja [...] (Пекић 2011: 283); [...] poput leptira *prikovanog* čiodom. (Пекић 2011: 283); [...] leđa, poput crvene mreže, *isečena* masnicama [...] (Пекић 2011: 287); Poslužiću se zapisnikom sa sednice [...] *održane* [...] (Пекић 2011: 289); [...] reflektori *postavljene* po krovovima. (Пекић 2011: 290) итд.

Неограничен унос трпног глаголског придева у постноминалној позицији у роману изискује одговарајућу анализу. Стевановић говори у прилог његовој атрибутој функцији, односно функцији правог придева: „он се у тој служби у функцији одређивања именице, било као атрибут, као апозитив или као придевски део предиката, врло често среће” (Стевановић 1969: 699). Исту функцију имају прошли партиципи у Е језику, који могу да заузимају и постноминалну позицију и који се у том случају творе редуковањем релативних клауза. (в. Ђорђевић 2002: 423). Имајући у обзир наведене карактеристике ових облика у оба језика, у анализи ћемо издвојити примере код којих је приметан Е утицај на формирање и позицију С трпних глаголских придева, тј. стиче се утисак да у њима долази до директног превођења Е прошлих партиципа који у њима задржавају исту позицију (у заградама су изнете реконструкције ових облика употребом релативних клауза):

1) [...] opet se spustio mir, *remećen* jedino ropanjem Concordea. – Е [...] pease, solely *disturbed* by wheezing of the Concord.; [← **кога** је реметило једино роптање Конкордеа.]. 2) човек *poslat* iz hotela King George [...] – Е The man *sent* from the King George hotel [...]; [← **кога** су послали из хотела.]. 3) [...] putnici su, *neuznemiravani* njenim nevoljama [...] – Е [...] passengers, *not disturbed* by her troubles [...]; [← **које** нису узнемиравале њене невоље.]. 4) [...] za volanom srebrnog Porschea, *zaustavljen* policijskom rampom [...] – Е [...] at the wheel of the silver Porsche, *stopped* by the police ramp [...]; [← **кога** је зауставила полицијска рампа.]. 5) [...] sofe *pritisnute* zbijenim telima [...] – Е [...] sofas *pressed* with the tightened bodies [...]; [← **које** су збијена тела притисла [...]]. 6) [...] životinju *inokuliranu* virusom [...] – Е [...] the animal *inoculated* with the virus [...]; [← **коју** је вирус инокулирао.]. 7) Bila je to opreznost *inspirisana* poljskim

nevoljama [...] – E It was cautiousness *inspired* by the Polish troubles.; [← **коју** су инспирисале пољске невоље.]. 8) [...] otekline, *obeležena* karantinom i *anestezirana* obećanima [...] – E [...] swelling, *marked* by the quarantine and anesthetized by promises [...]; [← **коју** је карантин обележио, а обећања анестезирала.]. 9) [...] osim kad је ovaj, *prisiljen* Noise Abatement Actom [...] – E [...] except when he, *forced* by Noise Abatement Act [...]; [← **кога** је присилио [...]]. 10) S [...] ili od krvi koja mu *uzburkana* Lawfordovim mučkim udarcima [...] – E or the blood *stirred* by Lawford's forceful blows [...]; [← **коју** су узбуркали Лофордови мучки ударци.].

На сличан начин могу се представити Е прошли партиципи, тј. може се извршити њихова реконструкција уношењем преосталог дела релативне клаузе који се подразумева: 1) **which** was disturbed; 2) **which** was sent; 3) **which** were not disturbed; 4) **which** was stopped; 5) **which** were pressed with the tightened bodies; 6) **which** was inoculated by the virus; 7) **which** was inspired by the Polish troubles; 8) **which** was marked by the quarantine and **which** was anesthetized by promises; 9) **who** was forced; 10) **which** are stirred by Lawford's forceful blows. Дакле, и поред честе употребе трпног глаголског придева у С језику, можемо закључити да у корпусу често долази до такве употребе овог облика у позицији која би у реченици пре одговарала Е, а мање С синтаксичким структурама.

У наредним примерима биће представљена употреба трпног глаголског придева у атрибутој функцији када именици претходи:

Iznad kredom na zemlji *iscrtane* siluete [...] (Пекић 2011: 170); Poput lanca *obešenih* ljudi [...] (Пекић 2011: 176); [...] čelikom *uramljenu* strukturu [...] (Пекић 2011: 183); [...] s trapezoidnim *zastakljenim* potkrovljem [...] (Пекић 2011: 176); [...] *razdvojene* i *izmešane* udove [...] (Пекић 2011: 176); *Razjapljena* čeljust [...] (Пекић 2011: 178); [...] zidovi s *jodiziranim* oknima [...] (Пекић 2011: 183); Sa *zadimljenih* prozora [...] *urbanizovanog* horizontal [...] (Пекић 2011: 184); [...] u *izolovanom* staklenom saću [...] (Пекић 2011: 183); [...] *poluispijenih* čaša, *rastvorenih* beležnica [...] (Пекић 2011: 184); Bio је putnik *odloženog* leta за Sydney [...] (Пекић 2011: 185); „*Anestezirana*” svest [...] (Пекић 2011: 187); [...] преко *rasturenih*, наоко независних догађаја [...] (Пекић 2011: 188); *Stečeno* saznanje [...] (Пекић 2011: 189); *Probuđena* svest [...] (Пекић 2011: 189); [...] *inficirane* životinje. (Пекић 2011: 188); [...] *razvučen* signal s druge strane telefonske линије. (Пекић 2011: 192); [...] попут *začaranog* naroda [...] (Пекић 2011: 193); [...] sedela је – *gardirana* на vratima s dva kolosa iz tajne službe – *razdrljene* košulje, *razvezane* kravate i *rasterećene* duše [...] (Пекић 2011: 195); [...] u jedan od *zabačenih* salona [...] (Пекић 2011: 195); Na *glaziranoj* table [...] (Пекић 2011: 201); [...] škljocala *zapenjenim* vilicama [...] (Пекић 2011: 204); [...] u *označenom* period [...] (Пекић 2011: 205); [...] увођење контроле над *uvezenim* psima [...] (Пекић 2011: 205); [...] нервних tkiva *eutanazirane* životinje [...] (Пекић 2011: 208); [...] sve te blede, *koncentrisane* ljude [...] (Пекић 2011: 214); [...] на коме је *uveličan*, šematično *uprošćen* i nekako „*razoružan*” bio prikazan neprijatelj. (Пекић 2011: 215); Liči на mutno *osenčeni* palac ruke, s noktom koji је u stvari bio *ispupčeni* vrh virusa [...] ličio је на *presečenu* kratkodlaku gusenicu. (Пекић 2011: 215); [...] spojene sa *napadnutim* perifernim nervom. (Пекић 2011: 216); [...] *INFICIRAN* ČOVEK [...] (Пекић 2011: 217); [...] једину опозицију *udruženih* snaga [...] (Пекић

2011: 220); [...] srodnicima *karantiniziranih* putnika [...] (Пекић 2011: 221); *Opisani* simptomi [...] (Пекић 2011: 222); [...] *zamračenih* prozora [...] (Пекић 2011: 224); [...] u geografske sekvence *raspoređeni* regionalni centre kontrole vazdušnog saobraćaja [...] (Пекић 2011: 224); [...] *kontrolisane* regione [...] (Пекић 2011: 224); [...] *geometrizarane* siluete [...] (Пекић 2011: 225); [...] *prigušen* odgovor. (Пекић 2011: 229); [...] brundanje *naljućene* zveri. (Пекић 2011: 232); [...] *uspravane* bolničarke [...] (Пекић 2011: 232); *Ograničena* amnezija [...] (Пекић 2011: 234); [...] *dokazani* Daniel Leverquin [...] (Пекић 2011: 239); U očekivanju *poručenog* jela [...] lupkao po *rašćerupanom* „brevijaru” [...] (Пекић 2011: 239); [...] duboko *usadenim* grouničavim očima [...] (Пекић 2011: 244); [...] s *prestrašenim*, *polusklopljenim* očima i *naduvanim*, slinavim usnama [...] (Пекић 2011: 250); [...] dovoljno *uhodanih* virusa [...] (Пекић 2011: 257); Stajao je [...] *razmaknutih* nogu, orkoljen s nekoliko *raspaljenih* zemljaka [...] (Пекић 2011: 262); Njemu *povereni* avioni [...] (Пекић 2011: 267); [...] *skriveni*, *separirani* strahovi [...] (Пекић 2011: 269); [...] da iz *zabarikadiranih* kuća [...] (Пекић 2011: 274); [...] ogromna, *rasplinuta* senka [...] (Пекић 2011: 278); [...] *iskošene* glave [...] *razrogačenih* očiju bez pogleda i *zapenjenih* usta [...] (Пекић 2011: 281); [...] poput leša davno *izvršenog* zločina kad ga izbljuje *uznemirena* močvara. (Пекић 2011: 309); [...] s jako *podsećenim* noktima. (Пекић 2011: 311); [...] *koagulisani* krv. (Пекић 2011: 313); [...] *raskrečenih* nogu [...] (Пекић 2011: 336); *Polomljen* nameštaj, *razbacan* ručni prtljag, *razbijeno* staklo [...] (Пекић 2011: 337); *Fiksirani* i *propagirani* u specijalnoj kulturi, virusi majke Tereze [...] (Пекић 2011: 341); [...] *izolovani* i labaratorijski *manipulisani* virusi besnila [...] (Пекић 2011: 345); A onda se na *razbijenim* vratima štenare pojavila Velika zver, s *užarenim* očima i *razjapljenim* zubatim čeljustima, niz čiji je *usijani* jezik [...] (Пекић 2011: 573); [...] na obali *osušenog* potoka [...] (Пекић 2011: 607); [...] na još *nerasvetljen* zahtev [...] (Пекић 2011: 612); [...] u svim *predloženim* područjima [...] (Пекић 2011: 613).

У овом делу рада разматрамо атрибутску функцију често употребљеног трпног глаголског придева у корпусу који заузима позицију испред именице. За изражавање стања насталих услед процеса који се одвијају у самим субјектима, у Е језику употребљава се прошли партицип који такође, може имати адјективну функцију. Уколико упоредимо адјективни статус С трпног глаголског придева и Е прошлог партиципа (у позицији испред именице) добијамо следеће примере: S *iscrtane* siluete – E *drawn* silhouettes; S *uramljena* struktura – E *framed* structure; S *inficirane* životinje – E *infected* animals; S *manipulisani* virusi – E *manipulated* viruses; S *izvršeni* zločin – E *committed* crime; S *zabarikadirane* kuće – E *blocked* houses; S *naljućena* zver – E *enraged* beast; S *karantinizirani* putnici – E *quarantined* passengers; S *dokazani* Daniel Leverquin – E *proved* Daniel Leverquin; S *povereni* avioni – E *entrusted* planes; S *uvezeni* psi – E *imported* dogs; S *skriveni*, *separirani* strahovi – E *hidden*, *separated* fears; S *rasplinuta* senka – E *diffused* shadow; итд. У примеру: *labaratorijski manipulisani virusi* (*laboratory-manipulated viruses*) Е прошли партицип модификован је именицом која му претходи, што је задржано и у његовом С еквиваленту у коме је ред речи могао бити промењен уметањем релативне клаузе: *kojima su manipulisali u labaratoriji*. Бројни презентовани

примери указују на подударности адјективалног статуса Е прошлог партиципа и С трпног глаголског придева који задржава исту позицију у реченици под утицајем сличног Е модела.

13. Поименичени придеви

Истакнути примери образложени су појавом поименичавања (супстантивизације)¹¹⁵, до које долази конверзијом¹¹⁶ (*conversion*), односно преласком једне врсте речи у другу (Б. Тафра говори о творењу нових лексичких јединица нултом деривацијом у којима су: „промијењена граматичка, мање морфолошка, а више синтактичка обиљежја” (Тафра 1998: 351):

Među ljudima biće i *inficiranih*. (Пекић 2011: 194); Bolničari u belim i zelenim odorama, pod maskama odnosili su *povređene*. (Пекић 2011: 317); Pretvaranje kontrolnog tornja u tvrđavu za poslednje povlačenje *zdravih* (a neophodnih) i njihovo konačno odvajanje od *bolesnih* i *zdravih* (a nekorisnih) [...] (Пекић 2011: 473); *Neregistrovani* se smatraju stray ili „divljim ljudima” i tretiraju kao *bolesni*. (Пекић 2011: 475); *Inficirani* su umirali [...] (Пекић 2011: 477); [...] ometaju likvidaciju *besnih*. (Пекић 2011: 477); [...] u prijavljivanju *obolelih*. (Пекић 2011: 480); [...] s ljubavlju u srcu za *bližnje*. (Пекић 2011: 481); S podova bolnice stenjanje *paralizovanih* mešalo se sa bunilom *dezorijentisanih*. (Пекић 2011: 486); Prolazili su pored *mrtvih* Velikog pokolja [...] I pored *besnih* Velike zablude [...] (Пекић 2011: 504); Čini mu se da je u nekoj areni, gde su gledaoci i *gledani* promenili mesta. (Пекић 2011: 531); [...] on je na smrt osudio *žive* [...] (Пекић 2011: 553); [...] iz kojih će *preživeli*, ako i njih bude, saznati [...] (Пекић 2011: 573); [...] ali je pored *paralizovanih* i *komatoznih*, nemoćnih da im naškode, moglo biti i *furioznih*, od kojih se valjalo braniti. (Пекић 2011: 592).

Примери заузимају све синтаксичке положаје именица, али се морфолошки гледано – деклинирају као и придеви. У корпусу је забележена не тако често употреба ове синтаксичке лексичке функције. У наведеном комуникацијском контексту придевима се истиче одређена група људи којима су заједничке исте особености (иста појава сусреће се у Е језику где се одређени члан у комбинацији са придевом користи да означи одређену групу). С поименичени придеви забележени у корпусу (*inficirani*, *povređeni*, *bolesni*, *zdravi*, *besni*, *oboleli*, *gledani*, *preživeli*, *paralizovani*, *komatozni*,

¹¹⁵ „Конверзија или преобразба један је од творбених начина којим настају нове ријечи, а према врсти ријечи која настаје разликује се поименичење (супстантивизација), попридјевљење (адјективизација), поприложење (адвербализација), позамјеничење (проминализација), побројевљење (нумерализација), повезничење (конјункционализација), поглагољење (вербализација), попредложење (препозиционализација), поузвичење (интерјекционализација), почестичење (партикулизација).” (Благус –Бартолец 2009).

¹¹⁶ Поимање овог творбеног процеса укључује и назив нулта деривација (*zero-derivation*), којим се претпоставља постојање нултог афикса. (в. Бауер 2005)

furiozni) имају своје Е еквиваленте који колоцирају са одређеним чланом и представљају групу ентитета (*the infected, the injured, the sick, the healthy, the rabid, the affected by disease, the observed, the survived, the paralysed, the comatose, the furious*). Сви наведени придеви подједнако заузимају синтаксичке функције именица, и могу имати субјекатску 1) или објекатску функцију 2) у реченици:

1) *S Inficirani su umirali [...]* – *E The infected were dying.*; итд.

2) *S Bolničari u belim i zelenim odorama, pod maskama odnosili su povredene.* – *E The nurses wearing white and green gowns [...] were transporting the injured.*; итд.

Иако у корпусу није уочено онеобичавање великог броја поименичених придева, важно је истаћи да долази до њиховог транспоновања у синтаксичку раван текста, иако у С језику постоји ређа употребна вредност придева са значењем групе идентитета, јер им се у том случају придружују апелативи: лица, особе, људи и сл.

14. Употреба и функција глаголског прилога прошлог

Употреба глаголског прилога прошлог изражено је средство детерминисања радње представљене главним предикатом у корпусу. Будући да је у Е језику партицип перфекта еквивалент наведеној домаћој структури, настојаћемо да прикажемо има ли сличности међу овим структурама тј. да ли се може говорити о извршеном утицају Е партиципа перфекта на формирање и бројност глаголског прилога прошлог у корпусу:

Čim je izvešten da su putnici „stroge infektivne zone” iz tranzita provalili u „profilaktičku izolaciju” glavnog terminalskog hola, u žestokom naletu *rasturivši* njegove ljude i *srušivši* provizorne barikade, šef Aerodromske službe bezbednosti major Lawford stavio je u pokret [...] (Пекић 2011: 315); *Ispustivši* ženinu ruku, okrenuo se. (Пекић 2011: 421); Moraće ga uništiti ako želi da se na dasku uspne i, *oslobodivši* se vode koja ga je ubijala, ponovo nađe u blaženom stanju [...] (Пекић 2011: 424); Žao mi je, moj prijatelju, rekao je [...] *okrenuvši* se na vratima. (Пекић 2011: 433); [...] planuo je avetinjski vatromet [...] koji se, *preskočivši* milenijume, pretvarao u ugljen. (Пекић 2011: 486); Luke se, *jeknuvši*, savio. (Пекић 2011: 488); [...] koji se ubio u toaletu terminala 2, *osetivši*, jamačno, da besni. (Пекић 2011: 491); *Prešavši* odmah na studije [...] nikad lično nijedan nije obavio. (Пекић 2011: 520); [...] gusta se senka [...] navukla preko perona, *uvukavši* u sebe konture leševa i predmeta [...] (Пекић 2011: 529); Zatim je, *preskočivši* dve prosredničke slike, uzeo poslednju [...] (Пекић 2011: 545); [...] kad je u njeno skrovište donosio hranu, *ne stigavši* da u zamenu dobije ništa od onoga što je planirao. (Пекић 2011: 551); [...] video je Gabrijel iznenada, *izašavši* iz bočnog tunela u glavni. (Пекић 2011: 603); Sekira ga je tupom ušicom dohvatila po ramenu i oborila, *presekvši* drvo kraj koga je stajao. (Пекић 2011: 604).

Наведени примери који садрже глаголски прилог садашњи на семантичком нивоу садрже значење темпоралности, будући да се захваљујући њима може одредити време вршења корелативне предикације. Забележени су и примери у којима се номинализоване структуре (као један вид кондензовања реченичног садржаја) и глаголски прилог садашњи истовремено исказују време и узрок вршења радње обележене предикатом управне реченице. Дакле, овде долази до двојног повезивања значења каузалности и значења темпоралности (наведени су и Е еквиваленти):

*Izgubivši sletanjem „nebeski” autoritet [...] posada rimskog aviona se nije trudila da ga smiri. (Пекић 2011: 84); – Е Having lost its „heavenly” authority by landing [...] the crew on Rome flight did not even bother to calm him down. [← **када/након што** су слетели, изгубили су „небески ауторитет [...] због чега посада римског авиона није се трудила да га смири.]*

Време реализације управне предикације одређује се у односу на глагол *изгубити* који је дат у облику глаголског прилога прошлог који фунгира као кондензатор темпоралног реченичног значења. Будући да сажима радњу која претходи управној предикацији, управо се у глаголском прилогу прошлом налази оваква предикација. Прилог прошли има значење антериорности, што је показано и на Е примеру.

Глаголски прилог прошли, т.ј. некадашњи партицип претерита употребљава се у: „функцији временског одређивања радње [...] која се извршила пре радње (стања) предиката у односу на који се употребљава” (Стевановић 1969: 725). Користећи се Маретићевим критеријумима о другој класификацији, односно подели према којој је могућа употреба глаголског прилога прошлог као детерминатора не само временских одредница, већ и других момената који се тичу извршења саме радње (в. Т. Маретић у: Стевановић 1969: 726), претходно наведене примере (искључујући примере који се односе на правилну употребу овог глаголског облика као облика који предикатној радњи неизоставно претходи) укључићемо у ову анализу с обзиром на то да ли је њихова употреба означена као:

а) узрок који води ка извршењу радње обележене управним глаголом:

*Čim je izvešten da su putnici „stroge infektivne zone” iz tranzita provalili u „profilaktičku izolaciju” glavnog terminalskog hola, u žestokom naletu rasturivši njegove ljude i srušivši provizorne barikade, šef Aerodromske službe bezbednosti major Lawford stavio je u pokret [...] (Пекић 2011: 315); – Е [...] *having broken up* his men and *having pulled* the provisory baricades down, the head of the Airport Security, Major Lawford mobilized [...] [← **зато што/тима што** су растурили његове људе и срушили провизорне барикаде [...] мајор Лофорд ставио је у покрет [...]]; [...] koji se ubio u toaletu terminala 2, *osetivši*, jamačno, da besni. (Пекић 2011: 491); – Е [...]*

who committed suicide in the toilet of the terminal 2, having felt that he was definitely getting enraged. [← **зато што/тима што** је осетио да бесни.] *Prešavši* odmah na studije [...] nikad lično nijedan nije obavio. (Пекић 2011: 520); – E *Having gone* to his studies immediately [...] he had never done such a thing himself. [← **зато што/тима што** је прешао одмах на студије [...] никад лично ниједан није обавио.]

И ово значење узрока представљено је и Е партиципом перфекта у наведеним Е примерима, који заузимају исту позицију као и домаће структуре изражене глаголским прилогом прошлим. Непроменљивост значења новонасталих узрочних реченица у односу на клаузе са глаголским прилогом прошлим – задржава се преузимањем личних глаголских облика као и увођењем сложених везника *зато што/тима што*. Везник тима што користи се и да означи начин и средство, а не само узрок и последицу, те ради што прецизнијег одређивања истакнутог садржаја у раду ће бити коришћено значење глаголског прилога прошлог названо „омогуђивачким” (М. Ивић 1983: 167), јер управо радња која је представљена глаголским прилогом садашњим омогуђава реализацију предикатне радње која потом следи, односно крајње исходиште друга радња налази у првој, те се и овде у незнатном смислу може говорити о истовремености обеју радњи. У овом погледу, поред глаголског прилога прошлог могу се наћи и прилози тима/тако и ове радње називамо „омогуђеном радњом” (М. Ивић 1983: 167):

Čim je izvešten da su putnici „stroge infektivne zone” iz tranzita provalili u „profilaktičku izolaciju” glavnog terminalskog hola, u žestokom naletu *rasturivši* njegove ljude i *srušivši* provizorne barikade, šef Aerodromske službe bezbednosti major Lawford stavio je u pokret [...] (Пекић 2011: 315); или: Čim je izvešten da su putnici „stroge infektivne zone” iz tranzita provalili u „profilaktičku izolaciju” glavnog terminalskog hola, u žestokom naletu *rasturivši* **time/tako** njegove ljude i *srušivši* provizorne barikade, šef Aerodromske službe bezbednosti major Lawford stavio je u pokret [...] *Prešavši* odmah na studije [...] nikad lično nijedan nije obavio. (Пекић 2011: 520); или: *Prešavši* **time/tako** odmah na studije [...] nikad lično nijedan nije obavio. (Пекић 2011: 520) итд.

Дакле, постојање друге радње следи на основу остварења прве радње, а омогуђена радња у овим примерима указује и на последицу, те је очигледнији временски ток којим се након реализоване једне радње, одмах потом остварује и друга.

б) услова за испуњење радње означене управним глаголом:

Moraće ga uništiti ako želi da se na dasku uspne i, *oslobodivši* se vode koja ga je ubijala, ponovo nađe u blaženom stanju [...] (Пекић 2011: 424); – E He will have to destroy it if he wants to climb up the board and, *having released* himself of the water killing him inside, find himself again in the state of grace. [← **ако** се ослободи воде која га је убијала, поново нађе у блаженом стању [...]]

Могућност да се условном реченицом оствари прецизна парафраза дате реченице у јасном контекстуалном оквиру неоспорно је искоришћена у наведеном примеру, тако да реченица задржава исти синтаксички статус, док се у стилистичкој равни може говорити о новим својствима која дата реченица губи односно добија посредством новоствареног језичког израза, а о томе сазнајемо на основу трансформације из субординације коју је омогућила употреба глаголског прилога прошлог у координацију услед парафразирања и уобличавања у независну реченицу.

в) ознака начина на који се обавља радња наведена управним глаголом:

Ispustivši ženinu ruku, okrenuo se. (Пекић 2011: 421); – Е *Having put down his wife's hand, he turned around.* [← Окренуо се **тако што/при чему** је испустио женину руку.] *Luke se, jeknuvši, savio.* (Пекић 2011: 488); – *Having blared, Luke bent down.* [← Лук се савио **тако што/при чему** је јекнуо.] *Zatim je, preskočivši dve posredničke slike, uzeo poslednju [...]* (Пекић 2011: 545); – *Then, having skipped two mediatory photos, he took the last one.* [← Затим је узео последњу, **тако што/при том** је прескочио две посредничке слике [...]]

Глаголски прилог прошли је на овом месту употребљен с циљем одређивања начинске околности пропратне радње. Такође, и у овом случају може се говорити о радњи која се одвија истовремено са предикативном радњом, али је преваходно реч о примерима којима се изражава начинско значење: „пропратнооколносног значења” (Станојчић, Поповић 2002: 401), што говори у прилог описивању околности под којима се извршавају радње управних глагола, јер је у највећој мери пресудан начин вршења радње, а не временски моменат под којим се обе радње одвијају. Приликом парафразирања примера послужили смо се напоменом П. Мразовића и З. Вукадиновића (2009) у вези са: „пратилачком (комитативном) реченицом” (Мразовић, Вукадиновић 2009: 619), о томе како је управо додатак *при чему* – везнички спој, односно конектор који има исту функцију као и лексички конектори у независним реченицама. (О парафрази трансформационог текста у зависну реченицу и улози везника *при чему* као верификатора значења говори М. Ковачевић 1991: 68).

г) могућност исказивања у синтаксичком смислу напоредне или симултане радње:

Žao mi je, moj prijatelju, rekao je [...] *okrenuvši se na vratima.* (Пекић 2011: 433); – Е *I'm sorry, my friend, he said, having turned at the door.* [← рекао је **и** окренуо се на вратима/**при чему** се окренуо на вратима.] [...] *planuo je avetinjски vatromet [...]* *koji se, preskočivši milenijume, pretvarao u ugljen.* (Пекић 2011: 486); – Е [...] *which, having passed milleniums, was turning into coal.* [← који је прескакао миленијуме **и/при чему** се претварао у угљен.] [...] *kad je u njeno skrovište donosio hranu, ne stigavši da u zamenu dobije ništa od onoga što je planirao.* (Пекић 2011: 551); – Е [...] *when he would bring food to her shelter, not having had enough time to get in return any of what he had planned.* [← кад је у њено скровиште доносио храну

а/а да при том није стигао да у замену добије ништа од онога што је планирао.] Sekira ga je tupom ušicom dohvatila po ramenu i oborila, *presekaвши* drvo kraj koga je stajao. (Пекић 2011: 604); – E [...] and knocked him down, *having cut* into half the tree he was standing next to. [← Секура га је тупом ушицом доватила по рамену и оборила **и/при чему** пресекала дрво крај кога је стајао.]

Анализа реченица из корпуса показује да се две радње у свакој од њих налазе у независном односу, односно да је реч о искључиво временском моменту као спони у значењском смислу, што нас доводи до њиховог описа као упоредне независне радње. Захваљујући семантичкој парафрази можемо говорити о постојању напоредних или саставних и раставних или супротних реченица. Међутим, глаголским обликом прошлим врши се повезивање двају реченица са истовременим радњама, будући да се на овај начин употпуњује значењска целина изречена управним глаголом. Подстицање синтаксичкостилске разноликости постиже се управо посредством повезивања претходно наведених радњи у једну садржајну целину, и овај начин презентовања значења истовремености, постиже се нарочито у делу са управним и неуправним говором када се садржински ослабљени предикати поткрепљују глаголским прилогом прошлим (као у првом наведеном примеру) који служи да додатно појасни предикатну радњу, и да изнесе додатну информацију о субјекту, вршиоцу радње, за време трајања ове радње. Први и последњи пример пружају опис положаја тела, односно дрвета, и циљ је да се употребом овог глаголског облика дође до закључка о радњи захваљујући којој је вршитељ радње дошао у такав положај (или објекат на који је радња усмерена – као у последњем примеру), а сама радња представљена је свршеним глаголима: *окренути се*, *пресећи*. Везнички елемент *а да при том/при чему* није обезбеђује додатне информације којом се сазнаје да није дошло до реализације предикативне радње, која је, посматрана у семантичкој равни, добила супротан обрт у односу на очекивану ситуацију, али и даље носи значење пропратне околности. Дакле, за изражавање „недостајуће околности” (термин преузет из: Мразовић, Вукадиновић 2009: 619) користимо субјунктор *а да* и негацију.

д) обележавање радње која следи након радње обележене управним глаголом:

[...] gusta se senka [...] navukla preko perona, *uvukavši* u sebe konture leševa i predmeta [...] (Пекић 2011: 529); – E [...] thick shadow [...] drew over the platform, *having dragged* into itself all the contours of dead bodies and objects [...] [← **а онда/те** је увукла у себе контуре лешева и предмета [...]]; [...] video je Gabrijel iznenada, *izašavši* iz bočnog tunela u glavni. (Пекић 2011: 603); – E Gabriel saw it suddenly, *having come out* of the side tunnel into the main one. [← **а онда/те** је изашао уз бочног тунела у главни.]

Радње исказане наведеним реченицама стоје у међусобно независном односу. У свим примерима глаголским прилогом прошлим изражава се радња која следи након предикатне радње, док су предикатни глаголи у њима свршеног вида (што није правило, јер могу бити и несвршеног вида). У оба примера независне радње следе једна за другом, али не граде међусобно тесно повезану садржајну целину. Важно је истаћи да у свим наведеним примерима Е и С конструкције преносе значења на сличан начин, иако у С језику постоје и друге могућности њиховог реализовања – посредством узрочних, временских, начинских и других зависних реченица, тј. запажене су одређене подударности које могу бар једним делом бити оправдане утицајем Е форми партиципа перфекта.

15. Предлози (препозиције)

Због бројности уочених примера који рефлектују употребе препозиција, најпре ћемо у првом делу табеларно представити највећи број примера, уз које ће бити наведене Е препозиционалне структуре као и одговарајући С преводни еквиваленти, док ће у другом делу бити детаљније анализиран други део наведених конструкција, подељен у зависности од врсте предлога од којих је сачињен (истичемо да није увек реч о директном утицају Е језика, у неким примерима утицај је очигледан, док се у другима само наслућује):

Ексцерпирани примери	Е предлошко-падежна конструкција	С преводни еквиваленти
1) [...] ali je <i>od</i> iskustva naučila [...] (Пекић 2011: 42);	<i>from</i> experience	из искуства
2) [...] <i>preko</i> radija [...] (Пекић 2011: 60);	<i>over</i> the radio	путем радија
3) [...] sračunata <i>na</i> obmanjivanje širokih narodnih masa. (Пекић 2011: 28);	calculate <i>on</i>	срачуната да обмањује
4) [...] <i>pod</i> nosom mesta s koga je kidnaper pokušao [...] (Пекић 2011: 52);	<i>under</i> the nose	пред носем
5) [...] bol <i>kroz</i> kosti [...] (Пекић 2011: 55);	<i>through</i> the bones	у костима

6) Delovao je kao mehanizam <i>od</i> prirode tako dobro navijen [...] (Пекић 2011: 56);	<i>by the nature</i>	кога је природа тако добро навела
7) [...] da повећа brzinu leta <i>do</i> bezbednog maksimuma. (Пекић 2011: 61);	<i>to the safe maximum speed</i>	до максималне безбедне брзине
8) [...] kao što će se uskoro rasti <i>od</i> Моане Тахаман. (Пекић 2011: 80);	<i>part from</i>	растати са
9) Мајка Тереза је лежала <i>popreko</i> Nesbit-Evansovog kreveta. (Пекић 2011: 92);	<i>across the bed</i>	на кревету
10) [...] bile побеђене <i>od</i> архаичне bande [...] (Пекић 2011: 101);	<i>defeated by</i>	коју је победила архаична банда (без препозиције);
11) Otkrivenu, <i>od</i> особе која га је већ понизила [...] (Пекић 2011: 104);	<i>discovered by the person</i>	коју је открила особа (без препозиције);
12) Indignacija <i>nad</i> nedostojnim понашањем savremene mladeži [...] (Пекић 2011: 116);	<i>indignation over</i>	према
13) „Pokušaću, ali <i>uz</i> uslov.” (Пекић 2011: 128);	<i>with the condition (that), under the condition (that)</i>	под (једним) условом
14) [...] PRISTUP NA TERMINALE [...] (Пекић 2011: 129);	<i>have access to terminals</i>	приступ терминалима (без препозиције);
15) Otišao је у Izolaciono odeljenje <i>pod</i> заштитним мантилом [...] (Пекић 2011: 131);	<i>under the coat</i>	у мантилу
16) Pukovnik Alexis Donovan <i>od</i> MI5 [...] (Пекић 2011: 134);	<i>colonel Alexis Donovan of MI5</i>	из MI5
17) [...] plava marka Mauritiusa <i>od</i> два пенџа [...] (Пекић 2011: 140);	<i>the blue Mauritious stamp of two pennies</i>	која кошта два пенџа
18) [...] је човек <i>nasamaren od</i> vlastitih ideala. (Пекић 2011: 144);	<i>deceived by</i>	кога су властити идеали насамарили
19) [...] restoracije svojih <i>od</i> човека poremećenih balansa. (Пекић 2011: 151);	<i>by the man</i>	рестаурације баланса кога је човек пореметио (без препозиције);

20) [...] i Crnu smrt, kugu <i>od</i> 1347 [...] (Пекић 2011: 155);	<i>the plague of 1347</i>	куга из 1347.
21) Najzad jedna dobra vest. Prva <i>od</i> ateriranja aviona iz Rima. (Пекић 2011: 156);	<i>since</i>	након, после атерирања
22) Doktor Phearson je zaustio da protestuje.. i to <i>u</i> tonu koji se jedva razlikuje [...] (Пекић 2011: 158);	<i>in the tone</i>	тоном (без препозиције);
23) [...] zemlja slobodna <i>od</i> besnila [...] (Пекић 2011: 159);	<i>free/deprived of rabies</i>	у којој нема беснила (без препозиције);
24) [...] aklimatizuju <i>na</i> situacije. (Пекић 2011: 160);	<i>adjust to</i>	прилагодити се нечему (без препозиције);
25) [...] ili prokrijumčareno <i>kroz</i> reči. (Пекић 2011: 170);	<i>through words</i>	речима
26) [...] koliko je <i>od</i> jarosti stigla [...] (Пекић 2011: 172);	<i>out of anger</i>	у бесу
27) [...] <i>spram</i> izdavanja lekova krajnje rezervisani McGoldrick. (Пекић 2011: 176);	<i>towards</i>	кад је реч о издавању лекова
28) [...] ser William Sent-Pears <i>od</i> Rolls-Roycea [...] (Пекић 2011: 185);	<i>from Rolls-Royce</i>	из Ролс Ројса ¹¹⁷
29) James Cockgrove, <i>od</i> Ministarstva za transport i civilnu avijaciju. (Пекић 2011: 185);	<i>from the Ministry of Transport and Civil Aviation</i>	из Министарства за транспорт и цивилну авијацију
30) [...] ima pravo na odgovor koji je <i>kroz</i> Komarowskog dala. (Пекић 2011: 185);	<i>through words</i>	речима (без препозиције), захваљујући Комаровском
31) Želeće znati – <i>za</i> kada. (Пекић 2011: 192);	<i>for when</i>	до када
32) S užasom čoveka <i>od</i> mašte [...] (Пекић 2011: 193);	<i>a man of fantasy</i>	маштовит човек
33) Načelno se osećajući prevarenim <i>od</i> života [...] (Пекић 2011: 194);	<i>prevaren od života (од енгл. deceived by life itself)</i>	кога је живот преварио (активна конструкција уместо пасивне);
34) To je vrlo obzirno <i>od</i> vas.	<i>It is very considerate of you,</i>	Врло сте обзирни. (без

¹¹⁷ Овде се мисли на компанију, и овај пример можемо упоредити са примером: [...] dobio je gospodin iz Rolls-Roycea. (Пекић 2011: 205), где се очигледно мисли на аутомобил, а не на компанију.

(Пекић 2011: 199);	уместо	препозиције);
35) [...] Rasimov <i>od</i> KGB-a [...] (Пекић 2011: 199);	Rasimov <i>from</i> KGB	из КГБ-а
36) Zahvaljujući njemu, zemlja je bila slobodna <i>od</i> besnila [...] (Пекић 2011: 205);	free /deprived of rabies	1) ослобођена беснила (без препозиције), 2) или: у којој више није било беснила;
37) U protivnom, hipnotizirani <i>od</i> straha, delovaće kao marionete. (Пекић 2011: 206);	hypnotized/paralyzed <i>by</i> fear	хипнотисан/парализован страхом (без препозиције);
38) „Da li su to ujedi ili ogrebotine <i>od</i> psa?” [...] (Пекић 2011: 207);	bitten and bruised <i>by</i> a dog	уједи или огреботине пса (без препозиције);
39) [...] i <i>kroz</i> živopisne simptome dohvatile čoveka. (Пекић 2011: 218);	<i>kroz</i> simptome (од енгл. <i>through</i> уместо:	симптомима(без препозиције);
40) Jer vi ste oti, Jakobsone, shvatate li?” „ <i>Od</i> koga, dođavola?” (Пекић 2011: 229);	<i>by</i> whom	Ко нас је отео? (без препозиције);
41) Strah koji ga je <i>na</i> objavu karantina obuzeo [...] (Пекић 2011: 248);	<i>at</i> the notice of	након објаве
42) Sad, <i>u</i> trećem susretu, slušali su [...] (Пекић 2011: 255);	<i>in</i> the third meeting	на састанку, током састанка
43) [...] odricanjem <i>od</i> izvesnog komoditeta [...] (Пекић 2011: 257);	cast <i>off</i>	одрећи се нечега (без препозиције);
44) [...] podrhtavao <i>od</i> buke [...] (Пекић 2011: 260);	shaking <i>with</i> the noise	услед, због
45) I <i>za</i> taj munjeviti trenutak ni za koga ovde nije to vise bila kontrola letenja. (Пекић 2011: 267);	<i>for</i> that moment	у том тренутку
46) [...] došle u kontakt sa bolesnicima <i>od</i> besnila [...] (Пекић 2011: 270);	patients <i>of</i> rabies	болесницима зараженим беснилом (без препозиције);
47) [...] u zoni opšteg karantina za koju se mislilo da je slobodna <i>od</i> infekcije [...] (Пекић 2011: 281);	free <i>of</i> infection	у којој нема инфекције
48) Obavijen je [...] prašinom koja	<i>through</i> which	у којој успева да види (без

ga guši, ali <i>kroz</i> koju uspeva da vidi [...] (Пекић 2011: 304);		препозиције);
49) [...] čija je mikroskopska čestica čekala <i>na</i> elektronsko uvećanje [...] (Пекић 2011: 325);	од енгл. конструкције: <i>noun + for + noun</i> , или <i>gerund: wait for the electronic magnifying</i>	чекати да се увећа (без препозиције);
50) [...] čekaо je <i>na</i> desetostruko uvećanje [...] (Пекић 2011: 340);	<i>wait for</i>	чекати увећање (без препозиције);
51) [...] i posuti <i>sa</i> uzorkom [...] (Пекић 2011: 341);	<i>posuti sa</i> (од енгл. <i>sprinkle smth with</i> , уместо: без препозиције);	посути узорком (без препозиције);
52) [...] utrčala <i>na</i> zaslepljujuću svetlost [...] (Пекић 2011: 354);	<i>run into</i>	у
53) [...] provukla se <i>u</i> štipajuću svetlost. (Пекић 2011: 362);	<i>go into the light</i>	ка
54) [...] slobodna <i>od</i> predrasuda [...] (Пекић 2011: 376);	<i>free of prejudice</i>	ослобођен предрасуда (без препозиције);
55) <i>Za</i> njegovim prolaskom, razgovor je prestajao. (Пекић 2011: 381);	<i>after his passing by</i>	док је пролазио или како је пролазио
56) S jednakom nadom <i>na</i> uspeh [...] (Пекић 2011: 403);	<i>hoping for success</i>	с надом у успех
57) [...] bili su <i>izvan</i> pomoći poznatih seruma [...] (Пекић 2011: 405);	<i>beyond help</i>	немати помоћ
58) [...] vojvoda <i>od</i> Edinburgha. (Пекић 2011: 405);	<i>Duke of Edinburgh</i>	Единбуршки војвода
59) Na istoku statistike su slobodne <i>od</i> jednog OD do jednog DO. (Пекић 2011: 406);	<i>free of something</i>	ослобођен нечега или некога (без препозиције);
60) Dotle će se valjda i Andrea povratiti <i>iz</i> šoka. (Пекић 2011: 424);	<i>recover from shock</i>	повратити се од шока
61) [...] među besnima, koji su... <i>izvan</i> snage i najmoćnijih sedativa, pod stražom držani [...] (Пекић 2011: 427);	<i>out of effect</i>	на које нису деловали ни најмоћнији седативи (без препозиције);
62) [...] koja se progonjena najpre <i>od</i> olimpijskih muškaraca [...] (Пекић 2011: 462);	<i>haunted by men</i> (од енгл. редуковане пасивне конструкције: <i>past participle + by</i>)	коју су мушкарци прогонили (уместо: употреба активне реченице и реда речи својственог за активне реченичне обрасце:

		коју су мушкарци прогонили, дакле, без препозиције);
63) [...] <i>uvek je najbolje reći istinu za vremena.</i> (Пекић 2011: 475);	<i>in time</i>	на време
64) <i>Ne dopustiti da je otkriju kao nešto sasvim drugo od laži koja im se servira.</i> (Пекић 2011: 475);	<i>different from the lie</i>	у односу на
65) <i>U jutru [...] u kome je [...]</i> (Пекић 2011: 481);	<i>in the morning</i>	оног јутра
66) [...] <i>s ljubavlju u srcu za bližnje.</i> (Пекић 2011: 481);	<i>with love in her heart for her close ones</i>	према ближњима
67) [...] <i>u laboratorijskom jeziku tehničara [...]</i> (Пекић 2011: 501);	<i>in the language</i>	на језику
68) [...] <i>da traži put u vaš mozak [...]</i> (Пекић 2011: 562).	<i>the way into the brain</i>	ка, према

У ексцерпираној грађи регистрован је велики број примера предлошко-падежних конструкција које су обележене формулом ЗА + девербативна именица у акузативу и које изражавају значење намене и намере. Могућност интерпретације ових примера зависи од тога да ли се реченични кондензатори на површинској реченичној структури везују за именску или глаголску лексему (в. Ковачевић 1989: 187). Будући да се као семантички еквиваленти ових предлошко-падежних конструкција појављују и релативне и интенционалне клаузе, наведени су и примери акузативних конструкција, која би се у свом тумачењу могла поставити и као кондензатор интенционалне или релативне клаузе, чиме се успостављају могућности двојаке семантичке интерпретације кондензатора површинских реченичних структура, што нас доводи до следеће поделе на:

а) Акузативне конструкције које би се могле довести у везу са неизреченим именским појмом због чега би се у дубинској структури могла позиционирати релативна клауза и у том случају датом падежном конструкцијом изражава се значење намене:

- 1) *Prosto ne bi bilo dogovora za izneveravanje.* (Пекић 2011: 120); [← договора **који** би могао да се изневери.] 2) [...] *je država magareća ustanova za nasedanje apsurdnim pričama.* (Пекић 2011: 152); [← установа **у којој** се наседа на апсурдне приче.] 3) *oknima za odbijanje svetlosti [...]* (Пекић 2011: 183); [← окнима **којима** се одбија светлост [...]] 4) [...] *radio-uređajima za navođenje [...]* (Пекић 2011: 183); [← радио-уређајима **којима** се наводи/**која** служе да наводе [...]] 5) [...] *vrata za odlazak [...]* (Пекић 2011: 194); [← врата **којима** се одлази [...]] 6) [...] *napravi beživotnu mašinu za slanje ljudskog glasa [...]* (Пекић 2011: 265); [←

машину **којом** се шаље људски глас [...] 7) [...] *mašine za održavanje života* [...] (Пекић 2011: 270);); [← машину **којом** се одржава живот [...]] 8) [...] *sobu za promatranje* [...] (Пекић 2011: 271);); [← собу **у којој** се проматра [...]] 9) [...] *na klavijaturi za bacanje sveta u vazduh*. (Пекић 2011: 297); [← клавијатури **којом** се свет баца у ваздух [...]] 10) [...] *mesto za vršenje plaćenih zločina*. (Пекић 2011: 311); [← место **на коме** се врше плаћени злочини.] 11) [...] *koji umesto šmrka za gašenje vatre* [...] (Пекић 2011: 367); [← шмрка **којим** се гаси ватра [...]] 12) [...] *stola za prepariranje uzoraka* [...] (Пекић 2011: 405); [← стола **на коме** се препарирају узорци [...]] 13) [...] *mašina za proizvodnju* [...] (Пекић 2011: 416); [← машина **која** производи [...]] 14) [...] *nekoliko aerodromskih vozila za posluživanje aviona*. (Пекић 2011: 424); [← возила **којима** се послужују авиони.] 15) *Lampa za čitanje* [...] (Пекић 2011: 427); [← Лампа испод **које** се чита [...]] 16) [...] *organi za gonjenje* [...] (Пекић 2011: 453); [← органи **који** гоне [...]] 17) [...] *jedinicom Aerodromske bezbednosti za gušenje nemira* [...] (Пекић 2011: 469); [← јединицом Аеродромске безбедности **која** гуши немире/**којом/помоћу које** се гуше немири [...]] 18) [...] *nož za sečenje* [...] (Пекић 2011: 469); [← нож **којим** се сече...] 19) [...] *u tvrđavu za poslednje povlačenje zdravih* [...] (Пекић 2011: 473); [← у тврђаву **у коју/где** се повлаче здрави [...]]; итд.

Уколико наведене примере упоредимо са Е конструкцијама (у заградама су наведене и друге могућности без употребе везника): 4) *radio devices used for navigation* (*radio navigation devices*); 5) *the gate for departures* (*departure gate*); 6) *machines for the transmission of the voice* (*voice transmission machines*); 7) *machines used for life support* (*life support machines*); 10) *places for committing paid crimes*; 8) *room for observing* (*observation room*); 12) *the table for preparing samples* (*sample preparation table*); 13) *the machine for production* (*production machine*); 15) *the lamp for reading* (*reading lamp*); 17) *unit for preventing riots* (*riot prevention unit*); 18) *the knife for cutting* (*cutting knife*); 19) *the fortress for the ultimate retreat of the healthy ones* (*retreating fortress*) итд. – закључујемо о постојању евидентних подударности између Е конструкција које су у идентичном облику задржане посредством уобличених С конструкција које су такође, конструисане по Е моделу: *noun + for + gerund/deverbative noun* (именица + предлог ЗА + девербативна именица).

б) Акузативне конструкције могу и да допуњавају претходно дате глаголске лексеме са којима се доводе у везу и будући да денотирају радње које би могле довести ка актуелизацији одређеног чина њима се означава значење намере. Као резултат тога, у дубинској структури наилазимо на интенционалне клаузе:

1) [...] *mere sve što je za merenje* [...] *motre sve što je za gledanje* [...] *pipa na žrtvi sve što je za opiravanje*. (Пекић 2011: 168); [← мере све што може да се мери [...] мотре све што може да се гледа [...] пипа на жртви све што може да се пипа.] 2) [...] *služi za provetranje*. (Пекић 2011: 169); [← служи **да** би проветравала.] 3) *„Nemamo vremena za nagađanje* [...] (Пекић 2011: 322); [← времена **да** нагађамо [...]] 4) *Ne izgleda mi pripravnim za poveranje*. (Пекић 2011: 329); [← не изгледа му приправним **да** му се повери.] 5) [...] *želja za napuštanjem* [...] (Пекић 2011: 390); [← жеља **да** напусти...] 6) [...] *u kome će sačekati noć i pogodan trenutak za probijanje*

aerodromskog karantina. (Пекић 2011: 424); [← тренутак да пробију аеродромски карантин.] 7) [...] nisu pogodni za sakrivanje [...] (Пекић 2011: 424); [← нису погодни да сакрију [...]] 8) [...] volja za skitanjem. (Пекић 2011: 441); [← воља да се скита [...]] 9) [...] volja za gospodarenjem [...] volja za rokoavanjem. (Пекић 2011: 449); [← воља да се господари [...]] воља да се покорава.] 10) [...] koji su vežbani [...] za funkcionisanje [...] (Пекић 2011: 450); [← вежбани [...] да би функционисали [...]] 11) Više nije bilo Andree za izgovor. (Пекић 2011: 564). [← није било Андрее да се њоме изговара.]; итд.

Е еквиваленти наведених примера: 3) *time for speculation*; 4) *ready for confiding*; 7) *adequate for hiding*; 10) *trained for functioning*; итд. – изграђени по моделу: *noun/adjective + for + gerund/deverbative noun* такође, су постали део корпуса путем домаћих конструкција, упркос постојању интенционалних клауза којима је било могуће заменити постојећи садржај.

в) Примери двоструке интерпретације акузативних конструкција које се могу тумачити и као кондензатор интенционалне или релативне клаузе:

[...] pošla u kampanju za skupljanje pomoći [...] (Пекић 2011: 83); [← пошла у кампању **која** ће скупљати помоћ [...]] [← пошла у кампању да би скупљала помоћ [...]] [...] oznake firme na kaputu i losionu za brijanje [...] (Пекић 2011: 170); [← лосиону **којим** се брије [...]] [← лосиону да би се бријало [...]] [...] tamo gde za umiranje nije bilo nužno ubistvo. (Пекић 2011: 170); [← тамо где убиство није било нужно да се умре.] [...] nosi kod za otpočinjanje nuklearnog napada. (Пекић 2011: 297); [← носи код **којим** се отпочиње нуклеарни напад.] [← носи код да би отпочео нуклеарни напад.] [...] koji umesto šmrka za gašenje vatre nosi termometar za merenje njene toplote. (Пекић 2011: 367); [← носи термометар **којим** се мери њена топлота.] [← носи термометар да би (из)мерио њену топлоту.] [...] od imigracionih papira za useljavanje [...] (Пекић 2011: 390); [← имиграционих папира **помоћу којих** се може уселити [...]] [←имиграционих папира да би могли да се уселе [...]] [...] i pritisnuo dugme za snimanje. (Пекић 2011: 438); [← и притиснуо дугме **помоћу којег/којим** се снима.] [←и притиснуо дугме да би снимао.] Čovekov razum za urazumljivanje nerazumnih. (Пекић 2011: 532); [←разум **којим/помоћу којег** се уразумљују неразумни.] [←разум да би се уразумили неразумни.]; итд.

Уколико се дата падежна конструкција доведе у везу са именским појмом, успоставља се значење намене; али уколико се иста конструкција доведе у везу са радњом која се врши са одређеним циљем, реч је о значењу намене које се у овом контексту доживљава.

У семантички опис сагледане појаве кондензовања површинских реченичних структура мора обухватити и образложење њене синтаксичке особености упоређивањем са Е лингвистичким јединицама: *dogovora za izneveravanje, ustanova za nasedanje, mašina za slanje, mašina za održavanje, sobu za promatranje, kod za otpočinjanje, klavijaturi za bacanje sveta, mesto za vršenje zločina, nemati vremena za nagađanje, mesto za umiranje, okna za odbijanje, radio-uređaji za navođenje, šmrka za*

gašenje vatre, termometar za merenje, želja za napuštanjem, stola za prepariranje, mašina za proizvodnju, trenutak za probijanje, vozila za posluživanje aviona, dugme za snimanje, volja za skitanjem, volja za pokoravanjem, volja za gospodarenjem, jedinicom za gušenje, nož za sečenje, lampa za čitanje, tvrđavu za povlačenje, razum za urazumljivanje, (од енгл. конструкције: noun + for + gerund, који у С добија форму: за + глаголска именица/девербативна именица: *deal for breaking, institution for falling, machine for transmission, machine for maintenance, room for observing, code for commencing*, итд.), *sve što je za merenje, za gledanje, za opipavanje, služiti za provetravanje, itd.* (енгл. verb to be + for + gerund, који у С добија форму: за + глаголска именица), *pripravan za poveravanje, pogodni za sakrivanje* (од енгл. конструкције: adjective + for + gerund), *vežbani za funkcionisanje* (од енгл. конструкције: past participle (у адјективалној функцији) + for + gerund), *Andree za izgovor* (od engl. konstrukcije; noun + for + noun (од енгл. *for an excuse*)). Наведени примери показују уобличавање синтаксичке лексичке функције препозиционализације на којој се заснивају: „све именске колокацијске свезе творене везом именице и приједложно-падежнога израза” (Благус–Бартолец 2008: 25). Примери деривације именичких синонима нису запажени, али су забележени примери творења колокацијских свеза посредством придева и именица и притом долази до појаве деривације предлошко-падежног израза из придева (производна машина – *mašina za proizvodnju*), док за неке колокацијске свезе још увек нису откривене прецизне употребне варијанте: *nož za sečenje, lampa za čitanje, šmrka za gašenje vatre, termometar za merenje, losion za brijanje* итд. Стевановић у *Савременом српскохрватском језику* (в. 1969: 745) истиче да се инфинитив не може наћи заједно са предлозима, будући да су синтаксичке информације изражене на овај начин у великој мери неприхватљиве у С говорној средини.

г) Примери који садрже предлог *без* који се налази у улози: „површинског експонента дубинске негације” (Радовановић 1990) у комбинацији са одређеним типом девербативних именица спадају у ред површинских падежних конструкција којима се врши кондензација основних реченичних значења (у овом случају реч је о значењу типа поспратна околност) и њихове варијације су бројне у интерпретативном домену:

1) Ser Matthew Laverick je *bez razumevanja gledao u telo* [...] (Пекић 2011: 421); [←је гледао у тело **а да притом** није разумео [...]] – E Ser Matthew Laverick was looking at the body *without understanding*. 2) [...] *koliko zbog nemogućnosti da mu, bez uplitanja Louise Sorensen, objasni* [...] (Пекић 2011: 543); [←колико због немогућности да му објасни, **а да притом** не уплете [...]] – E [...] inability to explain it, without *involving* Louise Sorensen [...]; итд.

Овако творена клауза која садржи: *a da притом* јесте семантички обележена. Уколико упоредимо С и Е еквиваленте, очигледно је имплементирање негативног значења Е социјативног предлога (Ђорђевић 2002: 697) *without* посредством С предлога *bez* након којег следе девербативне именице *razumevanje, uplitanje* што се подудару са садашњим партиципом који у Е језику може да следи након наведеног предлога.

д) Затим, предлог *od* у комбинацији са девербативном именицом неизбежно сугерише негацију унутар дубинске реченичне структуре:

[...] *hipnoza, trpi od moralnih ograničenja*. (Пекић 2011: 448); [←**док год/док** постоје морална ограничења] – Е [...] *hypnosis, suffering from moral limitations.*; итд.

У наведеном примеру забележено је задржавање чврсте колокацијске везе између Е вербида и предлога, иако су постојале друге могућности: *trpeti zbog* несега или уметање временске клаузе.

ђ) У ексцерпираној грађи регистрован је и одређени број примера предлошко-падежних конструкција које су обележене формулом *у + девербативна именица/деадјективна именица у локативу (У + NDev/Deadj(Loc))* чији семантички еквиваленти јесу временске реченице са значењем симултаности, док се у дубинској структури реконструираше пунозначни глагол (кад је реч о девербативној именици) односно копулативни предикат и придев (кад је реч о деадјективној именици).

1) *Prilikom vežbanja u šminkanju* [...] (Пекић 2011: 55); [←**док** се вежба да се шминка [...]] *Nije se štedelo u uvlačenju u boljševičku guzicu*. (Пекић 2011: 106); [←**док** се увлачило у бољшевичку гузицу [...]] 2) [...] *šum virusa u probijanju kroz ljudsko telo* [...] (Пекић 2011: 163); [←**док** се пробијао кроз људско тело [...]] 3) [...] *masivne letelice u sletanju i uzletanju*. (Пекић 2011: 183); [←**док** су слетале и узлетале [...]] 4) [...] *teškoće u gutanju* [...] (Пекић 2011: 375); [←**док** се гута [...]] 5) *Sa Andreom u bezbednosti i njemu će biti lakše*. (Пекић 2011: 421); [←**док** је Андреа безбедна/**када** Андреа буде била безбедна/**зато што** је Андреа безбедна [...]] 6) *Jedini metod kojim човек raspolaze u kontroli besnila među divljim životinjama* [...] (Пекић 2011: 478); [←**док** контролише беснило међу дивљим животињама [...]] итд.

Међу наведеним примерима, пример 5): *Sa Andreom u bezbednosti i njemu će biti lakše*. – Е *With Andrea in safety* [...] – показује да је могуће развити и реконструисати не само временску већ и каузалну клаузу иако се агенс корелативне предикације и њен узрок не односе на исто лице. Управо овде среће се могућност да се више различитих семантичких категорија обједини посредством исте семантике лексема, будући да оне могу вршити различите утицаје на површинске реченичне кондензаторе који могу имати више значења, јер поред значења симултаности исказују и значење услова. Е еквивалент: *in safety* задржан је у корпусу упркос постојању временске као и каузалне

клаузе које би биле инхерентније С синтаксичкој структури и у којој би употреба наведеног предлога била означена као непотребна. Пример 4) *teškoće u gutanju*, такође показује подударност са Е *difficulties in swallowing*, тј. задржан је Е модел: noun + preposition + present participle.

16. Ред речи

Условљеност Е реченичних елемената њиховом синтаксичком функцијом насупротив С језику у коме се ред речи, односно специфичности реченичне организације управљају према систему: „функционалне реченичне перспективе” (Фирбас 1964 преузето према Шевић 1980: 130) – егзистира као изразито обележје уз које се могу придодати и друга средства којима се језичке јединице могу истаћи у реченици, односно прегруписати реченичне елементе како би се одређени језички садржај издвојио (Претходно наведене расцепљене реченице („*cleft*” реченице) представљају један од видова који се диференцира са циљем да се такав избор омогући). Везу између синтаксе и дискурса налазимо приликом сусретања са различитим видовима реализације реченице у С језику, којима се у зависности од контекстуалног окружења може доделити одговарајући степен адекватности. Стога: „синтакса даје могућност (положајне) покретљивости елемената у реченици и различитих (површинских) реализација исте реченице, а дискурс, у складу са контекстом, ограничава овај избор на једну или више њих, у мањој или већој мери прикладних, реализација” (Халупка–Решетар 2009: 178). Примери који следе одабрани су селективно, ради представљања специфичног представљања реченичних елемената откривених у корпусу, тј. реда речи¹¹⁸:

- 1) *Pored crkveno zamračenih krčmi [...]* (Пекић 2011: 129); *Razvezivao je kaiš bez skidanja mantila.* (Пекић 2011: 135); 2) *[...] od čoveka poremećenih balansa.* (Пекић 2011: 151); 3) *[...] od krvi koja mu uzburkana Lawfordovim mučkim udarcima ključa u ušima.* (Пекић 2011: 163); 4) *[...] u geografske sekvence raspoređeni regionalni centri [...]* (Пекић 2011: 223); 5) *[...] i dijagonalama ubeleženih vazdušnih koridora.* (Пекић 2011: 224); 6) *[...] genetički ugrađene sposobnosti [...]* (Пекић 2011: 226); 7) *Specijalistički formirani ljudi budućnosti [...]* (Пекић 2011: 226); 8) *[...] čelikom uramljenu strukturu [...]* (Пекић 2011: 229); 9) *Upravo primljena Austrijanka [...]* (Пекић 2011: 231); 10) *[...] činilo mu se da ide duž draperijama postavljenih*

¹¹⁸ „У ГРАМАТИЧКОЈ анализи термин који показује на који начин РЕЧИ у већим језичким ЈЕДИНИЦАМА образују СЛЕДОВЕ. Неки ЈЕЗИЦИ, нпр. енглески, користе ред речи као средство за изражавање граматичких односа у оквиру КОНСТРУКЦИЈА; у другима, као у латинском [и српскохрватском], ред речи је слободнији, пошто се граматички односи изражавају помоћу ФЛЕКСИЈЕ.” (Кристал 1987: 220)

zidova iza kojih nema ničeg. (Пекић 2011: 231); 11) [...] zajedno s virusom – možda vazduhom prenetim [...] (Пекић 2011: 235); 12) Među draperijama je vladala polutmina, postavljena s druge strane dnevnom svetlošću. (Пекић 2011: 238); 13) U bezbroju živčanih ganglija neizvešnošću ujedinjenog organizma karantina [...] (Пекић 2011: 257); 14) [...] koji je, poput mumije umotan u zaštitnu odeću [...] (Пекић 2011: 278); 15) [...] narkoman se opkoljava policajcima naoružanim ovakvim čakljama. (Пекић 2011: 282); 16) [...] Piccadilly linija metroa [...] (Пекић 2011: 290); 17) [...] od ljudi slučajno zatečenih na istom mestu [...] (Пекић 2011: 292); 18) [...] vakcinu inaktiviranu ultravioletnim zracima. (Пекић 2011: 296); 19) Čovek potopljen u stvarnost [...] (Пекић 2011: 299); 20) Postariji Amerikanac, u prvom redu sedišta okrenutih Airside galeriji, s koje se otvarao reflektorima izrešetan vidik na piste [...] (Пекић 2011: 303); 21) S glavom zabačenom na naslon sedišta [...] (Пекић 2011: 308); 22) [...] pre nego što je, usporavan drugim telima, tresnuo o zemlju. (Пекић 2011: 314); 23) [...] stajale su mašinskim puškama naoružane straže Aerodromske bezbednosti. (Пекић 2011: 317); 24) Ljudska matica ga je silovito vukla [...] prema šalterima [...] a potom, razbijena o njih kao o branu [...] (Пекић 2011: 319); 25) [...] snabdeven novom osetljivošću, Hans Magnus [...] (Пекић 2011: 320); 26) [...] poput životinje poterane vatrom. (Пекић 2011: 320); 27) Glas, izobličten megafonom [...] (Пекић 2011: 321); 28) [...] čije su aktivnosti, onemogućene u produkciji mladih ćelija [...] (Пекић 2011: 323); 29) Mladića koji joj je, karantinom odvojenoj od porodice [...] (Пекић 2011: 330); 30) Zatim dva kratka, slabija pucnja, razdvojena izvesnim vremenom. (Пекић 2011: 333); 31) [...] on bi se već odavno odazvao pozivu lekarima zatečenim na terminal [...] (Пекић 2011: 335); 32) [...] s cigaretom obešenom o usnu [...] (Пекић 2011: 336); 33) [...] usred ruiniranog foajea, staklenim zidom odvojenog od Airside galerije [...] (Пекић 2011: 337); 34) [...] čiji je lik moćni elektronski snop fiksirao na fosforom presvučen ekran elektronskog mikroskopa [...] (Пекић 2011: 340); 35) Mladić preraphaelitska lica od gađenja, pomešanog sa saznanjem za koje je sad bilo pričično dockan. (Пекић 2011: 353); 36) Patriotizam, revitaliziran otpadničtvom pukovnika Rasimova [...] (Пекић 2011: 353); 37) Diplomatski mraz stezao je VIP srca [...] (Пекић 2011: 354); 38) Imobilisana panikom ležala je na vrelom rodu [...] (Пекић 2011: 355); 39) [...] VIP školjka [...] (Пекић 2011: 355); 40) [...] VIP salonom [...] (Пекић 2011: 355); 41) [...] ljudi Aerodromske bezbednosti, zabavljenih Joaquín Diazom Marangosom. (Пекић 2011: 360); 42) [...] koji je, prevaren jatom divljih pataka, indicirao [...] (Пекић 2011: 384); 43) [...] žrtva halucinacije, prouzrokovane strahom od psećeg besnila [...] (Пекић 2011: 386); 44) [...] Louis Pasteur Institut [...] (Пекић 2011: 399); 45) [...] stepeništa prislomljenog uz trup mlaznjaka. (Пекић 2011: 405); 46) [...] izolaciji, objašnjennoj merama sanitarne predostožnosti [...] (Пекић 2011: 407); 47) [...] granice stroge izolacije, povučene Conway Roadom [...] (Пекић 2011: 421); 48) [...] nije više mogao da podnese misao o Andrei izloženoj bolesti. (Пекић 2011: 421); 49) I, vidik je, izlomljen, skoro izbrisan kišom [...] (Пекић 2011: 421); 50) [...] u čošku prazne, belo ofarbane sobe [...] (Пекић 2011: 423); 51) [...] uljem umazani francuski ključ [...] (Пекић 2011: 461); 52) Onako kako su karantinom zatečeni [...] (Пекић 2011: 461); 53) Ispod suve, žute svetlosti, ukoso bacane s obe strane karoserije [...] (Пекић 2011: 463); 54) [...] Lieberman –Hamiltonova laboratorija [...] (Пекић 2011: 468); 55) [...] CF antigen [...] (Пекић 2011: 477); 56) [...] saznao da je blokiran vojskom [...] (Пекић 2011: 485); 57) [...] ime dopisano Hamiltonovim rukopisom. (Пекић 2011: 487); 58) [...] 2.000 stopa dug i 86 stopa širok glavni tunel [...] (Пекић 2011: 488); 59) [...] grupa karantinaca gonjena mecima [...] (Пекић 2011: 489); 60) [...] Pan-Am torbe [...] (Пекић 2011: 494); 61) [...] realne moći lišene kolonije [...] (Пекић 2011: 502); 62) Rubinski osvetljeno oko [...] (Пекић 2011: 502); 63) [...] SH-RRR-FL-78 seruma [...] (Пекић 2011: 503); 64) [...] je posmatrao pozlaćenim floralnim ratom uokvirenu uljanu sliku [...] (Пекић 2011: 514); 65) [...] Heathrow besnila [...] (Пекић 2011: 516); 66) [...] antirabies serum [...] (Пекић 2011: 520); 67) Suarezovu polažu na

dekama omekšan i bolničkim čaršavima zastrt kancelarijski sto [...] (Пекић 2011: 520); 68) [...] *ovim načelom razjareni [...]* (Пекић 2011: 552); 69) *Svi ostali spratovi pod kontrolom su besnila.* (Пекић 2011: 568); 70) [...] *iznad zemlje, iluminirane opalnim suncem [...]* (Пекић 2011: 570); 71) [...] *redukcijom besnilu izloženog stanovništva [...]* (Пекић 2011: 577); 72) [...] *u prvoj zoni epidemiološke ugroženosti, grubo ograničenoj Osterley Parkom [...]* (Пекић 2011: 612) итд.

Анализираћемо наредне примере с циљем да покажемо условљеност С лексичких јединица с обзиром на њихову синтаксичку функцију на исти начин на који су реченични елементи распоређени у Е језику: 16) *Piccadilly* линија (*Piccadilly* line); 37) *VIP* срце (*VIP* heart); 39) *VIP* školjka (*VIP* shell); 40) *VIP* salonom (*VIP* saloon); 33) *Airside* galerija (*Airside* gallery); 60) *Pan-Am* torba (*Pan-Am* bag); 55) *CF* antigen (*CF* antigen); 63) *SH-RRR-FL-78* serum (*SH-RRR-FL-78* seruma); 65) *Heathrow* besnilo (*Heathrow* rabies); 66) *antirabies* serum (*antirabies* serum) итд. Дакле, наведени примери представљају својеврсну иновацију у корпусу, с обзиром да у свим наведеним номиналним фразама први елемент увек врши атрибутску функцију, без обзира на то да ли је реч о властитој Е именици (примери: 16) 33) 65)) или заједничкој Е именици (пример 66)), Е скраћеници (примери: 37) 39) 40) 55) 63)), или полусложеници састављеној од именичких елемената преузетих из Е језика (пример 60)). Њихова позиција у реченици условљава њихову синтаксичку функцију, а с обзиром да сви наведени елементи задржавају исту позицију и међу домаћим структурама, можемо констатовати да је на њих извршен значајан утицај Е номиналних фраза, будући да су послужиле као модел за њихово формирање и реченичну позицију захваљујући којој добијају исту синтаксичку функцију као у Е језику. У наредним примерима такође, запажају се подударности са Е језиком у погледу редоследа реченичних конституената (у заградама су применом трансформационог теста приказане С језику инхерентније структуре): 1) *Pored crkveno zamračениh krčmi [...]* – Е the church darkened inns [← крчми замрачених као у цркви.]; 34) [...] *čiji je lik moćni elektronski snop fiksirao na fosforom presvučen ekran elektronskog mikroskopa [...]* – Е phosphor-coated screen [← екран пресвучен фосфором.]; 50) [...] *belo ofarbane sobe [...]* – Е white painted room [← собе окречене у бело.]; 51) [...] *uljem umazani francuski ključ [...]* – Е a grease-smearred monkey wrench [← француски кључ умазан уљем.]; 61) [...] *realne moći lišene kolonije [...]* – Е real power deprived colony [← колоније лишене реалне моћи.]; 71) [...] *besnilu izloženo stanovništvo [...]* – Е rabies-exposed population [← становништво изложено беснилу]; итд. Дакле, у наведеним примерима домаће конструкције директно подражавају Е ред речи, и као што прошли партицип у Е језику има атрибутску функцију уколико се нађе

у позицији испред именице, на исти начин је трпним глаголским придевом остварена иста синтаксичка функција. Даље, у наредним примерима такође, евидентан је утицај Е реда речи на редослед домаћих лексичких јединица:

Пример 21) *S glavom zabačenom na naslon sedišta* [...] – E With his head leaned on the back of the seat [...] [← Забацио је главу на наслон седишта]; 32) [...] *s cigaretom obešenom o usnu* [...] – E with a cigarette hung from the lips [← лежала је на врелом поду непомично у паници.]; 38) *Imobilisana panikom* ležala je na vrelom podu [...] – E immobilised by a panic attack [← лежала је на врелом поду непомично у паници.]; 41) [...] *ljudi Aerodromske bezbednosti, zabavljenih Joaquin Diazom Marangosom*. – E entertained by Joaquin Diaz Marangos. [← које је забављао]; 42) [...] *koji je, prevaren jatом divljih pataka*, indicirao [...] – E deceived by a flock of wild geese [...] [← након што га је преварило јато дивљих патака]; 47) [...] *granice stroge izolacije, povučene Conway Roadом* [...] – E isolation, drawn by Conway Road [...] [← коју је повукао.]; 53) *Ispod suve, žute svetlosti, ukoso bacane s obe strane karoserije* [...] – E Under the dry yellow light, diagonally thrown... [← коју је бацала/падала укосом.]; 56) [...] *saznao da je blokiran vojsком* [...] – E he found out that he was blocked by the army. [← сазнао да га је војска блокирала.]; 57) [...] *ime dopisano Hamiltonovim rukopisом*. – E the name written by Hamilton's handwriting. [← име које је дописао Хамилтон својеручно.]; 59) [...] *grupa karantinaca gonjena mecima* [...] – E pursued by bullets [← које су гонили меци.]; 70) [...] *iznad zemlje, iluminirane opalnim suncem* [...] – E illuminated by the opal sun [← коју је илуминирало/осветљавало опално сунце.]; 72) [...] *u prvoj zoni еpidеmiоloшке ugroženosti, grubо ograničenoј Osterley Parkом* [...] – E limited by Osterley Park [← која се граничила са парком Остерли.]; итд.

У свим наведеним примерима, Е прошли партицип у постноминалној функцији задржан је у корпусу посредством С трпног глаголског придева који такође, задржава исту постноминалну позицију. Ред речи задржавају и бројне расцепљене реченице откривене у корпусу, унете препозиције, присутни облици про-форме али и друге домаће структуре (које су већ представљене у претходним деловима рада). Чињеница је да су управо Е структуре условљене редом речи оствариле значајан утицај на редослед реченичних конституената у корпусу, иако су преуређивачке могућности њиховог распоређивања у С језику такве да дозвољавају широк опсег могућности, с обзиром на постојање граматичких морфема које преузимају функцију синтаксичких индикатора.

3.3.3.1. Закључак у вези са семантичко-синтаксичком адаптацијом

Након детаљне семантичко-синтаксичке анализе енглеских образаца примењених у изабраном корпусу из романа *Беснило* – дошли смо до одређених закључака.

1. У погледу номинализација утврђено је следеће:

а) У корпусу се потврђује функционално стилска распрострањеност номинализације односно појава декомпоновања глагола, тј. забележен је огроман број примера слободних и везаних предлошко-падежних конструкција са девербативним именицама као реченичним кондензаторима. Анализа номинализованих израза изведена је на основу Радовановићеве категоризације изложене у делу *Списи из синтаксе и семантике*, док је трансформациони текст коришћен с циљем даље реконструкције дубинске структуре реченице.

б) Анализом девербативних именица из корпуса откривене су девербативне именице у комбинацији са предлозима *до* или *од* у темпоралном значењу, у комбинацији са предлогом *без* (у улози површинског експонента дубинске негације), са предлогом *због* (интенционалне и каузалне падежне конструкције с девербативном именицом), затим падежне конструкције с девербативном именицом у улози кондензатора реченичног значења кондиционалног типа, као и падежне конструкције са девербативном именицом којом се истиче темпорална дистинкција (са значењем симултаности, постериорности, са значењем типа „пропратна околност”, „инструмент”, „средство”). Откривене су и девербативне именице у централним синтаксичким функцијама које означавају дубинску реченичну предикацију, а не указују на неко специфично реченично значење, али и примери реализације двају или више узастопних номинализација (комбиновање деадјективних и девербативних именица). Девербативне именице појављују се и у комбинацији: девербативна именица + девербативна именица у локативу са предлогом *у* и *о* или у акузативу са предлогом *за*. Синтаксичка уобличеност анализираних С предлошко-падежних конструкција у великом степену је подударна Е конструкцијама (герундивима и деривираним номинализацијама), што је резултирало доминацијом номиналног стила у корпусу у односу на вербални.

в) Као директан резултат акумулације наведених номинализованих процеса у нашем корпусу јесу и глаголске перифразе, тј. декомпоновани предикати или перифрастични предикатски изрази који су у великој мери присутни и у којима именица постаје носилац значења, управни глагол има функцију вербализатора или оператора, док у састав перифразе често улазе и предлози (*doći do opisivanja, doći do zakašnjenja, doći do saznanja* итд.). Структура С и Е конструкција је готово паралелна (енгл. *come to the knowledge, lead to deconcentration, come to a depiction, come late*), док је централни глагол директан превод с једног језика на други.

2. У погледу употребе инфинитива утврђено је следеће:

а) Разматрањем употребе инфинитива у оквиру футура I и великог броја представљених примера закључује се о изузетном степену раширености његове употребе (мада овде није реч о директном Е утицају), што се само подудара са употребом Е „bare-infinitiva” након модала *will* (у оквиру Е будућег времена или *the Future Simple Tense*).

б) Подударана двају језичких система налазимо и у погледу употребе инфинитива после модала (моћи, морати, требати) што се у Е језику реализује употребом Е bare-infinitiva уз модалне глаголе: *will, would, shall, should, can, could*, итд. У корпусу можемо констатовати утицај употребе наведеног Е инфинитива (садашњих и перфективних инфинитива) после Е модала на онеобичавање великог броја С инфинитивних конструкција после наведених глагола.

в) Откривен је и мали број примера у којима се инфинитиву придружује субјекатска реченична функција (или функција комплемента субјекту). Констатујемо да и у Е језику инфинитив може имати наведене синтаксичке функције.

г) Забележени су и примери којима је инфинитив представљен у функцији допуне изразима с придевима или прилозима (који су свакако у складу са постојећим С синтаксичким нормама). Уколико ову употребу инфинитива упоредимо са сличним могућностима реализације инфинитива у Е језику као комплементима бројним придевима – можемо говорити о својеврсним подударностима у оба језика у том погледу. Можемо само констатовати да аутор упркос могућностима да наведене инфинитивне конструкције преобликује посредством презента и везника *да* или употребом зависних временских, односних, па чак и условних клауза – најчешће прибегава моделу инфинитивних конструкција у функцији допуне изразима с придевима које се реализују на сличан начин као у Е језику.

3. У погледу употребе пасивних конструкција закључује се следеће:

а) Анализом ексцерпираног корпуса можемо констатовати бројност реченица чије образовање може се објаснити применом принципа пасивне дијатезе. У процесу идентификовања процеса пасивне дијатезе, пажњу смо усмерили првенствено на реченице са трпним придјевом у предикату.

б) У погледу реда речи, у корпусу је запажен изванредан број примера у којима су се именички или заменички елементи нашли у субјекатској позицији (на почетак реченице или зависне клаузе) на идентичан начин као у Е језику. Међутим, можемо говорити само о делимичном утицају Е пасивних структура, будући да аутор у бројним

случајевима не ставља наведене елементе у почетну позицију у реченици или клаузи, као што је то обавезно у Е језику, већ их оставља у финалној позицији (иза глагола).

в) Пасивне конструкције у корпусу заузимају значајно место и посредством оваквих структура врши се истицање реченичног садржаја, доводећи до формирања структура које подсећају на преведене Е пасивне структуре и које настају на сличан начин, али с обзиром на прецизан ред речи које оне захтевају у Е језику, а који је у корпусу делимично преузет – не може се говорити о доследности ове појаве у корпусу, већ само о делимично извршеном Е утицају.

4. Анализом појаве псеудо-расцепљених реченица и других структура за истицање реченичног садржаја донети су следећи закључци:

а) У постојећем корпусу примењена је стратегија у вези са применом идентификационе теме којом се врши истицање реченичног садржаја, што подразумева да у корпусу често долази до подражавања привидно расцепљених реченица у Е језику које садрже: субјекат + предикат (глагол) + комплемент глагола, при чему је субјекат или комплемент означен номиналном клаузом која је иницирана речима *what* или *that*. С еквиваленти откривени у корпусу су: *što, ono što, ono za šta, to što, za ono što, nečemu što, ovo što, sve što, nešto što*. На овај начин, псеудо-расцепљене реченице које су својствене Е синтаксичком систему – постале су значајан део синтаксичке равни интерпретираног корпуса посредством којих се врши истицање реченичних елемената на исти или приближно сличан начин као у Е језику.

б) Од других структура за истицање реченичног садржаја чији је настанак мотивисан Е организацијом језичких јединица, забележени су примери: тематизације (енгл. *topicalization/fronting*), постпозиције (енгл. *postposing*), егзистенцијалне конструкције (енгл. *there-insertion*), леве дислокације (енгл. *left dislocation*) као и раздвојене конструкције (енгл. *cleft construction*). Иако су ови примери малобројни у односу на примере псеудо-расцепљених реченица – све наведене структуре које су првенствено својствене Е, а не С синтаксичком систему – извршиле су утицај на организацију језичких јединица у нашем корпусу.

5. У погледу употребе и функције присвојних придевских заменица утврђено је следеће:

а) Употреба присвојних придевских заменица је уобичајена у С језику (овде није реч о утицају Е језика, већ постоје извесне подударности у погледу њихове употребе у С и Е језику). Наиме, аутор у корпусу користи: а) придевске, присвојне заменице сваког лица (свој, своја, своје, итд.) и б) друге придевске, присвојне заменице

(мој, твој, његов итд.), али је у корпусу осетно већи степен присуства другог типа придевских заменица, које се могу упоредити са присвојним детерминаторима, тј. инхерентним посесивима (*my, your, his, her, its, our, their*) чија је фреквентност у Е језику више него очигледна.

б) Иако постоји могућност у С језику да се придевска присвојна заменица изостави, као и да се употребом личне заменице у одговарајућем падежном облику представи исти садржај, не мењајући значење, с циљем да читава структура буде инхерентнија С синтаксичкој структури – аутор посредством убацивања придевских присвојних заменица у свим наведеним случајевима настоји да нагласи реченични садржај на исти начин као што се то чини путем присвојних детерминатора у Е језику.

в) Забележени су и синтаксичке структуре из корпуса које су настале спајањем придевских, присвојних заменица и девербативних именица на сличан начин као у Е језику, при чему присвојне, придевске заменице упућују на субјекта у реченици именица, као што у Е језику присвојни детерминатори имају субјекатску функцију уколико се налазе испред герундивних конструкција (*Vaše napuštanje Sovjetskog Saveza [...]; [...] ali pošto nam njegovo odmetanje [...]* итд.)

6. Анализом синтаксичког облика реторског питања са речицама *zar, li* утврђено је следеће:

а) Међу примерима којима се врши одређење реторичких питања посредством језичких средстава упитности – упитне речце *zar* и *li*, уочени су и примери допунских питања (енгл. *tag questions*: *Vi ste lekar, niste li?* „Pa, Lawforde, mislim da smo sve mogućnosti pokrili phi-lič-no dob-ho, nismo li?“) у којима је упитни маркер интонационо одвојен на крају исказа.

б) С обзиром да су овакве упитне структуре (тзв. упитни привесци) изразито честе у Е језику и да подразумевају понављање помоћног глагола у супротном облику, за разлику од С језика у коме се упитни привезак који се додаје на крају изјавне реченице да би се изразило слагање саговорника са већ изреченим садржајем има непроменљив облик: *zar ne*, као и чињеницу да су у корпусу заступљени и упитни привесци својствени С али и Е језику, али и комбиновање модела из оба језика (употребом упитне речце *zar* и помоћног глагола - *Ali ja sam bolesna, zar nisam?*) можемо да говоримо о одређеном степену утицаја који они имају на синтаксичко структурирање Пекићевог текста, нарочито када је реч о представљеним упитним привесцима директно преузетим из Е језика.

7. Анализом употребе про-форме изведени су следећи закључци:

а) Употреба про-форме у корпусу у значајној мери утиче на његово синтаксичко обликовање. Будући да је употреба облика *one* као супститута с циљем јасног упућивања на именицу која се може открити на основу претходно датог контекста – честа у Е језику, али не и у С језику, бројност употребљених кореспондената у корпусу (*jedna, jedan, prvi, drugi, ova, ovo, ono, ona, one, oni, onaj, ovaj, ovih, onih, onima* итд) недвосмислено указује на извршени утицај Е синтаксичког модела супституције постојеће именице заменичким елементом.

б) Бројни примери употребе про-форме указују да је у корпусу доследно пренет овај Е модел који је своје особености задржао и представио посредством домаћих синтаксичких структура (показних заменица *то, ово, оно* или нумерала *један, други*).

8. У вези са слагањем времена изнети су следећи закључци:

а) На основу значајног обима прикупљених примера посредством којих је регистрована појава преношења Е принципа моделовања времена, тј. слагања времена (*sequence of tenses*), чија се реализација у С језику сматра редувантом, закључујемо о значајном утицају Е језика на моделовање времена у реченицама у нашем корпусу.

б) С обзиром на чињеницу да је у целом корпусу могуће наћи мноштво примера овог типа, можемо извести одређене закључке о интерполацији Е слагања времена које је условило честу употребу перфекта у корпусу. Наиме, приликом интерпретације директног говора долази до слагања времена глагола главне и зависне клаузе, односно пребацивања презенте у прошло време, иако то у С језику није обавезно као у Е језику, тј. иако је у С језику могуће употребити садашње време, а да то никако не утиче на разумевање времена вршења радње.

9. Извршена је и анализа именичких синтагми:

а) У корпусу је окривен изузетно велики број именичких синтагми које се састоје од два елемента, односно две именице, при чему прва именица врши атрибутивну или детерминативну функцију, што није толико уобичајено у систему С језика, док је у Е језику изузетно учестало формирање оваквих номиналних фраза као и додељивање атрибутивне синтаксичке функције првој именици.

б) С именице у начелу не могу имати атрибутивна својства, односно заузимати атрибутивну позицију у односу на друге именице и зато овде можемо констатовати огромну фреквентност иновативних конструкција страних С стандардима које у највећем броју случајеве није могуће оправдати будући да је од већине наведених именица могуће направити придев који би звучао природније.

10. Анализом употребе властитих или заједничких Е именица у атрибутој функцији тј. анализом питања јукстапозиција утврђено је следеће:

а) Изразит утицај Е језика налазимо у примерима који указују на употребу властитих или заједничких Е именица испред опште именице у служби атрибута или апозиције, који стога представљају својеврсну синтаксичку иновацију (*Metropolitan policija, Winchester puška, Conway pasaž, cockney naglasak, scramble procedura* итд.).

б) Реч је о јукстапозицијама, тј. хибридном сложеницама у којима је први члан (Е властита или заједничка именица) обавезно непроменљив, док други члан (С заједничка именица) подлеже правилима флексије С језика. Готово сви наведени примери спадају у предапозиције, док неколицина наведених примера спада у предатрибуте. Све наведене јукстапозиције садрже номинални облик који долази испред детерминатива, те стога овде можемо говорити о постапозицијама.

в) Запажен је и пример трочланих јукстапозиција (*jumbo jetovi terminala, ragbi tim koledža*) и овде је реч о јукстапозицијама у којима је први члан детерминатор другог, док се појам кога заједно чине први и други члан односи као детерминатор трећег члана јукстапозиције, и овде је свакако реч о иновацијама које су директно преузете из Е језика.

г) Забележене су и јукстапозиције у којима су оба елемента или С порекла (реч је о заједничким С именицама) или је један елемент Е порекла (реч је о заједничкој Е именици). Јукстапозиције које означавају особину (*žena-kučka, ljudi-psi, nokti-kandže, radio-soba, radio-operater, metro-stanica*) заправо су дословне преведенице и представљају директну иновацију насталу под утицајем Е језика.

11. Анализом употребе глаголског прилога садашњег утврђено је следеће:

а) Забележени су бројни примери употребе глаголског прилога садашњег у атрибутој функцији на идентичан начин на који се у Е језику адјективни статус остварује посредством партиципа садашњег.

б) Сви примери су настали адјективизацијом (*odlazeći avioni, izlazeći vazduh, padajući avion, urlajući ракао, užasavajući strah* итд.) и притом су задржали морфолошки оквир глаголског прилога садашњег тј. померање синтаксичке функције није утицало на морфолошку категорију која је опстала у свим наведеним примерима.

в) Узимајући у обзир правило да у Е језику придевска функција садашњег партиципа неизоставно условљава ред речи, односно позицију коју овај облик заузима у односу на именицу, закључујемо да је ово правило заступљено и пренето на домаће

структуре, иако би се оне могле представити и на други начин – употребом односних реченица.

г) У погледу употребе и функције глаголског прилога садашњег, запажамо остваривање различитих значењских нијанси: симултаност, итеративност, каузалност, начин, услов вршења радње или кондиционално значење итд. Поређењем глаголског прилога садашњег и његовог Е еквивалента – садашњег партиципа закључује се о подударачу значењских нијанси представљених оваквим структурама у оба језика.

12. Анализом трпног глаголског придева у атрибутој функцији закључено је следеће:

а) Неограничен унос трпног глаголског придева у постноминалној позицији (и поред тога што се у С језику често налази у функцији одређивања именице као атрибут, апозитив или као придевски део предиката) у корпусу често одаје утисак да је управо Е језик утицао на формирање и позицију С трпних глаголских придева, тј. стиче се утисак да у њима долази до директног превођења Е прошлих партиципа који у њима задржавају исту позицију (а који у Е језику настају редуковањем релативних клауза). Дакле, и поред честе употребе трпног глаголског придева у С језику, можемо закључити да у корпусу често долази до такве употребе овог облика у позицији која би у реченици пре одговарала Е, а мање С синтаксичким структурама.

б) Анализирана је и употреба трпног глаголског придева у атрибутој функцији када именици претходи. Бројни презентовани примери указују на подударности адјективног статуса Е прошлог партиципа и С трпног глаголског придева који задржава исту позицију у реченици под утицајем сличног Е модела.

13. Анализирани су и поименичени придеви:

а) У корпусу су уочени и примери појаве поименичавања (супстантивизације) која се реализује конверзијом, тј. преласком једне врсте речи у другу, при чему више долази до промене синтаксичких а не морфолошких обележја. Забележени примери заузимају све синтаксичке положаје именица, али се морфолошки гледано – деклинирају као и придеви. У корпусу је забележена не тако често употреба ове синтаксичке функције.

б) Наведеним придевима истиче се одређена група људи којима су заједничке исте особености (иста појава сусреће се у Е језику где се одређени члан у комбинацији са придевом користи да означи одређену групу).

14. У погледу употребе и функције глаголског прилога прошлог утврђено је следеће:

а) Поређењем С глаголског прилога прошлог и његовог Е еквивалента: герунд прошли + партицип перфекта, закључује се се у оба језика овом структуром преносе

исте значењске нијансе и функције: значења каузалности и значења темпоралности, значење антериорности.

б) Користећи се Маретићевим критеријумима у вези са поделом према којој је могућа употреба глаголског прилога прошлог као детерминатора не само временских одредница, већ и других момената који се тичу извршења саме радње представљени примери подељени су с обзиром на то да ли је њихова употреба означена као: узрок који води ка извршењу радње обележене управним глаголом, услов за испуњење радње означене управним глаголом, ознака начина на који се обавља радња наведена управним глаголом, могућност исказивања у синтаксичком смислу напоредне или симултане радње, или је означена за обележавање радње која следи након радње обележене управним глаголом.

в) Важно је истаћи да у свим наведеним примерима Е и С конструкције преносе значења на сличан начин, иако у С језику постоје и друге могућности њиховог реализовања – посредством узрочних, временских, начинских и других зависних реченица, тј. запажене су одређене подударности које могу бар једним делом бити оправдане утицајем Е форми партиципа перфекта.

15. Анализом употребе предлога (препозиција) закључено је следеће:

а) Након испитивања значајног броја ексцерпираних примера, закључује се да у корпусу постоји тенденција превођења Е предлошких фраза, будући да се стварају С предлошке конструкције које по свом значењу више одговарају комбинацијама предлога и именица које постоје у Е а не у С језику (што је и илустровано навођењем идентичних Е еквивалената). Дакле, долази до комбиновања С предлога и именица иако ови предлози остварују чвршће лексичке везе са неким другим именицама.

б) У ексцерпираној грађи регистрован је велики број примера предлошко-падежних конструкција које су обележене формулом ЗА + девербативна именица у акузативу и које изражавају значење намене и намере. На основу формирања ових структура у корпусу закључујемо о постојању евидентних подударности између Е конструкција које су у идентичном облику задржане посредством уобличених С конструкција које су такође, конструисане по Е моделу: *noun + for + gerund/deverbative noun* (именица + предлог ЗА + девербативна именица), али и о значајном степену извршеног утицаја ових структура на синтаксичко моделовање текста.

в) Забележен је и одређени број примера предлошко-падежних конструкција које су обележене формулом у + девербативна именица/деадјективна именица у локативу (*У + NDev/Deadj(Loc)*). Примери указују на задржавање Е модела: *noun +*

preposition + present participle – упркос постојању временске као и каузалне клаузе које би биле инхерентније С синтаксичкој структури и у којој би употреба наведеног предлога била означена као непотребна

г) Предлози: *у, на, за, кроз, од, из, уз* у комбинацији са апелативима недвосмислено упућују на директне Е предлошке конструкције преведене на С језик, будући да долази до преклапања са Е предлозима.

д) У погледу примера који садрже предлог *без*, констатујемо да је очигледно дошло до имплементирања негативног значења Е социјативног предлога *without* посредством С предлога *bez* након којег следе девербативне именице, што се подудара са садашњим партиципом који у Е језику може да следи након наведеног предлога.

ђ) Закључујемо да управо употреба предлога указује на наизраженији утицај Е образаца и подражавање Е семантичко-синтаксичких веза у тексту, јер се стварају нове колокације С предлога и именица по узору на Е моделе.

16. Анализом реда речи донети су следећи закључци:

а) На основу великог броја примера представљених у читавом синтаксичком поглављу (којима су обухваћене расцепљене реченице, препозиције, употребе про-форми, пасивних структура, именичких синтагми и др.) – тј. позицију коју заузимају у реченичној равни, а која је синтаксички условљена на исти начин на који су реченични елементи распоређени у Е језику, закључујемо да је управо ред речи један од значајнијих синтаксичких средстава транспоновања Е структура у тексту, будући да домаће структуре задржавају исту позицију као и у Е језику у коме је ред речи синтаксички информативан и као такав обавезан и неизоставан.

б) Условљеност С лексичких јединица с обзиром на њихову синтаксичку функцију, указује на појаву својеврсних иновација у корпусу, с обзиром да су забележени примери номиналних фраза у којима први елемент увек врши атрибуцку функцију без обзира на то да ли је реч о властитој Е именици (*Piccadilly* линија, *Airside galerija*) или заједничкој Е именици (*antirabies serum*), Е скраћеници (*CF antigen*, *SH-RRR-FL-78 serum*), или полусложеници састављеној од именичких елемената преузетих из Е језика (*Pan-Am torba*).

в) Чињеница је да су управо Е структуре условљене редом речи оствариле значајан утицај на редослед реченичних конституената у корпусу, иако су преуређивачке могућности њиховог распоређивања у С језику такве да дозвољавају широк опсег могућности, с обзиром на постојање граматичких морфема које преузимају функцију синтаксичких индикатора.

3.3.4. УТИЦАЈ ЕНГЛЕСКИХ ОБРАЗАЦА НА НИВОУ ЛЕКСИКОЛОГИЈЕ И ФРАЗЕОЛОГИЈЕ

3.3.4.1. Идиоматске енглеске реченичне структуре

Примере идиоматских реченичних структура представићемо табеларним прегледом, с циљем утврђивања сличности између Е и С фразеолошке структуре (иста методологија коришћена је као и на страни 172 овог рада, а у вези са лексиколошко-фразеолошком анализом *Романа о Лондону*):

Ексерпирани примери идиоматских структура	Е идиоматска структура	С преводни еквивалент
1) Moraće, mislio je, <i>pripaziti na jezičinu</i> . (Пекић 2011: 22);	<i>watch out one's tongue</i>	пазити на то о чему се говори
2) Ali je sama stanica <i>đavoljski dobro osvetljena</i> . (Пекић 2011: 23);	<i>damn well</i>	изузетно добро
3) [...] da čekanje <i>prekrate</i> [...] (Пекић 2011: 62);	<i>cut wait time</i>	брже потрошити време док се чека
4) Ona ovde <i>ubija vreme</i> . (Пекић 2011: 62);	<i>kill time</i>	трошити време, дангубити
5) Ili bi <i>koren pustio</i> u nekom industrijskom predgrađu [...] (Пекић 2011: 63);	<i>put down roots</i>	скрасити се, одомаћити се
6) [...] <i>vađenje kestenja iz birokratske vatre</i> . (Пекић 2011: 67);	<i>pull someone's chestnuts out of the fire</i>	извадити ситуацију
7) <i>Đavoljski me boli</i> . (Пекић 2011: 69);	<i>it hurts like hell</i>	болети
8) [...] i, kako se činilo, <i>ni paru</i> na njihov razvod <i>nije davao</i> . (Пекић 2011: 69);	<i>not to give a dime for smth</i>	не давати ни грош
9) Ma kako se ponašali, pacijenti je nikad nisu <i>izvodili iz strpljenja</i> . (Пекић 2011: 74);	<i>make someone run out of patience</i>	извести из такта
10) [...] <i>laž</i> kojom su deca <i>razoružavana</i> [...] (Пекић 2011: 75);	<i>disarm someone</i>	смешкати кога
11) [...] <i>presekle svaku volju za životom</i> . (Пекић 2011: 81);	<i>to stop or come to an end suddenly</i>	убити вољу за животом
12) [...] i ti se možeš <i>skinuti s mog telefona</i> . (Пекић 2011: 91);	<i>take off one's phone</i>	скинути с леђа, са грбаче
13) Ljude je stalno trebalo <i>držati na kratkom</i>	<i>keep on a tight leash</i>	држати на ланцу или

<i>kaišu</i> . (Пекић 2011: 98);		на танком леду
14) Тамо, где се свако бавио углавном покривањем <i>vlastite guzice</i> [...] (Пекић 2011: 98);	<i>cover your own ass</i>	гледати сопствени интерес или гледати самог себе
15) [...] <i>чија би неумесност вредала очи</i> [...] (Пекић 2011: 98);	<i>offend one's eyes/ears</i>	упадати у очи
16) Пет минута касније, <i>ухваћен је са спуштеним pantalonama</i> ... (Пекић 2011: 106);	<i>to be caught with one's pants down</i>	ухватити на делу
17) [...] и нашао да је крајње време да се одавде <i>podigne sidro</i> . (Пекић 2011: 115);	<i>weigh the anchor/heave up an anchor</i>	хватати маглу, хватати тутањ, спаковати кофере
18) <i>Toliko је shvatio i preko telefona</i> . (Пекић 2011: 121);	<i>over the phone</i>	у телефонском разговору
19) <i>Igranje na sigurno</i> први је закон <i>medicinske prakse</i> . (Пекић 2011: 131);	<i>play (it) safe</i>	избећи ризик
20) „ <i>Prištedi suze, Alexise</i> ” [...] (Пекић 2011: 138);	<i>save one's tears</i>	не изигравати ожалошћеног
21) Ми смо осуђени да око њега <i>pipamo u mraku</i> . (Пекић 2011: 162);	<i>search in the dark</i>	тражити насумице
22) [...] на светлост изашло НЕШТО што га замало није <i>izbacilo iz pameti</i> . (Пекић 2011: 162);	<i>throw someone out of one's mind</i>	изгубити разум
23) <i>I sad, ima li boljeg dokaza da zaslužujem pare, nego da im najopasniji od svih odnesem na sto?</i> ” (Пекић 2011: 162);	<i>bring it on the table</i>	донети на послужавнику
24) [...] из чије су контроле саобраћаја, за кретање по ваздуху и кретање по земљи, <i>iz minuta u minut</i> [...] текли командни impulse [...] (Пекић 2011: 184);	<i>from one minute to another</i>	из часа у час
25) [...] <i>sakupili smo se ovde ne zato što smo ludi jedni za drugima</i> [...] (Пекић 2011: 185);	<i>be crazy about each other</i>	јак се волети
26) <i>Iskusio је isuviše lažnih alarma</i> . (Пекић 2011: 187);	<i>false alarm</i>	лажна дојава
27) <i>Zato John na prisutne није pucaо teškom artiljerijom istine о pсећем besnilu</i> . (Пекић, 2011 : 187);	<i>bring out/up the/one's big guns/heavy artillery</i>	употребити свој најјачи адут
28) <i>Za његово objašnjenje није дувао</i>	<i>fair winds</i>	повољна струја

<i>povoljan vetar.</i> (Пекић 2011: 187);		
29) „Vi u Centru regularni ste kao sam pakao!” (Пекић 2011: 191);	<i>like hell itself</i>	као смрт
30) [...] имао је по једну нарочиту нацију која му је <i>jela jetru.</i> (Пекић 2011: 198);	<i>eat someone's liver</i>	јести некоме цигерицу
31) Ubijeni је, најпре, очигледно, <i>pokrupnija riba.</i> (Пекић 2011: 251);	<i>quite a big fish</i>	крупна зверка, буцован, буца
32) „Ako човек <i>igra prljave igre,</i> Donovane, mora se malo i sam uprljati. (Пекић 2011: 262);	<i>foul play</i>	играти подло
33) „Ako човек <i>igra prljave igre,</i> Donovane, mora se malo i sam <i>uprljati.</i> (Пекић 2011: 262);	<i>get dirty, dirty oneself</i>	окаљати, оцрнити образ
34) <i>Šala probija led.</i> (Пекић, 2011 : 288);	<i>break the ice</i>	пробити пут; смешкати
35) [...] ako o tome prikupimo <i>planinu činjenica.</i> (Пекић 2011: 301);	<i>a mountain of facts</i>	брдо, хрпа чињеница
36) Za takve stvari <i>imaо je njih.</i> (Пекић 2011: 302);	<i>have a nose for something</i>	имати осећај, имати добру интуицију за нешто
37) A nas је superintendant одредио да <i>počistimo ovaj krš.</i> (Пекић 2011: 318);	<i>clean up a mess</i>	рашчистити неред, почистити свињац
38) Neko uvek mora да <i>počisti naše đubre.</i> (Пекић 2011: 325);	<i>clean up the trash</i>	почистити неред, свињац
39) Ona ih <i>stavlja na njihovo mesto.</i> (Пекић 2011: 337);	<i>put somebody in their place</i>	показати некоме где му је место
40) Nije рођен са <i>srebrnom kašikom u zubima</i> [...] (Пекић 2011: 370);	<i>be born with a silver spoon in one's month</i>	родити се под срећном звездом
41) Liebermanova [...] екипа још није <i>pokazala svoje ugledno dupe</i> на aerodromu. (Пекић 2011: 376);	<i>show one's ass somewhere</i>	довући се
42) [...] да пред superintendantом <i>igra idiota</i> [...] (Пекић, 2011 : 392);	<i>play the idiot</i>	глумити будалу
43) U <i>krajnjoj liniji,</i> он је то очекивао. (Пекић 2011: 394);	<i>the bottom line is</i>	на крају крајева, уосталом
44) [...] Politburo ће znati <i>na čija vrata treba zakucati.</i> (Пекић 2011: 438);	<i>(someone) comes knocking on the door</i>	коме би се требало обратити
45) [...] <i>ostali bismo golih guzica</i> [...] (Пекић 2011: 438);	<i>to be left bare-assed</i>	остати го и бос, остати без ичега

46) „То <i>smrди</i> на еутаназiju [...] (Пекић 2011: 445);	<i>smell of</i>	заударати на
47) Копилан је стварно <i>имао muda</i> [...] (Пекић 2011: 451);	<i>to have balls</i>	имати херца, имати срца
48) Сваког је требало <i>ставити под микроскоп</i> . (Пекић 2011: 454);	<i>put under the microscope</i>	ставити под лупу
49) [...] <i>остajuћи на dupetu</i> и углавном не радећи ништа [...] (Пекић 2011: 469);	<i>sit on one's butt</i>	не мрднути ни малим прстом
50) [...] али ако неко од гoспoде из Комитета <i>жели да у паркиралиште дође у glaze rukavicama</i> [...] (Пекић 2011: 469);	<i>with kid gloves</i>	у свиленим рукавицама
51) Плашио се да им руља [...] не <i>preseче</i> повратак у контролни торанј. (Пекић 2011: 493);	<i>cut the return</i>	саботирати
52) Пре него што од себе дефинитивно <i>направите budalu</i> [...] (Пекић 2011: 546);	<i>make a fool out of oneself</i>	избламирати се, обрукати се
53) [...] бацио их је у фуриозну покретљивост, која се онда <i>širila као požар</i> . (Пекић 2011: 551);	<i>spread like wildfire</i>	ширити се муњевито
54) Проклето беснило <i>okretало је ствари на glavu</i> . (Пекић 2011: 553);	<i>turn something on its head</i>	обијати се о главу
55) [...] жена је била <i>istroшена, mrшава, kost i koža</i> [...] (Пекић 2011: 565);	<i>skin and bones</i>	бити сув као грана
56) [...] спремни и свет <i>у vazдуh да баци</i> [...] (Пекић 2011: 580).	<i>throw something in the air, blow something up, blow something sky-high</i>	уништити кога, разорити
57) <i>Nadam се да си сад stekao sliku?</i> (Пекић 2011: 148).	<i>get a picture</i>	схватити

У анализи идиоматских реченичних структура, образложићемо неколико ексцерпираних примера. С обзиром на њихову бројност, закључујемо да заузимају значајно место у корпусу. Код свих примера, закључујемо да су настали директним превођењем енглеских идиоматизованих израза, који су у значењском смислу задржани у корпусу, иако постоје адекватни С идиоматизовани изрази или друге синтаксичке могућности да се на сличан начин представи исти садржај (што је представљено табеларним прегледом). У примеру 1) потврђује се недвосмисленост метафоричне употребе предикатске структуре. Глагол *пазити* придружен је лексеми *језик* и у овој контекстуалној целини добија метафорично значење. Још један пример

творен поступком метафоризације јесте пример 4) кога одликује персонификована употреба пунозначног глагола *убити* са истакнутом стилематичношћу, док сама конструкција формално спада у групу перифрастичних предиката. Пример 7) или енгл. *hurt like hell* јесте структура коју чини поредбени фразем с глаголом (verb + like + NP) (Критеријум који је коришћен у вези са поредбеним фразема јесте подела коју је извршио Сеидл (Seidl 1987: 223)). У С језику налазимо потврду за постојање сличних семантичких механизма за грађење оваквих поредбених фразема, будући да је израз: *болети као ђаво* лексикализован у оба језика, што говори у прилог незнатном поклапању елемената поредбених фразема. Израз *izvoditi iz strpljenja* (пример 9) јесте резултат синтаксичке идиоматизације која је утемељена на садејству једног структурног модела са пропозиционим садржајем који се налази у основу другог структурног модела. Овде је реч о глаголској перифрази односно декомпонованом предикату чије је структурно језгро прелазни глагол чија је операционална примена у датом изразу као глагола оператора довела до стварања израза високе метафоризације где се посредством глаголске именице (*strpljenje*) имплицира да ће се изненада догодити нова радња, чији је крајњи исход транспоноване просторног значења у предикатско, будући да долази до измене у редоследу реченичних чланова. У примеру 29) именица *ђаво* појављује се у комбинацији са придевом (као што је случај у Е језику) и при том се у њој не оцртава негативна експресивна боја, већ служи као интензификатор значења (као енгл. *very*). Сам појам *пакао* или поредбена конструкција *као у паклу* нису толико чести у С језику и уколико се појаве део су неформалног регистра или сленга. Дакле, регуларан као сам *пакао* или „висок степен регуларности” јесте експресивно интензиван фразем, односно појачано је значење речи у улози *tertiuma comparationis* (в. Melvinger 1984: 132). Поступком метафоризације створен је и пример 55) кога одликују метафорично употребљене именице *kost i koža* (од енгл. *skin and bones*).

У корпусу је забележен један пример употребе пословица: *Prevarena lisica na isto pojilo dva puta ne dolazi*. (Пекић 2011: 262). Реч је о пословици чији концепт постоји у енгл.: *The fox does not go twice into the same trap*. (уместо у С језику: Ко једном слаже, више му се не верује). Метафорична концептуализација људи и њихових особености посредством животиња потврђује важност онеобичавања појмовних метафора (термин је уведен према енгл. *conceptual metaphor* коју је предложила Кликовац (2000)) као и утицај који оне имају у преобликовању концептуалног простора људског ума и диференцирању прототипичних слика којима се врши даља категоризација поимања

нашег света. Срж оваквог идиоматизованог језичког материјала јесте пресликавање структуре једног когнитивног модела на други модел, тако да језички израз не представља само успостављање везе између два концепта која се појављују у С и Е језику, већ је превасходно реч о менталном повезивању двеју категорија које се одвија у датим оквирима језичког простора, али које превазилази маргине којима је обухваћен овај простор, будући да спаја два у физичком смислу нетакнута, мада повезана простора, управо захваљујући способности да пронађе одговарајућу сличност према датим менталним пројекцијама којима се јачају везе унутар датог когнитивног модела. Пошто су полазне тачке у овој анализи биле управо пословице на Е језику, у исто време није могао бити понуђен њен формални еквивалент, јер није пронађен у С језику, али је зато понуђен њен семантички еквивалент који транспонује слично значење, али није у стању да одржи исту форму, те је форма замењена семантичким еквивалентом, односно пословицом којом се врши делимично пресликавање стога јер су неки аспекти концепта сакривени, док су неки други истакнути у први план. Животињи *lisici* јесу приписане одређене особине, али је потреба да се лисице покажу као лукаве и сналажљиве донекле замењена другом потребом да се истакне други аспект у оквиру домена исте менталне пројекције, а то је да је и њих могуће обманути, али само један пут. Дакле, и у Е и у С језику својства лисице јесу заједничка у оба концептуална простора, јер их говорници оба језика доживљавају на сличан начин а слично их и категоризују. Реализацијом оваквог когнитивног механизма и преношењем језичких израза из једног језичког простора у други врши се транспоноване у њима садржаним метафорама које не могу задржати идентичан језички израз, али иако промењене форме, садржински оне дају слично значење које је говорницима блиско и разумљиво.

3.3.4.2. Преводни еквиваленти на синтаксичком и текстуалном нивоу

Синтаксичке грешке откривене у корпусу односе се на синтаксичке конструкције које су махом незграпне и функционално ослабљене захваљујући којима се стиче утисак да су структуре изворног Е језика дословно унете у текст и буквално преведене и у том смислу на матерњем С језику делују неадекватно, те да су настале као последица неусаглашености са постојећим нормативима. Услед контакта двају језички система на подлози С језика, а услед негативне интерференције, долазимо до питања контрастирања језичких форми. Међутим, не може бити ни говора о

непознавању синтаксичких садржаја од стране аутора текстова, будући да су постојеће неподударности синтаксичких структура као и структура лексичке и морфолошке природе условљене претераном усредсређеношћу на језик поднебља о коме се у роману говори. Неприродност у текстуалној организацији постигнута је избегавањем различитих видова преформулације, што се нарочито односи на оне елементе структуре који би требало бити обухваћени променом реда речи у реченици или откривањем адекватнијих и еквивалентних лексичких садржаја. Прекомерна употреба пасивних конструкција постигнута је усложњавањем целокупног структуралног домена реченице. Нетипичан распоред реченичних чланова доводи и до стилски компликованих и нескладних клауза и номиналних фраза које задржавају афективност израза, али будући да су дословно пренете у С језик у много чему излазе из оквира функционалне и практичне употребе већ утврђених норми и мерила. На основу решења која су понуђена у тексту, а која се односе на употребљивост препозиција, закључује се значајан степен отворености према постојећим решењима Е језика, као и склоност да се изнимно прецизне предлошке фразе исказују у С језику неизоставним повезивањем основним концепцијама изнетим путем средства буквалног превођења. На овај начин корисник се лишава тежње да не заузме афирмативни однос према уношењу таквих појава у домен текстуалног и наративног. У следећим табелама представљена је анализа која се заснивала на ексцерпцији примера (колона 1), њиховом преводу на енглески језик (колона 2), као и излагању С преводног еквивалента који би био очекиван:

Ексцерпирани примери синтаксичких конструкција	Е структура	С преводни еквивалент
1) <i>Merio je 180 milimikrona po dužini [...]</i> (Пекић 2011: 11);	<i>measure</i>	износити
2) <i>Automatska vrata [...] su se rastvorila [...]</i> (Пекић 2011: 21);	<i>split open</i>	отворити
3) [...] i ubrzo zauvek <i>nestajali s pogleda</i> koščatog sveštenika [...] (Пекић 2011: 21);	<i>vanish from sight</i>	нестати из вида
4) <i>S Dioskurima je stvar stajala drukčije.</i> (Пекић 2011: 27);	<i>The thing was different.</i>	бити другачије
5) <i>To je istina.</i> (Пекић 2011: 33);	<i>It's true.</i>	То је тачно.
6) <i>Hteo je da bude stoprocentno siguran.</i> (Пекић 2011: 49);	<i>to be hundred percent sure</i>	бити потпуно сигуран

7) Što tamo <i>uzima sat</i> , ovde se <i>svršava za minut</i> . (Пекић 2011: 510).	<i>take an hour, in a minute</i>	трајати сат времена, брзо
8) [...] <i>krovne baste</i> [...] (Пекић 2011: 36);	<i>roof garden</i>	башта на крову
9) [...] <i>prekomorskog linjaša</i> [...] (Пекић 2011: 26);	<i>overseas liners</i>	прекоморски брод
10) <i>Pojma nema zašto</i> [...] (Пекић 2011: 41);	<i>He doesn't have a clue why...</i>	немати представу
11) [...] <i>hodne razdaljine</i> [...] (Пекић 2011: 31);	<i>walking distance</i>	раздаљина од... минута хода
12) <i>Plan je O.K.</i> (Пекић 2011: 48);	<i>The plan is O.K.</i>	бити у реду
13) [...] не <i>ponaša se po redu letenja logike</i> . (Пекић 2011: 48);	<i>flying logic order</i>	по логичном редоследу летења
14) [...] <i>hola za dolaske</i> [...] (Пекић 2011: 49);	<i>arrivals hall</i>	хол за пријем путника
15) <i>Mogu li Vam biti od pomoći?</i> (Пекић 2011: 50);	<i>Can I help you?</i>	Изволите.
16) <i>Građanska rutina stupila je u dejstvo</i> . (Пекић 2011: 50);	<i>come into force, come into effect</i>	наступити
17) <i>U čemu je stvar?</i> (Пекић 2011: 50);	<i>What's the thing?</i>	О чему је реч? О чему се ради?
18) [...] <i>artristis koji je uhvatio</i> [...] (Пекић 2011: 55);	<i>catch (a disease)</i>	добити (болест)
19) [...] <i>situacija je bila pod kontrolom</i> [...] (Пекић 2011: 59);	<i>be under control</i>	контролисати
20) [...] <i>tucetu oboljenja</i> [...] (Пекић 2011: 59);	<i>dozens of</i>	десетак
21) [...] <i>pomičnom zavesom</i> [...] (Пекић 2011: 61);	<i>moving curtains</i>	која се помера
22) <i>Uredite da se pripremi</i> [...] (Пекић 2011: 70);	<i>Have it prepared.</i>	Припремите. Нека неко припреми.
23) [...] <i>svetlokos</i> [...] (Пекић 2011: 72);	<i>light-haired</i>	који има светлу косу
24) <i>Je li bolna?</i> (Пекић 2011: 73);	<i>Is it painful?</i>	Да ли те боли?
25) [...] <i>sedokosi</i> [...] (Пекић 2011: 74);	<i>grey-haired</i>	који има седу косу
26) [...] <i>borba</i> [...] <i>prljava</i> [...] (Пекић 2011: 74);	<i>dirty fight</i>	подмукла борба
27) [...] <i>dolazili u kontakt</i> [...] (Пекић 2011: 80);	<i>come into contact</i>	ступити у контакт
28) <i>Za pola sata ceo će Heathrow biti na njegovom telefonu</i> . (Пекић 2011: 81);	<i>on his phone</i>	...ће звати њега.
29) [...] <i>medicinskoj karti</i> [...] (Пекић 2011: 83);	<i>medical card</i>	здравствена књижица

30) <i>Šta hoćete time da kažete?</i> (Пекић 2011: 83);	<i>What do you mean?</i>	Како то мислите?
31) [...] <i>dugokosi</i> [...] <i>dugonosi</i> [...] (Пекић 2011: 85);	<i>long-haired, long-nosed</i>	који има дугу косу, који има дуг нос
32) [...] <i>sigurnosna služba</i> [...] (Пекић 2011: 90);	<i>security service</i>	безбедносна служба
33) [...] <i>rimskog aviona</i> [...] (Пекић 2011: 90);	<i>Rome plane</i>	авион који лети за Рим
34) [...] <i>rimska putnica</i> [...] (Пекић 2011: 87);	<i>Rome passenger</i>	путница из авиона који лети за Рим
35) [...] <i>da ga podvrgnu pritisku</i> [...] (Пекић 2011: 90);	<i>subject to pressure</i>	изложити притиску
36) [...] <i>prenosna bolest</i> [...] (Пекић 2011: 90);	<i>transmissible disease</i>	преносива, заразна болест
37) <i>Nalazim razložnim to što se viđaš sa</i> [...] (Пекић 2011: 90);	<i>find something reasonable</i>	сматрати
38) [...] <i>lekarsku sobu</i> [...] (Пекић 2011: 93);	<i>doctor's room</i>	ординација
39) [...] <i>hvatajte avion</i> [...] (Пекић 2011: 97);	<i>catch a plane</i>	укрцати се на авион
40) [...] <i>civilni agenti</i> [...] (Пекић 2011: 97);	<i>civil agent</i>	агенти у цивилу
41) [...] <i>u prvom redu</i> [...] (Пекић 2011: 98);	<i>in the first line</i>	првенствено
42) [...] <i>sve mogućnosti pokrili</i> [...] (Пекић 2011: 99);	<i>cover all the possibilities</i>	размотрити, узети у обзир
43) [...] <i>graničnog roka</i> [...] (Пекић 2011: 101);	<i>limited deadline</i>	ограничен рок
44) [...] <i>metro koji je priliv putnika učinio još neizdržljivijim.</i> (Пекић 2011: 101);	<i>make something intolerable</i>	Због којег је прилив путника постао још неиздржљивији.
45) [...] <i>dolazne rampe</i> [...] (Пекић 2011: 102);	<i>arrival ramp</i>	рампа, шалтер за пријем путника
46) [...] <i>pogledao je zamenika kao da očima čisti mrlju na rodu.</i> (Пекић, 2011 : 109);	<i>with his eyes</i>	погледом
47) [...] <i>glasnogovornik</i> [...] (Пекић, 2011 : 109);	<i>loudspeaker</i>	звучник
48) <i>U krajnjoj liniji</i> [...] (Пекић, 2011 : 110);	<i>the bottom line</i>	крајњи резултат, исход
49) <i>Prirodno je da lekar... izgubi dodir s bolestima</i> [...] (Пекић, 2011 : 120);	<i>lose touch with</i>	прекинути контакт
50) [...] <i>da je bilo ko u posedu njegovih otkrića.</i> (Пекић 2011: 123);	<i>in the possession of</i>	поседовати
51) <i>Sve je u redu.</i> (Пекић 2011: 127);	<i>Everything is all right.</i>	Све је добро.
52) <i>Moje je ime Hamilton.</i> (Пекић 2011: 127);	<i>My name is Hamilton.</i>	Ја сам... Зовем се...
53) <i>U čemu je trik, Johnе?</i> (Пекић 2011: 127);	<i>What's the trick? What's the</i>	О чему се ради?

	<i>catch?</i>	
54) [...] <i>vremenski raspored</i> [...] (Пекић 2011: 130);	<i>time schedule</i>	распоред
55) [...] <i>tesnom roku</i> [...] (Пекић 2011: 130);	<i>tight deadline</i>	кратак рок
56) <i>Sa svoje strane nazvao je Luke dr Preastona</i> [...] (Пекић 2011: 134);	<i>on his side, on his part</i>	Љук је сам назвао...
57) <i>U tome je klopka.</i> (Пекић 2011: 138);	<i>That's the catch.</i>	У томе је загонетка.
58) <i>Ti znaš šta u našem poslu znače iznenađenja</i> [...] (Пекић 2011: 141);	<i>mean</i>	представљати
59) [...] <i>prljavi trik</i> [...] (Пекић 2011: 142);	<i>dirty trick</i>	подмукао, подли
60) <i>To je ljubazno od tebe.</i> (Пекић 2011: 143);	<i>It's very kind of you.</i>	Веома си љубазан.
61) [...] <i>privatna radoznalost</i> [...] (Пекић 2011: 143);	<i>private curiosity</i>	лична радозналост
62) [...] <i>obaveštajne veteran</i> [...] (Пекић 2011: 151);	<i>intelligence service veterans</i>	ветерани обавештајних служби
63) [...] <i>provala infekcija</i> [...] (Пекић 2011: 155);	<i>outbreak of infections</i>	избијање инфекција
64) [...] <i>putnici u odlasku</i> [...] (Пекић 2011: 157);	<i>passengers in departure</i>	путници који одлазе
65) <i>Na tebi je</i> [...] (Пекић 2011: 160);	<i>It's up to you</i>	од тебе зависи
66) [...] <i>na bazi demonstriranog uspeha</i> [...] (Пекић 2011: 162);	<i>on the basis</i>	на основу
67) <i>Bili ste od velike pomoći.</i> (Пекић 2011: 170);	<i>You've been of great assistance.</i>	Много сте нам помогли.
68) [...] <i>je završio negu Danielovih ogrebotina</i> [...] (Пекић 2011: 173);	<i>finish treatment</i>	санирати
69) <i>Ali vi ste policajac, Lawforde, znate koja objašnjenja pale.</i> (Пекић 2011: 174);	<i>work</i>	деловати
70) [...] <i>poslu dao završni potez</i> [...] (Пекић 2011: 174);	<i>give the final touch to</i>	дати завршни печат
71) <i>T –oblik kula-građevine</i> [...] (Пекић 2011: 184);	<i>T-shape</i>	„обликовано попут слова Т' (Пекић, 2011 : 184);
72) [...] <i>u vrhu sezone</i> [...] (Пекић 2011: 184);	<i>at peak season</i>	у јеку сезоне
73) [...] <i>koje se staralo za dobru sliku</i> Heathrowa u javnosti. (Пекић 2011: 185);	<i>good image in public</i>	добро се представљати у јавности
74) [...] <i>avio kompanija</i> [...] (Пекић 2011: 185);	<i>air company</i>	авионска компанија
75) [...] <i>egzekutivni šef</i> [...] (Пекић 2011: 185);	<i>executive chef</i>	извршни руководиоцац

76) [...] <i>uzimale ozbiljno</i> [...] (Пекић 2011: 186);	<i>take seriously</i>	схватити нешто или некога озбиљно
77) <i>Neko pitanje?</i> (Пекић 2011: 189);	<i>Any questions?</i>	Да ли имате питања?
78) <i>Ne mislite valjda ozbiljno?</i> (Пекић 2011: 191);	<i>You don't mean it seriously. You aren't really serious about it.</i>	Да ли то озбиљно мислите?
79) [...] <i>vrata za odlazak</i> [...] (Пекић 2011: 194);	<i>departure door</i>	излаз
80) <i>Mogu li Vam ponuditi piće?</i> (Пекић 2011: 196);	<i>Can I offer you a drink?</i>	Да ли бисте желели (желите) пиће?
81) [...] <i>učinio je izbor.</i> (Пекић 2011: 196);	<i>make a choice</i>	направити избор
82) <i>Imali ste svojih pet minuta.</i> (Пекић 2011: 197);	<i>You've had your five minutes.</i>	имати прилику
83) [...] <i>stanje stvari</i> [...] (Пекић 2011: 198);	<i>state of affairs</i>	прилике
84) <i>Jeste li prisni sa logikom?</i> (Пекић 2011: 198);	<i>familiar with</i>	бити познато
85) [...] <i>visokog mortaliteta</i> [...] (Пекић 2011: 204);	<i>high mortality</i>	велики морталитет
86) [...] <i>istorije besnila</i> [...] (Пекић 2011: 204);	<i>histories of rabbies</i>	записи, подаци
87) [...] <i>povući će konsekvence</i> [...] (Пекић 2011: 208);	<i>draw consequences</i>	имати последице
88) [...] <i>vazduhom prenet</i> [...] (Пекић 2011: 217);	<i>air-transmitted</i>	који је пренет путем ваздуха
89) <i>Strah je učinio čudo.</i> (Пекић 2011: 219);	<i>do miracle</i>	изазвати чудо
90) [...] <i>pod paskom Socijalnog staranja.</i> (Пекић 2011: 232);	<i>Social care center</i>	Центар за социјални рад
91) <i>U toj svetlosti, zadržavanje Iana izgledaće joj suludo.</i> (Пекић 2011: 232);	<i>in that light</i>	у том смислу, у том погледу
92) [...] <i>zatvora maksimalne sigurnosti</i> [...] (Пекић 2011: 243);	<i>maximum security prison</i>	затвор са максималном обезбеђењем
93) [...] <i>obojenih ljudi</i> [...] (Пекић 2011: 243);	<i>coloured people</i>	тамнопути људи
94) <i>Njegov voz je imao zastoј</i> [...] (Пекић 2011: 246);	<i>have a delay</i>	застати
95) <i>...raspada u paramparčad.</i> (Пекић 2011: 248);	<i>fall to pieces</i>	распасти се
96) <i>Na svakih deset metara, u protivsvetlu</i> [...] (Пекић 2011: 249);	<i>in the counterlight</i>	у неосветљеном делу
97) [...] <i>VIP putnicima</i> [...] (Пекић 2011: 252);	<i>VIP passengers</i>	славни, утицајни, важни путници
98) <i>To je od vas vraški fino.</i> (Пекић 2011: 252);	<i>That's damn nice of you.</i>	Заиста сте фини.

258);		
99) <i>Kako je vaše ime</i> [...] (Пекић 2011: 259);	<i>What's your name</i>	Како се зовете?
100) [...] <i>da je veza mrtva</i> [...] (Пекић 2011: 261);	<i>the line is dead</i>	линија у прекиду
101) <i>Nalazim da ste me o razgovoru s Artamonovim mogli</i> [...] (Пекић 2011: 262);	<i>find</i>	сматрати
102) [...] <i>nije naša stvar</i> [...] (Пекић 2011: 262);	<i>It's not our business.</i>	не тицати се
103) [...] <i>poslednje vesti</i> [...] (Пекић 2011: 297);	<i>the latest news</i>	најновије вести
104) [...] <i>napravio sam napor</i> [...] (Пекић 2011: 298);	<i>make another attempt</i>	учинити још један напор
105) [...] <i>ne nasedaju triku</i> [...] (Пекић 2011: 297);	<i>not fall for the trick</i>	не насести на подвалу
106) [...] <i>ovde-onde</i> [...] (Пекић 2011: 299);	<i>here and there</i>	ту и тамо
107) [...] <i>da odigra strah</i> [...] (Пекић 2011: 308);	<i>play fear</i>	одглумити страх
108) <i>Na telefonu sam bio ja.</i> (Пекић 2011: 309);	<i>I was on the phone.</i>	Ја сам се јавио.
109) <i>Nije dopustio da stvar na tome umre.</i> (Пекић 2011: 309);	<i>He didn't let the thing die at that point-</i>	Није допустио да се ту стане.
110) <i>Aerodromska bezbednost</i> [...] (Пекић 2011: 315);	<i>airport security</i>	аеродромска безбедносна служба
111) [...] <i>uradi sam tehnike</i> [...] (Пекић 2011: 349);	<i>do-it-yourself technique</i>	техника самосталне израде
112) <i>Dobar let</i> [...] (Пекић 2011: 352);	<i>Have a good flight</i>	Уживајте у лету.
113) <i>Kakve to veze ima s vama?</i> (Пекић 2011: 356);	<i>What does it have to do with you?</i>	Шта се то вас тиче?
114) [...] <i>uzeti ubrzanje</i> [...] (Пекић 2011: 365);	<i>take acceleration</i>	добити убрзање
115) <i>Šta mogu da učinim za vas?</i> (Пекић 2011: 388);	<i>What can I do for you?</i>	Изволите.
116) [...] <i>imao zadovoljstvo od</i> [...] (Пекић 2011: 388);	<i>have pleasure off/from, gain/get pleasure from</i>	осећати задовољство због
117) [...] <i>kriminalne price</i> [...] (Пекић 2011: 392);	<i>crime stories</i>	детективске приче, романи
118) [...] <i>ruka</i> [...] <i>koja mu opirava puls ne dobija signale života</i> [...] (Пекић 2011: 406);	<i>life signals</i>	знаци живота
119) [...] <i>uhvatio stvar</i> [...] (Пекић 2011: 431);	<i>catch something</i>	заразити се
120) <i>Ima oči samo za one druge, koji ga traže.</i>	<i>have eyes only for</i>	видети само

(Пекић 2011: 428);		
121) [...] <i>napravio primedbu</i> [...] (Пекић 2011: 428);	<i>make a comment</i>	рећи, упутити примедбу
122) <i>Bez ove poente, njena priča ne bi imala smisla.</i> (Пекић 2011: 451);	<i>point</i>	закључак
123) <i>Pozitivno ne.</i> (Пекић 2011: 456);	<i>Positively not.</i>	Засигурно не.
124) [...] <i>pozitivno ne znate</i> [...] (Пекић 2011: 456);	<i>You don't know it positively.</i>	не знати са сигурношћу
125) [...] <i>uhvati infekciju</i> [...] (Пекић 2011: 462);	<i>catch an infection</i>	добити инфекцију
126) [...] <i>u dejstvo stavio</i> [...] (Пекић 2011: 472);	<i>put into effect</i>	ставити на снагу
127) <i>Visoko je mislio</i> [...] (Пекић 2011: 475);	<i>have a high opinion of</i>	веома ценити
128) [...] <i>agenti sigurnosti</i> [...] (Пекић 2011: 477);	<i>security agents</i>	агенти који раде у обезбеђењу
129) <i>Uz svaki respekt, gospodine maršale</i> [...] (Пекић 2011: 477);	<i>With all due respect</i>	уз дужно поштовање
130) <i>Ali šta je bilo, trenutno je izvan poente.</i> (Пекић 2011: 477);	<i>off the point</i>	небитно
131) <i>U tom slučaju [...] upozoravam vas, i molim da moje reči uzmete bez ikakve reserve</i> [...] (Пекић 2011: 477);	<i>take someone's words</i>	схватити
132) [...] <i>rekli ime</i> [...] (Пекић 2011: 485);	<i>say name</i>	како се зову
133) [...] <i>psolike</i> [...] (Пекић 2011: 512);	<i>dog-like</i>	који личе на псе
134) [...] <i>mršave šanse</i> [...] (Пекић 2011: 522);	<i>slim chances</i>	слабе, мале шансе
135) [...] <i>magazinu odeće</i> [...] (Пекић 2011: 522);	<i>clothes magazine</i>	модни часопис
136) [...] <i>držati u redu</i> [...] (Пекић 2011: 546);	<i>keep in order</i>	водити рачуна
137) <i>Poenta je u tome</i> [...] (Пекић 2011: 553);	<i>the point is</i>	суштина је у томе што
138) <i>Bio je izvan dosega pomoći.</i> (Пекић 2011: 565).	<i>out of reach of help</i>	Није му се могло випе помоћи.
139) [...] <i>se nasmešio osmehom</i> [...] (Пекић 2011: 567).	<i>smiled with a smile</i>	насмешити се

Табеларним прегледом синтаксичких конструкција које су формиране по угледу на Е обрасце остварује се значајнији увид у синтаксичку подлогу романа. Велики је број забележених примера у којима су устаљени Е изрази између чијих елемената је остварена чврста синтаксичка веза те се у Е језику појављују као целина – директно

преведени на С језик. Уочена је тенденција употребе глагола које би по свом значењу требало адекватније употребити са неком другом именицом уз коју у С језику остварују чвршћу колокативну везу, а који се у истом значењу употребљавају у Е језику. Иста тенденција запажена је приликом употребе С именичких фраза које су настале као резултат директног превођења, иако постоје одговарајућа, већ постојећа С решења којима се може представити исти садржај, а да не дође до промене значења. Интерполацијом не само наведених лексичких јединица употребљених према речима, структурама и значењима из Е језика, већ и читавих реченица које су на идентичан начин формиране у Е језику, у тексту долази до стварања читавог низа семантичко-прагматичких појава. Семантичко-прагматичке појаве подељене су на основу Прћићеве методологије (в. 2005: 24–30):

1) Погрешне употребе речи: пример 1) показује да се *meriti* (Е *measure*) користи у значењу *iznositi*; пример 2) показује да се *rastvoriti* (Е *split open*) користи у значењу *otvoriti*; пример 3) показује да се *nestati s pogleda* (Е *vanish from sight*) користи у значењу *nestati iz vida*; пример 7) показује да се *uzeti sat* (Е *take an hour*) користи у значењу *trajati*; пример 18) показује да се *uhvatiti (arthritis)* (Е *catch a disease*) користи у значењу *dobiti (bolest)*; пример 35) показује да се *podvrći pritisku* (Е *subject to pressure*) користи у значењу *izložiti (pritisku)*; пример 37) показује да се *nalaziti* (Е *find*) користи у значењу *smatrati*; пример 38) показује да се *hvatati avion* (Е *catch a plane*) користи у значењу *ukrcati*; пример 42) показује да се *pokriti (mogućnosti)* (Е *cover possibilities*) користи у значењу *razmotriti*; пример 49) показује да се *izgubiti dodir* (Е *lose touch*) користи у значењу *prekinuti kontakt*; пример 55) показује да се *tesan rok* (Е *tight deadline*) користи у значењу *kratak*; пример 58) показује да се *značiti (iznenađenje)* (Е *mean*) користи у значењу *predstavljati*; пример 59) показује да се *prljavi trik* (Е *measure*) користи у значењу *podmukao, podli*; пример 68) показује да се *završiti negu* (Е *finish treatment*) користи у значењу *sanirati*; пример 69) показује да се *paliti (objašnjenja)* (Е *work*) користи у значењу *delovati, uspeti*; пример 70) показује да се *dati završni potez* (Е *give a final touch*) користи у значењу *dati završni pečat*; пример 72) показује да се *u vrhu sezone* (Е *at peak season*) користи у значењу *u jeku, u špicu*; пример 76) показује да се *uzimati ozbiljno* (Е *take seriously*) користи у значењу *shvatiti*; пример 78) показује да се *učiniti izbor* (Е *make a choice*) користи у значењу *napraviti*; пример 83) показује да се *stanje stvari* (Е *state of affairs*) користи у значењу *prilike*; пример 86) показује да се *istorije* (Е *histories*) користи у значењу *zapisi, podaci*; пример 87) показује да се *povući konsekvence* (Е *draw consequences*) користи у значењу *imati*; пример 100) показује да се

mrtva veza (E *dead line*) користи у значењу (*linija*) и *prekidu*; пример 103) показује да се *poslednje vesti* (E *the latest news*) користи у значењу *najnovije*; пример 104) показује да се *napraviti napor* (E *make an attempt*) користи у значењу *učiniti*; пример 114) показује да се *uzeti ubrzanje* (E *take acceleration*) користи у значењу *dobiti*; пример 121) показује да се *napraviti primedbu* (E *make a comment*) користи у значењу *reći, uputiti*; пример 134) показује да се *mršave šanse* (E *slim chances*) користи у значењу *male, slabe šanse*; итд. Дакле, упркос постојању С колокација, односно уобичајених и устањених комбинација речи, у свим наведеним примерима не долази до остваривања чврстих колокативних веза између глагола и именице, или придева и именице, јер су у облицима С језика задржана карактеристична Е значења и употребе.

2) Плеоназми¹¹⁹: пример 54) *vremenski raspored* (подразумева се да је временски, односно већ у себи садржи импликацију времена) (E *time schedule*); пример 136) *držati u redu* (као да се може држати у нереду) (E *keep in order*). Забележена су само два лексичка споја ове врсте која су мотивисана Е утицајем.

3) Појава изједначених и међусобно заменљивих синонима представљена је примерима: 66) *na bazi* (E *on the basis*) употребљен је уместо *na osnovu*; пример 75) *egzekutivni* (E *executive*) употребљен је уместо *izvršni*, итд.

4) Појава таутологије којом се изражава исто значење забележена је једним примером у коме се запажа сувишна употреба синонимних речи: пример 139) *nasmešio se osmehom** (E *smile with a smile*) или другим речима: осмехнуо се осмехом*.

5) Употребе речи директно мотивисаних Е језичким јединицама (појава енглеско-српских лажних парова), последица буквалног превођења: пример 6) *biti stoprocentno siguran* (E *be a hundred percent sure*) уместо *potpuno*; пример 7) *svršiti nešto za minut* (E *in a minute*) уместо *brzo*; пример 29) *medicinska karta* (E *medical card*) уместо *zdravstvena knjižica*; пример 40) *civilni agenti* (E *civil agent*) уместо *agent u civilu*; пример 61) *privatan* (E *private*) уместо *ličan*; пример 90) *Socijalno staranje* (E *Social Care Centar*) уместо *Centar za socijalni rad*; пример 117) *kriminalne priče* (E *crime stories*) уместо *detektivske priče*; пример 123) *pozitivno* (E *positive*) уместо *zasigurno*; пример 128) *agenti sigurnosti* (E *security agents*) уместо *agenti koji rade u obezbeđenju*; итд. Дакле, у свим примерима реч је о тзв. лажним паровима, тј. „речима које у сличном правописном облику постоје и у оном другом језику, али не деле исто, па чак ни слично значење" (Прћић 2005:55).

¹¹⁹ „Плеоназми, у ендосентричним спојевима двеју речи код којих је значење модификатора већ обухваћено значењем главне речи." (Прћић 2005: 26)

5) Употребе речи и структура директно мотивисаних Е језичким јединицама, структурама и значењима, као последица дословног, директног превођења: пример 9) *prekomorski linijaš* (Е *overseas liner*) уместо *prekomorski brod*; пример 11) *hodna razdaljina* (Е *walking distance*) уместо *razdaljina od... minuta hoda*; пример 14) *hol za dolaske* (Е *arrivals hall*) уместо *hol za prijem putnika*; пример 12) План је О.К. директан је и дослован превод Е реченице: *The plan is O.K.*; пример 15) *Mogu li Vam biti od pomoći?* такође је директан превод од: Е *Can I help you?* уместо: *Izvolite.*; пример 15) *Je li bolna?* директан је превод од: Е *Is it painful?* уместо: *Da li Vas boli?*; пример 33) *rimski avion* (Е *Rome plane*) употребљен је уместо *avion (koji leti) za Rim*; пример 34) *rimska putnica* (Е *Rome passenger*) употребљен је уместо *putnica iz aviona (koji leti) za Rim*; пример 38) *lekarska soba* (Е *doctor's room*) употребљен је уместо *ordinacija*; пример 41) *u prvom redu* (Е *in the first line*) употребљен је уместо *prvenstveno*; пример 47) *glasnogovornik* (Е *loudspeaker*) употребљен је уместо *zvučnik*; пример 48) *u krajnjoj liniji* (Е *the bottom line*) употребљен је уместо *krajnji rezultat*; пример 51) *Sve je u redu.* директан је превод од: Е *Everything is all right.* уместо: *Sve je dobro.*; пример 52) *Moje je ime Hamilton.* директан је превод од: Е *My name is Hamilton.* уместо: *Ja sam...* или *Zovem se...*; пример 53) *U čemu je trik, Johne?* директан је превод од: Е *What's the trick? What's the catch?* уместо: *O čemu se radi?*; пример 60) *To je ljubazno od tebe..* директан је превод од: Е *It's very kind of you.* уместо: *Veoma si ljubazan.*; пример 62) *obaveštajni veterani* (Е *intelligence service veterans*) употребљен је уместо *veterani obaveštajnih službi*; пример 64) *putnici u dolasku* (Е *passengers in departure*) употребљен је уместо *putnici koji odlaze*; пример 65) *Na tebi je...* директан је превод од: Е *It's up to you* и употребљен је уместо: *Zависи od tebe.*; пример 67) *Bili ste od velike pomoći.* директан је превод од: Е *You've been of great assistance.* уместо: *Mного ste nam pomogli.*; пример 77) *Neko pitanje?* директан је превод од: Е *Any questions?* уместо: *Da li imate pitanja?*; пример 78) *Ne mislite valjda ozbiljno?* директан је превод од: Е *You don't mean it seriously. You aren't really serious about it.* уместо: *Da li to ozbiljno mislite?*; пример 67) *Mogu li Vam ponuditi piće?* директан је превод од: Е *Can I offer you a drink?* уместо: *Da li biste želeli (želite) piće?*; пример 79) *vrata za odlazak* (Е *departure door*) употребљен је уместо *izlaz*; пример 92) *zatvor maksimalne sigurnosti* (Е *maximum security prison*) употребљен је уместо *zatvor sa maksimalnim obezbeđenjem*; пример 99) *Kako je vaše ime?* директан је превод од: Е *What's your name?* уместо: *Kako se zovete?*; пример 107) *odigrati strah* (Е *play fear*) употребљен је у смислу *odglumiti*; пример 110) *aerodromska bezbednost* (Е *airport security*) употребљен је уместо: *aerodromska bezbednosna služba*; пример 111) *uradi sam*

tehnika (E *do-it-yourself technique*) пример употребљен је у значењу *tehnika samostalne izrade*; 113) *Kakve to veze ima s vama?* директан је превод од: E *What does it have to do with you?* уместо: *Šta se to Vas tiče?* пример 115) *Šta mogu da učinim za vas?* директан је превод од: E *What can I do for you?* уместо: *Izvolite.*; пример 122) *poenta* (E *point*) је употребљен у смислу *zaključak*; мада је иста реч *poenta* у примеру 130) употребљена са другим (поново енглеским) значењем које је дато у оквиру E израза *off the point* (у смислу *nebitno*); пример 135) *magazin odeće* (E *clothes magazine*) употребљен је уместо *modni časopis*; итд.

У корпусу нису забележене описне парафразе речи и географских имена, као ни парафразе службених функција и имена институција. На основу бројних примера који се могу уочити у оквиру ове групе употребе речи и структура директно мотивисаних E језичким јединицама, структурама и значењима, као последица дословног, директног превођења закључује се о важности овако употребљених структура у корпусу које подражавају E структуре у контекстуалним ситуацијама у којима је њихова употреба предвиђена и очекивана. У прагматичкој равни, дакле, реч је о континуираној употреби увезених дискурских формула упркос чињеници да већ постоје одговарајуће, контекстуално примереније домаће формуле. На овај начин E утицај је извршио значајни утицај на промену постојеће норме, односно до померања норме језика примаоца (српског) у правцу норме језика даваоца (енглеског) доводећи до прекомпозиције постојећих C речи, синтагми и реченица додељујући им значења и употребе примереније E, а не C језику.

3.3.4.3. Интернационална лексика – класицизми

Речи грчке и латинске основе као део лексике страног порекла заузимају одређено место у одабраном корпусу, будући да су као део међународне стручне терминологије неизоставне у језичким системима подвргнутим непрестаном процесу обогаћивања и именовања техничких термина у вези са: „проналасцима или знаственим открићима и достигнућима британских или америчких знаственика” (Филиповић 1990: 17) из различитих научних грана разноврсних људских делатности. По пореклу, спадају у англицизме, али будући да налазе своје место у различитим језичким системима у којима пролазе кроз сличне форме адаптације, играју кључну улогу у структуралном делу образовања интернационализама. У корпусу се јавља велики број интерминолошке лексике. С обзиром на сличну форму њиховог типа

адаптације у бројним језицима, сматрамо да није нужно детаљно прецизирати и опширније наводити сваки од наведених термина, али у циљу потпуне ексцерпције одабраног корпуса дајемо кратки приказ најважнијих примера којима су обухваћене све врсте речи, не дајући прецизнија објашњења у вези са њиховим адаптационим процесом и узимајући у обзир тежњу да се њихова првобитна форма задржи и у другим системима језика примаоца не ослањајући се претерано на постојеће законитости у њима. Упориште за овакав став налазимо и у измењеном и допуњеном издању Правописа српског језика, у коме се, када су грецизми и латинизми у питању, који чине највећи део лексику овог типа, наводи да је: „реч правилна у оном облику који је усвојен и укореењен у јавном изразу, како год се односио према изворној структури” (Пешикан, Јерковић, Пижурица 2010: 160), као и да је: „Свако накнадно „поправљање” у обичај наведених облика, с циљем да наш облик буде вернији изворноме, само је квареење реда у књижевном језику, подривање његове постојаности и природности” (Пешикан, Јерковић, Пижурица 2010: 160).

Е *lipoprotein* /лпрə'грəʊti:n/ [фр. lipide од грч. lípos маст] [нлат. proteinum] – S **lipoproteinskoj** (Пекић 2011: 17); Е *placate* /plə'keɪt/ [нем. Plakat од хол. plakkaat од фр. placard] – S **plakat** (Пекић 2011: 19, 24, 25); Е *neon* /'ni:n/ [грч. νέον ново] – S **neonom** (Пекић 2011: 21); Е *kinetics* /kaɪ'netiks/ [грч. kinētikós који ставља у кретање] – S **kintetici** (Пекић 2011: 21); Е *composition* /,kɒmpə'zɪʃ(ə)n/ [лат. compositio] – S **kompozicija** (Пекић 2011: 21); Е *ecumenical* /,i:kju'menɪk(ə)l/ [грч. oikouménē] – S **ekumenski** (Пекић 2011: 22); Е *breviary* /'breɪvɪəri/ [лат. breviarium] – S **brevijar** (Пекић 2011: 22, 23, 31); Е *administration* /əd,mɪnɪ'streɪʃ(ə)n/ [лат. administratio] – S **administracije** (Пекић 2011: 22, 32); Е *parallel* /'pærəlel/ [грч. parallēlos напоредан] – S **paralelna** (Пекић 2011: 23); Е *variable* /'veəriəb(ə)l/ [лат. variabilis од variare] – S **varijabilnog** (Пекић 2011: 23); Е *fixative* /'fɪksətɪv/ [нлат. fixativus] – S **fiksativu** (Пекић 2011: 24); Е *logical* /'lɒdʒɪk(ə)l/ [грч. logikós] – S **logički** (Пекић 2011: 24, 26); Е *civil* /'sɪv(ə)l/ [фр. civil од лат. civilis градски, грађански] – S **civilnog** (Пекић 2011: 24); Е *emblem* /'embləm/ [фр. emblème од грч. έμβλέμα] – S **amblemima** (Пекић 2011: 24); Е *commercial* /kə'mɜ:(r)ʃ(ə)l/ [нлат. commercialis, према лат. commercium трговина] – S **komercijalne** (Пекић 2011: 24); Е *vision* /'vɪʒ(ə)n/ [лат. visio, према videre] – S **vizije** (Пекић 2011: 24); Е *ambitious* /æm'brɪʃəs/ [лат. ambitio, од ambire ићи, обилазити (утицајне људе)] – S **ambiciozna** (Пекић 2011: 24); Е *formulate* /'fɔ:(r)mjʊleɪt/ [нлат. formulare] – S **formulisao** (Пекић 2011: 25); Е *mechanism* /'mekə,nɪz(ə)m/ [нлат. mechanismus] – S **mehanizam** (Пекић 2011: 25); Е *plan* /plæn/ [фр. plan од лат. planus раван] – S **planovima** (Пекић 2011: 26); Е *feud* /fju:d/ [срлат. feudum од feum од герм. fehu-стока, иметак] – S **feuda** (Пекић 2011: 26); Е *perimeter* /pə'rɪmɪtə(r)/ [грч. perimetron] – S **perimetarskim** (Пекић 2011: 26); Е *aeronautics* /,eəgə'nɔ:tɪks/ [грч. αἴρο од αἴρ ваздух] – S **aeronautičkog** (Пекић 2011: 26); Е *diversion* /daɪ'vɜ:(r)ʃ(ə)n/ [срлат. diversio према лат. devertere скренути, одвратити] – S **diverziju** (Пекић 2011: 26); Е *coexist* /,kəʊɪg'zɪst/ [нлат. coexistere] – S **koegzistira** (Пекић 2011: 26); Е *revolutionary* /,revə'lju:ʃ(ə)n(ə)ri/ [лат. revolutio, према revolvere котрљати] – S **revolucionarne** (Пекић 2011: 26); Е *fact* /fækt/ [лат. factum учињено,

од *facere* чинити] – **S fakat** (Пекић 2011: 27); Е *communication* /kə,mju:nɪ'keɪʃ(ə)n/ [лат. *communicatio*] – **S komunikacija** (Пекић 2011: 27); Е *amalgam* /ə'mælɡəm/ [ар. *al-malgham* од грч. *málagma*, од *malássein* омекшавати] – **S amalgam** (Пекић 2011: 27); Е *operacija* /'ɔpə'reɪʃ(ə)n/ [лат. *operatio*, према *operari*] – **S operacije** (Пекић 2011: 27); Е *mission* /'mɪʃ(ə)n/ [лат. *missio* слање, послање, према *mittere* послати, слати] – **S misije** (Пекић 2011: 28); Е *rhetoric* /'retərɪk/ [грч. *rhētorikḗ* (*tékhḗnē*) говорничка вештина] – **S retoriku** (Пекић 2011: 28); Е *paragraph* /'pærə'grɑ:f/ [грч. *pará-* код, покрај, уз, према] [грч. *gráphein* писати] – **S paragraf** (Пекић 2011: 29); Е *scheme* /ski:m/ [грч. *schema* обличје] – **S sheme** (Пекић 2011: 29); Е *imperialist* /ɪm'pɪəriəlɪst/ [лат. *imperium* од *imperare* владати] – **S imperijalisti** (Пекић 2011: 29); Е *imperialistic* /ɪm'pɪəriəlɪstɪk/ [лат. *imperium* од *imperare* владати] – **S imperijalistička** (Пекић 2011: 29); Е *optimistic* /'ɔptɪ'mɪstɪk/ [лат. *optimalis* од *optimus* најбољи] – **S optimizmu** (Пекић 2011: 29); Е *pancosmic* /'pæn'kɔzmɪk/ [грч. *pánsav*, *pán sve*; сваки] – **S pankosmički** (Пекић 2011: 29); Е *concubinate* /kən'kju:bənət/ [лат. *concubinatus*] – **S konkubinat** (Пекић 2011: 29); Е *capitalism* /'kæpɪtəlɪz(ə)m/ [нем. *Kapital*, према срлат. *capitale* богатство од лат. *capitalis* главни] – **S kapitalizma** (Пекић 2011: 29); Е *terrorist* /'terərɪst/ [лат. *terror*, према *terrere* плашити] – **S teroristima** (Пекић 2011: 29); Е *imagination* /ɪ,mædʒɪ'neɪʃ(ə)n/ [лат. *imaginatio*] – **S imaginacije** (Пекић 2011: 30, 31); Е *deconcentration* /dɪ,kɔns(ə)n'treɪʃ(ə)n/ [лат. *de* од, из, раз; фр. *dé-* од лат. *dis-*] [нлат. *concentratio*] – **S dekoncentraciji** (Пекић 2011: 30); Е *fatal* /'feɪt(ə)l/ [лат. *fatalis* од *fatum* судбина] – **S fatalna** (Пекић 2011: 30); Е *protocol* /'prəʊtəkɒl/ [нем. *Protokoll*, од срлат. *protocollum* од грч. *prōtókollon* досл. налепница на свитку папируса с подацима о садржају написаног] – **S protokolarnih** (Пекић 2011: 30); Е *saloon* /sə'lu:n/ [фр. *salon*, од итал. *salone*] – **S salonima** (Пекић 2011: 30, 32); Е *phase* /feɪz/ [грч. *phásis* појављивање] – **S faza** (Пекић 2011: 30, 31); Е *perfect* /'pɜ:(r)fɪkt/ /'pɜ:(r)fekt/ [лат. *perfectum* од *perficere* обавити, довршити] – **S perfektu** (Пекић 2011: 30); Е *epitaph* /'epɪtɑ:f/ [грч. *epítárhios* надгробни] – **S epitaf** (Пекић 2011: 30); Е *aromatic* /,æərə'mætɪk/ [грч. *arōmatikós*] – **S aromatični** (Пекић 2011: 30); Е *solidarity* /,sɒlɪ'dærəti/ [лат. *solidaritas*] – **S solidarnost** (Пекић 2011: 30); Е *explosive* /ɪk'spləʊsɪv/ [лат. *explosivus*] – **S eksplozivu** (Пекић 2011: 31); Е *segment* /'segmənt/ [лат. *segmentum*, према *secare* сећи, резати] – **S segmenti** (Пекић 2011: 31); Е *prevention* /prɪ'venʃ(ə)n/ [лат. *praeventio*] – **S prevencija** (Пекић 2011: 31); Е *organisation* /,ɔ:(r)gənaɪ'zeɪʃ(ə)n/ [фр. *organiser* срлат. *organisare*] – **S organizaciju** (Пекић 2011: 31, 37); Е *accurateness* /'ækjʊərətnəs/ [лат. *accuratus*] – **S akuratnost** (Пекић 2011: 32); Е *trivial* /'trɪviəl/ [лат. *trivialis*] – **S trivijalnim** (Пекић 2011: 32); Е *miniature* /'mɪniətʃ(ə)r/ [срлат. *miniatura*] – **S минижатурни** (Пекић 2011: 32); Е *international* /,ɪntə(r)'næʃ(ə)nəl/ [лат. *inter* међу, између] [нлат. *nationalis*] – **S internacionalan** (Пекић 2011: 32); Е *aerodynamic* /,eərəʊdaɪ'næmɪk/ [грч. *aēro-* од *aēr* ваздух] [грч. *dynamikós* према *dýnamis* сила, снага] – **S aerodinamičnoj** (Пекић 2011: 32); Е *tempo* /'tempəʊ/ [итал. *tempo* од лат. *tempus* време] – **S tempo** (Пекић 2011: 32); Е *informative* /ɪn'fɔ:(r)mətɪv/ [нлат. *informativus*] – **S informativni** (Пекић 2011: 32); Е *somnambulist* /sɒm'næmbjʊlɪst/ [нлат. *somnambulus*] – **S somnambuloj** (Пекић 2011: 33); Е *echo* /'ekəʊ/ [грч. *ēchō* жека, одјек] – **S eho** (Пекић 2011: 33); Е *illusion* /ɪ'lu:z(ə)n/ [лат. *illusio* од *illudere* играти се, варати] – **S iluzije** (Пекић 2011: 33); Е *phantasm* /'fæn,tæz(ə)m/ [грч. *phántasma*] – **S fantazmi** (Пекић 2011: 33); Е *eruption* /ɪ'rʌptʃ(ə)n/ [лат. *eruptio*] – **S erupciji** (Пекић 2011: 33); Е *sculpture* /'skʌlptʃ(ə)r/ [лат. *sculptura*] – **S skulptorske** (Пекић 2011: 33); Е *priority* /praɪ'ɔrəti/ [лат. *prioritas*] – **S prioritetno** (Пекић 2011: 34); Е *international* /,ɪntə(r)'næʃ(ə)nəl/ [лат. *inter* међу, између] [нлат. *internationalis*] – **S internacionalnih** (Пекић 2011: 34); Е *scenario* /sə'nɑ:riəʊ/ [итал. *scenario* од лат. *scaenarium* који се односи на сцену] – **S scenariju** (Пекић 2011: 35); Е *hexagon* /'heksəgən/ [грч. *hexágōnon*] – **S heksagonalnu** (Пекић

2011: 36); E *crystal* /'krɪst(ə)l/ [грч. krystallos лед] – S **kristalnu** (Пекић 2011: 36); E *parameter* /pə'reɪmɪtə(r)/ [нлат. parametrum] – S **parametrom** (Пекић 2011: 36); E *substance* /'sʌbstəns/ [лат. substantia] – S **supstancija** (Пекић 2011: 37); E *amorphous* /ə'mɔ:(r)fəs/ [грч. a-, morphé облик] – S **amorfna** (Пекић 2011: 37); E *studio* /'stju:diəʊ/ [итал. studio од лат. studium] – S **studija** (Пекић 2011: 39); E *contour* /'kɒntʊə(r)/ [нем. Kontur од фр. contour од итал. contorno] – S **konture** (Пекић 2011: 45); E *transparent* /træns'pærənt/ [нем. Transparent од лат. transparent] – S **transparentom** (Пекић 2011: 47); E *correspondent* /,kɒrɪ'spɒndənt/ [нем. Korrespondent од срлат. correspondens одговарајући] – S **korespondentu** (Пекић 2011: 48); E *superintendent* /,su:pərɪn'tendənt/ [фр. intendant од лат. intendens који надгледа; значење 2 по немачком Intendant] – S **superintendenta** (Пекић 2011: 52); E *round* /raʊnd/ [нем. Pfund, енгл. pound од лат. pondus тежина] – S **funti** (Пекић 2011: 54) итд.

Закључујемо да је интерминолошка лексика у значајној мери заступљена у корпусу и да налази своје место у изградњи лексичке подлоге читавог романа, и може се оправдати специфичним ауторовим стилским изразом који је захтевао континуитет и доследност њихове употребе у читавом роману.

3.3.4.4. Лексика ограничене употребе (фраземе са вулгаризмима у саставу)

У овом делу биће представљена лексика ограничене употребе тј. фраземе са вулгаризмима у саставу:

Оригиналне енглеске фраземе са вулгаризмима у саставу	Ексерцирани примери из корпуса
E <i>suck-ass</i>	Nije se štedelo u <i>uvlačenju</i> u boljševičku <i>guzicu</i> . (Пекић 2011: 106);
E <i>kiss someone's ass or butt</i> E <i>kick someone's ass or butt</i>	Zna on kad <i>nečiju guzicu</i> treba <i>poljubiti</i> , a kad je <i>šutnuti</i> . (Пекић 2011: 106);
E <i>cover one's ass</i>	<i>Pokrivala su guzicu</i> . (Пекић 2011: 106);
E <i>protect one's own ass</i>	i <i>zaštitu vlastite guzice</i> [...] (Пекић 2011: 142);
E <i>move your ass</i>	[...] ako ubrzo ne <i>digneš dupe</i> i preduzmeš nešto. (Пекић 2011: 144);
E <i>you damn son of a bitch</i>	„Ti <i>prokleti kučkin sine!</i> ” (Пекић 2011: 143);
E <i>a thorn in one's ass</i>	Ima nešto što nije tek <i>trn u guzici</i> [...] (Пекић 2011: 151);
E <i>move one's ass</i>	<i>Pokrenimo dupe!</i> (Пекић 2011: 159);
E <i>fat ass</i>	„Da od isto tako <i>debelih guzica</i> isprosjačim novac [...] (Пекић 2011: 162);
E <i>fucking Christmas tree</i>	[...] i ta <i>jebena jelka</i> [...] (Пекић 2011: 165);
E <i>son of a bitch</i>	„Gde je taj <i>kučkin sin?</i> ” (Пекић 2011: 192);
E <i>shitting</i>	[...] <i>predviđajući</i> „ <i>političarsko govnanjenje</i> ” [...] (Пекић 2011: 192);
E <i>united my ass</i>	<i>Moje dupe</i> ujedinenj' [...] (Пекић 2011: 297);
E <i>I don't give a rat's ass about it</i> , E <i>I don't give a rat's but about it</i>	Čitaoca za nju, dabome, <i>boli guzica</i> . (Пекић 2011: 317);
E <i>bastard</i>	„Ponekad si baš pravo <i>kopile</i> .” (Пекић 2011: 323);
E <i>mother fucker</i>	[...] <i>materojebac</i> . (Пекић 2011: 435).

Табеларно представљени примери јесу фраземе са вулгаризмима у саставу који представљају специфичан лексички слој у роману. Чињеница је да су сви ексцерпирани примери настали директним превођењем идентичних енглеских фразема, те да се управо уношењем оваквог садржаја појачава интензитет енглеског утицаја, тј. вулгаризмима као специфичним, стилски маркираним лексичким јединицама стварају се различите форме које манифестују утицај Е језика. Конституисање оваквих примера није бројно, али је наша намера превасходно да, њиховим представљањем покажемо различите форме у којима је у корпусу дошло до интерполације енглеских структура које су представљене домаћим лексичким јединицама.

3.3.4.4. Закључак у вези са утицајем Е образаца на нивоу лексикологије и фразеологије

Анализа грађе у вези са утицајем Е образаца на нивоу лексикологије и фразеологије подразумевала је испитивање: 1) идиоматских Е реченичних структура, 2) преводних еквивалената на синтаксичком и текстуалном нивоу, 3) интернационалне лексике – класицизама и 4) лексике ограничене употребе (фразема са вулгаризмима у саставу).

1) У погледу идиоматских Е реченичних структура донети су следећи закључци: а) Идиоматске Е реченичне структуре представљене су табеларним прегледом и анализирани су уз коришћење Прћићеве терминологије у дескрипцији идиоматизованих и компактних лексичких спојева и класификацију идиома чији је поредак утемљен на структурно-функцијским критеријумима. б) Забележен је велики број наведених структура које су директно преведене из Е језика и унете у корпус, и притом су задржале исту форму, иако постоје домаћи идиоматски изрази или друге синтаксичке могућности којима је било могуће пренети исту или сличну значењску специфичност израза (*prištedeti suze, vredati oči, ubiti vreme, vaditi kestenje iz vatre, izvoditi iz strpljenja, preseći volju, držati na kratkom kaišu, biti uhvaćen sa spuštanim pantalonama, podići sidro, igrati na sigurno, izbaciti iz pameti, odneti na sto, lažni alarm, pucati teškom artiljerijom, jesti nekome jetru, igrati prljave igre, planina činjenica, počistiti krš, biti rođen sa srebrnom kašikom u ustima, igrati idiota, u krajnjoj liniji, steći sliku* итд.).

2) У погледу преводних еквивалената на синтаксичком и текстуалном нивоу, закључено је да су: а) У корпусу откривене бројне синтаксичке конструкције

захваљујући којима се стиче утисак да су структуре изворног Е језика дословно унете у текст и буквално преведене и у том смислу на С језику делују неадекватно, те да су настале као последица неусаглашености са постојећим нормативима. б) Неприродност у текстуалној организацији постигнута је избегавањем различитих видова преформулације, што се нарочито односи на оне елементе структуре који би требало бити обухваћени променом реда речи у реченици или откривањем адекватнијих и еквивалентних лексичких садржаја. в) Прекомерна употреба пасивних конструкција постигнута је усложњавањем целокупног структуралног домена реченице. г) Нетипичан распоред реченичних чланова доводи и до стилски компликованих и нескладних клауза и номиналних фраза које задржавају афективност израза, али будући да су дословно пренете у С језик у много чему излазе из оквира функционалне и практичне употребе већ утврђених норми и мерила. д) На основу решења која су понуђена у тексту, а која се односе на употребљивост препозиција, закључује се значајан степен отворености према постојећим решењима Е језика, као и склоност да се изнимно прецизне предлошке фразе исказују у С језику неизоставним повезивањем жосновним концепцијама изнетим путем средства буквалног превођења. ђ) Огроман број унетих и дословно преведених Е синтаксичких конструкција говори у прилог континуираном низању Е образаца и њиховом комбиновању посредством С лексема, фраза и читавих реченица. ж) На основу великог броја забележених примера, закључује се о ауторовој отворености ка директном превођењу устаљених Е израза између чијих елемената постоји чврста синтаксичка веза. У том смислу, уочено је уметање глагола које би по свом значењу требало адекватније употребити са неком другом именицом уз коју у С језику остварују чвршћу колокативну везу, а који се у истом значењу употребљавају у Е језику. Иста тенденција запажена је приликом употребе С именичких фраза које су настале као резултат директног превођења, иако постоје одговарајућа, већ постојећа С решења којима се може представити исти садржај, а да не дође до промене значења. з) Читав низ семантичко-прагматичких појава (подељених на основу Прћићеве методологије) откривен је у корпусу: погрешне употребе речи, плеоназми (*vremenski raspored, držati u redu*), појава изједначених и међусобно заменљивих синонима (*na bazi, egzekutivni*), појава таутологије (*nasmešio se osmehom*), употребе речи директно мотивисаних Е језичким јединицама (појава енглеско-српских лажних парова) као последица буквалног превођења (*biti stoprocentno siguran, medicinska karta, svršti nešto za minut, civilni agenti, socijalno staranje, kriminalne price, pozitivno, agenti sigurnosti*), као и употребе речи и структура директно мотивисаних Е

језичким јединицама, структурама и значењима, као последица дословног, директног превођења; док нису забележене описне парафразе речи и географска имена, а нису уочене ни парафразе службених функција нити имена институција. Најбројнији примери односе се на погрешне употребе речи, будући да аутор показује тенденцију употребе глагола, именица или придева који су карактеристични за Е колокације, а не оне који припадају С колокацијама (*nestati s pogleda, uhvatiti arthritis, podvrći pritisku, pokriti mogućnosti, izgubiti dodir, tesan rok, značiti iznenađenje, prljavi trik, dati završni potez, u vrhu sezone, mrtva veza, povući konsekvence, poslednje vesti, uzeti ubrzanje, mršave šanse* итд.) и ове колокације спадају у групу скривених англицизама, јер су створени по узору на њихове Е еквиваленте. Велики број примера откривен је и у погледу употребе речи и структура директно мотивисаних Е језичким јединицама, структурама и значењима, као последица дословног, директног превођења: *prekomorski linijaš, hodna razdaljina, hol za dolaske, Plan je O.K., Mogu li Vam biti od pomoći?, lekarska soba, u prvom redu, u krajnjoj liniji, Sve je u redu., Moje je ime Hamilton., U čemu je trik, Johne?, To je ljubazno od tebe., obaveštajni veteran, putnici u dolasku* итд. У прагматичкој равни, дакле, реч је о континуираној употреби увезених дискурсних формула упркос чињеници да већ постоје одговарајуће, контекстуално примереније домаће формуле. На овај начин Е утицај је извршио значајни утицај на промену постојеће норме, односно до померања норме језика примаоца (српског) у правцу норме језика даваоца (енглеског) доводећи до прекомпозиције постојећих С речи, синтагми и реченица додељујући им значења и употребе примереније Е, а не С језику.

3) Велики је број забележених примера који илуструју интернационалну лексику – класицизме. Наиме, речи грчке и латинске основе као део лексике страног порекла заузимају одређено место у одабраном корпусу, будући да су као део међународне стручне терминологије неизоставне у језичким системима подвргнутим непрестаном процесу обогаћивања и именовања техничких термина из различитих научних грана разноврсних људских делатности.

4) Специфични лексички слој у роману представљају и фраземе са вулгаризмима у саставу. Чињеница је да су сви ексцерпирани примери настали директним превођењем идентичних енглеских фразема, те да се управо уношењем оваквог садржаја појачава интензитет енглеског утицаја, тј. вулгаризмима као специфичним, стилски маркираним лексичким јединицама стварају се различите форме које манифестују утицај Е језика.

3.3.5. СЕМАНТИЧКО-ПРАГМАТИЧКИ НИВО АНАЛИЗЕ УТИЦАЈА ЕНГЛЕСКИХ ОБРАЗАЦА

Предмет овог дела рада јесте семантичко-прагматичка анализа, односно настојање да се у оквиру целокупне анализе извршеног утицаја енглеских образаца образложи и питање семантичког посуђивања. У Филиповићевој *Теорији језика у контакту*: „једну од прихватљивих дефиниција семантичког посуђивања дао је Луис Дерој (*Louis Deroy*) који каже: „Не посуђују се, дакле, само читаве ријечи. Посуђују се и дијелови ријечи, морфеме и фонеме. Али често долази и до тога да се у страни језик узима нешто што је много нематеријалније; нова значења која се додају старим значењима традиционалних ријечи. То је семантичко посуђивање.” (1986: 155). У нашем истраживању природе промене значења (в. Филиповић 1986: 159), тј. у нашој анализи процеса језичког позајмљивања у семантичкој равни само се један од четири наведена типа семантичких промена¹²⁰ показао релевантним – елипса, будући да су ексцерпирани примери односно позајмљенице које представљају директни резултат језичког посуђивања, а у којима је дошло до преношења значења једног дела фразе на други пошто је дошло до испуштања другог елемента фразе у току процеса језичког позајмљивања. Интеграција значења у анализи приказана је и са аспекта примарне и секундарне адаптације. Проблематизовање питања семантичких промена се уз адекватан приказ двоступњевите адаптације врши у самој анализи посредством Хопеових принципа и метода (в. Филиповић 1986: 161) које се односе на промене у семантичкој екстензији у елипсу, док нису забележени примери који би могли послужити у циљу расветљавања појаве пејоризације, еуфемизама, метафора, али и промена имена места и властитих имена у опште именице. Значења приказаних модела преузета су из Вебстеровог речника (1998) због садржајних и разноврсних одредница у којима су садржане бројне значењске нијансе. Поред сваког модела који садржи више од једног значења, у заградама је наведен тачан број постојећих значења у речнику, као и редни број једног или више значења (прецизираних у самом речнику) које је реплика преузела од модела. У анализи су коришћени и *Велики речник страних речи и израза* (2007) као и *Речник српскога језика* (2007) као и *Енглеско-српски речник спортских термина* (2006б) с циљем представљања значењских нијанси реплика које су

¹²⁰ „Четири основна типа семантичких промена: 1. метафора – сличност по значењу; 2. метонимија – повезаност по значењу; 3. пучка етимологија – сличност по облику; 4. Елипса – повезаност по облику.” (Филиповић 1986: 159)

интегрисане у систем С језика. У стварању веродостојне слике семантичке равни као и степена сужења односно проширења броја значења или значењског поља, неопходно је да се представи бројчани однос значења која реплика или преузима од модела или редукује, као и да се представе значења или евентуална проширења значењског поља, будући да се анализом долази и до оваквих или сличних примера. У првом делу анализе биће дат кратак осврт на категоризацију лексичких јединица обухваћених нултом семантичком екстензијом, који су у садржајном смислу ограничени на уже специјализоване области, због чега не долази до измене значења у језику примаоцу.

3.3.5.1.Промене у семантичкој екстензији

Промене у семантичкој екстензији које ће бити разматране у овом делу обухватају: нулту семантичку екстензију, сужење броја значења, сужење значењског поља, проширење значењског поља, проширење броја значења у секундарној адаптацији и елипсу.

1. Нулта семантичка екстензија

Нулта семантичка екстензија упућује на лексичке јединице код којих нису окривене измене у погледу значења, али је у оквиру анализе било потребно обезбедити информације у вези са врстама, настанком, степеном оправданости и статусом, што непосредно води ка испитивању њихове комуникативне релевантности у С језику. Лексичке јединице обухваћене нултом семантичком екстензијом категоризоване су у односу на уже специјализовано подручје којем припадају (спортски изрази, титуле, занимања, одевни предмети, називи валута, животиња и сл.):

а) Спортски изрази:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E fault ¹²¹	S faul -{∅} (Пекић 2011: 260);
E tim ¹²²	S tim -{∅} (Пекић 2011: 122);
E box	S boks -{∅} (Пекић 2011: 164);
E rugby	S ragbi -{∅} (Пекић 2011: 260).

¹²¹ Fault, (им), sin. error, грешка, кршење званичних правила игре које је прописала FIFA. (Милић 2006: 73)

¹²² Активни играчи одређене игре (под термином екипа у српском језику подразумевају се тим и стручни штаб, у који спадају тренери, физиотерапеут, психолог, лекар, нутрициониста и статистичар). (Милић 2006: 184)

Наведени очигледни англицизми, настали преобликовањем, сасвим су оправдани, јер уношењем ових израза попуњава се лексичка празнина С језика будући да су овим речима означене неке универзалне појаве. Наиме, лексема *ragbi* одражава локалну атмосферу и именује појаву из културе Сједињених Америчких Држава.

б) Називи титула:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E Ser	S ser -{∅} (Пекић 2011: 122).

Англицизам *ser* је очигледан, сасвим оправдан, јер уноси сасвим ново значење у систем српског језика и на овај начин попуњава одређену појмовну празнину. Настао је преобликовањем.

в) Занимања:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E farmer	S farmer -{∅} (Пекић 2011: 244);
E designer	S dizajner -{∅} (Пекић 2011: 25);
E kidnapper	S kidnapер -{∅} (Пекић 2011: 52);
E cameraman	S kamerman -{∅} (Пекић 2011: 474);
E detective	S detektiv -{∅} (Пекић 2011: 170);
E barman	S barmen -{∅} (Пекић 2011: 307);
E banker	S banker -{∅} (Пекић 2011: 336);
E sniperist	S snajperista -{∅} (Пекић 2011: 455);
E commando	S komandos ¹²³ -{∅} (Пекић 2011: 313).

Наведени англицизми по свом настанку су преобликовани. Питање оправданости њихове употребе указује да нису сви представљени англицизми и подједнако оправдани. Наиме, лексема *dizajner* је сасвим неоправдана јер већ постоји одомаћени израз за дати страни садржај: *модни креатор*; неоправданост англицизма *barmen* образлаже се присуством лексеме *шанкер* у С језику; англицизам *detektiv* уноси нову значењску нијансу у односу на лексичку јединицу: *истражитељ*; *kidnapер* је сасвим неоправдан, јер већ постоји одомаћена лексема: *отмичар*; англицизам *farmer* је условно оправдан јер омогућава да се постојећи садржај изрази краће и економичније у односу на домаће изразе: „власник фарме, радник на фарми; пољопривредник” (Клајн, Шипка 2007: 1307). Условно оправдани су и *kamerman* у односу на: „сниматељ филмском или телевизијском камером” (Клајн, Шипка 2007: 573), као и *bankar* или

¹²³ Војник тактичких јединица припремљен за герилско ратовање и извршавање специјалних тежих задатака, упада на непријатељско подручје и сл. (РСЈ 2007: 556)

„власник или сувласник банке; особа која се бави новчаним пословима” (Клајн, Шипка 2007: 184) или *komandos* уместо: „припадник тактичких формација који је специјално обучен за извршавање диверзантских акција на непријатељској или неутралној територији” (Клајн, Шипка 2007: 629), али и *snajperista* уместо: „стрелац који погађа мету, циљ снајпером” (Клајн, Шипка 2007: 151). У погледу статуса, реч је о потпуно одомаћеним англицизмима који се суштински не разликују од домаћих речи, имају устаљену употребу и значење, а поседују и одговарајуће писане, изговорне, граматичке и творбене облике.

г) Одевни предмети:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E gabardine ¹²⁴	S gabarden -{Ø} (Пекић 2011: 50).

Наведена именица садржи значење: „висококвалитетна тканина за одела, обично једнобојна, с косим пругама” (Клајн, Шипка 2007: 270). Настанак овог англицизма указује на преузимање новог облика и њему придружене нове садржине, односно реч је о механизму преобликовања којима се производе обличко-садржинске иновације. У *Великом речнику страних речи и израза* наведена је и варијанта *габардин*. С обзиром на то да оваква фина тканина од чешљане вуне уводи нову значењску нијансу англицизам је оправдан и одомаћен у С језику и има адекватне писане, изговорне, граматичке и творбене облике. У *Текстилном речнику*¹²⁵ дато је детаљно објашњење ове врсте тканине на следећи начин: „Камгарну слична тканина, само је израђена од дебљих нити и има дијагонално видљива ребра од кепер-веза. Слабије врсте се мешају са гребананом, вуненом пређом, па и памуком. Од габардена се праве огртачи, мушка одела и женски костими”.

ж) Називи валута:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E penny	S peni -{Ø} (Пекић 2011: 36).

Наведени англицизам означава валуту, реч је о очигледном англицизму који је настао преобликовањем. Има обележје оправданог англицизма, а у погледу статуса реч је о одомаћеном англицизму.

з) Животиње:

¹²⁴ „A firm, twilled, worsted fabric, having a diagonal raised weave, used for coats, suits, etc..” (Стивенсон Смит 1998: 514)

¹²⁵ <http://www.tekigvel.rs/tekstil-info/tekstilni-recnik.html>

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E elephant E coyote ¹²⁶	S elefant -{∅} (Пекић 2011: 341); S kojot ¹²⁷ -{∅} (Пекић 2011: 188).

Англицизам *kojot* припада групи очигледних англицизама насталих преобликовањем. Сасвим је оправдан, јер именује појам који означава животињску врсту. Међутим, англицизам *elefant* који је такође, настао преобликовањем је сасвим неоправдан, будући да постоји домаћи израз *слон* којим се преноси исти семантички садржај.

ј) Разно:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E weekend	S vikend -{∅} (Пекић 2011: 120);
E banknote	S banknota -{∅} (Пекић 2011: 54);
E tanker ¹²⁸	S tanker -{∅} (Пекић 2011: 383);
E terminal ¹²⁹	S terminal ¹³⁴ -{∅} (Пекић 2011: 20);
E dictaphone ¹³⁰	S diktafon ¹³⁵ -{∅} (Пекић 2011: 359);
E Winchester ¹³¹	S vinčesterka ¹³⁶ -{∅} (Пекић 2011: 471);
E holding ¹³²	S holding ¹³⁷ -{∅} (Пекић 2011: 264);
E boarding ¹³³	S bording ¹³⁸ karta -{∅} (Пекић 2011: 128).

¹²⁶ The prairie wolf (Canis latrans) of the western United States. (Стивенсон Смит 1998: 300)

¹²⁷ ул. зоол. звер. Canis latrans из пор. паса, степски, преријски вук. (РСЈ 2007: 550)

¹²⁸ A cargo vessel especially constructed for the transport of oil and gasoline. (Стивенсон Смит 1998: 1282)

¹²⁹ Функционална лучка постројења за укрцавање и искрцавање терета. (РСЈ 2007: 1314)

¹³⁰ A type of phonographic instrument that records and reproduces words spoken into its mouthpiece, as for a transcription by a stenographer: a trade name. (Стивенсон Смит 1998: 355)

¹³¹ A breach loading, lever-action, repeating rifle with a tubular magazine under the barrel, first produced in 1866: a trade name. Also Winchester. [after Oliver F. Winchester, 1810.80, U. S. industrialist]. (Стивенсон Смит 1998: 1441)

¹³² A company that holds stock in one or more companies for investment or operating purposes, or both, Edition, J. G. Ferguson Publishing Company, Chicago, Illinois, 1998, 602. (Стивенсон Смит 1998: 602)

¹³³ A special piece of paper that one must have in order to be allowed to get onto an airplane, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/boarding%20pass>

¹³⁴ A terminal that serves air travelers or air freight.

<http://www.webster-dictionary.org/definition/airport%20terminal>

¹³⁵ Диктафон [енгл. dictaphone, фабричко име, в. диктирати, в. -фон] техн. Канцеларијски магнетофон за снимање текстова које ће накнадно записати секретар или дактилограф. (Клајн, Шипка 2007: 359)

¹³⁶ Врста ловачке и војничке пушке (према америчком индустријалцу Оливеру Винчестеру). (РСЈ 2007: 150)

¹³⁷ ~компанија, ~предузеће, ~друштво, привредно предузеће, обично акционарско друштво, које се бави стицањем пакета акција других акционарских друштава, обично из целе једне привредне гране. (РСЈ 2007: 1469)

¹³⁸ Бординг карта [енгл. boarding pass] карта издата на аеродрому за излазак из аеродромске зграде и укрцавање на авион. (Клајн, Шипка 2007: 225)

Англицизам *banknota* је очигледан, настао је преобликовањем, али је реч о о сасвим неоправданом англицизму, с обзиром на чињеницу да већ постоји домаћи апелатив *новчаница* којим се изражава исти семантички садржај. Апелатив *vinčesterka* припада групи мешовитих англицизама који настају путем мешовитог поступка: „који се примењује код неких полиморфних (изведених, сложених и фразних) речи из енглеског језика, и подразумева преобликовање једног дела речи а превођење другог” (Прћић 2005: 127), јер долази до убацивања С творбене морфеме *-ка*. Англицизам је очигледан и сасвим оправдан, јер уноси нову значењску нијансу у односу на неки друг тип ловачке или војничке пушке. Англицизам *bording* (у корпусу забележен у оквиру синтагме *bording karta*) је очигледан. Реч је о мешовитом англицизму, јер је први део синтагме настао преобликовањем, док је други елемент настао превођењем (од енгл. *boarding pass*). Оправдан је, јер уноси нову значењску нијансу. „Нова нијанса значења коју уводе оправдани англицизми најчешће је у функцији стварања хипонима, тако што значењски богатији и специфичнији англицизам, у својству хипонима, постаје подређен значењски општијој домаћој или одомаћеној речи, у својству његовог хиперонима.” (Прћић 2005: 133). У таквом односу *bording karta* или „карта за укрцавање на авион” представља врсту онога што је изражено хиперонимом, односно врсту карте.

2. Сужење броја значења

У наредном делу извршићемо анализу примера који су изложени семантичким променама које се односе на сужење броја значења. Све примере смо поделили на: 1) примере посуђеница које преносе само једно значење модела из Е језика и 2) примере посуђеница које преносе више од једног значења Е модела.

- 1) Примери посуђеница које преносе само једно значење модела из Е језика:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E lord	S lord -{∅} (Пекић 2011: 274);
E convoy	S konvoj -{∅} (Пекић 2011: 366);
E lift	S lift -{∅} (Пекић 2011: 101);
E tip	S tip -{∅} (Пекић 2011: 107);
E block	S blok -{∅} (Пекић 2011: 140);
E yard	S jard -{∅} (Пекић 2011: 31);
E college	S koledž -{∅} (Пекић 2011: 260);
E cheque	S ček -{∅} (Пекић 2011: 304);
E film	S film -{∅} (Пекић 2011: 274);
E ring	S ring -{∅} (Пекић 2011: 172);
E hall	S hol -{∅} (Пекић 2011: 31);
E farm	S farma -{∅} (Пекић 2011: 123);
E revolver	S revolver -{∅} (Пекић 2011: 91);
E computer	S kompjuter -{∅} (Пекић 2011: 384);
E prohibition	S prohibicija -{∅} (Пекић 2011: 291);
E engineering	S inženjering -{∅} (Пекић 2011: 122);
E trick	S trik -{∅} (Пекић 2011: 127);
E comfort	S komfor -{∅} (Пекић 2011: 490);
E stress	S stress -{∅} (Пекић 2011: 375);
E inch	S inč -{∅} (Пекић 2011: 71).

На основу наведених примера извршена је подела којом су обухваћени:

1. Примери посуђеница које преносе само једно значење модела из Е језика (табеларно су представљени примери .

Е модел (број значења у речнику)	Англицизам (редни број пренетог значења у речнику)	Значење наведено у Вебстеровом речнику
E lord sb (4)	S lord (4. – четврто значење)	<i>4. A title of honour or nobility in Great Britain, given generally to men noble by birth or ennobled by patent.</i> ¹³⁹
E convoy sb (3)	S konvoj (3. – треће значење)	<i>3. The act of convoying; the state of being convoyed, or the agency used in transportation or conveyance.</i>
E lift sb (14)	S lift (10. – десето значење)	<i>10. Brit. An elevator in a building.</i>
E tip sb (2)	S tip (1. – прво значење)	<i>1. A small gift of money for services rendered, given to a servant, waiter, porter, or the like.</i>
E block sb (4)	S blok (1. – прво значење)	<i>1. That which hinders or obstructs, or the condition of being obstructed; an obstruction.</i>
E yard sb (3)	S jard (1. – прво значење)	<i>1. The standard English and American measure of length; 3 feet, or 36 inches, or 0.914 meter.</i>
E college sb (6)	S koledž (1. – прво значење)	<i>1. An incorporated school for instruction in the liberal arts or professional studies; a school of</i>

¹³⁹ С обзиром да је наведено значење опширно представљено у речнику, наведен је само први део одреднице који се односи на објашњење овог појма, али не и класификација самих титула, као и даље опсежнија објашњења истог појма (в. Стивенсон Смит 1998: 752)

		<i>higher learning that grants degrees at the completion of courses of study; one of the educational institutions of a university; especially one that offers a general, four-year course toward the bachelor's degree; distinguished from graduate and professional schools.</i>
E cheque ¹⁴⁰ sb (15)	S ček (4. – четврто значење)	<i>4.A written order for money, drawn upon a bank or banker; also Brit. cheque.</i>
E film sb (5)	S film (3. – треће значење)	<i>3.A motion picture.</i>
E ring sb (12)	S ring (2. – друго значење)	<i>2.A circular band of precious metal, worn on a finger.</i>
E hall sb (8)	S hol (1. – прво значење)	<i>1.A passage or corridor in a building.</i>
E farm sb (4)	S farma (1. – прво значење)	<i>1.A tract of land forming a single property and devoted to agriculture, stock-raising, dairying, or some allied activity.</i>
E revolver sb (2)	S revolver (2. – друго значење)	<i>2.A type of pistol with a revolving cylinder in the breech chambered to hold several cartridges so that it may be fired in succession without reloading.</i>
E computer sb (2)	S kompjuter (2. – друго значење)	<i>2.A power-driven machine equipped with keyboards, electronic circuits, storage compartments, and recording devices for the high-speed performance of mathematical operations.</i>
E prohibition sb (2)	S prohibicija ¹⁴¹ (2. – друго значење)	<i>2.The forbidding of the manufacture, transportation, and sale of alcoholic liquors as beverages:instituted in the United States effective January 16, 1820.</i>
E jungle sb (2)	S džungla ¹⁴² (1. – прво значење)	<i>1.A dense tropical thicket of high grassreeds, vines, brush, or trees choked with undergrowth; hence, any similar tangled growth.</i>
E engineering sb (2)	S inžinjering ¹⁴³ (1. – прво значење)	<i>1.The art of designing, building, or using engines and machines, or of designating and constructing public works or the like.</i>

¹⁴⁰ У Вебстеровом речнику наведена је у оквиру одреднице *check* (в. Стивенсон Смит 1998: 226)

¹⁴¹ Законом одређена забрана продаје и производње алкохолних пића. (РСЈ 2007: 1082)

¹⁴² а. Непроходна тропска мочварна гуштара, прашума обрасла бујном травом и пењачицама, лијанама; тропска шума уопште. б. фиг. несређено стање, неред. (РСЈ 2007: 1527)

¹⁴³ Стручна обрада неког пројекта, подухвата и сл. који обављају високи стручњаци за техничку и сл. струке; предузеће за такве послове. (РСЈ 2007: 473)

E trick sb (9)	S trik ¹⁴⁴ (1. – прво значење)	1.A device for getting an advantage by deception; a petty artifice.
E comfor ¹⁴⁵ sb (4)	S komfor ¹⁴⁶ (4. – четврто значење)	4.something that makes your life easy and pleasant.
E stress ¹⁴⁷ sb (4)	S stres ¹⁴⁸ (1. – прво значење)	4.Great worry caused by a difficult situation, or something that causes this condition.
E inch sb (4)	S inč ¹⁴⁹ (1. – прво значење)	1.A linear measure: the twelfth part of a foot or 2.54 centimetres.

Сви наведени англицизми су очигледни (*lord, konvoj, lift, tip, blok, jard, koledž, ček, film, ring, hol, farma, kompjuter, revolver, prohibicija, džungla, inžinjering, trik, komfor, stress, inč*). Сасвим неоправдани су: *tip, ring, prohibicija, komfor, hol*, јер постоје С апелативи који изражавају исто значење: *напојница, прстен, забрана, удобност, предворје*. Оправдани су: *koledž* према *факултет, farma* према „*пољопривредно добро или пољопривредно имање*” (Клајн, Шипка 2007: 1307) *revolver*¹⁵⁰ у односу на неко друго ватрено оружје, *stress* према *психо-физичко оптерећење*. Наиме, *koledž* подразумева да је реч о „врсти приватне или специјалне школе, углавном интернатског типа (обично у Енглеској, Француској, Белгији и др. Западним земљама)” (Клајн, Шипка 2007: 627–628) док факултет код нас нема ово значење. Сасвим оправдани су: *lord, konvoj, lift, jard, ček, film, kompjuter, džungla, inžinjering, trik, inč*; реч је о потпуно одомаћеним англицизмима.

2. Примери посуђеница које преносе више од једног значења Е модела:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E training E lady E agent	S trening -{Ø} (Пекић 2011: 106); S ledi -{Ø} (Пекић 2011: 256); S agent -{Ø} (Пекић 2011: 97);

¹⁴⁴ Спретан поступак којим се постиже обмана, превара. (РСЈ 2007: 1338)

¹⁴⁵ Значење лексеме је преузето са вебсајта <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/comfort>, јер се значење које је преузето у позајмљеници *komfor* (тј. четврто наведено значење у Кембрицовом речнику) не налази у Вебстеровом речнику.

¹⁴⁶ Све оно што чини становање удобним, угодним (величина, опрема стана, уређаји и сл.), удобност. (РСЈ 2007: 560)

¹⁴⁷ Значење лексеме преузето је са вебсајта: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/stress>, јер се у њему налази прецизније објашњење ове лексеме у односу на одредницу у Вебстеровом речнику у коме би најприближније значење било четврто значење (од пет понуђених значења): 4. Influence exerted forcibly; pressure; compulsion. (Стивенсон Смит 1998: 1240)

¹⁴⁸ Стрес [енгл. stress] физички или психички доживљај који преоптерећује и исцрпљује организам. (Клајн, Шипка 2007: 1179)

¹⁴⁹ Мера за дужину у Енглеској (2,54 cm). (РСЈ 2007: 478)

¹⁵⁰ Револвер [енгл. revolver од revolve окретати] ручно ватрено оружје с једном или више цеви и ротирајућим бубњем у коме су смештени меци. (Клајн, Шипка 2007: 1039)

E alligator E park E gentleman E control E camp E monitor E partner E code E dock E panel E stampedo E tunnel E shock E interview	S alligator -{Ø} (Пекић 2011: 413); S park -{Ø} (Пекић 2011: 41); S džentlmen -{Ø} (Пекић 2011: 357); S kontrola -{Ø} (Пекић 2011: 80); S kamp -{Ø} (Пекић 2011: 614); S monitor -{Ø} (Пекић 2011: 277); S partner -{Ø} (Пекић 2011: 104); S kod -{Ø} (Пекић 2011: 20); S dok -{Ø} (Пекић 2011: 20); S panel -{Ø} (Пекић 2011: 225); S stampedo -{Ø} (Пекић 2011: 33); S tunel -{Ø} (Пекић 2011: 20); S šok -{Ø} (Пекић 2011: 31); S intervju (Пекић 2011: 296).
--	---

Е модел (број значења у речнику)	Англицизам (редни број пренетог значења у речнику)	Значења наведена у Вебстеровом речнику
E training sb (2)	S trening (1. – прво значење - уопштено) (2. – друго значење – у спорту)	<i>1.Systematic instruction and drill. 2.The condition of being physically fit for the performance of an athletic exercise or contest; also, the act or science of bringing one to such a condition.</i>
E lady sb (6)	S ledi (1. – прво значење - дама) (2. – друго значење – жена из високог друштва) (3. – треће значење – било која жена – приликом јавног обраћања)	<i>1.A refined and well-bred woman; a gentlewoman. 2. A woman of superior position in society; a woman of good family and recognized social standing. 3. Any woman: in the plural, used as a form of address.</i>
E agent sb (6)	S agent (1. – прво значење ¹⁵¹) (3. – треће значење – агенс) (5. – пето значење – онај који обавља посао уместо неког другог ¹⁵²)	<i>1.One who or that which acts or has power to act; an efficient cause of anything; actor; doer. 3.Any force or substance having power to effect a material change in bodies, as a chemical, drug, or earth movement. 5. One who transacts business for another: a literary agent.</i>
E alligator sb (4)	S aligator (2. – друго значење – било какав крокодил) (3. – треће значење – кожа алигатора)	<i>2.Any crocodilian. 3. Leather made from the hide of an alligator.</i>
E park sb (6)	S park (2. – друго значење – уопштено) (4. – четврто значење – национални парк)	<i>2.A tract of land for public use in or near a city, usually laid out with walks, drives, and recreation grounds. 4. A large area of country containing natural curiosities reserved by the government for public enjoyment: a national park.</i>

¹⁵¹ Опумоћени представник, заступник неког предузећа, установе, организације, посредник у разним пословима. (РСЈ 2007: 17)

¹⁵² Онај који ради за нечије интересе. (РСЈ 2007: 17)

E gentleman sb (3)	S džentlmen (1. – прво значење – мушкарац кога красе добри манири) (2. – друго значење – било који мушкарац приликом обраћања на јавном скупу)	1. <i>A well-bred man with good manners.</i> 2. <i>Any man: in the plural the usual form of address in public assemblies: Ladies and gentlemen.</i>
E control sb (6)	S kontrola ¹⁵³ (1. 2. 5. – прво значење, друго значење, пето значење)	1. <i>The act of controlling, restraining or directing influences; regulation; check; government.</i> 2. <i>One who or that which controls.</i> 5. <i>A standard of comparison against which to check the results of an experiment, especially in the biological and medical sciences.</i>
E camp sb (9)	S kamp (1. – прво значење – група шатора за војнике или ловце) (2. – друго значење – војни камп) (5. – пето значење – летњи камп за туристе)	1. <i>A group of tents or other shelters, as for soldiers or hunters, or the place so occupied; also, a single tent, cabin, etc.</i> 2. <i>An army encamped; hence, military life or the field of battle.</i> 5. <i>A group of buildings for temporary (usually summer) habitation, built on a lake, or seashore, or in the mountains.</i>
E monitor sb (7)	S monitor ¹⁵⁴ (1. 4. 7. – прво, четврто и седмо значење)	1. <i>One who advises or cautions.</i> 4. <i>Nav. An ironclad vessel having a low, flat deck and low freeboard, and fitted with a blister and with one or more turrets carrying heavy guns;</i> 7. <i>Telecom. a. A high-fidelity loudspeaker in the control-room of a radio studio, used to insure adequate sound transmission. b. A receiver for listening to a station's broadcasts to check on quality and frequency of transmission, compliance with laws, material transmitted, etc.</i>
E partner sb (4)	S partner ¹⁵⁵ (1. 2. 3. – прво, друго и треће значење)	1. <i>One who takes part or is associated with another or others; a sharer.</i> 2. <i>One of two or more persons associated by contract for the carrying on of a commercial, manufacturing, or other undertaking with their joint capital, labor, or skill.</i> 3. <i>One of two persons united in some enterprise,</i>

¹⁵³ 1. Надзор над обављањем неке делатности, увид у исправност нечијег пословања; установа, служба, односно службеник који врши такав надзор. 2. а. власт, господарење над неком територијом, простором и сл., држање нечега под својом доминацијом. б. одржавање нечега у пожељном стању, владање нечим. (PCJ 2007: 565)

¹⁵⁴ 1. Техн. а. Периферни рачунарски уређај са екраном за приказ података. б. контролни пријемник у телевизијском студију на којем се проверава исправност слике. в. Мерни уређај за надзор неког процеса који континуирано на екрану региструје физичке величине. 2. техн. оперативни систем рачунара, комјутера, програм за контролу рада рачунара. 3. Лице које по задатку нешто прати, посматра, контролише; уп. посматрач (б). 4. вој. оклопни ратни брод плитког газа, који служи за операције уз морску обалу и на пловним рекама. (PCJ 2007: 915)

¹⁵⁵ А. Онај који са неким заједнички учествује у некој активности (у спортској игри, плесу, позоришту, филму итд.). б. брачни друг, супружник. в. пословни пријатељ, компањон. (PCJ 2007: 915)

		<i>as marriage, a dance, or a game.</i>
E code sb (4)	S kod ¹⁵⁶ (2. 3. – друго значење, треће значење)	<i>2.a. System of signals, characters or symbols used in communication. 3. A set of prearranged symbols, usually letters, used for purposes of secrecy or brevity in transmitting messages: the meanings of the symbols are given in a code book.</i>
E dock sb (3)	S dok ¹⁵⁷ (1. 2. – прво значење, друго значење)	<i>1.An artificial basin for vessels. 2.The space between two adjoining piers or wharves; also, the piers themselves, hence, a wharf.</i>
E panel sb (13)	S panel ¹⁵⁸ (1. 10. – прво значење, десето значење)	<i>1.A rectangular piece set in or as in a frame, as in a door, or sunken below it, as a window pane; hence; any such piece, even if raised above the general plane. 10. Aeron. a. One of the construction units forming the wing surface of an aeroplane.</i>
E stampedo sb (4)	S stampedo ¹⁵⁹ (1. 2. – прво значење, друго значење)	<i>1.A sudden starting and rushing off through panic: said primarily of a herd of cattle, horses, etc. 2. Any sudden, impulsive, tumultuous running movement of a crowd, as of a mob.</i>
E tunnel sb (5)	S tunel ¹⁶⁰ (1. 2. – прво значење, друго значење)	<i>1.An artificial subterranean passageway or gallery, especially one under a hill, etc., as for a railway. 2. Any similar passageway under or through something.</i>
E shock sb (5)	E šok (2. 3. - друго значење, треће значење)	<i>2.A sudden and violent sensation, as if causing one to shake or tremble;a stroke: a shock of paralysis. 3. A sudden agitation of the mind; startling emotion.</i>
E intervju sb (3)	S intervju ¹⁶¹ (1. 2.и 3. значење – прво, друго значење, треће значење)	<i>1.A meeting of two persons, as by appointment.2. Specifically, in journalism, a colloquy with one</i>

¹⁵⁶ Систем утврђених знакова, симбола за какву сигнализацију, саобраћање телеграфом и сл. (РСЈ 2007: 548)

¹⁵⁷ 1. а. унутрашњи део луке (чија је обала озидана са три стране или се налази између два гата) у који пристају бродови ради укрцавања и искрцавања путника и терета, чишћења трупа или поправака. б. затворени базен у лукама са великим разликама у водостају у који бродови улазе и излазе за веме високог водостаја. (РСЈ 2007: 299)

¹⁵⁸ Лексема панел наведена је у оквиру одреднице: панел-плоча. Плоча, даска од слепљених летава, прекривених с обе стране фурниром. (РСЈ. 2007: 910)

¹⁵⁹ Панично бекство животиња (у пренесеном смилсу и људи) изазвано неком опасношћу или лажном узбуном. (РСЈ 2007: 1266)

¹⁶⁰ Подземни пролаз (углавном за саобраћајнице и хидротехничке сврхе). (РСЈ 2007: 1351)

¹⁶¹ Разговор новинара са неком истакнутом личношћу намењен објављивању у штампи или на телевизији; текст таквог разговора. (РСЈ 2007: 476)

		<i>whose views are sought for publication. 3. The report of such a colloque.</i>
--	--	--

Сви наведени англицизми су очигледни, настали преобликовањем (*trening, ledi, agent, aligator, park, džentlmen, kamp, kontrola, monitor, partner, kod, dok, panel, stampedo, tunel, šok, intervju*). Сви наведени англицизми преносе два значења, изузев: *ledi, agent, park, kontrola, monitor, partner monitor, partner* које су у процесу сужења значења задржале у реплици три значења преузетих од модела, што је представљено табеларним прегледом. Англицизам *intervju* преноси сва три значења која су дата у одредници у Вебстеровом речнику. У *Речнику српског језика* забележена су два значења, док су у *Речнику страних речи и израза* обухваћена сва три значења¹⁶² лексеме *intervju*. На основу упоређивања двају речника, долазимо до закључка да у погледу лексеме *monitor*, у погледу значења означеним редним бројем 4. (у оба наведена речника), долази и до проширења значењског поља, будући да је у *Речнику српског језика* (2007) наведено да овај: „оклопни ратни брод плитког газа, служи за операције уз морску обалу и на пловним рекама” што није наведено у Вебстеровом речнику под истом значењском одредницом. Англицизам *dok* је условно оправдан, јер „нуди могућност упадљивије краће и економичнијег изражавања новог или постојећег садржаја од домаће или одомаћене речи или израза” (Прћић 2005: 132). Дакле, *dok* је краће од: „унутрашњи део пристаништа, базен поред гата у коме пристају бродови ради утивара или искрцавања” (Клајн, Шипка 2007: 374).

3. Сужење значењског поља

У корпусу су забележени следећи примери који су изложени семантичким променама које се односе не само на сужење броја значења, већ и на сужење у преузетом пољу значења:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E stewardess	S <i>stjuardesa</i> (Пекић 2011: 23).

¹⁶² 1. разговор са јавном личношћу који је намењен средствима јавног информисања. 2. метод добијања података о испитанику путем разговора, у оквиру истраживања јавног мњења или научног истраживања. 3. разговор који се води ради упознавања неке особе (приликом запослења и др.). (Клајн, Шипка 2007: 524)

Е модел (број значења у речнику)	Англицизам (редни број пренетог значења у речнику)	Значења наведена у Вебстеровом речнику
E stewardess ¹⁶³ sb (4)	S stjuardesa (3. – треће значење = сужено = службеник (само) у авиону, а не на броду)	3. <i>On shipboard, a petty officer in charge of the service of provisions, or a man who waits on table and takes care of passengers' rooms.</i>

Англицизам је сасвим оправдан, будући да уноси сасвим ново значење; одомаћен је, има употребу и значење, као и писане, изговорне, граматичке и творбене облике.

4. Проширење значењског поља

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E leader E meeting E container ¹⁶⁴ E clan E parking	S lider -{∅} (Пекић 2011: 351); S miting -{∅} (Пекић 2011: 356); S kontejner ¹⁶⁵ -{∅} (Пекић 2011: 176); S klan -{∅} (Пекић 2011: 429); S parking -{∅} (Пекић 2011: 20).

Е модел (број значења у речнику)	Англицизам (редни број пренетог значења у речнику)	Значења наведена у Вебстеровом речнику
E leader sb (9)	S lider ¹⁶⁶ (1. – прво значење)	1. <i>One who leads or conducts; a guide; commander.</i>
E meeting sb (2)	S miting ¹⁶⁷ (1. – прво значење)	1. <i>A coming together.</i>
E clan sb (3)	S klan ¹⁶⁸ (3. – треће значење)	2. <i>A clique, or set of persons; a fraternity; club.</i>

¹⁶³ У Вебстеровом речнику значења су преузета за одредницу **steward**, док је именица **stewardess** *n.fem.* наведена као пример именице женског рода. (Стивенсон Смит 1998: 1231).

¹⁶⁴ One that contains: such as a. a receptacle (as a box or jar) for holding goods, b. a portable compartment in which freight is placed (as on a train or ship) for convenience of movement, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/container>

¹⁶⁵ 1. сандук или сличан предмет у који се смешта роба при транспорту. 2. специјална канта за смеће у градовима и сл. Насељима. (РСЈ 2007: 564)

¹⁶⁶ Истакнути политички вођа, руководилац, првак; уопште вођа неког покрета (нпр. синдикалног), неког колектива (нпр. спортског). (РСЈ 2007: 641)

¹⁶⁷ Јавни масовни збор, скуп, обично праћен манифестацијама, посвећен најчешће политичким и сл. питањима од општијег значаја. (РСЈ 2007: 716)

¹⁶⁸ 1. а. ист. родовска заједница, братство (у Шкотској и Ирској). б. етн. род, племе, братство, заједница (уопште). 2. фиг. утицајна група људи везана уским личним интересима, клика. (РСЈ 2007: 536)

E parking sb (2)	S parking ¹⁶⁹ (2. – друго значење)	2. <i>The act of leaving a vehicle in a public place.</i>
------------------	---	---

Наведена именица је најпре сузила свој број значења: E leader sb (9), S lider (1. – прво значење – вођа). Њена честа употреба довела је до проширења њеног значењског поља и да се њома поред првобитног значења *вође* пре свега мисли на вођу неког политичког покрета или странке. Затим, именица *miting* је најпре сузила свој број значења, а затим је дошло до проширења њеног значењског поља, јер најчешће добија конотацију политичког збора, односно скупа организованог у циљу упућивања одређеног вида протеста. Овде је реч о секундарној адаптацији, која подразумева да је дошло до потпуне интеграције позајмљенице у С лексички систем, као и да је дошло до њене: „слободне употребе” (Филиповић 1986: 169). Лексема *parking* је најпре сузила број значења и подразумевала је „паркирање”, а затим је дошло до проширења њеног значењског поља, тако да данас има и значење: „простора одређеног за смештај већег броја возила, паркиралиште”¹⁷⁰.

5. Проширење броја значења у секундарној адаптацији

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E stop E bunker E rule E bar	S stop ¹⁷¹ (Пекић 2011: 553); S bunker (Пекић 2011: 553); S rulanje (Пекић 2011: 26); S bar (Пекић 2011: 62).

Е модел (број значења у речнику)	Англицизам (редни број пренетог значења у речнику)	Значења наведена у Вебстеровом речнику
E stop sb (10)	S stop (1. – прво значење).	1. <i>The act of stopping, or the state of being stopped; a halt; pause; cessation; end.</i>
E bunker sb (4)	S bunker ¹⁷² (1. 4. – прво значење, четврто значење)	1. <i>A large bin, as for coal on a ship.</i> 4. <i>Mil. a. A steel and concrete</i>

¹⁶⁹ Лексема је забележена у оквиру одреднице паркиралиште у којој се наводи следеће значење: место (обично на улици, тргу и сл.) намењено за паркирање, привремено остављање возила. (РСЈ 2007: 914)

¹⁷⁰ 1. простор одређен за смештај већег броја возила, паркиралиште. 2. паркирање. (Клајн, Шипка 2007: 894)

¹⁷¹ 1. узвик као заповест, забрана у значењу: стој! стани! заустави се! 2. у телеграфији знак завршетка једне реченице. 3. м. врста игре тениса. (РСЈ 2007: 1273)

¹⁷² 1. вој. а. мање надземно бетонско утврђење за одбрану у виду куполе. б. склониште од ваздушног напада. 2а. складиште за разне материјале (нпр. за угаљ на пароброду, за руду, гориво и др.). б. илегално

		<i>fortification, usually underground. b. A bulwark of earth erected to protect a gun placement.</i>
E bar sb (13)	S bar ¹⁷³ (6. – шесто значење)	<i>6. A room or a counter where liquors or refreshments are dispensed.</i>

Филиповић наводи да се: „Посуђеница *bunker* (изведена од енглеског модела *bunker*) врло често употребљава, а њезина значења у хрватском резултат су примарне адаптације у облику сужења значења у броју и секундарне адаптације у облику проширења броја значења, ушавши тако у подручја у којима се у енглеском не употребљава.” (Филиповић 1986: 177). У примарној адаптацији је најпре дошло до сужења броја значења, па је овај англицизам имао значења: „1. вој. а. мање надземно бетонско утврђење за одбрану у виду куполе. 2а. складиште за разне материјале (нпр. за угаљ на пароброду, за руду, гориво и др.).”, док је у секундарној адаптацији дошло до придруживања следећих значења: „1б. склониште од ваздушног напада. 2б. илегално складиште (за пиће и др.). 3. фиг. радни делокруг, делатност коју је неко приватизовао да нема приступа конкуренцији. 4. спорт. изразито одбрамбени стил игре у фудбалу.” (сва значења су преузета из Речника српског језика, 2005). Упоређивањем наведених речника у погледу англицизма *stop* закључује се да је постојећим значењима: „1. узвик као заповест, забрана у значењу: стој! стани! заустави се! 2. у телеграфији знак завршетка једне реченице” придружено следеће значење: „3. м. врста игре тениса”, које није забележено у Вебстеровом речнику.

Глаголска именица *rulanje* настала је секундарном адаптацијом од глагола *rulati* који је у Речнику српског језика дефинисан на следећи начин: „рулати – кретати се пистом ради постизања потребне брзине за полетање или смањења брзине приликом атерирања” (Вујанић и др. 2007: 1177). У Вебстеровом речнику забележена су три значења, али ни једно од наведених значења се не односи на кретање пистом.

складиште (за пиће и др.). 3. фиг. радни делокруг, делатност коју је неко приватизовао да нема приступа конкуренцији. 4. спорт. изразито одбрамбени стил игре у фудбалу. (РСЈ 2007: 121)

¹⁷³ 1. а. ноћни забавни локал с музиком и артистичким програмом. б. мали локал у коме се алкохолна пића пију стојећи или седећи на високим столицама за шанком, пултом. в. пулт за којим се служи пиће гостима. 2. ормарић у стану где се држе пића, напици, бифе. (РСЈ 2007: 109)

6. Елипса

Елипса као још један вид семантичке промене представљена је на следећи начин:

Е модел (број значења у речнику)	Англицизам (редни број пренетог значења у речнику)	Значења наведена у Вебстеровом речнику
Е closet sb (3)	S klozet ¹⁷⁴ (3. – треће значење).	3.A <i>watercloset</i> ; <i>privy</i> .
Е flash sb (3)	S fleš ¹⁷⁵ (2. – друго значење)	2.A <i>brief and brilliant flash-light for taking photographs</i> .

Иако Филиповић наводи овај вид семантичке промене као релативно чест механизам који доводи до промене значења, у нашем корпусу забележено је само два примера у којима долази до редукције елемената фраза: *watercloset* и *flash-light*, односно у којима сачувани елементи фразе: *klozet* и *fleš* преузимају значења испуштених елемента. У *Речнику српског језика* забележено је и ново, придружено значење лексеме *fleš*: сасвим кратко саопштена вест или најава на првој страни новина, или на телевизији (2007: 1333), која се може упоредити са енгл. *flash news* у истом значењу¹⁷⁶. Код наведених сложених лексема долази до елиптирања првог елемента, односно долази до: „елиптирања друге (предње) основе, при чему преостала основа, с овом у првобитно тесној синтагматској вези, постаје изведена лексема. Дијагностичка обележја елиптиране основе бивају инкорпорирана, као екстерна обележја, у смисао новонастале лексеме, приближно изједначивши смисао (и денотацију) сложене и изведене лексеме.” (Прћић 1997: 77). Лексеме овог типа Прћић назива предњим елипсама, док задње елипсе нису забележене у корпусу (в. Прћић 1997: 76–77).

¹⁷⁴ Заход, нужник. (РСЈ 2007: 542)

¹⁷⁵ Флеш [енгл. flash] 1. а. Магнезијумова светлост при фотографисању; блиц. б. електронски уређај за изазивање блеска при фотографисању. 2. сасвим кратко саопштена вест или најава на првој страни новина, или на телевизији. (Клајн, Шипка 2007: 1333)

¹⁷⁶ A report on an important piece of news that is given in the middle of another television or radio show —often used ironically when one is saying something that is not new or surprising *News flash! Your brother's late again!* <https://www.merriam-webster.com/dictionary/news%20flash>

3.3.5.2. Закључак у вези са семантичко-прагматичком анализом утицаја Е образаца

Питање семантичког посуђивања обухваћено је семантичко-прагматичком анализом. Исте методолошке поставке утемељене на принципима Хопеовог система, уз одговарајуће Филиповићеве модификације и иновативни приступ у конструисању семантичких критеријума – коришћене и приликом семантичко-прагматичке анализе корпуса из *Романа о Лондону* – примењене су и на анализу корпуса из романа *Беснило*. У нашем истраживању природе промене значења само се један од четири наведена типа семантичких промена показао релевантним – елипса, будући да су ексцерпирани примери – позајмљенице које представљају директни резултат језичког посуђивања, а у којима је дошло до преношења значења једног дела фразе на други пошто је дошло до испуштања другог елемента фразе у току процеса језичког позајмљивања. Интеграција значења у анализи приказана је и са аспекта примарне и секундарне адаптације. Нису забележени примери који би могли послужити у циљу расветљавања појаве пејоризације, еуфемизама, метафора, али и промена имена места и властитих имена у опште именице. Значења приказаних модела преузета су из Вебстеровог речника (1998). У анализи су коришћени и *Велики речник страних речи и израза* (2007) као и *Речник српскога језика* (2007) као и *Енглеско-српски речник спортских термина* (2006б) с циљем представљања значењских нијанси реплика које су интегрисане у систем С језика. На основу анализе промена у семантичкој екстензији издвајамо следеће закључке: 1) Све наведене лексичке јединице окарактерисане нултом семантичком екстензијом не показују измене у погледу значења приликом интегрисања у систем С језика, а категоризоване су у односу на уже специјализовано подручје којем припадају: а) спортски изрази (*faul, tim, boks, ragbi*) – реч је о очигледним англицизмима насталим преобликовањем који се сматрају сасвим оправданим, јер попуњавају лексичке празнине С језика; б) називи титула (*ser*) – такође, оправдан и настао преобликовањем; в) занимања (*farmer, dizajner, kidnaper, kamerman, detektiv, barmen, bankar, snajperista, komandos*) – наведени англицизми су по свом настанку преобликовани, у погледу статуса потпуно одомаћени, али у погледу питања њихове оправданости, може се тврдити о њиховој неоправданости (*dizajner, barmen, kidnaper*) или о томе да су условно оправдани (*farmer, kamerman, bankar, komandos, snajperista*) док *detektiv* уноси нову значењску нијансу; г) одевни предмети (*gabarden*) – овде је реч о обличко-садржинској иновацији; д) називи валута (*peni*) –

англицизам је очигледан, настао преобликовањем, а по свом статусу одомаћен, али и оправдан; ђ) животиње (*elefant, kojot*) – први англицизам је сасвим неоправдан, док је други сасвим оправдан и настао преобликовањем; ж) други називи (*vikend, banknota, tanker, terminal, diktafon, vinčesterka, holding, bording*) – англицизми *vinčesterka* и *bording* јесу мешовити англицизми настали путем мешовитог поступка, али и оправдани, јер уносе нову значењску нијансу. Англицизам *bording* (у корпусу забележен у оквиру синтагме *bording karta*) је очигледан. 2) Након анализе сужења броја значења, закључује се да готово подједнак број примера из нашег корпуса преноси или: а) једно значење модела из Е језика (*lord, konvoj, lift, tip, blok, jard, koledž, ček, film, ring, hol, farma, revolver, kompjuter, prohibicija, inženjering, trik, komfor, stres, inč*), или б) више од једног значења Е модела – најчешће два или три значења (*trening, ledi, agent, aligator, park, džentlmen, kontrola, kamp, monitor, partner, kod, dok, panel, stampedo, tunel, šok, intervju*). а) Сви наведени англицизми који преносе једно значење су очигледни (*lord, konvoj, lift, tip, blok, jard, koledž, ček, film, ring, hol, farma, kompjuter, revolver, prohibicija, džungla, inženjering, trik, komfor, stress, inč*). Сасвим неоправдани су: *tip, ring, prohibicija, komfor, hol*. Оправдани су: *koledž, revolver* и *stress*. Сасвим оправдани су: *lord, konvoj, lift, jard, ček, film, kompjuter, džungla, inženjering, trik, inč*; реч је о потпуно одомаћеним англицизмима. б) Сви наведени англицизми који преносе више од једног значења модела из Е језика су очигледни, настали преобликовањем (*trening, ledi, agent, aligator, park, džentlmen, kamp, kontrola, monitor, partner, kod, dok, panel, stampedo, tunel, šok, intervju*). Сви наведени англицизми преносе два значења, изузев: *ledi, agent, park, kontrola, monitor, partner, monitor, partner* које су у процесу сужења значења задржале у реплици три значења преузетих од модела. Англицизам *intervju* преноси сва три значења која су дата у одредници у Вебстеровом речнику. У *Речнику српског језика* забележена су два значења, док су у *Речнику страних речи и израза* обухваћена сва три значења лексеме *intervju*. На основу упоређивања двају речника, долазимо до закључка да у погледу лексеме *monitor*, у погледу значења означеним редним бројем 4. (у оба наведена речника), долази и до проширења значењског поља. Англицизам *dok* је условно оправдан. 3) Забележен је само један специфичан случај сужења значењског поља – *stjuardesa*, који уноси нову значењску нијансу у систем С језика. 4) Веома мали број примера забележен је у оквиру: а) проширења значењског поља (*lider, miting, kontejner, klan, parking*) и б) проширења броја значења у секундарној адаптацији (*stop, bunker, rulanje, bar*). 5) У корпусу је забележено само два примера семантичког механизма елипсе у којима долази до редукције елемената фразе: *klozet* и *fleš*. Реч је о

предњим елипсама, док задње елипсе нису забележене у корпусу. б) Узроке анализираних семантичких промена у корпусу не можемо оправдати искључиво попуњавањем лексичких празнина, већ се обликовање одређеног броја неоправданих англицизама у корпусу мора оправдати и њиховом стилистичком функцијом, јер су се могли заменити домаћим лексичким јединицама.

3.3.6. УТИЦАЈ Е ЈЕЗИЧКИХ ОБРАЗАЦА У СТИЛИСТИЧКОЈ РАВНИ

У овом делу рада наш циљ јесте спровођење језичко-стилске анализе Е структурних образаца, тј. прибегавање оваквим облицима или Пекићево умеће творбе и пресликавања Е језичких образаца као и њихово прилагођавање наметнутим нормама и ограничењима С језика. Честом употребом наведених образаца, као и њиховим комбиновањем са домаћим структурним јединицама интензивно се надограђује структура романа заснована на међуодносу мешања двају језичких кодова. *Беснило* је језичко-стилски врло карактеристичан, али у развијању анализе специфичних језичко-стилских црта овог романа наша пажња је била усмерена искључиво на разматрање учешћа Е образаца из аспекта њихове стилогености. У том смислу се може говорити не само о употреби „стилематичне лексике”¹⁷⁷ (у том смислу можемо говорити о употреби англицизама, онимске лексике тј. употребе Е имена и презимена јунака романа, али и опцене лексике, које су мотивисане Е утицајем), већ и о употреби Е синтаксичких средстава којима се може приписати стилистичка вредност.

На тематском плану, садржај романа је усмерен на догађаје који се одигравају на лондонском аеродрому Хитроу, што је условило употребу Е језичких јединица, образаца и синтаксичких модела. Нећемо се бавити детаљном анализом свих употребљених Е образаца, већ ћемо укратко изнети неке од специфичности забележених у роману, док свеобухватна анализа исказаних стилистичких средстава може бити предмет даљих истраживања. Примери су преузети из претходних делова рада у којима је ортографско–фонолошким, морфолошким, синтаксичким, семантичко-прагматичким механизмима потврђено да су творени или употребљени по узору на њихове Е моделе или употребу; док су критеријуми приликом њиховог одабира преузети из Ковачевићеве *Стилистике и граматике стилских фигура* (в. Ковачевић 2015).

3.3.6.1. Стилистичка вредност основних морфолошких и синтаксичких категорија и стилска фигура супстантиватика

Творење супстантивата који преузимају категоријалне супстантивне функције запажено је у значајном броју примера, који дакле, показују одређени степен

¹⁷⁷ „Под стилематичном лексиком подразумевамо стилски маркирану лексику, лексику што се може подвести под стилеме као минималне јединице стилског појачања. Стилематичност стилеме препознаје се или у структурном (формалном) или у семантичком (значењском) онеобичајењу неке лексичке јединице.” (Ковачевић 2013: 244)

супстантивизације као синтаксичке, функционалне транспозиције (в. Ковачевић 2015: 281). Примери који следе упућују на појаву преобразовања придевске (неименичке) категорије у именичку (супстантивну) категорију речи, при чему све речи постају именице са значењем људских бића:

Među ljudima biće i *inficiranih*. (Пекић 2011: 194); Bolničari u belim i zelenim odorama, pod maskama odnosili su *povređene*. (Пекић 2011: 317); Pretvaranje kontrolnog tornja u tvrđavu za poslednje povlačenje *zdravih* (a neophodnih) i njihovo konačno odvajanje od *bolesnih* i *zdravih* (a nekorisnih) [...] (Пекић 2011: 473); *Neregistrovani* se smatraju stray ili „divljim ljudima” i tretiraju kao *bolesni*. (Пекић 2011: 475); *Inficirani* su umirali [...] (Пекић 2011: 477); [...] ometaju likvidaciju *besnih*. (Пекић 2011: 477); [...] u prijavljivanju *obolelih*. (Пекић 2011: 480); [...] s ljubavlju u srcu za *bližnje*. (Пекић 2011: 481); S podova bolnice stenjanje *paralizovanih* mešalo se sa bunilom *dezorijentisanih*. (Пекић 2011: 486); Prolazili su pored *mrtvih* Velikog pokolja [...] i pored *besnih* Velike zablude [...] (Пекић 2011: 504); Čini mu se da je u nekoj areni, gde su gledaoci i *gledani* promenili mesta. (Пекић 2011: 531); [...] on je na smrt osudio *žive* [...] (Пекић 2011: 553); [...] iz kojih će *preživeli*, ako i njih bude, saznati [...] (Пекић 2011: 573); [...] ali je pored *paralizovanih* i *komatoznih*, nemoćnih da im naškode, moglo biti i *furioznih*, od kojih se valjalo braniti. (Пекић 2011: 592).

Наведеним поимениченим придевима, након елиптирања именица које су им надређене, придружују се њихове синтаксичке функције, док се на семантичком плану врши њихово приближавање супстантивној категорији речи, јер: „не обиљежава више особину именичког појма него збир особина” (Ковачевић 2015: 281), као на пример: *mrtvi ljudi* → *mrtvi (mrtvaci)*. Све наведене именице колокирају са именицом општијег значења: *ljudi*. Дакле, све именице имају ознаку људских бића: *inficirani, povređeni, zdravi, bolesni, besni, oboleli, bližnji, paralizovani, dezorijentisani, mrtvi, gledani, živi, preživeli, komatozni, furiozni* и сл. (← *inficirani [...] furiozni ljudi*). Без ове именице, ови адјективи постају супстантивати који наступају у функцији синтагматски надређеног члана. Сви ови поименичени супстантивати могу се: „употријевити у простој (еманципованој) реченици а да она буде обавијесно потпуна” (Ковачевић 2015: 282), а могу да творе и координиране синтагме, као на пример: *bolesni i zdravi, paralizovani i komatozni*. У роману су забележени и супстантивати представљени редним бројевима и бројем *jedan*, будући да у одговарајућим синтаксичко-семантичким условима и они добијају наведени статус, након редуковања именице¹⁷⁸ која им је надређена:

1) Nije bilo nikakvih izgleda da Charley Rees ikada i *jednim* upravlja [...] (Пекић 2011: 39); 2) A ispravan građanin *jedne*, ispravan je građanin

¹⁷⁸ „Редукована именица тада је по правилу тек контекстуално (а не по значењу самог адјектива) препознатљива. Та редукована именица најчешће је наведена у микроконтексту (сложеној реченици или везаном тексту), па је њено навођење и уз супстантиват комуникативно потпуно редундантно.” (Ковачевић 2015: 281–282)

svake zemlje. (Пекић 2011: 51); 3) [...] ordinacija je još bila osvetljena [...] Ispod *jedne*, ograđen pomičnom zavesom [...] (Пекић 2011: 61); 4) Prošle nedelje se *jedan* morao spustiti na Teneriffu. (Пекић 2011: 66); 5) Nije naročito žudeo za prepirkom – danas ga je i s Catherine čekala *jedna* [...] (Пекић 2011: 88); 6) Matematika ga je naučila pravilu da se računski problem, ako se opire jednoj operaciji, uvek rešava putem neke *druge*. (Пекић 2011: 105); 7) Nije odmah bio kadar da se opredeli za najpogodnije mesto. *Jedno*, koje je unapred odabrao [...] sad je [...] nepodesan za svrhu. (Пекић 2011: 115); 8) Tada nijedna strana neće smeti tvrditi da je *druga* dogovor izneverila [...] (Пекић 2011: 120); 9) Atipični simptomi poznate bolesti principijelno pripadaju nekoj *drugo*j. (Пекић 2011: 121); 10) „Ne vidiš nikakvu mogućnost da si se prevario?” „Vidim *jednu*, ali me ne teši.” (Пекић 2011: 145); 11) [...] izoračenje imena bila je *jedna* od njih [...] (Пекић 2011: 157); 12) „Pretpostavljam da znaš kakvim se posledicama izlažeš?” „*Jedna* od boljih je da na bazi demonstriranog uspeha ovde tamo dobijem te pare.” (Пекић 2011: 162); 13) Plan jednostavno nije funkcionisao. Kao ni *p r v i*, uostalom. (Пекић 2011: 163); 14) Izdržao je prvi šamar. Kod *drugog*, koji mu je razneo uvo, već je bio pokoleban. (Пекић 2011: 164); 15) Istragu je obavljao u mozgu. Ne na takozvanom licu mesta. Ova *druga* dovela bi ga do imena žrtve, ne do ubice. (Пекић 2011: 170); 16) Takve stvari se ne događaju.” „Vojim se, gospodine, da se *jedna* upravo događa [...] (Пекић 2011: 191); 17) [...] deportacija zahteva proceduru, a procedura, bojim se, vreme i javnost. Mi *prvo* nemamo, a *drugo* nam ne treba.” (Пекић 2011: 199); 18) [...] znam priču.” I on je znao *jednu*, žureći prema Queen’s Buildingu. (Пекић 2011: 202) итд.

У претходно наведеним примерима реч је не о поимениченим, већ о контекстуалним супстантиватима у којима је управо постојање контекста омогућило редукацију именице. Редукована именица није именица која садржи опште значење, већ подразумева неко конкретније значење, и не може се увидети о којој је именици реч, осим уколико није дат одговарајући контекст. У примеру 2) из контекста се закључује да је број *jedan* придружен именичком колокату *država*, који се не наводи јер је комуникативно редувант, а уједно је мотивисан и стилистичким разлозима који условљавају појаву редукације именице *država*. У примеру 13) супстантиват је изражен редним бројем *p r v i* (који је уједно и наглашен употребом графостилема које се односе на раздвајање слова у оквиру исте лексичке јединице), док је редукована именица *plan* препознатљива искључиво контекстуално, а не по значењу редног броја који замењује редуковану именицу. Сви наведени контекстуални супстантивати могли би бити објашењени на сличан начин, чијом се употребом текст у стилистичком смислу унапређује, будући да се на овај начин избегава стилски редувантно и непожељно понављање исте лексичке јединице.

Кад је реч о стилски непожељном понављању исте лексеме, у роману се примењује још један језички поступак којим се врши директан утицај на остваривање

стилистички подобнијих и прилагођенијих структура – поступак прономинализације (в. Ковачевић 2015: 289):

Vreme iz brošure je *ono* (#2 vreme) letovanja, poslovnih putovanja [...] (Пекић 2011: 32); [...] bio je to divovski mehanički osinjak, čiju organizaciju, kao ni *onu* (#2 organizaciju) košnice [...] (Пекић 2011: 37); U manjoj su gomili stajali putnici koji nisu dolazili u kontakt s obolelom kaluđericom, u većoj *oni* (#2 putnici) koji su imali nesreću da sede s njom i da se sada sa svojim halucinacijama, kako znaju i umeju, nose sami. (Пекић 2011: 80); [...] jedini način da ga [...] okuraži na otpor administraciji kada *ova* (#2 administracija) za koji trenutak zatraži oslobođenje aviona. (Пекић 2011: 89); Heathrow je bio izdelfjen na nezavisne feude [...] ekonomsko-finansijske slobodne tvrđave s poveljama o nezavisnosti ravne *onoj* (#2 povelji o nezavisnosti) Cityja. (Пекић 2011: 97); Primarna mu je dužnost da u otpadnikovim očima smanji značaj takvih okolnosti, ili, ako je to nemoguće, da ga ubedi kako će njegova strana sve učiniti da *one* (#2 okolnosti) ostanu bez posledica. (Пекић 2011: 143); Da je država magareća ustanova za nasedanje apsurdnim pričama. Kao što je *ova* (#2 priča) o piscu koji na aerodromu skuplja [...] (Пекић 2011: 152); „Uzorke ću lično odneti.” „Misliš na *one* (#2 uzorke) iz usta, nosa, grla?” (Пекић 2011: 154); [...] Zato što nisam verovao da neko može biti toliko nesposoban da smisli ovako besmislen plan, zato što sam sumnjao da je *on* (#2 plan) samo maska iza koje se krije neki pametniji.” (Пекић 2011: 173); [...] besnilo je najstrašnja čovekova bolest od kada je *ovaj* (#2 čovek) s drveta sišao za sto. (Пекић 2011: 189); Zahvaljujući njemu, zemlja je bila slobodna od besnila između 1902. i 1918, kad se *ono* (#2 besnilo) pojavilo u Plymouthu [...] (Пекић 2011: 205); [...] premda je važan za utvrđivanje virulencije tzv. 'slobodnog virusa', *onog* (#2 virusa) iz prirode [...] (Пекић 2011: 207); Karte u prozirnoj foliji s plavim potvrđivale su nosiocu izlazak iz Medicinskog centra, *one* (#2 karte) s plavim potvrđivale da osoba radi u Medicinskom centru [...] (Пекић 2011: 211); Upuštam se u detalje da bi se jasno shvatile medicinske mere koje se moraju preduzeti, kao i *one* (#2 medicinske mere) koje se neće preduzimati [...] (Пекић 2011: 216) итд.

Поступак прономинализације осведочен је у свим наведеним примерима (у синтаксичком поглављу наведен је значајан број на овај начин остварених примера), док су у заградама остављене редуплициране именице. На овај начин формирају се у стилистичком смислу унапређене конструкције у којима је именица замењена именичком заменицом, односно дошло је до уклањања неемфатичке редуплициране именице. Реч је, дакле, о својеврсној стилистичкој доради.

3.3.6.2. Графостилеми на плану (орто)графије текста

Графостилемске јединице тј. графостилемско истицање изузетно је изражено у роману. „Унутар стилема као минималних јединица појачане изражајности графостилеме карактерише о што се односе на „писмом онеобичајене језичке јединице” (Ковачевић 2012: 62), тако да представљају само визуелне јединице, без свог акустичног еквивалента.” (Ковачевић 2013: 114). Доминантне графостилемске

јединице врше функцију раздвајања реченичног садржаја и његовог посебног визуелног истицања у односу на друге реченичне конституенте. Реч је о: 1) употреби курзивног писма и 2) употреби великог слова уместо малог слова предвиђеног нормативним правилима и 3) раздвајању слова у оквиру лексичке јединице. „Први тип графостилема зваћемо курзивним графостилемима, а други – мајускулним графостилемима.” (Ковачевић 2013: 114).

1) Изузетно је велики број јединица којима се може придружити статус графостилема у роману (наводимо неколицину од бројних забележених примера представљених у другим деловима рада):

Većina diplomatskog osoblja regrutovala se iz *hard core*, tvrdog jezgra [...] (Пекић 2011: 140); *Izuzetno je silazio neko „odozgo”, neko from upstairs.* (Пекић 2011: 140); [...] *poletele su sa aerodroma Murtala Muhammed u Lagosu za Rim.* (Пекић 2011: 154); [...] *ne zna da je Ujedinjeno Kraljevstvo Rabies-free, zemlja slobodna od besnila [...]* (Пекић 2011: 159); [...] *kad romanu Operacija Dioskuri bude pisao poslednju glavu.* (Пекић 2011: 174); *СТА, Central Terminal Area (Centralna terminalna zona) [...]* (Пекић 2011: 183); *Egzekutivni šef British Airwaysa Stephen Crouly [...]* (Пекић 2011: 185); *I najzad ser William Sent-Pears, OBE, potpredsednik Rolls-Roycea [...]* (Пекић 2011: 185); [...] *iz aviona Alitalije na letu Rim-London-New York [...]* (Пекић 2011: 187); *U Ilijadi je Homer [...]* (Пекић 2011: 203); [...] *bio je Zakon protiv zaraznih bolesti kod životinja iz 1886. i Rabies Order iz 1887 [...]* u okviru *takozvane Pseće naredbe* od 1897. (Пекић 2011: 205); *Skup se konstituisao u Komitet za borbu protiv besnila, tzv. Antirabies Committee [...]* (Пекић 2011: 219); *Svetski vazdušni prostor je međunarodnom konvencijom podeljen na FIR (Flight Information Regions) [...]* i *CAS (Controlled Air Space ili Kontrolisani zračni prostor) [...]* (Пекић 2011: 223); *GMC (Ground Movement Control), zadužena za kretanja aviona [...]* (Пекић 2011: 224); *U trenutku kada je dr Hamilton stupio u sobu, imali su već tri loss of separation, stanja u kome su avioni bili ispod dopuštene distancije i jedan airmiss, gde zamalo nije došlo do sudara u zraku.* (Пекић 2011: 226); [...] *do hotela King George [...]* (Пекић 2011: 252) итд.

У свим наведеним примерима реч је о истицању Е садржаја. Аутор се није користио употребом наводника као нормативно предодређеном и прописаном творбом графостилема. Међутим, у наведеним примерима ортографско курзивно онеобичајених јединица не можемо говорити о њиховој семантичкој модификацији (в. Ковачевић 2013: 119), зато што овде није реч о модификацији значења истакнутих лексема, већ искључиво о тежњи да се страни језички садржај издвоји у односу на С јединице, и не уочава се промена значења. Наведени примери могу се поделити на две категорије: 1) навођење Е лексичких јединица у изворном облику који су курзивно истакнути (док се на њихов превод, који је такође дат у реченици не примењује овај графостилемски поступак); 2) навођење С лексичких јединица које се желе истаћи у односу на друге употребљене лексичке јединице (оваквих примера је знатно мање). У оквиру курзивно истакнутог садржаја, у роману аутор посеже за творбом курзивних графостилема у

значајној мери, чак су и читава поглавља у роману (поглавља бр. 15, 23) и одломци из поглавља (Пекић 2011: 364–368; 375–380; 383–386; 397–400) емфатички наглашена у односу на друге делове романа, што указује да су овим поступком обухваћене јединице различитих нивоа, тј. не само лексеме и синтагме, већ и клаузе.

2) Уз курзивне графостилеме, у роману се употребљавају и мајускулне графостилеме „чија стилематичност почива на нормативном изневјеравању (онеобичајењу) употребе прије свега великог слова” (Ковачевић 2013: 159):

Od svih atributa, ograničenost je primarna, jer najmanje jedna funkcija prirode, NJENA inteligencija, NJEN ČOVEK [...] (Пекић 2011: 125); Jer sumnje nema, TO se, ma što da je, p r e n o s i. (Пекић 2011: 131); Nije, zaboga, TO tek prenosno, TO je zarazno kao sam pakao! (Пекић 2011: 131); Vidi sebe kako stoji iznad gumiranog bolesničkog kreveta i s razarajućim užasom posmatra NEŠTO što je još do sinoć bilo ljudsko biće. (Пекић 2011: 132); A onda je iz mraka, u kome je kopulirao virus sa čovekom, na svetlost izašlo NEŠTO što ga zamalo nije izbacilo iz pameti. (Пекић 2011: 162); Gospođa Verena Wagner, profesorka engleskog iz Beča, takođe se pitala da li ona, možda, i OVO sanja, kao što je sanjala psa u separeu pored njenog. (Пекић 2011: 238); Na samoj granici ovostranog mraka i onostranog sjaja, kao da se modrim koncem ušiva u zavesu, formiralo se NEŠTO. (Пекић 2011: 238); „То је м о ј а прича, KARANTIN је општа прича на чијој се позадини одвијају остале, истрага поводом убиства у паркиралишту, трагање за манијаком који напада девојчице [...] (Пекић 2011: 242); Virus besnila je imao JEDAN omotač. Svi do sada izolovani i laboratorijski manipulirani virusi besnila imali su JEDAN omotač. Ovaj je imao DVA. Bio je NOVO biće u prirodi. Kopile je bilo MUTANT. (Пекић 2011: 345); *ALI JA IMAM MISIJU. JA SAM OKO I UHO. JA SAM SVEDOK.* (Пекић 2011: 367); „Ja se ne plašim besnila, Anatolije. JA SAM BESNILO. (Пекић 2011: 431) итд.

Употреба мајускулних графостилема овде је условљена чињеницом да је на овим лексемама усмерен акценат читавог исказа. Ковачевић наводи да се оне: „употребљавају да би се помоћу њих означио комуникативни фокус датог исказа; то су лексеме чији је садржај посебно истакнут, зато што је на њему у датоме исказу по правилу емфатички акценат” (Ковачевић 2013: 164). У примеру: *JA SAM BESNILO.* – употребљеним графостилемским поступком читав исказ преусмерен је у средиште пажње, јер је аутор хтео на директан начин да овом јединственом целином скрене пажњу на једну од кључних закључака у роману, да није беснило око нас, већ у нама самима. Запажена је и употреба двоструких графостилема, као у примеру: *ALI JA IMAM MISIJU. JA SAM OKO I UHO. JA SAM SVEDOK.*

Посебно издвајамо и употребу мајускулних графостилема у случајевима када аутор хоће да представи натписе употребљене у текстуалном контексту, тако да читалац може да прочита речи које и актери виде у свом окружењу у идентичном фонту:

[...] iznad koga je nezgrapnim neonskim slovima pisalo: DOBRO DOŠLI NA AERODROM HEATHROW. (Пекић 2011: 40); Za raspoloženje putnika i

bilanse avio-kompanija nije bilo poželjno da, interesujući se za svoje letove, nađu sledeće stanje: OSLO/LONDON – zbog nevremena upućen na Island; PARIZ/LONDON – kasni zbog kvara na motoru; BEOGRAD/LONDON – izgubljen u magli; ATINA/LONDON – izгорео u sudaru s avionom; SOFIJA/PARIZ; CARACHI/LONDON srušio se blizu Dovern; MOSKVA/LONDON – oтet; ISTANBUL/LONDON – eksplodirao od podmetnute bombe. (Пекић 2011: 50); [...] donje ivice table s крупним natpisom: MR. DR JULIUS UPENKAMPF [...] (Пекић 2011: 56); Na zidu oko manastira postavljene su table s natpisom ČUVAЈTE SE PSA. (Пекић, 2011: 95); S druge strane pisalo je na crno emajliranoj tabli: „U INTERESU ZDRAVLJA I HIGIJENE, PRISTUP NA TERMINALE DOZVOLJEN JE SAMO PSIMA-VODIČIMA I PSIMA KOJI PUTUJU S VLASNICIMA.” (Пекић 2011: 129); „OVAJ KAMEN JE UGRADILO NJENO VELIČANSTVO ELIZABETA II DA OBELEŽI SVEČANO OTVARANJE CENTRAL TERMINAL AREE. 16. DECEMBRA 1955.” (Пекић 2011: 202) итд.

Дакле, овај графостилемски поступак служи као визуелни инструмент који вербалне поруке из физичког окружења представља читаоцу у стилски ефектној форми.

3) Аутор често користи и поступак раздвајања слова у оквиру лексичке јединице, такође, с циљем емфатичког наглашавања, тј. с циљем означавања комуникативног фокуса датог исказа (наводимо неколицину од бројних примера у роману):

Znaće presudu i ranije. Ako чује шум воде u kojoj uza vrata John pere ruke, шум који чује s a d a. (Пекић 2011: 135); S bolešću se ne može uspostaviti nikakva „srećna radna simbioza”. Ne sa o v a k v o m. (Пекић 2011: 150); Zar i čovekova Zemlja ne bi mogla biti tek n e č i j a laboratorija, ljudi n e č i j e eksperimentalne životinje, na kojima neka napredna civilizacija s humanom равнодушношћу prema životu testira svoje intergalaktičke insecticide [...] (Пекић 2011: 155); „Za ime Boga, čemu tolika buka, pa to su dole s a m o ljudi!” (Пекић 2011: 156); Bio je speman za bitku. Bio je to n j e g o v rat. (Пекић 2011: 162); [...] osećao je prokлето јасно da s njegovim d r u g i m planom nešto nije u redu. Plan једноставно nije funkcionisao. Kao ni p r v i, uostalom. (Пекић 2011: 163); Niti je na koricama bilo n j e g o v e slike, niti je ime pisca bilo n j e g o v o. (Пекић 2011: 165); „U poslednjih s t o t i n u godina, gospodine. Od 1875. do danas saopšteno je devet slučajeva rekonvalescencije, ali n i j e d a n medicinski dokazan. (Пекић 2011: 189); S u t r a š n j i avion za Zurich, s putnicima koji su za s u t r a uzeli karte, poći će, ako uopšte poleti, s terminala 1. Da li će među njima biti i d a n a š n j i h, zavisilo je od virusa. (Пекић 2011: 192); Dok se putnici i nameštenici aerodroma osećaju kao ljudi od j u č e, s j u č e r a š n j i m brigama. Jer, kad one postanu brige i nade za s u t r a, i oni će postati други, s u t r a š n j i ljudi, za koje današnji rezone, mere današnjeg sveta vise neće važiti. (Пекић 2011: 270) итд.

Употреби графостилемског поступка раздвајања слова у оквиру исте лексеме разлог се може пронаћи првенствено у тежњи аутора да истакне значај дате лексеме и њен утицај на свеукупност догађаја који ће након разумевања посебног значења које се придружује наизглед свакидашњој лексеми – уследити. Дакле, лексеме нису само емфатички наглашене у односу на остале лексеме у реченици, већ свака од њих носи неки „дубљи” смисао који се може наслутити и садржи неки омиозни призив који лексема бива придружен тако да читајући овако издвојене садржаје читаоци романа постају припремљени да ће се нешто лоше ускоро догодити. У првом примеру

емфатички је наглашена реч *s a d a* која постаје пресудна за развијање тематског плана романа. Од тог тренутка у роману настаје прекретница која би уписивањем речи *sada* на којој не би био примењиван графостилемски поступак изгубила тај омиозни „одјек” беснила који наилази, од којег у роману све почиње и све се завршава. Аутору је било потребно да уведе начин да и визуелно у глави читалаца покрене асоцијације кључног, преломног догађања које би требало да настане оног тренутка када се усвоји нова придодата конотација наведене лексеме. Последња два примера онеобичена речима такође упућују на нове конотације које су им придружене: *s u t r a š n j i*, *s u t r a*, *d a n a š n j i h*, *j u č e*, *j u č e r a š n j i m* односно: *sutrašnji ljudi*, *ljudi od juče*, *s jučerašnjim brigama* – указују да је употребљени графостилемски поступак с разлогом настао с циљем да се направи разлика између периода до појаве беснила као и периода након избијања беснила. И поново тај злослутни одјек садржан је у речима које би у случају да су употребљене на уобичајен начин (*juce*, *jučerašnji*, *današnji*, *sutra*, *sutrašnji*) изгубиле на снази којом се остварује смисаоно продубљена и осмишљена порука која врши диферентативну функцију поређења двају периода и доношења крајњег суда о њима.

3.3.6.3. Утицај тематског плана романа на стилистички избор језичких јединица

У овом делу рада настојаћемо да прикажемо разлоге одабира одговарајућих језичких јединица. Због обима употребљених конструкција, нећемо се бавити свим језичко-стилским особеностима. У сагледавању језичких чињеница не сме се заборавити да: „свака језичка чињеница у било ком појединачном тексту, посебно оном који припада књижевноумјетничком стилу, своју контекстуалну, друкчије речено стилистичку „вриједност” добија тек захваљујући том тексту. Та контекстуална специфичност препознаје се као својеврстан отклон од општеупотребне реализације, што датој јединици нужно прибавља статус стилистички маркиране.” (Ковачевић 2013: 216). Међу језичко-стилским карактеристикама романа неопходно је истаћи да писац у стварању јединства текста користи разноврсна морфосинтаксичка средства од којих се најзначајнијим несумњиво могу сматрати номинализовани облици. Аутор показује тенденцију неограничене употребе нереченичних језичких средстава који имају функцију изражавања реченичног садржаја. Дакле, семантички и стилски свакако су доминантни и вербиди, инфинитиви и партиципи, девербативне именице у различитим предлошко-падежним констркцијама, енглески герунд, али и девербативни придеви и

деадјективне именице. Наиме, „номинализовани језички искази (у овом случају средства реченичне кондензације) у начелу показују слободнију мобилност у исказу, посебно у односу на своје непосредно окружење (нпр. у односу на доминирајућу реченицу и њену предикацију), па и могућност већег дистанцирања у односу на непосредно доминирајући синтаксички центар у исказу, него што то показују кондензаторима еквивалентне реченичне структуре (субординиране или координиране клаузе).” (Радовановић 1990: 15). Као средство којим је могуће остварити синтаксичко-семантичке ситуације анонимности, девербативне именице су на бројним местима транспоноване у синтаксичку подлогу романа. Мада је свакако реч о необележеном језичком средству, ауторово опредељење за акумулацију оваквих израза у роману свакако је мотивисано тематским целинама романа у оквиру којих је било неопходно истицање уопштености агенса у исказима у којима се наведени номинализовани облици појављују. С циљем што разноврснијег представљања садржине означене предикацијом, аутор у великој мери користи и декомпоноване предикате, што доприноси стилистичкој вредности текста.

Као полазиште у одређењу стилистичких вредности у роману може нам послужити чињеница о значајном броју употребљених англицизама који постају иманентан део ауторовог израза који је у великој мери „прошаран” Е позајмљеницама које коегзистирају и слободно се употребљавају упоредо са домаћим изразима или уместо постојећих израза који би могли на сличан начин представити исти садржај. Узимајући у обзир Филиповићеву дефиницију која стил описује као нормативни принцип у вези са одабиром или осмишљавањем лингвистичких средстава¹⁷⁹, јасно је покретање питања стилистичке вредности позајмљеница, чија проширена дефиниција обухвата и С лексеме, синтагме и реченице које одражавају или у одређеном смислу следе ортографску, фонолошку, семантичку или прагматичку норму Е језика (в. Прћић 2005б: 311). У оквиру романа аутор смешта, односно дословно преписује Е властита имена у изворном облику уз додавање С граматичких суфикса, али врши и транспоновање Е лексема, синтама и читавих реченица (поново у изворном облику) и управо ово стилско средство доприноси истицању и мешању језичких кодова у роману

¹⁷⁹ „Ако пођемо од дефиниције да је стил нормативни принцип који уједињује избор или стварање лингвистичких средстава за комуникацију, онда се пишчев или говорников избор одређује између три могућности: 1. да изабере реч или израр из свог материнског језика, или 2. из једног или више страних језика, или 3. да употрејеби посуђенице које већ живе или се могу увести и створити у његовом језику.” (Филиповић 1986: 17)

(навешћемо само неколицину примера, будући да су већ наведени у претходним деловима рада):

Sa stepeništa je tzv. *Main Concourse* – glavni hol [...] (Пекић 2011: 259); [...] pripadnici *Special branch* i civilni agenti. (Пекић 2011: 249); *Over and out!* (Пекић, 2011 : 229); [...] kakav je za Južnu Englesku *London Air Traffic Control Centar* (ATCC) [...] (Пекић 2011: 223); *Posle Metropolitan Street Acta*, 1867 [...] (Пекић 2011: 205); [...] na kome je pisalo SIR MATTHEW LAVERICK DR MED. (Пекић 2011: 115) итд.

На овај начин врши се стварање стране атмосфере у роману. Интерогативне конструкције, такође, могу се анализирати из стилистичког аспекта. Наиме, аутор употребљава тотална питања изражена у реченичној форми допунских питања са партикулама *ли* и *зар* (у роману се сусрећу и други формални типови тоталних или општих питања, али ове издвајамо, јер формом подсећају на енгл. *tag questions*). Примери су дати у синтаксичком поглављу. Дакле, узимајући у обзир да је извршен избор честе употребе питања изражених посредством датих партикула вођен стилистичким разлозима, јер се избором овакве упитне форме изражава одређено значење које у роману поприма одговарајућу стилистичку вредност. Ковачевић говори о семантичким или стилистичким разлозима одабира одређених упитних форми: „Семантички почивају на семантичким неподударностима појединих форми, тако да потреба за одређеним упитним (под) значењем нужно намеће и избор форме којом се то (под) значење изражава. Стилистички пак разлози упитне форме стављају у систем варијантних форми којима се изражавају иста значења, али с различитим стилистичким „вриједностима”.” (Ковачевић 2013: 216). У погледу организације реченичне структуре, аутор често користи тзв. псеудо-расцепљене реченице, као „варијанте које утичу на дистрибуцију емфазе у оквиру реченице, и које у великој мери одговарају обрасцима интонацијске истакнутости” (Кристал 1985: 216), и које подражавају начин организовања Е реченица тј. наглашавање реченичних конституената. Принцип слагања времена јесте изузетно често коришћен метод у роману који такође, открива ауторов изричит одабир тј. средство обликовања реченичног садржаја, као и многа друга синтаксичка средства (представљена у синтаксичко–семантичком поглављу) која у контексту романа добијају конструктивно–семантичку и стилистичку улогу.

Наративни токови уклопљени у специфичности и неспецифичности реалистичног Пекићевог стила неће бити детаљно актуализовани у овом засебном одељку, будући да језичка одређења те врсте у књижевном смислу нису предмет истраживања самог рада. Међутим, неопходно је истаћи да модел употребе енглеских реченичних образаца ни изблиза не подсећа на пример да се посредством страних речи

боји и креира локални амбијент с циљем да се заснује разноврсна подлога једне конкретне имагинарне структуре света онеобиченог у роману. Да би се та контекстуална блискост остварила и превазишла наведене интерпретативне границе улога лексичких јединица није исцрпљена пуким додавањем интезитета већ постојећим наративним гласовима јунака. Поимање језичке стварности заснива се идентификацији значаја Е речи и израза у књижевном смислу управо стога што су изнете на Е језику. Верна репродукција Е фраза, нарочито смела конкретизација Е метафора, идиоматских реченичних структура и колокација чине средишњу тачку одређења система вредности британског друштва и њиховог националног идентитета. Инструментална комуникациона употреба Е реченичних фраза не само да у лингвистичком смислу успоставља везу са јунацима романа и врши трајно категоријално одређење њиховог места међу друштвеним маргинама, већ језик уједно постаје и сфера концептуалног и операционалног типа обликовања националног идентитета и заузимања пријемчивог становишта у односу на британски живаљ и културу. Семантичке могућности текста као и менталне репрезентације нових концепата означене употребом Е језика проширују могућности поређења језичких конструкција. Двосмисленост као непоправљиви одјек екстензије света у коме фигурирају категорије симболичног и фиктивног, трајно је оруђе које служи да се аеродромски простор – заштићени простор бивствовања англосаксонског света прошири и развије, будући да би без постављања препрека такве врсте, текстуална подлога изгубила на значају, и у књижевном и семантичком смислу. На пример:

Stari dr Johnson je rekao o Škotskoj: „*The best thing you can say for it is that God created it for some purpose, but the same is true of Hell.*” (Najbolje što se za Škotsku može reći jeste da ju je Bog stvorio s nekom namerom, ali to je istina i za pakao.) (Пекић 2011: 509) итд.

Укључивањем енглеских имена унутар међујезичке интеракције стварају се односи преобликовања домена структуралних елемената романа, јер се грубе ивице текстуалне подлоге С језика мешају са Е властитим именима, чиме се успоставља одговарајуће осећање блискости читалаца са изолованим светом и тзв. „туђим” простором. Стварање оваквих опозиција уноси преображај у постојећу психолошку карактеризацију, док дисонантни одјек метафора игра важну функционалну улогу у описивању и кодификовању новонасталих комуникационих потреба, јер се кроз асоцијацију на текстуалном плану успостављају додатне, шире асоцијације на плану општег и националног:

Uobraženi dizajner omašio je tek u zadnjoj reči. Da je uistinu vidovit, reklama bi glasila: WHERE THE FUTURE ENDS! (Gde budućnost svršava!) A tamo, na susednom plakatu, gde je pisalo „WELCOME! YOU'RE IN LINE FOR YOUR HOTEL! (Dobro došli! Vi idete prema svom hotelu!) stajalo bi „WELCOME! YOU'RE IN LINE FOR YOUR GRAVE!” (Dobro došli! Vi idete prema svom grobu!). (Пекић 2011: 25); Čuo je najpre potmuli eho nacionalne dobrodošlice, uređene prema ominoznom načelu vlastite igre reči: WELCOME! WELCOME WHERE THE FUTURE ENDS! (Dobro došli gde prestaje budućnost!) YOU'RE IN LINE FOR YOUR GRAVE! (Vi idete prema svom grobu!) I'LL TAKE CARE OF YOU! (Ja ću se pobrinuti za vas!) (Пекић 2011: 33) итд.

У дефинисању дискурса као комуникативног догађаја који задовољава одређене параметре текстуалности, Е језичко-употребне категорије појмовно–терминолошког апарата у ексцерпираној грађи, имају значајну улогу у повезивању простора имагинације и конкретног друштвеног простора, односно енглеског говорног подручја. Даља комплетизација текста извршена је ангажованом Е лексиком која и у прагматичком смислу налази своје место као средство семиотичког и визуелног кода. Стога, перцептивно поимање језичке стварности засновано на Е лексичким јединицама и синтаксичко-прагматичким обрасцима даје коначан приказ људске цивилизације као производ односа лексичких, синтаксичких, семантичких и прагматичких категорија и других категорија унутар самог дискурса којима се врши трајно преклапање и проширивање света фикције и реалности.

3.3.6.4. Закључак у вези са утицајем Е језичких образаца у стилистичкој равни

На темељу спроведене стилистичке анализе може се закључити да је аутор склонији чешћој употреби Е језичких образаца, као и таквим решењима која подразумевају њихово комбиновање са домаћим структурним јединицама, односно да је његова важна карактеристика управо усмереност ка мешању двају језичких кодова што је важна ставка у изграђивању структуре романа *Беснило*. Роман је језичко-стилски врло карактеристичан, јер с обзиром да смо учешће Е образаца посматрали из аспекта њихове стилогености, можемо говорити о употреби „стилематичне лексике” (Ковачевић 2013: 244), тј. о употреби англицизама, онимске лексике тј. употребе Е имена и презимена јунака романа, али и опсцене лексике, које су мотивисане Е утицајем, а затим и о употреби Е синтаксичких средстава којима се може приписати стилистичка вредност. Критеријуми приликом одабира представљених примера преузети су из Ковачевићеве *Стилистике и граматике стилских фигура* (в. Ковачевић 2015). Извршена је анализа стилистичке вредности основних морфолошких и

синтаксичких категорија као и стилске фигуре супстантиватике. Издвајају се следећи закључци: 1) Творење супстантивата који преузимају категоријалне супстантивне функције запажено је у значајном броју примера, који дакле, показују одређени степен супстантиватизације као синтаксичке, функционалне транспозиције, али и указују на појаву преобразовања придевске (неименичке) категорије у именичку (супстантивну) категорију речи, при чему све речи постају именице са значењем људских бића (на сличан начин као у Е језику). 2) У роману су забележени и контекстуални супстантивати представљени редним бројевима и бројем *један*, будући да у одговарајућим синтаксичко-семантичким условима и они добијају наведени статус, након редуковања њима надређене именице и на овај начин се избегава стилски редувантно и непожељно понављање исте лексичке јединице. 3) Директан утицај на остваривање стилистички подобнијих и прилагођенијих структура врши се и применом поступка проминализације, резултујући формирањем бројних, а у стилистичком смислу унапређених конструкција у којима долази до уклањања неемфатичке редуплициране именице.

Анализом графостилема на плану (орто)графије текста закључујемо следеће: 1) Графостилемске јединице тј. графостилемско истицање изузетно је изражено у роману. Ове јединице врше функцију раздвајања реченичног садржаја и његовог посебног визуелног истицања у односу на друге реченичне конституенте. Реч је о: а) употреби курзивног писма и б) употреби великог слова уместо малог слова предвиђеног нормативним правилима – употреби мајускулних графостилема и в) раздвајању слова у оквиру лексичке јединице. 2) Употребом курзивног писма врши се истицање Е садржаја у односу на С јединице, и не уочава се промена значења истакнутих лексема. Сходно томе, аутор примењује два поступка: а) навођење Е лексичких јединица у изворном облику који су курзивно истакнути (док се на њихов превод, који је такође дат у реченици не примењује овај графостилемски поступак) (*CAS (Controlled Air Space* или *Kontrolisani zračni prostor*); *Skup se konstituisao u Komitet za borbu protiv besnila, tzv. Antirabies Committee*); б) навођење С лексичких јединица које се желе истаћи у односу на друге употребљене лексичке јединице (оваквих примера је знатно мање) ([...] *bio je Zakon protiv zaraznih bolesti kod životinja iz 1886. i Rabies Order iz 1887 [...] u okviru takozvane Pseće naredbe od 1897 [...]*). На основу тога, као и чињенице да су читава поглавља и одломци из поглавља емфатички наглашени – закључујемо о изузетном степену употребе овог графостилемског поступка у роману. 3) Употреба мајускулних графостилема условљена је чињеницом да је на овим лексемама усмерен

акцентат читавог исказа (*Virus besnila je imao JEDAN omotač. Svi do sada izolovani i laboratorijski manipulirani virusi besnila imali su JEDAN omotač. Ovaj je imao DVA. Bio je NOVO biće u prirodi. Korpile je bilo MUTANT.*). Запажена је и употреба двоструких графостилема, као у примеру: *ALI JA IMAM MISIJU. JA SAM OKO I UHO. JA SAM SVEDOK.*; али и употреба мајускулних графостилема као визуелног инструмента који вербалне поруке из физичког окружења представља читаоцу у стилски ефектној форми ([...] iznad koga je nezgrapnim neonskim slovima pisalo: DOBRO DOŠLI NA AERODROM HEATHROW). 4) Примењен је и поступак раздвајања слова у оквиру лексичке јединице, такође, с циљем емфатичког наглашавања, тј. с циљем означавања комуникативног фокуса датог исказа (*Dok se putnici i nameštenici aerodroma osećaju kao ljudi od j u č e, s j u č e r a š n j i m brigama. Jer, kad one postanu brige i nade za s u t r a, i oni će postati drugi, s u t r a š n j i ljudi, za koje današnji rezone, mere današnjeg sveta vise neće važiti.*). Код овог поступка не може се говорити о утицају Е језика.

Узимајући у обзир утицај тематског плана романа на стилистички избор језичких јединица, закључујемо да аутор у стварању јединства текста користи: 1) разноврсна морфосинтаксичка средства од којих се најзначајнијим несумњиво могу сматрати номинализоване облици. Аутор показује тенденцију неограничене употребе нереченичних језичких средстава који имају функцију изражавања реченичног садржаја. Дакле, семантички и стилски свакако су доминантни и вербиди, инфинитиви и партиципи, девербативне именице у различитим предлошко-падежним конструкцијама, енглески герунд, али и девербативни придеви и деадјективне именице, док је ауторово опредељење за акумулацију оваквих израза у роману свакако је мотивисано тематским целинама романа. 2) Значајан је степен употребљених англицизама и Е образаца у роману којима се може приписати стилистичка вредност, али и С лексема, синтагми и реченица које одражавају или у одређеном смислу следе ортографску, фонолошку, семантичку или прагматичку норму Е језика. 3) У оквиру романа аутор смешта, односно дословно преписује Е властита имена у изворном облику уз додавање С граматичких суфикса, али врши и транспоноване Е лексема, синтагми и читавих реченица (поново у изворном облику) и управо ово стилско средство доприноси истицању и мешању језичких кодова у роману и на овај начин врши се стварање стране атмосфере у роману. 4) У погледу организације реченичне структуре, аутор често користи тзв. псеудо-расцепљене реченице као и многа друга синтаксичка средства (представљена у синтаксичко-семантичком поглављу) која у контексту романа добијају конструктивно-семантичку и стилистичку улогу. 5)

Поимање језичке стварности заснива се идентификацији значаја Е речи и израза у књижевном смислу управо стога што су изнете на Е језику. Верна репродукција Е фраза, нарочито смела конкретизација Е метафора, идиоматских реченичних структура и колокација чине средишњу тачку одређења система вредности британског друштва и њиховог националног идентитета. Инструментална комуникациона употреба Е реченичних фраза не само да у лингвистичком смислу успоставља везу са јунацима романа и врши трајно категоријално одређење њиховог места међу друштвеним маргинама, већ језик уједно постаје и сфера концептуалног и операционалног типа обликовања националног идентитета и заузимања пријемчивог становишта у односу на британски живаљ и културу.

3.4. АНАЛИЗА КОРПУСА ИЗ РОМАНА *СЕНТИМЕНТАЛНА ПОВЕСТ БРИТАНСКОГ ЦАРСТВА* БОРИСЛАВА ПЕКИЋА

У овом делу рада биће представљена анализа романа Борислава Пекића под називом *Сентиментална повест британског царства*. Анализом ће бити обухваћена: ортографско-фонолошка адаптација именичких и придевских англицизама, морфолошка адаптација именичких и придевских англицизама, затим утицај енглеских енглеских образаца у семантичко-синтаксичкој равни, утицај енглеских образаца на нивоу лексикологије и фразеологије, семантичко–прагматички ниво утицаја енглеских образаца, као и утицај енглеских језичких образаца у стилистичкој равни.

3.4.1. ОРТОГРАФСКО–ФОНОЛОШКА АДАПТАЦИЈА

Одабир романа *Сентиментална повест британског царства* Борислава Пекића условљен је запажањима у вези са значајним степеном присуства Е језичких садржаја који у релевантној мери модификују, сажимају и продубљују граматичке односе представљене С обрасцима у конкретним контекстуалним оквирима самог романа. У овом делу рада биће представљена анализа корпуса на основу ортографско-фонолошке адаптације именичких и придевских англицизама (забележен је један глаголски англицизам) с циљем да се проблематизовањем одређења нивоа ортографско–фонолошке адаптације разврстаних англицизама у специфичним, задатим околностима самог романа потврди утемељеност и раширеност концепта интерполације англицизама у С језичку раван, као и начини њиховог таложења и опстојавања у постојећим граматичким релацијама. Свеобухватност оваквих језичких иновација, односно релевантност опредељености за остваривањем Е језичког материјала који у контакту са С језичким системом доживљава несумњиве промене или се упркос децидираним оквирима одражавања граматичких поставки супроставља било каквим изменама или су те измене реализоване у занемарљивом степену – узета је у разматрање и категоризована у односу на постојеће граматичке нивое. Због неопходности да се обим истраживаног корпуса сведе на за овај рад прихватљиву меру (будући да због обимности појединих репрезентованих граматичких јединица, није било могуће укључити све примере из романа) – за поткрепљивање сваке од категорија које ће бити укључене у анализу било је довољно навести одређени број релевантних

примера којима је било могуће елаборирати поставке које су подвргнуте испитивању. Ексерцирани корпус представљен је употребом оба писма (ћириличног и латиничног) с циљем истицања сличности и разлика добијеног језичког материјала.

3.4.1.1. Адаптација англицизама на фонолошком нивоу

У овом делу рада извршена је студиозна анализа уклапања и адаптације Е модела (као језика даваоца) у језику примаоцу у погледу реализације ортографско–фонолошких односа, уз неизбежну класификацију лингвистичких операција супституције и импоратације посредством којих се врше лингвистичка преобличења унетих модела након трансфера. Филиповићев теоријски модел (објашњен у првом делу рада) задржан је у овој анализи, с циљем да се отвореност процеса супституције на фонолошком нивоу представи у смислу њене раширености у односу на домаће речи, али и својеврсног континуитета којим се „оштрина” њиховог увођења одржава у свим деловима текста. Измена фонолошких елемената Е језика С елементима у оквиру уобличења фонолошких облика запажених англицизама, као и непосредно преузимање неког од аспеката Е модела – јесу интегрални део овог поглавља у коме се препознатљивост ових лингвистичких операција поткрепљује бројним примерима. Захваљујући овим језичким процесима биће представљени првенствено типови извођења нулте, делимичне или компромисне и слободне трансфонемизације означене симболима F0, F1 и F2, док су англицизми (репрезентовани у оквиру наведених лингвистичких операција) подељени на: именичке, придевске и глаголске. У другом делу рада биће представљени англицизми обележени графемском адаптацијом. Усмереност нашег истраживања на одређивање статуса фонолошки преображених Е лексема неопходан је предуслов у дескрипцији процеса супституције, као и за упућивање на њихову употребну вредност и класирање у текстуалном потенцијалу постојећих категоријално утемељених језичких јединица. Обиље новотворених лексичких јединица са јасним или мање очигледним знацима постојећег језичког трансфера, забележено је у корпусу, док је помно истраживање питања трансфонемизације двају језика дато посредством компарације фонема на основу поређења њихових фонетских особености у оба језика.

А) ИМЕНИЧКИ АНГЛИЦИЗМИ

1. Нулта или потпуна трансфонемизација

Потпуна трансфонемизација (*complete transphonemization*), образложена је следећим примерима, који обухватају: вокале, дифтонге и консонанте.

Потпуна трансфонемизација јавља се код следећих вокала:

1. [e] [e] Е *gentry* /'dʒentri/ – S *džentrija*¹⁸⁰ (Пекић 2006: 185);
2. [ɔ:] [o] Е *sport* /spɔ:(r)t/ – S *sport*¹⁸¹ (Пекић 2006: 17); Е *import* /'ɪmpɔ:(r)t/ – S *importa*¹⁸² (Пекић 2006: 205); Е *Tory* /'tɔ:ri/ – S *tori*¹⁸³ (Пекић 2006 : 184).

Забележен је мали број англицизама код којих је посредством нулте трансфонемизације дошло до појаве супституције Е фонема С фонемама. Дијафонски односи односно релације успостављене у ексцерпираним примерима сведени су на следеће формуле: Е/е>е/С, Е/о>о/С; док нису уочени примери који би могли бити укључени у следеће дијафонске односе: Е/а>а/С, Е/и>и/С, Е/у>у/С. Наведене Е фонеме указују на извесни степен уклапања са особеностима С фонемског инвентара, што је утицало на појаву нулте или потпуне трансфонемизације (нећемо узимати у обзир податке који се могу добити прецизним фонетским мерењима а који указују на различитости и међу оним гласовима који се сматрају истоветним у погледу генетског описа).

Примери потпуне трансфонемизације јављају се код следећих консонаната:

1. [dʒ] [dž] Е *junk* /dʒʌŋk/ – S *džunke*¹⁸⁴ (Пекић 2006: 35);
2. [l] [l] Е *lord* /lɔ:(r)d/ – S *lorda*¹⁸⁵ (Пекић 2006: 88); Е *tunnel* /'tʌn(ə)l/ – S *tunel*¹⁸⁶ (Пекић 2006 : 231);
3. [j] [j] Е *yacht* /jɔt/ – S *jahti*¹⁸⁷ (Пекић 2006: 297); Е *Yorkist* /,jɔ:(r)kɪst/ – S *...jorkistima...* (Пекић 2006 : 110);
4. [b] [b] Е *bard* /bɑ:(r)d/ – S *barda*¹⁸⁸ (Пекић 2006: 270);
5. [f] [f] Е *farm* /fɑ:(r)m/ – S *farmama*¹⁸⁹ (Пекић 2006: 346);
6. [n] [n] Е *penny* /'peni/ – S *penija*¹⁹⁰ (Пекић 2006: 205);

¹⁸⁰ Енгл. *gentry*, уп. центлмен, ниже племство, поседници без титула; класа између средњег сталежа и вишег племства. (Клајн, Шипка 2007: 1461)

¹⁸¹ Енгл. *sport*, 1. физичка активност којој је циљ неговање и развијање телесних способности и сналажљивости гимнастичким вежбама, играма, надметањем и сл. 2. фиг. разонода, забава, разбирга. (Клајн, Шипка 2007: 1167)

¹⁸² Енгл. *import* од лат. *importare*. (Клајн, Шипка 2007: 500)

¹⁸³ Енгл. *Tory* од ир. *tóruíthe* разбојник. (Клајн, Шипка 2007: 1249)

¹⁸⁴ Енгл. *junk* од порт. *junco* од малај. *adjong*. (Клајн, Шипка 2007: 1464)

¹⁸⁵ Енгл. *lord* господар, висока племићка титула у Енглеској; титула високих државних и црквених функционера (нпр, лорд адмирал, лорд канцелар и др.). (Клајн, Шипка 2007: 713)

¹⁸⁶ Енгл. *tunnel* од стфр. *tonnel* буре, пролаз прокопан испод земље, пробијен кроз брег или испод реке; подземни пут (нарочито железнички), подземни пролаз, подземни ходник. (Клајн, Шипка 2007: 1276)

¹⁸⁷ Енгл. *yacht* од хол. *jaght*, скраћено од *jagtschip* ловачки брод. (Клајн, Шипка 2007: 551)

¹⁸⁸ Енгл. *bard* од келт. *bardd*, 1. назив за некадашње келтске песнике и певаче који су певали у славу јунака и богова. 2. најугледнији, најистакнутији национални песник, глумац. (Клајн, Шипка 2007: 187)

¹⁸⁹ Енгл. *farm*, пољопривредно добро, пољопривредно имање. (Клајн, Шипка 2007: 1307)

7. [m] [m] E *film* /fɪlm/ – S *film*¹⁹¹ (Пекић 2006: 28); E *limit* /'lɪmɪt/ – S *limite*¹⁹² (Пекић 2006: 148);
 8. [h] [h] E *hall* /hɔ:l/ – S *hol*¹⁹³ (Пекић 2006: 88);
 9. [tʃ] [č] E *chartism* /'tʃɑ:(r)tɪzəm/ – S *čartizam*¹⁹⁴ (Пекић 2006: 250).

На основу неколицине осведочених примера и даље се може тврдити о успостављању простих дијафонских односа будући да је заменљивост којом су окарактерисане преузете Е фонеме постојана и у наведеним случајевима употребе англицизама. Приказ наведених примера указује на следеће дијафонске релације: Е /dʒ > dʒ/ С, Е /l > l/ С, Е /j > j/ С, Е /b > b/ С, Е /f > f/ С, Е /n > n/ С, Е /m > m/ С, Е /h > h/ С, Е /tʃ > č/ С; док нису категоризовани Е /g > g/ С, Е /v > v/ С, Е /s > s/ С, Е /z > z/ С, Е /ʃ > š/ С. Лексеме *jahta*, *džunka* издвајају се у погледу мањег оствареног утицаја изговора ових лексема на варијанте инкорпорираних у тексту, с обзиром на то да је и ортографски чинилац у креирању коначног облика био релевантан, како би задржали оригиналну ортографску форму, а не само фонолошку. Примери: *hol*, *tunel* и *peni* указују на применљивост принципа у вези са редукцијом двоструких сугласника који су у коначној верзији сведени на један консонант. Ортографија модела је релевантан фактор у производњи лексичке јединице инкорпорираних у текст, али је и фонолошки аспект делимично заслужан за формирање коначног облика модела.

2. Делимична или компромисна трансфонемизација

Упоређивањем описа фонема у оба језика у контексту долази се и до појаве делимичне или компромисне трансфонемизације којом се инсистира на делимичном уклапању фонетски сличних карактеристика Е фонема С фонемама; а само уклапање јесте одраз како замене вокала сличним вокалима језика примаоца, тако и замене консонаната.

Делимична или компромисна трансфонемизација јавља се код следећих вокала:

1. [i] [i] E *minstrel* /'mɪnstrel/ – S *minstrel*¹⁹⁵ (Пекић 2006: 55); E *cricket* /'krɪkɪt/ – S *kriket*¹⁹⁶ (Пекић 2006: 157);
2. [u] [u] E *football* /'fʊtbɔ:l/ – S *fudbala* (Пекић 2006: 179);
3. [ɑ:] [a] E *park* /pɑ:(r)k/ – S *parkovima* (Пекић 2006: 244);

¹⁹⁰ Енгл. penny, 1. стоти део британске фунте, 2. у САД, фамилијарни назив за цент. (Клајн, Шипка 2007: 914)

¹⁹¹ Енгл. film, опна, мембрана. (Клајн, Шипка 2007: 1323)

¹⁹² Енгл. limit према лат. limes ген. limitis. (Клајн, Шипка 2007: 703)

¹⁹³ Енгл. hall, велико предсобље; простран трем, предворје. (Клајн, Шипка 2007: 1414)

¹⁹⁴ Енгл. Chartism према chart(er) повеља. (Клајн, Шипка 2007: 1451)

¹⁹⁵ Engl. minstrel од стфр. menestrel. (Клајн, Шипка 2007: 775)

¹⁹⁶ Engl. cricket, спортска игра у којој је циљ да се малом тврдом лоптом, одбаченом помоћу палице, погоде врата противничке екипе, популарна у Великој Британији и земљама Комонвелта. (Клајн, Шипка 2007: 670)

4. [ɔ] [o] E *closet* /'klɒzɪt/ – S *klozete*¹⁹⁷ (Пекић 2006: 49); E *jockey* /'dʒɒki/ – S *džokej*¹⁹⁸ (Пекић 2006: 213).

Дијафонске формуле изнова идентификују просес супституције Е фонема и изражене су на следећи начин: Е /i>i/ С, Е /u>u/ С, Е /a:>a/ С, Е /ɔ>o/ С; са друге стране није било могуће изразити формулу Е /æ>e/ С. Утицај Е графије као релевантног фактора у уобличавању представљених англицизама је евидентан. Уз редовне дијафонске супституције у примеру *judbal* запажена је и регресивна асимилација сугласника по звучности (t>d), док је у другом делу преовладала графија као и редукција двојног консонанта *l* у финалном положају. Под бројем 1) означени су примери ниже изговореног Е алофона /ɪ/ чији је С еквивалент управо фонема /i/. У другом делу двосложних лексема: *kriket*, *klozet*, *džokej* осетно је присуство утицаја момента графије, будући да је Е /ɪ/ замењено С /e/ по узору на графемски облик датих модела. Даље, извршена је и супституција више изговореног алофона /a:/ С фонемом /a/ у примеру 3), док је у примеру 4) извршена супституција ниже изговореног алофона /ɔ/ С фонемом /o/.

Делимична или компромисна трансфонемизација јавља се код следећих консонаната:

1. [k] [k] E *club* /klʌb/ – S *klub*¹⁹⁹ (Пекић 2006: 174); E *trick* /trɪk/ – S *trik*²⁰⁰ (Пекић 2006: 114); E *clan* /klæn/ – S *klan*²⁰¹ (Пекић 2006: 33);
2. [t] [t] E *agent* /'eɪdʒ(ə)nt/ – S *agenata*²⁰² (Пекић 2006: 125); E *tennis* /'tenɪs/ – S *tenis* (Пекић 2006: 179); E *Tory* /tɔri/ – S *torijevci* (Пекић 2006: 184); E *labourist* /'leɪbərɪst/ – S *laburisti*²⁰³ (Пекић 2006: 254);
3. [d] [d] E *record* /'rekɔ:(r)d/ – S *rekord*²⁰⁴ (Пекић 2006: 80);
4. [p] [p] E *epomania* /ɪpə'meɪniə/ – S *ipomanija* (Пекић 2006: 243).

Лексема *ipomanija* није представљена у наведеном речнику и представља својеврсну иновацију у погледу генерисања и преузимања Е садржаја. Такође, сви примери показују примену принципа о несметаној промени места артикулације, док начин артикулације показује својеврстан континуитет, те је стога неподложен изменама. Редовни дијафонски односи приказани су формулама означеним на следећи начин: Е /k > k/ С, Е /t > t/ С, Е /d > d/ С и Е /p > p/ С. Утицај графије не може се изоставити из анализе, будући да је у примеру 2) упркос фонолошком облику

¹⁹⁷ Engl. water closet, досл. просторија за воду. (Клајн, Шипка 2007: 618)

¹⁹⁸ Engl. jockey, професионални јахач на коњским тркама. (Клајн, Шипка 2007: 1463)

¹⁹⁹ Engl. club, 1. организовано удружење спортиста који се такмиче под одређеним именом и имају своје навијаче, итд. (Клајн, Шипка 2007: 619)

²⁰⁰ Engl. trick, 1. опсена, обмана, варка; вешто изведена превара, итд. (Клајн, Шипка 2007: 1266)

²⁰¹ Енгл. clan од ирског и гаелског clann, cland род од лат. planta изданак. (Клајн, Шипка 2007: 613)

²⁰² Енгл. agent од лат. agens ген. agentis који делује. (Клајн, Шипка 2007: 61)

²⁰³ Енгл. labourist од labour рад. (Клајн, Шипка 2007: 684)

²⁰⁴ Нем. Rekord, енгл. record од лат recordari сећати се. (Клајн, Шипка 2007: 1053)

графички приказ извршио највећи утицај на формирање реплике овог Е модела (*agent*). Редукција двојног консонанта огледа се у примеру: *tennis*. Примери: *labourist*, *record* и *erotania* исказују могућности задржавања утицаја и ортографије и изговора приликом креирања реплике модела.

3. Слободна трансфонемизација

Слободна трансфонемизација јавља се код следећих вокала:

1. [ə] [a] Е *supremacy* /sʊ'preməsi/ – S *supremacije*²⁰⁵ (Пекић 2006: 75); Е *truism* /'tru:ɪz(ə)m/ – S *truizam*²⁰⁶ (Пекић 2006: 310);
2. [ə] [ɑr] Е *stewardess* /,stju:ə(r)'des/ – S *stjuardese*²⁰⁷ (Пекић 2006: 298); Е *standard* /'stændərd/ – S *standard*²⁰⁸ (Пекић 2006: 46);
3. [ə] [er] Е *farmer* /'fɑ:(r)mə(r)/ – S *farmeri*²⁰⁹ (Пекић 2006: 54); Е *leader* /'li:də(r)/ – S *lideri*²¹⁰ (Пекић 2006: 142); Е *farmer* /'fɑ:(r)mə(r)/ – S *farmerstvu* (Пекић 2006: 31);
4. [ə] [o] Е *dominion* /də'mɪnjən/ – S *dominion*²¹¹ (Пекић 2006: 82); Е *baronet* /'bærənət/ – S *baroneti*²¹² (Пекић 2006: 292);
5. [ə] [or] Е *manor* /'mænə(r)/ – S *manor* (Пекић 2006: 79); Е *humor* /'hju:mə(r)/ – S *humor*²¹³ (Пекић 2006: 120);
6. [ə:] [er] Е *sterling* /'stɜ:(r)lɪŋ/ – S *sterlinga*²¹⁴ (Пекић 2006: 73); Е *transfer* /træns'fɜ:(r)/ – S *transfera*²¹⁵ (Пекић 2006: 205).

На основу наведених примера уочене су различите могућности супституције Е фонеме /ə/ која се реализује следећом формулом: Е /ə>a, e, o/ С, док је и слоговно /r/ обухваћено овим примерима. Могућност реализације исте фонеме посредством формуле Е /ə:>ir/ С није исказана. У примеру 3) алофон /e/ налази се испред Е фонеме /r/ што изискује замену С слоговним /r/ израженим у финалној позицији, што је узроковано сличношћу између Е секвенце /ər/ и С слоговног /r/; док је читав процес замене наведених елементата резултат потребе за уклапањем у С фонолошке и морфолошке законитости. Сложеност приказаних дијафонских односа објашњава се чињеницом о постојању више могућности реализације једне исте фонеме. У примеру

²⁰⁵ Фр. *suprémation*, енгл. *supremacy* од лат. *supremus* врховни. (Клајн, Шипка 2007: 1190)

²⁰⁶ Енгл. *truism* од *true* истинит. (Клајн, Шипка 2007: 1274)

²⁰⁷ Енгл. *stewardess*, домаћица авиона, службеница која се брине о удобности путника у авиону (ређе на броду или на железници. (Клајн, Шипка 2007: 1176)

²⁰⁸ Енгл. *standard*, 3. степен, ниво животног стања, укупност услова живота (животни ~). (Клајн, Шипка 2007: 1169)

²⁰⁹ Енгл. *farmer*, пољопр. Власник фарме.; радник на фарми; пољопривредник. (Клајн, Шипка 2007: 1307)

²¹⁰ Енгл. *leader* према *lead*, 1. вођа, првак политичке партије, неког покрета и сл.; уопште онај који води, главар, предводник., итд. (Клајн, Шипка 2007: 702)

²¹¹ Енгл. *dominion* од стфр. *dominion* од лат. *dominion*. (Клајн, Шипка 2007: 377)

²¹² Енгл. *baronet*, енглеска племићка титула нижег реда, испод барона. (Клајн, Шипка 2007: 189)

²¹³ Енгл. *humor*, првобитно расположење, од лат. *humor*, према теорији о телесним течностима које одређују карактер човека. (Клајн, Шипка 2007: 1427)

²¹⁴ Енгл. *sterling*, 1. средњевековни енглески новац, 2. скр. фунта стерлинга, основна новчана јединица у Енглеској (некада 20 шилинга, данас 100 пенија). (Клајн, Шипка 2007: 1174)

²¹⁵ Енгл. *transfer* од лат. *transfere* пренети. (Клајн, Шипка 2007: 1259)

stewardess долази до редукције фонеме /s/ у финалном положају, односно исказује се могућност симплификације консонантских група, узимајући у обзир С језичке законитости које ретко допуштају овакве скупове гемината. Начин организације фонема неизоставно је под великим ортографским утицајем у готово свим наведеним примерима, док се у примерима: *truizam*, *stjuardesa* запажа и утицај изговора модела. Примери: *manor*, *farmerstvo* нису забележени у наведеном речнику, што говори о тенденцији стварања нових лексичких јединица директно мотивисаних Е утицајем. У примеру 6) Е алофон /z:/ налази се испред фонеме /r/ у финалној позицији, одакле следи замена секвенцом /er/, због сличности са С слоговним /r/.

Слободна трансфонемизација јавља се код следећих консонаната:

1. [ŋ] [ng] Е *training* /'treɪnɪŋ/ – S *treninga*²¹⁶ (Пекић 2006: 80); Е *shilling* /'ʃɪlɪŋ/ – S *šilinga*²¹⁷ (Пекић 2006: 60);
2. [ŋ] [nk] Е *tank* /'tæŋk/ – S *tenkova*²¹⁸ (Пекић 2006: 283); Е *Lancasterian* /læŋkə'steriən/ – S *lankasterijancima* (Пекић 2006: 110);
3. [w] [v] Е *Whig* /wɪg/ – S *vigovci* (Пекић 2006: 162); Е *Whig* /wɪg/ – S *vig* (Пекић 2006: 184); Е *tomahawk* /'tɒmə,hɔ:k/ – S *tomahavka*²¹⁹ (Пекић 2006: 189);
4. [θ] [t] Е *Elizabethan* /ɪ,lɪzə'bi:θ(ə)n/ – S *elizabethanca* (Пекић 2006: 148).

У наведеним примерима нису забележене могућности трансфонемизације Е фонема /ŋ/ > /n/ и /ð/ > /d/, али су забележени други примери сложеног конвергентног дијафонског односа: /θ/ > /t/, притом је реч о остваривању могућности да се С фонемски инвентар окрене ка најближој фонемима која би заменила Е фонему /θ/ која у С језику не постоји. Зато је у примеру 5) ортографија модела извршила највећи утицај на уобличиће позајмљенице. На овај начин слободном трансфонемизацијом врши се својеврсно придруживање сличних или приближно сличних фонетских карактеристика, како би се одржале фонетске законитости језика примаоца. Е фонема /ŋ/ замењује се у фонетском смислу сличном С фонемом /n/ уколико се она нађе испред /g/, као у примеру 1) или /k/ као у примеру 2), у којима је приметно да се креирање позајмљенице врши и праћењем ортографије модела. Пример 3) представљен је формулом: Е /w>v/ С; док је пример 4) изражен формулом: Е /θ > t/ С. У наведеним примерима реч је о реализацији типа слободне трансфонемизације зато што замењене Е фонеме немају своје С артикулаторне еквиваленте који би задржали идентичне Е

²¹⁶ Енгл. *training*, 1. вежбање с циљем да се стекну одређене способности. (Клајн, Шипка 2007: 1263)

²¹⁷ Енгл. *shilling*, нем. *Schilling*, 1. некадашња енглеска новчана јединица, пет пенија тј. 1/20 фунте стерлинга. (Клајн, Шипка 2007: 1475)

²¹⁸ Енгл. *tank*, вој. оклопно моторно возило наоружано митраљезима и мањим топовима; итд. (Клајн, Шипка 2007: 1223)

²¹⁹ Амер. енгл. *tomahawk* од лгонкинског *tamaahaas*, ист. лака ратна секира северноамеричких Индијанаца, од камена или кости, с дрвеном дршком. (Клајн, Шипка 2007: 1245)

фонетске особености. Пример: *šiling* означен је и упрошћавањем сугласничких група које С језик ретко подржава. Примери: *lankasterijanci*, *vigovci*, *elizabetanci* нису забележени у наведеном речнику, а њихово образовање не може се објаснити искључиво фонолошко–ортографским већ и морфолошким адаптивним процесом (који ће бити представљен у наредном делу рада), с обзиром да су ове лексеме подвргнуте и одговарајућим морфолошким изменама.

Слободна трансфонемизација јавља се код следећих дифтонга:

4. [ei] [e(j)] [e] Е *radio* /'reidiəv/ – S *radija*²²⁰ (Пекић 2006: 300);
5. [ai] [aj] [au] [a-u] или [ov] Е *pound* /paʊnd/ – S *funtu*²²¹ (Пекић 2006: 73); Е *design* /dɪ'zain/ – S *dizajnu*²²² (Пекић 2006 : 174); Е *strike* /strak/ – S *štrajk*²²³ (Пекић 2006: 289);
6. [iə] [i(r)] или [jer] Е *Victorian* /vɪk'tɔ:riən/ – S *viktorijanci* (Пекић 2006: 246); Е *Victorianism* /vɪk'tɔ:riən,ɪz(ə)m/ – S *viktorijanstvo* (Пекић 2006: 246);
7. [əʊ] [o] Е *radio* /'reidiəv/ – S *radija* (Пекић 2006: 300);
8. [ʊə] или [ʊ(ar)] Е *stewardess* /'stjuədəs/ – S *stjuardesa* (Пекић 2006: 288);
9. [əʊ] [o] Е *control* /kən'trəʊl/ – S *kontroli*²²⁴ (Пекић 2006: 120); Е *control* /kən'trəʊl/ – S *kontrolisati*²²⁵ (Пекић 2006: 215).

Дијафонске формуле које се препознају на основу интеграције трансфонемизованих Е дифтонга су следеће: пример 2) Е /ai>aj/ С, и Е /au> u/ С; пример 3/ Е /iə> i/ С; пример 5) Е /ʊə > u(ar)/ С; пример 6) Е /əʊ > o/ С. Примери 1) и 4) означавају различите промене дифтонга у оквиру исте речи *radio*; у другом делу може се говорити о формули: Е /əʊ > o/ С, док је у првом делу упркос могућности остваривања формуле Е /ei > e(j)/ преовладала је чињеница о ортографији модела као релевантном фактору у процесу адаптације овог англицизма. Нису забележени примери којима би се могле презентовати следеће формуле: Е /ɔɪ > oj/ С, Е /εə > er/ С, Е /əʊ, eu > u/ С. У наведеном речнику не налазе се примери: *viktorijanci*, *viktorijanstvo* (морфолошки моменат образовања ових изведених именица биће предмет морфолошког поглавља). У примеру 6) англицизам *kontrola*, на основу којег је изведен глаголски англицизам *kontrolisati*, јесте пример супституције Е дифтонга /əʊ/ С фонемом /o/, односно губљења полувокалског дела овог дифтонга и притом је изговор Е модела мање важан у односу на њен ортографски запис који се показује као пресудан у њеној творби (допуњеној С морфолошким наставком -a, за означавање ном. јед. им. женског рода).

²²⁰ Енгл., фр., нем. *radio*, према лат. *radius* зрака. (Клајн, Шипка 2007: 1021)

²²¹ Нем. *Pfund*, енгл. *round* од лат. *pondus* тежина. (Клајн, Шипка 2007: 1358)

²²² Енгл. *design* нацрт. (Клајн, Шипка 2007: 353)

²²³ Нем. *Streik* од енгл. *strike* удар. (Клајн, Шипка 2007: 1488)

²²⁴ Фр. *contrôle*, енгл. *control*. (Клајн, Шипка 2007: 653)

²²⁵ Реч је о глаголском англицизму изведеном од Е позајмљенице *kontrola*; наведен је у оквиру именичких англицизама, с обзиром да је једини забележен англицизам ове врсте у корпусу.

Б) ПРИДЕВСКИ АНГЛИЦИЗМИ

1. Нулта трансфонемизација

У циљу илустровања потпуне трансфонемизације, наводимо следеће примере, којима су обухваћени вокали, дифтонзи и консонанти.

Примери потпуне трансфонемизације јављају се код следећих вокала:

1. [e] [e] Е Henry /'henri/ – S *henrijevska* (Пекић 2006: 148);
2. [ɔ:] [o] Е sport /spɔ:(r)t/ – S *sportskim* (Пекић 2006: 296).

Нису забележени примери трансфонемизације Е фонема /i:/ > /i/, /u:/ > /u/ и /e/ > /e/, док забележени примери јесу примери простих, редовних дијафонских односа: Е /e > e/ С и Е /ɔ: > o/ С. У примеру 2) под утицајем Е графије вокално /r/, које се судећи према британском изговору не изговара, задржано је у произведеној реплици Е модела.

Примери потпуне трансфонемизације јављају се код следећих консонаната:

1. [f] [f] Е farm /fɑ:(r)m/ – S *farmerske* (Пекић 2006: 269);
2. [l] [l] Е film /fɪlm/ – S *filmskim* (Пекић 2006: 53);
4. [s] [s] Е sex /seks/ – S *seksualne*²²⁶ (Пекић 2006: 117);
5. [j] [j] Е Yorkist /jɔ:(r)kɪst/ – S *jorkističkim* (Пекић 2006: 110);
6. [dʒ] [dʒ] Е Georgian /'dʒɔ:(r)dʒɛn/ – S *džordžijanske* (Пекић 2006: 178).

Примери су представљени следећим дијафонским формулама: Е /f > f/ С, Е /l > l/ С, Е /s > s/ С, Е /j > j/ С, Е /dʒ > dʒ/ С; док нису забележени примери које бисмо објаснили формулама: Е /v > v/ С, Е /n > n/ С, Е /m > m/ С, Е /b > b/ С, Е /h > h/ С, Е /z > z/ С, Е /ʃ > š/ С, Е /tʃ > č/ С. (О самим англицизмима, односно њиховој морфолошкој адаптацији, више појединости биће изнето у поглављу посвећеном трансморфемизацији). У примеру 3) осведочена је комбинација ортографије и изговора модела у формирању финалног облика позајмљенице.

2. Делимична трансфонемизација

Примери делимичне трансфонемизације јављају се код следећих вокала:

1. [i] [i] Е import /'ɪmpɔ:(r)t/ – S *importnu* (Пекић 2006: 211);
2. [a:] [a] Е chartered /tʃɑ:(r)tɪd/ – S *čartiranim* (Пекић 2006: 264);
3. [u] [u] Е football /'fʊt bɔ:l/ – S *fudbalskoj* (Пекић 2006: 281).

Примери делимичне трансфонемизације јављају се код следећих консонаната:

1. [p] [p] Е picturesque /,pɪktʃə'resk/ – S *piktoreksna* (Пекић 2006: 76);
2. [k] [k] Е export /'ek,spɔ:t/ [енгл. export према лат. exportare извозити] – S *eksportnu* (Пекић 2006: 211);

²²⁶ Енгл. sex од лат. sexus пол. (Клајн, Шипка 2007: 1113)

3. [t] [t] E *Westfall* /'westfa:l/ – S *vestfalski* (Пекић 2006: 173); E *labourist* /'leɪbərɪst/ – S *laburističke* (Пекић 2006: 290); E *budget* /'bʌdʒɪt/ – S *budžetsku* (Пекић 2006: 120).

Примери су представљени следећим дијафонским формулама: E /i > i/ C, E /a: > a/ C, E /u > u/ C, E /p > p/ C, E /k > k/ C и E /t > t/ C. Примери: *importni, čartiran* показује да се под утицајем ортографије задржава вокално /r/ иако се у британском изговору ова фонема често изоставља. Појава редукције сугласника у финалном положају осведочена је примером *vestfalski*, што је условљено С фонолошким системом који настоји да овакве двојне сугласничке групе поједностави. У примеру придева *eksporniti* Е аспирарни консонант /k/ замењује се С фонемом /k/ која нема обележје аспирације. У примеру 3) Е посталвеларно /t/ замењује се С денталом /t/, што указује на: „принцип слободне промјене мјеста артикулације, али се задржава непромијењен начин артикулације” (Филиповић 1986: 75). Пример придевског англицизма *laburistički* указује на редукцију Е дифтонга.

3. Слободна трансфонемизација

Слободна трансфонемизација јавља се код следећих вокала:

1. [ə] [or] E *Oxford* /'ɒksfə(r)d/ – S *oksfordska* (Пекић 2006: 132); E *Tudor* /'tju:də(r)/ – S *tudorske* (Пекић 2006: 149);
2. [ə] [a] E *contraceptive* /,kɒntrə'septɪv/ – S *kontraceptivna* (Пекић 2006: 20); E *Stewart* /'stju:ə(r)t/ — S *stjuartovske* (Пекић 2006: 185);
4. [ə] [e] E *gentleman* /'dʒent(ə)lmən/ – S *džentlenskom* (Пекић 2006: 293);
5. [ə] [er] E *Westminster* /'wes(t),mɪnstə(r)/ – S *vestminsterskog* (Пекић 2006: 248); E *Manchester* /'mæŋ,tʃestə(r)/ – S *mančesterska* (Пекић 2006: 260).

Примери су објашњени применом дијафонских формула: E /ə > or/ C, E /ə > a/ C, E /ə > e/ C, E /ə > er/ C. У примеру 4) билабијално /w/ изговара се као лабиодентал /v/, дакле долази до супституције непостојећег фонемског садржаја приближном С фонемом, због чега се и овде остварује принцип слободне трансфонемизације.

Слободна трансфонемизација јавља се код следећих консонаната:

1. [ŋ] [ng] E *gangster* /'gæŋstə(r)/ – S *gangsterskom* (Пекић 2006: 73);
2. [ŋ] [nk] E *tank* /'tæŋk/ – S *tenkovskog* (Пекић 2006: 305);
3. [w] [v] E *Edwardian* /ed'wə:(r)dɪən/ – S *edvardijansko* (Пекић 2006: 103); E *Orwellian* /ɔ:r'welɪən/ – S *orvelijanske* (Пекић 2006: 199);
4. [θ] [t] E *Elizabethan* /ɪ,lɪzə'bi:θ(ə)n/ – S *elizabethanska* (Пекић 2006: 148).

Мали број наведених примера указује на реализацију следећих дијафонских формула: E /ŋ > ng/ C, E /ŋ > nk/ C, E /w > v/ C, E /θ > t/ C. У примеру 1) фонем /ŋ/ следи

ортографске принципе, па се трансфонемизира у /ng/. На истом примеру уочава се да се под притиском језичког посуђивања, латентни фонем /ŋ/ активира: „на празном месту у систему назала” (Филиповић 1986: 84) с обзиром да у С језику овакве фонеме нема, и овде можемо говорити о својеврсној иновацији у контакту двају језика. У примеру 3) *orvelijanske* редукција дифтонга /ei/ извршена је зато што адаптација прати ортографију, док се /w/ трансфонемизира у /v/. Пресудан утицај ортографског момента у односу на мање изражени утицај изговор модела осведочен је у примерима: *edvardijansko, elizabetanska*.

Слободна трансфонемизација јавља се код следећих дифтонга:

1. [iə] [i(j)] Е *Victorian* /vɪk'tɔ:riən/ – С *viktorijanski* (Пекић 2006: 246);
2. [ei] [e(j)] [e] Е *train* /treɪn/ – С *treniranoj* (Пекић 2006: 79); Е *train* /treɪn/ – С *istreniranoj* (Пекић 2006: 169);
3. [əʊ] [o] Е *Fokland* /'fɔ:klænd/ – С *foklandsku* (Пекић 2006: 247).

Примери су објашњени применом дијафонских формула: Е /iə > i/ С, Е /ei > e/ С, Е /əʊ > o/ С. У примеру 2) долази до редукције Е дифтонга /ei/ у С фонему /e/, док ће начин образовања самих придевских позајмљеница, односно изведеница насталих у процесу секундарне адаптације бити представљен у делу рада посвећеном истраживању морфолошке адаптације приказаних англицизама. Мали је број забележених придевских позајмљеница, тако да је и наша анализа одређивања фонолошких алтернација у великој мери ограничена. У примеру 1) комбинацијом фонетског и ортографског записа Е лексеме дошло је до креирања позајмљенице редукцијом дифтонга /iə/ и уметањем полувокалног /j/. У примеру 3) долази до редукције дифтонга /əʊ/ заменом С затворенијим вокалом /o/.

3.4.1.2. Дистрибуција консонаната у позајмљеницама

Поређењем сугласничких група у откривеним позајмљеницама, односно изношењем постојећих консонантских скупина претходно представљених именичких и придевских англицизама, настоји се у овом делу не само дати приказ њихове дистрибуције унутар С системских језичких оквира, већ и развија питање њиховог (не)уклапања и опстанка у С језичком систему:

Иницијалне двочлане: *sp-* у *sport*, *kr-* у *kriket*, *kl-* у *klub*, *klan*, *tr-* у *trik*, *transfer*, *trening*, *ag-* у *agent*, *ip-* у *ipomanija*, *tr-* у *truizam*, *st-* у *standard*.

Иницијалне трочлане: *imp-* у *import, importni, stj-* у *stjuardesa, stjuartovski, štr-* у *štrajk*.

Иницијалне четворочлане и петочлане сугласничке групе нису забележене у наведеним именичким и придевским англицизмима.

Медијалне двочлане: *-nk-* у *džunka, -ht-* у *jahta, -rk-* у *jorkista, jorkistički, -rm-* у *farma, farmer, farmerstvo, -rt-* у *čartizam, čartiran, -rv-* у *orvelijanski, -db-* у *fudbal, -pr-* у *supremacija, -nk-* у *lankesterijanac, -nt-* у *funta, kontrola, kontrolisati, -kt-* у *viktorijanac, viktorijanstvo, viktorijanski, piktoreskna, -ks-* у *seksualni, -kl-* у *foklandski, -st-* у *mančesterski*.

Медијалне трочлане: *-ntr-* у *džentrija, kontraceptivni, -nst-* у *minstrel, -nsf-* у *transfer, -ksf-* у *oksfordski, -rtn-* у *importni, -stm-* у *vestminsterski, -stf-* у *vestfalski, -ksp-* у *ekспортни*.

Медијалне четворочлане: *-lmsk-* у *filmski, -ngst-* у *gangsterski, -ntlm-* у *džentlmenski*.

Финалне двочлане: *-rt* у *sport, import, -rd* у *lord, bard, standard, -lm* у *film, -rk* у *park, -nt* у *agent, -ng* у *sterling, šiling, trening, -nk* у *tenk, -jn* у *dizajn, -vk* у *tomahavk*.

Упоредјујући консонантске групе осведочене у примерима у нашем корпусу са консонантским групама у С језику, може се тврдити о постојању одређеног броја наведених скупова и у С језику. Међутим, помнијим тумачењем приказане дистрибуције неопходно је класирати и оне скупове који истичу употребне вредности иновативних оквира у којима су смештени: *ip-* кад је реч о иницијалним двочланим скупинама, *stj-* кад је реч о иницијалним трочланим скупинама, *-ng, -vk* кад је реч о финалним двочланим групама. Иницијална трочлана група: *štr-* интерпретира се као утицај језика посредника (у овом случају немачког: *štrajk*) на формирање Е речи, али овакве скупине нису тако честе. Комбинација двочланих и трочланих консонантских скупова у средини речи свакако је најзаступљенија, нарочито ако се узме у обзир да смо у анализи укључили и изведенице настале додавањем домаћих суфикса. Неке медијалне двочлане консонантске скупине могу се наћи у инвентару С консонантских група, односно у складу су са правилима о дистрибуцији фонема, док се иновативност неумитно рефлектује у погледу одржавања већине Е медијалних трочланих: *-ntr-, -nst-, -nsf-, -ksf-, -stm-, -stf-*; као и свих наведених медијалних четворочланих група: *-lmsk-, -ngst-, -ntlm-*. У погледу наведених медијалних трочланих и четворочланих група С језик показује јасну тенденцију ка преузимању директних Е ортографских датости односно мању фонолошку отпорност ка сажимању оваквих скупина, које су преузете у истој форми у којој и опстојавају у С фонолошком систему. Наведене медијалне

двочлане скупине прате ортографију модела по формули $r + \text{консонант}$: $-rk-$, $-rm-$, $-rt-$, $-rv-$, $-pr-$. Финална двочлана скупина $-ng$ творена је на основу Е ортографије, а не изговора. Финална двочлана скупина $-nt$ може и да се укине посредством „непостојаног а” ($\text{agenti} > \text{agenata}$). С обзиром на релативно мали број забележених примера, не можемо говорити о коначном броју консонантских скупина које се могу наћи у Е позајмљеницама у иницијалној, медијалној или финалној позицији, а које су мотивисане Е ортографијом, а не изговором. Чињеница да је Е графика пресудна приликом образовања консонантских скупина поткрепљена је и тиме што је упркос могућности да се фонема $/r/$ не изговори у позајмљеницама у финалним двочланим консонантским скупинама: *sport*, *import*, *lord*, *bard*, *standard* – ортографски консонантски скупови $-rt$, $-rd$ ипак су задржани.

Сама анализа дистрибуирања консонантских групација нема за циљ статистичку исцрпност, већ искључиво илустрацију појаве адаптације наведених скупова, односно одређивање њиховог статуса у контакту двају језика, одбацивање односно задржавање ових скупова у наведеним позајмљеницама. С обзиром да се у традиционалним српским граматикама наводи постојање веома малог броја финалних консонантских скупина, стиче се утисак, на основу наведених примера да под утицајем прилива Е позајмљеница, С фонолошки систем излази из јасно утврђених оквира, те омогућава продор већег броја консонантских скупина у финалном положају. Наметање нових комбинација скупова делује тако да се фонемска редистрибуција (као компонента у оквиру процеса језичке импорације) врши истовремено са процесом прилагођавања и уметања неуобичајених консонантских скупина. У анализи фонолошког нивоа показује се да је ниво дистрибуције значајан у погледу иновација којима се обогаћује актуелни С фонолошки систем.

3.4.1.3. Закључак у вези са фонолошком адаптацијом

Фонолошко–ортографском презентацијом ексцерпираних садржаја именичке и придевске лексичке јединице посматране су у јасно постављеним односима произведеним захваљујући принципима трансфонемизације који доприносе даљем развијању њихових фонолошких и ортографских облика. Прецизним утврђивањем фонемског инвентара, односно супростављањем фонема С и Е језика у оквирима реализације језичког трансфера завршена је њихова дескрипција. На темељима њихове интерпретације изнедрени су следећи закључци:

1) Приликом супституције Е фонема може постојати прости дијафонијски однос, у погледу међусобно заменљивих фонема (као што је већина консонаната: [d], [b], [t], [g], [k] итд.), или сложени и комплексни, најчешће дивергентан однос (када се Е фонема [ə] замењује са пет вокала у српском језику [a, e, i, o, u], укључујући и слоговно [r]).

2) У погледу нулте трансфонемизације забележен је мали број англицизама код којих је посредством овог принципа дошло до појаве супституције Е фонема С фонемама. Дијафонски односи којима су обухваћени вокали, сведени су на следеће формуле: $E/e > e/C$, $E/o > o/C$, док нису уочени примери који би могли бити укључени у следеће дијафонске односе: $E/a > a/C$, $E/i > i/C$, $E/u > u/C$. Дијафонски односи којима су обухваћени консонанти презентовани су следећим формулама: $E/dz > dz/C$, $E/l > l/C$, $E/j > j/C$, $E/b > b/C$, $E/f > f/C$, $E/n > n/C$, $E/m > m/C$, $E/h > h/C$, $E/tf > č/C$, док нису категоризовани $E/g > g/C$, $E/v > v/C$, $E/s > s/C$, $E/z > z/C$, $E/f > š/C$. На основу ексцерпираних примера закључује се о важности ортографије модела али и фонолошког аспекта у производњи лексичких јединица, док је примењен и принцип редукције двоструких консонаната (у примерима: *hol*, *tunel* и *peni*).

3) Делимична или компромисна трансфонемизација представљена је посредством следећих дијафонских формула (којима су обухваћени најпре вокали, а затим и консонанти): $E/i > i/C$, $E/u > u/C$, $E/a > a/C$, $E/o > o/C$ (није забележена формула: $E/æ > e/C$); $E/k > k/C$, $E/t > t/C$, $E/d > d/C$ и $E/p > p/C$. У свим забележеним примерима (који се односе на супституцију вокала) евидентан је утицај граfiје. Поред редовних дијафонских супституција уочена је и регресивна асимилација сугласника по звучности ($t > d$), као и редукција двојног консонанта *l* у финалном положају. Лексичку иновацију налазимо у примеру позајмљенице *iprotanija*. Сви примери којима је обухваћена супституција консонаната указују на примену принципа о несметаној промени места артикулације, док начин артикулације није подложен изменама. Наведене реплике модела указују на утицај изговора, али и граfiје модела.

4) У погледу слободне трансфонемизације закључује се о постојању различитих могућности реализације фонеме /ə/ што је представљено формулом: $E/ə > a, e, o/C$, док је и слоговно /r/ обухваћено овим примерима. Овом формулом представљени су сложени дивергентни дијафонски односи. Није забележена реализација исте фонеме посредством формуле $E/ə > ir/C$. Забележени су и примери у којима је садржана симплификација консонантских група. Целокупан процес замене наведених елементата резултат је потребе за уклапањем у С фонолошке и морфолошке законитости. Забележени примери замене алофона /e/ или /z:/ који се налази испред Е фонеме /r/ – С

слоговним /r/ у финалној позицији, узроковани су сличношћу између Е секвенце /ər/ и С слоговног /r/. Лексичке иновације откривене су у примерима: *manor*, *farmerstvo*. Начин организације фонема неизоставно је под великим ортографским утицајем у готово свим наведеним примерима, док се у примерима: *truizam*, *stjuardesa* запажа и утицај изговора модела. Кад је реч о консонантима, нису забележене могућности трансфонемизације Е фонема /ŋ/ > /n/ и /ð/ > /d/, али су забележени други примери сложеног конвергентног дијафонског односа: /θ/ > /t/, при чему је дошло до замене Е фонеме /θ/ која у С језику не постоји, и која је замењена најближом постојећом фонемом у оквиру С фонемског инвентара (Е /θ > t/ С). То је уочено и код Е фонема /ŋ/ и /w/ чија је супституција представљена следећим формулама: Е /ŋ > n/ С, Е /w > v/ С, што указује на значајан утицај ортографије модела на формирање позајмљеница. У свим примерима реч је о реализацији типа слободне трансфонемизације зато што замењене Е фонеме немају своје С артикулаторне еквиваленте које би задржали идентичне Е фонетске особености. Интегрисање трансфонемизованих Е дифтонга презентовано је следећим дијафонским формулама: Е /ai > aj/ С, Е /au > u/ С, Е /iə > i/ С, Е /ʊə > u(ar)/ С, Е /əʊ > o/ С, док нису забележени примери означени формулама: Е /ɔɪ > oj/ С, Е /εə > er/ С, Е /əʊ, eʊ > u/ С.

5) Када је реч о придевским англицизмима који су у значајној мери заступљени у корпусу, принципом потпуне трансфонемизације обухваћени су примери којима су изражени прости, редовни дијафонски односи: Е /e > e/ С и Е /ɔ: > o/ С, док нису забележени примери трансфонемизације Е фонема /i:/ > /i/, /u:/ > /u/ и /e/ > /e/ (кад је реч о вокалима). У погледу консонаната, примери су представљени следећим дијафонским формулама: Е /f > f/ С, Е /l > l/ С, Е /s > s/ С, Е /j > j/ С, Е /dʒ > dž/ С; док нису забележени примери означени формулама: Е /v > v/ С, Е /n > n/ С, Е /m > m/ С, Е /b > b/ С, Е /h > h/ С, Е /z > z/ С, Е /ʃ > š/ С, Е /tʃ > č/ С. Појава делимичне трансфонемизације осведочена је формулама (којима су обухваћени следећи вокали и консонанти): Е /i > i/ С, Е /a: > a/ С, Е /u > u/ С, Е /p > p/ С, Е /k > k/ С и Е /t > t/ С. Утицај ортографије осведочен у примерима: *importni*, *čartiran* указује на задржавање вокалног /r/ које је често изостављено у британском изговору ових лексема. Забележени су и примери симплификације двојних сугласничких група. Принцип слободне трансфонемизације објашњен је применом следећих формула: Е /ə > or/ С, Е /ə > a/ С, Е /ə > e/ С, Е /ə > er/ С (код вокала); Е /ŋ > ng/ С, Е /ŋ > nk/ С, Е /w > v/ С, Е /θ > t/ С (код консонаната) и Е /iə > i/ С, Е /ei > e/ С, Е /əʊ > o/ С (код дифтонга). У значајном броју приказаних примера осведочен је већи утицај ортографије у односу на

изговор модела приликом формирања позајмљеница. Својеврсном иновацијом сматра се активација латентног фонема /ŋ/ на празном месту у оквиру система назала.

б) Приказом дистрибуције консонантских скупина именичких и придевских англицизама унутар С системских језичких оквира откривене су следеће иновације: *ip-* кад је реч о иницијалним двочланим скупинама, *stj-* кад је реч о иницијалним трочланим скупинама, *-ng*, *-vk* кад је реч о финалним двочланим групама. Најзаступљенија комбинација односи се на постојање двочланих и трочланих консонантских скупова у средини речи. Иновације у дистрибуцији консонантских скупина односе се на задржавање већине Е трочланих медијалних група: *-ntr-*, *-nst-*, *-nsf-*, *-ksf-*, *-stm-*, *-stf-*; као и свих наведених медијалних четворочланих група: *-lmsk-*, *-ngst-*, *-ntlm-*. Ово је објашњено мањом фонолошком отпорношћу С језика ка сажимању оваквих скупина које су мотивисане Е ортографијом, а не изговором. Забележени примери не представљају коначан број консонантских скупина које се могу наћи у Е позајмљеницама у иницијалној, медијалној или финалној позицији. Закључује се да под утицајем прилива Е позајмљеница, С фонолошки систем излази из јасно утврђених оквира, те омогућава продор већег броја консонантских скупина у финалном положају. У анализи фонолошког нивоа показује се да је ниво дистрибуције значајан у погледу иновација којима се обогаћује актуелни С фонолошки систем, док је адаптација сугласничких група интегрални део процеса језичке импорације.

Дакле, на основу изнете анализе закључујемо о важности формирања фонолошког облика позајмљеница посредством трансфонемизирања елемената модела језика даваоца (енглеског) у току процеса адаптације током којег прелазе у реплике у језику примаоца (српском), тј. закључујемо о значају процеса трансфонемизације за адаптацију модела на фонолошком нивоу у Пекићевом роману, при чему ортографија и изговор модела врше утицај на формирање фонолошког облика позајмљеница.

3.4.1.4. АДАПТАЦИЈА АНГЛИЦИЗАМА НА ОРТОГРАФСКОМ ПЛАНУ

Степен адаптације позајмљеница, као и тумачење нивоа интегрисаности којом су окарактерисане у језичком трансферу не може се интерпретирати, а да се не донесу својеврсни закључци у вези са графемском адаптацијом позајмљеница доживљеном као секундарном у непосредној контактної ситуацији, а која ће бити образложена на основу ексцерпираних грађе. У овом поглављу биће наведени и специјални знакови употребљени у писању позајмљеница, с тенденцијом нарочитог обележавања страног карактера позајмљеница, односно у тежњи остваривања графичког истицања Е позајмљеница. Дакле, у поглављу којим је обухваћена интерпункција, биће представљени правописни знаци у којима је осведочен утицај Е графичке, односно који служе да се одређени Е обрасци пренети у текст обележе и истакну. Начини писања представљених позајмљеница класификовани су у односу на тенденције да се оригинални Е садржај задржи у роману или да му се придружи превод или евентуално објашњење, што се, такође, може сматрати применом графичке с циљем расветљавања различитости степена интеграције Е садржаја (примери су селективно презентовани с обзиром да ће бити детаљније представљени у осталим деловима рада). Класификација корпуса биће извршена (на сличан начин као и у претходно представљеном Пекићевом роману) на основу теоријских поставки које је изнео Сурдучки (в. 1978: 358). Роман је написан латиничним писмом, што значи да је у одређеним моментима било отежано тумачење присуства графемске адаптације у преузетим Е јединицама. С обзиром да је роман *Сентиментална повест Британског царства* написан 1992. у анализи ћемо користити издање *Правопис српскохрватског језика* у заједничком издању Матице српске и Матице хрватске из 1960. Илустровање начина реализације графемске адаптације у роману биће извршено узимајући у обзир следеће критеријуме:

1) Већи степен графемске адаптације изражава се у случају да је присуство графема С језика значајније у односу на Е слова и комбинације слова у оквиру исте позајмљенице:

[...] od *Dovera* do *Victorija* stanice [...] (Пекић 2006: 13); [...] *elizabethanska* еропа. (Пекић 2006: 148); [...] će reći da је *piktorska* [...] (Пекић 2006: 148); [...] ide preko *Elizabete* I [...] (Пекић 2006: 43); [...] od *Londona* do *Yorka* [...] (Пекић 2006: 52); [...] 300 *šilinga* [...] (Пекић 2006: 60) итд.

2) Графемска неадаптација констатује се у случају да је графемски облик позајмљеница идентичан и у С језичком материјалу:

Zato će *J.R.Green* [...] (Пекић 2006: 14); *Encyclopaedia Britannica* [...] (Пекић 2006: 19); [...] *stiga* narod *Beaker* [...] (Пекић 2006: 30); [...] на

centralnu dolinu *Salisbury* [...] (Пекић 2006: 34); *Sir Arthur Keith* [...] (Пекић 2006: 35); [...] završava se s *Margaret Thatcher*. (Пекић 2006 : 43); Drumski razbojnik *Dick Turpin* [...] (Пекић 2006: 52); Ako je *William* [...] (Пекић 2006: 71); [...] preko novoformirane *Exchequer* [...] (Пекић 2006: 72); Prema *Chambers English Dictionary* [...] (Пекић 2006 : 72); Kada je iste godine popis imanja, slavna *Domesday Book* završena [...] (Пекић 2006 : 73); Stari cinik *Churchille* veli [...] (Пекић 2006: 75); *The Oxford History of England* ovako kraljevskog maloletnika slika [...] (Пекић 2006 : 99) итд.

3) Графемска не-адаптација позајмљеница закључује се и у случају да је извршена морфолошка адаптација англицизама (овај тип је нарочито заступљен у корпусу):

[...] *Stephensonovog* železničkog prototipa [...] (Пекић 2006: 13); [...] na *Thomasa Carlylea* [...] (Пекић 2006: 14); [...] posle pobeде *Henryja V* [...] (Пекић 2006: 14); Pi od *Olivera Cromwella* [...] (Пекић 2006: 18); [...] kod *Medwaya*. (Пекић 2006: 42); [...] dostojan *Shakespeareovog* pera [...] (Пекић 2006: 43); [...] između *Thamesa* [...] (Пекић 2006: 44); [...] ono u *Sutton Hoou* [...] (Пекић 2006: 50); [...] *Geoffrey* od *Monmoutha* [...] (Пекић 2006: 55); [...] mašta pesnika *Drydena* i *Tennysona* [...] (Пекић 2006: 55); [...] energičnom *Gudwinu*, grofu od *Wessexa* [...] mešetara tipa *Wolsyja*, *Cecilla*, *Pitta*, *Disraelyja* i *Churchilla*. (Пекић 2006: 59); [...] dvadeset *pennya*. (Пекић 2006: 61); *Salisburyjskom* zakletvom [...] (Пекић 2006: 73); Jedan kaluđer iz *Peterborougha* [...] (Пекић 2006: 75); [...] između *Stephana* i *Mathilde*, ćerke *Henryja I*. (Пекић 2006: 75); [...] s *centerburyjskim* nadbiskupom *Thomasom Becketom*. (Пекић 2006: 83); [...] čije su oni iskristalisane *effigyje*. (Пекић 2006: 130); [...] na tri *dymea* [...] (Пекић 2006: 141) итд.

Наведене лексичке јединице су графемски неадаптиране, упркос постојању значајног степена морфолошке адаптираности, евидентној на основу придружених флективних наставака релевантних за означавање морфолошких категорија, без којих није могуће уклапање у морфолошке законитости С језика. Примерима су обухваћене не само лексеме општег карактера, већ и властите именице које означавају називе места, установа, река и сл.

4) На већи степен графемске адаптације утиче и присуство специјалних знакова (зарез, велико слово, цртица, црта, наводници, заграде), које су уметнуте или унутар графемски неадаптираног оригиналног Е садржаја или у оквиру домаћих лексичких јединица. Дакле, мања присутност оваквих знакова утиче на већи степен графемске адаптације и обрнуто:

[...] линијом *Lincoln-Lyme Bay* [...] (Пекић 2006: 31); *Kako će treća, Mrs. Thatcher* [...] (Пекић 2006: 44); *Uprkos izveštaju Bede u Anglo-Saxon Chronicle* [...] (Пекић 2006: 54); [...] свих 1.500.000 £ [...] (Пекић 2006: 125); [...] *rapista & protestanata* [...] (Пекић 2006: 127); [...] 36.760.000.000 USA \$.) (Пекић 2006: 272) итд.

5) Мањи степен графемске адаптације уочава се у случају да превод или образложење Е модела претходи или следи након домаћих лексичких јединица:

[...] u sirovim goletima škotskog *Highlanda* (Gornje zemlje). (Пекић 2006: 21); [...] prema tzv. privatnosti i životu *in the middle of nowhere* (u sredini ničeg)? (Пекић 2006: 31); *Pravih stranaca, današnjih aliens* [...] (Пекић 2006: 52); [...] „slobodan zemljoposjednik” (*free landholder*) [...] u krvno povezane (*blood-bond*) grupe. (Пекић 2006: 57); „Srodstvo” (*Kinsmanship*) [...] (Пекић

2006: 57); [...] slobodnih seljaka (*youmena*) [...] (Пекић 2006: 60); [...] okrugloglavci (*Levellers*) [...] (Пекић 2006: 69); Šta je to, zapravo, *English way of life*, šta je engleski način života [...] (Пекић 2006: 74); [...] obezbeđuje uticaj zdravog razuma (*common reason, common sense*). (Пекић 2006: 83); [...] po baronskim domovima (*Baronial Households*) [...] (Пекић 2006: 87); Među njima su najpresudniji *Act of Succession* (Akt o nasleđu) i *Act of Supremacy* (Akt o supremaciji). (Пекић 2006: 138); Njegovo lordstvo veli: *Mortimer, just go and ask those fellows if they're members here?* (Mortimer, pitaj one momke jesu li ovde članovi?) (Пекић 2006: 302) итд.

Овакви Е садржаји истакнути су курзивом, степен њихове фреквентности је изузетан у корпусу. Иновативни стил преузимања оригиналних Е израза, синтагми и реченица које су у стратешком смислу позициониране у тексту тако да су контрастивно постављене у односу на домаћи садржај карактеристичан је за читав корпус; иако се не може тврдити о доследности приказивања оваквог садржаја интерполираног међу заградама (према тада важећем Правопису из 1960.), јер се исти верно пренет Е садржај може наћи или: а) између заграда, док је објашњење или превод на С језику позиционирано испред заграда; затим б) Е садржај се може наћи испред заграда, док је превод остављен међу заградама, и напослетку в) Е садржај и С превод могу бити стављени ван заграда (у том случају могу да мењају места у реченици). О стилистичкој улози овако маркираних Е конструкција биће дата одговарајућа запажања у посебном поглављу.

б) Степен графемске (не)адаптације изражава се употребом номиналних фраза творених комбиновањем Е и С лексема с циљем да се недостајући термини надоместе употребом страног садржаја, од којих су Е лексеме графемски и морфолошко потпуно неадаптиране:

[...] jeftinog *Tu-phoo* čaja [...] (Пекић 2006: 14); [...] sintetičke *MacDonald* sendviče. (Пекић 2006: 16); Тако је настала *Domesday* knjiga [...] (Пекић 2006: 91); На *Voyleux* tapiseriji [...] (Пекић 2006: 69); [...] evropskog *jett* društva [...] (Пекић 2006: 273) итд.

1. Однос изговора модела²²⁷ и ортографије именичких и придевских англицизама

С једне стране, учитавање фонолошке адаптације посредством принципа трансфонемизације обрађене разлагањем ексцерпираних примера – врши се заменом Е фонема најближим С фонемским еквивалентима; а са друге – услед немогућности да се доследност оваквих измена изврши на свакој од понуђених Е фонема – трагање за најближим ортографским еквивалентима постаје укључено у адаптивни процес.

²²⁷ Изговор модела примера из корпуса преузет је из: Macmillan English Dictionary for Advanced Learners 2nd edition, Marketing department, Macmillan Education, Between Towns Road, Oxford OX4 3PP, UK. <http://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/pdf>

„Основни је разлог у томе што се изговор модела биљежи с преко четрдесет знакова (да би се представила 44 или 45 фонема енглескога фонолошког састава) а у саставу ортографије у хрватском или српском има свега тудесетак знакова које можемо употребити у формирању ортографије англицизма.” (Филиповић 1990: 54) У погледу вокалних измена, по две Е фонеме замењиване су једном С фонемом. На пример: Е фонеме /i:/ и /i/ замењују су С фонемом /i/ у примерима: *kriket, filmski, jorkistički*, итд. (нису забележени примери који би се објаснили формулом Е /i: > i/ С, мада би у њима и ова Е фонема била замењена истом С фонемом, без обзира на постојеће фонетске различитости Е фонема /i:/ и /i/. Исти принцип примењује се и на Е фонеме /a:/ и /ʌ/ којима одговара једна С фонема /a/, што је поткрепљено следећим примерима: *farma, bard, farmer, park, čartizam, vestfalski*, итд. (Е /a: > a/ С), док нису забележени примери означени формулом: Е /ʌ > a/ С. Понуђене Е фонеме /ɔ:/ и /o/ замењене су С фонемом /o/: *sportski, jorkistički, džordžijanski, importni, orvelijanski* (Е /ɔ: > o/ С), *ekspornji, ipomanija, džokej, klozet* (Е /o > o/ С), иако се не може говорити о истим фонемским особеностима ових двају Е фонема. Даље, извршена је и замена фонема модела њиховом ортографијом, у случајевима када није било могуће наћи исти или приближно сличан фонемски еквивалент, односно у случајевима када је требало уклопити Е фонеме /y/, /ə/, итд: *jahta, kontrola*, итд. Такође, недостатак дифтонга у С фонолошком систему указује на потребу да се Е дифтонзи редукују или стварањем посебних скупина, као у примерима (Е /iə > i(j)/ С): *viktorijanski*; или да се изврши редукција дифтонга у монфтонг (Е /ei > e/ С): *treniranoj, istreniranoj*; или (Е /əʊ > o/ С): *foklandski*. Извршено је и једначење Е консонатских фонема најближим ортографским еквивалентима, што је означено формулама: Е /ŋ > ng, nk/ С, Е /w > v/ С, Е /θ > t/ С, које су изведене на основу примера: *gangsterski, tenkovski, westfalski, elizabetinci*. Дакле, у грађењу ортографије позајмљеница изговор модела није увек пресудан, и не подудара се увек творење англицизама са претходно размотреним принципима трансфонемизације, будући да је ортографски утицај модела често значајнији и директнији.

2. Однос ортографије модела и ортографије именичких и придевских англицизама

До директног једначења ортографије модела и ортографије англицизама не долази увек, зато што постоје неједнакости у начину на који графематски системи двају језика реализују придруживање графема – фонемама. Дакле, узимајући у обзир неподударања

узрокована С графичким системом у коме се једној фонему придружује једна графема, док у Е графичком систему једној фонему може бити придружено и више графема, можемо говорити о појави да се Е двоструки консонанти на ортографском плану замењују једним С консонантом, као у примерима: *tunel, hol, vestfalski, stjuardesa, šiling*, итд. Такође, постојање слова у Е алфabetу која нису део С азбуке замењују се најближим еквивалентима: *piktorska, eksportni, oksfordski*, итд. У првом примеру слово *q* замењено је словом *k*, док је Е слово *x* замењено С консонантском скупином *ks*. Дакле: „кад год је могуће, адаптацију ортографије англицизма базирамо на ортографији модела, јер је преузимање страних ријечи у хрватском или српском провођено много чешће писменим а рјеђе усменим путем.” (Филиповић 1990: 57). Чињеница да у Е ортографском систему постоји читав низ варијаната односно могућности да се једна фонема уобличава различитим диграфима указује на комплексност и широк распон комбиновања Е диграфа, што свакако утиче и на творење различитих комбинација у преузетим Е моделима који се адаптирају у С графички систем.

3. Ортографски и фонолошки утицај модела на ортографију именичких и придевских англицизама

Формирање ортографије англицизма неретко је и у директној спреси са изговором модела, што доводи до комбиновања двају чинилаца: изговора и ортографије. Дакле, један део англицизма може бити формиран на основу ортографских принципа, односно да следи ортографију, док се други део може творити праћењем изговора модела, и обрнуто. Примери: *mančesterski, viktorijanski, tenkovski* показују да је у првом делу англицизма коришћен принцип изговора модела (уз већ наведена правила трансфонемизације), док је у другом искоришћен њен ортографски запис, коме се често даје предност. Примери: *film, bard, limit, minstrel* показују да трансфонемизација следи ортографију. У погледу изведеница насталих на основу Е модела запажа се да оне у потпуности задржавају ортографију основних модела: *gangsterski, tudorski, kontraceptivni, vestminsterski*, итд. У примерима: *džentrija, džunke* Е фонем /dʒ/ трансфонемизује се у С /dž/ које је у англицизмима презентовано као dž.

4. Интерпункција и правописни знаци

Целовитост анализе преузетог Е садржаја постиже се укључивањем правописних и интерпункцијских норми Е језичког система које се такође, налазе у улози оцртавања утицаја непосредно извршеног језичког трансфера. Реципирање ознака уведених посредством интеграције Е лексема свакако је и ескресивна по својој природи, али је њена релевантност из перспективе валидације њиховог преузимања у овом делу рада свакако одлучујућа за наш избор као предмета анализе, а упоређена у односу на важећа интерпункцијска начела Правописа српскохрватског језика из 1960. на основу чега се жели разумети у којој мери су преузета интерпункцијска правила Е језика модификовала, оснажила или ослабила постојеће С интерпункцијске норме, као и природу њихове различитости или међусобног подударана.

1) Цртица је у наредним примерима употребљена да покаже да је у случају преузимања полусложеница из Е језика, истовремено преузет и сам правописни знак, на исти начин како је то представљено у Е језику:

[...] komentatora Radio-Londona [...] (Пекић 2006: 14); [...] jeftinog Ту-phoo
чаја [...] (Пекић 2006: 14); [...] u *Anglo-Saxon Chronicle* [...] (Пекић 2006:
54); [...] ili na bilo kojeg pripadnika Task-Forcea [...] (Пекић 2006: 56); [...]
duž stare komercijalne osovine London-Antwerpen. (Пекић 2006: 204); [...]
već i naročit način života – *country-life*. (Пекић 2006: 209); [...] pevajući mu
Benson-Elgarovu patriotsku pesmu [...] (Пекић 2006: 282) итд.

У готово свим наведеним примерима реч је полусложеницима које се састоје од:
а) два Е елемента преузета у оригиналној форми (*Ту-phoo*, *Anglo-Saxon*, *country-life*,
Task-Forcea), б) адаптираних Е елемената (*Radio-London*, *London-Antwerpen*, *Benson-
Elgarovu*). У примеру *Benson-Elgarovu* задржава се цртица између двоструких
презимена (в. Правопис 1960: 91), као и у С језику, па се овде може говорити о
подударану правописних норми двају језика. У примеру: *Ту-phoo* чај констатује се
иновативност овакве конструкције, будући да Е конструкција има адјективалну
функцију у односу на домаћу именицу (више појединости о оваквим и сличним
синтасичким функцијама биће дато у посебном поглављу). У корпусу није уочен
значајан број оваквих примера, али се на основу приказаног може закључити да се
преузимањем (не)адаптираних Е елемената у виду полусложенице задржавају Е
правописна правила о употреби цртице, иако се у савременом Е језику данас све више
уочава тенденција изостављања овог правописног знака приликом творења сложеница
и полусложеница. Дакле, у корпусу је исказана тежња о директном придруживању Е

полусложеница у оригиналној форми уз исказивање Е правописних норми о употреби цртице у таквим случајевима.

Запажен је и један пример директног преузимања Е скраћенице, којој се на основу тада важећег Правописа (1960) додаје флективни наставак за означавање инструментала који се за скраћеницу везује цртицом (запажен је изузетно мали број скраћеница у корпусу, па их стога нисмо узели у разматрање, а овде је изнет пример који показује да је уношење скраћеница у корпусу извршено по узору на тадашња правописна правила):

Iako dogovor s BBC-jem [...] (Пекић 2006: 13).

И у Правопису из 2010. забележена је употреба цртице: „и уз домаће променљиве скраћенице и стране које се природно и у неокрњеном облику уклапају у морфолошки систем српског језика (у уобичајеном стандардном, неизмењеном виду или са претпостављеним спеловањем) пишу се падежни наставци, исписани малим словима и с цртицом” (Правопис 2010: 147).

2) Наводници су у огромном броју забележени у корпусу, што је поткрепљено следећим примерима:

Dosta vremena je utrošeno na "ubediavanje" životinjskog sveta. (Пекић 2006: 22); Proleterse revolucije su poznate i među čistim dolihokefalima, a među onim britanskim humanističkim intelektualcima koji su nad brahikefalnim žrtvama boljševičkog terora pojali epinikione "svetloj socijalističkoj budućnosti" [...] (Пекић 2006: 35); Renesansa "keltske dimenzije" jamačno je tog nostalgичnog porekla. (Пекић 2006: 35); Jezik im je varijacija "keltika", ma šta to značilo. (Пекић 2006: 36); Britanska "rimaska epizoda" traje nekoliko vekova [...] (Пекић 2006: 39); "Ako ih pobediti ne možeš, pridruži im se". (Пекић 2006: 42); [...] i s njom se začinje tradicija mesnih "gvozdenih dama" [...] (Пекић 2006: 43); [...] dobija Hadrianov skromni "kineski zid" [...] (Пекић 2006: 45); [...] naplaćuje dobro "mostarinu" [...] broj ljudi sa statusom "priučenih Rimljana" [...] (Пекић 2006: 46); [...] za koju Cezar velikodušno kaže da je "surova ali zdrava" [...] (Пекић 2006: 50); Prve navale novih "prokletih" stranaca na Ostrvu [...] (Пекић 2006: 55); [...] nazvaće ih "narodom farmera" [...] (Пекић 2006: 56); [...] "prvom državniku koji nije ni kralj, ni sveštenik" [...] (Пекић 2006: 59); [...] "uvek nove podele dobara" [...] (Пекић 2006: 61); [...] posle helenske slave "bureta mudrosti" doneti slavu "bureta baruta". (Пекић 2006: 65); [...] ono što su oni poimali kao "normanski jaram". (Пекић 2006: 69); [...] radnika koji bi praktikovao nekakav "engleski način života" [...] (Пекић 2006: 74); Loše se provode i druge "istine" o tom ratu. (Пекић 2006: 110) итд.

Правописна правила која се односе на учесталу употребу Е наводника у корпусу указују на својеврсна одступања од С правописа у коме се употребљавају наводници граfiјски представљени на следећи начин: „”, а не на начин који је својствен Е правописним правилима о постављању наводника: ” ” (в. Straus 2008: 61–62). У свим наведеним примерима домаће речи стављене међу наводницима употребљене су у

значању ироније, што је у складу са тада важећим Правописом (в. Правопис 1960: 85), али и са Правописом из 2010. у коме се наводи да се: „Наводницима обележавају речи којима писац текста даје, у датој прилици, значење супротно од онога које оне иначе имају (када се те речи изричу са иронијом, сумњом, подсмехом и сл.)” (Правопис 2010: 168). Није запажена употреба полунаводника. У целом корпусу инсистира се на оваквој употреби Е наводника с циљем истицања ироничног значења С лексичког садржаја, односно аутор је доследан у свим деловима текста у којима се налази на овакве садржаје.

3) Употреба великог слова анализирана је искључиво са аспекта недоследности или неубичајености представљеног лексичког садржаја у коме је запажена употреба великог слова мотивисана Е правописним правилима (примери су бројни, али смо селективно одабрали карактеристичне примере који демонстрирају појединачне аспекте употребе великог слова):

[...] оно у Sutton Нооу, гесимо [...] (Пекић 2006: 50); Prema Chambers English Dictionary [...] (Пекић 2006: 72); [...] departmani државне управе познате под гласовитим именом British Civil Servicea. (Пекић 2006: 87); [...] tzv. *Domesday Book* [...] (Пекић 2006: 91); У најпознатјем, *Winchester Statutu* од 1285. једна [...] (Пекић 2006: 101); [...] путописне beleške [...] издате под називом *Leland's Itinerary in England and Wales*. (Пекић 2006: 119); [...] у замку Hampton Court. (Пекић 2006: 130); *Triennial Act* који је Parliament обавезивао [...] (Пекић 2006: 200); [...] доношња tzv. *Septennial Acta* [...] (Пекић 2006: 215); [...] код Lexingtona и Bunker Hilla [...] (Пекић 2006: 225); [...] могли сте у listu *Liverpool Chronicle* од [...] (Пекић 2006: 266); [...] United States War Department [...] (Пекић 2006: 272); [...] објављеним у *Daily Mailu* [...] (Пекић 2006: 272); Историћар Robert Blake у *The Decline of Power*, 1915-1964. Сматра [...] (Пекић 2006: 295); *Home Office*, Министарство унутрашњих послова [...] (Пекић 2006: 300); [...] у једној телевизијској серији која се звала *Dad's Army*. (Пекић 2006: 302); [...] носач авиона *Ark Royal* [...] (Пекић 2006: 306) итд.

Употребу великог почетног слова започињемо поређењем С и Е правописних правила. У С језику, према тада важећем Правопису (1960) вишечлани називи: „организација, друштва, установа, вишечлани наслови књига, дела, расправа, чланака, песама, прописа, закона и др.” (Правопис 1960: 14) одређени су употребом великог слова само првог елемента тог назива, док је у Е језику устаљено писање свих елемената који сачињавају претходно наведене називе – великим словом. Наведени примери односе се на називе: законских аката (*Triennial Act*, *Septennial Acta*), књига (*Leland's Itinerary in England and Wales*, *Chambers English Dictionary*, *The Decline of Power*), министарстава или делова државне управе (*United States War Department*, *Home Office*, *British Civil Servicea*), новина (*Liverpool Chronicle*, *Daily Mail*), телевизијских серија (*Dad's Army*), носача авиона (*Ark Royal*), грађевина (*Hampton Court*), итд. Забележен је и пример двочланог географског назива: **Bunker Hill**, који задржава Е правописно правило у вези

са употребом великог слова у писању сваког елемента наведеног у називу географског појма, док према тадашњем Правопису (1960) у С језику одређено је да се само први елемент пише великим словом (уколико је други елемент назива представљен заједничком именицом, као у наведеном Е примеру), и овде запажамо разлике између правописних норми двају језика. Дакле, у корпусу су бројни примери преношења оригиналног Е садржаја, али и задржавања успостављених Е правописних релација посредством којих се не одступа ни од преношења Е правописних норми. Ово се потврђује и у поставкама изнетим у важећем Правопису: „Изворно писање страних властитих имена и стручних термина, односно номенклатура, нпр. на латинском имена хоминида, животиња и биљака, научних титула у међународној комуникацији, назива фирми и производа (у рекламама на пример) и сл. подразумева и преузимање изворног правописа” (Правопис 2010: 74).

Упркос претходно наведеном правилу о писању искључиво првог елемента великим словом уколико је реч о вишечланом називу организација, забележен је и пример преношења Е правописних правила²²⁸ о употреби великог слова сваког од наведених елемената у оквиру назива организација (в. Straus 2008: 50):

[...] *zabludi Savezničke Vazdušne Strategijske Komande* [...] (Пекић 2006: 14) итд.

Уколико упоредимо наведени пример са његовим Е еквивалентом: Е *the Allied Strategic Air Command* доказује се наша претпоставка о преузимању Е правописних норми и у погледу изражавања С лексичких јединица.

У наредним примерима задржано је велико почетно слово заједничких именица:

[...] *sve od kada su Ostrvljani* [...] (Пекић 2006: 13); [...] *normanskog osvajanja Ostrva* [...] (Пекић 2006: 15); [...] *izabrana je pojava afričkih žirafa na Kontinentu*. (Пекић 2006: 15); *Gubitak Imperije sasvim je* [...] (Пекић 2006: 17); [...] *kao svoj engleski Kanal* [...] (Пекић 2006: 26); [...] *ratove s francuskim Kraljevstvom, ratove s francuskom Republikom* [...] (Пекић 2006: 74); *Iz Dvora je užasnutom narodu javljeno* [...] (Пекић 2006: 84); [...] *nego što je kralj onakvu Povelju uopšte potpisao* [...] (Пекић 2006: 92); [...] *sukobe između Krune i Baronata* [...] (Пекић 2006: 92); *Prva klauzula utvrđuje da je Crkva slobodna, da sama, slobodnim izborom, bira svoje časnike. Druga štiti dužnike i njihove naslednike od Krune i ostalih derikozha koji se sumarno zovu Jevrejima*. (Пекић 2006: 95) итд.

Е еквиваленти: *the Islanders, the Island, the Continent, the Empire, the Channel, the Kingdom, the Republic, the Charter, the Crown, the Baronet, the Church, the Palace* указују на: *the British Islanders, the British Island, the European Continent, the British Empire, the*

²²⁸ ”Capitalization Reference List: Brand names, companies, days of the week and months of the year, governmental matters, historical episodes and eras, holidays, institutions, manmade structures, manmade territories, natural and manmade landmarks, nicknames and epithets, organizations, planets, races, nationalities, and tribes, religions and names of deities, special occasions, streets and roads.” (Straus 2008: 50–51).

English Channel, the Kingdom of France, the French Republic, the Great Charter of Freedoms (Magna Carta Libertatum), the British Crown, the Baronet of England, the Church of England, the Buckingham Palace. Овде наилазимо на подудараче С и Е правописних правила. Наиме: „Када су називи који су наведени у претходној тачки једночлани, или када се узима само по једна реч место више њих, онда се те речи пишу великим словом” (Правопис 1960: 14). О задржавању карактера властитих имена оваквих именица говори и важећи Правопис и на исти начин потврђује ово правило (в. Правопис 2010: 69).

У примерима који следе извршен је Е утицај на писање великог слова у речима изведеним наставком *-ски*, које би се сходно тадашњем Правопису (в. Правопис 1960: 15) морале писати малим словом:

Njime je kralj postajao glava **E**ngleske crkve. (Пекић 2006: 138); [...] da umru za Rhodesov san o **B**ritanskoj Africi. (Пекић 2006: 268); Premda sporo, tegobno i na rat, *I*rsko pitanje se [...] (Пекић 2006: 281) итд.

У Е језику великим словом пишу се речи које се изводе из властитих именица (в. Straus 2008: 70–72), што је задржано и у корпусу на наведеним примерима (енгл. *English Church, British Africa, Irish question*).

У следећим примерима наилазимо на подудараче у вези са писањем атрибута који стоје уз именицу и који се у С и Е језику пишу великим словом (наводимо их зато што су настале непосредним превођењем са Е језика: *Richard the Lionheart, John Lackland*):

[...] **R**ichardu **L**avljeg **S**rcа [...] (Пекић 2006: 79); [...] od istorije neshvaćeni, **J**ohn **B**ez **Z**emlje [...] (Пекић 2006: 79) итд.

Следећи примери односе се на називе историјских догађаја:

[...] dok je pisao **G**alski rat. (Пекић 2006: 36); [...] Richardova **T**reća krstaška vojna protiv [...] (Пекић 2006: 92); [...] da idilu poremeti **R**at **B**ele i **C**rvene ruže [...] (Пекић 2006: 86); [...] a kod kuće **R**at ruža [...] (Пекић 2006: 111); [...] da nastavi **S**togodišnji rat s Francuskom [...] (Пекић 2006: 142); [...] engleski pomorski **M**araton, engleski **S**alamis, engleska bitka sudbine [...] (Пекић 2006: 153); [...] u vreme **T**ridesetogodišnjeg rata [...] (Пекић 2006: 158); [...] **A**merike pre **R**ata za nezavisnost [...] (Пекић 2006: 221); Ova će istina važiti i za **B**urski rat [...] (Пекић 2006: 265); **K**raj **V**elikog rata [...] (Пекић 2006: 279); **I**rska, pak, tzv. **U**skršnja pobuna [...] (Пекић 2006: 281); **I**skustva iz **P**rvog svetskog rata [...] (Пекић 2006: 298) итд.

С обзиром на чињеницу да је роман настао 1992. тј. да је у време писања романа важио Правопис из 1960. у коме се инсистира на писању малог слова историјских догађаја²²⁹, може се говорити о извршеном Е утицају, зато што по важећим Е правописним

²²⁹ „Малим словима треба писати и: 1) називе појединих покрета и историјских догађаја: хуманизам, ренесанса, реформација, илиризам, романтизам, модерна, футуризам, бој на Косову, сељачка буна под Матијом Гупцем, први српски устанак, други светски рат, битка код Сиска, илирски покрет, француска револуција, октобарска револуција, народноослободилачка борба [...]” (Правопис 1960: 15)

нормама сви елементи у називу историјског догађаја пишу се великим словом. У корпусу је забележен само један пример у коме су сви елементи оваквог назива написани великим словом: *Rat Bele i Crvene ruže* (Е *The Wars of the Roses*²³⁰), док су у свим осталим забележеним примерима само први елементи у називима ратова написани великим словом, тако да можемо говорити само о делимично извршеном Е утицају. Међутим, у важећем Правопису истиче се да се: „Великим словом пишу устаљена имена историјских догађаја – ратова, буна и устанака, батака и ратних фронта, револуција, закључених пактова, мирова и споразума и сл.” (Правопис 2010: 65).

Следећи пример бележимо искључиво с циљем да се покаже неподударност у односу на тадашњи Правопис у коме се стране света пишу малим словом (в. Правопис 1960: 13) (у Е језику стране света углавном се пишу малим словом):

Ostali delovi Ostrva, naročito njegov **Jug** i **Jugoistok** [...] (Пекић 2006: 42).

Следећи пример показује усаглашеност са тада важећим правописним нормама о употреби страна света великим словом у одређеним случајевима²³¹ (у Е језику не наилазимо на овакво правило):

Jug je, kako rekosmo, za novine prijemčiviji od Severa. (Пекић 2006: 42);
[...] koji će u američkom građanskom ratu industrijskom Severu doneti pobjedu nad agrarnim **Jugom**. (Пекић 2006: 170) итд.

4) Титуле наводимо с циљем да се јасно представи уклапање Е неадаптираних форми *Mr., Mrs., Sir, Lord, Prince, Lady* које задржавају Е правописне принципе у вези са писањем великог слова у погледу титула, кад је реч о скраћеницама које стоје испред властитих имена или њихових иницијала²³²:

[...] prethodnika **Mr.** Harrisoma [...] (Пекић 2006: 14); [...] домаћих писача, **Sir** Arthur Brayant [...] (Пекић 2006: 26); **Sir** Arthur Keith [...] (Пекић 2006: 35); **Kako** će treća, **Mrs.** Thatcher [...] (Пекић 2006: 44); [...] за кралјицу проглашава **Lady** Jane Grey [...] (Пекић 2006: 144); [...] **Sir** Thomasu Greshamu da reformira [...] (Пекић 2006: 150); [...] **Sir** Walter Raleigha ili [...] (Пекић 2006: 189); [...] dok je, na tron čekajući, kao **Prince** of Walesa [...] (Пекић 2006: 273); [...] **Sir** Ernest Shackleton na brodu [...] (Пекић 2006: 281); **Lord** Gray, minister [...] (Пекић 2006: 282) итд.

²³⁰ The name **Wars** of the Roses refers to the heraldic badges associated with the two royal houses, the **White** Rose of York and the **Red** Rose of Lancaster. https://en.wikipedia.org/wiki/Wars_of_the_Roses

²³¹ „Стране света се пишу малим словима: *исток, запад, север, југ, југоисток, северозапад*. Али ако нека од ових именица означава одређене државе и народе, онда се она пише почетним великим словом (Представници *Истока* и *Запада* траже пут зближења).” (Правопис 1960: 13)

²³² Do abbreviate the following when they precede a given name and/or initial(s) plus surname: Bro. M.* Mme* Ms. Sr. Dr. Messrs. Mmes* Rev. Sra. Fr. Mlle* Mr. Rt. Rev. Srta. Hon. MM* Mrs. Rt. Rev. Msgr. Very Rev.” (Универзитет Бејлор 2015: 6)

У Правопису (1960) наводи се употреба малог слова приликом писања титула (изузетке од овог правила не наводимо зато што нису мотивисани Е утицајем), док се према Е правилима краљевске титуле пишу великим словом, што је задржано у тексту приликом преношења изворно написаних Е титула.

5) Апостроф у одређеним директно пренетим Е изразима указује на задржавање Е правописних правила. Мали је број забележених примера:

[...] ili *King's Household* (kraljevo domaćinstvo) [...] (Пекић 2006: 86); [...] u jednoj televizijskoj seriji koja se zvala *Dad's Army*. (Пекић 2006: 302).

6) Употреба заграда изузетно је устаљена у тексту и може се констатовати јасна експресивност којом је означена употреба овог правописног знака:

[...] i životu *in the middle of nowhere* (u sredini ničeg)? (Пекић 2006: 31); [...] činio je "slobodan zemljoposjednik" (*free landholder*) [...] (Пекић 2006: 57); "Srodstvo" (*Kinsmanship*) [...] (Пекић 2006: 57); [...] zemlja slobodnih seljaka (*yeomena*) [...] (Пекић 2006: 60); [...] *okrugloglavci* (*Levellers*) [...] (Пекић 2006: 69); [...] od škotskog visokogorja (Highlanda) [...] (Пекић 2006: 80); [...] ili *King's Household* (kraljevo domaćinstvo) [...] (Пекић 2006: 86); [...] po baronskim domovima (Baronial Households) [...] (Пекић 2006: 87); [...] na poreske obveznike (*taxpayers*) [...] (Пекић 2006: 92); [...] finansiraju dodatne takse (*scutage*) [...] (Пекић 2006: 100); [...] važećeg običajnog zakona (*Common Law*) [...] (Пекић 2006: 105); *Descriptions of England* (*Opis Engleske*) iz pera [...] (Пекић 2006: 118); [...] za kraljevsku garderobu (*Royal wardrobe*) [...] (Пекић 2006: 120); On podstiče brodogradnju zabranom izvoza engleske robe stranim lađama (*Navigation Act*). (Пекић 2006: 126); [...] pod imenom *Submission of the Clergy* (potčinjavanje sveštenstva). (Пекић 2006: 138); Među njima su najpresudniji *Act of Succession* (*Akt o nasleđu*) i *Act of Supremacy* (*Akt o supremaciji*). (Пекић 2006: 138); [...] na tri *dymea* (groša) [...] (Пекић 2006: 141); [...] imaju zaokružene posede (*enclosure*). (Пекић 2006: 140); [...] pod naslovom *The Jacobians at Home* (*Jakobiti kod kuće*). (Пекић 2006: 177); [...] pa je kraljev pomirljiv *Act of Indemnity and Oblivion, Zakon o obeštećenju i zaboravu* (amnestiji) [...] (Пекић 2006: 183); U knjizi *A Trip Through the Town* (*Jedna šetnja gradom*) [...] (Пекић 2006: 217); [...] prema A. Carlyleu (*Autobiography*) [...] (Пекић 2006: 217); Najpopularnija pesma zvala se *There'll always be an England!* (*Uvek će biti Engleske!*) (Пекић 2006: 304) итд.

У корпусу је откривена устаљена употреба приказивања С и Е варијаната употребљених лексема, синтагматских израза и реченица које су употребљене на следеће начине: а) у заградама је приказан Е језички садржај обележен курзивом, док је С превод позициониран испред заграде и притом је или маркиран курзивом или употребом наводника или није маркиран; б) у заградама је приказан С језички садржај који није обележен, док је Е превод позициониран испред заграде и обележен курзивом. Значајност употребе овог правописног знака у корпусу је изузетна с обзиром на њену експресивну функцију истицања и одвајања страног садржаја у корпусу.

7) У корпусу преовлађује и употреба других уобичајених Е ознака (тачка приликом употребе бројева, ознака британске валуте £, али и друге ознаке: +, &), које су пренете и уклопљене у оквире домаћег садржаја:

[...] na oko 90.000 km² [...] (Пекић 2006: 21); [...] oko 120.000 ustanika [...] (Пекић 2006: 44); [...] dostižu 70.000 ljudi. (Пекић 2006: 44); [...] i 80.000 ljudi [...] (Пекић 2006: 44); [...] iskrcao se ovde sa 6.000 ljudi [...] (Пекић 2006: 67); Na Krunu je otpadalo 17.650, na dvorsko činovništvo 1.800, Crkvu 19.200 [...] u vrednosti od 4.000 £, ali je najveći deo, 30.350 £, podeljen [...] (Пекић 2006: 73); [...] oko 5.000 £ [...] skoro 10.000 £, a grofa Waltera Marshala 3.350 £. (Пекић 2006: 88); [...] Kruna nije sakupila više od 28.000 £. (Пекић 2006: 100); [...] nije prikupljeno više od 120.000 £ [...] (Пекић 2006: 100); [...] jer grofa od Oxforda globi sa 10.000 £ [...] (Пекић 2006: 120); [...] sumu od 1.500.000 £. (Пекић 2006: 120); [...] odštetu od 159.000 £ [...] (Пекић 2006: 123); Za rat u Francuskoj mu je 1492. odobreno 100.000 £, a utrošio je jedva 49.000; za rat sa Škotima je dobio 160.000, a on ga je koštao 60.000. (Пекић 2006: 125); Od 1.193.333 £, vrednost eksporta u 1610. pada na 846.667 £, u 1640. (Пекић 2006: 157); Ona će najpre brojati 10.000 rešaka i 3.000 konjanika [...] (Пекић 2006: 171); [...] dobila Matinique, Granadu, St. Luciu, St. Vincent [...] (Пекић 2006: 224); [...] Rim je oduvek bio njegova vojska + sve ostalo [...] (Пекић 2006: 42); [...] iz pera Saxton & Wynkin de Wordea. (Пекић 2006: 118) итд.

У погледу тачке којом се одвајају хиљаде и милиони тада важећи Правопис (1960) не наводи одређена правила, док важећи Правопис (2010) подржава ову употребу јер се њоме може означити: „троцифарски период бројева већих од четвороцифарских”, али се мањи бројеви од наведених не спомињу. У Е језику употреба тачке је у овом смислу обавезна. На основу тога може се говорити о својеврсном подудару правила обеју језика. Употреба осталих употребљених правописних знакова наведених у конкретним примерима евидентно је мотивисана Е утицајем. Пример *Saxton & Wynkin de Wordea* наведен је зато што се на основу Е правописа врши скраћивање везника и (*E and*²³³) на исти начин на који је то изведено у овом примеру у коме долази до директног преношења Е властитих имена која су у највећој мери графемски и фонолошки неадаптирана, док се може говорити и о извесном степену морфолошке адаптације.

У следећим примерима употреба тачке је изостављена након навођења године:

[...] kod Hastingsa (1066) [...] (Пекић 2006: 27); [...] (po rimskom kalendaru 699) [...] (Пекић 2006: 41); Sve ostalo, do povlačenja 410, priča je [...] (Пекић 2006: 45); [...] jednom (59) očekujući plen, drugi put (449) dom. (Пекић 2006: 63); [...] posle Poitiersa (732) [...] (Пекић 2006: 65) итд.

У С језику неизбежно је уписивање овог правописног знака у наведеним случајевима, док је овај принцип у Е језику супротан, и не захтева да се наведени правописни знак употреби, што је инкорпорирано у текстуалне оквире корпуса, у коме се бележи релативно мала употреба овог Е принципа, али само постојање и применљивост наведеног принципа указује на слабији отпор С правописног система који у одређеном степену прихвата Е правописне норме.

²³³ ”Do abbreviate the word and, when the ampersand is part of the official name or title.” (Универзитет Бејлор 2015: 6)

3.4.1.5. Закључак у вези са ортографском адаптацијом

Током испитивања графемске адаптације именичких и придевских англицизама као и Е израза пренетих у изворном облику, доживљеној као секундарном у непосредној контактаној ситуацији, уз укључивање ексцерпираних грађе – извршена је класификација начина писања представљених позајмљеница и Е лексичких јединица, а с обзиром на различитост степена интеграције Е садржаја. Теоријске поставке Сурдучког послужиле су као подлога за развијање тумачења присуства графемских адаптација у преузетим Е јединицама, уз неизбежан осврт на постојеће правописне норме представљене у Правопису српскохрватског језика у заједничком издању Матице српске и Матице хрватске из 1960. године. Анализом ексцерпираних грађе закључује се о огромном присуству Е лексичких јединица датих у изворном облику чији је графемски облик идентичан у С језичком материјалу, што указује на значајан степен графемске неадаптације рефлектоване чак и у случају да је извршена морфолошка адаптација наведених јединица (на пример: *Stephensonovog*, *Thomasa Carlylea*, *pennya*, *centerburyjskim*, итд.) – заснованој на придруживању одговарајућих флективних наставака. На мањи степен графемске адаптације у роману упућује и присуство специјалних знакова (зарез, велико слово, цртица, црта, наводници, заграде) уметнутих или унутар графемски неадаптираних оригиналних Е садржаја или у оквиру домаћих лексичких јединица; али и фреквентна интерполација превода или образложења модела који претходи или следи домаћим лексичким јединицама. Иновативни стил преузимања оригиналних Е израза, синтагми и реченица које су у стратешком смислу позициониране у тексту тако да су контрастивно постављене у односу на домаћи садржај – карактеристичан је за читав корпус. На графемску адаптацију, али и иновативност у погледу комбиновања Е и С лексема у нашем корпусу – указују и комбинације које су интерполисане с циљем да се недостајући термини надоместе употребом страног садржаја, при чему су Е лексеме (које се обично налазе у иницијалној позицији у оквиру наведених комбинација тј. номиналних фраза) – графемски и морфолошки потпуно неадаптиране (на пример: *Ty-phoo* чај, *MacDonald* sendviči, *Domesday* knjiga, *Boyeux* tapiserija, *evropsko jett* društvo, итд.).

Испитивањем односа изговора модела и ортографије именичких и придевских англицизама закључено је да изговор модела није увек пресудан, као и да се не подудара увек творење англицизама са принципима трансморфемизације, будући да је ортографски утицај модела често значајнији. Испитивањем односа ортографије модела

и ортографије именичких и придевских англицизама закључује се да не долази увек до изједначавања ортографије модела и ортографије англицизама што је условљено неподударностима у придруживању графема – фонемама од стране графематских система двају језика. Ово указује да устројство Е графематског система омогућава уобличавање фонема различитим диграфима што је условило бројне комбинације у преузетим Е моделима који се адаптирају у Е графички систем. Наредни закључак изводи се у вези са формирањем ортографије англицизама под утицајем двојаким чинилаца: ортографског и фонолошког утицаја, односно забележени су примери који указују или на то да трансфонемизација следи ортографију или да се у првом делу англицизама користи принцип изговора модела, док се у другом примењује њихов ортографски запис.

Обликовањем Е садржаја у роману врши се истовремено и преузимање правописних и интерпункцијских норми Е језичког система. Поређењем са важећим интерпункцијским начелима наведеног издања *Правописа српскохрватског језика*, извршена је анализа утицаја интерпункцијских правила Е језика на постојеће С интерпункцијске норме, којом су у први план наглашени следећи правописни елементи: а) запажено је присуство цртице која се истовремено преузима заједно са преузимањем Е полусложеница, које се састоје од два Е елемента преузетих у оригиналној форми или од адаптираних Е елемената; б) у погледу употребе наводника, у корпусу су у великој мери употребљавани Е наводници (” ”), што указује на одступања од С правописа у коме се употребљавају наводници графички представљени формулом „ ”. У целом корпусу запажен је неизмеран број примера употребе Е наводника с циљем истицања ироничног значења С лексичког садржаја; в) Анализа употребе великог слова Е лексичких јединица пренетих у изворном облику показују да је ова употреба мотивисана Е правописним правилима, зато што се истовремено са преношењем страног садржаја, у роману задржавају и правописне норме Е језика чијим законитостима подлежу наведене јединице (ово се односи на графемски адаптиране Е јединице, али и на оне које подлежу морфолошким законитостима С језика). Поређењем С и Е правописних правила, запажају се одступања у погледу писања вишечланих географских назива, затим назива организација, друштава, установа, итд. Међутим, запажена је и појава преношења Е правописних правила у вези са употребом великог слова сваког појединачног елемента наведених вишечланих назива, што указује на значајна одступања од важећих правила тада важећег Правописа из 1960. Забележени су и примери употребе великог слова С

заједничких именица (које су преузете из претходно наведених вишечланих назива), код којих су задати правописни системи двају језика показали извесни степен подударности. Ипак, не може се говорити о честим примерима изједначења Е и С правописног система. Овај комплексни суоднос двају система углавном је разрешен у прилог већег степена утицаја Е правописних норми, првенствено у погледу: а) писања великог слова у речима изведеним наставком *-ски*, које је директно наведено у Правопису (1960) под обрасцем о писању малим словом, што у роману није примењено. На корпусу је показано и да је делимично извршен Е утицај у погледу писања имена историјских догађаја, док је забележен и пример у коме су готово сви елементи оквог назива написани великим словом (*Rat Crvene i Bele ruže*) што сведочи о извршеном Е утицају. Извршен Е утицај евидентан је и у погледу писања Е титула тј. Е неадаптираних форми које се односе на титуле, скраћенице које стоје испред властитих имена или њихових иницијала. На задржавање Е правописних норми упућује и употреба апострофа приликом преношења Е неадаптираних лексичких јединица. У корпусу преовлађује употреба уобичајених Е ознака (тачка приликом употребе бројева, ознака британске валуте £, али и друге ознаке: +, &), које су пренете и уклопљене у оквире домаћег садржаја. На основу ексцерпираних грађе закључује се о слабијем отпору С правописног система који у одређеном степену прихвата Е правописне норме.

3.4.2. МОРФОЛОШКА АДАПТАЦИЈА АНГЛИЦИЗАМА

Предмет овог дела рада јесте значај стратегије инкорпорирања морфолошки адаптираних именичких и придевских англицизама забележених у роману *Сентиментална повест британског царства* Борислава Пекића, затим различитост коју прате нивои њихове морфолошке адаптације, као и приказивање морфолошких законитости којима су подвргнута Е властита имена која су у значајном степену представљена у корпусу. Битан момент творења адекватних морфолошких релација од важности је за представљање начина посредством којих именички и придевски англицизми (као и властита имена која су укључена у морфолошку адаптацију) преузимају особности С морфолошког система). Одабир корпуса објашњава се специфичностима употребљеног језичког стила али и на основу фреквентности којом се врши имплементација Е језичког садржаја. Применом Филиповићевих теоријских поставки о језицима у додиру биће извршена анализа прикупљеног материјала у погледу подударности и различитости С и Е морфолошких система, односно у самој анализи пажња ће бити усмерена на граматичко-морфолошку интерференцију којој су подвргнути основни облици Е модела, као и усаглашавање морфолошких категорија, процесе деривације и флексије, уз неизоставно навођење принципа трансфонемизације захваљујући којој ће бити извршена класификација наведених именичких и придевских англицизама. У оквиру анализе биће изнет и приказ трансфера Е морфема, што ће даље допринети остваривању свеобухватне слике појаве лингвистичког позајмљивања у корпусу.

3.4.2.1. Морфолошка адаптација Е властитих имена

У роману *Сентиментална повест британског царства* Борислава Пекића Е властита имена²³⁴ (којима су обухваћена лична, географска, институционална и друга имена) нису подвргнута ортографско-фонолошкој адаптацији, с обзиром да не може бити речи о супституцији фонолошких елемената, а нарочито узимајући у обзир њихову ортографску „непроменљивост” у корпусу, односно специфичности манира посредством којег се оригинално написана Е властита имена инкорпорирају, а да притом не доживљавају ортографске измене. Међутим, анализом ће се настојати да се

²³⁴ „Термином 'властито име из енглеског језика' обухваћена су лична, географска, институционална и остала имена из земаља у којима се енглески налази у употреби као први (тј. матерњи) језик, а то значи у Великој Британији, Ирској, Сједињеним Америчким Државама, Канади, Аустралији и на Новом Зеланду.” (Прћић 1998).

прикаже на које начине је извршена регулација њихове морфолошке адаптације, односно биће извршена анализа промена из основног облика Е модела у основни облик С реплике као и утицање С морфолошких законитости на наведене основне облике. Усклађивање морфолошких категорија, односно додавање наставака за флексију извршено је категоризацијом падежних наставака запажених у корпусу. Наиме, деκлинација Е властитих имена врши се по узору на именице које означавају С имена, уз одговарајуће необичности и одступања која ће бити такође, представљена у анализи:

а) Номинатив:

[...] iz koga je **Karl Marx** [...] (Пекић 2006: 13); [...] stigao i **Carlyle**. (Пекић 2006: 14); Zato će **J. R. Green** [...] (Пекић 2006: 16); [...] sintetičke **MacDonald** sendviče. (Пекић 2006: 20); [...] **Sir Arthur Brayant**, otvara [...] (Пекић 2006: 26); [...] за који је сенични **Ben Johnson** рекао [...] (Пекић 2006: 28); [...] stigao narod **Beaker** [...] (Пекић 2006: 30); **Sir Arthur Keith**, домаћи ауторитет [...] (Пекић 2006: 35); Како ће трећа, **Mrs. Thatcher** завршити [...] (Пекић 2006: 44); [...] како вели **Ben Johnson** [...] (Пекић 2006: 51); **Drumski razbojnik Dick Turpin**, koga је историћар **H. R. R. Finberg** [...] (Пекић 2006: 52); [...] **Geoffrey** од Monmoutha миџоромазео [...] (Пекић 2006: 55); [...] u kome ће бити **William** од Normandije [...] (Пекић 2006: 59); [...] што му га даје **Edward** [...] (Пекић 2006: 59); [...] a Viking **Ericson**, син Crvenog Erica, otkriva [...] (Пекић 2006: 65); [...] opisuje професор **A. Brayant** [...] (Пекић 2006: 66); Njen kralj, **Alexander III**, umire. (Пекић 2006: 106); Како је до тога дошло описује неизбежни **Shakespeare** [...] (Пекић 2006: 110); Мајка му је, **Margaret Beaufort** [...] (Пекић 2006: 121); [...] predak, izvesni **Meredith** [...] (Пекић 2006: 121); **Martin Luther** nije [...] (Пекић 2006: 130); **Thomas Becket** је [...] (Пекић 2006: 132); [...] професор **Jasper Ridley** [...] (Пекић 2006: 142); Naš savremenik **Symonds** [...] (Пекић 2006: 148); **Lacey Baldwin Smith**, струћњак за [...] (Пекић 2006: 153); [...] чји је прототип изradio **Sir John Harrington** [...] (Пекић 2006: 153); Историћар **B. Coward** [...] (Пекић 2006: 156); Други историћар, **Patrick Morrah** [...] (Пекић 2006: 181); [...] серија великих државника [...] **Godolphin, Robert Walpole, Henry Pelham, James Fox, William Pitt senior, lord North**, па можда i **William Pitt mlađi**. (Пекић 2006: 208) итд.

Узимајући у обзир претходне наведене номинативне облике не може се говорити о принципу транскрипције Е имена, будући да је реч о изворно писаним Е облицима који су у роману запажени у изузетном броју, и захваљујући којима је постојећи латинички скуп слова проширен латиничким словима која се не налазе у С систему qQ, wW, xX, uY, и која су обогашена дијакритичким знацима, од којих се у корпусу не одступа. Примери показују да Е властита имена верно приказују Е словне комбинације, а њима су подједнако обухваћена Е имена (**Meredith, Alexander, Edward**), Е презимена (**Symonds, Shakespeare**), Е имена у комбинацији са презименом које се могу састојати од два или три елемента (**William Pitt, Robert Walpole, Henry Pelham, James Fox, Jasper Ridley, Thomas Becket, Margaret Beaufort, Lacey Baldwin Smith**), затим имена представљена иницијалима након којих следи презиме (**B. Coward, H. R. R. Finberg, J. R. Green**), титуле (**Sir John Harrington, Sir Arthur Keith**) без обзира на то

да ли је титули придружено име и презиме особе, или само презиме (*lord North*); као и ознаке за учтивост у комбинацији са именом или презименом (*Mr. Enoch Powell*), или само презименом (*Mrs. Thatcher*), док нису изостављене ни традиционалне ознаке које стоје уз Е имена које су преведене на С језик (*William Pitt senior, William Pitt mladi*) настале од Е *Sr. (Senior)* и *Jr. (Junior)*. Добијањем падежних наставака (представљених у оквиру постојећих падежних конструкција) Е лична имена добијају потврду деклинабилности којом се отварају могућности партиципирања у реализацији морфосинтаксичких релација у корпусу. Морфолошком адаптацијом, извршеном придруживањем одговарајућих флективних наставака, врши се њихова, у великој мери неубичајена интеграција у С морфолошке оквире, при чему ове лексичке јединице, у највећој мери, не доживљавају ортографско–фонолошке промене. На овај начин ствара се утисак о препознатљивости овако употребљеног стихијског метода, који је целокупност језичког материјала корпуса уобличио и трајно обележио.

б) Генитив:

[...] prethodnika *Mr. Harrisoma* [...] (Пекић 2006: 14); [...] Akt o sirotinji *Elizabete* I [...] (Пекић 2006: 16); III od *Olivera Cromwella* [...] (Пекић 2006: 18); [...] ili omogući bigamiju *Henryja* VIII... (Пекић 2006: 29); [...] pred imperatora *Claudija* doveden [...] (Пекић 2006: 43); [...] od pesnika *Drydena* i *Tennysona* [...] (Пекић 2006: 55); [...] maniru *Dicka Turpina*. (Пекић 2006: 56); [...] tipa *Wolsyja, Cecilla, Pitta, Disraelija* i *Churchilla*. (Пекић 2006: 59); [...] a Viking Ericson, sin Crvenog *Erica*, otkriva [...] pre *Columba*. (Пекић 2006: 65); [...] u doba pesnika *Chaucera* [...] (Пекић 2006: 79); [...] ilustrovana romanima *Waltera Scotta* [...] (Пекић 2006: 94); [...] u korist *Henryja Bolinbrockea* [...] (Пекић 2006: 107); [...] pod vodstvom *Wata Tylora* [...] (Пекић 2006: 106); [...] a da glavni protagonist *Lancastera* [...] (Пекић 2006: 110); [...] izraženom od *Johna Richarda Greena* [...] (Пекић 2006: 118); [...] iz pera *Caxtona & Wynkin de Wordea*... (Пекић 2006: 118); [...] reči domaćeg putnika, *Johna Lelanda* [...] (Пекић 2006: 119); Zараžанја *J. D. Mackiea* [...] (Пекић 2006: 122); [...] agenata *Empsona* i *Dadleyja* [...] (Пекић 2006: 125); [...] rare *Alexandera* [...] (Пекић 2006: 126); [...] avanture *Johna Cabota* [...] (Пекић 2006: 126); [...] kancelarstva *Thomasa Wolseyja* [...] (Пекић 2006: 131); [...] rad *Sir Francisa Walsinghama* [...] (Пекић 2006: 151); U doba *Somerseta*, pa i nešto veštijeg *Georga Villiersa* [...] (Пекић 2006: 159); [...] posle prvog rušača *Sir Francis Drakea* [...] (Пекић 2006: 166); Okružen studijama *Trevelyana, Christopher Hilla, Churchilla, Kenyona, J. C. D. Klarka, K. H. D. Haleya* i drugim knjigama [...] (Пекић 2006: 177); [...] sa minijaturom *Samuela Coopera* [...] (Пекић 2006: 187); [...] tipa prvog vođe viga, lorda *Shaftesburyja* [...] (Пекић 2006: 192); [...] vojvode od *Marlborougha* [...] (Пекић 2006: 202); [...] idejama *Charlesa Montaguea* [...] (Пекић 2006: 203); [...] među priglupim *Georgeima* kuće Hanover [...] (Пекић 2006: 221); [...] glavobolja [...] premijera *Grenvillea* [...] (Пекић 2006: 230); [...] očevi [...] nadbiskupa *Newletta Johnsona* [...] *Johna Stracheya, Stephena Spendera* [...] (Пекић 2006: 230); [...] vladavina *Victoriae* [...] (Пекић 2006: 246); [...] iz vremena *Gladstonea* i *Disraelija*. (Пекић 2006: 248); Agresivnom politikom, *Cecyla Rhodesa* [...] (Пекић 2006: 262); [...] erovi imperijalističkog barda *Rudyarda Kiplinga* [...] (Пекић 2006: 271) итд.

Укључивање импортираних Е личних имена у С морфолошки систем није било могуће остварити, а да не дође до придруживања одговарајућих наставака. У овом делу на основу Е имена додаје се генитивни наставак *-a*, без обзира да ли се лично име састоји од једног елемента (*Erica, Trevelyana, Churchilla, Kenyona, Gladstonea, Grenvillea, Marlborougha*), два елемента (*Dicka Turpina, Wata Tylora, Olivera Cromwella, Francisa Walsinghama, Johna Cabota, Johna Lelanda, Samuela Coopera, Charlesa Montaguea, Newletta Johnsona, Johna Stracheya, Stephena Spendera, Cecyla Rhodessa, Rudyarda Kiplinga*) или три елемента (*Johna Richarda Greena*). У свим наведеним презименима и именима која се односе на мушка лица, у ном. јд. завршавају се на сугласник, односно њихова основа се завршава на сугласник + \emptyset , због чега добијају исту промену као и С презимена са основом на сугласник + \emptyset . Деклинабилност именица женског рода које се завршавају на *-a* (*Elizabetha, Victoria*) потврђује се у корпусу, односно оне се мењају по узору на парадигму С властитих именица женског рода (реч је о трећој промени С именице женског рода са основом на сугласник и наставком *-a* у ном. јд.), али овде наилазимо на варијанте: *Elizabethe, Victoriae* приликом додавања генитивних наставака. Наиме, у првом примеру долази до губљења *-a* из основе приликом додавања падежног наставка, док је у другом примеру освојено чување основе именице на коју се затим додаје генитивни наставак *-a*. Даље, може се тврдити о својеврсној недеклинабилности иницијала који се налазе испред презимена, зато што се генитивни падежни наставак не додаје на иницијале, већ на презиме које потом следи (*J. C. D. Klarka, K. H. D. Haleya, J. D. Mackiea*). У примерима у којима је забележена одредбена реч (Sir, Mr. и сл.), потврђује се поставка о њиховој непроменљивости, будући да не показују тенденцију ка морфолошком уклапању. Од овог правила одступа одредбена реч *lord* чија је интеграција у С језик у потпуности извршена, те показује сва својства деклинабилности својствена домаћим речима (*lorda Shaftesburyja*), и добија наведени гентивни наставак *-a*, као и именица уз коју стоји (Ово правило је у складу са тада важећим Правописом из 1960.). Аутор је био доследан правилима о писању туђих властитих имена (сходно Правопису 1960. 108–110), и определио се за изворно писање наведених имена. У том смислу, придржава се правила о додавању наставак *-a* на основу Е имена која се завршавају муклим *-e* (које се најчешће не изговара), при чему не долази до претходног одбацивања *-e* из основе (*Montaguea, Drakea, Mackiea, Bolinbrockea, Georgeima*). Аутор се придржава и правила о уметању *-j* између основе Е личних имена (која се завршавају на *i*, *u* и *ee*) и генитивног (или неког другог падежног наставка), сходно тада

важећем Правопису (1960) Дакле, писање међусамогласничког *-j* постаје обавезно: *Disraelija, Disraelyja, Shaftesburyja, Wolseyja, Henryja, Dadleyja*. Овде наилазимо на варијанте: *Disraelija, Disraelyja* које показују да може преовладати и фонетски принцип придруживања најприближније фонеме која мора заменити Е фонему, тако да добијени скуп буде препознатљив. Пример: *Wynkin de Wordea* показује изузетак од наведеног правила, будући да се генитивни падежни наставак не додаје свим елементима низа, већ само последњем.

в) Датив:

[...] iako se pobjeda pripisuje mitskom kralju *Arthuru* [...] (Пекић 2006: 14); Према *J. Ridleyju* [...] (Пекић 2006: 96); Припада *Henryju Tudoru* [...] (Пекић 2006: 114); [...] према *Shakespeareu*, uzvikne [...] (Пекић 2006: 114); По *Christopheru Morrisu* [...] (Пекић 2006: 118); Најтеже је *Wolseyju*. (Пекић 2006: 133); Теško је и раи *Clementu*. (Пекић 2006: 133); [...] према *Walpoleu* [...] (Пекић 2006: 148); [...] препуштене енергичном *Gudwinu* [...] (Пекић 2006: 59); [...] помоћи претенденту *Charlesu* II. (Пекић 2006: 175); Ништа од тога није сметало *Williamu Harveju* да [...] (Пекић 2006: 179); Она допушта *Alanu Lloydju* [...] (Пекић 2006: 216); [...] према *A. Carlyleu* [...] (Пекић 2006: 217); [...] i omogućiti *Ramseyu MacDonaldu* да [...] (Пекић 2006: 256); Препуштајући *Woodrowu Wilsonu* [...] (Пекић 2006: 287); Laburisti nikad *MacDonaldu* nisu zaboravili [...] (Пекић 2006: 291) итд.

Сви наведени примери обележени су придруживањем дативног наставка *-u* на именице чија се основа завршава на консонант и наставак \emptyset . Примери се састоје или од имена или презимена (*MacDonaldu, Walpoleu, Wolseyju, Arthuru*) или заједно представљених имена и презимена (*Ramseyu MacDonaldu, Woodrowu Wilsonu, Christopheru Morrisu, Alanu Lloydju*); док је забележен и пример употребе иницијала и презимена (*A. Carlyleu, J. Ridleyju*) – и показују значајан степен прилагођености морфолошким законитостима С језика. У свим именицама извршено је усаглашавање морфолошких категорија, будући да преузете именице задржавају природни мушки род (одређен на основу наведених примера). У *Новом транскрипционом речнику енглеских имена* (1998) наводи се да не би требало довести до тога да се међусамогласничко *-j* изгуби између именичке основе и наставка када се именица завршава на *-i* или *-l*. Међутим, аутор понекад додаје самогласничко *-j* (*Henryju, Ridleyju, Wolseyju*), али овај принцип не реализује се у свим примерима (*Harveju, Ramseyu*).

г) Акузатив:

Oslanjajući se na *Thomasa Carlylea* [...] (Пекић 2006: 14); [...] која је s radošću zbacila *Charlesa* I [...] (Пекић 2006: 76); Samog *Johna* [...] ekskomunikacija nije impresionirala. (Пекић 2006: 93); [...] i zaljubljena u [...] *Richarda*. (Пекић 2006: 94); Uzmimo, na primer, arhibiskupa *Stephena Langtona* [...] (Пекић 2006: 101); [...] dobije *Edwarda* VI [...] (Пекић 2006: 139); [...] koji је *Henryja* načinio poglavarem [...] (Пекић 2006: 139); [...] nego da parafraziram istoričara *Christophera Morrisa*. (Пекић 2006: 150);

[...] mučko ubistvo drugog muža *Darnleya* [...] (Пекић 2006: 151); [...] pomenimo samo *Marlborougha, Swifta, Walpolea, Berkeleya, Clivea, Warrena Hastingsa*, kapetana *Cooka, Williama Blakea, Hogarta, Nelsona i Wellingtona, Foxa* i oca i sina *Pitta, Wordswortha i Coleridgea, Scotta i Bayrona, Castlereagha i Canninga, Sheleya i Keatsa, Turnera i Constablea, Cobbetta i Wilberforcea, Benthana i Owena* [...] (Пекић 2006: 207); [...] mrzeo je *Georgea* IV kao naslednika [...] (Пекић 2006: 214); Rađala je u vreme koje opisujemo *Georgee*, jednog za drugim [...] (Пекић 2006: 218); [...] nije mučila ni *Pitta* ni *Churchilla* [...] (Пекић 2006: 317) итд.

Акузативни облици творени додавањем наставка *-a* на именице мушког рода које се у ном. јд. завршавају или на самогласник *-e*, или на сугласник + \emptyset – реализују се у корпусу по узору на С парадигматске облике (*Marlborougha, Swifta, Walpolea, Berkeleya, Clivea, Warrena Hastingsa*, капетана *Cooka, Williama Blakea, Hogarta, Nelsona* и *Wellingtona, Foxa, Pitta, Wordswortha* и *Coleridgea, Scotta, Bayrona, Castlereagha, Canninga, Sheleya, Keatsa, Turnera, Constablea, Cobbetta, Wilberforcea, Benthana, Owena*). Наставци се додају и властитом имену (самостално употребљеном) као и здруженом властитом имену и презимену (сходно Правопису из 1960.). Једини пример који показује настојање да се оствари и морфолошка категорија броја дата је у виду лексеме *Georgee*, која на одређени начин привлачи пажњу, јер и поред домаћег плуралног наставка *-e* указује на неуобичајену акумулацију самогласника, која није својствена С систему.

д) Инструментал:

[...] da se bori na dva fronta, s Tostigom i Norvežanima i *Williamom* [...] (Пекић 2006: 68); Pod trojicom jakih *Williamom* I i sinovima *Henryjem* I, te *Williamom II Rufusom* [...] pod četvrtim, *Stephanom* [...] (Пекић 2006: 69); [...] više se bavi *Henryjem* VIII [...] (Пекић 2006: 116); Strasnije se bavi unukom, *Elizabethom* I [...] (Пекић 2006: 117); [...] venčanja sa ambiciozним ветропиrom grofom *Bothwellom*. (Пекић 2006: 151); [...] pod lordom *Howardom* i *Drakeom* [...] (Пекић 2006: 152); Još za života zamenjen je *Georgeom* IV [...] (Пекић 2006: 214); [...] predvođene opakim i jezičavim *Swiftom* [...] (Пекић 2006: 216); [...] sa fantastičnim *Adamsom*. (Пекић 2006: 224) итд.

Инструменталне падежне конструкције које Е апелативне позајмљенице уобличавају доследно се спроводе, показујући да у датом контексту и овај падежни облик налази своје место међу морфолошким законитостима С језика. Овде се не запажају одступања у погледу додавања наставака *-om* (*Adamsom, Swiftom, Georgeom, Elizabethom, Williamom, Stephanom*) са значењем инструменталности, док у случају да се Е именичка основа завршава на *-u* или *-i* значење инструментала обележено је уметањем међусамогласничког *-j*, на основу чега се уобличава наставак *-jem* (*Henryjem*).

ђ) Локатив:

[...] legendu o slavnom kralju *Arthuru* [...] (Пекић 2006: 55); [...] misli o tom [...] *Richardu* III trinaestog veka. (Пекић 2006: 92); [...] traži i nalazi u

Edwardu I. (Пекић 2006: 102); Реč је о *Henryju VII Tudoru* [...] (Пекић 2006: 116) итд.

Наставци за локатив осведочени у ексцерпираној грађи уклапају се у приказану слику Е личних имена чија је морфолошка интеграција (односно у погледу преузимања морфолошких особности С система) у највећој мери извршена у корпусу.

У корпусу су забележена и Е властита имена која су доживела и одговарајуће ортографске и фонолошке промене и које смо такође, категоризовали у односу на добијене падежне наставке, и њихов број је неупоредиво мањи у односу на претходно изнета Е имена код којих је ортографско–фонолошка адаптација изостала:

а) Номинатив:

[...] kakvi će biti *Tudori*. (Пекић 2006: 105); [...] premda *Velšani* i danas imaju o tome [...] (Пекић 2006: 106).

б) Генитив:

[...] od *Kelta* [...] do *Angla, Sasa, Vikinga* [...] (Пекић 2006: 21); [...] kombinaciji *Normana* i *Anglosasa* [...] (Пекић 2006: 24).

в) Датив:

[...] na samrtni predao krunu najmoćnijem plemiću svoje krvi, *Haroldu* [...] (Пекић 2006: 59); Sve nepravde učinjene *Velšanima* [...] (Пекић 2006: 95).

г) Инструментал:

[...] pritisnuti divljim *Pictima* i *Skotima*²³⁵ koji indijanski boje lica [...] (Пекић 2006: 54); [...] ali s ljubavnikom *Mortimerom* [...] (Пекић 2006: 106).

Како бисмо упоредили претходно категоризована Е имена, у анализу смо уврстили и Е имена која нису попримила С морфолошка обележја, односно код којих није запажено придруживање падежних наставака:

а) Генитив:

[...] između kuća *Lancaster* i *York*. (Пекић 2006: 94); [...] izraženom od Johna Richarda Greena [...] i *J. D. Mackie* [...] (Пекић 2006: 117); [...] španske supruge *Catherine* od Aragona [...] (Пекић 2006: 122); [...] do brdskog sveća kuće *Stuart*. (Пекић 2006: 128); [...] na crvenu ružu kuće *Lancaster*. (Пекић 2006: 128); [...] razvoda od *Catherine* od Aragona [...] (Пекић 2006: 131); [...] pre Victorije i *Mrs. Thatcher* [...] (Пекић 2006: 139); [...] samo od *Jane Seymour* [...] (Пекић 2006: 139); [...] u Memoarima *M. Misson*. (Пекић 2006: 218); [...] egzotičnog bračnog dvoprega *Webb (Sydney & Beatrice)* [...] (Пекић 2006: 234).

б) Акузатив:

[...] čiju je udovicu *Catherine* [...] (Пекић 2006: 121); [...] strast za *Anne Boleyn* [...] (Пекић 2006: 133); [...] u slučaju *Mrs. Thatcher* [...] (Пекић 2006: 142); I suparnicu, *Mary Stuart*, ubija [...] (Пекић 2006: 149).

г) Вокатив:

Mortimer, pitaj one momke [...] (Пекић 2006: 302).

б) Инструментал:

²³⁵ Инструментални облици *Pictima*, *Skotima* настали су од Е *Scotti* или *Scoti*, *Picts* или *Picti*.

[...] a završava se s *Margaret Thatcher*. (Пекић 2006: 43); [...] a sebe spoji s lepom i rodnom *Anne Boleyn* [...] (Пекић 2006: 121); [...] braka sa *Catherine* od Aragona. (Пекић 2006: 133); [...] sa nesrećnom *Jane Grey* [...] (Пекић 2006: 144); [...] i krunisanjem *Mary Tudor*. (Пекић 2006: 144).

Извођењем присвојних придева од властитих именица добијене су следеће лексичке јединице које су адаптиране на морфолошком нивоу, али не и на ортографско–фонолошком нивоу:

[...] zapazio sam ispred Parlamenta *Thorncroftovu* kolosalnu statuu. (Пекић 2006: 43); U eri *Gladstoneovog* liberalizma [...] (Пекић 2006: 69); [...] od *Carlyleovih* heroja [...] (Пекић 2006: 69); [...] po *Williamovoj* smrti [...] (Пекић 2006: 74); [...] *Williamove* loze. (Пекић 2006: 77); [...] u *Henryjevoj* vlasti [...] (Пекић 2006: 84); [...] revolucija, koju Evropljani zlobno zovu engleskom, a Englezi *Cromwellovom* [...] (Пекић 2006: 86); Drugi je *Edwardov* uspeh [...] (Пекић 2006: 106); [...] dostojan *Shakespeareovog* pera [...] (Пекић 2006: 43); [...] *Shakespeareovim* darom [...] (Пекић 2006: 113); *Richardovom* krunom [...] (Пекић 2006: 114); [...] *Columbovog* nalaska Amerike [...] (Пекић 2006: 118); [...] *Copernikovog* otkrića [...] (Пекић 2006: 118); [...] *Henryjeve* ličnosti [...] (Пекић 2006: 127); [...] na osnovu *Holbeinove* slike [...] (Пекић 2006: 130); Zbog njega će *Wolseyjev* naslednik [...] (Пекић 2006: 138); [...] *Henryjev* despotizam [...] (Пекић 2006: 143); [...] posle *Ridleyjevog* istorijskog roka [...] (Пекић 2006: 144); [...] u *Raleighovom* obilasku sveta [...] (Пекић 2006: 153); [...] *Jamesova* peropulama politika [...] (Пекић 2006: 159); [...] od antikomunizma *Macarthyjeve* Amerike. (Пекић 2006: 163); [...] *Williamove* vladavine [...] (Пекић 2006: 199); [...] prvu *Stephensonovu* prototip-železnicu [...] (Пекић 2006: 219); [...] dvojnik *Chamberlainov* [...] (Пекић 2006: 238); [...] *Wellingtonov* trijumf [...] (Пекић 2006: 239); [...] za *Rhodesov* san [...] (Пекић 2006: 268) итд.

Преобликовање присвојних придева од Е имена устаљено је у корпусу. Уколико се Е имена која се у ном. јд. завршавају муклим *-e*, овај самогласник се задржава (у складу са Правописом из 1960.), додавањем творбеног наставка *-ov* (*Shakespeareovog*, *Shakespeareovim*, *Carlyleovih*, *Gladstoneovog*); у случајевима када се Е именичка основа завршава на *-u*, на основу се додаје *-jev* (*Wolseyjev*, *Henryjeve*, *Macarthyjeve*), док се у случајевима консонантског завршетка именичке основе додаје наставак *-ov* (*Edwardov*, *Raleighovom*, *Jamesova*, *Williamove*, *Wellingtonov*, *Rhodesov*).

3.4.2.2. Адаптација енглеских географских имена, институција, предмета и сл. и њихових морфолошких категорија

Е властита имена која се односе на оригиналне Е географске називе, институције, грађевине и сл. класификована су у односу на падежне наставке који им се придружују:

а) Номинатив:

1. Називи књига, докумената, законских аката, политичких странака, грађевина, бродова, носач авиона и сл.:

Encyclopaedia Britannica, biblija [...] (Пекић 2006: 19); *The Oxford History of England* ovako [...] slika [...] (Пекић 2006: 99); [...] izdate pod nazivom *Leland's Itinerary in England and Wales*. (Пекић 2006: 119); [...] potpisivanjem dokumenta poznatog pod nazivom *Submission of the Clergy* [...] (Пекић 2006: 138); *Act of Uniformity* [...] (Пекић 2006: 183); U delu *Stuarts England* [...] (Пекић 2006: 200); *Triennial Act* koji je Parlament obavezivao [...] (Пекић 2006: 200); *Whig* i *Tory* [...] (Пекић 2006: 201); Pod smelim naslovom *Amusements III* [...] (Пекић 2006: 216); Najautoritativniji je *Ecclesiastical History of the English Nation* [...] (Пекић 2006: 313); Ali ni Eliotova *Waste Land* (Pusta zemlja), James Јоусеов *Ulysses* [...] (Пекић 2006: 288); Da je *Stonehenge* keltski hram [...] (Пекић 2006: 36); Najveće behu *Regent* [...] i nešto manja *Sovereign* [...] (Пекић 2006: 124); Tako su engleski puritanci s broda *Mayflower* [...] (Пекић 2006: 158); [...] posaç aviona *Ark Royal* [...] (Пекић 2006: 306).

б) Генитив:

1. Називи станица, линија лондонског метроа градова, округа, покрајина, и сл.:

[...] do *Victorija* stanice [...] (Пекић 2006: 13); [...] od *Dovera* [...] (Пекић 2006: 13); [...] od bitke kod *Hastingsa* [...] (Пекић 2006: 27); Briti su tučeni kod *Medwaya*. (Пекић 2006: 42); [...] zavisne teritorije današnjeg *Norfolka* i *Suffolka*. (Пекић 2006: 44); [...] pa i kulturnog života: *Londona*, *Colchestera*, *Lyncolna*, *Yorka*, *St. Albansa*, *Glouceстера*. (Пекић 2006: 47); [...] od *Londona* do *Yorka* [...] (Пекић 2006: 52); [...] grofu od *Wessexxa* [...] (Пекић 2006: 59); [...] seljake *Hamshirea* [...] (Пекић 2006: 70); [...] iz *Peterborougha* [...] (Пекић 2006: 76); [...] u *Westminsteru* [...] (Пекић 2006: 76); Henry od *Huntigdona* [...] (Пекић 2006: 100); [...] bitke kod *St. Albansa*, 1455, do poslednje kod *Boswortha* [...] (Пекић 2006: 112); [...] kod *Wakefieldda* [...] (Пекић 2006: 112); [...] kod *Tewkesburyja* [...] (Пекић 2006: 112); [...] grofa od *Oxforda* [...] (Пекић 2006: 120); [...] iz *Ipswicha*. (Пекић 2006: 132); [...] iz *Coventryja* [...] (Пекић 2006: 141); [...] u bici kod *Boyna* [...] (Пекић 2006: 189); [...] kod *Torbeya* [...] (Пекић 2006: 196); [...] iz perspektive *Massachusettsa* [...] (Пекић 2006: 223); Evakuacija *Coventryja* [...] (Пекић 2006: 307).

У погледу генитивних облика који се формирају додавањем наставка *-a*, примењују се иста правописна правила која се односе и на формирање Е личних имена. Уколико је први елемент скраћеница (*St.*) носилац морфолошког терета постаје именица која следи након скраћенице (*St. Albansa*). Сви остали називи формирају се по узору на домаће облике.

2. Називи одељења државне управе, и сл.:

[...] државне управе pod glasovitim imenom *British Civil Servicea*. (Пекић 2006: 87).

У наведеном трочланом називу одељења државне управе, наилазимо на одступање од С морфолошког система, зато што само трећи елемент овог низа добија флективни наставак, док претходни елементи нису деклинабилни.

3. Називи река, војних јединица, грађевина, дворана, законских аката, политичких заједница и сл.:

[...] u dolini *Thamese*. (Пекић 2006: 13); [...] ili na bilo kojeg pripadnika *Task-Forcea* [...] (Пекић 2006: 56); [...] зачетка будућег *Towera* [...] (Пекић 2006: 89); [...] da prodru u prijemnu dvoranu *Whitehalla* [...] (Пекић 2006: 146); [...] i donošenja tzv. *Septennial Acta* [...] (Пекић 2006: 215); [...] nagoveštaj današnjeg britanskog *Commonwealtha* [...] (Пекић 2006: 271).

Деклинабилност другог синтагматског члана (*Septennial Acta*) указује на одступање од С морфолошких законитости које налажу деклинабилност чланова променљивих врста речи.

в) Датив:

1. Називи политичких заједница:

[...] da ću biti odan *Commonwealthu*... (Пекић 2006: 174).

г) Акузатив:

1. Називи градова, река, дворова, политичких заједница и сл.:

[...] u odnosu na centralnu dolinu *Salisbury* [...] (Пекић 2006: 20); Anglosaksonci se povukoše na jug, u današnji *Sussex* i *Kent* [...] (Пекић 2006: 55); [...] u pohodu na *Falkland* [...] (Пекић 2006: 56); Урао је у *Westminster* [...] (Пекић 2006: 176); [...] окупирају *Quebeck*. (Пекић 2006: 212); [...] u dolini *Thamese*. (Пекић 2006: 13); [...] posadio u dvor *Camelot* [...] (Пекић 2006: 55); [...] šta је, zapravo, *Commonwealth*? (Пекић 2006: 174).

д) Инструментал:

1. Називи политичких заједница:

[...] kojim је izgubljena i zamenjena *Commonwealthom*. (Пекић 2006: 271).

г) Локатив:

1. Називи грађевина, установа, и сл.:

[...] u *Stonehengeu*... (Пекић 2006: 20); [...] u *Toweru* [...] (Пекић 2006: 127); [...] sedeo u *King's Benchu*, kraljevom zatvoru [...] (Пекић 2006: 230).

Поново наилазимо на пример назива који садржи два елемента, и у коме деклинацији подлеже искључиво други елемент (*King's Benchu*).

2. Називи регија, градова, округа, држава, музеја, река, увала, брда, законских аката, статута, књига, новина, и сл.:

[...] u sirovim goletima škotskog *Highlanda* [...] (Пекић 2006: 21); [...] u *Salisburyju* [...] (Пекић 2006: 29); [...] u *Daneburyju* [...] (Пекић 2006: 33); [...] u *Sutton Hoou* [...] (Пекић 2006: 50); [...] u *Canterburyju* [...] (Пекић 2006: 57); [...] da је цена ljudske glave veća u *Walesu* nego u *Kentu* [...] (Пекић 2006: 61); [...] u *Nottinghamu*. (Пекић 2006: 169); [...] u *Torbeyu*, na obali [...] (Пекић 2006: 196); [...] u *Albanyju* [...] (Пекић 2006: 221); [...] čije kosti ne леже [...] u *Whitehallu* [...] (Пекић 2006: 285); [...] berza u *New Yorku* [...] (Пекић 2006: 290); [...] u *Wolverhumptonu* [...] (Пекић 2006: 302); [...] biblioteka u *British Museumu* [...] (Пекић 2006: 304); [...] u uvali *Runnymedeu* [...] (Пекић 2006: 94); U prvoj bici kod *Edgehilla* [...] (Пекић 2006: 170); U najpoznatijem, *Winchester Statutu* [...] (Пекић 2006: 105); [...] i u *Encyclopaediji Britannicai* [...] (Пекић 2006: 220); [...] objavljenim u *Daily Mailu* [...] (Пекић 2006: 290).

На основу наведених примера закључује се да су Е властита имена која се односе на називе: књига, докумената, законских аката, статута, новина, музеја, политичких странака, грађевина, бродова, носача авиона, река, увала, брда, градова, округа, држава, регија, итд. деклинабилна уколико садрже један елемент, док у случају да се састоје од два или више елемената, морфолошки постаје уклопљен искључиво последњи елемент

(*Task-Forcea, King's Benchu, Sutton Hoou, New Yorku, British Museumu, Winchester Statutu, Daily Mailu, British Civil Servicea*). Изузетак од овог правила јесте пример: *Encyclopaediji Britannicai*, у коме су оба елемента назива обележена флективним наставком.

Укратко ће бити представљена и Е властита имена која се односе на географске појмове, институционалне појмове, али и друге појмове (називе: грађевина, колонија, лука, новина, књига, улица, грофовија, замкова, бродова) у којима не долази до морфолошког уклапања придруживањем падежних наставака. Број оваквих апелативних позајмљеница је неупоредиво мањи у односу на већ претходно представљену групу у којој је примарно преузимање С морфолошких обележја. Именице су представљене у оквирима падежних конструкција у оквиру којих је требало да усвоје и одређене падежне наставке, који су у овим случајевима изостављени.

а) Генитив:

1. Називи грађевина, колонија, лука и сл.:

Роћеу од кулне творевине *Stonehenge* [...] (Пекић 2006: 13); [...] ustav kolonije *Massachusetts* [...] (Пекић 2006: 225); [...] bombardovanjem luke *Yarmouth* [...] (Пекић 2006: 277).

б) Датив:

1. Називи новина:

Sudeći prema londonskom *The Cronicle* [...] (Пекић 2006: 110).

в) Акузатив:

1. Називи улица:

[...] useljenja u *Downing Street 10* [...] (Пекић 2006: 290).

г) Локатив:

1. Називи новина, књига, грофовија, замкова, залива, бродова и сл.:

Uprkos izveštaju Bede u *Anglo-Saxon Chronicle* [...] (Пекић 2006: 54); [...] u višedomnoj *The History of the English People* [...] (Пекић 2006: 117); [...] u svojoj *History of England* [...] u knjizi *England in the Nineteenth Century* [...] a Lytton Strachey ih u *Eminent Victorians* [...] pomalo ismeva. (Пекић 2006: 246); Istoričar Robert Blake u *The Decline of Power, 1915-1964*, smatra da [...] (Пекић 2006: 295); [...] u današnjoj grofoviji u *Wiltshire* [...] (Пекић 2006: 54); [...] u zamku *Hampton Court*. (Пекић 2006: 130); [...] u zalivu *Scapa Flow* [...] (Пекић 2006: 277); [...] na brodu *Endurance* [...] (Пекић 2006: 281).

3.4.2.3. ТРАНСМОРФЕМИЗАЦИЈА

Задаци анализе на морфолошком нивоу подразумевају: а) утврђивање промена кроз које пролази Е основни облик (који ће најпре бити представљен с обзиром на своју структурну грађу – у зависности од тога да ли су његови конституенти слободни морфем + нулти везани морфем или слободни морфем + везани морфем; уз напомену да ће цитирање свих основних облика бити извршено тако да буду представљени самостално, у морфолошки неутралној позицији), док ће промене бити регистроване у току прелаза Е модела у основни облик С реплике; б) утврђивање начина вршења утицаја С морфолошких језичких законитости на сам основни облик, односно испитивања степена морфолошко-граматичке интерференције којој је овај модел подвргнут. Филиповићеви теоријски приципи, односно „правила супституције на морфолошкој разини (Substitution on the morphological level)” (Филиповић 1986: 118) биће узети као критеријуми приликом разврставања именичких, придевских и глаголских англицизама²³⁶, који су забележени у довољном броју (изузев неколицине глаголских англицизама) да би могли бити укључени у анализу. У погледу система њихове интеграције, важно је било извршити и анализу морфолошких категорија, односно укључивање наставака које након импортације речи С језик налаже да самој речи буду придружени како би она могла изражавати категорије које С морфолошки систем поседује, док је ова анализа заснована на Хаугеновој интерпретацији основног принципа (уп. Haugen: 1969: 439–440 у Филиповић 1986: 117). Лингвистичком операцијом супституције на плану морфолошког односно трансморфемизације неопходном ради регулације интеграције Е основног облика интерпретирани су и вредновани наведени англицизми с обзиром на то да ли се промене које доживљавају могу подвести под правила нулте трансморфемизације, делимичне или компромисне и потпуне трансморфемизације.

²³⁶ Именице, придеви и глаголи су: „три парадигматске класе Е језика којима припада највећи број модела и три парадигматске класе СХ језика у које је сврстана огромна већина реплика; четврта парадигматска класа Е језика – заменице – врло ретко служе као модели, што је случај и са свим осталим врстама речи Е језика.” (Сурдучки 1978: 268)

А) ИМЕНИЧКИ АНГЛИЦИЗМИ

1. Нулта трансморфемизација

Нулта трансморфемизација представљена је формулом: слободни морфем + нулти везани морфем, а судећи по типолошкој особини Е језика да је највећи број речи обележено овом формулом управо је та особина оно по чему се С језик разликује (због постојања наставака који су карактеристични за одређене врсте речи). У Е језику недостатак флективних наставака отвара бројне могућности за конверзију чија продуктивност се везује за непостојање морфолошких ограничења (осим у случају немогућности конверзије неких деривираних именица у глагол, мада се ово не односи на све деривираних именице) због чега је могуће творење различитих врста речи (преображај именица у глаголе или придева у именицу итд.) а да притом не долази до придруживања наставака који ће носити „морфолошки терет” означавања врсте речи (в. Вауер 1984: 226). Критеријуми у вези са инвентаром осведочених наставака у секундарној деривацији преузети су од Ћорића (2008) и Сурдучког (1978). Именички англицизми код којих је спроведена нулта трансморфемизација категоризовани су обзиром на чињеницу да ли се ови апелативи завршавају на сугласник или самогласник:

1. Апелативне лексеме које се завршавају на сугласник:

Енглеска реч основа + нулти суфикс	Посуђеница у српском језику слободни морфем + нулти везани морфем {∅}
E pound	S funta -{∅} (Пекић 2006: 73);
E design	S dizajn -{∅} (Пекић 2006: 174);
E standard	S standard -{∅} (Пекић 2006: 46);
E dominion	S dominion -{∅} (Пекић 2006: 82);
E baronet	S baronet -{∅} (Пекић 2006: 29);
E manor	S manor -{∅} (Пекић 2006: 79);
E humor	S humor -{∅} (Пекић 2006: 120);
E Whig	S vig -{∅} (Пекић 2006: 184);
E tomahawk	S tomahavk -{∅} (Пекић 2006: 189);
E tank	S tenk -{∅} (Пекић 2006: 283);
E sport	S sport -{∅} (Пекић 2006: 17);
E import	S import -{∅} (Пекић 2006: 205);
E junk	S džunka -{∅} (Пекић 2006: 35);
E lord	S lord -{∅} (Пекић 2006: 88);
E tunnel	S tunel -{∅} (Пекић 2006: 231);
E bard	S bard -{∅} (Пекић 2006: 270);
E farm	S farma -{∅} (Пекић 2006: 346);
E film	S film -{∅} (Пекић 2006: 28);
E limit	S limit -{∅} (Пекић 2006: 148);
E hol	S hol -{∅} (Пекић 2006: 88);
E minstrel	

E cricket	S minstrel -{Ø} (Пекић 2006: 55);
E football	S kriket -{Ø} (Пекић 2006: 157);
E park	S fudbal -{Ø} (Пекић 2006: 179);
E closet	S park -{Ø} (Пекић 2006: 244);
E jockey	S klozet -{Ø} (Пекић 2006: 49);
E club	S džokej -{Ø} (Пекић 2006: 213);
E trick	S klub -{Ø} (Пекић 2006: 174);
E clan	S trik -{Ø} (Пекић 2006: 114);
E agent	S klan -{Ø} (Пекић 2006: 33);
E tennis	S agent -{Ø} (Пекић 2006: 125);
E record	S tenis -{Ø} (Пекић 2006: 179);
E control	S rekord -{Ø} (Пекић 2006: 254);
	S kontrola -{Ø} (Пекић 2006: 215);

2. Апелативне лексеме које се завршавају на самогласник:

Енглеска реч	Посуђеница у српском језику
основа + нулти суфикс	слободни морфем + нулти везани морфем {Ø}
E strike	S štrajk -{Ø} (Пекић 2006: 289);
E radio	S radio -{Ø} (Пекић 2006: 300).

У наведеним примерима долази до подударача двају језика у завршенима, јер је адаптација свих позајмљеница извршена нултим наставком, чија је продуктивност наглашена у односу на потенцијал других наставачких могућности (од којих је забележен само наставак *-o* у **radio**), док је основни облик формиран комбиновањем слободног морфема и нултог везаног морфема. Готово све наведене именице имају консонантски завршетак, што је подударно у оба језика. Будући да везаног морфема нема, нема ни потребе да се изврши морфолошка адаптација основног облика. Сви наведени једносложни англицизми са нултим морфемом који се у номинативу сингулара завршавају на сугласник мушког су рода, изузев апелатива: **farma**, **funta**, **kontrola** и **džunka** фарма које имају ознаку женског рода. Бројност примера који имају ознаку мушког рода упућује на принцип „тенденције мушког рода” (Филиповић 1990б: 34), чији је резултат усмеравања чак и оних именица које би по свом наставачком завршетку припадале категорији средњег рода (а сходно томе добиле и деκлинацију у односу на средњи род именица које се завршавају на *-o*), што узрокује одређивање мушког рода и ових именица. Пример из корпуса који ово поткрепљује је апелатив **radio** који има ознаку мушког, а не средњег рода, што је у С морфолошком систему окарактерисано као својврсна иновација. У овој именици се *-o* доживљава као део основе, а не као наставачка морфема, због чега је адаптација извршена нултим везаним морфемом. Именице из прве наведене групе које задржавају природни мушки род јесу:

lord, bard, minstrel, džokej, agent, док у овој именичкој групи нису забележене именице које би задржале природни женски род. У свим наведеним примерима реч је о примарној адаптацији, зато што да не долази до промене врсте речи. Произвољност избора нултог везаног морфема или наставачког завршетка *-a* исказује произвољност приликом адаптације ових именица: *bard # barda, tomahavk # tomahavka, umd*. Постоји и један број именица мушког рода са именицама сличног значења које нису утицале на преузимање рода позајмљеница: *limit* (граница), *klozet* (шоља), итд. Позајмљенице *manor, humor* садрже нулти наставак и задржавају се на *-or*. Све наведене именице (из обе групе) директне су реплике Е именица и примарно су адаптиране нултим суфиксом. Секундарних изведеница овде нема. Један број приказаних Е модела приликом нултог адаптирања и преображаја у С реплике добија наставачку морфему – *a* која је у С језику поуздани индикатор женског рода: *džunka, farma* (Е *junk, farm*). Хипотетички гледано, уколико се успостави аналогија са другим индигеним речима сличног значења као и *džunka, farma*, може се навести да су на пример именице барка, лађа као и земља, кућа утицале на преузимање граматичког женског рода ових именица, али се оваква семантичка аналогија мора задржати у домену претпоставки, те не врши пресудну улогу у погледу избора рода позајмљеница, односно не можемо бити сигурни у дејство аналогије као механизма одабира.

Присуство иновација у погледу задржавања Е завршетка односно финалног самогласника *-i* приликом формирања С реплика показано је на малом броју ексцерпираних примера:

Енглеска реч	Посуђеница у српском језику
основа + нулти суфикс	слободни морфем + нулти везани морфем {∅}
Е penny Е Tory	S peni -{∅} (Пекић 2006: 205); S tori -{∅} (Пекић 2006: 184).

У наведеним примерима, апелативи се завршавају на *-i*, пошто и сами модели на основу којих су настале С реплике имају завршетак *-i*, који је претходно графемски и фонолошки адаптиран (што је представљено у претходним деловима рада). Пошто овај завршетак није наставачка морфема, и у наведеним позајмљеницама овај завршетак је део основе а не наставак, због чега су ове именице адаптиране нултим наставком. Обе имају деклинацију као именице прве врсте и имају ознаку мушког рода, што се изнова објашњава осведоченом тенденцијом мушког рода. За ове именице карактеристично је развијање падежних облика додавањем падежних наставака, при чему у свим

падежима (изузев ном. и акуз. једине) долази до промене основе односно придруживања хијата *-j* на основу у тзв. косим падежима.

2. Компромисна трансморфемизација

Примери компромисне трансморфемизације који се примењују као компромисне реплике, а да притом не изражавају потенцијал да буду уклопљени у даље видове трансморфемизације забележени су у корпусу. У морфолошком смислу, представљају отклон од уобичајених домаћих језичких форми, тј. специфично структурно „творење” јединица које садрже Е везане морфеме: *-er* и *-ing* које се сматрају иновацијама у морфолошком структурисању С јединица:

Енглеска реч	Посуђеница у српском језику
основа + суфикс	слободни морфем + Е везани морфем
E training E shilling E sterling E transfer E leader E farmer	S trening -{∅} (Пекић 2006: 80); S šiling -{∅} (Пекић 2006: 60); S sterling -{∅} (Пекић 2006: 73); S transfer -{∅} (Пекић 2006: 205); S lider -{∅} (Пекић 2006: 142); S farmer -{∅} (Пекић 2006: 54).

С обзиром да све наведене компромисне реплике садрже везани морфем *-er* (*transfer, lider, farmer*) или *-ing* (*trening, šiling, sterling*), при чему се важност употребљеног везаног морфема *-er* посебно наглашава јер се повезује са творењем псеудоанглицизама или „секундарним англицизмима (Secondary Anglicisms)” (Филиповић 1986: 193). Дакле, секундарни англицизми: *transfer, lider, farmer* јесу изведенице настале деривацијом, односно придруживањем англицизама и суфикса *-er*, који је остао морфолошки неадаптиран. У примерима: *lider, farmer* формант *-er* има: „функцију суфикса у деривацији именица са а) људском референцијом – агентивних именица” (Даниловић, Димитријевић 2011: 44), док се значење „предметне референције” (Даниловић, Димитријевић 2011: 44) везује за употребу истог форманта у примеру *transfer*. Висок степен валентности наведеног форманта у примеру *lider* показује да се комбинује са глаголском творбеном основом (Е *leader*), а у примеру *farmer* (Е *farmer*), показује да може да се комбинује и са именичком творбеном основом, док се у С језику исти суфикс додаје глаголским основама, тако да можемо говорити о сличним семантичко-деривационим чиниоцима приликом творења деривата у оба језика, али је свакако сам процес деривирања именица посредством усвајања

оваквог Е деривационог модела иновативан. На основу класификације коју дају Даниловић и Димитријевић (2011) примери *lider, farmer* имају обележја [+ живо, + особа], семантички су хетерогени и припадају категорији *nomina agentis* или *nomina professionis*: лидер [*leader* према *lead* водити, предводити] „вођа, првак политичке партије, неког покрета и сл.; уопште онај који води, главар, предводник” (Клајн, Шипка 2007: 702); фармер [*farmer* према *farm* „пољопривредно добро, пољопривредно имање”] „власник фарме; радник на фарми; пољопривредник” (Клајн, Шипка 2007: 1307) Англицизам *transfer* има обележје [- живо] и садржи предметну референцију, и има статус термина у домену банкарства: „2. банк. а. преношење, пребацивање новца из једне финансијске установе у другу, односно из једне земље у другу. б. пренос вредносних папира с једног власника на другог.” (Клајн, Шипка 2007: 1258) Англицизам *training* („вежбање с циљем да се стекну одређене способности” (Клајн, Шипка 2007: 1263)) јесте дериват морфолошки адаптираног глагола и припада групи – *nomina actionis*: тренинг (*training* према *train* „1. а. подучавати, увежбавати кога у некој спортској дисциплини. б. привикавати кога одређеном понашању, навикама и сл.” (Клајн, Шипка 2007: 1263)). У Е језику је висок степен продуктивности конверзије глагола у именицу. Са становишта деривационог варирања, наведени англицизми на -*er* (који припадају групи *nomina agentis* или *nomina professionis*) подлежу даљој деривацији у складу са законитостима деривационог система српског језика, будући да су морфолошки адаптирани: а) *nomina agentis* мотивисан глаголом (лидер) → моционо образовање (лидерка) → релациони или посесивни придев (лидерски); б) *nomina professionis* мотивисане именицом → релациони придев (фармер → фармерски), моционо образовање (фармерка) и назив сталежа (фармерство).

Придеви забележени у корпусу нису били обележени променама представљеним компромисном трансморфемизацијом. Кад је реч о другим забележеним именичким англицизмима, уочен је монофункционални формант *-ist* (који у Е језику углавном омогућава творбу именица од придева: уп. Вауер 1984: 222, док је у примерима у нашем корпусу показано да је реч о творењу Е именица од именица) у примарној адаптацији: *jorkista* (Е *York*→*Yorkist*), *laburista* (Е *Labour* → *Labourist, Labourite*):

Енглеска реч	Посуђеница у српском језику
основа + суфикс	слободни морфем + Е везани морфем
Е <i>Yorkist</i> Е <i>Labourist, Labourite</i>	S <i>jorkista</i> (Пекић 2006: 110); S <i>laburista</i> (Пекић 2006: 254).

Овај суфикс је одабран за анализу будући да је садржан у Ћорићевој класификацији образовања страних лексичких јединица посредством „суфиксног творбеног начина” (в. Ћорић 2008: 42–51). Ћорић наводи да овај суфикс: „гради, по правилу, деноминалне ознаке лица” и јавља се: „у два морфолошка лика: са морфемом *-a* и без ње на крају” (Ћорић 2008: 47), што је и показано на наведеним примерима. Овај страни суфикс („страни суфикс, туђи суфикс, позајмљени суфикс, интернационални суфикс, суфикс страног порекла” – Ћорић 2008: 69) додат је на „основински део деривата” (Ћорић 2008: 69), а у значењском смислу реч је о дериватима мотивисаним апстрактним називима покрета, схватања и сл., па се: „Деривати ове скупине могу обухватити парафразом: присталица (следбеник, поборник, приврженик) учења (теорије, правца...)” (Ћорић 2008: 79). У нашим примерима *laburista* је: „припадник или присталица лабуристичке, радничке странке (Labour Party) у Великој Британији и другим земљама” (Клајн, Шипка 2007: 684), док је *jorkista* присталица династије Јорк (*York*). Суфикс *-ist* има важну улогу у творби псеудоанглицизама, што упућује на значајност овог форманта у процесу секундарне адаптације. Дакле, реч је о хибридни позјамљеницама које имају С (односно одомаћени страни) наставак којим се замењује некакав наставак Е модела и означене су следећим дијаморфским односом: Е *-ist* > С *-ist(a)*.

3. Потпуна трансморфемизација

У погледу потпуне трансформације именичких англицизама забележени су следећи примери:

Енглеска реч	Посуђеница у српском језику
основа + нулти суфикс	слободни морфем + везани морфем
Е Victorianism Е farm Е epomania Е supremacy Е truism Е Chartism Е gentry	С viktorijanstvo (Пекић 2006: 246); С farmerstvo (Пекић 2006: 31); С ipomanija (Пекић 2006: 31); С supremacija (Пекић 2006: 31); С truizam (Пекић 2006: 31); С čartizam (Пекић 2006: 250); С džentrija (Пекић 2006: 185).

У примеру *supremacija* (Е *supremacy*) запажа се присуство С еквивалентног суфикса лат. порекла *-acija* (у односу на Е суфикс *-cy* (који у Е језику омогућава

творење именица од придева – уп. Bauer 1984:222) са значењем „стања и квалитета”²³⁷. Примери *truizam*, *čartizam* (Е *truism*, *Chartism*) показују наставак *-ism* (који у Е језику мотивише творење именице од именица – уп. Bauer 1984: 221), суфикс лат. порекла чији је С еквивалентни суфикс лат. порекла *-izam*, али овај суфикс није употребљен приликом адаптирања именице *viktorijanstvo* која је настала додавањем С суфикса *-stvo*. Исти суфикс придружен је у случају англицизма *farmerstvo*. Суфикс *-izam* је: „један од најчешћих суфикса који свршавају на консонантску скупину која се редуцира уметањем *-a*” (Филиповић 1990: 66). У примерима *ipomanija*, *džentrija* наилазимо на веома продуктиван суфикс *-ija*, који је, такође, забележен у Ћорићевој класификацији страних суфиксних форманата који: „своју формантску улогу добијају на домаћем терену укључивањем у домаћи творбени систем” (Ћорић 2008: 42). Апелативи *truizam*, *čartizam* спадају у ред хибридних позајмљеница у којима се постојећи дијаморфски односи могу представити следећом формулом: Е *-ism* > С *-iz(a)m*. Овде је још увек реч о примарној адаптацији, али не и о секундарној деривацији. Наиме: „у хибридних позајмљеница СХ наставци су једноставно преузели функцију и значење Е наставака у моделима, док се у секундарних изведеница ради о стварању нових речи од већ усвојених позајмљеница.” (Сурдучки 1978: 281).

Наводимо и следеће примере:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском (ж.р.) множина
основа + нулти везани морфем	Слободни морфем + српски везани морфем -ац
Е Lancastrian	С Lankesterijanac -{∅} (Пекић 2006: 110);
Е Elizabethan	С elizabethanac -{∅} (Пекић 2006: 148);
Е Tory	С torijevac -{∅} (Пекић 2006: 184);
Е Whig	С vigovac -{∅} (Пекић 2006: 167);
Е Victorian	С viktorijanac -{∅} (Пекић 2006: 246).

Секундарне изведенице: *Lankesterijanac*, *elizabethanac*, *torijevac*, *vigovac*, *viktorijanac* не могу се сматрати правим позајмљеницама, будући да су изведене од примарно адаптираних позајмљеница. Инвентар наставака који партиципирају у извођењу секундарне деривације су: *-ev(a)c* односно *-ov(a)c* као у *torijevac*, *vigovac*; затим *-an(a)c* као у *elizabethanac*, *Lankesterijanac*. Све именице изведене су од реплика Е именица (Tory, Whig) и придева на *-ian* (Lancastrian, Victorian) или *-an* (Elizabethan). Није реч о хибридних позајмљеницама, зато што није извршена супституција Е наставка С наставком.

²³⁷ Преведено од: „state or quality of”, преузето из: (Вајт, Совел, Јанагихара 1999: 302–308)

Наредни пример апелатива *stjuardesa* показује придруживање С везаног морфема *-a* на постојећи Е модел кога сачињавају слободни и везани морфем, с циљем означавања рода (женског) именице, док се Е везани морфем који врши улогу означавања женског рода у Е језику *-ess*²³⁸ – задржава и у оквиру С позајмљенице. Дакле, ознака граматичког женског рода ове именице мотивисана је природним женским родом појма који је именицом означен.

Енглеска реч – модел	Посуђеница у српском (ж.р.)	Посуђеница у српском (ж.р.) множина
основа + <i>-ess</i>	Слободни морфем + Е везани морфем + С везани морфем	Слободни морфем + Е везани морфем + С везани морфем
Е <i>steward-ess</i>	С <i>stjuard-es-a</i>	С <i>stjuardese</i> (Пекић 2006: 298).

Б) ПРИДЕВСКИ АНГЛИЦИЗМИ

1. Потпуна трансморфемизација

У разматрању потпуне трансморфемизације придевских англицизма односно формирања модела на основу формуле: слободни морфем + С везани морфем биће представљени следећи придевски англицизми чија је класификација извршена на основу правила потпуне трансморфемизације као и на основу секундарне адаптације (с обзиром да нису забележени примери примарне адаптације придева). Забележени ступањ супституције је важан, узимајући у обзир изразитост морфолошких особености С језика, односно непроменљивост изражавања морфолошких аспекта у смислу рода, броја и падежа. Придевски англицизми формирано посредством нулте трансморфемизације, садржани од нултог везаног морфема, одређени примарном адаптацијом – нису забележени у нашем корпусу. Са друге стране, забележен је значајан број примера изведених секундарном адаптацијом од примарно адаптираних позајмљеница на основу С морфолошких законитости – придруживањем С везаних морфема, односно придевских суфикса:

²³⁸ ‘*-ess* This suffix forms female human nouns from unmarked or male human nouns, showing either professional status or the status of the woman’s husband. Of recent years, this suffix has met with a certain amount of disapproval from feminists, but it is still productive at the moment, though the productivity is limited because of competition from other patterns, notably compounds with a first element *woman-* and the (especially US) suffix *-ette*.’ (Бауер 1983: 221)

Енглеска реч	Посуђеница у српском језику
основа + нулти суфикс	слободни морфем + везани морфем
E farmer	S farmerski (Пекић 2006: 269);
E contraceptive	S kontraceptivan (Пекић 2006: 20);
E Edwardian	S edvardijanski (Пекић 2006: 103);
E Orwellian	S orvelijanski (Пекић 2006: 199);
E Elizabethan	S elizabetanski (Пекић 2006: 148);
E Victorian	S viktoriјanski (Пекић 2006: 246);
E train	S treniran (Пекић 2006: 79);
E train	S istreniran (Пекић 2006: 169);
E Georgian	S džordžijanski (Пекић 2006: 611);
E picturesque	S piktoreskni (Пекић 2006: 178);
E sexual	S seksualan (Пекић 2006: 117);
E Oxford	S oksfordski (Пекић 2006: 132);
E budget	S budžetski (Пекић 2006: 120);
E Tudor	S tudorski (Пекић 2006: 145);
E Stuart	S stjuartovski (Пекић 2006: 185);
E gentleman	S džentlmenski (Пекић 2006: 293);
E Westminster	S vestminsterski (Пекић 2006: 243);
E Manchester	S mančesterski (Пекић 2006: 260);
E gangster	S gangsterski (Пекић 2006: 73);
E tank	S tenkovski (Пекић 2006: 305);
E Fokland	S foklandski (Пекић 2006: 247);
E import	S importni (Пекић 2006: 211);
E charter	S čartiran (Пекић 2006: 264);
E football	S fudbalski (Пекић 2006: 281);
E export	S eksportni (Пекић 2006: 211);
E Westfall	S vestfalski (Пекић 2006: 173);
E Labourite	S laburistički (Пекић 2006: 290);
E Henry	S henrijevski (Пекић 2006: 149);
E sport	S sportski (Пекић 2006: 296);
E film	S filmski (Пекић 2006: 53);
E Yorkist	S jorkistički (Пекић 2006: 110).

Деривација представљених придевских позајмљеница врши се додавањем продуктивних придевских суфикса: *-an* (*kontraceptivan, treniran, istreniran, seksualan, importni, eksportni, čartiran*), *-ski, -čki* (*farmerski, edvardijanski, orvelijanski, elizabetanski, viktoriјanski, džordžijanski, oksfordski, budžetski, tudorski, stjuartovski, džentlmenski, vestminsterski, mančesterski, gangsterski, tenkovski, foklandski, fudbalski, vestfalski, laburistički, henrijevski, sportski, filmski, jorkistički*). Најпродуктивнији придевски суфикс је *-ski* или *-čki*, док је продуктивност придевског суфикса *-ov* забележена приликом творбе присвојних придева од властитих имена (представљеним у претходном поглављу). Сви забележени придеви стичу све морфолошке особености домаћих придева, те могу исказивати падежне односе у једнини и множини, али и ознаке рода и броја именице коју модификују. Забележен је и један пример делимичног

усвајања морфолошких особина С придева. Наиме, у примеру англицизма *piktoreskni* додавањем придевског суфикса истиче се одређени вид у мушком роду сингулара, није могуће формирати неодређени вид, док сам облик поприма сва остала морфолошка обележја С придева. Дакле, велики број забележених примера изведен је од основе властитих именица (односно посредством примарне адаптације од именичких модела), док су неки од њих изведени и од основе придева (од придевских модела), па чак и од основе глагола (од глаголских модела), на коју се секундарном адаптацијом и потпуном трансморфемизацијом врши придруживање придевских суфикса. Дакле, придеви изведени од назива и имена су многобројни, јер постоје бројне могућности за овакво извођење. Придеви изведени од именица и назива су: *edvardijanski, orvelijanski, elizabetanski, viktorijanski, džordžijanski, oksfordski, tudorski, stjuartovski, vestminsterski, mančesterski, foklandski, vestfalski, henrijevski, jorkistički*. Наставак *-ski* учествује у њиховом извођењу.

В) ГЛАГОЛСКИ АНГЛИЦИЗМИ

1. Потпуна трансморфемизација

У разматрању потпуне трансморфемизације глаголских англицизма корпус нам нуди само један пример, па не можемо изводити обимне закључке. Међутим, узимајући у обзир особеност Е именица које се по облику често не разликују од глагола, док у С језику сви глаголи имају инфинитивне завршетке *-ti* или *-ći*. Због тога се морфолошка адаптација наведеног англицизма врши у складу са творбеним принципима формирања глагола у С језику, уз неизоставно одређивање инфинитивних форманата:

Енглеска реч	Посуђеница у српском језику
основа + нулти суфикс	слободни морфем + везани морфем
Е control	С <i>kontrolisati</i> (Пекић 2006: 215).

У случају англицизма *kontrolisati* творба је извршена од Е модела (*control*) коме су придружени хибридни инфинитивни форманти *-is-a*, а затим и домаћи инфинитивни наставак *-ti*. Дакле, суфикс *-isati* је: „хибрид, састављен од страног елемента грчког поријекла, форманта *-is*, домаћег инфинитивног форманта *-a* и наставка *-ti*.”

(Филиповић 1986: 137). Придевски англицизми *treniran*, *istreniran* формирани су на основу глагола *trenirati* (изведеног од Е модела *train*). Даље, глаголска посуђеница *kontrolisati* у погледу парадигме конјугације глаголске врсте припада другом разреду пете врсте, док позајмљеница *trenirati* припада првом разреду пете врсте.

3.4.2.4. Морфолошке категорије рода, броја и падежа

Узимајући у обзир значајност графемског и фонолошког облика именичких позајмљеница у нашем корпусу закључује се о пресудности овог облика у погледу одређивања граматичког рода позајмљеница. Сурдучки (1978) наводи два критеријума неопходна ради разврставања именичких позајмљеница током одређивања њиховог граматичког рода – форму и значење: „Под формом се овде подразумева највише фонолошки или графички облик завршетка у репликама” (Сурдучки 1978: 288). Дакле, завршеци се поистовећују са неким С наставком, а с обзиром да: „наставачке морфеме носе собом извесно значење” (Сурдучки 1978: 288), овакви деривациони наставци заједно са формом позајмљенице врше пресудни утицај на одређивање морфолошке категорије рода. На основу тога закључује се да највећи број заступљених именичких англицизама у корпусу припада мушком роду, управо због нултог везаног морфема којим су адаптиране. Чак и у погледу именица адаптираних завршетком *-i*, због немогућности њихове идентификације као наставачких морфема које би могле понети и одговарајуће значење, овај наставак посматра се искључиво као део именичке основе, због чега су се и ове именице морале адаптирати нултим морфемом, који је као и у случају претходне наведене групе позајмљеница категоризован у односу на мушки род. Мали је број именица чија се графичка форма остварује тако што се Е модел у току адаптације у С реплику завршава на *-a*, што је ознака женског рода у С језику. Ово је био индикатор да се и ове именице представе одређеношћу женског, а не мушког рода, као претходно наведене групе именица:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском (ж.р.) једнина
основа + нулти везани морфем	Слободни морфем + српски везани морфем
E pound	S <i>funta</i> -{∅} (Пекић 2006: 73);
E junk	S <i>džunka</i> -{∅} (Пекић 2006: 35);
E farm	S <i>farma</i> -{∅} (Пекић 2006: 346);
E control	S <i>kontrola</i> -{∅} (Пекић 2006: 215).

Даље, чак су и именице у којима се запажа да је Е модел адаптиран С завршетком на *-o* – обележене присуством мушког рода. Мада, с обзиром да је наведена именица *radio*,

садржана од дугог вокала који показује тенденцију да буде задржана као део основе, због чега се овај завршетак више доживљава као неизоставни део основе, а не као наставачка морфема, носилац одређеног значења – онда се може говорити о мањем степену оклевања приликом одабира граматичког – у овом случају мушког рода. И у наведеним хибридном позајмљеницама пресудан је графемски и фонолошки облик позајмљенице у погледу одређивања рода. Именице које се завршавају на *-ist* припадају граматичком мушком роду, зато што је дошло до супституције Е наставка С одомаћеним суфиксом који има сличну или приближну форму као и његов Е еквивалент. Ово се примењује и на именице које се завршавају на *-iz(a)m* и у којима се такође одвија супституција Е наставка С одомаћеним наставком. Запажена је и именица која у оба језика има ознаку природног женског рода (*stjuardesa*) који је извршио највећи утицај у смислу одабира граматичког женског рода. На овај начин род према полу подразумева формирање С реплике помоћу наставка *-a* који је показатељ женског рода. Хипотетичност поставке о аналогiji као теоријском конструкту у „творењу” рода позајмљенице изнета је у претходном делу рада.

Категорија граматичког броја именичких позајмљеница показује подударност у оба језика, за разлику од неподударности природног и граматичког рода.

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском (ж.р.) множина
основа + нулти везани морфем	Слободни морфем + српски везани морфем
E junks	S džunke -{∅} (Пекић 2006: 35);

Судећи по облицима за множину закључује се да се именичке позајмљенице понашају у складу са С морфолошким законитостима. На пример: именице са завршетком на *-a* добијају плурални наставак *-e* (*funte, farme, džunke, kontrole*), док именице мушког рода имају наставак *-i* у множини: *transferi, lideri, farmeri, laburisti, jorkisti*, итд. Бројни су примери једносложних апелатива који творе множину проширењем основе са *-ov* и наставком *-i* (*klubovi, trikovi, tenkovi, sportovi, lordovi, bardovi, filmovi*, итд.). Позајмљенице које садрже више слогова обично имају наставак *-i* у множини: *baroneti, dominioni, minstrelji, džokeji, agenti, limiti, tuneli, klozeti*, итд. Дакле, формирани плурални облици доследно следе све специфичности које са собом доноси реализација морфолошких категорија рода и броја које су директно повезане. Е плурални наставак *-s* (*clubs, tricks, tanks, sports, lords, bards, films*) није унео никакву морфолошку иновацију. У структурном погледу Е модел се састоји од основе и Е

плуралног наставка *-s*, *C* позајмљеница састоји се од слободног морфема и нултог везаног морфема; док се напослетку плурални облик *C* позајмљенице у ном. јед. састоји од слободног морфема и *C* везаног морфема. Формирање *E* плуралних облика представљено је и реализацијом контаминације којом се губи *E* плурални наставак *-s*, због чега у даљој адаптацији *E* лексичке јединице творе плурал као и *C* речи. Лексеме се деклинирају по парадигми мушког рода.

Приликом усвајања страног (*E*) лексичког садржаја, позајмљенице добијају парадигматске облике. Адаптација падежним наставцима на морфолошком нивоу недељива је од адаптације броја и рода и одвија се истовремено. Именице адаптиране нултим наставком добијају падежне наставке као и *C* именице мушког рода; именице адаптиране наставком *-a* добијају падежне наставке као и *C* именице женског рода. Овде не може бити речи о иновацијама. О иновацијама се наводи у случају адаптације именица са вокалом *-i* као завршетком њихове основе (већ је наведено додавање хијатског *-j*). Затим, пронађена је и именица на *-io* (*radio*) у којој се на основу (која се добија елиминисањем завршетка *-o*) на коју се придружује хијатско *-j*, а потом и одговарајући падежни наставци.

3.4.2.5. Морфолошка категорија броја – фреквентност правилне употребе *C* именица у једнини/множини

Уочена је употреба *C* именица у множини у моментима када је употреба једине инхерентнија *C* морфолошком систему, и обрнуто. Чини се да су кључни разлози за овакве иновативне поступке на плану морфолошке категорије броја изазване *E* морфолошким механизмима у којима је оваква употреба именица прихватљива и дозвољена.

- 1) [...] mora se znati da na licu nisam imao odbrambeni izraz mrzovolje, svojstven *Evropljaninu* na ulicama Londona. (Пекић 2006: 14);
- 2) [...] status građanina je ono što *Rimljana* i *Grka* deli od varvara. (Пекић 2006: 46);
- 3) [...] koje savremenog "slobodnog" čoveka obavezuju na izvesne *odanosti* ili dužnosti. (Пекић 2006: 57);
- 4) [...] posle hiljadugodina telesnih *uzdržavanja* [...] (Пекић 2006: 85);
- 5) [...] odgovornog, uzgred rečeno, za bezdušne *svireposti* u istrebljenju francuskih jeretika [...] (Пекић 2006: 101);
- 6) odgovornog, uzgred rečeno, za bezdušne *svireposti* u istrebljenju francuskih jeretika [...] (Пекић 2006: 101);
- 7) [...] najviše je učinila da se o njemu malo zna, a da ono rđavo što se misli nema pouzdane naučne *podloge*. (Пекић 2006: 113);
- 8) Od zarđale feudalne mašinerije za uterivanje poreza [...] (i *bankrotiranja* zemlje) [...] (Пекић 2006: 120);
- 9) Nisu oni objavili rat samo kraljevom samovlašću nego i njegovim, pa i svim engleskim, svetovnim *neozbiljnostima* [...] (Пекић 2006: 181);
- 10) Ako je jedina moguća zabava u

vreme Republike bio odlazak na gradski trg i gledanje *koprca* obešenih veštica [...] (Пекић 2006: 182) итд.

Највише је забележених примера у којима је осведочена употреба плуралних облика уместо именица у једнини које би се могле очекивати у С морфолошком систему. У примеру 1) и 2) забележена је употреба једнине властитих именица иако је очекивана употреба множине, будући да све наведене именице подразумевају упућивање на било ког становника који живи на означеним територијама (било ког *Evropljanina*, *Rimljanina* или *Grka*). У Е језику постоји могућност генеричке употребе неодређеног члана, односно да: „Именица са неодређеним чланом у генеричкој/класификативној употреби представља било који члан неке класе који је репрезентативан” (Ђорђевић 2002: 196), што је на овај начин пренето у домаћи садржај у коме је једнина задржана уместо очекиване употребе плуралног облика: *Evropljani*, *Rimljani*, *Grci*. Ипак, осведочено је фаворизовање множине у већем броју примера: пример 3) ...koje savremenog "slobodnog" čoveka obavezuju na izvesne *odanosti* ili *dužnosti*. (E ...due to which a modern 'free' man is obliged to certain *loyalties* or duties); пример 7) *Od zardale feudalne mašinerije za uterivanje poreza... (i bankrotiranja zemlje)...* (E the country *bankruptcies*). Није забележен значајан број оваквих примера, па не можемо говорити о њиховој континуираној употреби.

3.4.2.6. Закључак у вези са морфолошком адаптацијом

У креирању и конструисању доминантне стратегије инкорпорирања морфолошки адаптираних именичких и придевских англицизама (укључујући и Е властита имена), важну улогу имала је анализа процеса морфолошке адаптације. Изразитост творења морфолошких релација наведених облика појачана је преузимањем особености С морфолошког система. Суштински одређена теоријским поставкама Филиповићеве теорије о језицима у додиру, анализом је настојано да се испита чин формирања морфолошких облика преузетих Е модела, као и успостављање морфолошких категорија уз припадајуће принципе трансморфемизације као илустрацију класификованих именичких и придевских англицизама, међусобно супростављеним у лингвистичком (свакако и књижевном) простору у коме је доживљена и потврђена као релевантна појава лингвистичког позајмљивања у овог пута морфолошкој равни.

Интерпретација Е властитих имена, односно поимање њиховог адаптивног процеса извршено је и приказано издвајањем:

а) Личних, географских, институционалних и других имена која нису подвргнута ортографско–фонолошкој адаптацији, али је зато смисао морфолошке адаптације добио свој пуни замах у корпусу. Категоризацијом падежних наставака илустровано је усклађивање морфолошких категорија тј. додавање флективних наставака. Запажен је огромни број изворно писаних Е властитих имена захваљујући којима је постојећи латинички скуп слова проширен латиничким словима који се не налазе у С систему qQ, wW, xX, yY, и која су обogaћена дијакритичким знацима, од којих се у корпусу не одступа. Остварена сложеност у придруживању флективних наставака делује на отварање могућности партиципирања наведених Е јединица у реализацији морфосинтаксичких релација, али је истовремено овакав ефекат и потврда њихове деклинабилности као једне од морфолошких препознатљивости С морфолошког система, која провоцира даље морфолошке промене обухваћеног Е језичког материјала. Описима недеклинабилности Е иницијала (који се налазе испред морфолошки адаптираних Е презимена) утиче се на задржавање Е јединица чија је непроменљивост у погледу даљег морфолошког моделовања резултирала као директна последица у морфолошком смислу често „непопустљивих” Е лексичких јединица. Међутим, егземплирајући модели у највећој мери реализују се у корпусу по узору на С парадигматске облике (мада долази и до неуобичајене акумулације самогласника у вези са настојањем да се оствари морфолошка категорија броја (*Georgee*)).

б) Другу групу транспонованих Е властитих имена чине имена која су „драматизована” управо тиме што су изложена одговарајућим ортографским и фонолошким алтерацијама, а затим на тако перципиране облике делује процес морфолошке адаптације, али је њихов број неупоредиво мањи.

в) Граница између наведених категорија Е властитих имена проширена је транспоновањем Е имена унутар корпуса која нису попримила С морфолошка обележја, тј. реч је о примерима код којих је рефлектован изостанак С флективних значења.

Од Е властитих имена настали су и бројни морфолошки (али не и ортографско–фонолошки) адаптирани присвојни придеви. У погледу извршене адаптације Е властитих имена која се односе на изворно написане Е географске називе, грађевине, институције и сл. (које су класификоване у односу на придружене падежне наставке), закључено је следеће:

а) скраћенице (упадљиво мали је број присутних скраћеница) нису носилац морфолошког терета, већ Е именица која иза њих следи;

б) уколико је реч о вишечланим називима (књига, докумената, законских аката, политичких странака, грађевина, бродова, носача авиона, градова, округа, покрајина, одељења државне управе, итд.) запажене су две могућности. Прва могућност указује да ни један елемент из састава наведених назива није обележен својством недеклинабилности, без обзира у ком падежу у реченици су дати Е властити називи (транспоновани у изворном облику); док друга уочена могућност указује да само последњи елемент датих Е назива добија падежни наставак, док остали елементи не показују својство деклинабилности – што несумњиво усмерава наше закључке у вези са постојањем одступања од С морфолошког система који јасно налаже деклинабилност свих чланова променљивих врста речи.

Преображавање у морфолошкој равни подразумевало је и приказ трансморфемизације (нулте, делимичне и потпуне), што нас је довело до следећих задатака у анализи: а) утврђивање процеса преображаја Е основног облика у односу на постојеће конституенте – слободни морфем + нулти везани морфем или слободни морфем + везани морфем; као и б) утврђивање степена морфолошко–граматичке интерференције којој су наведени Е модели изложени. Уз Филиповићеве теоријске поставке, али и Хаугенову интерпретацију основног принципа, извршена је коначна интерпретација лингвистичке операције супституције и њеног деловања на постојеће англицизме у роману. Изнетом класификацијом у роману представљена је потпуна трансморфемизација именичких, придевских (али и малог броја унетих) глаголских англицизама, која је у највећој мери (у односу на остале присутне механизме: нулту и делимичну трансморфемизацију) подстакла стварање не само именичких англицизама, посредством којих је стечен значајан број придевских англицизама изведених секундарном адаптацијом од примарно адаптираних позајмљеница на основу С морфолошких законитости – придруживањем С придевских суфикса. Из продора наведених англицизама израсла је потреба за С суфиксима који су послужили у творби наведених јединица: *-aciја*, *-izam*, *-stvo*, али и интерполацију страног суфиксног форманта: *-ija* који у корпусу добија своју формантску улогу. Констатујемо да глаголски англицизми нису забележени у довољном броју да би се извршила њихова свеобухватнија анализа.

Придевски англицизми заокружени принципом потпуне трансморфемизације творени су на основу формуле: слободни морфем + С везани морфем, и представљају

примере секундарне, а не примарне адаптације придева (који у корпусу нису евидентирани). Њихова деривација врши се додавањем продуктивних придевских суфикса: *-an*, *-ski*, *-čki* (последња два су најпродуктивнији). Све морфолошке особености С придева усвајају се код готово свих забележених придевских англицизама (ознаке рода, броја и падежа), мада је забележен и мали број придева код којих су морфолошка обележја С придева само делимично усвојена. Многобројни придеви изведени од Е имена изведени су или од основе властитих именица, од основе придева (придевских модела), па чак и од глагола. Откривен је и мали број секундарних именичких изведеница, творених на основу примарно адаптираних позајмљеница.

Одређивање граматичког рода именичких позајмљеница условљено је њиховом формом и значењем, док деривациони наставци (наставачке морфеме) заједно са формом позајмљенице врше пресудан утицај на одређивање морфолошке категорије рода. Закључује се да највећи број заступљених именичких англицизама у корпусу припада мушком роду, зато што су адаптиране нултим везаним морфемом, док мали број евидентираних именичких англицизама има ознаку женског рода. Дакле, закључује се да позајмљенице добијају С парадигматске облике, док се адаптација морфолошких категорија одвија истовремено. Иновације су забележене у случају адаптације именица са вокалом *-i* као завршетком основе као и уметање хијатског *-j*. Анализом морфолошке категорије броја закључује се о растућој тенденцији у корпусу у погледу употребе С именица у множини у моментима када је употреба једине инхерентнија С морфолошком систему и обрнуто, што се може оправдати Е морфолошким механизмима захваљујући којима је оваква употреба именица прихватљива и дозвољена, што је у корпусу и показано.

3.4.3. УТИЦАЈ ЕНГЛЕСКИХ ОБРАЗАЦА У СЕМАНТИЧКО-СИНТАКСИЧКОЈ РАВНИ

У погледу утицаја Е образаца на образовање С структура у корпусу у семантичко-синтаксичкој равни биће обрађене следеће јединице:

1. Номинализација и декомпоновање предиката
2. Употреба пасивних конструкција
3. Појава псеудо-расцепљених реченица
4. Употреба про-форме
5. Глаголски прилог садашњи
6. Трпни глаголски придев у атрибутој функцији
7. Поименичени придеви
8. Употреба и функција глаголског прилога прошлог
9. Предлози (препозиције) и
10. Ред речи

1. Номинализација и декомпоновање предиката

А) Номинализација

У Пекићевом роману *Сентиментална повест Британског царства* уочена је тенденција номинализације исказа која карактерише читав роман до те мере да се ово синтаксичко средство продукције израза суштински може сматрати доминантним интегралним делом романа који твори безброј комбинација и варијаната:

Netrpeljivost prema Englezima je opšte mesto evropske geopolitike [...] (Пекић 2006: 13); [...] kao što desetogodišnje *zakašnjenje* normanskog *osvajanja* Ostrva [...] (Пекић 2006: 15); *Veća* je *teškoća* u *shvatanju* Engleza šta je za ljude važno [...] (Пекић 2006: 15); *Znam* da se opšta istorija prilagođava *važnosti* događaja za domaću – katastrofalan zemljotres [...] (Пекић 2006: 16); *Sumnjivo* mi je i *izjednačenje* činjenice da [...] (Пекић 2006: 17); *Gubitak* Imperije sasvim je *zgodan* kraj *price*. (Пекић 2006: 15); [...] *tvrdi* da je *ulazak* Britanije u Evropsku ekonomsku zajednicu [...] (Пекић 2006: 17); *Čim* se *posle* višegodišnjeg *avanturističkog izbivanja* po tuđim zemljama *vratu* u *domovinu* [...] (Пекић 2006: 17); [...] *posle povlačenja* Rimljana. (Пекић 2006: 18); *Sve* do 410. godine n.e. i *evakuacije* Rimljana [...] (Пекић 2006: 18); [...] *kad* se *traže* analogije i *kad* je u svet *iznesu bezobzornost* engleskih *pustolova*, *radoznalost* engleskih *istraživača*, *veština* engleskih *državnika*, *srebrnoljublje* [...] i *srčanost* engleskih *grenadira*. (Пекић 2006: 20); *Time* ne *vršimo* nikakvo *vrednosno poređenje*. (Пекић 2006: 20); [...] *istorija* nije *samo* *kolevka* za *rađanje* *naroda* [...] (Пекић 2006: 20); [...] *utiče* na *formiranje* *naroda*. (Пекић 2006: 20); [...] *uz* *neizbežno učešće* *vode* [...] (Пекић 2006: 21); *Dosta* *vremena* je *utrošeno* na *”ubeđivanje”*

životinjskog sveta. (Пекић 2006: 23); [...] da podriju ledenu *razumnost* antičkog Olimpa [...] (Пекић 2006: 27); Sve je ublaženo do *nevidljivosti*, rastresito do *nejasnoće*, zamučeno do *nečitkosti*. (Пекић 2006: 29); No baš zbog *odustiva naglosti*, *neočekivanosti* i ekstrema [...] (Пекић 2006: 29); [...] pa *civilizovanje* Britanije i naše teme ne ide ni lako ni glatko, kao što neće ići ni *pacifikacija* teritorija što ih ona vremenom bude okupirala. (Пекић 2006: 30); Da li je to *nagoveštaj naklonosti* Engleza [...] (Пекић 2006: 31); [...] sve do *uvođenja* gvozdеног оруда [...] (Пекић 2006: 31); O *urbanizaciji*, *militarizaciji* i *politizaciji* govora razume se, nema ni romena. (Пекић 2006: 31); [...] ne stiče radom nego *otimanjem*. (Пекић 2006: 31); [...] ne služi *ubijanju* [...] (Пекић 2006: 32); *Udruživanje*, prirodno, dovodi do *obrazovanja* većih naseobina [...] (Пекић 2006: 33); [...] primećuje se *porast mobilnosti* i *agresivnosti*. (Пекић 2006: 34); [...] čija se vera u besmrtnost iskazuje *kućenjem* kućnih dovratka [...] (Пекић 2006: 36); Koliko smo drugih grešaka napravili u *zaključivanju* nepoznato je. (Пекић 2006: 36); [...] pre *dolaska* Rimljana [...] (Пекић 2006: 36); [...] tajna je, tek odškrinuta *posmatranjem* savremenih divljaka. (Пекић 2006: 37); I kad do *osvajanja* dolazi [...] (Пекић 2006: 39); [...] tako različit od neobuzdane grčke *radoznalosti* [...] (Пекић 2006: 40); [...] za *pacifikaciju* angažuje [...] (Пекић 2006: 40); [...] mestima za *iskrcavanje* [...] (Пекић 2006: 41); Sve ostalo, do *povlačenja* 410, priča je o *širenju* civilizacije [...] (Пекић 2006: 45); [...] nakon *povlačenja* Rimljana [...] (Пекић 2006: 46); U *opadanju* je, uostalom, i na Kontinentu. (Пекић 2006: 47); [...] od *povlačenja* Rimljana do *dolaska* Normana [...] (Пекић 2006: 50); *Širenje* na sever i zapad munjevito je, premda neupadljivo. (Пекић 2006: 55); Ni OUN za sporazumno *otezanje rešavanja* međusobnih *nesporazuma*. (Пекић 2006: 55); U *odsustvu* verifikovanih britanskih kraljeva [...] (Пекић 2006: 55); [...] odluke od opšte *važnosti* [...] (Пекић 2006: 57); *Širenje* vere nije posledica organizovane akcije Crkve [...] (Пекић 2006: 57); [...] da je vera igrala ulogu maltera u *ujedinjenju* zemlje [...] (Пекић 2006: 57); Ratuje se bez *predaha*... (Пекић 2006: 61); [...] nove prilike za *napredovanje* i *sticanje*. (Пекић 2006: 61); [...] u stalnom je *povlačenju* [...] (Пекић 2006: 63); [...] a da se u njegovoj *ratobornosti* i *krvožednosti* [...] (Пекић 2006: 65); [...] skoro androidske *bezosećajnosti* [...] (Пекић 2006: 66); [...] u času *poraza* [...] (Пекић, 2006 : 67); [...] kad god se na njih pozovu u *dokazivanju* svojih prednosti. (Пекић 2006: 69); Kakav je čovek koji je bez *oklevanja* pošao... (Пекић 2006: 69); [...] bez zemlje, doma, para i znanja, osim u *vitlanju* bojnim kopljem, *mahanju* sabljom i *jahanju* [...] (Пекић 2006: 72); [...] otplaćuju ih *snabdevanjem* Krune ubojnim kopljima. (Пекић 2006: 73); Poslovična *uspavanost* engleske birokratije potiče možda i od njenog porekla u jednoj spravačoj sobi, a *misterioznost* njenih odluka ima možda neke veze s *diskretnošću* obaveznom pri *upotrebi* noćnog suda. (Пекић 2006: 87); [...] *prevoz* robe vrši kanalima [...] (Пекић 2006: 89); [...] i Krana došla do neophodnog *predaha* [...] (Пекић 2006: 93); [...] pre *otpočinjanja* neprijateljstava. (Пекић 2006: 100); [...] dovesti do *ustrojstva* modernog britanskog kabineta [...] (Пекић 2006: 105); Naglo *opadanje* cena žita dovodi do *parloženja* ziratne zemlje [...] (Пекић 2006: 106); [...] premda su ove u rapidnom *opadanju* [...] (Пекић 2006: 110); U postepenom *porastu* su i [...] (Пекић 2006: 118); [...] je u rupom *zamahu* [...] (Пекић 2006: 118); Iako je bio u permanentnom *zasedanju* [...] (Пекић 2006: 176) итд.

Kao osnovni postupak u analizi biće примењиван трансформациони тест који указује на реконструкцију дубинске структуре и који ће графички бити представљен на следећи начин: [← ...]. У наведеним примерима циљ није био да се синтаксичко-семантичке специфичности детаљно образложе већ да се њиховим кратким приказом изврши поређење са њиховим Е еквивалентима, с циљем да представи утицај Е конструкција на творење сличних конструкција којима се домаћим структурама

изражава исти језички садржај, иако постоје могућности (представљене путем реконструисања дубинске структуре) који су могли бити употребљени. Није било могуће уписати све лексичке варијанте и могућности, с обзиром на огроман број оваквих примера. Наиме, у свим наведеним примерима (који представљају само један део од укупног броја оваквих израза у роману) реч је подношењу решења којима се реализују ситуације синтаксичко-семантичке анонимности (која је као таква изузетно честа појава у Е језику). Сви критеријуми на основу којих је извршена даља категоризација ексцерпираних грађе засновани су на другој врсти односа (првом врстом односа којим се исказује површинска, нереченична предикација обухваћени су: вербиди, инфинитиви и партиципи) у којој је реч о површинској, имплицитној нереченичној предикацији која подлеже могућностима даље реконструкције у одговарајућем контексту. У овом делу највише ћемо се бавити девербативним именицама у различитим падежним конструкцијама као најбројним кондензаторима реченичног значења забележеним у роману. Уочене су конструкције чија се интерпретација не може остварити а да се не изврши њихова реконструкција узимајући у обзир потенцијалну двосмисленост која је у њима садржана. На пример: *Gubita* Imperije [←*Империја губи // Империја је изгубљена*]; *evakuacija* Rimljana [←*Римљани врше евакуацију // Римљане евакушу*]; *civilizovanje* Britanije [←*Британија се цивилизује // Британију цивилизују*]. Овде је реч о „критеријуму интранзитивност/транзитивност предикације” (Радовановић 1990: 17), будући да се иста девербативна именица може интерпретирати: „терминима субјекта или објекта (односно, семантички, агенса или објекта) зависно од оствареног обележја из опозиције живо/неживо у лексеми придодатој девербативној именици с функцијом њенога непосреднога детерминатора” (Радовановић 1990: 17).

Различитост у формирању слободних и везаних предлошко-падежних конструкција у којима се девербативне именице појављују као кондензатори послужиће као један од критеријума за њихову класификацију. У првој групи ћемо изложити примере девербативних именица које је могуће интерпретирати терминима субјекта, односно у којима површинска девербативна именица представља експонент базичног реченичног конституента – субјекта, односно реч је о функцији површинског субјекта предикације „активног” или „пасивног” типа (Наведени су само карактеристични примери за сваку групу, и поред сваког примера дат је и њихов Е еквивалент):

1) *Netrpeljivost* prema Englezima je opšte mesto evropske geopolitike. [←To што су нетрпељиви према Енглезима.] – /E Intolerance towards Englishmen/; *Udruživanje*, prirodno, dovodi do obrazovanja većih naseobina [...] [←To што се удружују.] – /E Uniting naturally leads to formations of larger settlements/; *Širenje* vere nije posledica organizovane akcije Crkve [...] [←To што се вера шири није последица организоване акције Цркве.] – /E Spreading the faith is not a consequence of the organized action of the Church/; Poslovična *uspavanost* engleske birokratije potiče možda i od njenog porekla u jednoj спаваћој соби, а *misterioznost* njenih odluka ima možda неке везе с *diskretnošću* обавезном при *upotrebi* ноћног суда. [←To што је енглеска бирократија успавана потиче можда и од њеног порекла у једној спаваћој соби, то што су њене одлуке мистериозне има можда неке везе са [...] – /E The business-like sleepiness of English bureaucracy may be coming from one bedroom, and the mystery of its decisions may have something to do with [...]/, итд.

У другој групи бележимо девербативне именице означене функцијом површинског субјекта предикације представљене фазним глаголима:

2) *Nesporazum* је рођео у рудницима. [←Почели су да се неспоразумевају у рудницима.] – /E The misunderstanding started in the mines./; *Nastaje* масовна сеоба са села у пренатрпане градове. [←Почињу да се масовно селе у пренатрпане градове.] – /E The mass migration of people from rural areas to crowded cities occurs./; итд.

У трећој групи ћемо издвојити примере девербативних именица које је могуће категоризовати узимајући у обзир да ли им се може придружити функција семантичке допуне или се њима може обележити „нереченична предикација у централним синтаксичким функцијама” (Радовановић 1990: 17), а који углавном не садрже базичне везничке елементе:

3) *Izvesno* је и да је и она доприносила *podizanju* морала. [←Да се подигне морал.] – /E It is certain that it contributed to the moral enhancement./; *Čiji* су власници заhtevali *sniženje* ионако слабих надница и *produženje* ионако дугих радних часова. [←Да се снизе ионако слабе наднице и продуже ионако дуги радни часови.] – /E Whose owners demanded the reduction in the price of already low wages and extension of already long hours./; итд.

У четвртој групи издвојене су темпорално падежне конструкције у којима је значење постериорности истакнуто употребом синонимичних предлога *nakon*, *posle* који условљавају појаву девербативне именице у генитиву, али и значење anteriornosti употребом предлога *pre*:

4) *Pre* *otročinja* непријатељства. [←Пре него што су нешпријатељства отпочела.] – /E Before the start of hostilities/; [...] *pre* *dolaska* Римљана [...] [←Пре него што су Римљани дошли [...] – /E Before the arrival of the Romans/; [...] *nakon* *povlačenja* Римљана. [←Након што су се Римљани повукли.] – /E After the retreat of the Romans/; *Čim* се после вишегодиšnjeg *avanturističkog* *izbivanja* по туђим земљама врати у домовину [...] [←Чим се *nakon* што је више година авантуристички избивао по туђим земљама [...] – /E After the kidnapping of General Markov/; [...] *posle* *povlačenja* Римљана. [←Након што су се Римљани повукли.] – /E After the retreat of the Romans/; итд.

У петој групи издвајамо темпорално падежне конструкције које садрже значење симултаности изражене употребом предлошког решења (*pri*, *u* + *NDev(Loc)*), чија се интерпретација може извршити употребом имперфективне аспекатске ситуације са

семантичком базом *док* или употребом перфективне и имперфективне аспекатске ситуације са семантичком базом *кад*:

5) *Koliko smo drugih grešaka napravili u zaključivanju nepoznato je.* [←*Док смо закључивали.*] – /E It is unknown how many mistakes we made while making conclusions;/ U *odsustvu* verifikovanih britanskih kraljeva [...] [←*Док су били одсутни.*] – /E In the absence of the verified British kings./; [...] *da je vera* igrala ulogu maltera u *ujedinjenju* zemlje [...] [←*Док се земља уједињавала.*] – /E The faith played the role of plaster in the process of uniting the country./; [...] *kad god se na njih pozovu u dokazivanju* svojih prednosti. [←*Када треба да докажу* своје предности.] – /E Whenever they refer to them for the purpose of providing evidence for their advantages;/ [...] *bez zemlje, doma, para i znanja, osim u vitlanju* bojnim kopljem, *mahanju* sabljom i *jahanju* [...] [←*Осим када витлају* бојним копљем, *машу* сабљом и *када јашу.*] – /E Without a country, home, money or knowledge, except for the knowledge related to shaking their battle spears menacingly, waving their sabres and riding./; [...] *pri upotrebi* noćnog suda. [←*Када се употребљава* ноћни суд.] – /E While using a vessel at night;/ итд.

У шестој групи представљене су површинске падежне конструкције са девербативном именицом које имају инструментално значење:

6) [...] *ne stiče radom nego otimanjem.* [←*Тако што се отима.*] – /E It is not acquired by means of labour but it is gained by stealing./; [...] *čija se vera* u besmrtnost iskazuje *kućenjem* kućnih dovrataka.. [←*Тако што се куме* кућни довратци.] – /E Whose faith in immortality is expressed by decorating doorposts of houses./; [...] *tajna je, tek odškrinuta posmatranjem* savremenih divljaka. [←*Тако што се посматрају* савремени дивљаци.] – /E The secret was only opened up a little bit by observing modern savages./; [...] *otplaćuju ih snabdevanjem* Krune ubojnim kopljima. [←*Тако што снабдевају* Круну убојним копљима.] – /E They were paying them off by providing the Crown with the battle spears./; итд.

У седмој групи истакнут је пример: „Када доминирајућа именица реферише о категорији времена (као континуума или сегмента континуума), уместо девербативне именице реконструише се специфична семантичка база, представљена субординираном клаузом *Кад* (иначе, типичним индикатором темпоралне интерпретације)” (Радовановић 1990: 25):

7) [...] *u času poraza...* [←*Када су поражени.*] – /E The moment of their defeat./; итд.

У деветој групи налазе се девербативне именице са предлогом *bez* „у улози површинског експонента дубинске негације” (Радовановић 1990: 20) захваљујући коме се врши површинско остваривање негиране реченице:

8) *Kakav je čovek koji je bez oklevanja* pošao [...] [←*А да притом није оклевао.*] – /E What kind of a man is the man who set off without hesitating./; *Ratuje se bez predaha* [...] [←*А да се притом не предахне.*] – /E Without pausing./; итд.

Забележени су и примери реализације два или више узастопних номинализованих исказа:

Primećuje se porast mobilnosti i agresivnosti. [←*Да је порасла мобилност и агресивност.*] – /E The increase in mobility and aggressiveness is noticed./; *No baš zbog odustva naglosti, neočekivanosti i ekstrema* [...] [←*Да је порасла*

мобилност и агресивност.] – /E Due to the *absence of rashness, unexpectedness and extremes.*; итд.

Појављивање номиналних средстава и њихова превага над вербалним јесте доминантан језички поступак у читавом роману, при чему је највећи број откривених девербативних именица у односу на деадјективне именице и девербативне прилоге. Узимајући у обзир да је за ове исказе: „карактеристично да образују парадигме синтаксичких значења, функција и односа, експлициране именичким падежним конструкцијама, којима на језичком нивоу семантичке интерпретације одговарају паралелне (и еквивалентне) парадигме значења, функција и односа, заступљене вербалним, дакле, неноминализованим – реченичним структурама (тј. клаузама)” (Радовановић 1990: 29) – може се говорити о томе да се аутор у тренутку избора између наведене две категорије реченичних исказа често опредељује за номинализоване исказе који би на семантичком нивоу могли бити замењени одговарајућим клаузама и глаголским предикатима. Ако то повежемо са утицајем Е језика који је обележен онеобичавањем оваквих конструкција, можемо тврдити о неоспорном утицају Е герундива и номинализованих реченичних структура и у нашем корпусу.

На следећим примерима приказане су деадјективне именице као средства кондензације реченичног садржаја, заједно са реконструкцијом реченичног садржаја који се налази у њиховој семантичкој бази с циљем утврђивања којој врсти субординираних реченица припадају. Све наведене деадјективне именице настале су суфиксалном творбом речи:

1) *Netrpeljivost* prema Englezima је опште место европске геополитике [...] [←То што су (људи) нетрпељиви према Енглезима је опште место европске геополитике.] – /E *Intolerance* towards the Englishmen./; 2) *Znam da se opšta istorija prilagođava važnosti događaja za domaću – katastrofalan zemljotres* [...] [←Томе да су догађаји важни.] – /E I know that the general history is being adjusted to the *importance* of events [...]/; 3) [...] *kad se traže analogije i kad je u svet iznesu bezobzornost engleskih pustolova, radoznalost engleskih istraživača, veština engleskih državnika, srebrojublje* [...] i *srčanost engleskih grenadira*. [←енглески пустолови тиме што су безобзирни, енглески истраживачи тиме што су радознали, енглески државници тим што су вешти [...]] – /E The *carelessness* of English adventurers, the *curiosity* of English explorers, the *skillfulness* of English statesmen [...] the *courageousness* of English grenadiers./; 4) [...] *da podriju ledenu razumnost antičkog Olimpa* [...] [←То колико је антички Олимп ледено разуман.] – /E To undermine the icy sanity of the antique Olympus./; 5) *Sve je ublaženo do nevidljivosti, rastresito do nejasnoće, zamućeno do nečitkosti*. [←Да је порасла мобилност и агресивност.] – /E Everything is softened to *invisibility*, scattered to *obscurity*, blurred to *illegibility*./; 6) [...] *tako različit od neobuzdane grčke radoznalosti* [...] [←Од тога колико су Грци необуздани и радознали.] – /E So different from the unrestrained Greek *curiosity*./; 7) [...] *a da se u njegovoj ratobornosti i krvožednosti* [...] [←У томе што је (он) ратоборан и крвожедан.] – /E In his *combativeness* and

bloodthirst./; 8) Poslovična uspavanost engleske birokratije potiče možda i od njenog porekla u jednoj spavaćoj sobi, a misterioznost njenih odluka ima možda neke veze s diskretnošću obaveznom pri upotrebi noćnog suda. [←To што је енглеска бирократија успавана [...] то што су њене одлуке мистериозне имају можда неке везе са оним што је дискретно а обавезно [...]] – /E The business-like sleepiness of English bureaucracy may be coming from one bedroom, and the mystery of its decisions may have something to do with the discreteness considered as obligatory while using a vessel at night./; итд.

У анализи адјективних именица користили смо се семантичким критеријумима и методолошким поставкама Наташе Бугарски (в. 2004). У примерима 1) и 9) деадјективне именице *netrpeljivost*, *uspavanost*, *misterioznost* заузимају позицију граматичког субјекта у реченици, док се у њиховој семантичкој бази налази реконструисана субјекатска клауза. Дубинске субјекатске клаузе, номинализоване деадјективним именицама, уведене су везничким спојем *to što* који садржи показну заменицу *to*, док саме деадјективне именице исказују постојање неке особине или стања, док се носилац особина исказане деадјективном именицом не исказује у примеру 1) (што упућује на процес анонимизације употребом номинализованих средстава), већ се подразумева да је реч о именици *људи* која је неодређеног, општег карактера. У примеру 8) носилац особине исказан је детерминатором у генитиву без предлога уз деадјективну именицу у позицији граматичког субјекта. У примеру 8) у семантичкој бази деадјективне именице *diskretnost* налази се допунска објекатска клауза која је, с обзиром на то да има и додатни семантички садржај, уведена сложеним везничким спојем *sa onim што*. У примеру 4) деадјективна именица *razumnost* употребљена је у позицији директног објекта: Vtranz + NDadj (Acc). У примеру 2) деадјективна именица *vaznost* употребљена је у позицији директног објекта: Vtranz + NDadj (Dat). У примеру 7) деадјективне именице *ratobornost*, *krvožednost* употребљене су у позицији директног објекта: Vtranz + U + NDeadj (Acc). У примеру 5) реч је о деадјективним именицама са значењем индиректног објекта: Vtranz + DO + NDeadj (Loc), итд.

Забележени су и девербативни прилози:

[...] pa su neke seobe prolazile *nezapaženo*. (Пекић 2006: 27); [←При том их нису запазили/запажали.]; Kako on to nije razumeo, zaista nije *shvatljivo*. (Пекић 2006: 186); [←То се није могло схватити.].

Б) Декомпоновање предиката

У корпусу је забележена и тенденција декомпоновања предиката у реченици, а у класификацији селективно одабраних примера из корпуса користили смо

Радовановићеве теоријске поставке о декомпоновању предиката као језичком поступку. С обзиром да је реч о опсежном материјалу, циљ је био да укључимо овај језички поступак у анализу, али не и да извршимо комплетну реконструкцију дубинске структуре свих прикупљених примера. Декомпоновање предиката приказано је формулом: Cop + u + NDev(Loc) и у примерима: „остварује се номинализовањем глаголске лексеме у „псеудолокациону” падежну конструкцију са одговарајућом девербативном именицом (као носиоцем лексичког значења двочланог предиката), у локативу, с предлозима у или на, и екстракцијом саме предикације (семантички празне) у виду глаголске копуле представљене лексемом бити у финитним облицима” (Радовановић 1990: 57):

1) Већа је теškoћа у *shvatanju* Engleza šta je za ljude važno [...] [← Већа је тешкоћа да Енглези *схватаме*.]; [← Теже је да Енглези *схватаме*.]; – /E *Difficulty in understanding.*; [...] у stalnom је *povlačenju* [...] [← Стално *се повлачи*.]; – /E *In a constant retreat.*; [...] премда су ове у rapidnom *opadanju* [...] [← *Премда ове рипидно опадају*.]; – /E *In decline/on the decline.*; У postepenom *porastu* су и [...] [← *Постепено расту*.]; – /E *There is a gradual increase in.*; [...] је у punom *zamahu* [...] [← Пуно *замахује*.]; – /E *In full swing.*; Iako је био у permanentnom *zasedanju* [...] [← *Иако је перманентно заседао*.]; – /E *In permanent session.*; У *opadanju* је, uostalom, и на Kontinentu. [← *Опада, уосталом, и на Континенту*.]; – /E *In decline/on the decline.*; итд.

Забележени су и примери да се посредством семикопулативних глагола врши екстракција предикације уз придруживање одговарајућој девербативној именици:

2) *Time* не вршимо никакво вредносно *poređenje*. [← *Тиме* никако не *поредимо* у вредносном смислу.]; – /E *We do not make any comparison.*; итд.

Следећи примери представљени су формулом *doći (dolaziti) + do + NDev(Gen)*:

3) *I* кад до *osvajanja* долази [...] [← *И* кад освајају.] [...] и *Kruna* дошла до neophodnog *predaha* [...] [← *Круна* је предахнула.]; [...] довести до *ustrojstva* modernog britanskog kabineta [...] [← Устројити модерни британски кабинет.]; *Naglo* *opadanje* цена *žita* доводи до *parloženja* *ziratne* *zemlje* [...] [← Наглим опадањем цена *жит*а *парложи се* зиратна земља.]; [← *Тиме* што цена *жит*а нагло опада *парложи се* зиратна земља.]; *Udruživanje*, *prirodno*, доводи до *obrazovanja* *većih* *naseobina* [...] [← *Образују се* веће насеобине.]; итд.

2. Употреба пасивних конструкција

У Пекићевом делу издвајамо тип реченица које су образоване у складу са принципом пасивне дијатезе:

Srpski je građanski stalež, godine 1944. *podvrgnut* revolucionarnom teroru [...] (Пекић 2006: 14); Kao najbitniji događaj [...] *izabrana je* pojava afričkih žirafa.. (Пекић 2006: 17); Pod B i geografskim pojmom "Britanija" *smještena je* povest do V veka [...] (Пекић 2006: 19); [...] *čiji je* prvi dolmen u dolini Salisbury *postavljen* oko 1800. pre Hrista. (Пекић 2006: 20); [...] *vode u* koju su Britanska ostrva *potopljena* [...] (Пекић 2006: 21); Ostrvo je *obrubljeno* stenjem [...] (Пекић 2006: 21); [...] *ovde od* prirode *nisu dočekivani* pitominom [...] (Пекић 2006: 26); Zapadnoevropska šizma [...] *obavljena je* u Engleskoj [...] (Пекић 2006: 29); [...] *zamršene* puteve *što su pređeni* [...] (Пекић 2006: 30); Naša civilizacija *je podignuta* na groblju [...] (Пекић 2006: 30); [...] *čiji su* delimično sačuvani ostaci *uočeni* na oko 3000 arheoloških lokacija. (Пекић 2006: 32); Briti *su tučeni* kod Medwaya. (Пекић 2006: 42); Galija *je već* potpuno *romanizirana* [...] (Пекић 2006: 42); U najvećoj tajnosti [...] *sakupljeno je*, prema Dionu, oko 120.000 ustanika [...] (Пекић 2006: 44); [...] *uz koji su* *smještene* upravne zgrade [...] (Пекић 2006: 47); Ulice *su drenirane, popločane,* s trotoarima. (Пекић 2006: 47); Uvoz, na žalost, *nije balansirani* izvozom [...] (Пекић 2006: 48); [...] *ali je odeven* u renesansnu odeću [...] (Пекић 2006: 69); Anglosasi *su* nepovratno *razbijeni* [...] (Пекић 2006: 70); Zarobljenici *su i u* poslednjem ratu *masovno sakaćeni i maltretirani*, a najlepši deo Bukurešta *raseljen je i poravnan* da se napravi mesto za potemkinske monumente komunističke utopije. (Пекић 2006: 70); Stari *je* sudski i administrativni sistem *zadržan* [...] (Пекић 2006: 71); Blagajna *je temeljno iscedena* u pripremanju pohoda. (Пекић 2006: 72); [...] *ali je* najveći deo [...] *podeljen* [...] (Пекић 2006: 73); On *je fina,* paučinstva mreža međusobnih obligatornih odnosa u koju *su svi* *podjednako uhvaćeni*. (Пекић 2006: 86); [...] *ovčija je* vuna najbolji i najrašireniji ostrvski produkt a engleska odeća *tražena* u Evropi. (Пекић 2006: 89); Sporazumevanje *je* [...] *moralo biti* prilično tegobno i *potagano* rukama [...] (Пекић 2006: 89); Pismenost *je ograničena* uglavnom na manastire [...] (Пекић 2006: 89); [...] *njegove su* okrutnosti *zamišljane i izvođene* s ledenom, neljudskom inteligencijom. (Пекић 2006: 92); U njemu *je* nemirna energija Plantageneta *uzdignuta* do furioznog vrha nestabilnosti. (Пекић 2006: 92); [...] *na evropski način biva detroniziran* [...] (Пекић 2006: 109); Uporno *je juren* od mesta do mesta a da presudna bitka *nije upriličena*. (Пекић 2006: 227) итд.

Методолошке поставке на којима је заснована анализа оваквих пасивних садржаја утемељене су на основу рада Срете Танасића (2012) у коме се наводи да: „У српском језику пасивна дијатеза исказује се на два начина – реченицама са трпним придјевом у предикату и реченицама без трпног придјева, дакле с непрелазним глаголом у предикату, а са елементом *се* који показује да се ради о пасивној дијатези.” Примери рефлексивних конструкција са прелазним глаголом у предикату и присуством елемента *се* који врши функцију образовања пасивног садржаја забележени су у корпусу, али у мањој мери у односу на први учесталији начин формирања пасивних реченица:

[...] *gde su se* *vršili* обрачун. (Пекић 2006: 73); Salisburyskom zakletvom *uspostavlja se* lanac feudalnih obaveza [...] (Пекић 2006: 73); *Obnavljaju se* antički rudnici [...] (Пекић 2006: 89); *Spoljna se* trgovina *održava* sa Skandinavijom [...] (Пекић 2006: 89) итд.

У наведеним примерима глаголске радње исказане су облицима радног стања којима је придружена повратна речца *се*. Чињеница да је по свом карактеру роман *Сентиментална повест британског царства* такав да дозвољава уношење елемената

административног стила, омогућила је аутору да се у великој мери користи пасивним реченицама које су у немерљивом броју присутне у роману. На нивоу синтаксичке структуре текста може се говорити о значају употребљених пасивних конструкција за преобликовање целокупне грађе романа (отуда се може говорити и о стилској маркираности употребљених конструкција), а узимајући у обзир историјску грађу на основу које је читав роман и настао уз дословно преузимање цитата из постојећих докумената, уношењем пасивних конструкција у описивање историјских догађаја задржан је административни карактер којим су они пренети у саму грађу романа. У већини прикупљених примера у роману није забележено истицање агенса, будући да комуникативни циљ и није био да до таквог истицања и дође, због чега се може говорити о томе да је агенс анонимизован, јер се или подразумева или је од значаја да не буде споменут у датом контексту. Уочен је одређен број примера у којима је дошло до померања именичких или заменичких елемената из позиције објекта у субјекатску позицију (на почетак реченице) како би у реченици упутили на агенса, на идентичан начин како се то врши у Е језику:

- 1) *Stari je sudski i administrativni sistem zadržan [...]* – E The old judicial and administrative system was preserved. [...]; 2) *Blagajna je temeljno iscedena u pripremanju pohoda.* – The treasury was thoroughly exhausted while making preparations for the military campaign. 3) *Naša civilizacija je podignuta na groblju [...]* – Our civilization was built on the cemetery. 4) *Briti su tučeni kod Medwaya.* – The British were defeated on the Medway. 5) *Anglosasi su nepovratno razbijeni [...]* – The Anglo-Saxons were irrevocably destroyed. 6) *Uporno je juren od mesta do mesta a da presudna bitka nije upriličena.* – E He was persistently chased from one place to another while the crucial battle was not arranged. 7) [...] *ovčija je vuna najbolji i najrašireniji ostrvski produkt a engleska odeća tražena u Evropi.* – the wool obtained from sheep is the best island product and the most widespread one whereas the English clothing is wanted throughout Europe. 8) [...] *ali je odeven u renesansnu odeću [...]* – E But he is dressed in the renaissance clothing. 9) *Zarobljenici su i u poslednjem ratu masovno sakaćeni i maltretirani, a najlepši deo Bukurešta raseljen je i poravnan da se napravi mesto za potemkanske monumente komunističke utopije.* – The war prisoners were massacred and physically abused, while the residents from the most beautiful part of Bukurest were displaced and flattened to make room for the Potemkin monuments of communist utopia.

Ипак, бројни су примери у којима се субјекат пасивне реченице налази у финалној позицији, иза глагола (што у Е језику не може да се оствари, зато што управо заузимањем одређеног положаја у реченици реч добија одговарајућу синтаксичку функцију). У том смислу, извршен је само делимичан утицај Е пасивних модела на С реченичну организацију у погледу интерполације пасивних структура. Наводимо примере у којима је субјекат пасивне реченице смештен иза глагола:

- 1) *Kao najbitniji događaj [...] izabrana je pojava afričkih žirafa.* – E The appearance of African giraffes was chosen [...] as the most important event. 2)

Pod B i geografskim pojmom "Britanija" *smeštena je* povest do V veka [...] – The history dating back to the fifth century *was placed* under the letter B and geographical term of 'Britain'. 3) U najvećoj tajnosti [...] *sakupljeno je*, prema Dionu, oko 120.000 ustanika [...] – E According to Dion, approximately 120.000 insurgents *were gathered*... 4) [...] uz koji *su smeštene* upravne zgrade [...] – E the administrative buildings *were situated* [...]; итд.

Дакле, закључујемо да долази до делимичног подударања С и Е пасивних конструкција захваљујући којима долази до измене постојећег реда речи, али не можемо говорити о доследности и континуитету ове појаве у корпусу.

3. Појава псеудо-расцепљених реченица

Транспоноване тзв. псеудо-расцепљених реченица, односно преобликовање реченичних структура и њихово често промовисање у почетни положај у реченици, свакако доприноси реорганизацији реченичних елемената у тексту. Овај метод је у корпусу веома продуктиван, и води ка континуираној производњи обележених реченичних структура:

Ono što zauvek iščezava iz događaja kad se ovaj povuče u prošlost i od njega ostane prazan datum [...] (Пекић 2006: 15); *Veća je teškoća u shvatanju Engleza šta je za ljude važno, šta nije.* (Пекић 2006: 16); [...] *Britanija je bila ono što su njeni viktorijski državnici, začarani Otomanskom carevinom i slobodnim putem za Indiju, videli na Balkanu* [...] (Пекић 2006: 18); *Upoznajem vas s onim što je za njih važno.* (Пекић 2006: 20); *U njima traže današnji Velšani i Škoti ono što kod nas neki Crnogorci i Slovenci vide u Ilirima* [...] (Пекић 2006: 32); [...] *grčki su mislioci smislili sve što su stigli, da bi odmah zatim oduševljeno posumnjali u sve što su smislili.* (Пекић 2006: 33); *Prvi put se ograđuju posedi i iz "našeg" izdvaja ono što je "moje" i "tvoje", pri čemu se očigledno prvo vise od drugog pošuje.* (Пекић 2006: 35); [...] *status građanina je ono što Rimljana i Grka deli od varvara.* (Пекић 2006: 46); *Dovoljan je deblji panj u šumskoj krčevini, ono što će u srpskoj istoriji biti bukva, transparentan krov našeg prvog narodnog parlamenta.* (Пекић 2006: 47); *Nedostaje samo nešto što mediteranske gradove odlikuje i predstavlja osnov njihovog javnog života* [...] (Пекић 2006: 47); *Povodeći se za ubeđenjem da je istorija jednog naroda uvek vise od onoga što o o njoj znamo, a manje od onoga što mislimo da u njoj razumemo* [...] (Пекић 2006: 50); [...] *ali tome se, očevidno, prišiva sve što se važno događalo oko 500.godine* [...] (Пекић 2006: 54); *Što na jednoj strani pobedom dobije, na drugoj porazom gubi.* (Пекић 2006: 58); [...] *nego je načinio najbolju moguću upotrebu od onih što su u anglosaksonskom svetu već živele i dobro funkcionisale.* (Пекић 2006: 58); [...] *ograničava na ono što se praktično može umesto da je drži na granici onoga što se načelno sme.* (Пекић 2006: 60); *...koji grubo pokrivaju ono što će poznije postati Francuska, Nemačka i Italija.* (Пекић 2006: 62); [...] *početna tačka im beše ono što su oni poimali kao "normanski jaram", gubitak slobode u vreme osvajanja.* (Пекић 2006: 69); [...] *i dobiju ono za šta su se borili.* (Пекић 2006: 71); *On nema nikakvog opravdanog povoda u Henryjevoj vlasti, nadmoćnoj u svakom pogledu nad onom što se od njegovih nesposobnih sinova, ako je osvoje, mogla očekivati* [...] (Пекић 2006: 71); *Govorićemo o privredi, pravu, vojsci* [...] *o svemu što se krije ispod bezličnih istrojskih datuma a od imena i cifara ne vidi.* (Пекић 2006: 86); *Narod je ono nad čime se istorija obavlja, premda njeni tvorci vole reći da je narod ono zbog čega se obavlja.* (Пекић 2006: 105); *Ona je učesnicima, baronima, nadoknađivala ono što su kod kuće na rentiranju*

zemlje gubili. (Пекић 2006: 101); *Cromwell je ono što se u politici danas zove čvrstorukašem.* (Пекић 2006: 161); *Ono što ih, mimo tevtonске крви, povezuje* је чињеница да ниједан није уживао симпатије јавности. (Пекић 2006: 212); *To što je, da koloniste umiri, opozvao sve ranije propisane takse,* задржавајући једино оне на чај, а и њих само да смри непомирљиве британске парламентарце но што је неки озбиљан новач из Америке очекивао, није више довољно. (Пекић 2006: 225); *Ono što je dobro bilo za sve druge,* није за њих ваљало. (Пекић 2006: 233); *Ono što je bilo odlučujuće da bitku dobiju Nemci bio je,* очевидно, главнокомандујући Rommel. (Пекић 2006: 306) итд.

Класификација обележених тема у Е језику (в. Halliday у Халупка Решетар 2011: 53) употребљена је с циљем да се изведу одговарајући закључци у вези са продукцијом сличног или истоветног садржаја посредством домаћих структура у корпусу. Наиме, у корпусу је примећена стратегија да се предикат помера на почетак клаузе (то је најобележенији одабир теме у Е језику):

1) *Ono što zauvek iščezava iz događaja* кад се овај повуче у прошлост и од њега остане празан датум [...] – Е *What permanently disappears from the event,* once when it retreats into the past, leaving just a blank date behind [...]; *Što na jednoj strani pobedom dobije,* на другој поразом губи. – Е *What is obtained by means of victory on one hand,* it is lost on the other after the defeat. 2) *To što je, da koloniste umiri, opozvao sve ranije propisane takse,* задржавајући једино оне на чај, а и њих само да смри непомирљиве британске парламентарце но што је неки озбиљан новач из Америке очекивао, није више довољно. – Е *What he did was to revoke all the previously defined taxes* [...] [← **опозвао је** све раније прописане таксе да би умирио колонисте.]. 3) *Ono što je bilo odlučujuće da bitku dobiju Nemci bio je,* очевидно, главнокомандујући Rommel. – Е *What was a crucial reason for Germans winning the battle was evidently the commander-in-chief Rommel.* [← **био је одлучујући** да битку добију Немци.]. 4) *Ono što ih, mimo tevtonске крви, povezuje* је чињеница да ниједан није уживао симпатије јавности. – Е *What connects them,* apart from the Tevtonic blood, is the fact that neither one of them... [← **повезује их** чињеница да ниједан није уживао симпатије јавности.]. Запажени су и примери у којима би целокупна привидно расцепљена структура могла бити замењена једном речју, а да то не доведе до промене значења: 5) *Ono što je dobro bilo za sve druge,* није за њих ваљало. – Е *What was good for everyone else,* was not good for them. [← **добро** за све друге, за њих није ваљало.].

Дакле, у наведеним примерима долази до стварања обележених реченичних структура, које садрже структуру: субјекат + глагол + комплемент глагола и при томе је субјекат или комплемент представљен номиналном клаузом која је уведена речима *what* или *that*. У приказаним примерима речи *what* или *that* представљене су С еквивалентима: *što, ono što, nešto što, sve što, ono zbog čega, ono nad čime*. Имајући у виду поделу на три врсте обележене теме (Halliday у Халупка Решетар 2011: 53), као и постојећи корпус – закључујемо да је поред употребљене стратегије у вези са применом идентификационе теме²³⁹ („*engl. identifying/equative theme*”) (Халупка

²³⁹ „Наиме, идентификациона тема обележава неки реченични елемент као тему тако што је помоћу привидно раздвојене структуре (*engl. pseudo-cleft structure, wh-structure*) претвара у номинализацију.” (Халупка–Решетар 2011: 53).

Решетар 2011: 52), најчешће употребљивана стратегија означена под именом: „принцип фокуса на крају” (Greenbaum, Quirk 1990: 398 у Халупка Решетар 2011: 52), који подразумева да се: „нова информација често изражава потпуније, тј. дужом структуром него дата” (Халупка Решетар 2011: 52). Уз овај принцип уведен је и принцип означен као „тежина на крају (engl. end-weight principle, Greenbaum i Quirk 1990: 398)” (Халупка Решетар 2011: 52), што указује на то да се дуже структуре стављају на крај реченице, што је најзаступљенији принцип коришћен у корпусу.

Пример: 6) [...] status građanina je *ono što Rimljana i Grka deli od varvara.* –
E [...] the status of a citizen is what separates the Romans and Greeks from
barbarians.

У овом примеру, реченица се састоји од главне и субординиране клаузе, и за обе клаузе важи правило да се у њима задржава исти финитни глаголски облик, док је привидно раздвојена реченица творена на исти начин као у Е језику. У Е варијанти привидно расцепљена реченица почиње упитном заменицом *what* након које следи глагол у финитном облику, што је пренето и на С клаузу. Синонимно употребљена реченица била би: *Status građanina deli Rimljana i Grka od varvara.* Или пример 7):

Prvi put se ograđuju posedi i iz "našeg" izdvaja *ono što je "moje" i "tvoje"*,
pri čemu se očigledno prvo vise od drugog pošuje. – E [...] *what is 'mine' and
'yours' is being separated out of the 'ours' [...]* [← **издваја се** „моје” и
„твоје”].

Дакле, Е образац формирања раздвојених структура којима се истиче реченична предикација, односно глагол у оквиру *wh*-структуре пренет је С језичким средствима. Примери су бројни, те у значајној мери утичу на организацију реченичне структуре у читавом корпусу, будући да се може говорити о доследности којом аутор настоји да их укључи у синтаксичку структуру романа, а с обзиром на то да се заснивају на постојећим Е моделима, њихов утицај на преобликовање реченичних елемената, у структуралном смислу, изузетно је значајан.

4. Употреба про-форме

Један од најдоминантнијих поступака свакако је употреба про-форме, односно употреба заменице уместо већ наведене именице; док се у С језику не може тврдити о устаљености ове појаве. Наводимо примере из корпуса:

[...] da su diplomatska nadmudrivanja, dvorske intrige i živopisni ratovi,
pored toga što su zanimljiviji, od snažnog uticaja na život običnog građanina,
pogotovo ako zbog njih *ovaj* mora u smrt, dugove [...] (Пекић 2006: 15);
Balkanske ratove od 1912. srpska, bugarska i grčka nauka zovu
oslobodilačkim a makedonska *osvajačkim*, što je najbolji dokaz da [...]
(Пекић 2006: 16); Znam da se opšta istorija prilagođava važnosti događaja za
domaću – katastrofalan zemljotres [...] (Пекић 2006: 17); Svetska se povest

pominje kad se, za našu nevolju, sa *srpskom* povezuje [...] (Пекић 2006: 20); Dosađuju nam karakterološkm razlikama između ravničara i brđana, naseljenika visokog kopna i *onih* što žive kraj velikih voda. (Пекић 2006: 20); [...] da na oko 90.000 km², prostoru manjem od *jugoslovenskog* [...] (Пекић 2006: 21); Postoji vreme, a i *ono* se stalno menja. (Пекић 2006: 21); Najbitnija pretpostavka humane civilizacije i *jedna* od presudnih za englesku, ispunjena je. (Пекић 2006: 23); [...] severnim krilom kroz Rusiju, *južnim* iz Indije. (Пекић 2006: 24); Aoko je Britanija od bitke kod Hastingsa (1006) povest neuspehliх invazija, do te je godine, uprkos negostoprимnoj prirodi i nedruželjubivoj naravi domorodaca, priča o *uspelim*. (Пекић 2006: 27); [...] klima je na jugu podnošljivija od *severne* koja je loša [...] (Пекић 2006: 28); [...] pravili su južnjaci po tri koraka u budućnost, gde je Sever činio jedva *jedan*. (Пекић 2006: 28); Tu je prva uočljiva razlika između Severa i Juga, kojoj kod Srba odgovara *ona* između stamenih, sporih, otpornih brđana i [...] (Пекић 2006: 28); Jedan od tih kompromisa, onaj *geografski* [...] (Пекић 2006: 29); [...] povest ovde liči bari, za razliku od *evropske* koja peni [...] (Пекић 2006: 29); Pa i to beše dovoljno da podstakne zanate, naročito *one* namenjene ubijanju [...] (Пекић 2006: 34); Posedujemo dokaze da uslovi za viši način života – pri čemu *vlastiti* obično smatramo najvišim [...] (Пекић 2006: 37); [...] vraćanje u haos predistorije – prvu posle *one geološke* koja ih je globalnom katastrofom odvojila [...] (Пекић 2006: 40); [...] priča je o širenju civilizacije, slične *onoj* u severnoj Francuskoj [...] (Пекић 2006: 45); Druga je podela značajnija već i po tome što se ekskluzivno Engleza tiče, dok se *prvom* slobodno služe i drugi narodi [...] (Пекић 2006: 52); ...čije obale nisu ništa gostoprимnije od *baltičkih*, a *severne*, tamo na atlantskim okrajcima Škotske još i znatno gore. (Пекић 2006: 50); Zapisa o njemu uglavnom nema, a *postojeći* ga prikazuju kao tiranina [...] (Пекић 2006: 55); Normanska invazija poslednja je uspešna invazija i *prva* koja poseduje [...] legalitet. (Пекић 2006: 59); Na prvoj su strani jači razlozi, na *drugoj* jači argumenti. (Пекић 2006: 68); [...] do iscrpljenja protivnika odbijati njegove juriše, nikad ne dopuštajući da ih *ovaj*, lažnim povlačenjem, namami u napad. (Пекић 2006: 70); Jedina vojska kojom Willliam raspolaze *ona* je s kojom je došao [...] (Пекић 2006: 72); Putev su gori nego za Rimljana, a najbolji su *oni* što su ih rimski guverneri prokopali [...] (Пекић 2006: 89); Dokument je za ono vreme toliko moderan da od koncesija ubrzo odustaju i kralj i baroni, *prvi* jer ih nalazi preteranim, *drugi* jer im se čine nedovoljnim [...] (Пекић 2006: 94); [...] smatran je prauzorom suda putem porote, a *ona* se u to vreme tek uvodila. (Пекић 2006: 97); Ako njihovo prilagođavanje pratimo kroz vekove, videćemo da je *ono* u svakom imalo svoja odstupanja [...] (Пекић 2006: 97) итд.

У Е језику честа је употреба анафоричног, супститутивног ONE с циљем да укаже на: „именицу из претходног контекста. Ова заменица има обележја [+ Human], [- Plural] и представља пример неодређене прономинализације” (Ђорђевић 2002: 99). Његови С еквиваленти су показне заменице: *ово*, *оно*, *ови*, *они*, као и нумерали: један, први, дуги итд. Износимо кратак приказ супростављених С и Е варијанти:

Najbitnija pretpostavka humane civilizacije i *jedna* od presudnih za englesku, ispunjena je. – E The most relevant assumption of the human civilization and the crucial *one* for England, was fulfilled.; [...] pravili su južnjaci po tri koraka u budućnost, gde je Sever činio jedva *jedan*. – E The Southerners would make three steps into the future, whereas the North barely made *one*.; Tu je prva uočljiva razlika između Severa i Juga, kojoj kod Srba odgovara *ona* između stamenih, sporih, otpornih brđana i [...] – E There’s the first noticeable distinction between the North and South, while the *one* between the [...] is what suits Serbs the best [...]; Pa i to beše dovoljno da podstakne zanate, naročito *one* namenjene ubijanju [...] – E Even that was enough to encourage

the development of crafts, particularly *the ones* intended to be used for killing [...]; [...] priča je o širenju civilizacije, slične *onoj* u severnoj Francuskoj [...] – E It is the story about the expansion of civilization, similar to the *one* in the north of France [...]; Druga je podela značajnija već i po tome što se ekskluzivno Engleza tiče, dok se *prvom* slobodno služe i drugi narodi [...] – E The second division is even more significant by referring exclusively to Englishmen, whereas *the first one* is freely used by other people as well [...]; Normanska invazija poslednja je uspešna invazija i *prva* koja poseduje [...] legalitet. – E The Norman invasion is the last successful invasion and *the first one* that possess [...] legality.; итд.

Дакле, у Е примерима налазе се: *the one, the ones, the first one*; док С примери садрже лексеме: *jedan, ona, one, onoj, prvom, prva*, итд. У С примерима именица која је први пут наведена, у другом делу се изоставља, а употребљавају се заменице или нумерали. Да су облици про-форме у корпусу изграђени на основу Е модела, показују нам следећи још бројнији примери (навешћемо само неколико, јер су већ наведени на почетку овог дела):

[...] čije obale nisu ništa gostoprirnije od *baltičkih*, a *severne*, tamo na atlantskim okrajcima Škotske još i znatno gore. – E whose shores are not more hospitable than the *Baltic*, while the *northern* [...] are even worse.

Дакле, у случају када се на неколико места помиње иста именица *shores*, а облик ONE односи се на именицу у множини (в. Ђорђевић 2012: 100) исти облик може бити изостављен. С показна заменица је изостављена на исти начин као у Е језику; што поново указује на сличности употребе структура про-форми у оба језика, односно о извршеном утицају Е језика на развијање сличних механизма у роману.

5. Глаголски прилог садашњи

А) Глаголски прилог садашњи у атрибутој функцији

У корпусу су пронађени бројни примери употребе глаголског прилога садашњег у атрибутој функцији:

Kad su se na *plutajućim* ledenjascima pojavili prvi nomadi [...] (Пекић 2006: 20); Podela još nema *amalgamirajuću* vrednost [...] (Пекић 2006: 23); [...] koji su *komandujuće* klimatskogeografske okolnosti [...] (Пекић 2006: 27); [...] dok je jalovi Sever trpeo tek njihove iscrpene, ispražnjene, *izdišuce* talase. (Пекић 2006: 28); [...] od refleksa neke *lutajuće* zveri. (Пекић 2006: 30); [...] oslušivati *preteći* muk [...] (Пекић 2006: 37); [...] u obliku džinovske *krešteće* čarlje. (Пекић 2006: 38); [...] lepa žena *dominirajućeg* karaktera [...] (Пекић 2006: 44); [...] *rastućoj* inflaciji [...] (Пекић 2006: 48); Legije odlaze da od *nadirućih* Vizogota brane Rim. (Пекић 2006: 49); [...] pa iz toga izvodili zaključke o neizbežnim *pripitomljavajućim* posledicama [...] (Пекић 2006: 50); [...] na nebu vidimo *plamteću* Halejevu kometu [...] (Пекић 2006: 63); [...] *tekućih* političkih ideja [...] (Пекић 2006: 69); Sa *zalazećim* suncem [...] (Пекић 2006: 69); [...] *stajaća* vojska [...] (Пекић, 2006 : 72); [...] *leteći*

kralj [...] (Пекић 2006: 80); [...] poput živopisnog *putujućeg* cirkusa [...] (Пекић 2006: 87); [...] prilagođavanjem vremenu i *napredujućem* poimanju slobode [...] (Пекић 2006: 90); [...] u poređenju sa *zastašujućim* savremenim ciframa [...] (Пекић 2006: 100); [...] *vladajuće* klase [...] (Пекић 2006: 109); [...] ali kad je dan te *obećavajuće* zore [...] (Пекић 2006: 131); *Osvežavajući* dah [...] (Пекић 2006: 131); [...] na Ostrvu, zbog pobožnosti nazvanom *zvonećim* [...] (Пекић 2006: 135); [...] žrtva neumerenih ambicija, *rastuće* aronancije i egoizma. (Пекић 2006: 136); [...] *rastuće* snage [...] (Пекић 2006: 136); [...] u *zapanjujuće* kratkom roku [...] (Пекић 2006: 136); [...] *obeštećujuće* koristi [...] (Пекић 2006: 147); S ovim *uznemirujućim* događajima [...] (Пекић 2006: 158); [...] *isključujuća* strast [...] (Пекић 2006: 162); [...] *stajaće* vojske [...] (Пекић 2006: 170); [...] *odlučujuća* bitka [...] (Пекић 2006: 171); [...] *vladajućih* sila [...] (Пекић 2006: 173); [...] da u vodama Ostrva *ponižavajućim* spuštanjem zastave odaју рошту [...] (Пекић 2006: 176); [...] већица на *letećim* метлама” [...] (Пекић 2006: 180); [...] многе *zadivljujuće* osobine. (Пекић 2006: 181); [...] инквизиторски *optužujuće* оči [...] (Пекић 2006: 181); [...] *iscrpljujućih* verskih ratova. (Пекић 2006: 184); U том *ključajućem* политичком котлу [...] (Пекић 2006: 184); [...] без *opominjućeg* сећања [...] (Пекић 2006: 185); [...] на *okrepljujućem* сунцу просвећености. (Пекић 2006: 188); [...] неколико *nosećih* događaja [...] (Пекић 2006: 189); [...] за *vapijuće* промашаје његових министара. (Пекић 2006: 214); [...] *zvečecim* парама. (Пекић 2006: 222); Još као general једне „*izumiruje* revolucije” [...] (Пекић 2006: 240); *Opominjuće* кризе су избијале [...] (Пекић 2006: 274) итд.

Стевановић наводи да: „попридевљени облик глаголског прилога садашњег као придев најчешће означава особину субјекта основног глагола” (Стевановић 1969: 720). Ако се ово примени на наведене примере, онда су *plutaјући* ledenјаси – ледењаци који плутају; *rastућа* инфлација – инфлација која расте; *zalazeće* сунце – сунце које залази; *nadirући* Vizigoti – Визиготи који надире; *izumirућа* револуција – револуција која изумире; *zvečеће* паре – паре које звече; *okrepljuјуће* сунце – сунце које окрепљује; *obećavajuća* зора – зора која обећава; *ključajuћи* политички котло – политички котло који кључа; *opominjuće* кризе – кризе које опомињу; *zvoneće* Ostrvo – Острво које звони; *rastућа* ароганција – ароганција која расте; *isključujuća* strast – страст која искључује; *plamteća* Халејева комета – Халејева комета која пламти; *krešteće* чарлје – чарлје које креште; итд. Међутим, *preтећи* мук није мук који прети, већ ситуација која настаје када неко прети; што значи да се овај облик употребљава и за: „ознаку особине која се добива од радње с којом њом означени појам на који други начин стоји у вези” (Стевановић 1969: 720). Стевановић даље наводи да: „није ни у природи српскохрватског језика употреба попридевљених глаголских облика са одредницама уз њих, иако се с таквом употребом срећемо код неких писаца” (Стевановић 1969: 721). Узимајући ово у обзир, као и фреквенцију употребљеног садржаја у корпусу, извршићемо поређење са њиховим Е еквивалентима: *floating icebergs, increasing inflation, setting sun, invading Visigots, dying revolution, rattling money, refreshing sun, promising down, boiling political caldron, warning crises, ringing Island, increasing*

arrogance, *excluding* passion, *burning* Halley's Comet, *screaming* herons; итд. Наиме, у Е језику: „придевски карактер садашњег партиципа се огледа у томе што се он може слободно употребљавати атибутивно и предикативно од практично сваког глагола када говори, као и придев, о квалитету.” (Ђорђевић 2002: 420): *floating* је настало од *float*; *increasing* је настало од *increase*; *setting* је настало од *set*; *invading* је настало од *invade*; *dying* је настало од *die*; *rattling* је настало од *rattle*; *refreshing* је настало од *refresh*; *promising* је настало од *promise*; *boiling* је настало од *boil*; *warning* је настало од *warn*; *ringing* је настало од *ring*; итд. Да би Е садашњи партицип задржао адјективалну функцију не може доћи до измене реда речи, што је задржано и у домаћим структурама, иако би се оне могле реконструисати односним реченицама: *plamteća* комета – комета која пламти; *krešteće* чарлје – чапље које креште; итд. На основу наведеног закључујемо о извршеном утицају Е партиципских структура на формирање и придевску функцију наведених домаћих структура.

Б) Употреба и функција глаголског прилога садашњег

Наредним примерима представљена је употреба глаголског прилога садашњег којим се уводи зависна клауза (забележен је велики број оваквих примера):

Okružio sam se hronikama, priručnicima, biografijama, studijama, statistikama i atlasima, *žaleći* za revolucionarnom godinom 1944 [...] (Пекић 2006: 13); U Britaniji boravim – jer da živim jedva smem reći – petnaest godina i o Englezima znam manje nego kad sam došao, *provlačeći* se u prljavom kupcu oronule bliznakinje Stephensonovog železničkog prototipa od Dovera do Victoria stanice [...] (Пекић 2006: 13); [...] dok sam s koferom u ruci, *”bhirajući* slobodu”, udisao gorak gar Victoria stanice [...] (Пекић 2006: 14); Nadao sam se da smo Kosovskim bojem, sebe definitivno *ruinirajući*, spasili Evropu. (Пекић 2006: 17); [...] lovili su se uzajamno, *ne ispoljavajući* neke značajne razlike u izgledu [...] (Пекић 2006: 22); [...] da *umirući* zauvek odlaze. (Пекић 2006: 22); *Dolazeći* u akreditivnu audijenciju kod kneza iz kuće Obrenović prvi je engleski poslanik u Beogradu, *silazeći* s kočija, ugazio u konjsku balegu. (Пекић 2006: 25); [...] koji, u međuvremenu, uništava Kartaginu, *posipajući* je solju. (Пекић 2006: 32); [...] potom se horizontalno rasprostire, dubinu narodnog bića *ne dotičući*. (Пекић 2006: 39); [...] rimska provincija, ekstremni istok, sever i zapad *ostavljajući* varvarskoj anonimnosti. (Пекић 2006: 39); Oštećuje mu invazione brodove, *navešćujući* usud španske flote da [...] (Пекић 2006: 41); [...] koja znamo samo po novcu, bez odgovora *ostavljajući* pitanje [...] (Пекић 2006: 42); Vizigoti razaraju Rim, Vandali ga ponovo pljačkaju, *ostavljajući* nam pogrdan termin [...] (Пекић 2006: 49); Stoga sam, *uzimajući* Evropu za matericu naroda [...] (Пекић 2006: 52); Vojske neprekidno marširaju preko ”slobodnih” seoskih imanja, *otimajući* sve što im pod ruku padne. (Пекић 2006: 61); [...] ratnike kako se na ladjama približavaju maglovitim obalama Britanije, jednom (59) *očekujući* plen, drugi put (449) dom. (Пекић 2006: 63); Centurion, veteran X legije je, *gledajući* avetinjski bele doverske stene u svetlu logorskih priča o britanskim ljudožderima, proklinjao calendar [...] (Пекић 2006: 64); O čemu je, *ploveći* Kanalom, mislio vojvoda normandjski? (Пекић 2006: 64); *Boraveći* u

Normandiji kao gost Williamov, Harold je bio u prlici da [...] (Пекић 2006: 70); [...] bacao ih u tamnicu zbog njihovog zlata i srebra, *podvrgavajući* ih neizrecivoj torturi. (Пекић 2006: 75); Bila je to engleska vizija suverene Evrope, vizija engleske Evrope, a kako taj san izumire, *rađajući* u zamenu najznačajniji dokumenat srednjeg veka Magna Carta Libertatum (Veliku povelju slobode), saznaćemo u narednom poglavlju [...] (Пекић 2006: 85); [...] zadržavajući se na osobinama koje su, zahvaljujući rasnom amalgamu, stvorile naciju i formirale engleske ekskluzivitete, od kojih nam većina, *budeći* zavist, i danas ide na živce. (Пекић 2006: 87); A narod? Taj pije domaće pivo, *postavljaјуći* temelje savremenom sevrenjačkom alkoholizmu [...] (Пекић 2006: 90); Richard se bori hrabro da, *padajući*, prema Shakespeareu, uzvikne: Konja, konja, kraljevstvo za konja! (Пекић 2006: 114) итд.

С обзиром на значајни степен продуктивности С глаголског прилога садашњег који врши функцију прилошке одредбе износимо поређење са Е садашњим партиципом с циљем да истражимо могућности вршења утицаја Е облика на творбу сличних конструкција посредством домаћих садржаја. Критеријуми од којих полазимо јесу критеријуми разврставања значења глаголског прилога садашњег које су представили Стевановић (в. 1969: 708–717) и Ђорђевић (в. 2002: 418–421). Настојаћемо да међу примерима изаберемо оне примере којима је могуће презентовати различите значењске нијансе употребљеног глаголског облика:

Пример 1) S Okružio sam se hronikama, priručnicima, biografijama, studijama, statistikama i atlasima, *žaleći* za revolucionarnom godinom 1944 [...] – E I surrounded myself with chronicles, handbooks, biographies, studies, statistics and atlases, *regretting* the revolutionary year of 1944 [...]; пример 2) S [...] da *umirući* zauvek odlaze. – E [...] *dying*, they leave forever.

У примеру 1) С прилог садашњи изражава значење узрока радње главног глагола [← **зато што** је жалио за револуционарном годином 1944.]; али и Е садашњи партицип показује адвербијалну релацију узрока као и његов српски еквивалент. У примеру 2) С прилог садашњи исказује значење „начина вршења, односно извршења радње” (Стевановић 1969: 710) [← **тако што** умиру.]. Е садашњи партицип показује исту начинску адвербијалну релацију и модификује: „финитни глагол уз који стоји као адвербијала у адвербијалној клаузи коју образује” (Ђорђевић 2002: 420). Следећи пример 3):

S [...] lovili su se uzajamno, *ne ispoljavajući* neke značajne razlike u izgledu [...] – E [...] they were mutually hunting each other, without *showing* any significant differences in terms of their appearance.

У овом примеру зависна клауза која садржи С глаголски прилог садашњи окарактерисана је семантичким обележјем итеративности и могла би бити реконструисана употребом финитног глаголског облика посредством преображаја у

копулативну реченицу коју уводи везник и [← **и** нису испољавали неке значајне разлике у изгледу [...]].

Пример 4): S Vojske neprekidno marširaju preko "slobodnih" seoskih imanja, *otimajući* sve što im pod ruku padne. – E The armies are constantly marching over 'free' rural properties, stealing everything they may come across; [← **да би** отимали све што им под руку падне.].

У овом примеру глаголским прилогом изражено је значење намере. Пример који следи јесте пример: „истовремености вршења радње (стања) означене прилогом садашњим с радњом (или стањем) која се тим обликом одређује” (Стевановић 1969: 711):

S O čemu je, *plaveći* Kanalom, mislio vojvoda normandijski? – E What was the Duke of Normandy thinking about while sailing through the Channel? [← **док је** пловио Каналом.].

У готово свим реченицама субјекат је заједнички „главном предикату и напоредо с њим, односно у функцији његове одредбе употребљеном глаголском прилогу садашњем” (Стевановић 1969: 714). Међутим у следећем примеру то није случај:

S [...] *zadržavajući* se na osobinama koje su, *zahvaljujući* rasnom amalgamu, stvorile naciju i formirale engleske ekskluzivitete, od kojih nam većina, *budeći* zavist, i danas ide na živce. – E [...] characteristics which [...] formed English exclusivities, that even nowadays may get on our nerves, *provoking* feelings of envy (= which provoke); [← **и** данас иде на живце **и буди** завист.].

Наиме, у Е језику: „после именице која је објект главне клаузе партицип може у тој именици имати субјект, а субјект партиципа може бити и субјект управног глагола главне клаузе” (Ђорђевић 2002: 419), што је пренето и овим примером. Дакле, различите значењске нијансе представљене су употребом глаголског прилога прошлог у корпусу. Огроман је број забележених примера који својом устаљеном употребом постају део ауторовог стилског манира. У Е језику употреба овог облика остварује се у значајном степену због његове глаголске и адјективалне функције (представљене у одељку 4.5.), а узимајући у обзир и раширене могућности употребе глаголског облика прошлог, може се тврдити о одређеном степену извршеног утицаја Е конструкција садашњег партиципа.

6. Трпни глаголски придев у атрибутој функцији

Следећи примери представљају употребу трпног глаголског придева у атрибутој функцији када именици претходи:

[...] uprkos svim istorijski *verifikovanim* činjenicama, ipak samo jednu *nedefinisani* smesu mogućnosti [...] (Пекић 2006: 13); [...] obrazac je *prosvećenog* Evropljanina [...] (Пекић 2006: 14); [...] dobijenog *uprošćenom* metodom analoške generalizacije [...] (Пекић 2006: 15); [...] u dubinu *nenastanjenog* kopna. (Пекић 2006: 29); *Dovršene, oblikovane*, da ne kažemo *iscrpane* civilizacije [...] (Пекић 2006: 30); [...] najšire *shvaćene* estetske forme... (Пекић 2006: 31); [...] *dekorisani* primerci noževa i mačeva [...] (Пекић 2006: 34); Ovakvo *saopšten* razvoj [...] (Пекић 2006: 39); [...] *zabačena* i *zapuštena* Britanija? (Пекић 2006: 40); [...] s *neosunčanim* šumama... (Пекић 2006: 53); [...] krvno *povezane* (blood-bond) grupe. (Пекић 2006: 57); [...] *modifikovan* oblik. (Пекић 2006: 60); [...] *fiksiranih* klupa [...] *bojadisane* tapiserije [...] (Пекић 2006: 62); [...] *definisan* evropski osećaj [...] (Пекић 2006: 62); [...] *srušenih* paganskih građevina [...] (Пекић 2006: 63); [...] *dezorganizovana* gomila seoskih domaćina, slabo naoružana, nedovoljno motivisana i rđavo vođena. (Пекић 2006: 67); [...] mala, mobilna, dobro *opremljena, uvežbana* profesionalna armija [...] (Пекић 2006: 67); [...] *iskopane* oči i *iščupane* ruke zarobljenika. (Пекић 2006: 70); [...] *nepokorene* i *nerapicifikovane* Anglosase [...] (Пекић 2006: 71); [...] *propisanih* striktnih prava i dužnosti... (Пекић 2006: 72); [...] *dobijeno* oružje [...] (Пекић 2006: 71); [...] *pokoreni* Anglosasi [...] (Пекић 2006: 73); S početka savez dobro *shvaćenih*, kasnije rđavo *sprovedenih* interesa [...] (Пекић 2006: 84); [...] i *najmljenom* vojskom. (Пекић 2006: 106); [...] *uređen*, po oblastima *klasifikovan* pogled na engleski XVIII vek [...] (Пекић 2006: 216); [...] *simulirana* nesreća [...] (Пекић 2006: 216); [...] *reklamiranih* osobina [...] (Пекић 2006: 216) итд.

Стевановић наводи да се трпни глаголски придев; „у функцији одређивања именице, било као атрибут, као апозитив или као придевски део предиката, врло често среће” (Стевановић 1969: 699). У нашој анализи важно је било представити његову атрибутску функцију, док остале функције нису узете у разматрање. Пекићев стил је окарактерисан изузетно раширеном употребом трпних придева у придевским функцијама, који исказују карактеристике именице које ближе одређују. У истом значењу наилазимо на Е прошли партицип који може имати адјективалну функцију и: „употребљава се атрибутивно и предикативно у изражавању квалитета који је резултат глаголске радње” (Ђорђевић 2002: 423) (предикативном употребом Е прошлог партиципа нећемо се бавити у овом делу), и придружује му се пасивно значење. Важно је нагласити и двојаку могућност адјективално употребљеног Е прошлог партиципа захваљујући којој се може наћи испред или иза номиналне фразе на коју упућује (у наредним примерима трпни глаголски придев претходи именици): S *srušene* građevine – E *demolished* buildings; S *uprošćena* metoda – E *simplified* method; S *verifikovane* činjenice – E *verified* facts; S *propisana* prava i dužnosti – E *proscribed* rights and duties; S *saopšten* razvoj – E *announced* development; S *dekorisani* primerci – E *decorated* copies; S *simulirana* nesreća – E *simulated* accident; S *dobro shvaćeni* interesi – E *well-understood* interests; S *modifikovan* oblik – E *modified* shape. Сви наведени примери јесу примери конклузивних глагола, и оваквих примера највише је у корпусу. Пример: *reklamirane*

osobine sadrži трпни глаголски придев са адјективалним статусом који је настао од основе неконклузивног глагола *reklamirati*. У примеру: *dobro shvaćeni* *interesi* (E *well-understood* *interests*) Е пршли партицип модификован је прилогом који му претходи, што је задржано и у његовом С еквиваленту у коме је ред речи могао бити промењен уметањем релативне клаузе активног типа: *koje su dobro shvatili*. У свим примерима Е прошли партицип употребљен је атрибутивно као модификатор номинала, док сама именица функционише као објекат радње изражене глаголом на основу којег је изведен прошли партицип, што је пренето С трпним глаголским придевима. Дакле, на основу бројности примера може се тврдити о утицају Е прошлог партиципа односно његове синтаксичке адјективалне функције на раширеност и образовања оваквих модела међу С синтаксичким структурама које задржавају исту позицију у реченици, а не достигнују од свог адјективалног статуса.

Следећи примери представљају употребу трпног глаголског придева у атрибутој функцији када се нађе после именице као део пасивне конструкције:

Srpski je građanski stalež, godine 1944. podvrgnut revolucionarnom teroru, *prinuđen* da od zapadnih saveznika očekuje pomoć. (Пекић 2006: 14); [...] udisao gorak gar Victorija stanice *ovlažen* isparenjem jeftinog Ty-phoo čaja [...] (Пекић 2006: 14); [...] prazan datum u ravnodušnom vremenu *ispisan* kao mrtva holo-slika. (Пекић 2006: 15); [...] viktorijski državnici, *začarani* Otomanskom carevinom i slobodnim putem za Indiju, videli na Balkanu [...] (Пекић 2006: 18); [...] danas oranicama raskrčene, *presečene* tajanstvenim močvarama [...] (Пекић 2006: 21); Šta nedostaje bukoličkoj slici ranobronzanog a pomalo i zverooobraznog doba Britanije, *ujedinjenog* istim kultom mrtvih a *razjedinjenog* potrebom za istim pašnjakom? (Пекић 2006: 23); [...] zatuču sve te smerove, culture, tehnologije života *smuljane* u jednu kašu [...] (Пекић 2006: 30); stigao narod Beaker, *nazvan* upravo po tim metalnim peharima [...] (Пекић 2006: 30); [...] njivama *obrađenim*, drvenim plugom [...] (Пекић 2006: 31); [...] a potom nestaju iz povesti, *pritisnuti* s istoka Germanima [...] (Пекић 2006: 32); [...] primerci noževa i mačeva *nađeni* u dolini Thamesu. (Пекић 2006: 34); A šta je mislio cenution X legije dok je, *naslonjen* na kratko koplje [...] (Пекић 2006: 37); [...] guverner Svetonius Pauulinis, *angažovan* u Walesu [...] (Пекић 2006: 44); [...] romanizirani Britanci *podvrgnuti* svirepom masakru... (Пекић 2006: 44); [...] šumama, *iskrčnim* na zapadu [...] (Пекић 2006: 53); ...”slobodan zemljoposjednik” [...] *organizovan* u krvno povezane (blood-bond) grupe. (Пекић 2006: 57); [...] državne poslove, *prepuštene* energičnom Gudwinu [...] (Пекић 2006: 59); [...] iz zvanične tarife kompenzacije za bespravno oduzet život Velšanina, *podeljene* u sedam kategorija [...] (Пекић 2006: 60); [...] pastiri *otrgnuti* od poljskih radova. (Пекић 2006: 67); [...] na lokalnom nivou *oličenoj* u šerifima [...] (Пекић 2006: 67); Iz svoje romantične duše, *nastanjene* isključivo herojima [...] (Пекић 2006: 68); [...] Normandija i Engleska *razdvojene* i fizički i duhovno, kako morem tako i različitim društvenim sistemom, a *spojene* jedino istom nevoljom [...] (Пекић 2006: 71); [...] ratni logor, *branjen* zidanim zamkovima [...] (Пекић 2006: 72); [...] lanac feudalnih obaveza, *baziran* na međusobnoj vernosti [...] (Пекић 2006: 73); [...] građevina *fortificiranih* debelim i visokim bedemima [...] (Пекић 2006: 88) итд.

Посматрајући бројност и постноминалну позицију трпног глаголског придева осведочених у корпусу, закључује се о њиховој релевантности за испитивање синтаксичких структура употребљених у роману. Наиме, у Е језику прошли партицип као адјективал: „Употребљава се атрибутивно и предикативно у изражавању квалитета који је резултат глаголске радње” (Ђорђевић 2002: 423), и може да стоји иза именице коју модификује и притом има пасивно значење и може се реконструисати употребом релативне клаузе. У С језику такође, има придевску и глаголску компоненту. У наведеним примерима, важно је нагласити позицију трпног глаголског придева, јер и Е прошли партицип може остварити исту позицију која је релевантна због остваривања синтаксичке функције атрибутивног одређења именице након које следи. Међу наведеним примерима издвојићемо оне код којих је најочљивија синтаксичка подударност употребе ових облика у оба језика, и у којима се примећује вршење Е утицаја на ред реченичних елемената приликом употребе трпног глаголског придева у постноминалној позицији:

- 1) [...] udisao gorak gar Victoriija stanice *ovlažen* isparenjem jeftinog Ty-phoo čaja [...] – E He was breathing in the bitter char of the Victoria station *moisturized* with the vapor of the cheap Ty-phoo tea. [← **који** је био овлажен/**који** је овлажило испарење јефтиног Ty-phoo чаја.] 2) [...] viktorijanski državnici, *zачарани* Otomanskom carevinom i slobodnim putem za Indiju, videli na Balkanu [...] – E [...] Victorian statesmen, enchanted by the Ottoman Empire [...]; [← **које** је зачарала Отоманска царевина.]. 3) [...] danas oranicama raskrčene, *presečene* tajanstvenim močvarama [...] – E [...] *intersected* by mysterious swamps. [← **које** су преседеле тајанствене мочваре.]. 4) [...] primerci noževa i mačeva *nađeni* u dolini Thamesu. – E [...] the copies of knives and swords *found* in the Thames valley. [← **које** су нађене/**које** су нашли.]. 5) [...] na lokalnom nivou *oličenoj* u šerifima – E [...] *presented* in the form of sheriffs at local level. [← **коју** су оличили шерифи.]. 6) [...] ratni logor, *branjen* zidanim zamkovima [...] – E [...] a war camp, *defended* by the castles [...]; [← **који** је брањен/**који** су бранили замкови.]. 7) [...] građevina *fortificiranih* debelim i visokim bedemima [...] – E [...] buildings *fortified* by thick and high ramparts [...]; [← **које** су фортификацирали дебелим и високим бедемима.].

Реконструкција Е примера може се извршити на следећи начин, уношењем другог дела редуковане релативне клаузе који се подразумева: 1) **which** is moisturized; 2) **which** are enchanted; 3) **which** are intersected; 4) **which** are found; 5) **which** is presented; 6) **which** is defended; 7) **which** are fortified. Презентовањем алтернативних могућности да се употребом релативних клауза могло избећи нагомилавање трпног глаголског придева као и поређењем са на исти начин употребљеним Е структурама може се закључити о постојању одређених подударности, као и о настојању да се домаћим структурама задрже постојеће Е форме.

7. Поименичени придеви

Номинална функција која се придружује придевима у мањем степену је забележена у корпусу. Међутим, с обзиром да постоје подударности између овако поименичених С придева и Е деадјективалних номинала, укључили смо и неколицину ових примера у анализу:

[...] već je napisana da *žive* probudi tek u XX veku [...] (Пекић 2006: 20); [...] kultom *mrtvih* [...] (Пекић 2006: 23); *Poraženi*, opet će se [...] (Пекић 2006: 40); [...] povlačenjem *bogatih* na seoska imanja [...] (Пекић 2006: 48); Što s gađenjem gledamo, pokolj je *preživelih*. (Пекић 2006: 70); [...] posle koje *mrtvi* ostaju na bojištu a *živi* se međusobno otkupljuju [...] (Пекић 2006: 112); [...] i tako ugrožava *bogate* [...] (Пекић 2006: 144); [...] na strani *imućnijih* [...] (Пекић 2006: 170); [...] usled manjka *zainteresovanih*. (Пекић 2006: 171); [...] između *siromašnih* i *bogatih* [...] (Пекић 2006: 210) итд.

У Е језику овако употребљени придеви у номиналној функцији најчешће имају облик једнине и за њих је: „карактеристично КОЛОЦИРАЊЕ, односно комбиновање са одређеним чланом” (Ђорђевић 2002: 19). Изнета класификација Радмиле Ђорђевић (2002) послужила је да се наведени деадјективални номинали разврстају у класу личних, деадјективалних номинала који се: „односе на људе, односно имају обележје [+ **Human**]²⁴⁰” (Ђорђевић 2002: 19) и имају генеричко значење: *the dead, the living, the defeated, the rich, the wealthier, the survived, the interested, the poor*. Ови секундарни номинали настали су конверзијом, која је честа појава у Е језику, за разлику од С језика где је ова појава ретка. Забележени примери могу се поделити с обзиром на то да ли имају а) субјекатску или б) објекатску функцију у реченици:

- а) *Poraženi*, opet će se [...]; [...] posle koje *mrtvi* ostaju na bojištu a *živi* se međusobno otkupljuju [...]; итд.
- б) [...] već je napisana da *žive* probudi tek u XX veku [...]; [...] i tako ugrožava *bogate* [...]; итд.

Дакле, важно је нагласити да у Е језику конверзија придева у именицу уз придруживање одређеног члана доводи до неограничене производње деадјективалних номинала, и да се на осведоченим примерима примећује утицај оваквог модела, будући да у С језику могу да се уз придеве употребе и апелативи у генеричком значењу: људи, особе, и сл.

²⁴⁰ „За номинале који означавају људска бића, који имају обележје „људскости”, користиће се енглеска реч *Human*” (Ђорђевић 2002: 18).

8. Употреба и функција глаголског прилога прошлог

Одређивање односно детерминисање радње изражене главним предикатом посредством употребе глаголског прилога прошлог заступљено је у корпусу, што је поткрепљено наредним примерима:

Sumerci behu i *prodoše* [...] (Пекић 2006: 20); Sve što su dobili *oteše* od nepoverljive presume ili *iščupaše* iz tuđih neljubaznih ruku. (Пекић 2006: 26); Ако је, *upavši* u duboku jamu, razmišljao kako iz nje da izade [...] (Пекић 2006: 37); *Izgubivši* iz vida poslednju rimsku galiju, Britanija je potonula u maglu sive neistoričnosti [...] (Пекић 2006: 53); posle bitke kod Badonicusa, umesto da se vrate na Kontinent, tamo nastane i smire, ili se na neku drugu pogodniju stranu okrenu, Anglosaksonci se *povukoše* na jug, u današnji Sussex i Kent, te *zasnovaše* patuljasta kraljevstva [...] (Пекић 2006: 55); *Ujedinivši* Normandiju i Englesku presto će, posle Rufusove smrti u lovu, zauzeti najmlađi Williamov sin Henry [...] (Пекић 2006: 75); *Došavši* u Galiju, Rimljanin nije ulazio u nepoznatu zemlju [...] (Пекић 2006: 78); *Iskrcavši* se u Britaniji, Rimljanin se suočio sa zemljom [...] (Пекић 2006: 78); *Prošavši* kroz sve neprilike ostavio je Englesku prosperitetniju, ujedinjeniju, mirniju i lepšu nego što beše dok je bio dete. (Пекић 2006: 100); Godišnji skupovi plemića [...] *počeše* se nazivati parlamentom. (Пекић 2006: 106); Radnici bez posla *udružiše* se s vojnicima bez posla [...] (Пекић 2006: 107); (Пекић 2006: 170); Ratovi će i dalje dominirati Evropom XVII veka, *promenivši* jedino motive i *unapredivši* tehnološka sredstva za ubijanje. (Пекић 2006: 173); Iako je bio bezmalo u permanentnom zasedanju, zauzet irskim, škotskim i holandskim ratom, *preuzevši* vlast i *proglasivši* Republiku zbog temeljnih reformi [...] (Пекић 2006: 176); [...] zavodi ličnu vlast, *podelivši* Englesku na 11 distrikata [...] (Пекић 2006: 177); *Pobegavši* u Dublin, sreo je jednu uglednu Irkinju i prebacio joj [...] (Пекић 2006: 189); Zašto bi ijedan Englez – trezven kakav je – *poželevši* da živi ”pod engleskom zastavom i slobodnim engleskim institucijama” prelazio okean i izlagao se pogibelji [...] (Пекић 2006: 189) итд.

Не може се говорити о већем распону значењских нијанси које овај облик изражава у односу на глаголски прилог садашњи, али ћемо свакако укратко дати приказ његових значењских нијанси као и значења које у Е језику преноси партицип перфекта којим се на сличан начин преноси исти садржај; док је класификација значења преузета од Стевановића (1969: 724–731).

Пример 1) Zašto bi ijedan Englez – trezven kakav je – *poželevši* da živi ”pod engleskom zastavom i slobodnim engleskim institucijama” prelazio okean i izlagao se pogibelji [...] – E Why would any Englishman – rational as he is – *having expressed* his desire to live ’under the English flag [...] [← **Зато што** је пожелео да живи [...] прелазео океан [...]].

Овде С глаголски прилог прошли има функцију детерминације околности под којима се радња врши, а које се односе на „узрок радње управног глагола” (Стевановић 1969: 726).

Пример 2) *Prošavši* kroz sve neprilike ostavio je Englesku prosperitetniju, ujedinjeniju, mirniju i lepšu nego što beše dok je bio dete. – E *Having been*

through all the difficulties, he left England [...] [← **Након што** је прошао кроз све неприлике.]

Овде је реч о томе да прилог прошли има значење антериорности која се придружује радњи извршеној пре радње исказане главним предикатом, што је показано и на Е примеру.

Пример 3) [...] *zavodi ličnu vlast, podelivši Englesku na 11 distrikata* [...] – Е [...] *established his own authority, having divided England into 11 districts.* [← Заводи личну власт тако што дели Енглеску на 11 дистриката.]

Обе варијанте представљају употребу облика којима се исказује : „пропратнооколносно значење” (Станојчић, Поповић 2002: 401). Дакле, и овде се може говорити о преношењу Е форми приликом образовања С конструкција којима се на сличан начин преносе одговарајућа значења иако постоје и друге синтаксичке могућности (употреба узрочних, временских, начинских и других зависних реченица) да се иста значења пренесу.

9. Предлози (препозиције)

Употреба препозиција као граматичких и функционалних средстава посредством којих се могу изразити адекватни значењски односи добија значајну улогу у корпусу, будући да је послужила као средство преношења значењских нијанси Е предлога (није увек реч о директном Е утицају, већ се у неким случајевима само наслућује):

[...] *reku pogodnu za forsiranje* [...] (Пекић 2006: 26); [...] *koje će u XXI веку, na očaj posustale ekološke svesti* [...] (Пекић 2006: 35); *Iako su uspešni u obradi gvožđa* [...] (Пекић 2006: 46); *Istina je da je Englesku uzeo na маћ* [...] (Пекић 2006: 59); *Napali su Normane u prividnom povlačenju* [...] (Пекић 2006: 70); [...] *družine za robljenje banaka.* (Пекић 2006: 72); [...] *iskasapljen od nekolicine Henryjevih viteških pajtaša* [...] (Пекић 2006: 83); [...] *dobar alibi za pelcovanje na domaće tlo islamskih šerijatskih običaja* [...] (Пекић 2006: 84); [...] *iako sam ih u školi smrtно mrzeo i za razumevanje istorije smatrao izlišnim.* (Пекић 2006: 86); [...] *uz oružane i nusprostorije potrebne za opsluživanje većeg broja žitelja* [...] (Пекић 2006: 88); [...] *ali presudno za* [...] *odvajanje Engleza od omiljenih šuma i pustara.* (Пекић 2006: 89); [...] *ali je slaba za značajniji podsticaj proizvodnih sila.* (Пекић 2006: 89); [...] *da su se i pljačkaši Normani osetili opljačkanim od vlastitih kraljeva.* (Пекић 2006: 91); [...] *sprog u prikupljanju basnoslovnog otkupa* [...] (Пекић 2006: 92); [...] *zbog prazne državne blagajne i novca za njeno porunjavanje.* (Пекић 2006: 92); [...] *nasleđen od devetogodišnjeg Henryja III.* (Пекић 2006: 94); [...] *da je napusti bez plaćanja pasoške takes* [...] (Пекић 2006: 97); [...] *nije biran nego od kralja postavljан* [...] (Пекић 2006: 97); *U narodu omраžen, od plemstva prezren, od događaja osujećen, od istorije osuđen* [...] (Пекић 2006: 99); [...] *učeci nas strpljenju u suočenju s našim savremenim krizama.* (Пекић 2006: 106); [...] *koja je крупне zemljoposednike u suočenju s padom rente* [...] (Пекић 2006: 112); *Premda za ovog bezbojnog Tudora malo ima divljenja* [...] (Пекић 2006: 117); *Od zardale feudalne mašinerije za uterivanje poreza* [...] (Пекић 2006: 120); [...] *nije provodio u lokanju* [...] *nego u kontroli računskih knjiga* [...] (Пекић

2006: 120); [...] *promašaj u vođenju engleskih javnih poslova* [...] *peh u razrešenju* [...] *neuspeh u pribavljanju papine saglasnosti na poništenje navodno incestuoznog kraljevog braka* [...] (Пекић 2006: 133); [...] *strast za vlašću* [...] (Пекић 2006: 162); [...] *finansijska osova za modelovanje narodne armije* [...] (Пекић 2006: 170); [...] *najbrži put u ubeđivanju svojih protivnika*. (Пекић 2006: 188); James nije posedovao ni najminimalnije pretpostavke za snalaženje u novim okolnostima [...] (Пекић 2006: 188) итд.

Значења предлога преузети су из: *Граматику енглеског језика* (в. Ђорђевић 2002: 683–703). У Е језику постоје снажне значењске везе између предлога и именице уз које се налазе, а анализом примера потврђено је да се предлози са значењем које одговара њиховој употреби у Е језику – задржавају у корпусу, иако постоје и друге алтернативне могућности да се овакве предлошко-падежне конструкције представе посредством зависних клауза. Испитани предлози су: *у, на, од, за и без*.

1) Предлог *у*:

1) *Iako su uspešni u obradi gvožđa* [...] – E *Successful at* [← Иако успешно обрађују гвожђе.]; 2) *Napali su Normane u prividnom povlačenju* [...] – E *At the retreat* [← док су се привидно повлачили.]; 2) [...] *sporog u prikupljanju basnoslovnog otkupa* [...] – E *Slow at collecting* [← Споро прикупља баснословни откуп.]; [...] *učeći nas strpljenju u suočenju s našim savremenim krizama*. – E *Teaching us to have patience in facing our modern crises* [← Учећи нас да се стрпљиво суочавамо с нашим савременим кризама.]; [...] *koja je krupne zemljoposednike u suočenju s padom rente* [...] – E *Landlords in facing the rental decrease* [← Који се суочавају с падом ренте.]; [...] *nije provodio u lokanju* [...] *nego u kontroli računskih knjiga* [...] – E *He didn't spend time in drinking* [...] *but he spent time in controlling the accounting books* [← Није проводио *тако што* је локао, него тако што је контролисао рачунске књиге.]; *I njega nije oborio promašaj u vođenju engleskih javnih poslove već په u razrešenju* [...] *neuspeh u pribavljanju papine saglasnosti* [...] – E *Failure at conducting English state affairs* [...] *failure at discharging* [...] *failure at providing the Pope's consent* [...] [← Није га оборило то што је промашио док је водио енглеске јавне послове, већ пех што није разрешио један краљев приватни проблем, што није успешно прибавио папину сагласност]; итд.

Наведени примери показују да је дошло до директног превођења Е предлошких конструкција које садрже предлог *у* након којег следи садашњи партицип који је у корпусу представљен употребом номинализованих структура, односно девербативних именица: *у obradi, у povlačenju, у prikupljanju, у suočenju, у lokanju, у kontroli, у vođenju, у pribavljanju*, итд. Алтернативне могућности преображаја ових конструкција показују да су могле бити употребљене релативне односне клаузе, временске клаузе и сл., али је јасна тежња да се успостављене предлошке везе у Е језику директно пренесу како би их домаће конструкције задржале и опонашале.

2) Предлог *за*:

1) *Premda za ovog bezbojnog Tudora malo ima divljenja* [...] – E *Although he has little admiration for this colourless Tudor*. [← Премда има мало дивљења *према* овом безбојном Тудору/Премда се овом Тудору мало диви.]; 3) [...] *strast za vlašću* [...] – E *The passion for authority*. [← *страст према* власти.]; 4) [...] *ali je slaba za značajniji podsticaj proizvodnih sila*. –

E But it is weak *for* encouraging the productive forces in a more significant manner. [← али је слаба *да би* значајније подстакла производне силе.]; итд.

У корпусу су задржани директно преведени Е предлози, односно задржане су колокације које у Е језику остварују именице и предлози: *admiration for*, *passion for*. У примеру 4) предлог *за* изражава намеру. Ђорђевић наводи: „Намеру (Purpose) представља предлог FOR коме у значењу намере за образовање предлошких фраза одговара облик IN ORDER TO када је реч о образовању предлошких клауза” (Ђорђевић 2002: 694). У примерима 1) и 2) уместо предлога *за* правилније је употребити предлог *према*.

3) Предлог *за* + девербативна именица:

1) [...] *reku pogodnu za* forsiranje [...] – E The river adequate *for* imposing [...] [← **како би/да би се** форсирао.]; 2) [...] *finansijska osnova za* modelovanje narodne armije [...] – E The financial basis *for* shaping of the people’s army. [← **како би/да би се** моделовала народна армија.]; 3) James nije posedovao ni najminimalnije pretpostavke *za* snalaženje u novim okolnostima [...] – E James possessed not the minimum assumptions necessary *for* dealing with the new circumstances. [← **како би/да би се** снашао у новим околностима.]; 4) *Od zardale feudalne mašinerije za* uterivanje poreza [...] – E From the rusty English machinery *for* tax extortion. [← **којом се** утерује порез.]; 5) [...] *zbog prazne državne blagajne i novca za* njeno popunjavanje. – E because of the empty state treasury and money *for* its fulfillment. [← **којим се** она попуњава.]; 6) [...] *družine za* robljenje banaka. – E The company *for* robbing the bank. [← **која** роби банке.]; 7) [...] *dobar alibi za* pelcovanje na domaće tlo islamskih šerijatskih običaja [...] – E A good alibi *for* grafting. [← **како би/да би се** пелцовали.]; 8) [...] *uz* oružane i nusprostorije potrebne *za* opsluživanje većeg broja žitelja [...] – E Necessary *for* serving the larger number of local residents. [← **како би/да би се** опслужило већи број житеља.]; 9) [...] *iako sam ih u školi smrtno mrzeo i za* razumevanje istorije smatrao izlišnim. – E Although I hated them at school considered them useless *for* understanding history. [← **како би/да би** разумео историју.]; итд.

Дакле, примери су представљени формулом ЗА + девербативна именица у акузативу док су семантички еквиваленти ових предлошко-падежних конструкција означени као интенционалне (примери 1) 2) 3) 7) 8) 9)) и релативне клаузе (примери 4) 5) 6). Уколико узмемо у разматрање њихове Е еквиваленте, односно конструкције *noun + for + gerund*, које су у корпусу означене употребом предлошко-падежне конструкције инициране предлогом *за* иза кога следи девербативна именица, утврђује се о постојању директне везе између наведених конструкција, јер их С конструкције верно осликавају.

3) Предлог *без*:

[...] *da je napusti bez* plaćanja pasoške takes [...] – E To leave it *without* paying the passport fee. [← **а да притом** не плати пасошку таксу.]; итд.

У примеру бележимо директно преношење Е социјативног предлога (в. Ђорђевић 2002: 687) *without* који: „има негативно значење UNACCOMPANIED BY” (Ђорђевић 2002:

697), а након којег у Е језику следи садашњи партицип који је у корпусу представљен девербативном именицом: *bez plaćanja*.

5) Предлог *od*:

1) S [...] da su se i pljačkaši Normani osetili opljačkanim *od* vlastitih kraljeva. – E [...] Normans who were the robbers felt as if they had been robbed by their own kings. [← да су се и плјачкаши Нормани осетили као да су их властити краљеви опљачкали.]; 2) [...] nasleđen *od* devetogodišnjeg Henryja III. – E [...] inherited *by* the nine-year-old Henry III. [← **кога** је наследио деветогодишњи Хенри III.]; 3) [...] nije biran nego *od* kralja postavljan [...] – E [...] he wasn't chosen, he was appointed *by* the King. [← није биран него га је краљ постављао/нису га бирали већ га је краљ постављао.]; 4) U narodu omražen, *od* plemstva prezren, *od* događaja osujećen, *od* istorije osuđen [...] – E [...] despised *by* the gentry, thwarted *by* the events taking place, condemned *by* history. [← племство га је презрело, догађаји осујетили, историја осудила.]; 5) [...] iskasapljen *od* nekolicine Henryjevih viteških pajtaša [...] – E [...] massacred *by* the few of Henry's knightly comrades. [← неколицина Хенријевих витешких пјаташа га је искасапила.]; итд.

Сви примери садрже реченице пасивног типа, односно садрже генитивне конструкције са предлогом *od*, на исти начин као у Е пасивним конструкцијама. Предлогом *by* остварује се значење агентивности, што је у корпусу остварено путем предлога *od*, иако је уобичајена употреба *od стране* с циљем да се нагласи вршилац радње.

б) Предлог *na*:

1) [...] koje će u XXI veku, *na* očaj posustale ekološke svesti [...] – E *At* the despair of the ecological consciousness falling behind [...] [← **из** очаја посустале еколошке свести/**због тога** што је посустала еколошка свест очајавала.]; 2) [...] neuspeh u pribavljanju papine saglasnosti *na* poništenje navodno incestuoznog kraljevog braka [...] – E ...the Pope's giving consent *to* the annihilation of reportedly incestuous marriage. [← **којом** се поништава наводно инцестуозни брак.]; итд.

У свим примерима реч је о устаљеним изразима у којима се уз одређену Е именицу налази одговарајући предлог: *failure at*, *consent to*. У графичким заградама представљене су могућности другачије интерпретације овог садржаја, док је у самом корпусу задржана колокацијска веза успостављена између датих Е именица и са њима употребљеним предлозима.

10. Ред речи

Ред речи, тј. преуређивање реченичних елемената биће представљен неколицином примера (будући да је већ представљен у претходним деловима рада):

1) [...] *ugrožen podjednako od* prirode, ljudi i vlastitog neznanja [...] (Пекић 2006: 37); 2) [...] provincije Imperije, *administrirane od* guvernera. (Пекић 2006: 42); 3) Ali omča se neumitno skuplja, *stezana animozitetom* dva presudna faktora [...] (Пекић 2006: 93); 4) Premda se u neku ruku vidi kao tranzitorno, doba impulsa i eksperimenata, *nekontrolisano nijednom*

političkom teorijom [...] (Пекић 2006: 101); 5) [...] u najmanju ruku je smešna, *zar nije?* (Пекић 2006: 69); 6) [...] možda je vise dokaz njegove malo ekstremne praktičnosti nego gluposti, *zar ne?* (Пекић 2006: 212); 7) [...] gar *Victorija* stanice [...] (Пекић 2006: 14); 8) [...] prodaju sintetičke *MacDonald* sendviče. (Пекић 2006: 20); 9) Na *Boyeux* tapiseriji [...] (Пекић 2006: 69); 10) [...] *kriket* utakmica odložiti. (Пекић 2006: 157); 11) [...] prvi *kriket* klub [...] (Пекић 2006: 174) итд.

Иако је у С језику распоред реченичних елемената, односно ред речи – слободан, промена реда речи тј. функционалне перспективе реченице доводи до истицања (фокализације) одређеног реченичног елемента који се смешта у финалну позицију у реченици када се нова информација представља након дате, или када се реченични елемент ставља на почетак реченице, што говори у прилог стилски обележеном реду речи. Управо посредством пасивних конструкција, тзв. псеудо-расцепљених реченица врши се преуређивање реченичних елемената, које су већ обрађене у претходним деловима рада. Међу овде наведеним примерима издвојили смо неке специфичне примере који се односе на појаву тзв. упитних привезака (*question tags*), који представљају директно преношење Е образаца који у Е језику увек заузимају финалну позицију, што је доследно спроведено и у корпусу. Забележен је изузетно мали број ових примера:

S [...] u najmanju ruku je smešna, *zar nije?* – E [...] it is at least funny, *isn't it?*
 S [...] možda je vise dokaz njegove malo ekstremne praktičnosti nego gluposti, *zar ne?* – E [...] it is perhaps more a proof of his a little bit extreme practicality than stupidity, *isn't it?*

Синтаксичком специфичношћу у тексту сматрају се и номиналне фразе представљене комбиновањем именице + именице, и притом прва наведена именица врши атрибутску функцију: *Victorija* stanica (Е *Victoria* station); *MacDonald* sendvič (Е *MacDonald* sandwich); *Boyeux* tapiserija (Е *Boyeux* tapestry); *kriket* utakmica (Е *cricket* match); *kriket* klub (Е *cricket* club), итд. С обзиром да је у Е језику од изузетне важности успостављање односа између заједничких или властитих именица и именица или других врста речи које их модификују, а који се остварују управо захваљујући позицији ових елемената у реченици, овакав однос двеју именица од којих прва има адјективалну функцију инкорпориран у корпус представља својеврсну иновацију у корпусу, зато што елементи номиналне фразе имају идентичан редослед као у Е језику. Примери су издвојени због тога што је уобичајена употреба придевских речи које врше адјективалну функцију испред именица које детерминишу. Ипак, осим наведених синтаксичких средстава којима се врши преуређивање реченичних елемената, нарочито оних средстава посредством којих се врши истицање одеђених елемената у реченици, присутни облици про-форме, употреба препозиција након којих следе

девербативне именице у истој позицији као у Е језику говоре у прилог одређеног степена утицаја које употребљене Е структуре врше на преображај текста. Важно је напоменути да, с обзиром на чињеницу да Е ред речи није повезан са морфолошком структуром, већ да због недостатака флективних обележја реченичних функција на морфолошком нивоу, ред речи преузима синтаксичку функцију изражавања граматичких релација, за разлику од С језика у коме су граматичке морфеме маркери синтаксичких релација.

3.4.3.1. Закључак у вези са семантичко-синтаксичком адаптацијом

Тема утицаја Е образаца у семантичко-синтаксичкој равни, осим у служби приказа употребе одговарајућих Е структура у роману, или њиховог директног утицаја оствареног на уплив домаћих структура у корпусу које подражавају Е структуре или су изричито засноване по узору на своје Е моделе – такође, врши функцију испитивања у којој мери обрађене јединице врше кохерентно деловање на успостављање синтаксичких релација у роману. Најважнија сазнања проистекла путем ове анализе, у којој је примењен трансформациони тест који указује на различите могућности реконструкције дубинске реченичне структуре, а која се односе на скривени или директни утицај Е синтаксичких структура, говоре у прилог тенденцији номинализације исказа као суштински доминантног интегралног механизма творења конструкција у роману, којим се реализују ситуације синтаксичко-семантичке анонимности. На основу Радовановићевих критеријума извршена је категоризација ексцерпираних грађа на основу површинске, имплицитне нереченичне предикације која подлеже могућностима даље реконструкције у одговарајућем контексту. Детаљном анализом девербативних именица у различитим падежним конструкцијама тј. кондензаторима реченичног значења уочени су разноврсни примери којима су представљени: а) критеријум интранзитивност/транзитивност употребљене предикације; б) критеријум интерпретације површинске девербативне именице као експонента базичног реченичног конституента – субјекта; затим в) девербативне именице означене функцијом површинског субјекта предикације представљене фазним глаголима; г) девербативне именице означене нереченичном предикацијом у најважнијим синтаксичким функцијама; д) темпорално падежне конструкције којима је изражено значење постериорности и антериорности; њ) падежне конструкције које садрже значење симултаности изражене употребом предлошких решења (*pri*, *u* +

Ndev(Loc)); ж) површинске падежне конструкције са девербативном именицом које имају инструментално значење; итд. Износимо следеће закључке у вези са обрађеним јединицама код којих је најочљивији утицај Е образаца:

1) Превага номиналних средстава над вербалним јесте доминантан језички поступак у читавом роману при чему је највећи број откривених девербативних именица у односу на деадјективне именице (настале суфиксалном творбом речи) и девербативне прилоге. Иако је неоспорна тенденција номинализовања исказа у језицима уопште, у овом роману је анализом показано да се аутор у тренутку избора између номинализованих и ненормализованих реченичних структура тј. клауза опредељује за номинализоване исказе. Ако то повежемо са утицајем Е језика који је обележен онеобичавањем оваквих конструкција, можемо тврдити о неоспорном утицају Е герундива и номинализованих реченичних структура у нашем корпусу.

2) Да у корпусу преобликовање реченичних структура заузима значајно место – говори у прилог продуктивности појаве псеудо-расцепљених реченица у корпусу. Дакле, у корпусу је евидентна стратегија померања предиката на почетак клаузе (као најобележенији одабир теме у Е језику). Имајући у виду делотворност примене овог метода, стварање обележених реченичних структура које садрже: субјекат + глагол + комплемент представљен номиналном клаузом иницираном речима: *what* или *that* (на идентичан начин којим се у Е језику врши спровођење овог метода), које су презентоване следећим С еквивалентима: *što, ono što, nešto što, sve što, ono zbog čega, ono nad čime*, итд. Управо овај принцип посредством којег дата могућност да се увођење нове информације изрази целовитијом, дужом структуром, као и принцип означен као „тежина на крају (енгл. *end-weight principle*, Greenbaum и Quirk 1990: 398)“ (Халупка Решетар 2011: 52) – јесте најзаступљенији принцип коришћен у роману, који врши структурално преобликовање и реорганизацију реченичне структуре, и који је директно мотивисан Е стратегијама промовисања реченичне предикације.

3) Један од најзаступљенијих поступака у роману свакако је употреба про-форме по узору на употребу анафоричног, супститивног *one* у Е језику, која се огледа у употреби показних заменица: *ovo, ono, ovi, oni*, као и нумерала: *jedan, prvi, drugi*, итд. уместо именице која се у комуникативном контексту подразумева, што изнова указује на извршени утицај Е структура на продукцију сличних механизма посредством домаћих лексичких јединица у корпусу.

4) Свепрожимајућа употреба препозиција као средстава преношења значењских нијанси Е предлога (будући да у Е језику постоји снажна значењска веза између предлога и именице уз које стоје) објашњена је на бројним примерима који потврђују да су прилози са значењем које одговара њиховој употреби у Е језику задржани у корпусу, упркос постојању могућности да се ове предлошко-падежне конструкције прикажу посредством зависних клауза. Бројни примери неадекватне употребе С предлога *у, на, по, од, за* и *без* – која показују да је дошло до директног превођења Е предлошких конструкција које садрже наведене предлоге, након којих у Е језику често следи садашњи партицип који је у корпусу представљен употребом девербативних именица – осведочена је јасна тежња да се колокације, које у Е језику остварују између осталих врста речи и именице и предлози, инкорпорирају унутар домаћих структура. Постојање директне везе између конструкција представљених формулом ЗА + девербативна именица у акузативу и њихових Е еквивалената (*noun + for + gerund*) утврђено је датом анализом, будући да С конструкције јасно представљају Е колокацијске везе између Е именица и са њима употребљеним предлозима, уместо да се остварују колокацијске везе које су инхерентне С семантичко-синтаксичком систему.

5) Учесталост употребљених глаголских прилога садашњих у атрибутој функцији, као и поређење са њиховим Е еквивалентима, тј. поређењем овог облика и атрибутивног карактера Е садашњег партиципа, доводи до закључка да је реч о извршеном утицају Е партиципских структура на формирање употребљених домаћих структура и позицију у реченици (испред именице) којом ове структуре добијају атрибутоку функцију.

6) Даље, на нивоу синтаксичке структуре текста, закључујемо о делимичном утицају Е пасивних модела на С реченичну организацију у погледу уметања пасивних структура, односно у корпусу долази до делимичног подударења С и Е пасивних конструкција чија употреба условљава измену постојећег реда речи (због чега у одређеном степену у роману долази до померања именичких или заменичких елемената из позиције објекта у субјекатску позицију на почетак реченице), на идентичан начин као у Е језику, али не можемо говорити о ауторовој доследности примењивања овог синтаксичког механизма. Дакле, на основу свега наведеног закључујемо да су Е механизми за творење наведених конструкција свакако имали важну улогу у погледу утицаја на формирање и реорганизацију реченичног садржаја у корпусу, што указује да је у семантичко-синтаксичкој равни дошло до преображаја мотивисаних Е утицајем.

3.4.4. УТИЦАЈ ЕНГЛЕСКИХ ОБРАЗАЦА НА НИВОУ ЛЕКСИКОЛОГИЈЕ И ФРАЗЕОЛОГИЈЕ

3.4.4.1. Идиоматске енглеске реченичне структуре

Идиоматске реченичне структуре биће представљене табеларним прегледом, (иста методологија коришћена је као и на страни 172 овог рада, а у вези са лексиколошко-фразеолошком анализом *Романа о Лондону*, али и на страни 406, а у вези са лексиколошко-фразеолошком анализом романа *Беснило*):

Ексцерпирани примери идиоматских структура	Е идиоматска структура	С преводни еквивалент
1) [...] kontinentalac <i>do kosti</i> [...] (Пекић 2006: 13);	<i>To the bone</i>	Do srži
2) Ali ni uverenje da ga je potpisao speman da ga porekne čim se prva prilika ne ukaže, <i>ne drži vodu</i> . (Пекић 2006: 94);	<i>Not hold water</i>	Ne pije vodu.
3) Ona je Engleskoj <i>kupila vreme</i> da se religiozno i ekonomski stabilizuje [...] (Пекић 2006: 150).	<i>Buy time</i>	Uštedeti vreme

У корпусу је забележен изузетно мали број идиоматизованих лексичких спојева, али је било важно анализу употпунити њиховим приказом, како би се и на фразеолошком нивоу испитао утицај директно пренесених Е идиома на С фразеолошку структуру. Класификација идиома извршена је на основу Прћићеве типологије „засноване на структурно-функцијским критеријумима” (Прћић 1997: 125). У примеру 1) *do kosti* реч је о безглаголској фразној лексеми реализованој предлошком синтагмом која метонимијски, ако не и метафорички показује да је радња о којој је реч остварена у потпуности, 'до сржи'. Дакле, иако постоји С лексички спој којим се може пренети Е идиоматизована структура, у тексту је задржана лексема *kost*. У овом примеру реч је о садржинској идиоматизацији. У примеру 2) реч је о формалној идиоматизацији, јер се компоненте идиома *ne držati vodu* не могу заменити другим лексичким јединицама. Иако постоји С еквивалент који у значењском смислу може верно да пренесе овакав садржај: *ne piti vodu*, у тексту је задржан глагол *držati* као у Е језику: *hold water*²⁴¹. Реч је о глаголској фразној лексеми реализованој глаголском синтагмом, која садржи лексички глагол и допуну у виду објекта. У примеру 3) такође, реч је о глаголској фразној лексеми коју сачињава лексички глагол *kupiti* и допуна у виду објекта представљеним у виду именице *vreme*. У тексту је транспонован Е идиоматизовани

²⁴¹ Држати воду (кол.; бити прихватљив) *hold water* (be acceptable). (Хлебџ 2010:139)

израз иако постоје С лексичке јединице (мада не идиоматизоване) које могу представити значење овог идиома.

3.4.4.2.Преводни еквиваленти на синтаксичком и текстуалном нивоу

По већ примењеној методологији анализирани су и примери из овог романа:

Ексерцирани примери синтаксичких конструкција	Е структура	С преводни еквивалент
1) [...] jer u protivnom nada u <i>englesku pomoć</i> ne bi imala svrhe. (Пекић 2006: 14);	<i>English help</i>	Pomoć Engleza
2) [...] voze bojne dokolice koje se na neravnom terenu <i>pokazuju slabo</i> , i kuju prvi novac koji se, kao svuda uostalom, <i>pokazuje sjajno</i> . (Пекић 2006: 34);	<i>Turn out badly, turn out well</i>	Ispostaviti se
3) [...] da se sa onako primitivnim agrikulturnim alatom iz zemlje <i>izvuče maksimum</i> [...] (Пекић 2006: 37);	<i>Bringing out the maximum</i>	Najbolje iskoristiti
4) [...] da je zemlja <i>bogata u ljudima</i> , stoci i farmama [...] (Пекић 2006: 46);	<i>Rich in people, cattle and farms</i>	Obilovati
5) Centurion, veteran X legije je, gledajući avetinjski bele doverske stene u <i>svetlu</i> logorskih priča o britanskim ljudožderima, proklinjao calendar [...] (Пекић 2006: 64);	<i>In the light of</i>	Iz ugla
6) <i>S pogledom na nju</i> napravio je plan po kome će se Anglosaksonci ograničiti na defanzivu [...] (Пекић 2006: 70);	<i>With regard to</i>	Na osnovu, s obzirom na
7) [...] samo tri od šezdeset i jedne klauzule Povelje <i>imaju izvesnu korespondenciju sa</i> savremenim zakonodavstvima [...] (Пекић 2006: 96);	<i>Have correspondence with</i>	Podudarati se, poklapati se
8) Ne govorim ovo da <i>pravim</i> sumnjive <i>generalizacije</i> [...] (Пекић 2006: 103);	<i>Make generalizations</i>	Izvući opšte zaključke
9) [...] sporove <i>na bazi</i> stečenog iskustva [...] (Пекић 2006: 105);	<i>On the basis</i>	Na osnovu
10) Prosperitetnu sliku – <i>u koliziji s</i> činjenicom da [...] (Пекић 2006: 118);	<i>In a collision with</i>	U suprotnosti sa
11) [...] stranci <i>pod impresijom</i> stanja [...] (Пекић 2006: 118);	<i>Under the impression</i>	Pod utiskom
12) Henry VII je tome <i>učinio kraj</i> . (Пекић 2006: 119);	<i>Put an end to something, make an end of something</i>	Okončati, staviti tačku
13) [...] nego u kontroli <i>računskih knjiga</i> [...] (Пекић 2006: 120);	<i>Accounting books</i>	Poslovne knjige
14) [...] nisu rezultirale iz jasnih i prinudnih uzoka nego <i>serije</i> okolnosti [...] (Пекић 2006: 122);	<i>Series</i>	Niz
15) [...] <i>teško oporezovanim</i> savremenicima [...] (Пекић 2006: 132);	<i>Heavily taxed</i>	Značajno, u velikoj meri oporezovani
16) [...] uživa u plesu i pozorištu koje bigotni puritanski mizantropi <i>drže</i> sataninim zabavama. (Пекић 2006: 163);	<i>Hold</i>	Smatrati

17) Za narod, međutim, verujem da mu se <i>dijeta</i> sastojala od ražanog ili ovsenog hleba, ovčetine i ribe [...] (Пекић 2006: 179);	<i>Diet</i>	Ishrana
18) [...] koji danas <i>ime daje</i> jednoj uspešnoj međunarodnoj instituciji [...] (Пекић 2006: 182);	<i>Give a name to</i>	Dobiti naziv po nekome ili nečemu
19) [...] koji će sve do dana današnjeg rešenje "irskog pitanja" <i>činiti nemogućim</i> . (Пекић 2006: 186);	<i>Make something impossible</i>	Onemogućiti
20) [...] da je prate po njenim <i>poslovnim turama</i> po gradu [...] (Пекић 2006: 216);	<i>Business tours</i>	Poslovni dogovori
21) [...] po ukorenjenoj tradiciji da <i>krivicu</i> uvek na neka tuđa leđa <i>prebace</i> [...] (Пекић 2006: 228);	<i>Shift the blame onto somebody else</i>	Svaliti krivicu na nekoga

У корпусу није садржан велики број примера, па не можемо говорити о значајности утицаја унетих Е образаца на целокупну текстуалну структуру, али су забележени моменти током којих аутор прибегава решењима посредством којих директно преведене лексичке јединице постају део текста. Прћићева методологија (в. 2005: 24–30) послужила нам је приликом утемељивања и категоризације забележених семантичко-прагматичких категорија у корпусу:

1) Погрешне употребе речи: пример 16) показује да се *držati* (Е *hold*) користи у значењу *smatrati*; пример 17) показује да се *dijeta* (Е *diet*) користи у значењу *ishrana*. Дакле, по узору на њихове Е еквиваленте, у С корпусу задржана су значења или употребе која су у већој мери својствена Е а не С језику.

2) Појава изједначених и међусобно заменљивих синонима представљена је примерима: пример 7) *korespondencija* (Е *correspondence*) употребљен је уместо *poklapanje, podudaranje, podudarnost*; пример 9) *generalizacija* (Е *generalizations*) употребљен је уместо *uopštavanje, opšti zaključak*; пример 9) *baza* (Е *basis*) употребљен је уместо *osnova*; пример 11) *impresija* (Е *impression*) употребљен је уместо *utisak*; пример 13) *računske knjige* (Е *accounting books*) употребљен је уместо *poslovne knjige*; пример 14) *serija* (Е *series*) употребљен је уместо *niz*; итд.

3) Употребе речи директно мотивисаних Е језичким јединицама (појава енглеско-српских лажних парова), последица буквалног превођења: пример 1) *engleska pomoć* (Е *English help*) употребљен је уместо *pomoć Engleza*; пример 15) *teško oporezovanim* (Е *heavily taxed*) употребљен је уместо *oporezovani u značajnoj meri*.

4) Употребе речи и структура директно мотивисаних Е језичким јединицама, структурама и значењима, као последица дословног, директног превођења: пример 3) *izvući maksimum* (Е *bring out the maximum*) употребљен је уместо *najbolje iskoristiti*;

пример 4) *bogata u* (E *rich in*) употребљен је уместо *obilovati*; пример 7) *imati korespondenciju* (E *have correspondence with*) употребљен је уместо *poklapati se, podudarati se*; пример 4) *praviti generalizacije* (E *make a generalization*) употребљен је уместо *izvući opšte zaključke, uopštavati*; пример 10) *u koliziji sa* (E *in a collision with*) употребљен је уместо *u suprotnosti sa*; пример 12) *učiniti kraj* (E *put an end to something, make an end of something*) употребљен је уместо *okončati, dovršiti nešto*; пример 19) *činiti nemogućim* (E *make smth impossible*) употребљен је уместо *onemogućiti*; пример 18) *dati ime* (E *give a name*) употребљен је уместо *nazvati*; пример 19) *činiti nemogućim* (E *make smth impossible*) употребљен је уместо *onemogućiti*; пример 20) *poslovne ture* (E *business tours*) употребљен је уместо *poslovni dogovori, poslovni angažmani*; пример 21) *prebaciti krivicu* (E *shift the blame*) употребљен је уместо *svaliti krivicu*. Дакле: „иза горе наведених домаћих форми крије се увезена садржина, која је непосредно пресликана из енглеског језика” (Прћић 2005:51). У корпусу нису забележене таутологије, плеоназми, затим описне парафразе речи и географских имена, као ни парафразе службених функција и имена институција.

3.4.4.3. Закључак у вези са утицајем Е образаца на нивоу лексикологије и фразеологије

Извршена је анализа: 1) идиоматских Е реченичних структура и 2) преводних еквивалената на синтаксичком и текстуалном нивоу.

1) У погледу идиоматских Е реченичних структура донети су следећи закључци:
а) У корпусу је забележен изузетно мали број идиоматизованих лексичких спојева (*do kosti, ne držati vodu, kupiti vreme*), који су представљени табеларним прегледом, док је класификација идиома извршена на основу Прћићеве типологије. Сви примери указују на транспоновање Е идиоматизованих израза иако постоје С лексичке јединице којима се може представити значење ових идиома.

2) У погледу преводних еквивалената на синтаксичком и текстуалном нивоу, закључено је следеће: а) С обзиром на мали број забележених примера, не можемо тврдити да су унети Е обрасци извршили значајнији утицај на лексиколошком нивоу самог романа, али су забележене одређене семантичко-прагматичке појаве (класификоване посредством Прћићеве методологије). б) У оквиру запажених семантичко-прагматичких појава (као најбројније) издвајају се употребе речи и структура директно мотивисаних Е језичким јединицама, структурама и значењима,

као последица дословног, директног превођења (*izvući maksimum, bogata u* (нечему), *imati korespondenciju, praviti generalizacije, u koliziji sa, učiniti kraj, činiti nemogućim, dati ime, poslovne ture, prebaciti krivicu* итд. У свим наведеним домаћим структурама крију се пресликане структуре инкорпориране из Е језика. в) У мањем броју забележене су: погрешне употребе речи (*držati* (Е *hold*) користи се у значењу *smatrati; dijeta* (Е *diet*) се користи у значењу *ishrana*), а које указују да су у С корпусу задржана значења или употребе која су у већој мери својствена Е а не С језику; затим појава изједначених и међусобно заменљивих синонима (*korespondencija, generalizacija, baza, impresija, računске knjige, serija* итд.), као и употребе речи директно мотивисаних Е језичким јединицама (појава енглеско-српских лажних парова), насталих као последица буквалног превођења (*engleska pomoć, teško oporezovanim*). г) У корпусу нису забележене таутологије, плеоназми, затим описне парафразе речи и географских имена, као ни парафразе службених функција и имена институција.

3) На основу свега наведеног, као и малог броја забележених синтаксичких конструкција којима су структуре Е језика дословно преведене и унете у текст – закључујемо о томе да је на нивоу лексикологије и фразеологије забележен мањи степен утицаја Е образаца.

3.4.5. СЕМАНТИЧКО-ПРАГМАТИЧКИ НИВО АНАЛИЗЕ УТИЦАЈА ЕНГЛЕСКИХ ОБРАЗАЦА

Обједињеност анализе адаптације модела употпуњује се описом англицизама смештених у семантичко-прагматичке оквире. Начини остварења адаптације англицизама на семантичком нивоу, затим усредсређеност на њихову комуникативну релевантност у смислу одређивања врсте, настанка, степена оправданости и статуса англицизама јесу важни диференцијални критеријуми укључени у анализу утемељену на Филиповићевим теоријским поставкама (в. Филиповић 1986: 153–181). Указујући на процес разобличавања, преношења или измене на пољу значења у анализи врши се обрађивање семантичког аспекта у посредном и непосредном лингвистичком позајмљивању, због чега је главни задатак овог дела рада да омогући опис значења ексцерпираних англицизама, односно пружање описа промене значења у процесу језичког посуђивања при интеграцији Е модела у лексички састав језика примаоца. Применом Хопеовог (*Hope*) петочланог система (в. Филиповић 1986: 161) извршена је квалификација и класификација добијених резултата, уз Филиповићеву примену двоступњевите адаптације с циљем да се покрију све врсте семантичких промена откривених у корпусу. Дакле, англицизми су представљени у односу на могућност непроменљивости значења Е посуђенице (нулта семантичка екстензија), затим тенденције да се у језику примаоцу англицизми преузму у специфичним контекстима, што условљава преузимање искључиво значења англицизма које одговара датом контексту (сужење значења), или више таквих значења (сужење броја значења), затим могућности да дође и до сужења значењског поља (а не само броја значења); као и могућности да услед потпуне интеграције позајмљенице – она буде слободно употребљивана у језику примаоцу, због чега јој се могу придружити нова значења (проширење значења) због слабљења значења са којима је унета у језик прималац. Напоследку, може се говорити и о ширењу значењског поља и ширења: „опсега значења укључивањем у значењско поље и додатних елемената” (Филиповић 1986: 171), као и о проширењу броја значења укључивањем социолошких и социолингвистичких чинилаца. У анализу ћемо настојати укључити и пејоризацију тј.: „проширење значења у правцу погоршања значења” (Филиповић 1986: 178), као и семантичку промену елипсу којом: „сачуван елемент фразе преузима значење испуштеног елемента” (Филиповић 1986: 179). Значење модела преузето је из Вебстеровог енциклопедијског речника (Стивенсон Смит 1998) одабраног због

обимности у погледу датих одредница, који је био неопходан ради одређивања сужења или проширења броја значења позајмљеница, будући да су у њему прецизно одређена значењска поља свих наведених одредница. Табеларно су представљене позајмљенице у нашој анализи, с циљем представљања степена сужења значења као и бројчани однос значења модела и добијене реплике, због чега је уз сваку позајмљеницу назначен и укупан број постојећих значења модела (садржаних у Вебстеровом речнику), док је у табели поред сваке позајмљенице написан и редни број значења из речника кога је реплика преузела од датог модела.

3.4.5.1.Промене у семантичкој екстензији

У оквиру промена у семантичкој екстензији биће испитане: нулта семантичка екстензија, сужење броја значења, сужење значењског поља, проширење значењског поља, проширење броја значења у секундарној адаптацији и елипса.

1. Нулта семантичка екстензија

У оквиру нулте семантичке екстензије табеларно су представљени примери реплика које након употпуњене интеграције задржавају значење Е модела, и притом је најчешће реч о лексемама ограниченим на специјализована подручја. Након тога ће англицизми бити представљени с обзиром на претходно наведене категорије врсте, настанка, степена оправданости и статуса (в. Прћић 2004: 113–129).

а) Спортски изрази:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E cricket	S kriket -{∅} (Пекић 2006: 157);
E football	S fudbal -{∅} (Пекић 2006: 179);
E football	S fudbalskoj -{∅} (Пекић 2006: 281);
E tennis	S tenis -{∅} (Пекић 2006: 179).

На основу критеријума о врсти представљених англицизама, англицизми: *kriket*, *fudbal* и *tenis* спадају у групу очигледних англицизама, с обзиром да се може тврдити о њиховој ортографској, фонолошкој, морфосинтаксичкој, семантичкој и прагматичкој интеграцији у систем С језика. Други критеријум говори у прилог преобликовању као процесу њиховог настанка. Трећи критеријум оправданости намеће став о овим англицизмима као сасвим оправданим, јер попуњавају појмовне празнине у језику

примаоцу. У погледу статуса, можемо говорити о потпуно одомаћеним англицизмима, будући да ови англицизми располажу не само устаљеном употребом и значењем, него и писаним, изговорним, граматичким и творбеним облицима” (Прћић 2004: 126).

в) Називи валута:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E pound E penny E shilling E sterling	S funta -{Ø} (Пекић 2006: 73); S peni -{Ø} (Пекић 2006: 205); S šiling -{Ø} (Пекић 2006: 60); S sterling -{Ø} (Пекић 2006: 73).

Наведени англицизми су: очигледни, творени преобликовањем, сасвим оправдани и одомаћени у С језичком систему. Дакле, сви изрази који су ограничени на уже подручје (валуте у овом случају) задржавају своје значење приликом језичког трансфера, што их чини добром илустрацијом за нулту семантичку екстензију.

г) Називи превозних средстава:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E junk ²⁴²	S džunke (Пекић 2006: 35).

Наведени англицизам који означава врсту брода је очигледан, с обзиром на различите (већ представљене) нивое адаптације. Настанак је везан за преобликовање и у одређеној мери је неоправдан, јер постоји могућност превођења страног садржаја; док је сам англицизам неодомаћен.

ж) Разно:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E Yorkist ²⁴³ E Labourite ²⁴⁴ E bard ²⁴⁵ E Chartism ²⁴⁶ E truism ²⁴⁷ E supremacy ²⁴⁸ E epomania E Elizabethan ²⁴⁹ E tomahawk ²⁵⁰	S jorkista (Пекић 2006: 110); S laburista (Пекић 2006: 254); S bard (Пекић 2006: 270); S čartizam (Пекић 2006: 161); S truizam (Пекић 2006: 310); S supremaciја (Пекић 2006: 75); S ipomanija (Пекић 2006: 243); S elizabethanac (Пекић 2006: 148); S tomahavk (Пекић 2006: 189);

²⁴² ”A large Chinese vessel with high poop, prominent stem, full stern and sails.” (Стивенсон Смит 1998: 692).

²⁴³ ”An adherent of the house of York.” (Стивенсон Смит 1998: 1460).

²⁴⁴ ”A member of a Labour party in Great Britain or the Commonwealth.” (Стивенсон Смит 1998: 710).

²⁴⁵ ”A celtic poet and minstrel.” (Стивенсон Смит 1998: 114).

²⁴⁶ ”1. A movement for democratic social and political reform in England, based on principles embodied in the People’s Charter (1838). 2. The principles of this movement.” (Стивенсон Смит 1998: 22).

²⁴⁷ ”An obvious or selfevident truth; a platitude.” (Стивенсон Смит 1998: 1348);

²⁴⁸ ”The state of being supreme; supreme power of authority.” (Стивенсон Смит 1998: 1261);

²⁴⁹ ”Relating to Elizabeth I of England, or to her era.” (Стивенсон Смит 1998: 410);

²⁵⁰ ”A war weapon used by the Algonquian Indians of North America, originally a carved club about three feet long, having a knob of solid wood on the end in which a piece of bone or metal was inserted; later, the light ax

E Lancastrian ²⁵¹ E Victorianism ²⁵² E farming ²⁵³ E leader E contraceptive ²⁵⁴ E Oxford ²⁵⁵ E Westminster ²⁵⁶ E Stuart ²⁵⁷ E Tudor ²⁵⁸ E Henry ²⁵⁹ E Manchester ²⁶⁰ E gangster ²⁶¹ E export ²⁶²	S Lankesterijanac (Пекић 2006: 110); S viktorijanstvo (Пекић 2006: 246); S farmerstvo (Пекић 2006: 246); S lider (Пекић 2006: 142); S kontraceptivni (Пекић 2006: 20); S oksfordska (Пекић 2006: 132); S vestminsterskog (Пекић 2006: 243); S stjuartovske (Пекић 2006: 185); S tudorske (Пекић 2006: 149); S henrijevska (Пекић 2006: 148); S mančesterska (Пекић 2006: 260); S gangsterskom (Пекић 2006: 73); S eksportnu (Пекић 2006: 211).
--	--

Англицизам *iprotanija* није наведен у Вебстеровом речнику, па представља својеврсну иновацију у смислу уношења новог значења и новог концепта тзв. опсесије Е подручјем, односно свега што одатле потиче. Филиповић наводи да је: „стварана у Европи атмосфера која се често назива *anglomania*, а представљала је претјерани интерес за све што је долазило из Енглеске у материјалној и духовној сфери” (1986: 194). Очигледни англицизми настали преобликовањем: *jorkista* и *laburista*, носе значење припадника одређених политичких партија у Великој Британији, и због тога уносе ново значење, па су сасвим оправдани. Англицизам *bard*, такође, уноси нову значењску нијансу. *Čartizam* је назив енглеског покрета, очигледан је англицизам, творен преобликовањем. *Supremacija*, *truizam*, *lider*, *farmerstvo* спадају у групу обличких иновација, будући да је новим преузетим облицима из Е језика придодата постојећа садржина: *supremacija* у смислу 'доминација, премоћ, надмоћ', *truizam* у смислу 'очигледна истина', *lider* у значењу 'вођа, челник', *farmerstvo* у значењу 'бављење пољопривредом'. Англицизам *lider* је потпуно одомаћен у С лексичком

or hatchet-shaped weapon with an iron blade obtained in trade with Europeans. Tomahawks were either thrown or wielded in the hand.” (Стивенсон Смит 1998: 1321);

²⁵¹ ”Belonging or relating to the House of Lancaster” (Стивенсон Смит 1998: 715);

²⁵² ”The state or quality of being Victorian, as in style or moral outlook.” (Стивенсон Смит 1998: 1467);

²⁵³ ”The act of one who farms; the management of or labor on a farm.” (Стивенсон Смит 1998: 49);

²⁵⁴ ”Serving or acting to prevent conception or impregnation.” (Стивенсон Смит 1998: 283);

²⁵⁵ ”A county of south central England; 749 square miles.” (Стивенсон Смит 1998: 903);

²⁵⁶ ”A city and borough in the county of London, England, on the north bank of the Thames; London’s largest borough; site of the Houses of Parliament and Buckingham Palace.” (Стивенсон Смит 1998: 1430);

²⁵⁷ ”Name of the royal family of Scotland, 1371-1603, and of Great Britain, 1603-1714: also spelled Stewart.” (Стивенсон Смит 1998: 1243);

²⁵⁸ ”1.Of or pertaining to the Tudors, an English royal family descended from Sir OWEN Tudor, a Welshman who married Catherine of Valois, widow of Henry V. 2. Designating or pertaining to the architecture, poetry, etc., developed during the reigns of the Tudors.” (Стивенсон Смит 1998: 1351);

²⁵⁹ ”A masculine personal name; also, the name of many European monarchs.” (Стивенсон Смит 1998: 589);

²⁶⁰ ”A county borough and city in Lancashire, England.” (Стивенсон Смит 1998: 773);

²⁶¹ ”A member of a gang of toughs, gunmen, or the like.” (Стивенсон Смит 1998: 520);

²⁶² ”Of or pertaining to exports or exportation.” (Стивенсон Смит 1998: 448);

систему, што се не може рећи за англицизме *supremacija, truizam, lider, farmerstvo*, зато што постоје домаће или одомаћене речи или изрази којима се дате речи могу заменити.

2. Суужење броја значења

У корпусу су забележени следећи примери који су изложени семантичким променама које се односе на суужење броја значења:

Енглеска реч– модел	Посуђеница у српском језику
E jockey	S džokej -{∅} (Пекић 2006: 213);
E lord	S lord -{∅} (Пекић 2006: 88);
E film	S film -{∅} (Пекић 2006: 28);
E hall	S hol -{∅} (Пекић 2006: 88);
E farm	S farma -{∅} (Пекић 2006: 346);
E sport	S sport -{∅} (Пекић 2006: 17);
E gentry	S džentrija -{∅} (Пекић 2006: 185);
E import	S import -{∅} (Пекић 2006: 205);
E standard	S standard -{∅} (Пекић 2006: 46).

На основу наведених примера извршена је подела којом су обухваћени:

1. Примери посуђеница које преносе само једно значење модела из Е језика:

Е модел (број значења у речнику)	Англицизам (редни број пренетог значења у речнику)	Значење наведено у Вебстеровом речнику
E jockey sb (5)	S džokej (1. – прво значење)	1. <i>One employed to ride horses, especially at races.</i>
E lord sb (4)	S lord (4. – четврто значење)	4. <i>A title of honour or nobility in Great Britain, given generally to men noble by birth or ennobled by patent.</i> ²⁶³
E film sb (5)	S film (3. – треће значење)	3. <i>A motion picture.</i>
E hall sb (8)	S hol (1. – прво значење)	1. <i>A passage or corridor in a building.</i>
E sport sb (11)	S sport (2. – друго значење)	2. <i>A particular game or play pursued for diversion, especially an outdoor or athletic game, as baseball, football, track, tennis, swimming, etc.</i>
E farm sb (4)	S farma (1. – прво значење)	1. <i>A tract of land forming a single property and devoted to agriculture, stock-raising, dairying, or some allied activity.</i>
E gentry sb (4)	S džentrija (1. – прво значење)	1. <i>People of good position or birth; in England, the upper class exclusive of the nobility.</i>
E import sb (3)	S import, importni (1. – друго значење)	1. <i>That which is brought from one country into another.</i>

²⁶³ С обзиром да је наведено значење опширно представљено у речнику, наведен је само први део одреднице који се односи на објашњење овог појма, али не и класификација самих титула, као и даље опсежнија објашњења истог појма (в. Стивенсон Смит 1998: 752).

E Tory sb (3)	S Torijevac (1. – прво значење)	<i>1.A historical English political party, successor to the Cavaliers and opponent of the Whigs; since about 1832 called the Conservative party.</i>
E minstrel sb (4)	S minstrel (1. – прво значење)	<i>1.Originally, in the Middle Ages, a retainer whose business it was to play musical instruments for the entertainment of his lord.</i>
E record sb (7)	S rekord (5. – пето значење)	<i>1.The best listed achievement, as in a competative sport: to beat the world record.</i>
E trick sb (9)	S trik (3. – треће значење)	<i>1.A practical joke; prank: the tricks of schoolboys.</i>
E standard sb (9)	S standard (4. - четврто значење)	<i>4.Any established measure of extent, quantity, quality, or value.</i>
E dominion sb (5)	S dominion (3. – треће значење)	<i>3.A country under a particular governement.</i>
E manor sb (4)	S manor (1. – прво значење)	<i>1.A nobleman's or gentleman's landed estate.</i>
E humor sb (5)	S humor (3. –треће значење)	<i>3. The capacity to perceive, appreciate, or express what is funny, amusing, incongruous, ludicrous, etc.; specifically in literature, the expresiion of this in speech or action.</i>
E tank sb (5)	S tenk, tenkovski (3. –треће значење)	<i>3. A heavily armoured combat vehicle of the Catepillar tractor type, propelled by internal-combustion engines and mounting guns of various calibers.</i>
E Whig sb (3)	S vig, vigovac (1. – друго значење)	<i>2. A member of the Liberal party in England in the 18th and 19th centuries, as opposed to a Tory or Conservative.</i>
E design sb (5)	S dizajn (1. – прво значење)	<i>1.An arrangement of forms of colours, or both, intended to be wrought out for use or ornament in or on various materials; a pattern; preliminary sketch; coordination of details.</i>
E strike sb (12)	S štrajk (12. – дванаесто значење)	<i>12.General strike Concerted cessation of work on the part of the employees of all or nearly all industries, including public utilities, in a certain town, region, or nation.</i>
E farmer sb (2)	S farmer (1. – прво значење)	<i>1. One who follows the occupation of farming; an agriculturist.</i>

E picturesque sb (2)	S piktoreskna (1. – прво значење)	<i>1. Having pictorial quality; like or suitable for a picture; especially, having a striking, irregular beauty, quaintness, or charm.</i>
E charter sb (5)	S čartiran (1. – прво значење)	<i>1. An act of incorporation of a municipality, company, institution, or the like.</i>

2. Примери посуђеница које преносе више од једног значења Е модела:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E training	S trening -{∅} (Пекић 2006: 80);
E tunnel	S tunel -{∅} (Пекић 2006: 231);
E limit	S limit -{∅} (Пекић 2006: 148);
E agent	S agent -{∅} (Пекић 2006: 125);
E park	S park -{∅} (Пекић 2006: 244);
E gentleman	S džentlenskom -{∅} (Пекић 2006: 293);
E budget	S budžetsku -{∅} (Пекић 2006: 120).

Е модел (број значења у речнику)	Англицизам (редни број пренетог значења у речнику)	Значења наведена у Вебстеровом речнику
E training sb (2)	S trening (1. – прво значење) (2. – друго значење)	<i>1. Systematic instruction and drill. 2. The condition of being physically fit for the performance of an athletic exercise or contest; also, the act or science of bringing one to such a condition.</i>
E limit sb (5)	S limit (1. – прво значење) (2. – друго значење)	<i>1. A line, point or boundary beyond which something ceases to extend, operate, avail, etc. 2. In certain games, as of cards, the largest amount which may be wagered at one time: used with the definite article, especially in poker.</i>
E agent sb (6)	S agent (1. – прво значење – вршилац радње) (3. – треће значење – агенс) (5. – пето значење – онај који обавља посао уместо неког другог)	<i>1. One who or that which acts or has power to act; an efficient cause of anything; actor; doer. 3. Any force or substance having power to effect a material change in bodies, as a chemical, drug, or earth movement. 5. One who transacts business for another: a literary agent.</i>
E park sb (6)	S park (2. – друго значење – уопштено) (4. – четврто значење – национални парк)	<i>2. A tract of land for public use in or near a city, usually laid out with walks, drives, and recreation grounds. 4. A large area of country containing natural curiosities reserved by the government for public enjoyment: a national park.</i>

E gentleman sb (3)	S džentlmen, džentlmenški (1. – прво значење – мушкарац кога красе добри манири) (2. – друго значење – било који мушкарац приликом обраћања на јавном скупу)	1. <i>A well-bred man with good manners.</i> 2. <i>Any man: in the plural the usual form of address in public assemblies: Ladies and gentlemen.</i>
E transfer sb (7)	S transfer (1. – прво значење) (6. – шесто значење)	1. <i>The act of transferring, or the state of being transferred.</i> 6. <i>The exchange of a person from one organization to another, from one military division to another, from one school to another, etc.</i>
E radio sb (6)	S transfer (3. – треће значење) (4. – четврто значење)	3. <i>A radio program or broadcast; also, the combined operations for its production.</i> 4. <i>A radio receiving set and its accessories.</i>
E sexual adj (2)	S seksualni (1. – прво значење) (2. – друго значење)	1. <i>Of, pertaining or peculiar to, characteristic of, or affecting sex, the sexes, or the organs or functions of sex.</i> 2. <i>Characterized by or having sex: opposed to asexual.</i>
E Victorian adj (3)	S viktorijanski (1. – прво значење) (2. – друго значење)	1. <i>Of or relating to Queen Victoria, or to her reign.</i> 2. <i>Pertaining to or characteristic of the ideals and standards of morality and taste prevalent during the reign of Queen Victoria; prudish; conventional; narrow.</i>
E train vb (10)	S treniran, istreniran (1. – прво значење) (3. – треће значење) (4. – четврто значење)	1. <i>To bring to a requisite standard, as of conduct or skill, by protracted and careful instruction; specifically to mold the character of; educate; instruct: sometimes with up.</i> 3. <i>To make obedient to orders or capable of performing tricks, as an animal.</i> 4. <i>To bring into a required physical condition</i> <i>y means of a course of diet and exercise; to train a man for a boat race.</i>
E control sb (6)	S kontrola (1. – прво значење) (2. – друго значење)	1. <i>The act of controlling; restraining or directing influence; regulation; check; government.</i> 2. <i>One who or that which controls.</i>
E control vb (3)	S kontrolisati (1. – прво значење) (3. – треће значење)	1. <i>to exercise a directing, restraining, or governing influence over.</i> 3. <i>To check as an account, by means of a duplicate register; verify or rectify.</i>
E budget sb (4)	S budžetsku (1. – прво значење) (2. – друго значење)	1. <i>A statement of probable revenue and expenditure and of financial proposals for the ensuing year as presented to or passes upon by a legislative body.</i> 2. <i>A summary of probable income for a given</i>

		<i>period, as of a family or an individual, with approximate allowances for certain expenditures over that period.</i>
--	--	--

3. Суужење значењског поља

У корпусу су забележени специфични случајеви суужења значења код којих није извршено само суужење броја значења, већ и суужење у преузетом пољу значења:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E stewardess	S <i>stjuardesa</i> (Пекић 2006: 298).

Е модел (број значења у речнику)	Англицизам (редни број пренетог значења у речнику)	Значења наведена у Вебстеровом речнику
E stewardess ²⁶⁴ sb (4)	S <i>stjuardesa</i> (3. – треће значење = сужено = службеник (само) у авиону, а не на броду)	<i>3. On shipboard, a petty officer in charge of the service of provisions, or a man who waits on table and takes care of passengers' rooms.</i>

Употребљени англицизам је сасвим оправдан, будући да уноси сасвим ново значење. Наведена позајмљеница се не употребљава у С језику у пуном значењу свог значењског поља број три према Вебстеровом речнику (1998), већ долази до суужења њеног значењског поља, што даље указује да се она односи да означи службеника који своје дужности обавља у авиону. На овај начин искључују се остала значења у истом значењском пољу, мада се у *Великом речнику страних речи и израза* наводи да је стјуардеса: домаћица авиона, службеница која се брине о удобности путника у авиону (ређе на броду или железници)” (2007: 1176).

4. Проширење значењског поља

Забележен је само један пример који илуструје проширење значењског поља:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E clan	S <i>klan</i> (Пекић 2006: 33).

²⁶⁴ У Вебстеровом речнику значења су преузета за одредницу **steward**, док је именица **stewardess** *n.fem.* наведена као пример именице женског рода. (Стивенсон Смит 1998: 1231)

Е модел (број значења у речнику)	Англицизам (редни број пренетог значења у речнику)	Значења наведена у Вебстеровом речнику
E clan sb (3)	S klan (3. – треће значење = проширено = скуп појединаца који учествују у криминалним активностима)	3. <i>A clique, or set of persons; a fraternity; club.</i>

Овде је реч о секундарној адаптацији, која подразумева да је дошло до потпуне интеграције позајмљенице у С лексички систем, као и да је дошло до њене: „слободне употребе” (Филиповић 1986: 169). У Вебстеровом речнику (1998) забележено је 1. значење: *1. A united group of relatives, or families, having a common ancestor, one hereditary chieftain, and the same surname, especially in the Scottish Highlands.* Међутим, у примарној адаптацији ове речи дошло је до редукције броја значења на једно конкретно значење (у овом случају: треће значење), а затим је у секундарној адаптацији дошло до проширења значењског поља.

5. Проширење броја значења у секундарној адаптацији

Забележен је само један пример који илуструје проширење броја значења у секундарној адаптацији:

Енглеска реч - модел	Посуђеница у српском језику
E club	S klub -{∅} (Пекић 2006: 174).

Е модел (број значења у речнику)	Англицизам (редни број пренетог значења у речнику)	Значења наведена у Вебстеровом речнику
E club sb (2)	S klub (1. – прво значење – организација која приређује неки друштвени догађај) (2. – друго значење – простор намењен за састанке горе наведене организације) + нова значења	<i>1. An organization of persons for social intercourse or other common object. 2. A house or room reserved for the meetings of such an organization.</i>

Позајмљеница *klub* (изведена од Е модела *club*) регистрована је у Великом речнику страних речи и израза (Клајн, Шипка 2007: 619) са три значења: 1. организовано удружење спортиста који се такмиче под одређеним именом и имају своје навијаче. 2. друштво, организација људи удружених према политичком опредељењу, професији, занимању, врсти забаве, разоноде и сл. 3. зграда, просторије такве организације. Прво значење није наведено у Вебстеровом речнику, а није наведено ни значење клуба као ноћног локала, које ова реч добија у секундарној адаптацији.

6. Елипса

Елипса као још један вид семантичке промене представљена је на следећи начин:

Е модел (број значења у речнику)	Англицизам (редни број пренетог значења у речнику)	Значења наведена у Вебстеровом речнику
E closet sb (3)	S klozet (3. – треће значење)	3.A <i>watercloset</i> ; <i>privy</i> .

Пример показује да сачувани елемент фразе *closet* од Е *watercloset* преузима значење испуштеног елемента. У Филиповићевој теорији о језичком контакту бележи се учесталост ове појаве у процесу језичког посуђивања. Међутим, у нашем корпусу забележен је само овај пример исказивања наведене семантичке промене.

3.4.5.2. Закључак у вези са семантичко-прагматичком анализом утицаја Е образаца

Семантичко-прагматичка анализа утицаја Е образаца обухватала је испитивање: начина остварења адаптације англицизама на семантичком нивоу, затим усредсређеност на њихову комуникативну релевантност у смислу одређивања врсте, настанка, степена оправданости и статуса англицизама као важних диференцијалних критеријума заснованих на Филиповићевим теоријским поставкама, док је циљ био управо представљање значења ексцерпираних англицизама, односно пружање описа промене значења у процесу језичког посуђивања при интеграцији Е модела у лексички састав језика примаоца. Резултати су представљени применом Хопеовог (*Hope*) система, уз Филиповићеву примену двоступњевите адаптације с циљем представљања семантичких промена откривених у корпусу, које обухватају: а) нулту семантичку екстензију, б) сужење значења или више таквих значења, в) сужење значењског поља, али и г) проширење значењског поља, затим д) проширење броја значења у секундарној адаптацији, као и њ) семантичку промену елипсу. Значење модела преузето је из Вебстеровог енциклопедијског речника (Стивенсон Смит 1998) одабраног зато што су у њему прецизно одређена значењска поља свих наведених одредница, док је у табели поред сваке позајмљенице написан и редни број значења из речника кога је реплика преузела од датог модела.

Донети су следећи закључци: 1) Све наведене лексеме представљене у оквиру нулте семантичке екстензије задржавају значење из Е језика приликом интегрисања у С језички систем. У оквиру ове групе издвајамо лексеме које означавају: а) спортске изразе (*kriket, fudbal, tenis*) – наведени англицизми су очигледни (остварили су ортографску, фонолошку, морфосинтаксичку, семантичку и прагматичку интеграцију у систем С језика), настали су преобликовањем, сасвим су оправдани и потпуно одомаћени; б) називе валута (*funta, peni, šiling, sterling*) – наведени англицизми су очигледни, творени преобликовањем, сасвим оправдани, одомаћени у С језичком систему и задржавају своје значење приликом језичког трансфера; в) називе превозних средстава (*džunke*) – англицизам је очигледан, настао преобликовањем, али је са друге стране неоправдан и неодомаћен; г) друге називе (*jorkista, laburista, bard, čartizam, truizam, supremacija, ipomanija, elizabetanac, tomahavk, Lankesterijanac, viktorianstvo, farmerstvo, lider, kontraceptivni, oksfordski, vestminsterski, stjuartovski, tudorski, henrijevski, mančesterski, gangsterski, експортни*) – нове значењске нијансе уносе

англицизми: *ipomanija, jorkista, laburista, bard*. Англицизми: *supremacija, truizam, lider, farmerstvo* спадају у групу обличких иновација. 2) У погледу сужења броја значења, већи је број примера из нашег корпуса који следи принцип да у С језик преноси: а) једно специфично значење модела из Е језика, у односу на број посуђеница које преносе: б) више од једног значења Е модела (најчешће два значења, а у неким случајевима и три значења). а) Већина очигледних англицизама који преносе једно значење сасвим су неоправдани (*hol, džentrija, import, standard, Torijevac, minstrel, trik, dominion, manor, humor* итд.), док је оправдан англицизам *lord*, јер уноси ново значење, а сасвим одомаћеним англицизмима сматрају се *sport, džokej, rekord* и *film*. б) Међу посуђеницама које преносе више од једног значења, реч је о очигледним англицизмима, насталим преобликовањем, и који могу бити: неоправдани (*limit*), оправдани (*trening, džentlmenski*), сасвим оправдани (*park*). 3) Забележен је само један специфичан случај сужења значењског поља – *stjuardesa*, који је сасвим оправдан, јер уноси нову значењску нијансу у систем С језика. 4) Забележен је и само један случај у оквиру: а) проширења значењског поља (*klan*), б) проширења броја значења у секундарној адаптацији (*klub*) и в) семантичког механизма елипсе (*klozet*). Закључујемо да узроке представљених семантичких промена не треба тражити искључиво у обогаћивању постојећег С лексичког фонда, већ првенствено се морају сагледати и стилистички аспекти употребљених англицизама, јер аутор показује отвореност ка стварању неоправданих англицизама упркос постојећим С лексичким јединицама које би могле пренети исто значење.

3.4.6. УТИЦАЈ Е ЈЕЗИЧКИХ ОБРАЗАЦА У СТИЛИСТИЧКОЈ РАВНИ

Структурно-стилска преобликовања у роману било је неопходно укључити у анализу с циљем да се целокупна лингвистичка анализа употпуни будући да свака компонента описа добија своју значењску целину управо у суодносу са њеним претходним деловима. Дакле, кохезиона компактност анализе условила је потребу да се значај партиципације Е образаца у заокруженој језичкој целини романа сагледа и из угла његове стилогености, односно стилематичности језичких јединица преузетих из Е језика којима се познате С јединице доводе у необичајене комбинације, односно посредством којих се „ткање” романа врши у правцу издвајања страног садржаја који придонosi иновативности стилско-језичких особености самог романа. Роман *Сентиментална повест Британског царства* је стилски-језички врло карактеристичан, али ће се наша анализа стилистичких особености романа задржати на маргинама употребе оних стилски маркираних лексичких јединица које се могу подвести под страним Е стилским појачањем које се могу препознати у директном (структурном, формалном) онеобичајењу из Е језика преузете лексичке јединице или значењском онеобичајењу. У домен стилистике укључићемо и доминантна синтаксичка средства употребљена у роману (која су мотивисана њиховом продуктивношћу у Е језику) која такође, развијају специфичности језичко-стилских црта у роману којима се врши даља интензификација и надоградња мреже постојећих односа које успостављају С и Е лексичке јединице. Дакле, у разјашњењу њиховог односа на темељу егземплификацијске анализе биће представљени доминантни синтаксички принципи чијом дистрибуцијом се језичка површина у роману наглашава, односно стиче експресивну функцију, док детаљна анализа исказаних стилистичких средстава може бити предмет даљих истраживања на плану истраживања стилистичке вредности општеупотребне реализације датих јединица којима је прибављен статус стилистички маркираних форми. Тематски садржај романа који је усмерен на приповедање о Великој Британији осветљеном кроз време, историјске догађаје, друштвене и државне токове у различитим историјским епохама – условљава употребу Е језичких средстава у роману, односно употребу Е образаца, лексичких јединица, као и синтаксичких модела у формирању реченице који на плану целокупне приповедне ситуације имају значајну стилистичку употребну вредност. Испитивање интерференције двају језика уводи нас на овај начин и у трагање за стилистичким механизмима који индукују производњу наведених јединица у роману. Примери представљени у овом делу рада

преузети су из претходних делова рада у којима је ортографско-фонолошким, морфолошким, синтаксичким, семантичко-прагматичким механизмима потврђено да су творени или употребљени по узору на њихове Е моделе или употребу; док су критеријуми приликом њиховог одабира преузети из Ковачевићеве *Стилистике и граматике стилских фигура* (в. Ковачевић 2015).

3.4.6.1. Стилистичка вредност основних морфолошких и синтаксичких категорија и стилска фигура супстантиватика

У роману је забележен значајан број примера насталих као резултат процеса „функционалне транспозиције, тј. функционалног преобразовања неке синтаксичке категорије ријечи” (Ковачевић 2015: 279). Реч је о синтаксичкој врсти транспозиције у којој долази до преузимања синтаксичких функција које се сматрају категоријалним својствима других врста речи и притом не долази до губљења већ постојећих морфолошких особености дате речи. У роману је у том смислу запажена адјективна категорија речи која у процесу наведене функционалне транспозиције преузима функцију супстантивне категорије речи, односно долази до функционалног преображаја адјективне категорије речи који постају супстантивати са неизмењеним граматичким карактеристикама. Творење супстантивата приказујемо посредством следећих примера:

Balkanske ratove od 1912. srpska, bugarska i grčka nauka zovu *oslobodilačkim* a makedonska *osvajачkim*, što je najbolji dokaz da [...] (Пекић 2006: 16); Znam da se opшта istorija prilagođava važnosti događaja za *domaću* – katastrofalan zemljotres [...] (Пекић 2006: 17); Svetska se povest pomинje kad se, za našu nevolju, sa *srpskom* povezuje [...] (Пекић 2006: 20); [...] da na oko 90.000 km², prostoru manjem od *jugoslovenskog* [...] (Пекић 2006: 21); [...] severnim krilom kroz Rusiju, *južnim* iz Indije. (Пекић 2006: 24); Ako je Britanija od bitke kod Hastingsa (1006) povest neuspelih invazija, do te je godine, uprkos negostoprимnoj prirodi i nedruželjubivoj naravi domorodaca, priča o *uspelim*. (Пекић 2006: 27); [...] kilma je na jugu podnošljivija od *severne* koja je loša [...] (Пекић 2006: 28); Jedan od tih kompromisa, onaj *geografski* [...] (Пекић 2006: 29); [...] povest ovde liči bari, za razliku od *evropske* koja peni [...] (Пекић 2006: 29); Posedujemo dokaze da uslovi za viši način života – pri čemu *vlastiti* obično smatramo najvišim [...] (Пекић 2006: 37); [...] vraćanje u chaos predistorije – prvu posle one *geološke* koja ih je globalnom katastrofom odvojila [...] (Пекић 2006: 40); [...] čije obale nisu niшта gostoprимnije od *baltičkih*, a *severne*, tamo na atlantskim okrajcima Škotske još i znatno gore. (Пекић 2006: 50); Zapisa o njemu uglavnom nema, a *postojeći* ga prikazuju kao tiranina [...] (Пекић 2006: 55) итд.

Сви наведени примери показују настајак супстантивата. У првом наведеном примеру, на почетку реченице је наведена именица *ratovi* која у другом делу реченице није

експлицитно наведена као надређени члан издвојеним придевима *oslobodilačkim* и *osvajачkim*, јер се присуство ове именице у датом контексту подразумева. С обзиром на чињеницу да је дошло до редукције, односно елиптирања именице, придеви самим тим губе своју примарну атрибуцку функцију, јер су употребљени самостално, због чега им се придружује функција супстантива, доводећи до тога да ови адјективи постају супстантивати. Они: „преузимају функцију синтагме с редукованом именицом” (Ковачевић 2015: 280). У овој синтаксичкој транспозицији која је у значајној мери присутна у роману: „супстантиват настаје свођењем конгруентне синтагме на њен подређен члан изражен адјективом” (Ковачевић 2015: 280). У примеру: [...] *povest ovde liči bari, za razliku od evropske* која репн [...]; редуковањем супстантивне конгруентне синтагме *evropska povest* на њен подређен члан *evropska* добијамо супстантиват, односно адјектив функционално преобразован у супстантив, док се присуство супстантива *povest* у датом контексту подразумева. На исти начин могла би се понудити образложења за сваки од наведених примера преображаја категоријалне функције адјектива. У оквиру супстантиватизације, у роману се уочава да највећи степен супстантиватизације представља: „тзв. поименичење придева, тј. творбено неназначена, али семантичко и функционално јасно изражена претворба одређених придјева у именице” (в. Стевановић 1991: 264–267 у Ковачевић 2015: 281); али је број ових примера неупоредиво мањи:

[...] *već je napisana da žive probudi tek u XX veku* [...] (Пекић 2006: 20); [...] *kultom mrtvih* [...] (Пекић 2006: 23); *Poraženi, opet će se* [...] (Пекић 2006: 40); [...] *povlačenjem bogatih na seoska imanja* [...] (Пекић 2006: 48); *Što s gađenjem gledamo, pokolj je preživelih.* (Пекић 2006: 70); [...] *posle koje mrtvi ostaju na bojištu a živi se međusobno otkupljuju* [...] (Пекић 2006: 112); [...] *i tako ugrožava bogate* [...] (Пекић 2006: 144); *...na strani imućnijih* [...] (Пекић 2006: 170); [...] *usled manjka zainteresovanih.* (Пекић 2006: 171); [...] *između siromašnih i bogatih* [...] (Пекић 2006: 210) итд.

У наведеним примерима долази до поименичавања придева чији је колокат увек тачно одређена именица са којом сачињавају устаљену синтагму (у овом случају то је именица *ljudi* која има опште значење). Сви поименичени супстантивати могу се самостално употребити у реченици, и могу се употребити и у: „простој (еманципованој) реченици а да она буде обавијесно потпуна” (Ковачевић 2015: 282). У роману су забележени и супстантивати изражени редним бројевима и бројем *jedan*, при чему елиптирана именица може бити препозната само контекстуално, будући да је реч о сложеним реченицама:

Najbitnija pretpostavka humane civilizacije i *jedna* od presudnih za englesku, ispunjena je. (Пекић 2006: 23); [...] *pravili su južnjaci po tri koraka u budućnost, gde je Sever činio jedva jedan.* (Пекић 2006: 28); [...] *vraćanje u*

haos predistorije – *prvu* posle one geološke koja ih je globalnom katastrofom odvojila [...] (Пекић 2006: 40); Druga je podela značajnija već i po tome što se ekskluzivno Engleza tiče, dok se *prvom* slobodno služe i drugi narodi [...] (Пекић 2006: 52); Normanska invazija poslednja je uspešna invazija i *prva* koja poseduje [...] legalitet. (Пекић 2006: 59); Na prvoj su strani jači razlozi, na *drugoj* jači argumenti. (Пекић 2006: 68); Dokument je za ono vreme toliko moderan da od koncesija ubrzo odustaju i kralj i baroni, *prvi* jer ih nalazi preteranim, *drugi* jer im se čine nedovoljnim [...] (Пекић 2006: 94) итд.

У свим наведеним примерима, појава редукције именице односно супстантивације редних бројева и броја *један* условљена је стилистичким разлозима. Овде је реч о контекстуалним супстантиватима у којима не може бити говора о препознавању именице осим уколико постоји контекст у коме се може омогућити њено препознавање. У другом наведеном примеру супстантив *korak* је редуциран, зато што би навођење ове именице уз супстантиват *један* могло бити означено као редундантно у комуникативном смислу. Ван контекста не би се могао препознати именички колокат уз који стоји број *један*. На исти начин могла би се понудити објашњења за сваки од наведених контекстуалних супстантивата, којима се избегава стилски непожељно понављање исте лексеме. Још један од поступака осведочених у корпусу којима се употребљене структуре могу унапредити тако да буду подобније у стилистичком смислу јесте њихово унапређивање: „поступком проминализације, и то анафорске проминализације, дакле, проминализацијом обавезно друге од лексички једначитих именица” (Ковачевић 2015: 289):

[...] da su diplomatska nadmudrivanja, dvorske intrige i živopisni ratovi, pored toga što su zanimljiviji, od snažnog uticaja na život običnog građanina, pogotovo ako zbog njih *ovaj* (#1 obični građanin) mora u smrt, dugove [...] (Пекић 2006: 15); Dosađuju nam karakterološkm razlikama između ravničara i brđana, naseljenika visokog kopna i *onih* (#2 naseljenika) što žive kraj velikih voda. (Пекић 2006: 20); Postoji vreme, a i *ono* (#3 vreme) se stalno menja. (Пекић 2006: 21); Tu je prva uočljiva razlika između Severa i Juga, kojoj kod Srba odgovara *ona* (#4 razlika) između stamenih, sporih, otpornih brđana i... (Пекић 2006: 28); Pa i to beše dovoljno da podstakne zanate, naročito *one* (#5 zanate) namenjene ubijanju... (Пекић 2006: 34); [...] priča je o širenju civilizacije, slične *onoj* (#6 civilizaciji) u severnoj Francuskoj [...] (Пекић 2006: 45); [...] do iscrpljenja protivnika odbijati njegove juriše, nikad ne dopuštajući da ih *ovaj* (# 7 protivnik), lažnim povlačenjem, namami u napad. (Пекић 2006: 70); Jedina vojska kojom William raspolaže *ona* (#8 vojska) je s kojom je došao [...] (Пекић 2006: 72); Putev su gori nego za Rimljana, a najbolji su *oni* (#9 putevi) što su ih rimski guverneri prokopali [...] (Пекић 2006: 89); [...] smatran je prauzorom suda putem porote, a *ona* (#10 porota) se u to vreme tek uvodila. (Пекић 2006: 97); Ako njihovo prilagođavanje pratimo kroz vekove, videćemo da je *ono* (#11 prilagođavanje) u svakom imalo svoja odstupanja [...] (Пекић 2006: 97) итд.

У заградама су наведене редулициране именице. У свим наведеним примерима долази до претворбе редулициране именице њеним анафорским конституентом.

Значајан је степен заступљености конструкција овог типа у корпусу, будући да се ово општестилистичко правило о наведеном преображају често примењује у корпусу, и на овај начин стварају се стилистички усавршене и стилистички маркиране конструкције (које би се заправо више могле сматрати стилистички неутралним конструкцијама, а маркираним само у односу на варијанту која је дата у заградама) са проминализованим другим чланом док је неемфатичка редуплицирана именица уклоњена.

3.4.6.2. Графостилеми на плану (орто)графије текста

Графостилеми представљају значајну и доминантну језичко-стилистичку црту анализираног романа. Од свих графостилемских поступака којима се Пекић служи доминантна су три: а) употреба курзивног писма, б) употреба заграда и в) употреба наводника (примери употребе заграда и наводника наведени су у делу рада посвећеном интерпункцији и правописним знацима). Први тип наведених графостилема у раду ће бити означени као „курзивни графостилеми” (Ковачевић 2013: 114). Као потврду за графостилемско истицање (курзивно истицање језичких јединица посредством којих им се придружује статус графостилема) наводимо следеће примере:

U knjizi *A Trip Through the Town (Jedna šetnja gradom)* anonimni savremenik [...] (Пекић, 2006: 97); *Zato će J.R.Green* [...] (Пекић 2006: 14); *Encyclopaedia Britannica* [...] (Пекић 2006: 19); [...] *stigaо народ Beaker* [...] (Пекић 2006: 30); [...] *na centralnu dolinu Salisbury* [...] (Пекић 2006: 34); *Sir Arthur Keith* [...] (Пекић 2006: 35); [...] *završava se s Margaret Thatcher*. (Пекић 2006: 43); *Drumski razbojnik Dick Turpin* [...] (Пекић 2006: 52); *Ako je William* [...] (Пекић 2006: 71); [...] *preko novoformirane Exchequer* [...] (Пекић 2006: 72); *Prema Chambers English Dictionary* [...] (Пекић 2006: 72); *Kada je iste godine popis imanja, slavna Domesday Book završena* [...] (Пекић 2006: 73); *Stari cinik Churchill* *veli* [...] (Пекић 2006: 75); *The Oxford History of England* *ovako kraljevskog maloletnika slika* [...] (Пекић 2006: 99); [...] *Stephensonovog železničkog prototipa* [...] (Пекић 2006: 13); [...] *mašta pesnika Drydena i Tennysona* [...] (Пекић 2006: 55); [...] *energičnom Gudwinu, grofu od Wessex* [...] *mešetara tipa Wolsyja, Cecilia, Pitta, Disraelija i Churchilla*. (Пекић 2006: 59); [...] *dvadeset penny*. (Пекић 2006: 61); *Salisburyjskom zakletvom* [...] (Пекић 2006: 73); *Jedan kaluđer iz Peterborougha* [...] (Пекић 2006: 75); [...] *između Stephana i Mathilde, ćerke Henryja I*. (Пекић 2006: 75); [...] *s centerburyjskim nadbiskupom Thomasom Becketom*. (Пекић 2006: 83); [...] *čije su oni iskristalisane effigyje*. (Пекић 2006: 130); [...] *na tri dymea* [...] (Пекић 2006: 141) итд.

У свим наведеним примерима Е садржај је маркиран курзивним писмом. На овај начин маркиране лексичке једице лако су препознатљиве, што овај графостилемски поступак чини доминантним поступком у роману. Роман је везан за државно и

друштвено уређење Велике Британије што је Пекићу послужило да се на плану (орто)графије текста поиграва са уметањем стилистичких интензификатора реализованих употребом курзивног писма. „Курзивно исписивање лексема готово увијек је семантички условљено, зато што је у питању њихова *графостилемска пресемантизација*” (Ковачевић 2013: 185). Неизмеран је број примера у корпусу истакнутих курзивом и могу се поделити на две категорије: а) оригиналне Е лексичке садржаје, односно навођење оригиналних лексичких јединица, синтагми и реченица, као и морфолошки али не и графемски адаптираних Е властитих имена; и б) С лексичке садржаје који представљају цитате, односно превод Е лексичких садржаја. Наглашена употреба оваквог „ликовног писма” (Пешикан 1993: 26 у Ковачевић 2013: 181) јесте најдоминантнији употребљени графостилемски поступак у роману.

3.4.6.3. Утицај тематског плана романа на стилистички избор језичких јединица

Синтаксостилистички аспект употребе глаголских облика изузетно је значајна компонента у приповедању у роману. Од постојећих морфосинтаксичких облика најзначајнију улогу имају номинализовани облици, док се истовремено намеће питање функционално-стилске маркираности учестале појаве декомпоновања предиката у роману (примере нећемо наводити, будући да су наведени у синтаксичком поглављу). Чињеница је да опредељивање за девербативне именице може бити: „разлозима економије наметнуто решење у комуникацијским ситуацијама када је истицање података о наведеним граматичким значењима и односима (лицу, времену, броју, роду, фази, аспекту, модусу или сл.) информационо редундантно” (Радовановић 1990: 16) – не може оправдати неограничени унос оваквих елемената који у роману показују изузетан степен компатибилности са другим језичким елементима. Стилска природа неограничене употребе девербативних именица у различитим предлошко-падежним конструкцијама, односно дистинктивности њихове употребе у односу на одабир њихових вербидских конкурената тумачи се: „у првом реду екстралингвистичким моментима, а то су интелектуализованост, уопштеност и апстрактност тематике оног домена језичке употребе којем дати функционални стил служи као референцијални инструмент” (Радовановић 1990: 15). Наиме, узимајући у обзир тематику романа, ауторово опредељење, односно тенденција ка овом типу површинске организације исказа лежи у тежњи да се подржи уопштеност исказа и задржи апстрактност неопходна ради одржавања постојећег тематског плана романа, због чега се у роману

инсистира на појави реченичне кондензације која је заснована на две врсте односа (којима су у роману обухваћени: вербиди, инфинитиви, партиципи, девербативне именице, девербативни прилози, девербативни придеви и деадјективне именице са једне стране, као и контекстуалне редукције реченица са друге стране). У том смислу може се тврдити о стилистичком избору наведених конструкција које подражавају Е реченичне обрасце. Даље, ауторово опредељење, односно фреквентност употребе перифрастичких предиката у моментима када постоји могућност употребе недекомпонованих предиката с циљем реализације предикатске садржине такође, представља „стилистички поступак” (Ковачевић 2015: 144), зато што: „Иако сами нису стилогени, декомпоновани предикати могу бити основ стилогености неког сложенијег израза, јер постојање двију конкурентних јединица – декомпонованих и недекомпонованих предиката – отвара веће могућности изражавања, а и боље могућности стилског уобличења једног исказа” (Ковачевић 2015: 144). Дакле, управо овим конструкцијама тексту се придружује стилистичка вредност. Вишечланим перифрастичким конструкцијама омогућена је богатија семантичка структура, будући да се комбиновањем оваквих јединица у тексту врши усложњавање његове структуре дајући му више семантичких компонената у односу на одабир његовог неперифрастичног конкурента. Критеријум стилистичког избора важан је и у тренуцима када постоје алтернативне синтаксичке форме за изражавање истог садржаја (у погледу организације реченичне структуре). Наиме, приликом истицања одређених реченичних компонената аутор у текст уводи и могућност развијања тзв. псеудо-расцепљених реченица, којима често прибегава што доводи до преуређења осталих реченичних елемената на сличан или приближно сличан начин организовања Е реченичних структура на којима се често примењује овакав метод реорганизације реченичног садржаја. Стилематичност употребљеног типа лексике (којима су обухваћени англицизми) у роману такође, не може бити изостављена. Тематска подлога романа условила је одабир и интерполацију Е властитих имена која најчешће нису подвргнута фонетско-ортографским правилима већ правилима трансморфемизације, али чија је немерљива присутност у тексту довољан показатељ стилистичке вредности која је у њима садржана. Специфичности преношења повести Британског царства мотивисала је ауторов одабир, а често и остваривање непосредног додира са Е језиком – преношењем оригиналних израза представљених на изворном језику, што указује да се управо уношењем оваквих језичких интерполација врши диференцијација Е и С језичког садржаја, и на овај начин одражавају најсуштаственије

стилске особености овог књижевно-уметничког дела. Дакле, укључивањем Е форми и образаца аутор је у роману створио аутентичну подлогу за развијање слике света у којој је све подређено приближавању енглеском говорном подручју, с циљем да се изазове субјективни доживљај од стране реципијента односно читаоца. Специфичности оваквог језичког манира у коме англицизми, Е имена, али и раван реченичне организације по узору на Е реченично моделовање имају својеврсну стилистички „урамљену” структуру, заједно са одабиром наведених синтаксичких средстава, такође, припремају простор за развијање језичке површине у којој је интерференција двају језика била неопходна ради представљања мисаоне садржине композиционе структуре романа засноване на презентовању Британског царства као Е говорног подручја. Обликотворна вредност овако развијаног језичког израза у разјашњењу романа у целини указује да у роману постоје одређене законитости посредством којих се изградња композиционог плана романа утемељује и на одабиру Е израза и структура које врше утицај на стилско и граматичко моделовање С форми и реченичних компонената, с циљем да се повезивањем двају језичких светова изврши удруживање али и диференцијација различитих језичких форми које у том језичком трансферу добијају неизрециву стилску и уметничку вредност.

3.4.6.4. Закључак у вези са утицајем Е језичких образаца у стилистичкој равни

Након испитивања структурно-стилских преобликовања у роману употпуњена је целокупна лингвистичка анализа корпуса из романа *Сентиментална повест Британског царства*. Учесће Е образаца сагледано је из угла њихове стилогености, и завршено је испитивање стилско-језичких особености које подразумевају преузимање Е језичких јединица и њихово комбиновање са домаћим језичким јединицама. Критеријуми приликом одабира примера представљених у овом делу рада у којима је ортографско-фонолошким, морфолошким, синтаксичким, семантичко-прагматичким механизмима потврђено да су творени или употребљени по узору на њихове Е моделе или употребу – преузети су из Ковачевићеве *Стилистике и граматике стилских фигура* (в. Ковачевић 2015). Изразито је присутна ауторова отвореност ка прихватању решења која налажу уметање страног садржаја, представљеног или директним преношењем оригиналних Е израза који постају инкорпорирани унутар С реченичних структура ([...] *prema tzv. privatnosti i životu in the middle of nowhere* [...]; *Pravih stranaca, današnjih aliens* još ne беће. итд.), затим преузимањем Е имена и презимена јунака романа (*Na Walkerovom portretu Cromwell* је [...]; *Od stupanja na presto prvog Hannoverijanca, Georgea I, 1714, do kraljice Victorije* [...] итд.), као и Е властитих имена која се односе на оригиналне географске називе (градова, округа, покрајина, река, колонија и сл. – [...] *suspendovan* је *ustav kolonije Massachusetts* [...]; *Jedan popis iz Coventryja beleži rekare* [...] итд.), затим називе институција, грађевина, називе књига, докумената, законских аката, политичких странака, бродова итд. – У најпознатијем, *Winchester Statutu* од 1285. [...] итд.), уношењем англицизама (*dizajn, standard, dominion, manor, vig, import, džunka, bard, trik, klan* итд.), али и употребом бројних синтаксичких средстава (представљених у 3.4.3.), која добијају стилистичку вредност будући да је њихов настанак мотивисан постојећим Е синтаксичким структурама.

Извршена је анализа стилистичке вредности основних морфолошких и синтаксичких категорија као и стилске фигуре супстантиватике. Издвајају се следећи закључци: 1) У роману је забележен значајан број примера насталих као резултат процеса функционалне транспозиције, тј. у њима долази до функционалног преображаја адјективне категорије речи који постају супстантивати са неизмењеним граматичким карактеристикама. Иако се највећи степен супстантиватизације односи на тзв. поименичење придева, уочен је мали број ових примера. 2) У роману су забележени и супстантивати изражени редним бројевима и бројем *један*, при чему

елиптирана именица може бити препозната само контекстуално, будући да је реч о сложеним реченицама. Закључујемо да је појава редукције именице односно супстантивације редних бројева и броја *један* условљена стилистичким разлозима, будући да се на овај начин избегава стилски непожељно понављање исте лексеме. 3) Унапређивање употребљених структура у стилистичком смислу врши се и поступком анафорске проминализације, будући да у свим издвојеним примерима долази до претворбе редулициране именице њеним анафорским конституентом. Ове конструкције су у значајној мери заступљене, будући да се ово општестилистичко правило о наведеном преображају често примењује у корпусу, и на овај начин стварају се стилистички усавршене и стилистички маркиране конструкције (које би се заправо више могле сматрати стилистички неутралним конструкцијама, а маркираним само у односу на варијанту која је дата у заградама) са проминализованим другим чланом док је неемфатичка редулицирана именица уклоњена.

Анализом графостилема на плану (орто)графије текста утврђено је следеће: 1) Графостилеми представљају значајну и доминантну језичко-стилистичку црту анализираног романа. 2) Од свих графостилемских поступака којима се Пекић служи значајна су три: а) употреба курзивног писма (курзивних графостилема), б) употреба заграда и в) употреба наводника. а) Први наведени графостилемски поступак употребљен је с циљем маркирања Е садржаја. Реч је о доминантном и семантички условљеном поступку у корпусу, посредством којег је извршено истицање: а) оригиналних Е лексичких садржаја, односно навођење оригиналних лексичких јединица, синтагми и реченица, као и морфолошки али не и графемски адаптираних Е властитих имена (*U knjizi A Trip Through the Town (Jedna šetnja gradom) anonimni savremenik [...]; [...] s centerburyjskim nadbiskupom Thomasom Becketom.*); као и истицање б) С лексичких садржаја који представљају цитате, односно превод Е лексичких садржаја (*S pravom je Macaulay pisao: Čudo je kako je šaka avanturista s jednog atlantskog ostrva pokorila prostrane zemlje tako udaljene od mesta njihovog rođenja, teritorije nastanjene ljudima različitim od nas po rasi, boji, jeziku, običajima, moralu i religiji [...];[...] kraljičin muž Albert, Prince Consort: Živimo u vremenu najdivotnijih promena koje teže da brzo dovrše cilj istorije – ujedinjenje čovečanstva.*). Уочен је изузетно велики број оваквих примера курзивног истицања С реченичних структура којима се преносе речи британских државника, писаца, законске одредбе, правни акти и др. На основу чињенице да су читава поглавља и одломци из поглавља емфатички наглашени – закључујемо о изузетном степену употребе овог графостилемског поступка у роману.

Анализом утицаја тематског плана романа на стилистички избор језичких јединица донети су следећи закључци: 1) Синтаксостилистички аспект употребе глаголских облика изузетно је значајна компонента у приповедању у роману. Од постојећих морфосинтаксичких облика најзначајнију улогу имају номинализовани облици, уз које се остварује и појава декомпоновања предиката у роману. Стилска природа неограничене употребе девербативних именица у различитим предлошко-падежним конструкцијама подржана је управо тематиком романа. Наиме, у роману се инсистира на појави реченичне кондензације која је заснована на две врсте односа (којима су у роману обухваћени: вербиди, партиципи, девербативне именице, девербативни прилози, девербативни придеви и деадјективне именице са једне стране, као и контекстуалне редукције реченица са друге стране). У том смислу може се тврдити о стилистичком избору наведених конструкција које подражавају Е реченичне образце. Стилистичким поступком примене вишечланих перифрастичких конструката омогућена је богатија семантичка структура. 2) У погледу организације реченичних структура аутор у текст уводи и могућност развијања тзв. псеудо-расцепљених реченица, којима често прибегава што доводи до преуређења осталих реченичних елемената на сличан или приближно сличан начин организовања Е реченичних структура (али и других синтаксичких структура представљених у синтаксичком поглављу у овом раду). 3) Употребљени тип лексике у роману (односно употреба англицизама) такође, спада у ред стилско-језичких особености романа. 4) Тематска подлога романа условила је одабир и интерполацију Е властитих имена која најчешће нису подвргнута фонетско-ортографским правилима већ правилима трансморфемизације, али чија је немерљива присутност у тексту довољан показатељ стилистичке вредности која је у њима садржана. 5) Специфичности преношења повести Британског царства мотивисала је ауторов одабир, а често и остваривање непосредног додира са Е језиком – преношењем оригиналних израза представљених на изворном језику, што указује да се управо уношењем оваквих језичких интерполација врши диференцијација Е и С језичког садржаја, и на овај начин одражавају најсуштаственије стилске особености овог књижевно-уметничког дела.

3.5. ЗАКЉУЧАК У ВЕЗИ СА АНАЛИЗОМ ПЕКИЋЕВИХ РОМАНА

Романи *Беснило* и *Сентиментална повест британског царства* Борислава Пекића пружају изобиље доказа унутар лингвистичке сфере и јасно подељених равни у којима је извршена анализа утицаја и/или преношења Е образаца (у ортографско – фонолошкој, морфолошкој, семантичко-синтаксичкој, лексиколошкој, фразеолошкој, семантичко-прагматичкој и стилистичкој равни). Дејство Е језика је снажно и суштаствено, у првом реду у формирању и упливу језичких чинилаца који разграђују С језичку структуру и утичу на попустљивост њених лингвистичких граница унутар којих се врше даљи преображаји и подражавање наведених структура. Стога се ствара утисак о деловању свеобухватних механизма обликовања текста који учествују у изградњи његових специфичности, тј. прецизно осмишљених језичких израза који никако нису резултат произвољности, већ су резултат директне ауторове тежње да се текстуална структура обогати и развије тако да се посредством плана лингвистичког развију одређени стилистички ефекти приказа британског друштва у целини. Поређењем наведених лингвистичких нивоа у оба представљена романа изнедрени су одређени закључци.

У разматрању **ортографско–фонолошке адаптације** у наведеним романима закључује се о томе да су: 1) принципи трансфонемизације одиграли важну улогу у развијању фонолошких и ортографских облика забележених у романима, док су се у регулацији процеса језичког посуђивања критеријуми лингвистичке операције супституције у вези са заменом аспеката унетих Е модела еквивалентима којима језик прималац већ располаже – показали релевантним у нашој језичкој анализи. 2) У оба романа забележено је постојање простог дијафонског и сложеног или комплексног дивергентног односа. 3) У погледу нулте трансфонемизације у оба романа забележен је мали број именичких англицизама код којих је посредством овог принципа дошло до супституције Е фонема С фонемама. Кад је реч о представљеним дијафонским односима којима су обухваћени вокали у првом представљеном роману (P1 - *Беснило*) може се говорити о следећим формулама: Е /l>l/ С, Е /ʃ>š / С, Е /tʃ>č/ С, Е /s>s/ С, Е /n>n/ С, Е /g>g/ С, Е /z>z/ С, Е /b>b/ С (кад је реч о консонантима), а супституција Е фонеме /o:/ врши се такође, доследно према наведеној дијафонској формули: Е /o>o/ С; док су у другом представљеном роману (P2 - *Сентиментална повест Британског царства*) вокали сведени на следеће формуле: Е /e>e/С, Е /o>o/С; док су дијафонски односи којима су обухваћени консонанти презентовани следећим формулама:

$E/d_3 > d_3/C$, $E/l > l/C$, $E/j > j/C$, $E/b > b/C$, $E/f > f/C$, $E/n > n/C$, $E/m > m/C$, $E/h > h/C$, $E/tf > č/C$ – што указује на сличности у реализацији овог принципа у P1 и P2. Такође, у P1 и P2 забележен је принцип редукције тј. једначења у ортографији двају језика. 4) Кад је реч делимичној или компромисној трансфонемизацији у P1 забележене су следеће дијафонске формуле: $E/k > k/C$, $E/p > p/C$, $E/t > t/C$, $E/d > d/C$ (формуле се односе на консонанте) и $E/i > i/C$, $E/æ > e/C$, $E/a > a/C$, $E/ɔ > o/C$ (формуле се односе на вокале); док су у P2 забележене формуле: $E/i > i/C$, $E/u > u/C$, $E/a > a/C$, $E/ɔ > o/C$ (кад је реч о вокалима) и $E/k > k/C$, $E/t > t/C$, $E/d > d/C$ и $E/p > p/C$ (кад је реч о консонантима). Дакле, у оба романа остварене су идентичне формуле, само што је у P1 забележено неупоредиво већи број ексцерпираних примера у односу на P2, али је у P2 поред редовних дијафонских супституција уочена и регресивна асимилација сугласника по звучности ($t > d$), као и редукција двојног консонанта l у финалном положају. 5) У погледу слободне трансфонемизације у P1 и P2 закључује се о постојању различитих могућности реализације фонеме $/ə/$ што је представљено формулом: $E/ə > a, e, o/C$, док је и слоговно $/r/$ обухваћено овим примерима. Интегрисање трансфонемизованих E дифтонга презентовано је следећим дијафонским формулама у P1: $E/ai > aj/C$, $E/ei > ej/C$, $E/ɔi > oj/C$, $E/uə > ua/C$, $E/əu > au/C$, а у P2: $E/ai > aj/C$, $E/au > u/C$, $E/iə > i/C$, $E/uə > u(ar)/C$, $E/əu > o/C$, што указује на незнатне разлике у замењеним фонемама. Значајан утицај ортографије модела на формирање позајмљеница у P1 и P2 уочено је у присуству супституције E фонема $/ŋ/$ и $/w/$ која је представљена следећим формулама: $E/ŋ > n/C$, $E/w > v/C$, као и симплификација консонантских група с циљем уклапања у C фонолошке и морфолошке законитости, што је довело и до одговарајућих лесичких иновација. б) У адаптацији придевских англицизама (који су заступљенији у P2), у P1 су у погледу а) нулте трансфонемизације примери представљени формулама: $E/ɔ > o/C$ и $E/u > u/C$ (вокали); док су у P2 приказане формуле: $E/e > e/C$ и $E/ɔ > o/C$ (кад је реч о вокалима) и $E/f > f/C$, $E/l > l/C$, $E/s > s/C$, $E/j > j/C$, $E/d_3 > d_3/C$ (кад је реч о консонантима); б) на основу делимичне или компромисне трансфонемизације у P1 забележене су формуле: $E/p > p/C$, $E/k > k/C$; док су у P2 приказане формуле: $E/i > i/C$, $E/a > a/C$, $E/u > u/C$, $E/p > p/C$, $E/k > k/C$ и $E/t > t/C$; в) на основу слободне трансфонемизације у P1 забележене су формуле: $E/ə > or/C$, $E/ə > a/C$, $E/ə > o/C$ (код вокала) и $E/ɔi > or(oj)/C$, $E/ei > a/C$, $E/əu > o/C$ (код дифтонга); док је принцип слободне трансфонемизације у P2 објашњен применом следећих формула: $E/ə > or/C$, $E/ə > a/C$, $E/ə > e/C$, $E/ə > er/C$ (код вокала); $E/ŋ > ng/C$, $E/ŋ > nk/C$, $E/w > v/C$, $E/θ > t/C$ (код консонаната) и $E/iə >$

i/ C, E /ei > e/ C, E /əu > o/ C (код дифтонга). У значајном броју приказаних примера у P1 и P2 осведочен је већи утицај ортографије у односу на изговор модела приликом формирања позајмљеница. 7) Приказом дистрибуције консонантских скупина именичких и придевских англицизама унутар C системских језичких оквира откривене су следеће иновације у P1: *fl-* и *el-*, кад је реч о иницијалним двочланим групама, затим *stj-* кад је реч о иницијалним трочланим групама, али и *eksp-* као пример иницијалне четворочлане групе, затим медијалне двочлане групе: *-nč-*, *-jp-*, *-čn-*, као и финалне двочлане групе: *-ng*, *-ft*, *-rd*, *-rk*, *-nt*; док су у P2 запажене следеће иновације: *ip-* кад је реч о иницијалним двочланим скупинама, *stj-* кад је реч о иницијалним трочланим скупинама, *-ng*, *-vk* кад је реч о финалним двочланим групама, затим *-ntr-*, *-nst-*, *-nsf-*, *-ksf-*, *-stm-*, *-stf-* кад је реч о трочланим медијалним групама и *-lmsk-*, *-ngst-*, *-ntlm-* кад је реч о медијалним четворочланим групама, што се објашњава мањом фонолошком отпорношћу C језика ка сажимању оваквих скупина које су мотивисане E ортографијом, а не изговором. У анализи фонолошког нивоа показује се да је ниво дистрибуције значајан у погледу иновација којима се обогаћује актуелни C фонолошки систем, док је адаптација сугласничких група интегрални део процеса језичке импорације.

У разматрању **графемске адаптације** изведени су следећи закључци на основу ексцерпираних грађе у P1 и P2, чија је класификација извршена на основу теоријских поставки Сурдучког, с циљем тумачења присуства графемских адаптација у преузетим E јединицама, поређењем са постојећим правописним нормама означеним у издању Правописа српскохрватског језика у заједничком издању Матице српске и Матице хрватске из 1960. године: 1) У P1 и P2 закључује се о огромном присуству E лексичких јединица датих у изворном облику чији је је графемски облик идентичан у C језичком материјалу, што указује на значајан степен графемске неадаптације одражене и у случају извршења морфолошке адаптације наведених јединица, будући да наведене ортографски и фонолошки неадаптиране форме добијају одговарајуће флективне наставке. Иновативни стил преузимања оригиналних E израза, синтагми и реченица које су у стратешком смислу позициониране у тексту тако да су контрастивно постављене у односу на домаћи садржај – карактеристичан је за оба романа. 2) На мањи степен графемске адаптације у P1 и P2 упућује и употреба специјалних знакова карактеристичних за графију E језика (зарез, велико слово, цртица, црта, наводници, заграда) уметнутих или унутар графемски неадаптираних оригиналних E садржаја или у оквиру домаћих лексичких јединица; али и фреквентна интерполација превода или

образложења модела који претходи или следи домаћим лексичким јединицама. 3) Иновативност се огледа у творењу номиналних фраза комбиновањем Е графемски и морфолошки неадаптираних и С лексичких јединица којима је илустровано попуњавање термиолошког јаза. 4) Формирање ортографије англицизама у Р1 и Р2 извршено је под утицајем двојакних чинилаца: ортографског и фонолошког утицаја, односно забележени су примери који указују или на то да трансфонемизација следи ортографију или да се у првом делу англицизама користи принцип изговора модела, док се у другом примењује њихов ортографски запис. 5) Обликовањем Е садржаја у роману врши се истовремено и преузимање правописних и интерпункцијских норми Е језичког система. Поређењем са важећим интерпункцијским начелима наведеног издања *Правописа српскохрватског језика*, извршена је анализа утицаја интерпункцијских правила Е језика на постојеће С интерпункцијске норме, и закључено је да је преношење карактеристичних интерпункцијских и правописних ознака у значајнијој мери извршено у Р1, у коме је фреквентност њихове употребе неизмерно већа. Делимичне подударности између Р1 и Р2 рефлектоване су у употреби цртице која се истовремено преузима заједно са преузимањем Е полусложеница, које се састоје од два Е елемента преузетих у оригиналној форми или од адаптираних Е елемената (док је у Р1 забележена и употреба овог правописног знака у оквиру структурног модела састављеног од Е скраћеница, што у Р2 није забележено); док је у Р1 употребљена и коса црта у значењу карактеристичном за Е, а не С језик. У погледу употребе наводника у Р1 они су или а) коришћени на начин који је прихваћен у српском језику, иако су речи које се налазе међу наводницима преузете из енглеског у коме постоји другачији начин коришћења наводника или се б) наводници користе на начин који је директно преузет из енглеског језика, што се не подудара са њиховом употребом у Р2 су у великој мери употребљавани Е наводници (" "), што указује на одступања од С правописа у коме се употребљавају наводници графички представљени формулом „ ”. У Р1 и Р2 запажен је неизмеран број примера употребе Е наводника с циљем истицања ироничног значења С лексичког садржаја, што је у складу са тада важећим правописним правилима. в) Утицај Е језика у погледу писања великог слова у Р1 изражен је приликом писања С заједничких именица, затим приликом преношења морфолошки адаптираних, али ортографско–фонолошки неадаптираних Е вишечланих назива комитета, галерија, организација, државних секретаријата, делова аеродрома, аеродромске управе, центара за контролу ваздушног саобраћаја, војних база, компанија, грађевина, саобраћајница, законских аката,

приручника и сл., као и назива који се односе на медицинску терминологију, итд., при чему се задржавају Е правописне норме у вези са писањем великог слова сваког појединачног елемента наведених назива. Неподударност у односу на Правопис из 1960. остварује се у погледу употребе великог слова појединих раздобља друштвеног развоја у целини, као и астролошких термина, назива болести, модела аутомобила, итд., који се у С језику пишу малим словом, а забележена је и ненормирана употреба двојног великог слова у писању морфолошки адаптираних, али не и ортографско–фонолошки адаптираних Е властитих имена, итд. Утицај Е језика у погледу писања великог слова у Р2 представљен је употребом великог слова у речима изведеним наставком –ски, које је директно наведено у тадашњем Правопису (1960) под обрасцем о писању малим словом, што у роману није примењено. На корпусу је показано и да је делимично извршен Е утицај у погледу писања имена историјских догађаја. Извршен Е утицај евидентан је и у погледу писања Е титула тј. Е неадаптираних форми које се односе на титуле, скраћенице које стоје испред властитих имена или њихових иницијала. На задржавање Е правописних норми упућује и употреба апострофа приликом преношења Е неадаптираних лексичких јединица, као и употреба уобичајених Е ознака (тачка приликом употребе бројева, ознака британске валуте £, али и друге ознаке: +, &), које су пренете и уклопљене у оквире домаћег садржаја. На основу ексцерпираних грађе у Р1 и Р2 закључује се о слабијем отпору С правописног система који у одређеном степену прихвата Е правописне норме.

Морфолошком адаптацијом наведених романа утемељена је основа за испитивање даљег деловања Е утицаја у процесу лингвистичког посуђивања. Успостављањем критеријума заснованих на теоријским поставкама Филиповићеве теорије о језицима у додиру, извршена је прецизна морфолошка анализа формирања морфолошких облика од преузетих Е модела, уз достављање описа усклађивања морфолошких категорија и представљање принципа трансморфемизације који у сфери оивиченој именичким, придевским, као и незнатног броја глаголских англицизама – извршена је категоризација ексцерпираних грађе. Илустрацијом процеса морфолошке адаптације англицизама у Р1 и Р2 закључује се да: 1) формирање основног облика модела заснива се на трансферу слободних и везаних морфема. 2) Неограничена интеграција Е слободних морфема у морфолошки систем С језика, као и чињеница да творбени суфикси односно везани морфеме могу да се задрже у С језику у виду компромисне реплике која као нестални и променљиви облик тежи томе да продужи процес морфолошке адаптације објашњено је тиме што наведене врсте речи подлежу

правилима трансморфемизације, тако да се одређени везани морфемии преузимају привремено или се замењују новим С везаним морфемима. 3) У самом процесу језичког посуђивања модел заиста подлеже граматичко–морфолошкој интерференцији, зато што у процесу импорације модела реч добија флексију језика примаоца, чији се морфолошки закони примењују на тај основни облик.

Тумачењем адаптивног процеса Е властитих имена (личних, географских, институционалних и других имена необележених својствима ортографско–фонолошке адаптације) у Р1 и Р2 долазимо до следећих закључака: 1) Е властита имена не подлежу систему правила о адаптацији изговорним и правописним нормама С језика, јер приликом њихове адаптације у највећем броју прикупљених примера не долази до трансфонемизације, већ се задржава оригинална Е ортографија која подлеже даљој граматичко–морфолошкој интерференцији. Из тог разлога Е властита имена у Р1 преузимају готово све облике граматичког система С језика, а у зависности од рода и броја показују значајан степен подударности у односу на деклинацију С именица, али долази и до одређених одступања од опште утврђених правила о деклинацији именица у С језику, што говори у прилог незнатном одступању од морфолошке адаптације преузетих Е модела. 2) У Р1 и Р2 запажамо да је аутор у значајној мери примењивао тада важећа правописна правила у погледу додавања падежних наставака Е именима и презименима, али и да у томе није био у потпуности доследан, јер је анализа показала одступање од додавања падежних наставака у одређеним случајевима употребе Е имена и презимена, што није у складу са С морфолошким законитостима. Затим, запажен је огромни број изворно писаних Е властитих имена захваљујући којима је постојећи латинички скуп слова проширен латиничким словима који се не налазе у С систему qQ, wW, xX, yY, и која су обогачена дијакритичким знацима, од којих се у корпусу не одступа. Остварена сложеност у придруживању флективних наставака делује на отварање могућности партиципирања наведених Е јединица у реализацији морфо-синтаксичких релација, али је истовремено овакав ефекат и потврда њихове деклинабилности као једне од морфолошких препознатљивости С морфолошког система, која провоцира даље морфолошке промене обухваћеног Е језичког материјала. 3) У погледу извршене адаптације Е властитих имена која се односе на изворно написане Е географске називе, грађевине, институције и сл. у Р1 и Р2 запажене су две могућности у погледу писања Е вишечланих назива (географских имена, институција, књига, докумената, законских аката, политичких странака, грађевина, бродова, носача авиона, градова, округа, покрајина, одељења државне управе, итд.).

Прва могућност указује да ни један елемент из састава наведених назива није обележен својством недеклинабилности, без обзира у ком падежу у реченици су дати Е властити називи (транспоновани у изворном облику); док друга уочена могућност указује да само последњи елемент датих Е назива добија падежни наставак, док остали елементи не показују својство деклинабилности – што несумњиво усмерава наше закључке у вези са постојањем одступања од С морфолошког система који јасно налаже деклинабилност свих чланова променљивих врста речи. За разлику од Р1, у Р2 забележен је огроман број примера властитих имена која се односе на називе институција, а која се састоје од два елемента, од којих се први елемент састоји од властитог имена из енглеског језика, а други садржи реч из српског језика која није властита именица, при чему се падежни наставци додају другом, али не и првом елементу, и притом се задржава ред речи који је интегрисан у систему Е језика, јер властито име врши атрибуцку функцију. 4) У Р1 и Р2 скраћенице нису носилац морфолошког терета у реченици, али је у Р1 забележен огроман број Е скраћеница (које се односе на иницијале, мерне јединице за дужину, масу и запремину течности, безбедносне службе, моделе авиона, компаније, титуле, медицинску терминологију и сл.) након којих често следи објашњење на Е језику или С превод, и које су често употребљене испред именице из С језика и врше атрибуцку функцију на идентичан начин као у Е језику, не добијајући падежне наставке, јер задржавају облик непроменљиве речи. У Р1 забележене су и променљиве Е скраћенице које по узору на тада важећа правописна правила добијају падежне наставке који се уз њих повезују цртицом. 5) За разлику од Р2, у Р1 је уочен упадљиво већи број графемски неадаптираних позајмљеница, које се односе на секундарне комбинације именица или праве сложенице или полусложенице којима су обухваћене: а) комбинације Е позајмљеница са индигеним С речима; б) комбинације које представљају директне реплике Е модела, с обзиром на то да их сачињавају речи преузете из Е језика као и в) комбинације чији први елемент чине Е полусложенице које су директне реплике Е модела, док други елемент чине индигене С речи. Ипак, одступање од прописаних правописних норми као и настанак структуралних морфолошких промена унутар система иако има функцију обогаћивања лексичких јединица не значи и непостојање нужности придржавања већ успостављеног лингвистичког модела адаптације ради одржавања стандардизованости српског језичког система. б) У морфолошкој равни у Р1 сазнајемо и о постојећим иновацијама у дистрибуцији фонема (финално *-i*, *-и...*) као и консонантских скупина: *-nkt*, *-nt*, *-kt*, *-ks*, у случајевима када основни облици модела

имају завршетке који не одговарају завршецима именица у српском језику, а притом се адаптација врши по основу нултог типа трансморфемизације, захваљујући коме је извршена идентификација нултог наставка као честог и продуктивног адаптационог наставка у постојећим репликама, као и тзв. псеудонаставака: *-en*, *-an*, *-ent*, *-ol*, *-on* и др., док је адаптациони наставак *-o* употребљен искључиво као завршетак Е модела, а није доживљен као посебни наставак. Примери на којима је представљена компромисна трансморфемизација показују да су везани морфеми, творбени суфикси, *-ing* и *-er*, прешли у језик прималац, а да притом нису замењени суфиксом језика примаоца исте семантичке вредности. Потпуна трансморфемизација представљена је кроз однос везаног морфема језика даваоца *-er*, и домаћег суфикса *-ar*, којим се потврђује да у морфолошкој адаптацији модела, модел најпре прелази у компромисну реплику када задржава наведени везани морфем. Именички англицизми који се завршавају на *-u*, такође су адаптирани нултим адаптационим наставком, и садрже наставке обележене у парадигми именица мушког рода, док код им. англицизама који се завршавају на *-o*, можемо констатовати да се завршни наставак *-o* већином замењује одговарајућим падежним наставцима, или поново долази до увођења хијатског *j*, приликом губљења завршног *-o* и додавања адекватних падежних наставака. У корпусу нису пронађени придеви директне реплике Е модела, док су забележени придеви заправо секундарно изведени придеви који су створени додавањем наставка *-sk(i)*, *-n(i)*, *-čk(i)* на основу већ усвојених Е именица, осведочени у поступку секундарне деривације придева. Непрецизност у утврђивању модела глаголских англицизама показује се и тумачи као последица хомонимије и хомографије глагола са другим врстама речи, што намеће ограниченост у сагледавању визије тог процеса и доношење бројних претпоставки на основу нашег језичког осећања. У Р1 нису пронађени глаголи моделовани према Е придевима, садашњим глаголским партиципима као и према облицима Е прошлог времена односно прошлог партиципа. Најчешће коришћени форманти глаголских позајмљеница су: *-a*, *-ova* и *-ira*, а наведене глаголске позајмљенице јесу праве позајмљенице, и имају комплетну парадигму С глагола, односно учествују у грађењу свих сложених облика у постојећој морфолошкој структури С језика; док у Р1 нису пронађене секундарне изведенице овог типа, које би садржале префиксе. Даље, анализом морфолошких категорија, рода и броја именица долазимо до закључка да у Р1 именице преузимају готово све облике граматичког система српског језика, и да у зависности од рода именице подлежу општим правилима деκлинације прописаним унутар српског језичког система, али да долази и до одређених одступања од опште

утврђених правила о деклинацији именица у српском језику, што говори у прилог незнатном одступању од морфолошке адаптације модела из страног, односно Е језика.

У Р2 је након извршене анализе именичких и придевских англицизама (за разлику од Р1 забележен је само један глаголски англицизам) закључено да је: 1) механизам потпуне трансморфемизације извршио највећи утицај на продукцију именичких англицизама посредством којих је стечен значајан број придевских англицизама изведених секундарном адаптацијом од примарно адаптираних позајмљеница на сонову С морфолошких законитости – придруживањем С придевских суфикса: *-an*, *-ski*, *-čki* (последња два су најпродуктивнији). 2) Из продора наведених англицизама израсла је потреба за С суфиксима који су послужили у творби наведених јединица: *-acija*, *-izam*, *-stvo*, али и интерполацију страног суфиксног форманта: *-ija* који у корпусу добија своју формантску улогу. 3) Све морфолошке особености С придева усвајају се код готово свих забележених придевских англицизама (ознаке рода, броја и падежа), мада је забележен и мали број придева код којих су морфолошка обележја С придева само делимично усвојена. Многобројни придеви изведени од Е имена изведени су или од основе властитих именица, од основе придева (придевских модела), па чак и од глагола. Откривен је и мали број секундарних именичких изведеница, творених на основу примарно адаптираних позајмљеница. У Р1 и Р2 закључује се да: 1) Одређивање граматичког рода именичких позајмљеница условљено је њиховом формом и значењем, док деривациони наставци (наставачке морфеме) заједно са формом позајмљенице врше пресудан утицај на одређивање морфолошке категорије рода. 2) Највећи број заступљених именичких англицизама у Р1 и Р2 припада мушком роду, зато што су адаптиране нултим везаним морфемом, док мали број евидентираних именичких англицизама има ознаку женског рода. 3) Анализом морфолошке категорије броја закључује се о растућој тенденцији у корпусу у погледу употребе С именица у множини у моментима када је употреба једнине инхерентнија С морфолошком систему и обрнуто, што се може оправдати Е морфолошким механизмима захваљујући којима је оваква употреба именица прихватљива и дозвољена, што је у корпусу и показано.

Анализа утицаја Е образаца у **синтаксичко-семантичкој** равни указује да су у Р1 и Р2 коришћене бројне номинализоване структуре и декомпоновани предикати. На овај начин артикулисана семантичко-синтаксичка раван у којој је богата заступљеност комбиновања девербативних именица и предлошких конструкционих модела препозната као предуслов за успостављање синтаксичких оквира сличних начину

обликовања Е синтаксичких конструката, којима се, такође, врши кондензација базичних реченичних значења. Огроман број изложених примера слободних и везаних предлошко-падежних конструкција са девербативним именицама као реченичним кондензаторима, као и појава глаголских перифраза – преусмерава синтаксичке токове и у Р1 и Р2, постајући погодно средство за маневрисање различитим лексичким јединицама, и на извештан начин превазилазећи оквире синтаксичке равни С језика, будући да је и у Р1 и Р2 окарактерисано као најдоминантније синтаксичко средство продукције израза. У односу на Р2, у Р2 изражена је творба инфинитивних конструкција после глагола хтети и модалних глагола, што је упоређено са изразито значајним присуством тзв. „bare-infinitive” у Е језику, који се такође, употребљава након модала. Анализом су запажене значајне подударности у оба језика – између субјекатске функције употребљених инфинитива или функције комплемента субјекту као и појаву инфинитива у функцији допуне изразима с придевима, иако постоји могућност преобликовања инфинитивних конструкција посредством презента и везника *да* или употребом зависних клауза, инфинитивне конструкције у Р1 најчешће су реализоване на сличан начин као у Е језику, док је мањи део парафразиран конструкцијом са везником *да* у функцији лексичког комплементизатора.

Доминантни синтаксички поступци којима се у Р1 и Р2 успоставља реализација информацијских структура инхерентних изражавању информативног статуса у Е језику, односе се пре свега на тенденцију псеудо-расцепљених реченица које и у Р1 и Р2 доводе до јасног, директног уређивачког померања С синтаксичких елемената из својих уобичајених позиција у клаузи, које је засновано на Е обрасцу формирања раздвојених структура којима се истиче реченична предикација односно глагола у оквиру *wh*-структуре. Други синтаксички поступак у коме је осликано посредовање утицаја Е синтаксичког модела супституције постојеће именице заменичким елементом – осведочен је у оквиру концепта про-форме, која је заснована на контекстуалној условљености реченичних конституената, а чија се оправданост у Р1 и Р2 објашњава задржавањем свих особености транспонованог Е модела употребе анафоричног, супститутивног *one* с крајњим циљем указивања на именицу на основу датог контекста, што је пренето посредством домаћих синтаксичких структура у Р1 и Р2. У односу на Р2, у Р1 осведочена је тенденција преношења Е принципа моделовања времена тј. слагања времена, чија се реализација у С језику не сматра неопходном, али која је условила читав низ употребе перфекта – оствареног по узору на Е принцип употребе претерита у зависној клаузи условљеној употребом претерита у главној

клаузи. Даље, анализирани процес пасивизације у Р1 и Р2 указује на честу употребу пасивних структура. Међутим, узимајући у обзир јасне реченичне позиције које именички или заменички елементи могу заузимати у Е језику, не можемо говорити о доследности ове појаве у Р1 и Р2, већ само о делимично извршеном Е утицају.

Поређењем Р1 и Р2, закључује се да је у Р1 откривена и творба иновативних структура страних С језичким стандардима – продукција двочланих, па чак и трочланих јукстапозиција које су или састављене од а) елемента Р порекла и елемента С порекла, или су б) оба елемента С порекла; при чему први именички елемент заузима атрибутивну позицију у односу на друге именичке елементе којима претходи. Употреба властитих или заједничких (ортографски и графемски неадаптираних) Е именица у атрибутој функцији довела је до стварања хибридних творевина, тј. хибридних сложеница које осликавају не само атрибутивни већ и апозицијски однос, и које су обележене непроменљивошћу првог распоређеног елемента који увек задржава исту позицију у односу на именицу коју модификује и не подлеже правилима флексије. Даље, у Р1 и Р2 нарочито се инсистира на учесталом формирању облика глаголског прилога садашњег насталих адјективизацијом, а који најчешће заузимају позицију испред именице, за чију се честу придевску функцију објашњење проналази пре свега у извршеном утицају придевске функције Е садашњег партиципа која неизоставно условљава ред речи, односно позицију коју овај облик заузима у односу на именицу, што је искоришћено за повезивање придевске функције Е садашњег партиципа и њему подударног облика С глаголског прилога садашњег. На основу наведеног, закључујемо и о извршеном утицају Е партиципских структура на формирање и придевску функцију наведених домаћих структура. Осим тога, на основу извршене анализе бројних уочених С предлошких структура у Р1 и Р2, закључује се да су управо Е препозиционалне структуре биле пресудне за њихово преобликовање (и које су у значајнијем степену актуализоване у Р1 у односу на Р2), зато што су уочене евидентне подударности између наведених С и Е структура, које су условиле да се у синтаксичком простору у Р1 и Р2 развију предлози који нису нису инхерентни С већ Е синтаксичкој структури, што је довело до задржавања чврстих колокацијских веза између Е вербида и предлога – унутар постојећих домаћих структура у Р1 и Р2. На основу тога закључујемо да је употреба препозиција као граматичких и функционалних средстава за изражавање адекватних значењских односа – добила значајну улогу у Р1 будући да је послужила као средство преношења значењских нијанси Е предлога. Дакле, у контексту свеобухватне анализе синтаксичке равни у Р1 и Р2, постаје јаснија сличност међу

употребљеним механизмима за обликовање реченичне структуре у наведеним романима, мада је број оваквих механизма свакако значајнији у Р1. У условима „јаког набоја” Е утицаја оваполоћених посредством употребљених Е али и С елемената који никако нису од мале важности за преусмеравање постојећих домаћих структура и њихово повезивање са Е структурама у Р1 и Р2, као и интерполацију оригиналних Е израза – управо је у овој равни извршен најзначајнији утицај преношења Е образаца у Р1 и Р2.

Утицај Е образаца на нивоу **лексикологије и фразеологије** чије је испитивање засновано на пренетим идиоматским Е лексичким структурама, као и преводним еквивалентима на синтаксичком и текстуалном нивоу (који су представљени табеларним прегледом), што је резултирало доношењем следећих закључака: 1) За разлику од Р2 у коме је забележен изузетно мали број идиоматизованих лексичких спојева творених под утицајем Е идиома и фразних лексема, у Р1 су ексцерпирани бројни примери преношења Е идиоматизованих структура, односно утврђене су упадљиве сличности између употребљених С и Е фразеолошких структура. Код свих примера закључено је да су настали директним превођењем Е идиоматизованих израза који задржавају сопствене значењске нијансе, иако постоје адекватни С идиоматизовани изрази или друге синтаксичке могућности представљања истог или сличног садржаја. 3) У Р1 откривене су бројне синтаксичке конструкције формиране по угледу на Е образце које су махом незграпне и функционално ослабљене захваљујући којима се стиче утисак да су структуре изворног Е језика дословно унете у текст и буквално преведене и у том смислу на матерњем С језику делују неадекватно, те да су настале као последица неусаглашености са постојећим нормативима. Наиме, у Р1 велики је број забележених примера у којима су устаљени Е изрази између чијих елемената је остварена чврста синтаксичка веза те се у Е језику појављују као целина – директно преведени на С језик. Важан аспект организације лексиколошког нивоа у Р1 јесте тенденција употребе глагола које би по свом значењу требало адекватније употребити са неком другом именицом уз коју у С језику остварују чвршћу колокативну везу, а који се у истом значењу употребљавају у Е језику; али и тежња спајања именичких фраза које су у том значењу инхерентније Е а не С језику, и које су резултат директног превођења са Е језика. 4) Тежећи интерполацији не само лексичких јединица употребљених према речима, структурама и значењима из Е језика, већ и читавих реченица које су на идентичан начин формиране у Е језику, у Р1 долази до стварања читавог низа семантичко-прагматичких појава, чија је класификација

извршена на основу Прћићеве методологије, а којима су обухваћене: а) погрешне употребе речи, б) плеоназми, в) изједначени и међусобно заменљиви синоними, г) појава таутологије, д) употреба речи директно мотивисаних Е језичким јединицама (појава енглеско-српских лажних парова), ђ) употребе речи и структура директно мотивисаних Е језичким јединицама, структурама и значењима, као последица дословног, директног превођења; док у Р1 нису забележене описне парафразе речи и географских имена, као ни парафразе службених функција и имена институција. Најбројније забележене појаве у Р1 означене под а) и ђ), указују на чињеницу да често не долази до остваривања чврстих колокативних веза између глагола и именице, или придева и именице, јер су у облицима С језика задржана карактеристична Е значења и употребе; али и да често долази до формирања С лексичких спојева, па и читавих реченица које су директно мотивисане Е језичким јединицама, структурама и значењима, као последица дословног, директног превођења на основу чега се закључује о важности овако употребљених структура у корпусу које подражавају Е структуре у контекстуалним ситуацијама у којима је њихова употреба предвиђена и очекивана. У прагматичкој равни, дакле, реч је о континуираној употреби увезених дискурских формула упркос чињеници да већ постоје одговарајуће, контекстуално примереније домаће формуле. На овај начин Е утицај је извршио значајни утицај на промену постојеће норме, односно до померања норме језика примаоца (српског) у правцу норме језика даваоца (енглеског) доводећи до прекомпозиције постојећих С речи, синтагми и реченица додељујући им значења и употребе примереније Е, а не С језику. 5) За разлику од Р2, у Р1 је откривена и лексика ограничене употребе тј. фраземе са вулгаризмима у свом саставу, које су настале директним превођењем идентичних енглеских фразема, и захваљујући којима се такође, појачава интезитет Е утицаја у Р1. 6) Поређењем Р1 и Р2, закључујемо да у Р2 због малог броја евидентираних примера конструкција творених на основу директног превођења Е лексичких јединица, не можемо говорити о значајности утицаја унетих Е образаца на целокупну текстуалну структуру. На основу категоризације малобројних семантичко-прагматичких појава мотивисаних Е утицајем и осведочених у Р2, највише је забележених примера који спадају у категорију употребе речи и структура директно мотивисаних Е језичким јединицама, структурама и значењима, као последица дословног, директног превођења (као и у Р1), док су у мањој мери забележене и следеће појаве: а) погрешне употребе речи, б) изједначени и међусобно заменљиви синоними, г) употреба речи директно мотивисаних Е језичким јединицама (појава

енглеско-српских лажних парова); са друге стране у Р2 нису забележене таутологије, плеоназми, описне парафразе речи и географских имена, као ни парафразе службених функција и имена институција; што говори у прилог чињеници да је у Р1 остварен значајнији утицај Е језика на нивоу лексикологије и фразеологије.

Семантичко-прагматички ниво анализе утицаја Е образаца разматран је са циљем приказа процеса разобличавања, преношења или измена на пољу значења ексцерпираних англицизама, применом Хопеевог система и Филиповићевог иновативног присуца у теорији језика у контакту. У Р1 закључено је следеће: 1) Анализа промена значења у семантичкој екстензији показала је да су нултом семантичком екстензијом обухваћене лексеме које означавају: а) спортске изразе, б) називе титула, в) занимања, г) одевне предмета, д) називе валута, њ) животиња и ж) друге изразе. Наведени англицизми углавном припадају групи очигледних англицизама насталих преобликовањем и сасвим су оправдани, мада су забележени и примери неоправданих англицизама, будући да већ постоје домаћи изрази којима је могуће пренети исти семантички садржај. Забележени су и англицизми који припадају групи мешовитих англицизама творених посредством мешовитог поступка, који су очигледни и сасвим оправдани, јер уносе нове значењске нијансе. 2) У приступу семантичкој анализи разматране су и поставке сужења броја значења, и у том смислу у анализу су уведени бројни примери англицизама који преносе или само једно значење модела из Е језика (сви наведени англицизми су очигледни; у погледу комуникативне оправданости реч је о сасвим неоправданим, оправданим или сасвим оправданим англицизмима), или преносе више од једног значења Е модела (сви наведени англицизми су очигледни, настали преобликовањем, најчешће преносе два или три значења Е модела). 3) У Р1 забележен је и мали број примера који се односе не само на сужење броја значења већ и на сужење у преузетом пољу значења; као и примера који илуструју проширење значењског поља – код којих је реч о секундарној адаптацији, и која подразумева да је дошло до потпуне интеграције уочених позајмљеница у С лексички систем. Изузетно мали број примера уочен је и приликом илустровања проширења броја значења у секундарној адаптацији као и елипсе, као још једног вида уочене семантичке промене у Р1. У Р2 изведени су следећи закључци: 1) У оквиру нулте семантичке екстензије обухваћени су англицизми који се односе на: а) спортске изразе (наведени англицизми спадају у групу очигледних англицизама насталих преобликовањем који су сасвим оправдани и потпуно одомаћени); б) називе валута (очигледни англицизми творени преобликовањем, сасвим оправдани и одомаћени у С

језичком систему); в) називе превозних средстава (очигледан англицизам који је настао преобликовањем, али неоправдан, јер постоји могућност превођења страног садржаја); д) друге англицизме (у овој групи откривене су одређене иновације у погледу уношења нових значења, док је углавном реч о очигледним англицизмима насталим преобликовањем који су сасвим оправдани, јер уносе нове значењске нијансе). 2) Анализом примера који су изложени семантичким променама које се односе на сужење броја значења, извршена је подела на англицизме који преносе или само једно значење Е модела или више значења (као и у Р1). У погледу сужења броја значења, као и сужења у преузетом броју значења, али и проширења значењског поља, затим проширења броја значења у секундарној адаптацији и механизма елипсе у Р2 наилазимо на идентичне примере као у Р1, само што је у Р1 забележен већи број примера који илуструју наведене семантичке промене. Дакле, Пекић и у Р1 и Р2 проналази јасно упориште за остваривање значењских нијанси унетих англицизама, што врши одговарајући утицај на осмишљавање семантичко-прагматичког простора унутар текстуалне грађе у Р1 и Р2, због чега интегрисани англицизми нуде релевантан увид у узајамно деловање лексичких јединица мотивисаних Е моделима и домаћих лексичких јединица.

Спровођењем анализе утицаја Е језичких образаца у **стилистичкој равни** односно испитивањем Пекићевог умећа творбе и пресликавања Е језичких образаца као и њихово прилагођавање наметнутим нормама и ограничењима С језика, донети су следећи закључци: 1) Честом употребом Е структурних образаца, као и њиховим комбиновањем са домаћим структурним јединицама интензивно се надограђује структура романа заснована на међуодносу мешања двају језичких кодова у Р1 и Р2. 2) У Р1 и Р2 партиципација Е образаца разматрана је из аспекта њихове стилогености, и у том смислу се може говорити не само о употреби стилематичне лексике (у том смислу можемо говорити о употреби англицизама, онимске лексике тј. употребе Е имена и презимена јунака романа (у оба романа), али и опцене лексике (у Р1), које су мотивисане Е утицајем), већ и о употреби Е синтаксичких средстава којима се може приписати стилистичка вредност. 3) Творење супстантивата који преузимају категоријалне супстантивне функције тј. преобликовање придевске (неименичке) категорије у именичку категорију речи – запажено је у одређеном броју примера и у Р1 и у Р2 – који упућују на процес супстантиватизације као синтаксичке, функционалне транспозиције. Наведеним поимениченим придевима, након елиптирања именица које су им надређене, придружују се њихове синтаксичке функције, тј. адјективи постају

супстантивати који наступају у функцији синтагматски надређеног члана, а истовремено творе и координиране синтагме. Забележени су и супстантивати представљени редним бројевима и бројем један, који такође, добијају наведени статус у одговарајућим синтаксичко-семантичким условима након редуковања њима надређене именице. Овде је реч о контекстуалним, а не поименичним супстантиватима, који доприносе стилистичком унапређивању текста, будући да се на овај начин избегава стилски непожељно понављање исте лексичке јединице. 4) На остваривање стилистички подобнијих и прилагођенијих структура примењује се и поступак проминализације, захваљујући коме су формиране конструкције у којима је именица замењена именичком заменицом тј. дошло је до уклањања неемфатичке редуплициране именице. 5) Графостилемске јединице тј. графостилемско истицање изузетно је изражено у Р1. Оне врше функцију раздвајања реченичног садржаја и његовог нарочитог визуелног истицања у односу на друге реченичне конституенте посредством примене: а) курзивног писма, б) употребе великог слова уместо малог слова предвиђеног нормативним правилима као и 3) раздвајања слова у оквиру лексичке јединице – односно примене: курзивних и мајускулних графостилема. Забележен је изузетно значајан степен графостилемских јединица у Р1. Примери ортографско и курзивно онеобичајених јединица којима се врши истицање Е (али и С језичког) садржаја, указује на чињеницу да Пекић посеже за творбом курзивних графостилема у значајној мери, чак су и читава поглавља у Р1 емфатички наглашена, на основу чега се закључује да су овим поступком обухваћене јединице различитих нивоа. С обзиром да и у Р2 графостилеми представљају значајну и доминантну језичко-стилистичку црту, од свих графостилемских поступака којима се Пекић служи у Р2 доминантна су три: а) употреба курзивног писма, б) употреба заграда и в) употреба наводника. б) У погледу утицаја тематског плана романа (Р1) на стилистички избор језичких јединица, Пекић у стварању јединства текста користи разноврсна морфосинтаксичка средства од којих су семантички и стилски свакако доминантни: номинализовани облици, вербиди, инфинитиви, партиципи, девербативне именице различитим предлошко-падежним конструкцијама, али и девербативни придеви и деадјективне именице, као и многа друга синтаксичка средства у погледу организације реченичне структуре (представљена у синтаксичко-семантичком поглављу) која у контексту романа добијају конструктивно-семантичку и стилистичку улогу. На сличан начин може се констатовати значај синтаксостилистичког аспекта употребе глаголских облика у приповедању у Р2, као и готово свих претходно наведених синтаксичких

облика у Р1 који подражавају Е реченичне обрасце (који су употребљени и у Р2), а којима се придружује стилистичка вредност. 7) С обзиром на значајан број употребљених англицизама, неизоставно намеће се питање стилистичке вредности позајмљеница, чија проширена дефиниција обухвата и С лексеме, синтагме и реченице које одражавају или у одређеном смислу следе ортографску, фонолошку, семантичку или прагматичку норму Е језика. Дословним преузимањем Е властита имена у изворном облику уз додавање С граматичких суфикса, као и транспоновањем Е лексема, синтама и читавих реченица (поново у изворном облику) – долази до мешања језичких кодова у Р1 и Р2. Тематска подлога оба наведена романа условила је одабир и интерполацију Е властитих имена која најчешће нису подвргнута фонетско–ортографским правилима већ правилима трансморфемизације, али која имају одговарајућу стилистичку вредност. 8) Поимање језичке стварности заснива се на идентификацији значаја Е речи и израза у књижевном смислу управо стога што су изнете на Е језику. Верна репродукција Е фраза, нарочито смела конкретизација Е метафора, идиоматских реченичних структура и колокација чине средишњу тачку одређења система вредности британског друштва и њиховог националног идентитета. Инструментална комуникациона употреба Е реченичних фраза не само да у лингвистичком смислу успоставља везу са јунацима романа и врши трајно категоријално одређење њиховог места међу друштвеним маргинама, већ језик уједно постаје и сфера концептуалног и операционалног типа обликовања националног идентитета и заузимања пријемчивог становишта у односу на британски живаљ и културу. 9) Даља комплетизација текста у Р1 извршена је ангажованом Е лексиком која и у прагматичком смислу налази своје место као средство семиотичког и визуелног кода. Стога, перцептивно поимање језичке стварности засновано на Е лексичким јединицама и синтаксичко-прагматичким обрасцима даје коначан приказ људске цивилизације као производ односа лексичких, синтаксичких, семантичких и прагматичких категорија и других категорија унутар самог дискурса којима се врши трајно преклапање и проширивање света фикције и реалности. Подударности налазимо и у Р2, будући да су управо специфичности преношења повести Британског царства мотивисале ауторов одабир и интерполацију оригиналних Е израза. Обликотворна вредност овако развијаног језичког манира, у коме англицизми, Е имена, али и раван реченичне организације по узору на Е реченично моделовање имају својеврсну стилистички „урамљену” структуру, у разјашњењу романа у целини указује да у роману постоје одређене законитости посредством којих се изградња композиционог

плана романа утемељује и на одабиру Е израза и структура које врше утицај на стилско и граматичко моделовање С форми и реченичних компонената, с циљем да се повезивањем двају језичких светова изврши удруживање али и диференцијација различитих језичких форми које у том језичком трансферу добијају неизрециву стилску и уметничку вредност.

4. ЗАКЉУЧАК

У претходном делу рада представљени су принципи на основу којих је спроведено истраживање језичког материјала представљеног у *Роману о Лондону* Милоша Црњанског и у романима *Беснило* и *Сентиментална повест британског царства* Борислава Пекића, али су изнети и детаљни закључци лингвистичке анализе спроведене на основу корпуса из наведених романа. У овом поглављу ћемо пружити преглед представљених резултата утемељених на основу поређења наведених романа којима су обухваћени ортографско–фонолошка адаптација англицизма, морфолошка адаптација англицизама, утицај енглеских образаца у семантичко–синтаксичкој равни, утицај енглеских образаца на нивоу лексикологије и фразеологије, семантичко–прагматички ниво анализе утицаја енглеских образаца и утицај Е језичких образаца у стилистичкој равни. Преглед представљених резултата неопходан је ради извођења релевантних закључака на основу којих је могуће утврдити да ли постоји подударност у погледу изнетих резултата у односу на хипотезе наведене у уводном делу овог рада. Надамо се да ће изнети закључци послужити у сврху додатног расветљавања питања језичких адаптација на свим граматичким нивоима као и утицаја који Е структуре, обрасци и реченични модели врше на творење сличних израза, фраза и конструкција у С граматичком систему.

Након опсежне лингвистичке анализе представљених романа Црњанског и Пекића, закључујемо да постоји одређени степен подударности међу њима у погледу утицаја Е образаца на моделовање текста, али и специфичности ауторског израза свакога од њих што је осведочено и посредством степена утицаја и присуства Е структура у самим романима. Анализа **фонолошког** плана ексцерпираног корпуса из сва три романа показује велики степен подударања, тј. у свим романима присутна је врло експресивна компонента трансфонемизације (нулте, делимичне или компромисне и слободне трансфонемизације). Творбом именичких и придевских англицизама (али и глаголских англицизама – кад је реч о Пекићевим романима) – оба аутора врше супституцију домаћих израза. Процес језичког посуђивања изискује структуралне фонолошке и ортографске промене творених апелативних лексема које често одступају од прописаних правописних норми, али које неумитно теже целовитијој интеграцији у С језички систем. Закључујемо да је у свим романима осведочен већи утицај ортографије у односу на изговор модела приликом формирања позајмљеница, мада доминантне ортографско–фонолошке особености романа Црњанског указују да до

фонолошке форме позајмљеница долази и на основу приближавања Е изговорним вредностима, али и комбиновањем изговора и утицаја графије Е модела. Испитивањем **графемске** адаптације изнова закључујемо о постојању одређених подударности међу романима, будући да је у њима уочен велики број графемски неадаптираних позајмљеница, односно директно преузетих Е речи или реченица истакнутих курзивом, док је циљ оба аутора свакако био да се употребом курзива или наводника изврши истицање страног језичког садржаја. Мањи степен графемске адаптације карактеристичан је за све романе због тога што је у њима уочен велики број директно преузетих Е модела којима претходи или иза којих следи превод или објашњење на С језику. У роману Црњанског превод је углавном постављен међу наводницима, док Пекић најчешће у ту сврху користи заграде. Дакле, за све романе заједнички је иновативни стил преузимања оригиналних Е израза, синтагми и реченица које су издвојене у тексту и контрастивно постављене у односу на домаћи садржај. Директним преузимањем Е садржаја у романима врши се истовремено транспоновање **правописних** и **интерпункцијских** норми Е језичког система. На основу ексцерпираних примера из сва три романа закључује се о слабијем отпору С правописног система који у одређеном степену прихвата Е правописне норме. Ово се односи на: писање Е неадаптираних форми које се односе на титуле, скраћенице које стоје испред властитих имена или њихових иницијала (што је посебно осведочено у роману *Беснило*), затим на присуство уобичајених Е ознака које су транспоноване у оквиру домаћег садржаја, употребу великог слова С заједничких именица у моментима када то није предвиђено С већ Е правописним нормама итд. Свакако најзначајнији утицај Е образаца остварен је управо у **морфолошкој** равни. Испитивањем морфолошке адаптације закључује се о постојању доминантног принципа неограниченог „пребацивања” Е слободних и везаних морфема као и њихово постулирање у С морфолошке токове. Готово сви англицизми остварују морфолошку адаптацију добијањем флективних наставака (изузетак су придевски англицизми уочени у *Роману о Лондону* који показују својство индеклинабилности (*bladi, top, ekspres*), као и Е скраћенице које су у огромној мери забележене у роману *Беснило* које су често употребљене испред именице из С језика и врше атрибутску функцију на идентичан начин као у Е језику, не добијајући падежне наставке, јер задржавају облик непроменљиве речи (VIP просторије, VIP salon, VIP školjka, TV sendviči, AMCO 781 kompjuter, FRA metoda, CF antigen, RRR serum, SH-RRR-FL-78 serum, SY inspector, TGW sindikat, DDD operacija, IGABS signali итд.). Закључујемо и да долази до

акумулирања тзв. хибридних позајмљеница у С језичком материјалу у којима су наставци једноставно преузели функцију и значење Е наставака у моделима, али и да се може говорити о великом степену њихове фреквентности и употребљивости, што неумитно говори у прилог повећању структуралних морфолошких промена у погледу постојећих С законитости и правописних норми. Након тумачења адаптивног процеса Е властитих имена (личних, географских, институционалних и других имена необележених својствима ортографско–фонолошке адаптације) у свим наведеним романима долазимо до закључка да Е властита имена не подлежу систему правила о адаптацији изговорним и правописним нормама С језика, јер приликом њихове адаптације у највећем броју прикупљених примера не долази до трансфонемизације, већ се задржава оригинална Е ортографија која подлеже даљој граматичко–морфолошкој интерференцији. Оба аутора су у значајној мери примењивала тада важећа правописна правила у погледу додавања падежних наставака Е именима и презименима, али се не може тврдити о њиховој доследности приликом примене наведених правила, јер је анализа показала одступање од додавања падежних наставака у одређеним случајевима употребе Е имена и презимена, што није у складу са С морфолошким законитостима. Свакако значајан утицај Е образаца остварен је и у **семантичко-синтаксичкој** равни. Закључујемо да је свим романима заједничко то да употребљене С синтаксичке структуре у значајној мери подражавају Е механизме синтаксичких преобликовања и могућности изражавања Е језичког садржаја, као и да је ред речи најзначајнији у погледу употребљених синтаксичких средстава, будући да сажима све анализом обухваћене елементе и структуре (уз појаву псеудо-расцепљених реченица, употребу про-форми и др. које су директно преузете из Е језика). У *Беснилу* наилазимо и на примере јукстапозиција, тј. хибридне сложенице (*Metropolitan policija, Middlesex policija, Winchester puška, Lagos virus, cockney naglasak, Columbia univerzitet, Airside galerija, Conway pasaž, Metropolitan policajci, Heathrow besnilo, Heathrow kriza, Heathrow zvezda, Piccadilly linija* итд.) које представљају својеврсну синтаксичку иновацију будући да је реч о употреби Е властитих или заједничких именица испред опште именице у служби атрибута или апозиције, а уочени су и примери трочланих јукстапозиција које представљају директну иновацију насталу под утицајем Е језика (*jumbo jetovi terminala, ragbi tim koledža*). Даље, упркос евидентној морфолошкој проминентности С језика, у корпусу су откривени бројни примери маркираних реченичних парадигми (којима су изражене субјекатске, објекатске, предикативне или адвербијалне функције), које се издвајају у синтаксичкој равни управо посредством принципа наглашавања

реченичних конституената у Е језику. Интерференција Е препозиционалних вредности односно директно интерполирање Е предлога, односно њихових С еквивалента који задржавају идентичне значењске нијансе, једно је од најзапаженијих употребљених средстава у свим романима, судећи према бројности евидентираних примера, иако С синтаксички систем пружа друге могућности (зависним реченицама, другим предлозима као и њиховим изостављањем) приказивања оваквих семантичко-синтаксичких релација. Након испитивања Е образаца на нивоу **лексикологије и фразеологије** закључује се да је после морфолошке равни овде запажен најзначајнији утицај Е образаца, нарочито кад је реч о доминантности категорије лексичких конструкција које подражавају Е обрасце, односно низање конструкција, лексема, фраза, па и читавих реченица које подражавају моделе комбиновања њихових Е еквивалената. Потврду својеврсног континуитета опстојавања оваквих примера на текстуалној подлози налазимо у бројним моментима у којима аутори не посежу за адекватнијим лексичким садржајима, већ задржавају појачану изражајност Е садржаја пренесеног посредством домаћих реченичних елемената и реченица. Ово се нарочито односи на *Роман о Лондону* и *Беснило*, док је у другом Пекићевом роману уочен не само мањи број ових примера већ и изузетно мали број идиоматизованих лексичких спојева творених под утицајем Е идиома и фразних лексема (ни код Црњанског не наилазимо на значајан број идиоматских реченичних структура). У *Роману о Лондону* откривен је и велики број семантичких преведеница или калкова које директно подражавају оригиналне Е облике и које представљају вид семантичког позајмљивања (*karte identiteta, čaršav postelje, noćni lokal, premešteno lice, večernje odelo, čelo glave, prsluci spasavanja, ulična devojka, titula predstave* итд.). Међутим, у роману *Беснило* ексцерпирани су бројни примери преношења Е идиоматизованих структура (*prištedeti suze, vredati oči, ubiti vreme, vaditi kestenje iz vatre, izvoditi iz strpljenja, preseći volju, držati na kratkom kaišu, biti uhvaćen sa spuštenim pantalonama, podići sidro, igrati na sigurno, izbaciti iz pameti, odneti na sto, lažni alarm, pucati teškom artiljerijom, jesti nekome jetru, igrati prljave igre, planina činjenica, počistiti krš, biti rođen sa srebrnom kašikom u ustima, igrati idiota, u krajnjoj liniji, steći sliku* итд.), односно утврђене су упадљиве сличности између употребљених С и Е фразеолошких структура и закључено је да су наведене структуре настале директним превођењем Е идиоматизованих израза који задржавају сопствене значењске нијансе, иако постоје адекватни С идиоматизовани изрази или друге синтаксичке могућности представљања истог или сличног садржаја. На синтаксичком и текстуалном нивоу, дакле може се говорити о својеврсном

пресликавању Е реченичних образаца и ауторовој тенденцији намерног утискивања таквог садржаја у тематику романа како би се посредством језика и несанкционисања често погрешно употребљених језичких јединица приближио свету који је у роману представљен. Велики број примера откривен је и у погледу употребе речи и структура директно мотивисаних Е језичким јединицама, структурама и значењима, као последица дословног, директног превођења: *prekomorski linijaš, hodna razdaljina, hol za dolaske, Plan je O.K., Mogu li Vam biti od pomoći?, lekarska soba, u prvom redu, u krajnjoj liniji, Sve je u redu., Moje je ime Hamilton., U čemu je trik, Johne?, To je ljubazno od tebe., obaveštajni veteran, putnici u dolasku* итд. (*Беснило*); *odbija ponoć, hvatati mesto, visoke porodične veze, biti dvadeset i šest godina* уместо: *otkucava ponoć, zauzeti mesto, jake (uticajne) porodične veze, imati dvadeset i šest godina* итд. (*Роман о Лондону*), док је у другом Пекићевом роману забележен мањи број оваквих примера. У *Беснилу* је забележен и одређени број фразема са вулгаризмима у саставу, које нису забележене у осталим романима, а које су настале директним превођењем идентичних енглеских фразема. У прагматичкој равни открива се употреба увезених дискурсних формула у ситуацијама када домаће формуле представљају бољи избор и овакве обличке иновације настале су под утицајем увезених Е облика, будући да је реч о постојећим или домаћим облицима које су у садржинском смислу употребљене на нов начин, који је инхерентан Е обичајима и нормама. Након испитивања утицаја Е образаца на **семантичко-прагматичком нивоу** закључујемо да се у овој равни рефлектује најмањи утицај наведених образаца. Закључујемо и да узроке представљених семантичких промена не треба тражити искључиво у обогаћивању постојећег С лексичког фонда, већ да се првенствено морају сагледати и стилистички аспекти употребљених англицизама, јер аутори показују отвореност ка стварању неоправданих англицизама упркос постојећим С лексичким јединицама које би могле пренети исто значење. У *Роману о Лондону* наилазимо на бројне примере појаве „обличко-садржинских иновација”: (*melon, bekon, tomat, peperone, skone, kvekeri, Kaunt, misis, dukesa, lordmer, barmen, klark, bus, eroplan, teksti, bajsikl, helmet, overol, pulover, bra, čort, pond, pled, džot, meniaks, asasin, darling, banknota, egzem, start, djuka, mister, klaun, gos, strit, tin, padok, pul, vip, jard, skver, bebi, grum, siti, krokus, džeket, kepten* итд.); док је у *Беснилу* забележен мањи број неоправданих англицизама: (*dizajner, barmen, kidnapar, gabarden, elefant, banknota, tip, ring, prohibicija, komfor, hol*), као и у другом Пекићевом роману (*hol, džentrija, import, standard, Torijevac, minstrel, trik, dominion, manor, humor, limit*, док англицизми: *supremacija, truizam, lider, farmerstvo* спадају у групу обличких

иновација). Након анализе утицаја Е језичких образаца у **стилистичкој** равни закључујемо да у свим романима тематске мотивационе целине с разлогом указују на постојање великог броја англицизама у тексту, односно кумулацију и творење јединица које одражавају пресликавање Е образаца на лексичком, синтагматском и реченичном плану (не заобилазећи свакако план фонетског и/или фонолошког). Графостилеме су употребљене у функцији експресивности С и Е лексичког садржаја. Број експресивно наглашених примера у роману којима се акцентује С лексички садржај неупоредиво је мањи у односу на курзивом пренете оригиналне Е лексичке садржаје, будући да аутор прави јасну диференцијацију страног и домаћег садржаја употребом латиничног нормала и курзива, што је на плану стилогености мотивисано идејном, тематском струкурам романа у оквиру којег је било неопходно издвојити и маркирати структуре које се везују за Е говорно подручје, односно територију Лондона. *Роман о Лондону* издваја се у односу на Пекићеве романе у погледу специфичног манира употребе пренаглашене пунктуације посредством запете, којом Црњански врши разбијање и усложњавање реченичних елемената на низове, чиме се постиже неочекивани обрт у смислу грађења тематског низа мотивских целина и слика. На основу бројних примера представљених у свим романима, потврђује се мотивисаност стилистичког избора синтаксичких конструкција које подражавају Е реченичне структуре, као и тенденција да се употребом већ наведених синтаксичких конструкција врши преображај унутар самих реченичних формација с циљем истицања одговарајућег лексичког садржаја, као и тематски план романа као релевантног „покретача” одабира наведених конструкција и обима њиховог позиционирања у роману. На основу бројности укључених Е (фонолошких, лексичких, граматичких, семантичких, прагматичких и правописних) форми и образаца не може се говорити о њиховој произвољности, већ о постојању одређених законитости у роману посредством којих се врши континуирано преузимање Е образаца с циљем уобличавања њихове стилске експресије у тексту. У свим романима партиципација Е образаца разматрана је из аспекта њихове стилогености, и у том смислу се може говорити не само о употреби стилематичне лексике (у том смислу можемо говорити о употреби англицизама, онимске лексике тј. употребе Е имена и презимена јунака романа, али и опцене лексике (у роману *Беснило*), које су мотивисане Е утицајем), већ и о употреби Е синтаксичких средстава којима се може приписати стилистичка вредност.

Одабрани романи Милоша Црњанског и Борислава Пекића премештени из књижевног простора у средиште наше лингвистичке анализе процеса језичког

трансфера односно директног посуђивања Е елемената, али и посредног утицаја Е образаца на конструисање домаћих структура и реорганизацију реченичног садржаја – посредством контрастирања релевантних лингвистичких нивоа у оба језичка нивоа – послужили су као потврда релевантности тог процеса међусобног повезивања и утицања ортографско-фонолошких, морфолошких, семантичко-синтаксичких, лексичких, фразеолошких, семантичко-прагматичких и стилистичких јединица енглеског и српског језика, производећи обрасце и специфичности у граматичким нивоима и на овај начин проширујући сферу језичких законитости којима је извршено устројавање језичких јединица обухваћених наведеном текстуалном грађом. Истраживачке хипотезе постављене у уводном делу дисертације добијају своју коначну потврду након представљених резултата истраживања везаних за спроведену контрастивну анализу разматрања метода и степена интеграције енглеских модела и образаца. Дакле, одступање од стандардних језичких норми српског језика у наведеним делима Милоша Црњанског и Борислава Пекића превасходно је изражено у равни морфологије, лексикологије и синтаксе, али и на плану ортографије и фонологије. Закључујемо да је Е модел најдоминантнији у роману *Беснило*, изузетно је присутан и у *Роману о Лондону*, док је мање изражен у роману *Сентиментална повест британског царства*. Висок степен интеграције енглеских модела и образаца доводи до значајних одступања од стандардних језичких норми српског језика у делима ових писаца, уз појаву интерференције њиховог матерњег језика, као значајан елемент којим се врши даље преобликовање, структурисање и померање језичких граница уз неизоставне синтаксичке, морфолошке и лексичке неправилности које су стављене у службу са циљем креирања коначних језичких датости. На основу опсежне анализе закључили смо о значају стилистичке функције која се истиче као предуслов за конструисање лингвистичких оквира романа у коме се налази и оправдање за творење нових и модификовања већ постојећих речи или њихову супституцију страним (енглеским) елементима, као пресудног чиниоца у финализацији тематског плана романа. Упоредном анализом двају језичких система долази се до сазнања о томе како се са једне стране, из језичке свести читаоца бришу одређене концепције у корист функционалних и развојних потенцијала енглеског језика, а са друге, осећа тежња да се сачува језички и културни идентитет.

5. ИЗВОРИ

Црњански (2006): Miloš Crnjanski, *Roman o Londonu* (критичко издање) (priredio Svetozar Koljević u saradnji sa Zoranom Mutićem, Ivom Slavnićem i Bogdanom Rakićem), Beograd: Zadužbina Miloša Crnjanskog.

Црњански (2008): Miloš Crnjanski, *Roman o Londonu*, Beograd: Feniks libris.

Пекић (2006): Borislav Pečić, *Sentimentalna povest britanskog carstva*, drugo izdanje, Novi Sad: Solaris.

Пекић (2011): Borislav Pečić, *Besnilo*, Beograd: Laguna.

6. ЛИТЕРАТУРА

Алановић (2013): Миливој Алановић, Типични структурно-семантички модлеи глаголских перифраза са глаголима просторно-мобилних односа, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, LVI/2: 39–59.

Бабић (2000): Миланка Бабић, *Огледи из прагматичке синтаксе*, Источно Сарајево: Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву, 227 стр.

Бајић (2009): Сања Бајић, Настанак правописне псеудонорме под утицајем енглеског језика, *Српски језик – студије српске и словенске* 14/ 1–2, Београд: Филолошки факултет, 331–346.

Бајић (2010): Сања Бајић, *Англицизми у српском језику*, Бања Лука: Бесједа.

Бауер (1983): Laurie Bauer, *English Word – Formation*, Cambridge: Cambridge University Press.

Бауер (2005): Laurie Bauer, Salvador Valera (Eds.) *Approaches to Conversion/Zero-Derivation*, Münster: Waxmann Verlag GmbH.

Бејкер (1992): Mona Baker, *In Other Words. A Coursebook on Translation*, Routledge, London and New York.

Белић (1934): Александар Белић, Београдски стил, *Наш језик* II/7, Београд, 193–200.

Белић (1949): Александар Белић, *Савремени књижевни језик II – Наука о грађењу речи*, Београд.

Белић (1950): Александар Белић, *Правопис српскохрватског књижевног језика*, Београд: Просвета.

Белић (1998): Александар Белић, *Опита лингвистика*, Изабрана дела, Први том, Београд.

Благус–Бартолец (2009): Goranka Blagus–Bartolec: Leksičke funkcije kao pokazatelji značenjskih odnosa u kolokacijskim svezama hrvatskoga jezika, *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, knj. 34, str. 15–38.

Бругман (2001): Claudia Brugman, Light verbs and polysemy, *Language Sciences* 23, 551–578.

Бубања, Николић (2017): Никола Бубања, Часлав Николић, Параславистичке студије: интерпункција, Дан и Црњански – љубав без генеративности, *Српски језик XXII*, Београд, 281-293.

Бугарски (2004): Наташа Бугарски, Деадјективна именица као средство номинализације (у публицистичком стилу стандардног српског језика), *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику XLVII/1-2*, Нови Сад, 297–404.

Бугарски (1983): Ranko Bugarski, Sociolinguistic issues in standardizing linguistic terminology, *Language in Society* 12, 65–70.

Бугарски (1996а): Ранко Бугарски, Критеријуми изграђивања лингвистичке терминологије, у: *Лингвистика у примени*, Београд: Чигоја штампа, 92–101.

Бугарски (1996б): Ранко Бугарски, Терминологија генеративне граматике, у: *Лингвистика у примени*, Београд: Чигоја штампа, 102–112.

Бугарски (1997): Бугарски, Ранко, *Језик у контексту*, Београд: Чигоја штампа – XX век.

Бугарски (2004): Наташа Бугарски, Деадјективна именица као средство номинализације (у публицистичком стилу стандардног српског језика), *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику XLVII/1-2*, 297.

Вајнрајх (1953): Uriel Weinreich, *Languages in Contact: Findings and Problems. Linguistic Circle of New York*, New York.

Вајт, Совел, Јанагихара (1999): White, T. G., Sowell, V., and Yanagihara, A., Teaching elementary students to use word-part clues, *The Reading Teacher*, 42, 302–308.

Васић, Прћић, Нејгебауер (2001): Vera Vasić, Tvrtko Prčić, Gordana Neugebauer, *Du you speak anglosrpski? Rečnik novijih anglicizama*, Novi Sad: Zmaj.

Вебстер: Webster online dictionary доступан је на <http://www.webster-dictionary.org/definition/airport%20terminal>

Видачић (2000): Анка Видачић, Процес калкирања из енглеског језика у српском, *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, бр. 28, Нови Сад, 129–141.

Википедија: доступна је на <https://en.wikipedia.org/wiki>

Вилс (1982): W. Wilss, *The Science of Translation. Problems and Methods*, Gunter Narr Verlag, Tübingen.

Вирзбик (1982): Anna Wierzbicka, Why can you *have a drink* when you can't **have an eat*? *Language*, 58.4: 753–799.

Вукобрат (1995): Слободан Вукобрат, О англицизмима и енглеским именима у роману „Беснило” Борислава Пекића, *Модерно у прозном дискурсу српске књижевности 20. века*, вол. 23, бр. 1, Београд, 177–184.

Вулетић (1995): Витомир Вулетић, *Мотив двојника у „Роману о Лондону”*, *Модерно у прозном дискурсу српске књижевности 20. века*, (поводом стогодишњице рођења Милоша Црњанског), вол. 23, бр. 1, Београд, 15–28.

Горлах (2001): Manfred Görlach, ed., *A Dictionary of European Anglicisms: A Usage Dictionary of Anglicisms in Sixteen European Languages*, Oxford: OUP.

Гортан–Премк (2004): Даринка Гортан–Премк, *Полисемија и организација лексичког система у српском језику*, (1. изд.), Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Готштајн (1986): Љиљана Готштајн, Синонимија у колокацијама (са примерима енглеског језика научне аргументације), *Годишњак Филозофског факултета, Институт за стране језике и књижевности*, Нови Сад: Филозофски факултет.

Градечак–Ердељић (2009): Tanja Gradečak-Erdelji, *Proces shematizacije engleskih laganih glagola*, *Jezikoslovlje*, Filozofski fakultet Sveučilište Josipa Jurija Strossmayera, Osijek, 95–131.

Гринбаум, Квирк (1990): Sidney Greenbaum, Randolph Quirk, *A Student's Grammar of the English Language*, Harlow: Longman.

Даниловић, Димитријевић (2011): Јелена Даниловић, Марта Димитријевић, Суфикс -ER у енглеском језику: деривати, сложенице и процес њиховог усвајања код ученика енглеског језика као страног, *Наслеђе* год. 8, бр. 20, Крагујевац: ФИЛУМ, 123-141.

Даниловић (2013): Јелена Даниловић, *Усвајање морфолошког процеса деривације при учењу енглеског језика као страног*, Крагујевац: ФИЛУМ.

Даф (1981): Alan Duff, *The Third Language*, Oxford: Pergamon Press.

Драгићевић (2007): Рајна Драгићевић, *Лексикологија српског језика*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Дрводељић (1996): Milan Drvodeljić, *Hrvatsko – engleski rječnik*, VII izdanje, Zagreb: Školska knjiga.

Ђорђевић (1989): Радмила Ђорђевић, *Енглески и српскохрватски језик: Контрастивна граматика именичке групе*, Београд: Научна књига.

Ђорђевић (2002а): Радмила Ђорђевић, *Граматика енглеског језика*, Београд: Чигоја штампа.

Ђорђевић (2002б): Радмила Ђорђевић, *Увод у контрастирање језика*, 3. допуњено издање, Филолошки факултет, Београд: Чигоја штампа.

Ђорић–Француски (2013): Биљана Ђорић–Француски, *Multilingual Literature, Translation, and Crnjanski's Роман о Лондону (A Novel about London)*, CLCWeb: Comparative Literature and Culture, Special Issue New Work in Comparative Literature in Europe. Ed. M. Grishakova, L. Boldrini, and M. Reynolds.

<http://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2383&context=clcweb>

Ђуровић (2012): Сања Ђуровић, О неким специфичностима радног глаголског придева глагола (-)венути, (-)мрзнути и (-)трнути, *Зборник радова са научног скупа: Наука и идентитет*, 21 – 22, мај 2011., књига 6, том 1, Пале: Универзитет у Источном Сарајеву, Филозофски факултет, 89–100.

Ђуровић (2012): Сања Ђуровић, Морфолошка анализа глаголских дублета у конјугацији глагола у српском језику, *41. Научни састанак слависта у Вукове дане: Српски језик и његове норме*, 41/1, Београд: Међународни славистички центар Филолошког факултета, (15–17. IX 2011), 171–181.

Ђуровић (2013): Сања Ђуровић, О облицима трпног глаголског придева глагола (-)дати и (-)знати, *42. Научни састанак слависта у Вукове дане: Интралингвистички и екстралингвистички чиниоци у формирању и развоју српског стандардног језика*, 42/1, Београд: Међународни славистички центар Филолошког факултета, (12–14. IX 2012), 257–268.

Ђуровић (2014): Сања Ђуровић, Глаголски прилог садашњи као глагол и као придев у *Травничкој хроници* Иве Андрића, *Липар, Часопис за књижевност, језик, уметност и културу*, година XV / број 55, 95–104, Крагујевац: Универзитет у Крагујевцу.

Еткинс, Рундел (2008): Atkins, V. T. & Rundell, M., *The Oxford Guide to Practical Lexicography*, Oxford University Press, Oxford, 2008.

Збиљић (1978): Драгољуб Збиљић, Нека одступања од језичке норме у „Роману о Лондону” М. Црњанског, *Зборник радова Филозофског факултета – Приштина*, XIII, 457–466.

Зборник радова (1990): *Контрастивна језичка истраживања*, IV Симпозијум, Зборник радова, Филозофски факултет, Нови Сад: Универзитет у Новом Саду.

- Ивир (1985):** Владимир Ивир, *Теорија и техника превођења*, 2. издање, Центар „Карловачка гимназија”, Сремски Карловци; Нови Сад: Завод за издавање уџбеника у Новом Саду.
- Ивић (1972):** Милка Ивић, Проблематика српскохрватског инфинитива, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XI/2, Нови Сад, 115-238.
- Ивић (1983):** Milka Ivić, О srpskohrvatskim gerundima, *Lingvistički ogledi*, Prosveta, Београд, 155–176.
- Ивић (2005):** Милка Ивић, *Синтакса савременога српског језика, Проста реченица*, Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска.
- Ињац (2002):** Goran Injac, Engleski jezik u com_media@ - prilog proučavanju srpske kompjuterske terminologije, *Prilozi proučavanju jezika*, 33, Нови Сад: Филозофски факултет, 78–122.
- Јерков (2010):** Александар Јерков, Хазарски вилајет, *Зборник радова Павићеви палимпсести*, Бајина Башта: Фондација Рачанска баштина, 139–154.
- Јесперсен (1942):** Otto Jespersen, *A Modern English Grammar on Historical Principles*, London - Copenhagen: George Allen & Unwin - Ejner Munksgaard.
- Јовановић (2001):** Младен Јовановић, *О превођењу: техника превођења с примерима српско – енглеског и енглеско – српског превода*, Удружење научних и стручних преводилаца Србије, Београд.
- Јовићевић (1997):** Радојица Јовичевић, Јубилеј, *Језик данас*, бр. 4, Нови Сад, 16–17.
- Кембриџ:** Cambridge Online Dictionary доступан је на <http://dictionary.cambridge.org/dictionary>
- Каравесовић (2015):** Дејан Каравесовић, *Нефинитини глаголски комплементи у енглеском и њихови преводни еквиваленти у српском језику*, Крагујевац: ФИЛУМ, 307 стр.
- Клајн (1969):** Иван Клајн, *Енглески утицаји у италијанском*, Докторска дисертација, Универзитет у Београду.
- Клајн (1972):** Michael Clyne, *Perspectives on Language Contact*, Hawthorn, Melbourne.
- Клајн (2003):** Иван Клајн, *Творба речи у савременом српском језику. Део 2: Суфиксација и конверзија*, Београд, Институт за српски језик САНУ: Завод за уџбенике и наставна средства, Нови Сад: Матица српска.
- Клајн, Шипка (2007):** Иван Клајн, Милан Шипка, *Велики речник страних речи и израза*, Нови Сад: Прометеј.

Клајн (2008): Иван Клајн, Пуризам и антипуризам у српском језику, *Јужнословенски филолог LXIV*, Београд, 153–176.

Кликовац (2000): Душка Кликовац, *Семантика предлога: студије из когнитивне лингвистике*, Београд: Филолошки факултет.

Кликовац (2008): Душка Кликовац, О стилским, идеолошким и утилитарним аспектима номинализације у српском језику, *Јужнословенски филолог LXIV*, Београд: Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ, 177–187.

Ковачевић (1989): Милош Ковачевић, Интенционалне конструкције у Доситејеву језику, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, Нови Сад, XXXII: 177–191.

Ковачевић (1991): Милош Ковачевић, Усложњавање система модела зависносложених реченица у савременом српскохрватском језику, *Књижевни језик XIX/2*, Сарајево, 57–70.

Ковачевић (1997): Živorad Kovačević, *Englesko – srpski frazeološki rečnik*, Београд: Филип Вишњић.

Ковачевић (1998): Милош Ковачевић, *Синтакса сложене реченице у српском језику*, Рашка школа, Београд.

Ковачевић (2012): Милош Ковачевић, *Лингвостилистика књижевног текста*, Београд: СКЗ.

Ковачевић (2013): Милош Ковачевић, *Српски писци у озрачју стилистике*, Београд: Филип Вишњић, Гацко: СПКД Просвјета.

Ковачевић (2015): Милош Ковачевић, *Стилистика и граматика стилских фигура*, Београд: Јасен.

Кољевић (1988): Svetozar Koljević, The Linguistic Aspects of the International Theme in „Roman o Londonu”. *Miloš Crnjanski and Modern Serbian Literature*. Edited by David Norris, Nottingham: Astra Press.

Крзезовски (1990): Tomasz Krzeszowski, *Contrasting Languages: The Scope of Contrastive Linguistics*, Mouton de Gruyter, Berlin, New York.

Кристал (1987): David Crystal, *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*, Београд: Nolit.

Курме (1965): George O. Curme, *English Grammar*, New York: Barnes and Noble.

Кучанда (1999): Дубравко Кучанда, Пасивизација као стратегија субјективизације / топикализације, *Језикословље*, год II, број 2–3, Осигек.

Лив (1973): Anna H. Live, The take-have phrasal in English, *Linguistics* 95: 31–50.

Ломпар (2005): Мило Ломпар, *Књига о Црњанском*, Београд: Српска књижевна задруга.

Macmillan Publishers Limited (2009–2017): Macmillan English Dictionary for Advanced Learners 2nd edition, Marketing department, Macmillan Education, Between Towns Road, Oxford OX4 3PP, UK. <http://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/pdf>

Мекартур (1992): Tom McArthur, *Concise Oxford Companion to the English Language*, Oxford: Oxford University Press.

Мандеј (2007): Jeremy Munday, *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*, Routledge, London and New York.

Маретић (1963): Tomislav Maretić, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, МН, Zagreb, III izdanje.

Мекмилан: Macmillan English Dictionary for Advanced Learners 2nd edition, Marketing department, Macmillan Education, Between Towns Road, Oxford OX4 3PP, UK. <http://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/pdf>

Мелвингер (1984): Jasna Melvinger, Poredbeni frazemi, *Jezik*, 31/5, Zagreb, 129–135.

Меријам–Вебстер: Merriam–Webster online dictionary доступан је на <http://www.merriam-webster.com/dictionary/boarding%20pass>

Милетић (2009): Сања Милетић, Дирекциони адвербијали у модалним исказима без глаголских допуна, *Савремена проучавања језика и књижевности*, Година 1, књига 1, Филум, 85 – 93.

Милић (1996): Новица Милић, Зарез Црњанскога (2): Естетика запете, *Милош Црњански: теоријско – естетички приступ делу: зборник радова*, Институт за књижевност и уметност, Београд, 57–67.

Милић (2004): Милић, Мира, *Термини игара лоптом у енглеском језику и њихови преводни еквиваленти у српском*, Необјављена магистарска теза, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Нови Сад.

Милић (2006а): Мира Милић, Утицај енглеског језика на српски у процесу адаптације спортске терминологије, у: Љ. Суботић (ур.), *Сустрет култура: Зборник радова IV међународног интердисциплинарног симпозијума*, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Нови Сад, 583–590.

Милић (2006б): Мира Милић, *Енглеско – српски речник спортских термина*, Нови Сад: Змај.

Милић (2011): Мира Милић, *Англицизми као синоними у српском језику (на примеру књижевних и новинских текстова)*, Нови Сад: Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду.

Милосављевић, Милосављевић (1991): Бошко Милосављевић, Маргот Вилијамс Милосављевић, *Српско-енглески речник идиома*, Београд: Српска књижевна задруга.

Михаљевић (1995): Milan Mihaljević, Uputne rečenice u hrvatskom jeziku, *Suvremena lingvistika* 39: 17–38.

Мишић Илић, Лопичић (2011): Биљана Мишић Илић, Весна Лопичић, Прагматички англицизми у српском језику, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, књ. 54, бр. 1, Нови Сад, ИДЕАЛ, 261–273.

Мразовић, Вукадиновић (2009): Pavica Mrazović i Zora Vukadinović, *Gramatika srpskog jezika za strance*, Sremski Karlovci/Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.

Муљачић (1997–1998): Жарко Муљачић, Три тежишта у проучавању језичних елемената ”страног” поријекла, *Расправе ИХЈЈ*, СВ. 23–24, 1997–1998, 265–280.

Нејгебауер (1982): Александар Нејгебауер, Одлике колокација у енглеском језику, *Зборник радова Института за стране језике и књижевности*, св. 4, Нови Сад, 339–349.

Новаков (2007): Predrag Novakov, Anglicisms in business Serbian – A linguistic and cultural transfer, In: K. Rasulić & I. Trbojević – Milošević (Eds.), *ELLSSAC Proceedings: International Conference English Language and Literature Studies: Structures accross Cultures*: Belgrade, 7-9 December 2007, Vol. 1., Faculty of Philology, Belgrade, 447–456.

Норис (1999): David A. Norris, Diskurs u savremenom srpskom romanu: Upotreba engleskog jezika u Selenićevom romanu „Očevi i oci”, *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*, 21 (2), 94–102.

Њумарк (1981): Peter Newmark, *Approaches to Translation*, Oxford: Pergamon Press.

Њумарк (1988): Peter Newmark, *A Textbook of Translation*, New York, London: Prentice Hall International.

Оташевић (2012): Ђорђе Оташевић, *Фразеолошки речник српског језика*, Нови Сад: Прометеј.

Палмер (1981): Frank Robert Palmer, *Semantics* (2nd ed.), Cambridge: Cambridge University Press.

Панић–Кавгић (2006): Олга Панић–Кавгић, *Колико разумемо нове англицизме*, Змај, Нови Сад: Змај.

- Пешикан Јерковић, Пижурица (1993):** Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурица, *Правопис српскога језика*, Нови сад: Матица српска.
- Пешикан, Јерковић, Пижурица (2010):** Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурица, *Правопис српскога језика*, Нови сад: Матица српска.
- Пинчак (1977):** Isadore Pinchuck, *Scientific and Technical Translation*, London: André Deutsch.
- Пипер (2005):** Пипер, Петар и др., *Синтакса савременога српског језика: проста реченица*, Београд – Нови Сад, 2005.
- Поповић (2004):** Љубомир Поповић, *Ред речи у реченици* (2. издање), Друштво за српски језик и књижевност Србије, Београд: Филолошки факултет.
- Прћић (1991а):** Твртко Прћић, О неким аспектима традиције при адаптацији имена из енглеског језика, *Зборник радова Института за стране језике и књижевности*, Универзитет у Новом Саду, Нови Сад, 33–35.
- Прћић (1991б):** Твртко Прћић, *Адаптација антропонима из енглеског језика у српскохрватском*, Београд: Филолошки факултет.
- Прћић (1992):** Твртко Прћић, *Транскрипциони речник енглеских личних имена*, Београд: Нолит.
- Прћић (1996):** Твртко Прћић, Адаптивација и стандардизација компјутерске терминологије из енглеског језика код нас, у: Б. Шћепановић (ур.), *Стандардизација терминологије*, Српска академија науке и уметности / САНУ, Београд, 203-205.
- Прћић (1997):** Твртко Прћић, *Семантика и прагматика речи*, Сремски Карловци, Нови Сад: Издавачка књижевница Зорана Стојановића.
- Прћић (1998):** Твртко Прћић, *Нови транскрипциони речник енглеских личних имена*, Нови Сад: Прометеј.
- Прћић (1999):** Твртко Прћић, Енглеско – српско лексичко контрастирање: потребе, поступци и примене, у: Р. Шевић и др. (ур.), *б. симпозијум Контрастивна језичка истраживања*, Зборник радова, Филозофски факултет, Нови Сад; Југословенско друштво за примењену лингвистику Војводине, Нови Сад, 125–130.
- Прћић (2002а):** Твртко Прћић, Предлози за нови Правопис (1): транскрипција властитих имена из енглеског језика, *Језик данас*, бр. 15, Нови Сад, 23–31.
- Прћић (2002б):** Твртко Прћић, Предлози за нови Правопис (2): ка стандардизованом писању англицизама, *Језик данас*, бр. 16, Нови Сад, 14–25.
- Прћић (2002в):** Твртко Прћић, Адаптација нових речи из енглеског језика превођењем, *Примењена лингвистика*, бр. 3, Нови Сад, 95–101.

- Прћић (2004):** Твртко Прћић, О англицизмима из четири различита али међуповезана угла, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, књ. 47, бр. 1–2, Нови Сад, 113–129.
- Прћић (2005а):** Твртко Прћић, Прћић, Твртко, *Енглески у српском*, Нови Сад: Змај.
- Прћић (2005б):** Твртко Прћић, Да ли је све ово само борба са ветрењачама, *Језик данас*, бр. 21–22, Нови Сад, 1–5.
- Прћић (2005в):** Твртко Прћић, Англицизми у нашој свакодневној пракси: како из концентричних кругова?, *Живот и дело академика Павла Ивића: зборник радова са трећег међународног скупа Живот и дело академика Павла Ивића*, Београд, Нови Сад, Суботица.
- Прћић (2014):** Твртко Прћић, Обједињена контактано-контрастивна лингвистика: принципи и примене, Тематски зборник *Језици и културе у времену и простору IV/2*, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду, Нови Сад.
- Радовановић (1974):** Милорад Радовановић, Неки синтаксички поступци карактеристични за језик књиге „Роман о Лондону” Милоша Црњанског, *Прилози проучавању језика*, књ.10, Нови Сад, 1–48.
- Радовановић (1977):** Милорад Радовановић, Именица у функцији кондензатора I, *Зборник за филологију и лингвистику*, 63–144; II, XX/2, 81–60.
- Радовановић (1990):** Милорад Радовановић, *Списи из синтаксе и семантике*, Издавачка књижевница Зорана Стојановића „Добра вест”, Сремски Карловци – Нови Сад.
- Ристић (2007):** Светомир Ристић и др., *Енциклопедијски енглеско – српски речник. I – II*, Београд: Просвета.
- РСЈ (2007):** Милица Вујанић, Милица Тешић, Егон Фекете, Рада Стијовић, Даринка Гортран–Премк, Мирослав Николић, Рајна Драгићевић, Васа Павковић, Милорад Десић и др., *Речник српскога језика (једнотомни)*, Нови Сад: Матица српска.
- Салечих (1980):** Јаков Салечих, Нека запажања о позајмљивању речи из енглеског језика, *Зборник радова, Контрастивна језичка истраживања*, (симпозијум у Новом Саду, 7. и 8. децембар 1979.), Нови Сад: Универзитет у Новом Саду.
- Сапир (1921):** Edward Sapir, *Language An Introduction to the Study of Speech*, Harcourt, Brace & Co, 258 str.
- Сгал (2000):** P. Sgall, *Three Chapters on English Syntax*; доступно на: ufal.mff.cuni.cz/publications/year2000/esynt.doc.

- Сеидл, МекМорди (1987):** Jennifer Seidl, William McMordie, *English Idioms and How to Use Them*, Oxford: Oxford University Press.
- Симић – Симић (2012):** Радоје Д. Симић, Јелена Р. Јовановић Симић, Граматичка и интонацијска структура прозног дела Милоша Црњанског, *Узданица*, Часопис за језик, књижевност, уметност и педагошке науке, Београд, јун 2012, год. IX, бр.1, 7–25.
- Симпсон, Вајнер (1989):** John A. Simpson, Edmund Weiner, E. S. C. (eds), *The Oxford English Dictionary*, Second edition, Oxford: Clarendon.
- Синклер (1995):** John J. Sinclair, (Ed.), *Collins Cobuild English dictionary*, London: HarperCollins.
- Спасојевић (2011):** Марина Спасојевић, Радни глаголски придев у систему врста речи, *Наш језик*, 42/1-2, Београд, 25–40.
- Спасојевић (2013):** Марина Спасојевић, О радном и трпном глаголском придеву са лексикографског аспекта, *Научни састанак слависта у Вукове дане* 42/1, Београд, 309–319.
- Станојчић (1999):** Живојин Станојчић, Из језика прозе Милоша Црњанског, *Српски језик* IV/1-2, Београд, 145–148.
- Станојчић, Поповић (2002):** Живојин Станојчић и Љубомир Поповић, *Граматика српског језика*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Станојчић (2008):** Живојин Станојчић, Из истраживања језика Милоша Црњанског: лингвистичка синтеза неких примера, *Јужнословенски филолог*, САНУ, Институт за српски језик, Београд, 449–455.
- Стевановић, Јонке (1960):** Михаило Стевановић, Људевит Јонке, *Правопис српскохрватског језика*, Издавачка радна организација Матице српске Нови Сад, Београд: Београдски издавачко–графички завод.
- Стевановић (1969):** Стевановић, Михаило, *Савремени српскохрватски језик: Синтакса*, Београд.
- Стевановић (1986а):** Стевановић, Михаило, *Савремени српскохрватски језик I*, Београд.
- Стевановић (1986б):** Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик II*, Београд.
- Стевановић (1991):** Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик (Граматички системи и књижевнојезичка норма) II, Синтакса*, 5. изд., Београд.

Стивенсон Смит (1998): S. Stephenson Smith, *The New International Webster's Comprehensive Dictionary of the English Language*, Deluxe Encyclopedic Edition, J. G. Ferguson Publishing Company, Chicago, Illinois, 1998.

Страус (2008): Jane Straus, *The Blue Book of Grammar and Punctuation*, Tenth Edition, San Francisco: Jossey-Bass, 177 str.

Сурдучки (1978): Милан Сурдучки, *Српскохрватски и енглески у контакту. Речник и морфолошка анализа енглеских позајмљеница у стандардном српскохрватском језику Срба и Хрвата исељеника у Канади*, Нови Сад: Матица српска.

Талми (2001): Leonard Talmy, *Toward a Cognitive Semantics. Typology and Process in Concept Structuring*, (svezak 2) (2. izd.). Cambridge, Massachusetts - London: The MIT Press.

Танасић (2012): Срето Танасић, Агенс у пасивним реченицама у савременом српском језику, *Јужнословенски филолог LXVIII*, Београд: Институт за српски језик САНУ.

Танасић (2012): Срето Танасић, Пасивне реченице у прози Иве Андрића, *Зборник радова са 6. међународног научног скупа*, Крагујевац: ФИЛУМ, 93-101.

Танасић (2014): Срето Танасић, *Синтакса пасива у савременом српском језику*, Београд: Институт за српски језик САНУ.

Тафра (1998): Branka Tafra, *Konverzija kao gramatički i leksikografski problem*, *Philologia* 30-31, Београд, Ћигоја штампа, 349–361.

Тејлор (1995): John R. Taylor, *Linguistic Categorization. Prototypes in Linguistic Theory*, 2nd edition, Oxford: Clarendon Press.

Текстилни речник (2016): доступан је на <http://www.tekigvel.rs/tekstil-info/tekstilni-recnik.html>

Томасон, Кауфман (1991): Sara Thomason, Terrence Kaufman, *Language Contact, Creolization, and Genetic Linguistics*, Berkely: University of California Press.

Тругоу (1972): Elizabeth C. Traugott, *A history of English syntax. A transformational approach to the history of English sentence structures*, New York: Holt, Rinehart and Winston.

Ћорић (2008): Ћорић, Б., *Творба именица у српском језику*, Београд: Ћигоја штампа.

Улман (1963): Ulmann, Stephen, *The Principles of Semantics*, Oxford.

Улман (1966): Ulmann, Stephen, *Language and Style*, Oxford.

Универзитет Бејлор (2015): Baylor University Institute for Oral History, *Style Guide: A Quick Reference for Editing Oral History Transcripts*, доступан је на <http://www.baylor.edu/oralhistory/doc.php/14142.pdf>

Фекет (2003): Егон Фекет, О деклинацији презимена женских особа, Одбор за стандардизацију српског језика, Комисија за односе с јавношћу и решавање неодложних питања, Ком. бр. 7, 2003, Одлука бр. 30

<http://www.rastko.rs/filologija/odbor/odluka030.html>

Филиповић (2003): Соња Филиповић, Англицизми из регистра моде у српском језику: формална анализа, *Прилози проучавању језика*, 34, Нови Сад, 179–196.

Филиповић (2005): Соња Филиповић, *Изговор и писање рачунарских англицизама у српском језику*, Београд: Задужбина Андрејевић, 13.

Филиповић (2006): Sonja Filipović, Semantika anglicizama u srpskom jeziku u registru mode, *Philologia* 4, Beograd, 57–65.

Филиповић (1986): Rudolf Filipović, *Teorija jezika u kontaktu. Uvod u lingvistiku jezičkih dodira*, Југославенска академија знаности и умјетности, Загреб: Школска књига.

Филиповић (1990а): Rudolf Filipović, (ur.), *Englesko – hrvatski ili srpski rječnik*, 17. izdanje, Zagreb: Školska knjiga; Grafički zavod Hrvatske.

Филиповић (1990б): Rudolf Filipović, *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku: porijeklo, razvoj, značenje*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb: Školska knjiga.

Филиповић (2005): Sonja Filipović, *Izgovor i pisanje računarskih anglicizama u srpskom jeziku*, Beograd: Zadužbina Andrejević, Biblioteka Academia.

Фишер, Пулацевска (2008): Roswitha Fisher, H. Pulaczewska (eds), *Anglicisms in Europe: Linguistic Diversity in a Global Context*, Cambridge Scholars Publishing, Cambridge, 1–16.

Хадлстон и Пулум (2002): Rodney Huddleston and Geoffrey K. Pullum, *The Cambridge Grammar of the English Language*, Cambridge: Cambridge University Press.

Халупка–Решетар (2011): Сабина Халупка–Решетар, Реченични фокус у енглеском и српском језику, Нови Сад: Филозофски факултет.

Хауген (1969): Einar Haugen, *The Norwegian Language in America: A study in Bilingual Behavior*, Indiana University Press: XXIV, 699 str.

Хлебец (1989): Борис Хлебец, *Опита начела превођења*, Београд: Научна књига.

Хлебец (2010): Борис Хлебец, *Енциклопедијски речник српско-енглески*, Београд: Завод за уџбенике.

Хауген (1950): Einar Haugen, The analysis of linguistic borrowing, *Language*, tom 26., 210–231.

Хорват, Штебих (2010): Маријана Хорват; Барбара Штебих–Голуб, Посљедице интернационализације у хрватском језику, *Расправе Института за хрватски језик и језикословље*, књ. 36/1, Загреб, 1–21.

Хоуп (1960): Т. Е. Hope, The Analysis of Semantic Borrowing in: *Essays presented to C. M. Girdlestone*, University of Durham, King's College, Newcastle upon Tyne, 125–141.

Чубровић (2007а): Биљана Чубровић, Спрега језика, културе и политике у Роману о Лондону Милоша Црњанског, *Зборник радова, Језик, књижевност, политика*, Ниш: Филозофски факултет.

Чубровић (2007б): Биљана Чубровић, Страно у Роману о Лондону – гласовитост или лоши гласови?, *Глас у језику, књижевности и култури*, Светло, Београд, 7–14.

Ћирковић (1997): М. Ћирковић, *Инфинитивске конструкције у синтаксичкој науци о руском и српском језику (функционално-синтаксички приступ)*, Подгорица: ИТП Унирекс.

Џејмс (1980): Carl James, *Contrastive Analysis*, Longman, London and New York, 1980.

Шевић (1980): Радмила Шевић, Положај адвербијала у енглеском и српско-хрватском језику, *Зборник радова, Контрастивна језичка истраживања*, (симпозијум у Новом Саду, 7. и 8. децембар 1979.), Нови Сад: Универзитет у Новом Саду.

Шевић (1986): Радмила Шевић, Изучавање колокација у енглеском и српскохрватском језику и могућа примена у настави енглеског језика, *Зборник радова, Контрастивна језичка истраживања*, (III симпозијум у Новом Саду, 6. и 7. децембар 1985.), Нови Сад: Универзитет у Новом Саду.

Шевић (1989): Радмила Шевић, Елементи енглеског језика у језику савремених српских писаца, *Зборник радова Института за стране језике и књижевности*, св. 11, Нови Сад, 71–83.

Шевић (2012): Радмила Шевић, Енглески језик као средство карактеризације књижевног лика у савременој српској прози, *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, Нови Сад: Матица српска, XLII, 515-524.

ОБРАЗАЦ 1.

Изјава о ауторству

Потписана Наталија Живковић

Број уписа: 09Д020

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом *Утицај енглеског језика у делима Борислава Пекића и Милоша Црњанског* резултат сопственог истраживачког рада,

- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени, и
- да нисам кршила ауторска права и користила интелектуалну својину других лица.

У Крагујевцу,

Потпис аутора:

ОБРАЗАЦ 2.

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора: Наталија Живковић

Број уписа:

Студијски програм:

Наслов рада: *Утицај енглеског језика у делима Борислава Пекића и Милоша Црњанског*

Ментор: др Сања Ђуровић, ванредни професор, Филолошко-уметнички факултет,
Универзитет у Крагујевцу

Потписана Наталија Живковић

Изјављујем

да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предала за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Крагујевцу**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења, и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Крагујевцу.

У Крагујевцу,

Потпис аутора:

ОБРАЗАЦ 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Крагујевцу унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Утицај енглеског језика у делима Борислава Пекића и Милоша Црњанског

Ова дисертација је моје ауторско дело и предала сам је у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Крагујевцу могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучила:

1. Ауторство
2. Ауторство – некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, чији је кратак опис дат на обрасцу број 4.)

У Крагујевцу,

Потпис аутора:
